

FAMILIA *română*

COLEGIUL NAȚIONAL „ANDREI ȘAGUNA” BRAȘOV
Școala cu cele mai mari rodire academice

REVISTĂ PENTRU SOLIDARITATEA ROMÂNILOR DE PRETUTINDENI

ACADEMICIENII	LICEULUI
1. GAVRIL MONTEANU 1880	28. NICOLAE COLAN 1942
2. TITU MAIORESCU 1887	29. ION MUSLEA 1942
3. ION MESOTA 1877	30. ALEXIE BANCIU 1948
4. NICOLAE TELCU 1878	31. EMIL PETROVICI 1948
5. ION BOGDAN 1902	32. AUREL BARGLAZAN 1955
6. ANDREI BARSEANU 1902	33. ANDREI OTETEA 1955
7. VIRGIL GHIU 1902	34. EMIL POP 1959
8. ENEA HODOS 1904	35. GHEORGHE BUZDOGAN 1963
9. AUGUSTIN BUNEA 1908	36. REMUS RABULET 1963
10. ION OHSU 1910	37. TIBERIU SPARCHEZ 1963
11. SEXTIL POSCARIU 1914	38. IRIMIE STAIU 1963
12. ION LUPAS 1916	39. VASILE VELICAN 1963
13. ILARION PUSCARIU 1916	40. 38 ION ZUGRAVESCU 1963
14. ALEXANDRU LAPEDATU 1915	41. DIMITRIE MACHEA 1974
15. GH. BOGDAN-DUICA 1919	42. GEORGE CIUCU 1974
16. VALERIU BRANISTE 1919	43. EUGEN JEBELEANU 1974
17. GEORGE DIMA 1919	44. STELIAN MONTEANU 1974
18. ONISIFOR GHIBU 1919	45. D.D. BOSCA 1974
19. OCTAVIAN GOGA 1919	46. DUMITRU STANILOAIE 1980
20. VASILE GOLDIS 1919	47. ALEXANDRU SURDU 1982
21. GH. POPA-LISSEANU 1919	48. GEORGE GIUGLEA 1986
22. LUCIAN BLAGA 1936	49. VICTOR GURGHIU 1981
23. ION LAPEDATU 1936	50. IOAN-AUREL POP 2001
24. MARIUS STURZA 1938	51. NICOLAE-VICTOR ZAMHI 2006
25. CONSTANTIN LACEA 1939	

FAMILIA ROMÂNĂ

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ DE CULTURĂ ȘI CREDINȚĂ ROMÂNEASCĂ

Editori: Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare
și Asociația Culturală „Familia Română”
Director fondator: dr. Constantin MĂLINAȘ

Redactor-șef: **dr. Teodor ARDELEAN**
Redactor-șef adjunct: **dr. Ștefan VIȘOVAN**
Secretar de redacție: **dr. Ioan-Mircea FARCAȘ**

COLEGIUL DE REDACȚIE

Hermina **Anghelescu** (Detroit, SUA) ♦ Vadim **Bacinschi** (Odesa, Ucraina) ♦ Vasile **Barbu** (Uzdin, Serbia) ♦ Pașcu **Balaci** (Oradea) ♦ Nicolae **Băciut** (Tângu-Mureș) ♦ Ioan **Bâtea** (Baia Mare) ♦ George **Berinde** (Biserica Albă, Ucraina) ♦ Pamfil **Bilțiu** (Baia Mare) ♦ Liviu **Boar** (Tângu-Mureș) ♦ Ioan Aurel **Bolba** (Mangalia) ♦ Constantin **Buchet** (București) ♦ Ion M. **Botoș** (Apșa de Jos, Ucraina) ♦ Ion **Buzași** (Blaj) ♦ Silvia **Caba-Ghivireac** (Herța, Ucraina) ♦ Sanda **Ciorba** (Algarve, Portugalia) ♦ Eugen **Cojocaru** (Stuttgart, Germania) ♦ Luminița **Cornea** (Sfântul Gheorghe) ♦ Flavia **Cosma** (Toronto, Canada) ♦ Cornel **Cotuțiu** (Beclean) ♦ Lucia **Davis** (Auckland, Noua Zeelandă) ♦ Mihail **Diaconescu** (București) ♦ Mihai **Drecin** (Oradea) ♦ Nicolae **Felecan** (Baia Mare) ♦ Ionela Nicoleta **Flood** (Londra, Marea Britanie) ♦ Corneliu **Florea** (Canada) ♦ Ilie **Frândăș** (Reghin) ♦ Vasile **Frățilă** (Timișoara) ♦ Ilie **Gherheș** (Baia Mare) ♦ Mirel **Giurgiu** (Khel, Germania) ♦ Anca **Goja** (Baia Mare) ♦ Constantin **Gomboș** (Timișoara) ♦ Eugenia **Guzun** (București) ♦ Viorel **Hodiș** (Cluj-Napoca) ♦ Sălcuț **Horvat** (Baia Mare) ♦ Ion **Huzău** (Slatina, Ucraina) ♦ Vasile **Ilica** (Oradea) ♦ Cătălina **Iliescu** (Alicante, Spania) ♦ Lidia **Kulikovski** (Chișinău) ♦ Natalia **Lazăr** (Negrești-Oaș) ♦ Ioan **Lăcătușu** (Sfântul Gheorghe) ♦ Adrian **Marchiș** (Baia Mare) ♦ Ștefan **Marinca** (Limerick, Irlanda) ♦ Ioan **Miclău** (Cringila, Australia) ♦ Viorel **Micula** (Sacramento, SUA) ♦ Tiberiu **Moraru** (Oradea) ♦ Cornel **Munteanu** (Baia Mare) ♦ Mihai **Nae** (Viena) ♦ Ion **Negrei** (Chișinău) ♦ Nina **Negru** (Chișinău) ♦ Ion Onuc **Nemeș** (Sibiu) ♦ Alexandru **Nicolici** (Baia Mare) ♦ Marcel **Oprișan** (Glasgow, Scoția) ♦ Aurel **Pantea** (Baia Mare) ♦ Mia **Pădurean** (Ottawa) ♦ Raisa **Pădurean** (Tiraspol) ♦ Mihai **Pătrașcu** (Baia Mare) ♦ Gheorghe **Pârja** (Baia Mare) ♦ Viorica **Pâtea** (Salamanca, Spania) ♦ Ioana **Petreuș** (Baia Mare) ♦ Bogdan Alexandru **Petrovai** (Petrova) ♦ Ioan **Petrovai** (Petrova) ♦ Ioan **Pintea** (Bistrița) ♦ Zinaida **Pinteac** (Frumușica Veche, Ucraina) ♦ Vlad **Pohilă** (Chișinău) ♦ Silvia **Pop** (Blaj) ♦ Mircea **Popa** (Cluj-Napoca) ♦ Mihai **Prepeliță** (București) ♦ Adrian **Rezeanu** (București) ♦ Florian **Roatiș** (Baia Mare) ♦ George **Roca** (Sydney, Australia) ♦ Origen **Sabău** (Apateu, Ungaria) ♦ Ioan **Sălcudean** (Biia, Alba) ♦ Ioan **Seni** (Năsăud) ♦ Lucia **Soreanu Șugariu** (Aachen, Germania) ♦ Ovidiu **Suciu** (Satu Mare) ♦ Ilie **Șandru** (Toplița) ♦ Marin **Șara** (Reghin) ♦ Vasile **Șoimaru** (Chișinău) ♦ Vasile **Tărățeanu** (Cernăuți) ♦ Teresia **B. Tătaru** (Augsburg, Germania) ♦ Traian **Trifu-Căta** (Petrovasâla, Serbia) ♦ Petre **Țurlea** (Ploiești) ♦ Gabriel **Vasiliu** (Cluj-Napoca) ♦ Erika **Vârșescu** (Israel).

Redactori: Laviniu ARDELEAN, Simona DUMUȚA, Simona GABOR,
Alina LEMNEAN, Valentina ROTARU, Paula RUS, Ștefan SELEK,
Corina ȘANDOR-MARTIN, Florina VANCIU
Tehnoredactare: Firuța ȘOMCUTEAN

ADRESA REDACȚIEI:
BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ „PETRE DULFU”
(Pentru redacția revistei „Familia Română”)
Bd. Independenței, 4B, 430123, Baia Mare
MARAMUREȘ – ROMÂNIA
Tel: +4 0262 275583, Fax: +4 0262 275899
Email: familiaromana@yahoo.com
Web: www.bibliotecamm.ro

Asociația culturală „Familia Română” – cont pentru donații:
RO13BRDE250SV30956102500, deschis la BRD

Tipar EUROTIP
Baia Mare, str. Dacia 4, tel./fax: 0262-211118, email: eurotipbm@yahoo.com

ISSN 1454-8607

Esențială este rodirea...

Dr. Teodor ARDELEAN

Pe linia unei bune tradiții, revista „Familia Română” vă aduce în față o nouă temă provocatoare. Un număr dublu dedicat unei școli românești cu adevărat exemplare – Colegiul Național „ANDREI ȘAGUNA” Brașov. Iar această exemplaritate este susținută de rezultatele sale istorice, căci din acest sanctuar de limbă și cultură românească s-au ridicat spre cele mai înalte „ceruri ale patriei”, un număr impresionant de iubitori și simțitori, intelectuali și ziditori, meditari și mediatori, învățători și învățați..., oameni ce și-au măsurat fructificarea în formule multiple, deasupra cărora se situează rodirea academice.

E normal să vedem așa lucrurile, pentru că ne așezăm caleidoscopic, atât pe terenul de idei al Vechiului Testament (Psalmul 1), cât și pe cel al Noului Testament (Pilda cu smochinul). Ideea „pomului sădit lângă un izvor de apă” trimite exact la destinul fericit dat celor care moștenesc elementele benefice pentru creștere și educare, iar Pilda cu smochinul care n-a dat rod și care urmează să fie tăiat și pus pe foc orientează sentențios privirea direcționând-o spre rolul și rostul fructificării în viață.

Așadar, ne-am gândit să luăm în obiectivul analizei o școală ce a adunat în timp cele mai mari rodiri academice. O școală semnificativă și remarcabilă, atât prin istoria ei, cât, mai ales, prin împletirea destinului său cu evoluția Limbii Române și a Sufletului Românesc. O școală născută în perioada în care în toate provinciile românești se lucra cu mult sârg și entuziasm la trezirea conștiințelor naționale și care și-a continuat drumul încărcat cu performanțe până în zilele noastre. Căci o bună instituție educativă presupune asumarea responsabilă și totală a ambelor dimensiuni ale misiunii sale: atât însușirea și răspândirea cunoștințelor trecutului, cât și pregătirea și perpetuarea înaintării nației și civilizației în viitor. Școala modelează și/sau făurește caractere, dar, prin dinamismul și perseverența „ei”, trebuie să țină „obiectivul”, atât spre viitor, căci acolo vor fi rolurile și rosturile tinerelor vlăstare, cât și spre tradiție, sfânta și buna tradiție (termeni aici utilizați fără conotație religioasă!), care dă putere, căci numai din tradiție poate veni aureola de venerație și sclipirea de sublim. În acest minunat fel de a vedea o „structură instituțională” putem decela și cum s-a poziționat în timp lupta cu timpurile (tribuna de idei), și cum s-a edificat în formule pozitive dragostea de lumină a învățăceilor înclinați de mici spre tainele cărturăriei, și cum s-a reușit înzidirea fiecăruia în destinul colectiv, roditor în fapte de esență obștească, națională. O școală – pepinieră de cultură – mereu orientată și mobilizată în direcția idealurilor neamului, la care nașterea a fost fastă și elocventă prin chiar „părinteasca zidire” a ASTREI.

Ne-am ales să scriem cu profunzime despre o școală românească din orașul lui Barițiu, cel care, dincolo de armonia sufletului, a purtat mereu cu sine și pentru alții „bunătatea evanghelică”, blândețea filosofică, modestia nativă de sorginte transilvană și idealismul cel mai senin, toate aceste calități mult mai potrivite unui sfânt decât unui luptător dintr-o cetate culturală atât de implicată cum era Brașovul vremilor lui și vremilor „genezei” acestei școli. Credința în vitalitatea neamului nostru, statornicia specific mucenicească și exemplaritatea dragostei de oameni edifică mereu caractere și descătușează forțe pe toate traseele intelectual-morale și științific-atitudinale.

Căci o școală precum Colegiul Național „ANDREI ȘAGUNA” din Brașov nu e o simplă instituție de învățământ, ci un adevărat instrument de progres cultural. E expresia vie a unei biruințe istorice pentru tot ce a putut însemna consimțământul voluntar-cultural și voința dinamic-intelectuală ale unei colectivități mereu atentă la sine, la lucrarea de plămadă ce crește statornic, la ștacheta ce dă cu adevărat coeficienți superiori de valoare cognitivă și pragmatică.

Se obișnuiește adesea în zilele noastre să se întocmească tot felul de clasamente ale școlilor, în funcție de rezultatele „olimpice”. E bine și e sănătos pentru educație și cultură! Dar și mai bine ar fi dacă astfel de criterii de ierarhizare ar fi dublate de o asistență mentorială publică, care să ocrotească mlădițele roditoare. Căci nu ne poate fi străin faptul că atât de mulți dintre elevii care dau randamente excelente în liceu, ulterior se pierd în meandrele vieții. De aceea zic și aici, cum am zis-o public de nenumărate ori, că performanța unei școli se măsoară pe lung traseu. Prin rodirile sale, prin oamenii modelați armonios și temeinic pentru viață, dar mai ales prin excepționalitățile și exemplaritățile urcate sus de tot, pe meterezele de etalare științifică și culturală, pe plan național și internațional.

O școală cum este cea prezentată în acest număr al „Familiei Române” nu este doar înălțime referențială și model exemplar, ci cu acestea și dincolo de toate acestea, o mărturie a unui trecut glorios și cardinal, dar și o garanție că misiunea asumată în acest chip nu s-a încheiat, ci va continua sub aceeași aureolă benefică!

VIVAT! CRESCAT! FLOREAT!

Colegiul Național „Andrei Șaguna” Brașov – izvor de academicieni români

Dr. Ștefan VIȘOVAN

Colegiul Național „Andrei Șaguna” din Brașov este una dintre instituțiile de referință ale învățământului românesc, care, prin dascălii pe care i-a avut și prin elevii pe care i-a format, și-a pus amprenta ziditoare asupra evoluției științei și culturii naționale timp de peste o sută șaizeci de ani. Încă de la înființarea sa, în anul 1850, s-a instalat în fruntea celor mai reprezentative școli românești, poziție pe care o ocupă și astăzi cu demnitatea și autoritatea conferite de o serie de componente educaționale de mare forță care i-au însoțit în mod constant traseul împlinirii: competența, profesionalismul, iubirea de țară, dăruirea, viziunea, capacitatea de a veni în întâmpinarea nevoilor comunității, spiritul de sacrificiu, conștiința datoriei împlinite etc. Toate acestea i-au adus faimă, i-au creat un renume uriaș și l-au impus fără rezerve în fruntea preferințelor de formare și instruire nu doar ale transilvănenilor, ci și în cele ale muntenilor sau moldovenilor. Căci „a făcut liceul la „Sfântul Sava”, sau „Lazăr” ori „Șaguna” sau studiile universitare la Sorbona, Cambridge, Harvard sau Upsala sunt informații ce reprezintă temeinice garanții, suficiente pentru a crea reprezentări care depășesc prin rezonanță, laconismul indicării unui punct din spațiul instituționalizat al educației”¹.

Asemenea tuturor marilor înfăptuiri în plan sociocultural, și la originea actualului Colegiu Național „Andrei Șaguna” din Brașov a stat „o mână de entuziaști, a căror experiență existențială s-a confruntat, la un moment dat, cu stagnarea și blocajul fireștii deveniri a unei comunități, determinate, în primul rând, de absența unor instituții adecvate, destinate instruirii și educării tinerei generații. În estul european, la începutul veacului al XIX-lea, se configura și se acredita tot mai mult ideea că, în afara accesului la universul cunoașterii prin instituții școlare, capabile să răspundă comenzilor sociale ale timpului, progresul, fie el economic, social sau spiritual, este de neimaginat”². În

acest sens „reconstituirea, fie și sumară, a condiției social-economice a românilor brașoveni din primele decenii ale secolului al XX-lea ne va conduce în mod inevitabil la realitatea unei flagrante discrepante existente între starea materială, realmente prosperă a acestora și posibilitatea de a-și instrui copiii la nivel postelementar, ca urmare a încremenirii școlilor cu limba de predare română într-o zonă a suficienței Evului Mediu neevoluat. Puși în fața acestei situații, bogații negustori și oameni de afaceri brașoveni au apelat la serviciile gimnaziului de la Blaj, creație a Bisericii Unite Greco-Catolice, aflat sub jurisdicția acesteia”³. Aceștia își pun cu tot mai multă acuitate întrebarea „de ce școli asemenea celor din Blaj nu s-ar putea cititori și în orașul lor, atâta timp cât condiția lor materială nu este cu nimic inferioară celei a comunităților care susțin școlile Blajului, este drept, puternic sprijinite de autoritatea morală și forța financiară a Bisericii Romei”⁴.

Din rândul oamenilor de afaceri și al negustorilor brașoveni de la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea se detașa un grup de aromâni care imigraseră aici din sudul Dunării, ca urmare a persecuțiilor la care fuseseră supuși de turci. Acești aromâni dispuneau de aproximativ 90 de firme și case de comerț „deosebit de prospere, afacerile lor fiind promovate îndeosebi de familiile Nicolau, Nica Popp și Orghidan”, iar „în afara deosebitei lor solidarități și a admirabilelor calități de pricepuți negustori, mici industriași și mijlocitori de afaceri, erau recunoscuți pentru interesul major față de cultură, instruirea tinerilor, studiul limbilor străine, ca și pentru sprijinul acordat bisericilor, școlilor, inițiativelor ce aveau în vedere progresul social și cultural”⁵. O parte dintre acești aromâni (Bucur Popp, Ion Jipa, Gheorghe Nica și alții), decizi să pună în Brașov bazele unor instituții de învă-

FAMILIA ROMÂNĂ | RODIRI ACADEMICE

1 Dimitrie D. Cazacu, *Colegiul „Andrei Șaguna” la ceasul etericelor amintiri. Geneza unui prestigiu*, Editura Charta, Sfântul Gheorghe, 2006, p. 38.

2 *Ibidem*, p. 39.

3 *Ibidem*.

4 *Ibidem*, p. 40

5 *Ibidem*.

țământ cu nimic inferioare celor din Blaj sau din București, îl contactează, în anul 1834, pe George Barițiu, care, în anul 1836, se stabilește la Brașov, devenind unul dintre cei mai înfocați militanți pentru dezvoltarea învățământului în limba română în acest oraș. El este autorul celebrei *Dizertații despre chestiunea școlară, adresată credincioșilor de lege grecească din Brașov*, în care, după ce face elogiul învățaturii și al studiului și insistă asupra nevoii acute de școli pentru românii din Transilvania, afirmă că, dacă și-ar uni forțele, oamenii Brașovului ar fi în stare, nu doar să construiască școli, „ci mi se pare că Tâmpa o ar putea muta din locul ei, ca la unii mai curând să le răsără soarele”¹. Școlile sunt, în concepția lui George Barițiu, monumente plăcute lui Dumnezeu Însuși, instituții perene, de mare folos țării, dătătoare de lumină și înțelepciune peste veacuri pentru toți copiii nației.

E important de subliniat faptul că, înainte de a se stabili la Brașov, George Barițiu a întreprins, împreună cu Timotei Cipariu, o călătorie de documentare, vizitând mai multe școli românești din Sibiu și București, purtând discuții pe teme majore de organizare a învățământului cu cei mai titrați intelectuali ai momentului: Petrache Poenaru, Florian Aron, Eftimie Murgu și Gavril Munteanu, – profesori la celebrul liceu „Sfântul Sava”, Ion Eliade Rădulescu, C. A. Rosetti, Iancu Văcărescu².

De importanță crucială pentru lansarea învățământului brașovean ortodox de limba română este activitatea preotului Ioan Popazu, ajuns, în anul 1837, paroh al Bisericii „Sfântul Nicolae”. Brașovean de origine, Ioan Popazu „purta, neîndoelnic, în suflet frustrarea absenței din viața comunității românilor brașoveni a unor școli pe măsura emancipării sociale și a stării materiale a multora dintre ei, dar, mai ales, a rămânării în urma înnoirilor care așezau viața popoarelor europene pe temeiuri orientate spre evoluție și progres”³. Propovăduitor al dreptei credințe, Ioan Popazu considera că școala este „unul dintre drumurile cele mai drepte și mai sigure spre cunoașterea lui Dumnezeu, ea favorizând împlinirea omului întru toate harurile chiar de Dumnezeu dăruite”⁴. Andrei Bârseanu îl considera pe Ioan Popazu „ales de providență să lumineze mințile și să încălzească inimile concețenilor săi, un bărbat, carele, trecând însuși

prin școli cu un succes deosebit, știa să prețuiască școala, și a cărui binecuvântată activitate nu avea să se mărginească numai la Brașov, ci era menită să se reverse în cercuri mult mai largi”⁵.

Idealurile educative, de înălțare intelectuală a nației ale lui Ioan Popazu coincideau într-un tot cu cele ale lui George Barițiu, așa se face că acești doi mari români vizionari își unesc eforturile privitoare la organizarea învățământului brașovean în limba română, lor alăturându-li-se în scurt timp Iacob Mureșianu și Andrei Mureșianu, iar comunitatea brașoveană le-a acordat credit total și un sprijin material generos. Așa se face că la 1 noiembrie 1850 ia ființă gimnaziul brașovean – baza viitorului liceu, personalitatea care a reușit să catalizeze eforturile tuturor intelectualilor și ale oamenilor cu dare de mână înspre o asemenea realizare uriașă fiind nimeni altul decât prelatul Ioan Popazu, ajuns între timp protopop al Brașovului, care a organizat mai multe întâlniri cu cei implicați în această întreprindere de anvergură națională, iar în luna martie a anului 1850 a obținut la Viena acordul împăratului Franz Iosif în legătură cu întregul demers al brașovenilor. Comunitatea ortodoxă a Brașovului, grupată în jurul celor două parohii – cea din Schei și cea din Cetate –, a susținut fără ezitare, moral și material înființarea liceului despre care facem vorbire.

Primul director al nou-înființatului gimnaziu, numit Gimnaziul Mic de Religie Ortodoxă Orientală, a fost Iosif Barac, cărturar de seamă și militant activ al ortodoxismului românesc al secolului al XIX-lea, iar primul sediu al instituției devenite, nu după multă vreme, etalon al învățământului românesc a fost așa-numita Casă a Băcanului.

Clădirea actuală, a cărei piatră de temelie a fost pusă de Andrei Șaguna, pe atunci episcop, a început să fie ridicată în anul 1851. Construcția a fost încheiată în anul 1854, gimnaziul fiind, la acea dată, al treilea din Transilvania – după cele din Blaj și Beiuș și al șaselea la nivelul României, existând instituții similare la Iași, București și Craiova. Sala festivă a Colegiului, este un veritabil monument istoric, pictura ei fiind realizată de artistul Iosif Clement, în anul 1862, pe peretele frontal tronând deviza *Litteris et virtuti*, care, alături de valorile fundamentale de BINE, ADEVĂR și FRUMOS, reprezintă idealurile de educare și instruire ale colectivului renumitului liceu brașovean.

Sintetizând, putem afirma că apariția și afir-

1 *Ibidem*, p. 41.

2 Cf. *Ibidem*, p. 41-43.

3 *Ibidem*, p. 43.

4 *Ibidem*.

5 Andrei Bârseanu, *Istoria școalelor centrale române gr. or. din Brașov. Scrisă din incidentul jubileului de 50 ani al Gimnaziului*, Tipografia Ciurcu&Comp., Brașov, 1902, p. 33.

marea rapidă a liceului au fost favorizate și determinate de o conjunctură social-istorică specifică Transilvaniei secolului al XIX-lea, caracterizată, în principal, printr-o dezvoltarea materială importantă a câtorva centre industriale, între care Brașovul deținea, de departe o poziție privilegiată. La aceasta se adăugau starea de spirit și efervescența intelectuală a zonei, contactul cu educația și cultura din Occident, conștientizarea rolului școlii în viața comunității și, nu în ultimul rând, factorul religios.

Începând cu anul 1922, gimnaziul din Brașov primește numele de *Andrei Șaguna*, apoi, în era comunistă devine Școala Medie Nr. 1, apoi Liceul Teoretic Nr. 1, iar din anul 1996 este cunoscut sub numele de Colegiul Național „Andrei Șaguna”.

Performanțele obținute, concretizate în rezultate de excepție la olimpiade, la examenele de bacalaureat sau la cele de admitere în învățământul superior au plasat an de an Colegiul Național „Andrei Șaguna” din Brașov printre cele mai bune licee din țară. La indicatorul „rodire academice” s-a instalat, însă, cu autoritate în fruntea listei, căci dintre elevii și profesorii de acolo patruzeci și nouă au atins piscurile științei și culturii românești, devenind academicieni (membri corespondenți, membri titulari sau membri de onoare). „Colegiul Național Andrei Șaguna este instituția de învățământ care a dat țării cel mai mare număr de membri ai Academiei Române – 49 de profesori și absolvenți remarcabili care s-au distins în cele mai variate domenii, fiind lingviști, critici literari, traducători, istorici, filosofi, oameni politici, folcloriști, compozitori, preoți, matematicieni, fizicieni, chimiști, medici, ingineri și botaniști”¹.

Secretul realizărilor acestui liceu se explică, întâi de toate, prin calitatea deosebită a celor care i-au călcat pragul de-a lungul timpului – profesori și elevi deopotrivă. Dacă în ceea ce-i privește pe elevi funcționa selecția bazată pe o severă evaluare a capacității intelectuale, corpul profesoral era unul de elită, membrii săi fiind absolvenți ai unor mari școli superioare din centre universitare cu renume, stăpâneau la perfecție mai multe limbi

străine, unii erau doctori în știință, iar alții aveau două sau mai multe specializări.

Colegiul Național „Andrei Șaguna” dispune și azi de dascăli eminenți implicați responsabil în activitatea de luminare a celor peste opt sute de elevi din clasele V-XII. Clasele liceale, de regulă în număr de șase pe fiecare an de studiu, acoperă specializări care asigură elevilor o pregătire fundamentală în domenii ca: științele sociale, științele naturii, matematica, informatica, limbile franceză, engleză și germană.

Despre succesele acestui minunat colectiv vorbește în termeni sugestivi și convingători doamna profesoară Mariana Ionescu, fost director al Colegiului național „Andrei Șaguna” între anii 2003-2012: „Reușita tuturor demersurilor noastre stă în armonizarea actorilor implicați în bunul mers al școlii, în echipe pe care un manager autentic le capacitează, în încrederea pe care un colectiv puternic i-o acordă, în optimismul cu care acceptă provocările. La temelia succesului Colegiului Național „Andrei Șaguna” stau oamenii care îl formează: profesori, elevi, părinți, autorități și solidaritatea în respectarea valorilor perene”².

Directoarea Mariana Ionescu, alături de adjunctele Domniei Sale – doamna profesoara Ruxandra Șaramet – până în anul 2007, și de doamna profesoară Cornelia Stroe – din octombrie 2007, mizând pe „ethosul școlii, pe atașamentul față de valori”³, determină un salt calitativ în evoluția Colegiului, reperabil, atât în realizări ce țin direct de procesul de învățământ, cât, mai ales, în apropierea școlii de comunitate, făcând-o mai prietenoasă⁴. Este impresionantă emulația existentă în interiorul colectivului didactic condus de doamna Mariana Ionescu, performanțele Colegiului din perioada directoratului Domniei Sale impunând admirație și respect, sentimente ce se constituie într-un adevărat laitmotiv al unor microportrete inserate în paginile Anuarului Colegiului Național „Andrei Șaguna” Brașov, 2011-2012, p. 183-193, din care ne permitem să extragem câteva pasaje semnificative:

Pentru mine, Mariana Ionescu este un caleidoscop precum jocul care mi se părea magic în copilărie: alcătuit din sute de fragmente colorate, el se rearanja mereu altfel la fiecare mișcare, mereu surprinzător, l-ai fi putut privi mereu și mereu te-ar fi surprins.

Prof. Cornelia Stroe, *Anuar*, p. 183

Profesorul, directorul, omul Mariana Ionescu, prin profesionalism, inițiativă și finalitatea acțiunilor sale, a conturat spiritul acestui colegiu, exprimat în sintagmele Litteris et virtuti și Unul pentru toți și toți pentru unul.

Prof. Mariana Gavrilă, *Anuar*, p. 184

1 Prof. Lorena-Mirela Spudercă, în *Anuarul Colegiului Național „Andrei Șaguna” Brașov*, 2011-2012, p. 10-11.
2 Mariana Ionescu, *Anuarul Colegiului Național „Andrei Șaguna” Brașov*, 2011-2012, p. 9.
3 *Anuarul Colegiului Național „Andrei Șaguna” Brașov*, 2011-2012, p. 181.
4 *Ibidem*.

Doamna profesoară Mariana Ionescu poate fi pentru oricine un model de manager, de profesor, care cunoaște și respectă valoarea.

Octavian-Florin Polexa, director al Colegiului Național „Dr. Ioan Meșotă” Brașov, *Anuar*, p. 187

Fiind prima femeie director în istoria Colegiului „Andrei Șaguna”, doamna profesoară Mariana Ionescu, inteligentă, tenace, sistematică, având capacitatea de a uni oamenii în realizarea obiectivelor propuse, utilizând sfaturile unor șaguniști de valoare din afara școlii, a reușit să conducă destinele acesteia pe un drum ascendent în care echipele profesori-elevi au găsit un loc excelent de dezvoltare și împliniri profesionale. A sporit noblețea Colegiului, plasându-l, fără echivoc, între școlile de elită ale României.

Prof. Ruxandra Șaramet, în *Anuar*, p. 187

În lumea noastră, care tinde mereu să ia lucrurile ușor, să facă valorile să pară derizorii, doamna Ionescu îți amintea mereu de prețul solemnității, al excelenței, care trebuie să fie un țel firesc.

Prof. Dana Mocan, în *Anuar*, p. 189

Deși filolog de formație, viziunile Marianei (ale Doamnei director Mariana Ionescu – n.n.) nu se opresc la granițe științelor umaniste, ea știe că un real progres se poate obține doar prin concursul tuturor științelor. Totodată ea ține și la tradiții, la cele adevărate, care fac personalitatea și cultura unui popor.

Prof. Adrian Modrișan, *Anuar*, p. 190

Sunt oameni clocotitori, dar ale căror tăceri sunt tulburătoare. Sunt oameni care împlânzesc Timpul și timpurile. Sunt oameni care văd ce ai putea să devii, nu ce ești. Sunt oameni lângă care ești mai luminos, pentru că îi vezi strălucind. Am văzut în Doamna Directoare un astfel de om, un Mentor prin excelență. Mi-e sufletul plin de recunoștință pentru tot ce m-a învățat. Devenirea mea, ca om și ca profesor, ar fi fost alta, dacă nu ne-am fi întâlnit. Mulțumesc, DOAMNĂ DIRECTOARE!

Prof. Ioana Clara Enescu, în *Anuar*, p. 191

Mariana Ionescu este o parte din povestea numită Șaguna: o persoană care a știut și a reușit să transforme școala într-una modernă, o persoană de o calitate umană deosebită, de o bucurie a dăruirii și generozității cum rar se poate întâlni.

Prof. Adrian Sandu, *Anuar*, p. 191

Dacă o cunoști pe doamna Mariana Ionescu, îți dai seama că este un om cu minte limpede, cu gândire logică, cu o viziune realistă asupra sistemului nostru educațional, un om care cunoaște și promovează valorile autentice. În timpul mandatului său liceul nostru a progresat mult, și-a diversificat activitățile extrașcolare și extracurriculare. A încurajat performanța, dar s-a preocupat și de munca de la clasă, de zi cu zi. A încurajat obținerea premiilor la olimpiadele școlare, dar era preocupată și de notele pe care le obțin elevii noștri la examenele naționale. Toate acestea, cumulate cu grija pentru școală, cu înțelegerea și aprecierea corectă a potențialului fiecărui profesor și fructificarea acestuia, au făcut din dumneaei unul dintre cei mai buni directori ai Colegiului nostru.

Prof. Cătălin Ciupală și Prof. Gabriel Ciupală, *Anuar*, p. 191

Am avut și eu profesori buni, dar modelul de dascăl l-am întâlnit aici, la Colegiul „Andreei Șaguna”, printre profesorii fiicei mele. Este vorba despre doamna Mariana Ionescu. Profesor de mare calibru, director de elită al unei școli de elită, stâlp al comunității brașovene. A dus Colegiul „Andrei Șaguna” în topul celor mai bune licee din țară, i-a consolidat și crescut reputația de reper al școlii brașovene... Dacă sunt oameni pentru care merită să schimbăm legi, doamna Mariana Ionescu este unul dintre ei. Ar trebui, prin lege, să o ținem lângă noi și la catedră, toată viața¹.

Simina Costan, vicepreședinte al Asociației de Părinți „Ioan Popazu”, *Anuar*, p. 192

Autoritate, spontaneitate, eleganță, excelență. Acestea sunt câteva dintre trăsăturile care conturează portretul doamnei directoare Mariana Ionescu... Fiind un profesor deosebit, cu o inimă mare, a reușit nu numai să mențină, ci și să crească renumele liceului, aspirând mereu la mai bine.

Ioana Popescu, președintele Consiliului Elevilor, *Anuar*, p. 193.

Fără îndoială, este vorba aici despre un mare director și despre un colectiv de excepție.

1 Doamnei profesoare Mariana Ionescu îi urmează la conducerea Colegiului profesorul Dorel Agache, fost inspector școlar general, funcție din care a fost schimbat la 27 iulie 2012.

Liceul Crucii de Argint

Acad. Alexandru SURDU

Horia Stanca, fratele poetului Radu Stanca, pe care l-am cunoscut la București, prin intermediul prietenului și învățătorului meu Gherasim Pinte, aflând că sunt șagunist, adică absolvent al Liceului „Andrei Șaguna” din Brașov, mi-a mărturisit că toată adolescența lui a avut o mare tristețe, aceea de a nu fi fost elev al liceului din Brașov, asemenea fratelui său mai mare. Acesta, când venea în vacanțe, purtând uniforma de șagunist, cu celebrul chipiu, la primele clase cu dunga roșie și la ultimele cu albastră, era admirat de toți și, mai ales, ascultat când povestea despre tradițiile minunate ale șaguniștilor, despre „comandă” și despre *Fuchsmajor*, despre fanfară, defilări și maialuri. Pe când el, Horia, fusese „condamnat” să facă liceul german din Sebeș, cum hotărâse tatăl său. Ce-i drept, mai târziu, cunoașterea limbii germane i-a înlesnit obținerea funcției de atașat cultural, alături de Gherasim Pinte și Bucur Țincu, la Ambasada României de la Berlin pe vremea lui Hitler, dar i-a adus, după terminarea războiului, și multe necazuri.

Ne-a mai spus că, pe ascuns, când nu-l vedea nimeni, lua chipiul fratelui său și se „oglindea” cu el ore întregi. La o petrecere oferită de Gherasim Pinte i-am adus chipiul meu de șagunist, refăcut cu bandă aurie, după cel original. Și l-a așezat pe cap „șmecherește”, pe o sprânceană și s-a poziționat în fața oglinzii pentru a se putea privi. Numai la sfârșitul petrecerii mi l-a dat și mi-a spus: Mulțumesc, șagunistule!

Profesorul nostru de liceu, Dimitrie Cazacu, ultimul dintre profesorii promoției jubiliare din 1955, ne-a povestit că, fiind elev la Chișinău, a văzut într-o zi pe stradă trecând un tânăr îmbrăcat într-o uniformă neagră, cu vișcă roșie la pantaloni, cu dungă la mânecă și un număr în chenar pătrat pe mâna dreaptă, cu nasturi galbeni la haină și petlițe roșii, dar mai ales cu un chipiu neobișnuit, cu cozorocul pătratic, cu bandă roșie și fără calota obișnuită a chipielor militare din vremea aceea. Toți trecătorii îl priveau și unii chiar se opreau să-l vadă mai bine. „Este șagunistul nostru”, spuneau cei care îl cunoșteau. După mulți ani, Dimitrie Cazacu, auzind că era un post liber de profesor la Liceul „Andrei Șaguna”, a venit de la București,

cu amintirea acelui șagunist în minte, și a făcut tot posibilul să fie angajat ca profesor.

Acestea sunt doar ecouri ale faimei pe care o avea liceul nostru pentru cei care îl știau din auzite. Pentru șaguniștii autentici, însă, el rămânea obsesia vieții lor. La fiecare cinci ani absolvenții se întâlneau, cum o mai fac și astăzi, în fața clădirii, păstrând din uniformă doar chi-

Acad.
Alexandru
Surdu purtând
chipiul de
șagunist

piul, și făceau celebrele poze de grup pe treptele de la intrare, orându-iți de domnul „foto” ca să se vadă fiecare. Și constatau cu tristețe, de la întâlnire la întâlnire, că grupul lor e tot mai mic, că se răresc profesorii până dispar și că, în cele din urmă, își urau să le ajute Bunul Dumnezeu să mai apuce o întâlnire cu șaguniști. Dar unii, firește că nu mai apucau și, după obiceiul brașovenilor, în coșciug, la dreapta capului, li se așeza chipiul de șagunist.

Dar cea mai frumoasă întâmplare cu amintirea „vieții de șagunist” o constituie inițiativa, după înființarea Universității românești de la Cluj, a profesorilor șaguniști în frunte cu Gh. Bogdan Duică și Sextil Pușcariu, de a transfera la Cluj obiceiurile șaguniștilor brașoveni: și-au confecționat chipie, au angajat o fanfară și au organizat „comanda”, cu sărbătoarea bobocilor, cu alegerea de *Fuchsmajor*, cu maialuri etc., spre bucuria studenților. Remarcabil este faptul că, după interzicerea în 1948 a petrecerilor șaguniste de la Brașov și a uniformelor, ele s-au

menținut la Cluj încă aproape zece ani, fiind amintite de șaguniștii de după promoția din 1955 care au ajuns studenți la Universitatea din Cluj.

Cum, necum, dar faima Liceului „Șaguna” din Brașov s-a menținut și în vremea comunistă. Aceasta, datorită reformei, totuși raționale, a comuniștilor de a menține într-o formă specifică distincția dintre liceele teoretice și cele practice sau industriale. Așa se face că la Brașov, deși apăruseră liceele de mecanică, de electrotehnică, de construcții etc., s-a menținut și un liceu teoretic, iar acesta era Liceul „Andrei Șaguna”, căruia i se spunea Liceul de Băieți nr. 1. Uniformele au fost simplificate. Au dispărut chipiele și se purta doar o haină obișnuită albastru-închisă, iar pe mâna dreaptă un pătrat cu marginea din lână albastră pe care scria „L.B.1”. Pe cap purtau un fel de pălării asemănătoare cu cele vânătoarești, cu trei șnururi împletite în loc de panglică și iarna lodene, dar acestea nu erau obligatorii. Obiceiurile șaguniste, cu toate că nu mai erau organizate oficial, s-au menținut în forme specifice. În locul fanfarei s-au organizat orchestre pe clase și coruri cu cântece oficiale, dar la petreceri se cântau o parte din vechile melodii pe cuvinte improvizate. Erau două feluri de petreceri: unele colective, organizate împreună cu colegile de la liceul de fete, și altele individuale, pe grupuri de prieteni, mai ales la zile onomastice sau de naștere, în cazul meu la Dragobete (24 februarie). Tradiționale erau și excursiile periodice, cu sau fără absențare de la ore: pe Piatra Mare, pe Tâmpa, pe Warthe, în Poiană, la Cetățuie, în Livada Poștei, și excursiile anuale, organizate ca pe vremuri de către profesorul de limba română Stoian, poreclit Truman, în diferite orașe din țară pe unde au trăit marii noștri scriitori.

Cam puțin față de viața minunată de șagunist, dar suficient pentru a ne umple ore întregi de evocări periodice la cinci ani și, mai recent, în fiecare toamnă.

Din câte știu, întâlnirile periodice ale foștilor studenți nu se bucură de o asemenea trecere. Meritul le revine, totuși, profesorilor de la liceul nostru, care, cel puțin în primii 20 de ani de la absolvire, s-au ocupat cu organizarea acestor întâlniri, dându-le o tentă festivă elevată: cu tragerea clopotului tradițional, cu elevii care ne primeau în aplauze, cu citirea catalogului în sala festivă, cu discursuri și cântece. Și, mai ales, cu evocarea istoriei și a faimei liceului nostru.

Înființat în 1850 ca Gimnaziu greco-ortodox, având de la început cadre didactice de mare valoare, ca prim director fiind Gavriil Munteanu, membru al Academiei Române din

1866, iar dintre elevi pe Titu Maiorescu, a fost primul liceu românesc pe care a reușit să-l edifice marele nostru Mitropolit Andrei Șaguna. Cu mare entuziasm, cu donații de la toți preoții români din Țara Bârsei și contribuțiile brașovenilor s-a început construcția liceului pe un teren mlăștinos din afara cetății săsești, spre Groaveri (de la Grawen = șanțuri). Legenda spune că terenul era mlăștinos și clădirea a fost ridicată pe trunchiuri groase de brazi, după ce locul a fost sfințit de către Mitropolitul Andrei Șaguna, care ar fi pus acolo, la temelie o cruce de argint.

Liceul acesta al Crucii de Argint s-a ridicat semeț în fața celor trei porți ale cetății Corona, ca un bastion al românității și al dreptei noastre credințe, și poartă de atunci, din 1855, numele lui Andrei Șaguna, al celui mai mare cavaler al Ortodoxiei din toate timpurile. Aici au învățat o parte dintre cei mai de seamă cărturari ai nației române. Pe partea din dreapta a intrării în clădire este Tabla de onoare a liceului cu cei 49 de membri ai Academiei Române, foști profesori sau elevi ai acestuia.

Mândria de a fi șagunist are multe motive, dar, mai ales după 1990, când regimul politic ne-a permis, am început s-o spunem deschis. Acesta a fost un liceu românesc și al românilor, și a fost declarat de la început creștin ortodox, sașii, ungurii și celelalte etnii și culte își aveau școlile lor, mai multe și mai vechi decât ale noastre și au înțeles că locul lor nu este aici. Nu-i împiedică nimene să devină români, dar dacă au călcat pragul acestui liceu trebuie să învețe să simtă românește. Și ne-a bucurat faptul că Mitropolia Ardealului a revendicat această clădire și chiar a obținut dreptul de proprietate. Un liceu românesc ortodox trebuie să fie al Ortodoxiei.

Cu ocazia mării sărbători a Bicențenarului Andrei Șaguna (2008), în sala festivă a liceului, în numele șaguniștilor, profesori și elevi, ai junilor Brașovului și ai membrilor Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român, Astra, ne-am exprimat dorința, în fața Înaltpreasfințitului dr. Laurențiu Streza, Arhiepiscop al Sibiului și Mitropolit al Ardealului, de a susține canonizarea lui Andrei Șaguna, pe care îl considerăm cel mai mare sfânt al românilor ardeleni din toate timpurile.

Cine ar fi crezut, dar sâmbătă, 29 octombrie 2011, în Catedrala Mitropolitană din Sibiu s-a desfășurat ceremonia canonizării oficiale a Sfântului Ierarh Andrei Șaguna. Fiind desemnat să particip la acest eveniment, pe care îl consider cel mai important din ultima vreme, am fost invitat să vorbesc din partea Academiei Române, a Asociațiunii Transilvane Astra și a șa-

guniștilor brașoveni. Mi-am exprimat bucuria pentru realizarea visului nostru, tocmai la 150 de ani de la înființarea Astrei (1861) de către Andrei Șaguna și 161 de ani de la întemeierea liceului din Brașov, și am zis la sfârșitul cuvântării: „În clipele acestea grele pentru Nația Română, care șade în cumpătul vremii, prin voia Bunului Dumnezeu, noi ardelenii avem astăzi doi mitropoliți: unul pe Pământ și unul în Cer. Fie ca acesta să reprezinte semnul victoriei noastre”.

Nu putem să încheiem aceste rânduri fără să amintim aici un eveniment deosebit care s-a petrecut la 5 iunie 2012 la Liceul, astăzi Colegiul Național „Andrei Șaguna” din Brașov. La inițiativa directoarei de atunci, profesoara Mariana Ionescu, a fost amenajată o sală de clasă, numită „Sala Academicienilor”, ai cărei pereți au fost împodobiți cu cele 49 de portrete ale șaguniștilor academicieni. Atunci am făcut următoarea propunere:

„Cu ocazia frumoasei inițiative de inaugurare la Colegiul Național «Andrei Șaguna» a unei săli a membrilor Academiei Române, Sala Academicienilor, pentru cinstirea celor 49 de academicieni, profesori și absolvenți ai Colegiului nostru, în numele academicienilor actuali, foști elevi ai Liceului «Andrei Șaguna», respectiv: Acad. Gheorghe Buzdugan, Membru al Secției de Științe Tehnice a Academiei Române; Acad. Victor Giurgiu, Membru al Secției de Științe Agricole și Silvicultură; Acad. Ion-Aurel Pop, Director al Centrului de Studii Transilvane a Academiei Române și Rector al Universității «Babeș-Bolyai» din Cluj, și Acad. Nicolae-Victor Zamfir, Director al Institutului Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Fizică și Inginerie Nucleară «Horia Hulubei», și în numele subsemnatului;

ca și din partea Asociațiunii Transilvane pentru Literatură Română și Cultura Poporului Român ASTRA, Despărțământul Central Brașov, al cărui Președinte de onoare este Prof. univ. dr. Laurențiu Streza, Arhiepiscop al Sibiului și Mitropolit al Ardealului, și Președinte Executiv Acad. Alexandru Surdu;

ca și din partea colegilor noștri șaguniști din promoțiile 1955 și 1959; propunem conducerii Colegiului Național «Andrei Șaguna» să facă demersurile necesare pentru schimbarea denumirii acestuia în:

COLEGIUL NAȚIONAL «SFÂNTUL ȘAGUNA»,

pentru a corespunde situației actuale de după canonizarea Sfântului Ierarh Andrei Șaguna, ca și pentru prestigiul acestei instituții;

și propunem de asemenea conducerii Colegiului să facă demersurile necesare pentru obținerea de la Mitropolia Ardealului a icoanei Sfântului Șaguna, pentru a fi așezată la loc de cinste în Sala Festivă a Colegiului”.

Indiferent dacă această Propunere va fi acceptată sau nu, ea va rămâne în istoria liceu-

lui, așa cum a rămas și deviza noastră a șaguniștilor: *Litteris et virtuti!* și salutul nostru: *Servus!*

Discursul rostit de Magnificența Sa, vicepreședintele Academiei Române, Alexandru Surdu, cu prilejul acordării titlului de *Doctor Honoris Causa* de către Universitatea de Nord din Baia Mare

13 noiembrie 2008

- Fragmente -

Și, fiindcă suntem acum în preajma unor mari sărbători de suflet ale nației române, se apropie, la 30 noiembrie, marea sărbătoare a Sfântului Andrei, totodată se împlinesc nouăzeci de ani de la Marea Unire și două sute de ani de la nașterea mitropolitului Andrei Șaguna, cu permisiunea dumneavoastră, mi-aș permite să vă spun câteva cuvinte despre aceste mari evenimente ale nației române.

Sfântul Andrei a fost cel care a adus pe tărâmurile Daciei Lumina Cuvântului Evangheliei, Lumina Mântuitorului Iisus Hristos. Noi ne numărăm printre primele nații care au adoptat creștinismul. Dacă ne uităm în jurul nostru și în Europa, în general, constatăm că unele dintre aceste populații care se mândresc că sunt europene, nici astăzi nu s-au creștinat pe deplin, iar în anumite momente dau dovadă că nici nu știu ce este Sfânta Cruce și Sfânta Biserică, fiindcă au pus tunurile și au dărâmat biserici creștine.

Nu este o întâmplare că poporul român este considerat cel mai creștin popor al lumii, fiindcă a fost unul dintre primele popoare creștine, iar reprezentanții de seamă ai culturii noastre și ai teologiei creștine ortodoxe au făcut o legătură între credințele daco-geților, între credințele zalmoxiene și creștinism. Așa se explică de ce creștinarea, la noi, nu s-a făcut cu sabie în mână, n-a fost omorât nimeni și nimeni n-a fost obligat să devină creștin. Un părinte deosebit al bisericii noastre, un bun teolog, Părintele Coman și mitropolitul, regretatul mitropolit Nestor Vornicescu au scris despre străromâni și au arătat că credințele lor, înainte de nașterea lui Iisus Hristos, erau foarte asemănătoare. Ei își trimiteau câte un reprezentant care să vorbească cu zeitatea supremă, mesagerul acesta care ulterior a venit din partea divinității către noi, Mântuitorul nostru, Iisus Hristos, a fost o credință pe care au primit-o cu brațele deschise.

Să se uite cineva în istorie, numai prin dramele pasionale ale lui Shakespeare, să vadă ce rol negativ juca religia lor, ce crime făceau regii, care

nu erau sănătoși până nu omorau câte zece oameni pe zi, fără să fi fost chiar adversarii lor. Să comparăm, de exemplu, „Princepele” lui Niccolo Machiavelli, cu lucrarea „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie”, să vedem ce mare deosebire există. Machiavelli îndeamnă lumea la crime, la diferite tipuri de criminalitate. Lozinca era „Dacă vrei să domnești, omoră-i pe toți din jurul tău”, și să ne gândim ce sfaturi dădea Neagoe Basarab în vremuri de restriște: „Să ne-nchinăm! Dacă nu reușim să alungăm primejdia prin rugăciune, atunci să ne-nchinăm ca negocierile noastre să iasă bine; și dacă nici acestea nu ies bine, să ne rugăm la bunul Dumnezeu să ne ajute în luptă; și dacă ne ajută în luptă să ne rugăm la bunul Dumnezeu și să-i mulțumim pentru victorie; și să înălțăm o biserică în amintirea victoriei noastre; și să cerem iertare bunului Dumnezeu pentru păcatele noastre”. Așa gândea un conducător român, spre deosebire de unul occidental.

Este o mare deosebire! Este o deosebire ca de la cer la pământ! De aceea, în regiunile noastre, au fost primii călugări, primii adevărați reprezentanți ai creștinismului; de aceea se și numește credința noastră „ortodoxă”, adică dreapta credință, creștină; aici s-au izolat cele mai puternice sfinte creștine care fugeau de persecuțiile din Imperiul Roman. Așa se explică și faptul că în Panonia, care pe vremea aceea era locuită de români, pe tot cursul Dunării mijlocii și în Dacia Pontică a avut loc în secolul IV o efervescență deosebită, au apărut primii teologi ai creștinismului. De-atunci să-l amintim pe Ioan Cassian, pe Dionisie Exiguul, pe Leontius Byzantinus, care au fost primii teoreticieni ai creștinismului și ai vieții monahale, fiindcă aici marii noștri reprezentanți ai creștinismului trăiau singuri și izolați; se rugau pentru interesele întregii comunități.

Unul dintre cei mai mari luptători care a trăit vreodată pe acest pământ, pentru unitatea națională a românilor, a fost mitropolitul Andrei Șaguna de la a cărui naștere se împlinesc două sute de ani.

A fost cel mai mare mitropolit al Ardealului și cel mai mare mitropolit al tuturor creștinilor, cel mai mare luptător pentru nația română și apărător al credinței ortodoxe. El era de origine machedo-română. S-a născut la Miskolc, în Ungaria, căci pe vremea aceea, în Ungaria erau mai mulți români, mai erau încă mai mulți români decât în Transilvania, la care s-au adăugat după pacea de la Karlovitz din 1699, toți sud-dunărenii, românii din sudul Dunării, alungați, vânați de pretutindeni, iar Andrei Șaguna a fost reprezentantul acestora și al românilor din Serbia și Bucovina, care erau persecutați.

El a înțeles că toți aceștia sunt români, că toți aceștia trebuie să fie uniți și să lupte pentru același ideal. Din cauza aceasta, ca mare luptător pentru cultura română, a făcut una dintre primele gramatici românești pe care o învățau toți machedo-românii și astfel și-au însușit foarte ușor limba română. A fost cel care și-a dat seama de căderea nemaipomenită în care se găseau românii din Imperiul Austriac; românii erau iobagi, preoții erau neștiutori de carte, nu mai aveau biserici, se închinau la cruci mobile pe care le duceau de ici-colo și le ascundeau de mânia conducătorilor. Nu numai limba română, dar și credința noastră a fost în pericol în acele momente în care a luptat mitropolitul Andrei Șaguna, care și-a dat seama că pe acest teritoriu imens, despre care Herodot spunea că e locuit de traci, care sunt cei mai numeroși oameni după inzi, a fost atâta cruzime din partea vecinilor noștri iubiți împotriva românilor! Și după cum se comportă, nici în zilele noastre nu sunt departe de aceste considerații! Conte Franz Psalmer, aflând despre planurile lui Andrei Șaguna, a anunțat Curtea de la Viena că mitropolitul concepe renașterea noului imperiu daco-roman; el vrea să unească toți românii din nordul Mării Negre până în Peloponense.

Unirea pe care o serbăm noi este doar o mică parte din ceea ce putea să fie din acest nou mare imperiu daco-roman, un ideal pe care astăzi, oricât l-am mai gândi, datorită comportamentului vecinilor noștri, nu-l mai putem realiza, căci în toate zonele care erau populate de valahi, de români, de macedo-români, nu mai există niciunul. Au fost declarații nuli. Idealul acesta, al unității naționale a românilor, al lui Andrei Șaguna, trebuie să rămână, totuși, viu, cel puțin în amintirea noastră.

Andrei Șaguna a ținut să fie înmormântat lângă biserica din Rășinari, biserică cu o poveste

frumoasă, o legendă. Se spune că în Rășinari exista o biserică veche și, când se țineau slujbele mari ale anului, stăteau credincioșii pe dinafară căci nu mai încăpeau în biserică. Un om înstărit de acolo, cu mare credință în Dumnezeu, se închina în fiecare seară: „Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, eu îmi dau toată viața și toate bunurile mele pentru slava numelui Tău, învață-mă, Doamne, cum să-ți mulțumesc pentru bogăția pe care mi-ai dat-o!” Și a trimis bunul Dumnezeu, pe îngerul Domnului care i s-a arătat în somn și i-a spus: „Dacă ai atâta credință, ridică o biserică unde să se închine lumea”. Omul nostru s-a trezit dimineța, a vândut ce avea de vândut și s-a apucat de construit, pe marginea apei care vine dinspre Păltiniș, o biserică frumoasă de lemn. Și se duceau creștinii și se închinau acolo și el mulțumea Bunului Dumnezeu că i-a dat un asemenea gând. Dar au venit ploii mari, s-a umflat apa și a dărâmat biserica. Și plângea omul și se ruga la Bunul Dumnezeu: „Cu ce-am greșit, Doamne, că mi-ai dărâmat biserica, că mi-ai distrus iubirea și sufletul pe care le-am pus la construcția ei?” Și a trimis Dumnezeu pe îngerul Domnului care i s-a arătat în vis și i-a spus: „Ai construit o biserică de lemn pe care s-o dărâme vânturile și apele. Fă o biserică de piatră care să fie mai tare decât Munții Carpați, pe care o să-i zguduie cutremurele, dar biserica aceasta să rămână în picioare pentru totdeauna”. Și s-a dus omul nostru și a vândut tot ce mai avea. A luat averile copiilor și ale nepoților, le-a vândut și pe acelea și a început să sape temelii adânci și a ridicat ziduri groase cum nu se mai văzuse până atunci. Dar nu i-au ajuns banii decât până la acoperișul bisericii. Și văzând el că nu mai poate și nu mai avea nici un ban, s-a așezat în fața bisericii celei vechi și cerșea acolo în fiecare duminică.

Dacă vrem să nu fim alungați din istorie, așa cum vor toți „prietenii” noștri, trebuie să dăm pentru țară fiecare bănuț, fiecare picătură de sânge și de suflet, astfel încât în amintirea noastră să pună cineva o piatră la margine de drum pe care cioplitorul să scrie: „Spuneți generațiilor viitoare că noi am dat jertfa supremă pe altarul unității naționale!”

Sursa: film documentar realizat de Doru Gruian și prof. univ. dr. Petru Dunca, Arhiva Asociației „Centrul de Filosofie și Antropologie” Baia Mare.

Et in Arcadia ego sau a fi elev la „Șaguna”

Acad. Ioan-Aurel POP

Brașovul anilor '70 ai secolului trecut era, pentru mulți, un oraș dinamic și trepidant, destul de poluat, în ciuda munților înconjurători, plin de oameni noi, veniți de peste tot, mai ales din Moldova, în căutare de locuri de muncă, dar și din Transilvania nordică, mânați tot de nevoi, de la Dictatul de la Viena până la colectivizarea forțată. Oficialii comuniști se lăudau cu o calitate a orașului, aceea de cel mai industrializat oraș al țării, natural, după capitală și cu marea pondere a muncitorilor în ansamblul salariatiilor. Oare unde să mai fi fost loc și pentru cultură înaltă în acest bastion al clasei muncitoare? Era, totuși, deși manifestările exterioare ale acestei culturi se vedeau rar. Universitatea – creație a regimului de „democrație populară”, cum era prezentată – producea mai ales ingineri de toate felurile, de la silvicultori până la mecanici, dar nu prea avea legături cu domeniile umaniste. Există însă o instituție care ținea cu succes locul de autentică universitate și aceasta era Liceul „Andrei Șaguna”, azi Colegiul Național „Andrei Șaguna”. Era numit atunci, oficial, Liceul Teoretic nr. 1, dar toată lumea îi zicea, cu respect, „Șaguna”, ca și cum ai fi spus, la Paris, „Sorbona”.

Am devenit șagunist după un examen de admitere foarte greu, în urma unei concurențe acerbe, iar reușita a însemnat adevărata trecere a unui prag de maturitate. Ceremonia de început, sobră și distinctă, nu a avut nimic de-a face cu propaganda comunistă. Directorul, prof. Simion Toma, ne-a spus câte ceva despre gloria de odinioară a școlii și ne-a îndemnat să continuăm după exemplul înaintașilor. Adevărata lecție de istorie ne-a ținut-o însă profesorul de germană, Aurel Mailat, care a pornit de la tradiția Șcheilor – unde s-a învățat pentru prima oară în românește încă din secolul al XVI-lea – și a ajuns la marele ierarh Andrei Șaguna, acela care înțelesese cel mai bine dorința românilor de a avea școli mai înalte în limba lor. Ne-a spus apoi despre celebritățile liceului, de la Titu Maiorescu, Ștefan Octavian Iosif și Ciprian Porumbescu până la Lucian Blaga, Octavian Goga și Ioan Lupaș, de la elevii silitori și maturi de demult până la cei peste 40 de academicieni porniți de la poalele Tâmppei spre lume. O învățătură a profesorului, din acea primă zi, m-a marcat pentru vecie: „Atunci când veți fi dezamăgiți și descurajați în viață, să vă amintiți numaidecât că ați călcat pe urmele pașilor lui Blaga și să vă ridicați ca pasărea Phoenix din cenușă și să spuneți celor care vă vor nedreptăți un lucru pe care ei nu-l au și nu-l vor avea niciodată – Eu am fost elev la Șaguna! Unii vor înțelege și se vor rușina, alții nu vor înțelege, dar voi veți fi cu fruntea sus și cugetul curat”. Tot în acel an,

de la dascălul de latină, aveam să aflu că profesorul Mailat, dăruit cu har, parafrazase o vorbă antică de rezonanță – *Et in Arcadia ego!* Echipat cu asemenea eșafodaj intelectual, am început, alături de colegii mei, escaladarea citadelei cunoașterii. Diriginte ne era prof. Ion Topolog Popescu, scriitor de succes, venit din Argeș, dar cu studii universitare la Cluj, oraș pe care aproape îl venera, pentru „pașii Poetului”, pentru pleiada de dascăli buni, pentru școala înaltă făcută acolo. De al el am învățat cum să înțelegem un text literar, cum să-l decriptăm în raport cu cea mai modernă teorie a literaturii. Prin el am ajuns la Ienăchiță Văcărescu, la cronicari, dar și la Nicolae Filimon, Urmuz, Dimitrie Anghel, Ștefan Petică, Aron Cotruș sau Ion Pillat. El mi-a spus că – din moment ce decisesem să studiez istoria și nu altceva – atunci să merg măcar la Cluj și nu la București. La matematică venea spre noi, cam sever, prof. Traian Săsărman, care nu zâmbea niciodată și ne îndemna imperativ să trimitem probleme rezolvate la „Gazeta matematică”, ceea ce am și făcut, de altminteri. Ce mândrie era să apari atunci cu numele la rubrica „rezolvitorilor de probleme”! Domnia sa nu suporta „șmechereala” unora dintre noi, mai ales a celor care începeau frazele cu „Păi”, ne invita să ședem și ne spunea că acel cuvânt „nu exista în dicționar”. La franceză, am înțeles repede – de la prof. Tamara Arbănaș – că, în timpul orelor respective, nu se putea auzi decât limba lui Voltaire, așa că orice voiam să spunem – inclusiv chestiuni banale – trebuia rostit în acea limbă. Am făcut istoria literaturii, de la Pierre de Ronsard și François Villon până la Michel Butor, Natalie Sarraute și Marguerite Yourcenar, încât mulți am dat bacalaureatul din această disciplină, de mare tradiție în cultura românească. La istoria literaturii universale ne-am împărtășit din marea cultură a prof. Constantin Cuza, romancier, cu studii la Iași, un adevărat erudit. Am pornit de la Eschil, Sofocle și Euripide, am trecut prin Dante, Petrarca și Shakespeare, am insistat pe iluminism, realism, romantism, naturalism și am plonjat în plin secol al XX-lea, pregătiți să-i atacăm pe creatorii contemporani. Îmi aduc aminte cum am învățat de la domnia sa ce erau gongorismul, barocul flamboiant sau realismul fantastic. Cel mai de temut era, fără îndoială, profesorul de latină Spiru Hoidas, dintr-o familie de români balcanici (vlahi, aromâni), venită cine știe când – poate prin secolul al XIX-lea, ca atâția alții – în țara-mamă. Profesorul Hoidas era un pedagog înăscut „de școală veche”, în stare să le dea fetelor palpității sau să-i facă pe băieți să-l urască. Notele lui obișnuite erau trei și patru, iar apelativul preferat, prin care ne gratula, era

cel de „sfertodot”. Visam declinările și conjugările noaptea și ziua, uneori cu ochii deschiși. Se zicea că venise odată mama unei eleve, înainte de corigență, să încerce să-l impresioneze pe profesor spunându-i că fata ei a învățat tot, că este obsedată de latină, că până și prin somn vorbește latinește. Replica seacă a fost antologică: „Doamnă, dar măcar atunci, noaptea prin somn, vorbește corect?” Altminteri, prof. Hoidas traducea cu mare har din clasici, mai ales din Horațiu, Vergiliu și Ovidiu, trăia mitologia veche și clasicismul greco-latin prin toate fibrele ființei sale. După ani, am înțeles câtă istorie veche, câtă gramatică latină corectă și câtă cultură solidă am învățat din lecțiile sale. Multe din schemele de mnemotehnică, multe din tabelele sinoptice și din maximele pe care ni le-a dat și comentat îmi servesc și azi, înaintea studenților mei.

Șirul acesta de adevărați dascăli, lung și prestigios, ar putea continua. De la profesorii mei șaguniști, am înțeles ce era lumea, ce era țara, ce însemna Transilvania și ce zestre purta în sine Brașovul de atunci și de oricând. Am văzut atunci Biserica Sfântul Nicolae, cu muzeul primei școli românești, cu tiparnița coresiană, cu arhiva și biblioteca, chivernisite cu suflet de cărturar de tânărul cercetător Vasile Oltean (azi venerabil preot doctor), cu școala de copiiști și de traducători pornită în Evul Mediu. Am fost la Biserica de pe Groaveri, cu mormântul profesorului și directorului Virgil Onițiu și ale atâtor altora, am fost pe Tâmpa și la cascada Tamina, la „Șapte Scări”, pe Piatra Mare ori la Plaiul Foi. De pe Livada Poștii porneam pe „După Ziduri” și ajungeam la Arhivele Statului, cetate inexpugnabilă atunci, în care aveam să intru apoi, în studenție, când îmi pregăteam pe manuscrisele originale lucrarea de licență despre cronicarii români și cronicile din Șchei. Atunci am aflat de unde veneau „Junii Brașovului”, de ce coborau ei în Duminica Tomii, cu alai, până în Piața Prundului sau chiar mai jos, spre vechea cetate săsească, atunci când înșelau vigilența autorităților. Și tot atunci, am văzut, la Pietrele lui Solomon, maiorul și întrecerile cu buzdugane dintre cetele de Juni Roșiori, Bătrâni și Tineri. Cu dascălii mei brașoveni, am descoperit atunci nu doar lumea tangibilă, ci mai ales lumea spirituală românească și universală. De altminteri, toate „contradicțiile” care se insinuează azi și apoi ne copleșesc erau sau păreau atunci inexistente. Mai întâi, în ciuda seriozității și severității, ne duceam cu drag la școală, dornici să mai aflăm date despre lume, de la literatură și fizică până la geografie, istorie și muzică. Unii profesori în vârstă ni se mai adresau cu formula „Domnule elev!”, ceea ce era mai mult decât măgulitor. În al doilea rând, nu simțeam nicio contrapunere între lume și țară, între Europa și România. Regimul de dictatură era pus, cumva, la școală între paranteze de către mai toți profesorii, iar valorile românești erau prezentate – fără ostentație – ca unele perene, comparabile cu cele universale. De altminteri, la Șaguna am învățat despre teoria sincronizării civilizației românești cu

cea europeană, elaborată de Eugen Lovinescu. Eminescu era comparat în chip firesc cu Goethe, Lamartine sau Victor Hugo, iar Caragiale cu Branislav Nișici. În al treilea rând, din toate emana un spirit de demnitate națională și umană, bazat pe forța omului cunoscător, pe puterea științei și culturii, capabile să înfrângă orice rău. Iubirea de țară și de neam s-au născut și întărit, în mulți dintre noi, atunci fără nicio efortare, fără eforturi anume, lin, curat și frumos, „ca vântul ce-adie pe poteci” abia simțit. Ni se părea mai mult decât natural să iubim țara – care ne ținea pe toți, buni și răi – și lumea în același timp. Un singur dascăl – cel de sport! – ne-a spus direct odată, și nu am uitat până azi, că ne putem supăra pe orice și pe oricine pe lumea asta, dar nu pe Țară sau pe Dumnezeu. A folosit, poate întâmplător, fiindcă așa îi venise, această ordine. Iubind țara (adică pe toți ai mei, de-atunci și de demult, cu locurile lor de îngropăciune, pe care creștea pădure sau sat) cu patimă, am iubit, evident, și limba română. La o lecție de română, pomenitul profesor Topolog ne arătase motto-ul ciclului Comăneștenilor de Duiliu Zamfirescu, care spunea că suntem datori să scriem și să citim în limba noastră și că popoarele mari nici nu cunosc alte limbi. Firește, am comentat acele vorbe și ne-am pătruns de importanța „limbii vechilor cazanii”, proclamate de Mateevici drept „limbă sfântă”. La „Șaguna”, am făcut disecții cu profesorul de zoologie, am fost la cor și am învățat să cântăm „Voința neamului”, am fost redactor la revista *Muguri*, unde am publicat primele poezii, am fost la cenaclul literar, am făcut sport, i-am agasat pe profesori cu întrebări și le-am cerut sfaturi, i-am sâcâit pe colegi cu prea multe reguli de respectat etc.

Este de la sine înțeles că nu am făcut la Liceul „Șaguna” numai lucruri serioase și mari întotdeauna și cu toții. Eram adolescenți plini de viață și necopți, puși pe năzbâții și tentați încă de joacă, deși atinși câteodată și de săgeata lui Cupidon. Nu am receptat mereu cu seriozitate mesajul profesorilor, dar, după ani, am înțeles cât de norocoși fuseserăm să ne lăsăm pătrunși „de acel farmec sfânt” al cunoașterii acolo, la curbura arcului carpat. Eram cinci clase paralele și toți am făcut facultăți. În ceea ce mă privește am înțeles, după ani, definiția culturii generale, vehiculate prin unele scrieri: cultura generală este ceea ce-ți rămâne după ce ai uitat ceea ce ai învățat în liceu. De uitat toți uităm, dar ca să putem uita, trebuie să avem ce uita. Noi, șaguniștii, am avut într-adevăr ce uita, din moment ce am rămas cu atâtea în minte. Este meritul spiritului șagunist, al generațiilor de dascăli și elevi care au semănat în jurul lor seriozitate, cultură, știință, erudiție, sete de învățatură. La finele studenției mele clujene am înțeles un lucru copleșitor de frumos: în vreme ce la *Alma Mater Napocensis* mă specializasem într-o meserie („le métier d'historien”), la Liceul „Andrei Șaguna” făcusem adevărata universitate!

Cluj-Napoca, 30 iulie 2014

Academicienii Colegiului Național „Andrei Șaguna” Brașov¹

FAMILIA ROMÂNĂ | RODIRI ACADEMICE

1866 – Gavriil Munteanu (1812-1869)	1938 – Marius Sturza (1876-1954)
1867 – Titu Maiorescu (1840-1917)	1939 – Constantin Lacea (1875-1950)
1877 – Ioan Meșotă (1837-1878)	1942 – Nicolae Colan (1893-1967)
1879 – Nicolae Teclu (1839-1916)	1947 – Ion Mușlea (1899-1966)
1892 – Ioan Bogdan (1864-1919)	1948 – Axente Banciu (1875-1959)
1902 – Andrei Bârseanu (1858-1922)	1948 – Emil Petrovici (1899-1968)
1902 – Virgil Onițiu (1864-1915)	1955 – Aurel Bărglăzan (1905-1960)
1904 – Enea Hodoș (1858-1945)	1955 – Andrei Oțetea (1894-1977)
1909 – Augustin Bunea (1857-1909)	1955 – Emil Pop (1897-1974)
1910 – Ioan Ursu (1875-1925)	1963 – Gheorghe Buzdugan (1916-2012)
1914 – Sextil Pușcariu (1877-1948)	1963 – Remus Răduleț (1904-1984)
1916 – Ioan Lupaș (1880-1967)	1963 – Tiberiu Spârchez (1899-1977)
1916 – Ilarion Pușcariu (1842-1922)	1963 – Irimie Staicu (1905-1989)
1918 – Alexandru Lapedatu (1876-1950)	1963 – Vasile Velican (1904-1984)
1919 – Gheorghe Bogdan-Duică (1866-1934)	1963 – Ioan Zugrăvescu (1910-1989)
1919 – Valeriu Braniște (1869-1928)	1965 – Dimitrie Macrea (1907-1988)
1919 – Gheorghe Dima (1847-1925)	1974 – George Ciucu (1927-1990)
1919 – Onisifor Ghibu (1883-1972)	1974 – Eugen Jebeleanu (1911-1991)
1919 – Octavian Goga (1881-1938)	1974 – Sterian Munteanu (1918-1990)
1919 – Vasile Goldiș (1862-1934)	1974 – Dumitru Roșca (1895-1980)
1919 – Gheorghe Popa-Lisseanu (1866-1945)	1990 – Dumitru Stăniloae (1903-1993)
1936 – Lucian Blaga (1895-1961)	1991 – Victor Giurgiu (1930)
1936 – George Giuglea (1884-1967)	1992 – Alexandru Surdu (1938)
1936 – Ion Lapedatu (1876-1951)	2001 – Ioan Aurel Pop (1955)
	2005 – Nicolae Victor Zamfir (1952)

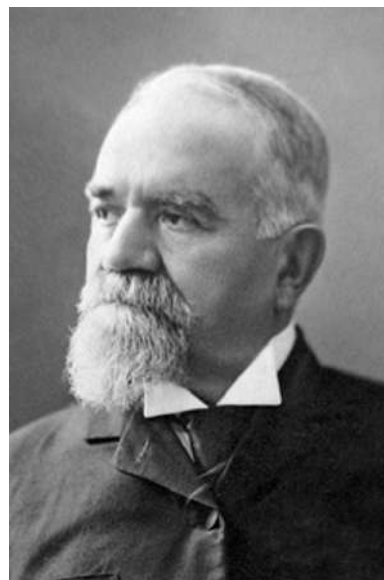
În paginile de față ale revistei oferim cititorilor câteva portrete de academicieni șaguniști, urmând ca această prezentare să continue în numerele următoare.

¹ Lista este organizată cronologic, după anul primirii în Academia Română

Titu Maiorescu

Simona GABOR

MAIORESCU, TITU LIVIU (15 februarie 1840, Craiova – 1 iulie 1917, București) – critic literar, estetician și om politic, personalitate complexă și remarcabilă a României de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutului secolului al XX-lea. • Membru fondator al Societății Academice Române (20 iulie 1867). • Vicepreședinte al Academiei Române (15 aprilie 1880-5 aprilie 1884); (5 aprilie 1886-28 martie 1887). Președinte al Secțiunii literare a Academiei Române (1890-1891, 1893-1894, 1902-1904, 1907-1909).

Titu Maiorescu

Titu Maiorescu a fost elev în prima clasă a Liceului „Andrei Șaguna” din Brașov (1848-1850), fiind nepotul unuia dintre întemeietorii acestui gimnaziu, Ioan Popasu. Și-a continuat studiile liceale la Viena și tot aici le-a făcut pe cele universitare (Academia Theresiana); urmează apoi cursurile Facultății de Filosofie din Berlin; în 1859 și-a luat doctoratul în filosofie la Universitatea din Giessen, cu *magna cum laudae*, echivalat, în 1860, cu licența în litere și filosofie la Sorbona; în 1861 a obținut la Paris, cu teza *Jus romanum: De jure dotium. Droit français. Du régime dotal*, diploma de licențiat în drept.

Revenit în țară (1861), a fost numit supleant de judecător, apoi procuror (1862) la Tribunalul Ilfov. În anii următori a ocupat diferite funcții didactice: director al Colegiului Național (Gimnaziul Central) din Iași, profesor de istorie universală, apoi de filosofie și logică la Universitatea din Iași (1862-1867), al cărui rector a fost între 1863 și 1867; director al Institutului Vasilian (1863). În 1866 a înființat, la Iași, Institutul Academic care, în 1879, a fuzionat cu Liceul Nou, formând Institutele Unite. În 1874 s-a stabilit la București, unde și-a continuat activitatea didactică, fiind profesor de logică, urmând să țină și un curs de istoria filosofiei (germane, franceze, engleze) la Facultatea de Litere (1884-1909). Între anii 1892-1897 a fost rector al Universității din București. A desfășurat o intensă activitate politică, fiind membru marcant al Partidului Constituțional („Junimist”) și al Partidului Conservator, pe care l-a și condus între noiembrie 1913 și iunie 1914. A ocupat diferite funcții: agent diplomatic al României la Berlin (1876), ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice (1874-1876, 1888-1889, 1890-1891), ministru al Justiției (1888, 1900-1901), ministru al Afacerilor Străine (1910-1912, 1912-1913), președinte al Consiliului de Miniștri (1912, 1912-1913). A fost unul dintre fondatorii Societății literare „Junimea”, în cadrul căreia a susținut conferințe pe teme de filosofie, psihologie, logică, literatură. A sprijinit apariția revistei „Convorbiri literare”, susținând publicarea, în paginile ei, a operelor celor mai de seamă scriitori ai vremii; s-a îngrijit de apariția primului volum de *Poesii* ale lui Eminescu (1883). S-a evidențiat în calitate de critic literar, fiind considerat drept primul reprezentant al criticii literare române moderne. A susținut principiul autonomiei estetice. Maiorescu este autorul celebrei teorii sociologice a formelor fără fond. A combătut pseudocultura și superficialitatea (*Poesia română. Cercetarea critică*, 1867; *În contra direcției de astăzi în cultura română*, 1868; *Direcția nouă în poezia și proza română*, 1871-1872; *Beția de cuvinte la „Revista contimpurana” și Răspunsurile „Revistei contimpurane”* 1873). A abordat și problemele limbii române (*Regulile limbei române. Pentru începători; Despre scrierea limbei române; În contra neologismelor*). Studiile sale s-au înmănuncheat ulterior în trei volume de *Critice* (1892-1893). El este cel care a remarcat și promovat valoarea poeziilor lui Eminescu, a comediilor lui Caragiale, a poeziilor lui Goga, a povestirilor lui Sadoveanu, a nuvelor lui Brătescu-Voinești etc. S-a manifestat și ca scriitor, talentele sale literare și

retorice evidențiindu-se din unele încercări poetice, din câteva comedii, dar în mod deosebit din *Discursuri parlamentare* (cinci volume, 1897-1915), (*Istoria contimpurana a României* 1866-1900, 1925), precum și din *Însemnări zilnice* (trei volume, 1936-1943), considerate a fi unele dintre cele mai reprezentative jurnale intime din literatura română. Luptându-se pentru o deschidere spre cultura europeană, a făcut traduceri din lucrările lui Schopenhauer (un fragment din *Parerga und Paralipomena* sub titlul *Aforisme asupra înțelepciunii în viață*), Dickens (*Manuscriptul unui volum*), Jean Paul (*Noaptea de Anul Nou a unui nefericit*), Goethe (*Faust*, fragmente din partea întâi), Bret Harte (*Norocul lui Roaring Camp*), Ibsen (*Copilul Eyolf*), Maeterlinck (*La moartea unui cațaluș*), Alarcon (*O bună pescuire*) ș.a. A încurajat culegerea și studierea folclorului (*Asupra poeziei noastre populare*, apărut mai întâi sub titlul *Poeziile populare române adunate de V. Alecsandri*, 1868). În filosofie, cea mai importantă contribuție este manualul de *Logică*. A sprijinit formarea și afirmarea unor filosofi, ca: P. P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru, I. Petrovici ș.a.

Titu Maiorescu – crâmpie din viața personală

Titu Maiorescu a fost o personalitate complexă și remarcabilă a României sfârșitului de secol XIX și începutului secolului al XX-lea. Așa l-au perceput mulți dintre contemporanii săi: „Titu Maiorescu a fost, cred, personalitatea intelectuală despre care am cele mai bogate aducerii aminte. De aceea, cu toate că am scris în mai multe rânduri despre dânsul, n-am istovit încă stocul de amintiri și impresii ce mi-au rămas de la acest proeminent cugetător, care, fără să fi fost un maestru al gândirii mondiale, a fost maestrul gândirii care ne trebuia nouă, la un moment de confuzie, rătăcire și primejdie a vieții noastre culturale”¹.

Tatăl lui Titu, Ion Maiorescu, fiu de țăran de lângă Blaj, absolvă studiile teologice la Budapesta și este numit preot la Blaj. Numele său adevărat era Ion Trifu, însă și-l schimbă în Maiorescu, ca o distincție de nobilitate cărturărească, mama sa fiind descendentă a familiei lui Petru Maior. Renunță la haina preotească și se căsătorește cu Maria, sora protopopului de Brașov, Ioan Popasu. Ajuns în Țara Românească primește o catedră de profesor într-o școală din Cerneț, ca mai apoi, să fie titularizat în Craiova.

La 15 februarie 1840 se naște Titu Liviu, al doilea copil al familiei Maiorescu, după fetița Emilia. Titu primește prenumele de botez al nașului său, Titu Bengescu, la care tatăl, admirator al latinismului, adaugă și prenumele Liviu, după cel al istoricului latin Titus Livius.

Titu crește în atmosfera unei familii de intelectuali, însă ușor austeră, imprimpată de rigiditatea tatălui său. Frecventează doi ani la o școală primară, unde îl are ca îndrumător pe pictorul Constantin Lecca, apoi, următorii doi

ani ai ciclului primar îi absolvă la Brașov la școala lui Ioan Barac, deoarece, tatăl era instalat pentru o perioadă la Viena, iar mama cu copiii se mută la Brașov, în casa fratelui, Ioan Popasu. Deși vremurile erau tulburi, Ion Maiorescu, în timpul peregrinărilor sale militante prin străinătate, era preocupat de soarta familiei și a educației copiilor săi. Emilia învăța la un pension, de la care va fi retrasă, din cauza imposibilității tatălui de a mai plăti taxele, iar Titu trebuia îndrumat la o școală cu o programă riguroasă, după ce asimilase cunoștințele elementare, precum și pe cele de limbă străină. Astfel, apelează la prietenul său G. Barițiu: „Te rog, dară, dacă copilul meu promite ceva, însă fii jude strâns, rigoros, drept, atunci dispune cum se va putea mai bine ca copilul, în iarna asta, să capete cunoștințele elementare care să cer de a putea intra în gimnaziu după planul ministerial și, pe lângă aceste, elemente de limbă latină și germană. Dar și cunoștințele elementare să le învețe tot în limba germană, din care va fi examinat când va intra la gimnaziu. Iar dacă el nu promite nimica, apoi la o meserie de mână! Eu sunt tare determinat în punctul acesta. Cunoscut că lipsa mea de acasă este cauza principală și, pot zice, singură a neînaintării lui, dar n-aș fi crezut să ajungă el într-o stare cum îmi scrie nevastă-mea. Fii bun și mă îndatorează cu acesta, însă curând”².

Astfel, din grija lui G. Barițiu, Titu urmează cursurile clasei I a Gimnaziului Mic Român de Religie Ortodoxă Orientală din Brașov (astăzi, Colegiul Național „Andrei Șaguna”), care a fost înființat chiar în acel an (1850) de protopopul Ioan Popasu. Ulterior absolvirii acestui

1 Ion Petrovici, *Titu Maiorescu 1840-1917*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2010, p. 65

2 George Bariț și contemporanii săi, vol. I, Editura Minerva, București, 1973, p. 353.

an școlar, familia Maiorescu se reunește la Viena, unde Titu este înscris la Academia Thereziană. Aici, la început, se descurcă puțin mai greu, până reușește să deprindă mai bine limba germană, iar mai apoi se dovedește a fi un elev ambițios, fruntaș și invidiat de ceilalți colegi: „În ce stare curioasă mă aflu! În școală sum urât de toți, afară de vro câțiva din ai cu «eminentă»; dintre 52, numai 10 stau bine cu mine (...); șed toată ziua peste cărți și când îmi rămâne mie vrun timp liber, mă încui în odaia mea, mă apuc să cânt la flaută și plâng! Ce-mi pasă mie de esteri. În mine să fiu ce să fiu! Cum o să se mire ceilalți, când or vedea ce are să iese din Titu ista!”¹. Ambiția și acribia cu care aborda materiile predate la școală aveau să îl propulseze și să-i deschidă drumuri mult așteptate. În încercarea de a deveni independent, dar și din nevoia de a avea suficienți bani față de ce i se putea oferi de către tată, tânărul de doar 16 ani începe să dea lecții particulare de desen, copiilor contelui Coronini-Cronberg.

Odată cu aceste lecții se nasc și primele sentimente de dragoste, pentru eleva sa, Olga Cronini-Cronberg, o dragoste, care se termină, oarecum, înainte de a începe, deoarece „fata e cam cu nazuri, ca toate ăst de mod”². Tinerii continuă să se întâlnească la orele de desen, mai apoi Olga îl vizitează pe Titu, la căminul colegiului therezian, când acesta este bolnav, ulterior idila capătă, mai degrabă, un caracter filozofic, dacă e să judecăm după corespondența dintre ei, corespondență care este întreruptă de Olga. Totuși dragostea pentru Olga va persista cel puțin până tânărul Titu dezvoltă o viitoare pasiune pentru Clara Kremnitz.

Între Titu și tatăl său nu a existat niciodată o relație afectuoasă, așa ca între un tată și fiul său; dezacordul dintre cei doi se accentuează și ies la iveală neconcordanțe de ordin ideologic și temperamental. Ion Maiorescu, la doar 47 de ani, cu mari probleme de sănătate, era epuizat de grijile existențiale ale familiei, de proiectele și năzuințele naționale, de eforturile de a-și vedea copiii învățați, lucruri care creează dezechilibrul sentimental în relația cu fiul său. Neînțelegerile dintre cei doi sunt definitive, reproșurile tatălui de a fi crescut un fiu nerecunoscător sau ale fiului de a fi avut un tată rece și distant spulberau orice tentativă de conciliere, din partea unuia sau a altuia. E lesne de înțeles acest lucru din epistola trimisă de Titu tatălui său: „Despărțirea

de la 48 și starea d-tale neplăcută din Viena, te împiedicaseră a întreține un raport călduros cu dezvoltarea interioară a copiilor d-tale. D-ta ești prea rezervat și prea tăcut cătră noi la Viena, tocmai în timpul decisiv al dezvoltării noastre. Știi, d-ta, tată, n-am lipsă să o mai spun eu, că în viața oricări inteligențe ce petrece felul de toate zilele e un moment de supremă importanță, unde inteligența se desfășură din fășele de copil și își câștigă conștiința de sine însăși și chiar chiariatea consecutivă. Ei bine, tată, în acest moment și eu și soru-mea am fost izolați, am petrecut astă criză, dacă o pot numi așa, fără niciun ajutor, de către nimenea, neobservați. De aici ne cristalizăm iar singuri. Emilia foarte de mult, căci Emilia e un cap de geniu și cu mult mai energic decât al meu, eu de doi ani. Cea dintâi urmă a acestei cristalizări fu lupta energetică pentru independență. Aici vârfurile cristalelor se freacă pentru prima oară de caracterul d-tale ferm. Astă frecare fu dureroasă; ca toată lupta de două energii, pentru a căror înțelegere lipsesc premisele în amândouă părțile”³. Putem pune pe seama acestei incompatibilități și caracterul tânărului Titu care, sufletește, se apropia foarte greu de cineva și suferea din cauza lipsei de prieteni: „Sunt atât de singur! Uneori e atât de apăsător! Zilele acestea mi s-a făcut rău la școală, foarte rău. Dureri de cap, care se tot mutau, nu era nimeni lângă mine. Tata, mama, plecați; de altminteri așa de înstrăinați de mine chiar dacă ar fi aici (...)”⁴.

În ciuda acestor frustrări, totuși, reușește să termine cu brio, fiind șef de promoție și ales să țină discursul de final, în limba latină, în prezența ministrului cultelor, Thun, și a altor oficialități. Recunoașterea meritelor sale, de către însuși ministrul imperial, în fața unui public impresionant, venea ca o confirmare a întregului efort, a dedicației și formației sale intelectuale solide. Din păcate, la festivitatea de absolvire, familia nu a putut să-i fie alături, tatăl aflându-se la Brașov, grav bolnav.

Ambiția de a-și continua studiile îl poartă pe Maiorescu, în anul 1858, către Germania, la Berlin, unde, pentru a se putea întreține, oferă meditații la diferite materii, nefiindu-i suficienți banii pe care tatăl său îi oferea în urma unei înțelegeri cu principele Știrbei. Studiază filologia, la îndemnul tatălui său, dar și științele juridice. Întâmpină greutăți financiare și nu numai; nu reușește să studieze, așa cum își dorea,

1 Titu Maiorescu, *Jurnal și epistolar*, vol. I, Editura Minerva, București, 1978, p. 34-35.

2 *Ibidem*, p. 33.

3 *Ibidem*, vol III, 1980, p. 93.

4 *Ibidem*, vol. I, 1978, p. 86.

profund, ambele specializări și se vede nevoit să îl înștiințeze pe tatăl său că va renunța la filologie în favoarea dreptului, motivând astfel această din urmă alegere: „științele care nu au caracter oficial trebuie să revină transilvănenilor, în timp ce, românii care au fericirea de a se fi născut în Valahia au a folosi toate forțele pentru ameliorarea legilor. Eu sunt unul dintre aceștia și m-am hotărât pentru o carieră de stat și în particular pentru economia națională, drept internațional și filosofia dreptului”¹. Abordează aceste studii cu mare seriozitate și, în continuare, încearcă să își completeze veniturile oferind meditații. Astfel, ajunge în casa consilierului de justiție Kremnitz, cu scopul de a-i medita pe cei 4 copii ai săi: Clara, Helene, Herman și Wilhem.

Și de data aceasta meditațiile aduc cu ele un nou fior al dragostei: se înamorează de Clara, care la început i se păruse „o nemțoaică palidă, spălăcită”². Se logodește destul de repede cu aceasta, iar după vreo doi ani se și cunună; nu o dată, ci de două ori: prima cununie are loc la o biserică protestantă în Berlin, iar a doua cununie, la București la Biserica Amzei. Din căsătoria cu Clara, Maiorescu a avut doi copii: Livia și Liviu. Acesta din urmă, moare, după trei ani și patru luni, de difterie. Căsnicia cu Clara nu

Titu Maiorescu, tânăr avocat

a debutat sub cele mai bune auspicii; soțul își acuză soția de crize de nervozitate și isterie, acestea devenind tot mai dese și de nesuportat. Se pare, totuși, că unele dintre motivele care generau aceste crize, erau întemeiate, Titu fiind îndrăgostit de Mite Kremnitz, soția doctorului Wilhem Kremnitz, fratele Clarei; din relația lui cu Mite a rezultat un copil, Georg Titus Kremnitz. Relația dintre Titu și Mite, pare-se că a fost de notorietate, atât în familia Kremnitz, cât și în familia doctorului Bardeleben (familia Mitei). Căsnicia eșuată și gelozia pe cumnata sa Mite, o determină pe Clara să plece cu Livia la Berlin și să accepte despărțirea de Titu. Datorită acestei despărțiri, Livia crescută de o mamă nevrotică și bolnavă, ajunge să se îndepărteze tot mai tare de tatăl său, pe care îl consideră vinovat și responsabil pentru eșecul familial și, totodată, alimentată și de mama sa, o urăște pe Mite pentru relația vinovată cu tatăl său. Relația dintre tată și fiică nu va căpăta valențe mai bune în viitor.

La 46 de ani, Maiorescu încearcă să repare o greșeală făcută în tinerețe (căsătoria cu Clara), refăcându-și viața alături de Ana Rosetti, căsătorindu-se cu aceasta la doar 3 zile de la pronunțarea divorțului. Debutul căsniciei nu a fost cel așteptat de Maiorescu, Ana dovedindu-se foarte geloasă, mai ales că știa despre relația soțului ei cu Mite, dar și faptul că acestuia îi plăceau femeile. După mai multe crize de gelozie și de ipohondrie, suspectându-se de mai multe maladii, după numeroase discuții și dispute, stări tensionate, căsnicia celor doi intră pe un făgaș normal. Maiorescu nu mai agreea infidelitățile, poate datorită vârstei sau preocupărilor profesionale, notând în jurnalul său că începutul anului 1891 este unul „fericit cu Anicuța, iubind-o ca oricând mai înainte și îndeplinit cu ea”³.

Acum că în relația sa de cuplu s-a instalat liniștea și înțelegerea, Maiorescu încerca să o apropie mai mult, de sine, pe Livia, fiica sa, arătându-se preocupat de destinul acesteia. Din nefericire, în toamna anului 1890, cancerul Clarei recidivează după operația suferită, iar Livia îi cere sprijin tatălui său, dar și Emiliei, sora acestuia. Îngrijorat, Maiorescu îi oferă un credit nelimitat Liviei, pentru a se putea descurca cu cheltuielile spitalicești ale mamei sale, și îi trimite o scrisoare de susținere și încurajare: „În viitor, adică, să iai tu o hotărâre auzind și părerea mea. Și despre această hotărâre trebuie să vorbim de

1 Ibidem, p. 21-22.

2 Ibidem, vol. I, p. 95.

3 Titu Maiorescu, *Însemnări zilnice*, vol. III, Editura Librăriei Socec&Co, București, 1943, p. 190.

pe acum, pentru a nu o lăsa în timpul grozavei amețeli ce te va cuprinde firește la încetarea din viață a mamei. Dacă boala mamei este cancerul și dacă acest cancer 4 $\frac{1}{2}$ luni după operația lui Veit a reapărut, orice speranță de viață mai îndelungată este înlăturată pentru biata mamă a ta. Poate peste 3 luni, cel mult 9 luni de azi înainte trebuie să... Asupra acestor lucruri trebuie să te hotărăști de pe acum, în lungile și grelele zile ce ai înaintea ta, meditează și asupra situației tale ca să fie în tine fixată la ultimul și cel mai greu moment. Și scrie-mi și mie fără rezervă și fără cruțare gândurile tale. Al tău, să nu uiți niciodată, al tău Tată”¹. Această epistolă este profundă și impresionantă. Maiorescu era sincer îngrijorat de situația Liviei: „mă preocupă mult gândul Berlinului, grozava situație a Liviei în urma cancerului Clarei”². Clara este operată din nou și va supraviețui intervenției, mai bine de un an, bucurându-se că poate lua parte la căsătoria Liviei cu Eugen Dymcza, inginer feroviar, de origine polonă, om cult, cu maniere și cu o stare materială bună. Acesta este și pe placul lui Maiorescu, care, totuși, nu participă la fericitul eveniment al fiicei sale, pentru a nu se întâlni cu Clara, rezumându-se la a-i transmite felicitări printr-o telegramă. Acest gest va accentua răceala dintre tată și fiică, iar la moartea Clarei (iulie 1892), Maiorescu aflat în vacanță la Milano, nu a fost înștiințat de Livia, fapt care l-a nemulțumit și l-a mâhnit foarte tare.

Cei doi se vor întâlni, împreună cu familiile, la Viena, după un an de la moartea Clarei, la insistența tatălui. Întâlnirea de o polițe convențională, îl mulțumește pe Maiorescu, care se aștepta la o reacție nepotrivită din partea Liviei față de actuala lui soție, Ana: „Și ea și el foarte gentili pentru noi, sărutat pe Anicuța la plecare, amândouă bine împreună, nici o secundă de greutate în toată vremea. Dymcza plin de atenție pentru Anicuța, flori și mulțumindu-mi de întâlnire”. Următoarea întâlnire dintre familiile Maiorescu și Dymcza va avea loc în Rusia, unde Maiorescu merge să își boteze, ca naș, prima lui nepoată, Ianina, fiica Liviei. Niciodată relațiile dintre tată și fiică nu aveau să fie unele cordiale, Livia imputându-i copilăria și tinerețea nefericite, Maiorescu refuzând să-și asume vreo vină, punând totul pe seama moștenirii genetice temperamentale din partea mamei ei. Cu glacialitate relațiile dintre ei continuă, scriindu-și periodic și vizitându-se cu varii ocazii.

Sfârșitul anului 1912 îl lovește crunt pe Maiorescu, bătrân și cu probleme de sănătate. Anicuța se îmbolnăvește de cancer la sân. Se impune o intervenție chirurgicală urgentă, după care, o perioadă grea de convalescență, căreia îi urmează o recidivă. De data aceasta pleacă la Heidelberg pentru o nouă intervenție chirurgicală. Urmează iarăși o perioadă de tratament postoperator, apoi se întorc în țară, unde sunt vizitați de familia Dymcza, în care, din păcate, nu găsește un sprijin sufletesc, relațiile dintre ei rezumându-se la unele de convenție. Renunță la multe obligații profesionale și politice, preferând să-i fie alături Anicuței în suferința sa. Starea ei de sănătate se agravează, urmează o perioadă chinuitoare, iar pe 29 septembrie 1914, stil vechi (12 octombrie stil nou), se stinge: „Azi noapte, de duminică pe luni, tocmai la miezul nopții, a încetat Anicuța din viață”³. A doua zi, are loc înmormântarea, acolo la Heidelberg, în prezența lui și a câtorva membri ai personalului spitalicesc.

Chiar a doua zi după înmormântare pornește către țară, făcând un popas prin Berlin, la Mite Kremnitz, pe care nu o văzuse de aproape 30 de ani, gest care i-a fost reproșat ulterior de familia Anei.

Ajuns în țară, încercă să își revină din suferința pricinuită de moartea soției, implicându-se activ în proiectele politice și activitățile culturale, pe care le abandonase temporar.

Sora sa, Emilia, îi recomandă o însoțitoare, pe Olga Neumann, care să se ocupe de toate trebuințele lui, ținând cont de vârsta și bolile care îl încercau. Maiorescu se implică activ în probleme politice și administrative ale țării, își face și vacanțe binemeritate, până în 1917, când boala de inimă se agravează și nu-i mai permite bătrânului nici măcar să-și scrie notițele în jurnalul personal, acestea fiind făcute de Olga Neumann. În ziua de 18 iunie 1917, stil vechi, (1 iulie, stil nou) Maiorescu se stinge în brațele domnișoarei Neumann. „Azi dimineată, la ora 5, Maiorescu s-a stins subit. Starea lui era staționară. De aici grija medicilor săi. (...) Domnișoara Neumann, care nu se mișcase de lângă patul lui de la începutul boalei, a fost deșteptată de o respirație mai grea; el nu a mai avut putere decât să respire puțin metil, și-a așezat capul pe pieptul domnișoarei Neumann și totul s-a sfârșit. El se odihnește pe patul lui, acoperit de florile mele, cele dintâi sosite; nici pompă, nici decorații, după voința lui. (...) 2 iulie. Înmor-

1 *Ibidem*, p. 295.

2 *Ibidem*, p. 188.

3 Zigu Ornea, *Viața lui Titu Maiorescu*, vol. II, Editura DU Style, București, 1997, p. 231.

mântarea lui Maiorescu a fost de o simplitate absolută. Mulțime multă și mare reculegere”¹. La înmormântare, Livia nu a putut participa, fiind departe și aflând despre moartea tatălui său prea târziu, însă a fost prezent Georg Titus Kremnitz, fiul Mitei.

„Se spune că destinul unei mari personalități începe după expierea fizică. Dacă e așa,

destinul omului Maiorescu începe acum, în acest întristat iunie (sau iulie după stil nou) 1917. Și va dura mândru în trăinicia lui superbă, câtă vreme – nesfârșită – va exista cultura românească. Pentru că undeva, în adâncurile sale intime, palpită – inatacabil – spiritul, chibzuit și luminos, al operei maioresciene, îndemnurile marelui îndrumător”².

Bibliografie:

- Titu Maiorescu, *Însemnări zilnice*, vol. III, Editura Librăriei Socec&Co, București, 1943, p. 190.
- Titu Maiorescu, *Jurnal și Epistolar*, vol. I-IX, Editura Minerva, București, 1975-1989.
- *Amintiri despre Maiorescu*, Editura Junimea, Iași, 1973.
- *Discursuri de recepție*, Editura Academiei Române, vol. V, București, 2005.
- *Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu în scrisori (1884-1913)*, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol al II-lea”, București, 1937.
- *George Bariț și contemporanii săi*, vol. I, Editura Minerva, București, 1973, p. 353.
- Zigu Ornea, *Viața lui Titu Maiorescu*, vol. I și II, Editura DU Style, București, 1997.
- Ion Petrovici, *Titu Maiorescu 1840-1917*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2010.
- Constantin Popescu-Cadem, *Titu Maiorescu în fața instanței documentelor*, Editura Biblioteca Bucureștilor, 2004.

Membrii Societății Academice Române

1 Alexandru Marghiloman în *Amintiri despre Titu Maiorescu*, Editura Junimea, Iași, 1973, p.79.

2 Zigu Ornea, *Viața lui Titu Maiorescu*, vol. II, DU Style, București, 1997, p. 262.

Andrei Bârseanu – un model

Elvira OROS, Ruxandra NAZARE, Daniel NAZARE

Andrei Bârseanu s-a născut la 17 octombrie 1858, la Dârste, în Braşov, într-o familie de preoţi ortodocşi. După ce a făcut şcoala primară în localitatea natală, a urmat gimnaziul şi liceul la Braşov între anii 1870-1878, la aşezământul educaţional şi cultural ortodox român care a devenit Colegiul Naţional „Andrei Şaguna”. Aici, la Braşov, a locuit în casa unchiului său după mamă, Ioan Meşotă, profesor şi pedagog cunoscut, cu un rol însemnat în formarea sa. De asemenea şi profesorul Ioan Lapedatu, conducătorul Societăţii de lectură a elevilor, l-a influenţat pe tânărul de atunci, stimulându-i interesul pentru folclor şi literatură. În 1875, Andrei Bârseanu a scos împreună cu un coleg de generaţie, Augustin Bunea, revista *Conversaţiuni*, sub influenţa *Convorbirilor literare* de la Iaşi, ce era citită şi comentată cu pasiune în mediile literare de pretutindeni.

A devenit student al Facultăţii de Filosofie şi Litere din Viena şi München (1878-1881), unde şi-a luat licenţa în aceste discipline. La Viena a luat parte activă la viaţa culturală a studenţilor români, fiind preşedintele Comisiei literare a Societăţii „România Jună”, în vreme ce vicepreşedintele societăţii era Dimitrie Onciul. De aici trimitea poezii revistelor *Albina Carpaţilor*, *Familia* şi *Convorbiri literare*. Versurile sale erau tutelate de spiritul şi stilul creaţiei lui V. Alecsandri şi D. Bolintineanu, primul influenţându-l în poezia *Pe al nostru steag*, ce va deveni *Imnul Unirii*, pe melodia lui Ciprian Porumbescu, ultimul fiindu-i prieten la Viena şi Braşov. Această poezie trebuia să fie imnul societăţii studenţeşti „România Jună”, iar premiul de două mii de lei obţinut a fost dăruit bibliotecii liceului Şaguna. Tot la Viena l-a cunoscut şi pe învăţatul filolog ceh Jan Urban Jarnik, cu care a colaborat în mai multe iniţiative şi proiecte. Etapa studiilor vieneze a fost decisivă prin experienţa dobândită în cadrul Societăţii „România Jună”, o pepinieră de formare a intelectualilor români, prin legăturile create acum şi prin deschiderea realizată.

La întoarcerea de la studii, a devenit profesor provizoriu la liceul românesc braşovean, predând limba română, istoria şi geografia

(1881-1886). Din 1886 a funcţionat ca profesor definitiv la Şcoala Comercială din Braşov, devenită mai târziu Şcoala Superioară de Comerţ „Andrei Bârseanu”. A ocupat diverse posturi de conducere în structura şcolilor româneşti braşovene şi s-a implicat în activitatea didactică. Astfel, semna mai multe manuale şcolare şi arti-

ANDREI BÂRSEANU • (17 oct. 1858 - 19 aug. 1922) • poet şi folclorist • Membru corespondent (3 aprilie 1902) şi membru titular (1 aprilie 1908) al Academiei Române; vicepreşedinte al Academiei (8 iunie 1922 - 19 august 1922).

cole pe probleme de învăţământ. Împreună cu Ioan Popea, a continuat editarea revistei pedagogice braşovene *Şcoala şi familia* (anul II, 1903-1904), înfiinţată din 1886 şi apărută cu întreruperi. Deşi, în 1916 s-a pensionat, totuşi, după 1918, este numit de Consiliul Dirigent director regional al învăţământului secundar, cercul Sibiu, organizând învăţământul românesc după Unire.

A continuat să manifeste interes pentru domeniul literaturii şi în publicaţiile periodice din Braşov (*Gazeta Transilvaniei*, *Şcoala şi familia*) a tipărit o serie de poezii, printre care *Imnul Astei*, pe muzică de Iacob Mureşianu, *Grăieşte marea*, *Salutul Romei* etc. În colaborare cu J. Urban Jarnik, a publicat colecţia de folclor *Doine şi strigături din Ardeal* în anul 1885. Alcătuită pe baza materialului adunat din Câmpia Transilvaniei de către canonicul blăjean

I. M. Moldovan, cu ajutorul elevilor săi, culegerea evidențiază specificul liricii populare ardelen. Cele trei părți care o compun (doine, strigături și varia) sunt divizate pe capitole. Această culegere este un ecou al culegerii populare a lui V. Alecsandri, contribuția lui Bârseanu constând în clasarea celor peste 1000 de piese (648 doine și 359 strigături), în elaborarea notei și a prefeței. Mai puțin cunoscut este studiul său în limba germană *Die rumänische Volksdichtung*. A contribuit cu articole despre Brașov la *Enciclopedia română* a lui Corneliu Diaconovici. Lor li se mai adaugă două culegeri, cincizeci de colinde (folclor cules în jurul Brașovului între 1887-1890) și volumul *Din traista lui Moș Stoica. O sută și una minciuni populare din țara Ardealului* (cuprinde snoave publicate sub pseudonimul Sandu Pungă Goală în *Gazeta Transilvaniei*, 1889-1890).

Tot de perioada brașoveană este legată elaborarea celebrei monografii *Istoria școalelor centrale române greco-orientale din Brașov* (1902), apărută la 50 de ani de existență a acestora, lucrare premiată de Academia Română, cu o parte din premiul Adamachi și cu alegerea autorului ca membru corespondent al Academiei Române (1902). În 1908 a devenit membru titular al acestei instituții, în locul lui Iosif Vulcan, fără să ajungă să rostească însă discursul de recepție.

Andrei Bârseanu s-a implicat în activitatea Astrei, mutându-se la Sibiu, unde a fost absorbit de problemele organizatorice ale acesteia, părăsind în cea mai mare parte vechile preocupări. A fost vicepreședinte al Astrei (1905-1910), apoi președinte (1911-1922) și director al revistei *Transilvania*. A desfășurat o vie activitate pentru înființarea unei biblioteci populare și pentru răspândirea cunoștințelor moderne în literatură, artă și știință. A colaborat la *Calendarul Asociațiunii*, *Calendarul Foii noastre*, *Die Karpathen*, *Gazeta învățătorului*, *Luceafărul*, *Semănătorul*, *Secerișul* ș.a. În acestea, pe lângă versuri, a publicat traduceri și articole despre literatura populară. Pentru meritele sale a fost ales în 1922 vicepreședinte al Academiei Române. Spre sfârșitul vieții ajunge vicepreședintele Marelui Sfat Național din Sibiu (1919) și senator de Alba Iulia. A ținut mai multe discursuri în care au fost evocate figuri de cărturari devotați luminării poporului, fiind considerat un bun orator al epocii. Ca membru al Academiei a întocmit rapoarte asupra unor

culegeri de folclor, cerând eliminarea neologismelor din textele populare. Lor li se adaugă rapoarte asupra unor manuscrise și tipărituri maramureșene. S-a remarcat în domenii variate, redactând reviste de educație, colaborând la gazete populare, conducând societăți studențești de lectură. A participat activ la lucrările corporațiilor școlare și bisericești, făcând parte și din conducerea unor asociații și fiind în diferite rânduri deputat sinodal.

Deși a murit la București la 19 august 1922, a fost înmormântat la Sibiu. La șapte ani de la moarte, rămășițele pământești i-au fost aduse la Brașov și îngropate în cimitirul din Groaveri. Evocându-i personalitatea, unul dintre contemporani l-a apreciat ca „om al faptelor și nu al vorbelor”, iar în 1911 Nicolae Iorga îl considera printre „profesorii cei mai iubiți, din cărturarii cei mai adevărați, un om care prin talentul său discret, prin blândețea purtărilor sale, prin stricta îndeplinire a tuturor datoriilor sale și nu mai puțin prin dovezile repetate că nu pune nimic mai presus de interesele școlii, culturii, nației, cărora le-a făcut danii însemnate, din puținul său avut, era o podoabă, o mândrie a românilor din acel bătrân oraș al amintirilor și străduințelor noastre”¹.

În întreaga sa viață, Andrei Bârseanu s-a dovedit un spirit generos. Și-a făcut datoria în mod profesionist, cu prisosință, la catedră, în slujba elevilor și a învățământului. Preocupat de literatura populară, a cercetat atent creațiile culese. A fost un receptor sensibil al realităților trăite, al nevoilor contemporanilor săi, a susținut activitatea Astrei și a militat prin publicistica sa pentru popularizarea culturii. A rămas în memoria contemporanilor prin activitatea sa, prin spiritul și caracterul lui, emoționant oglindite în mărturiile citate mai sus. Posteritatea trebuie să rețină valoarea de model a personalității sale, căreia i se potrivește perfect o ultimă descriere în cuvintele lui Alexandru Lapedatu din 1929: „Arareori bărbat care să se fi ridicat numai și numai prin muncă stăruitoare și onestă, prin merite reale și unanim recunoscute la posturile și demnitățile cele mai mari și mai însemnate, fără să le fi căutat și fără să le fi râvnit măcar. Și iarăși arareori om care, ajuns odată la astfel de posturi și demnități, să le fi știut purta și reprezenta cu mai multă râvnă și conștiinciozitate, cu mai multă jertfă și devotament, cu mai multă podoabă și cinste”.

¹ Nicolae Iorga, *Un profesor ardelean: despre Andrei Bârseanu*, în *Neamul românesc literar*, III, 1911, nr. 27, p. 417-418.

Octavian Goga și inefabilul feminin

Simona GABOR

Viața și personalitatea complexă ale lui Octavian Goga au constituit subiecte de studiu pentru mulți cercetători și critici. Un profil obiectiv al autorului s-a putut constitui din mărturii relevante ale contemporanilor săi, din corespondența lui Goga cu familia și prietenii, mărturii care ne-au făcut să-i înțelegem mai bine opera.

În viața poetului a existat acel „inefabil feminin”, care s-a dovedit a fi fiorul inspirației, fior generator în planul creativ, „poesis”. Astfel, din documentele care ne parvin de la autor și pe care le-au cercetat cu interes Gheorghe I. Bodea, Dan Smântânescu, Dan Brudașcu ș.a., putem concludiona că multe dintre poeziile lui Goga sunt generate de sentimente de dragoste pentru faptele care l-au marcat sufletește.

Dan Smântânescu, cercetând caietele și documentele din perioada pe când Goga era elev în ultimul an la Liceul Românesc din Brașov, constată că : „poeziile de iubire din anul 1900, când Octavian Goga se afla în ultima clasă de liceu din Brașov, sunt generate de înfocata sa cutremurare a sentimentului pentru frumoasa **Lenița Cernea**. Această faptură blondă, nicidecum vapoasă ca Beatrice a lui Dante, ci trupeșă cu forme seducătoare și carnea pietroasă, l-a tulburat pe poet, cunoscut prin fulgerătoare sale îndrăgostiri: «...Cui?.../ Uite, când te văd pe tine,/ Trupul tău – și-ți privesc mersul,/ Nu știu cum – dar parcă-mi vine versul...»¹. Se pare că, tot Lenița Cernea este cea căreia îi sunt închinat poeziile: *De-aș spune cât îmi ești de dragă, Din vremuri vechi, Domnișoarei L., Despărțire.... Leniței*.

În februarie 1900, Octavian Goga o cunoaște pe **Aurelia Rusu**, la nunta lui Romul Rusu, fratele acesteia, cu care poetul era prieten, în Tohanul Vechi, lângă Brașov. Deși au petrecut împreună doar două zile, poetul, de doar 19 ani pe atunci, se îndrăgostește de frumoasa învățătoare de 18 ani, cu care își face planuri de viitor, consimțind la a merge împreună la studii

în Budapesta, el pentru a aprofunda literatura, iar ea pentru a se dedica artelor frumoase. Din păcate, pentru cei doi tineri, planul nu a prins conturul dorit, relația lor de dragoste rezumându-se la o corespondență între Budapesta, unde era student Tavi, și Feurdeni – Cluj, unde se angajase ca învățătoare la Școala Primară, Aurelia. Afinitățile sentimentale pentru „poetul pătimirii noastre” au fost cele care au dus la neînțelegeri între Aurelia și părinții săi, care nu au fost de acord cu prietenia fetei cu Goga, aceasta alegând să se retragă, în 1903, la Mănăstirea Carmelitelor din Sibiu, unde a rămas până în 1904. În vara acelui an, Goga o vizitează la mănăstire, fiind mișcat de gestul de izolare al acesteia, însă tânăra învățătoare refuză să se întâlnească cu el. Tot familia Aureliei este cea care face demersurile pentru a părăsi mănăstirea și a reveni ca învățătoare, mai întâi în satul Negreia, iar mai apoi la Bontăieni, ambele localități de lângă Baia-Sprie, Maramureș. Celei care i-a marcat sufletul și care a păstrat 51 de scrisori din corespondența ei cu „frățiorul Tavi”, poetul i-a dedicat poeziile: *Chemare, Răsună toaca*, precum și alte 8 poezii „ad personam”. Tot ei i-a fost dedicată poezia *Rămâi*: „Rămâi pe veci departe/ Să nu cobori la mine,/ Rămâi în adumbrirea/ Poveștilor senine (...)/ Și uită-ncet povestea/ De-un cântăreț pribeag,/ biet precupeț de lacrimi/ Ce ți-a zâmbit în prag...”². S-a speculat mult pe seama faptului că, tot Aureliei Rusu, i-ar fi fost închinată poezia *Dăscălița*. Realitatea este, însă, alta. Poezia a apărut la 1 aprilie 1904, în revista *Luceafărul*, la Budapesta. Anul 1904 a fost unul de adâncă întristare pentru poet, deoarece, în urma unei îndelungi suferințe, moare de tuberculoză, la 3 martie, sora cea mare, Victoria, care fusese dăscăliță în localitatea Pianul Inferior, apoi în Sadu și ulterior în Sibiel. Moartea la numai 20 de ani a surorii celei dragi și apropiate sufletește de Octavian, l-a inspirat pe acesta, să scrie cutremurătoarele versuri:

FAMILIA ROMÂNĂ | RODIRI ACADEMICE

1 Octavian Goga, *Poezii inedite*, descoperite și prezentate de Dan Smântânescu, Editura Cartea Românească, București, 1973, p. 9.

2 *Ibidem*, p. 155

„Când, tremurându-și jalea și sfiala,/ Un cânt pribeag îmbrățișează firea,/ Și-un trandafir crescut în umbră moare,/ Și soare nu-i să-i plângă risipirea,/ Eu plâng atunci, căci tu-mi răesai în zare,/ A vremii noastre dreaptă muceniță,/ Copil blajin, cuminte prea devreme,/ Sfielnică, bălaie dăscăliță.// Ca strălucirea ochilor tăi limpezi,/ Poveste nu-i mai jalnic povestită,/ Tu ești din leagăn soră cu sfiala,/ Pe buza ta n-a tremurat ispită./ Cununa ta de zile și de visuri/ Au împletit-o rele ursitoare,/ Ca fruntea ta nu-i frunte de zăpadă,/ Și mână nu-i atâtea știutoare.// Moșnegi, ceteți ai cărților din strană,/ Din graiul tău culeg învățătură,/ E scrisă parcă-n zâmbetele tale/ Seninătatea slovei din scriptură./ În barba lor, cărunță ca amurgul,/ Ei strâng prinosul lacrimilor sfinte,/ Căci văd aievea întrupat ceaslovul/ În vorba ta domoală și cuminte.// La tine vin nevestele să-și plângă/ Feciorii duși în slujbă la-mpăratul,/ Și tu ascunzi o lacrimă-n tre slove,/ În alte țări când le trimiți oftatul.../ Și fete vin, să le-nflorești alțița,/ La pragul tău e plină ulicioara,/ Și fetele își șopotesc în taină: «Ce mâini frumoase are domnișoara!»// ...Așa, grijind copiii altor mame,/ Te stingi zâmbind în calea ta,

fecioară,/ Iar căpătâiul somnului tău vitreg/ De-un vis deșert zadarnic se-nfioară./ Tu parc-auzi cum picură la geamuri/ Un ciripit de pui de rândunică/ Și-un gând răzleț îți înfierbântă tâmpla,/ Cu tine-adoarme-o dulce, sfântă frică.// Sfios, amurgul toamnei mohorâte/ Își mișcă-n cet podoaba lui bolnavă,/ Ca din cădelniți fumul de tămâie,/ Prelung se zbate frunza din dumbravă./ Tu stai în prag, și din frăgar o frunză/ La sânul tău s-a coborât să moară,/ Iar vântul spune crengilor plecate/ Povestea ta, frumoasă domnișoară...”. (*Dăscălița*)

În vara anului 1903, Goga o cunoaște la Rășinari pe frumoasa **Adelina Olteanu**, strănepoată a lui Petru Maior, profesoară la Azilul „Elena Doamna” din București, care venise în vacanță la copiii defunctei sale surori, Silvia Barcianu. Poetul se îndrăgostește de Adelina, căreia îi dedică numeroase versuri prin care își mărturisește sentimentele sincere: „Dorurile mele/ N-au întruchipare/ Dorurile mele-s/ Frunze pe cărare...” Poetul face o mare pasiune pentru Adelina, dorind să se căsătorească cu ea. Și de data acesta, a fost profund dezamăgit, deoarece, bunul său prieten, Octavian C.

GOGA, OCTAVIAN

(1 aprilie 1881, Rășinari, jud. Sibiu - 6 mai 1938, Ciucea, județul Cluj), poet, publicist și om politic

Membru corespondent (29 mai 1914)

Membru titular al Academiei Române (4 iunie 1919)

Vicepreședinte al Academiei Române

(1 iunie 1929-30 mai 1932).

Discurs de recepție: *Coșbuc* (30 mai 1923).

Studii liceale la Sibiu și Brașov. Universitare (Facultatea de Litere și Filosofie) la Budapesta și Berlin. Încă din anii de liceu a debutat în revista „Tribuna” (1897), colaborând apoi la „Familia”, „România ilustrată”, „Tribuna literară” etc. În anii studenției, la Budapesta, a făcut parte din Societatea Academică Studențească „Petru Maior”. În 1902, împreună cu Al. Ciura și Octavian Tăslăuanu, a editat la Budapesta revista „Luceafărul”, în paginile căreia a publicat cea mai mare parte a versurilor reunite apoi în volumul *Poezii* (1905), distins cu premiul „Năsturel-Herescu” al Academiei Române. Aceștia i-au urmat volumele: *Ne cheamă pământul* (1909) și *Din umbra zidurilor* (1913). A scris și câteva piese de teatru: *Domnul notar* (1914); *Meșterul Manole* (1928). Deosebit de importantă este și publicistica sa cuprinsă în: *Însemnările unui trecător* și *Mustul care fierbe*. A tradus din creația lui Petőfi Sandor, Ady Endre, Madach Imre ș.a. A desfășurat o intensă activitate politică în cadrul Partidului Național Român, militând pentru eliberarea națională a românilor transilvăneni. În 1907 a editat revista „Țara noastră”, transformată apoi în ziar de partid. Acuzat de autoritățile austro-ungare de publicarea unor articole politice, i s-au intentat mai multe procese de presă, fiind întemnițat la Budapesta (1909) și Seghedin (1912). În 1910 a venit la București, militând activ pentru intrarea României în Primul Război Mondial alături de puterile Antantei, pentru eliberarea provinciilor românești aflate sub stăpâniri străine și pentru desăvârșirea unității național-statale. Culegerea sa *Strigăte în pustiu* (1915) reflectă această activitate. În 1916 a publicat volumul *Cântece fără țară*. Este înrolat în armata română. În 1917 a scos, împreună cu Sadoveanu, Delavrancea, Vlahuță, Ion Simionescu, Blaga ș.a., ziarul „România”, iar în 1918 a inițiat, la Londra și Paris, o largă mișcare în favoarea României. După război, a fost ministru al Instrucțiunii Publice și Cultelor (1919), ministru de stat (1920-1921), ministru al Cultelor și Artelor (1920), ministru de Interne (1926-1927), a fondat Partidul Național Agrar, contopit cu Liga Apărării Național-Creștine, ajungând apoi președinte activ al noului Partid Național Creștin. Între anii 1937-1938 a fost președinte al Consiliului de Miniștri.

Tăslăuanu, o cucerește pe Adelina, cu care se și căsătorește, gest care alterează relația de prietenie dintre cei doi. Tăslăuanu, în încercarea de a păstra prietenia cu Goga, îi transmite acestuia o telegramă în care îl înștiințează despre nunta sa, dorindu-și să îl aibă aproape: „Nunta mea va fi la Breasta de duminică în 3 săptămâni, adică la 17 iunie nou. Poate îți voi putea strânge și ție mâna printre cei cu felicitatori”. Goga va participa la cununia celor doi împreună cu cea care-i va deveni ulterior soție, Hortensia Cosma.

Nu știm dacă faptul de a o pierde pe Adelina a generat o logodnă și o căsătorie, destul de rapide, cu următoarea prezență remarcabilă în viața poetului, **Hortensia Cosma**. Iubitor al vieții culturale, al muzicii bune, Goga participă la numeroase concerte susținute în scop caritabil de soprana Lucia Cosma, sora Hortensiei. Așa se cunosc cei doi tineri între care, repede, se înfiripă o idilă, care se concretizează cu logodna, în vara lui 1904, oficiată de protosinghelul, pe atunci, dr. Miron Cristea, spre bucuria familiilor. În toamna aceluiași an, pe 14 octombrie, a avut loc și nunta, eveniment care îl bucura nespuse pe poet, după cum lesne putem înțelege din invitația pe care i-a făcut-o lui Ion Bianu: „Duminică în 14 octombrie e nunta mea. Ar fi o fericire pentru mine ca în această zi de seninătate a sufletului meu să pot strânge și mâna dumneavoastră, care mi-ați arătat atâta dragoste părintească totdeauna”¹. Aceeași bucurie o împărtășește cu fratele său, Eugen: „Uite ce-i vorba: duminică, adică peste câteva zile, e ziua cununiei mele. Așa dară, roagă pe domnii profesori să-ți deie voie să absentezi de la școală și să pleci vineri de la Blaj să ajungi seara la Sibiu. Nu știu cum stai cu hainele. Dacă nu ți-ai făcut la Ferency, atunci telegrafiază-mi mie la Asociație și eu voi spune să ți le facă, dar telegrafiază imediat. (...)”². Astfel, fericitul eveniment are loc la data menționată în invitațiile făcute de poet, iar nași sunt Alexandru Vlahuță și Alexandra Ruxandra Gâlcă, cununia religioasă fiind săvârșită tot de Miron Cristea. Căsnicia celor doi se anunță a fi una fericită, cu împărtășirea reciprocă a sentimentelor, cu bună înțelegere, călătorii plăcute, până când norii negri ai vremurilor politice tulburi încep să-și facă simțită prezența. Goga, pe 20 februarie 1912, își va ispăși pedeapsa de închisoare pentru

o lună la Szeged, începând o tristă corespondență cu soția sa, aflată acasă la Sibiu. Acesta este momentul în care relațiile dintre cei doi încep să se răcească și asta, în mod deosebit, din cauza stării lui Goga și a presiunilor cărora a fost și va fi supus. Soția iubitoare ar fi vrut să se mute la Szeged pentru perioada detenției, ca să-i fie aproape, însă este refuzată în mod repetat de poet: „(...) lasă-mă să stau până-n gât în singurătate. E mai bine așa. Întărește-ți inima și așteaptă. Poate ne va aduce Dumnezeu și nouă zile mai bune pe lumea asta, unde numai cei mici la suflet pot ieși biruitori. (...)”³. După eliberare, Goga se implică în continuare în viața politică, dar și în cea culturală, călătorind mult și periclitând astfel relațiile cu soția sa, care se dovedește a fi, în continuare, mult iubitoare și afectată de această situație: „nu e destul că stai singur departe, dar mai ai și o vreme care și lângă mine te enervează. (...) în zilele ultime aveam simțul că nici cu gândul nu voiești să fii lângă mine și mă doare”⁴. Începutul Primului Război Mondial îi desparte în fapt pe cei doi, Hortensia plecând cu familia în Rusia, mai apoi în Suedia, Italia etc., mama lui Goga fiind închisă la Șopron, în Ungaria, fratele Eugen plecat pe front. Sunt vremuri grele, care nu vor aduce nimic bun în relația celor doi soți. Soția încă păstrează vie iubirea ce i-o poartă, rememorând cu lacrimi în ochi clipele fericite petrecute împreună și momentul care i-a unit, în speranța ei, pe viață. În 13 octombrie 1918, îi scrie cu drag soțului ei: „Dragul meu Vic, mâine se împlinesc 12 ani de când Tavi și Tani au plecat în lume. Mai știi? Te-ai mai gândit în vremurile astea de jale la zilele frumoase, la ceasurile bune, cari le-am trăit împreună?”⁵. Corespondența dintre cei doi, mai rară, continuă în aceleași note, la sfârșitul lui noiembrie, pe când Hortensia se afla la Milano, îi scrie lui Goga: „Dragă Tavi, Tu știi că eu nu mă supăr. Sunt tristă numai în singurătatea mea, care nu se mai sfârșește, gândește-te mai des la mine, dă-mi și mie o părticică din acela, pe care niciodată nu l-am împiedicat să-și risipească comoara, oricât m-ar fi durut că mă uită, cu dăruirea lui”⁶. Zbuciumul sufletească al Hortensiei, supărarea de a-i scrie soțului ei și de a nu primi răspuns de la acesta, se acutizează, sărmana femeie intuind sfârșitul, inevitabil, al căsniciei lor. Se reîntâl-

1 Octavian Goga în corespondență: Documente literare, vol. I, Editura Minerva, București, 1975, p. 88.

2 Ibidem, p. 6.

3 Ibidem, vol. II, p. 12-13.

4 Gheorghe I. Bodea, *Florile tăcerii*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 1998, p. 70-71.

5 Ibidem, p. 111-112.

6 Ibidem, p. 118-119.

nesc după mai bine de 2 ani, în 1919, pe Coasta de Azur, unde discuțiile au conturat, într-o manieră elegantă, divorțul printr-o înțelegere amiabilă.

În viața lui Goga apăruse deja **Veturia Triteanu**, cu care dezvoltă o relație amoroasă, mutându-se chiar împreună, până la pronunțarea ambelor divorțuri. Astfel, la 21 ianuarie 1921, are loc căsătoria civilă, eveniment mult așteptat de cei doi, care cumpăraseră încă din toamna lui 1920, la Ciucea, un domeniu frumos, care fusese al poetului și prietenului Ady Endre, în scopul de a-l renova și a se muta împreună aici. Viața își urmează un curs aparent firesc pentru cei doi proaspăt căsătoriți, care reușesc să finalizeze lucrările la domeniul din Ciucea și să-și petreacă aici anii ce vor urma. Personalitatea și atitudinea Veturiei Goga au lăsat loc multor interpretări în ceea ce privește sinceritatea sentimentelor sale față de Goga, care o iubea nespus, precum și față de moartea poetului, moarte care a îndurerat o țară întreagă. S-au făcut tot felul de afirmații, bazate pe documente și declarații ale contemporanilor; nu putem însă să-i atribuim cu certitudine faptul de a-l fi otrăvit sau nu, pe „poetul pătimirii noastre”.

Din păcate, ziua de 7 mai 1938, urma să fie ziua cea mai neagră din viața rășinărenilor cu sufletul cernit, care mult și îndelung și-au plâns poetul drag, zile întregi trăgând clopotele bisericii din sat. Aurelia Goga, mama poetului, după ce fusese internată la Sanatoriul „Luther” din Sibiu, auzind cum bat clopotele zile întregi, întrebase: „Pentru cine bat clopotele atât de frumos?”, dar nimeni nu voia să-i spună. A murit la trei săptămâni după iubitul ei fiu, la 28 mai, fără să știe că acesta se prăpădise înaintea sa.

La catafalcul depus în rotonda Ateneului, Hortensia Goga, însoțită de sora sa, depune pe pieptul înfășurat în tricolor al poetului, un buchet de 14 trandafiri, reprezentând cei 14 ani ai căsniciei lor, precum și data căsătoriei, 14 octombrie, legați cu o panglică pe care a scris doar un singur nume: Tavi. Acasă, 40 de zile, lângă candela aprinsă, au stat fotografiile lor, precum și versurile dedicate ei, de Tavi, *Mireasa mea albă cu chipul bălai*.

Goga a murit în primăvară, așa cum preșimțea: „De-o să mor la primăvară/ să mă plângeți tu și mama/ Amândouă să mă plângeți/ și să vă cerniți năframa!”

Bibliografie:

- Octavian Goga în *corespondență*: Documente literare, Editura Minerva, București, 1975.
- Gheorghe I. Bodea, *Florile tăcerii*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 1998.
- Octavian Goga, *Poezii inedite*, descoperite și prezentate de Dan Smântânescu, Editura Cartea Românească, București, 1973.
- *Discursuri de recepție*, Editura Academiei Române, vol. III, București, 2005.
- Gheorghe I. Bodea, *Octavian Goga: o viață, un destin*, vol. I, II, III, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2007.
- I. Peltz, *Amintiri din viața literară*, Editura Cartea Românească, București, 1974.
- Dan Brudașcu, *Goga și Francmasoneria*, Editura Sedan, Cluj-Napoca, 2007.
- Victor Eftimiu, *Portrete și amintiri*, Editura pentru Literatură, București, 1965.

*Colegiul
„Andrei
Șaguna”
Brașov,
sala
Lucian Blaga*

Lucian Blaga la Gura Râului

Simona GABOR

Este de notorietate faptul că Blaga nu a vorbit până la vârsta de 5 ani și ulterior a fost cunoscut ca fiind un mare taciturn. O recunoaște însuși poetul, într-o scrisoare adresată Mărioarei Manta, generoasa sa gazdă, de la Gura Râului (județul Sibiu).

„S-ascund multe în dosul tăcerii mele obișnuite, și numai rareori spun ceea ce gândesc. Nu-mi prea plac mie vorbele fără acoperire, adică inflația cuvintelor. Dar iată că prin aceste câteva cuvinte fac un legământ. Și-ți sărut mâna. Lucian”

Fragment din scrisoarea lui Lucian Blaga adresată, după nunta fiicei sale, Mărioarei Manta, 28.08.1951.

Dacă răscolim prin hrisoavele care scriu despre el sau dacă îi ascultăm pe ultimii descendenți ai familiei Manta de la Gura Râului, aflăm că Blaga a fost o persoană cu multiple valențe sufletești. Opera sa stă mărturie pentru ipostazele sale de om afectuos sau rece, rezervat sau expansiv, de veșnic îndrăgostit de plaiurile mioritice.

*„Ar trebui să vezi cândva Gura Râului ca să înțelegi ce-nseamnă colț de rai cu străveche tradiție în cultura românească...”*¹, îi spunea Blaga prietenului său Bazil Gruia, după ce vizitase și stătuse în această pitorească localitate din apropierea Sibiului. Concediile estivale petrecute aici, la Gura Râului (1950-1960), la ospitaliera familie Manta, aveau să își lase amprenta în sufletul și deopotrivă în creația literară a poetului. Gura Râului = Bocca del Rio, reprezintă pentru poet mai mult decât un peisaj geografic pitoresc și îmbietor; Bocca del Rio capătă valențe spiritual-afective pe care le regăsim în corespondența ce o poartă cu membrii familiei Manta, precum și în creațiile generate de clipele petrecute împreună cu familia și prietenii, pe aceste meleaguri.

Iată și câteva frânturi din scrisorile lui Lucian Blaga destinate Mărioarei Manta, sora doctorului Cornel Manta, dar și Vioricăi și soțului acesteia, Cornel Manta (bunicul fraților Mărioara și Cornel Manta fusese căsătorit cu Ecaterina Piso, italiancă la origine; aceasta spunea numele satului în limba sa maternă; de aici Bocca del Rio):

*„Dragă Mărioara,
Sosit cu bine acasă recapitulez fericit cele trei săptămâni petrecute la Gurarâului datorită invitației Tale, care Te dovedește o mare prietenă. Aș vrea să ridic un monument de cuvinte casei și grădinei Tale primitoare.*

E ceva cald și italic la Bocca del Rio, dar și ceva nespuse de românesc, ca să rămână ceea ce este: Gurarâului. (...)”

Fragment din scrisoarea lui Lucian Blaga adresată, după nunta fiicei sale, Mărioarei Manta, 28.08.1951.

*„Dragă Ica și Cornel,
De nerostit este verdele pe care l-am luat cu mine din grădina voastră și pe care îl voi păstra în mine până la urmă. (...)”*

Anevoie aș putea găsi cuvintele cu care să vă mulțumesc, nu numai eu, ci și Cornelia și Dorli, pentru fericirea ce ne-ați prilejuit. (...)”

Fragment din scrisoarea lui Lucian Blaga adresată, după nunta fiicei sale, Vioricăi și lui Cornel Manta, 28.08.1951.

Bocca del Rio

*Să mă duc la
Bocca del Rio,
șovăi în drum, ori
cât aș iubi-o.*

*Port încă-n
gânduri
mierea, mirajul,
dar fără tine
rană-i peisajul.*

*Țară-ntre dealuri
satul sub lună,
Bocca del Rio
nu mă adună.*

*Îți amintești tu
timpul și locul
prinse-ntre ziduri,
zumzetul, socul?*

*Îți amintești tu
verdele, stupii,
pe coperișe-n
gângur hulubii?*

*Ce profeție-n
zarea iubirei
fost-a atunci,
azi amintire-i.*

*Basme, otrăvuri
cald-pădurețe,
roșii amurguri,
patimi, frumusețe,*

*din amintire
beau cu nesațiu.
Bocca del Rio,
rană în spațiu.*

1 Gruia, Bazil, *Blaga inedit – efigii documentare*, vol. II, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981, p. 36.

Respectabila familie Manta, preoți timp de 4 generații, cu urmași medici, l-au primit cu mare căldură pe Lucian Blaga, care, cucerit de atmosfera de aici, a organizat la Gura Râului nunta fiicei sale Dorli cu matematicianul Mihai Gavrilă, nași de cununie fiind familiile prietene, Elena și Ionel Daniello și Viorica și Cornel Manta. Aici, la Gura Râului, Blaga descoperă, pe lângă minunatele gazde, și noi cunoștințe, oameni deosebiți, care îl înconjoară cu afecțiune și prețuire și care îi însuflă încrederea și forța interioară de care avea nevoie, mai ales în anii imediat următori războiului. Gura Râului, cu toate coordonatele sale din sufletul poetului, va genera laitmotivul „se luminează zarea”. Atmosfera generoasă, efervescentă, optimistă din casa familiei Manta îl determină pe Blaga, în timp ce se afla la Cluj și lucra la traducerea lui Faust, să recunoască dorul care îl cuprinde de zilele frumoase petrecute la Bocca del Rio:

„Dragă Ica și Cornel,
În aroma merelor, ce mi le-ați trimis, ați trimis la Cluj și aroma dela Bocca del Rio.
Și, firește, ceva din aroma voastră sufletească. Sunteți într-adevăr niște prieteni
extraordinari.

Așa mai zic și eu „se luminează zarea!” (...) Vă așteptăm cu toată dragostea. Nu ne lăsați să așteptăm prea mult. Vă flutur și eu în față o ispită: mai citim ceva din Faust. Și poate și câte-o poezie. Am mai scris în toamna aceasta o serie. Bune sunt îndeosebi două. (...)

Altfel, numai atât: se luminează zarea.

Vă îmbrățișăm cu toată prietenia,

Lucian ”

Fragment din scrisoarea lui Lucian Blaga
adresată Vioricăi și lui Cornel Manta, 20.11.1951.

În afara vacanțelor petrecute împreună, între familia Manta și poet se poartă o lungă corespondență, din care deslușim prietenia sinceră și de calitate care dăinuie peste ani și care se dovedește incontestabilă și în momentele grele, pentru poetul discreditat de sistem sau pentru familia Manta încercată de probleme de sănătate. În 1958, Viorica Manta acuză niște probleme de sănătate la care poetul nu rămâne impasibil:

„Dragă, scumpa noastră Ica,

14.XI.1958

Rândurile de față pornesc spre Tine de undeva, de pe la inimă, ca niște rânduri de cocori care-și poartă amiaza cu ei. Primesc vești despre Tine, dar nu de la Tine. Ceea ce nu este tocmai normal. Ica dragă, de ce te izolezi sub clopotul de sticlă al casei Tale? Cred că așa, fără de vicii cum ești, ai ajuns într-un cerc vicios. Mai cred că starea psihică nu-ți priește. Ești oarecum intoxicată de dragostea și grijile familiei. Mă văd silit să-l cert pe bunul meu frate Cornel, care cu îmbrățișarea lui Te sufocă.

Părerea mea este să părăsești mediul pentru câteva luni. Du-te la București sau vino la Cluj. Vei găsi medici mai specializați în neajunsurile de care suferi. Bună oară Mocu Bologna îți recomandă pe un doctor clujan, Căpușan. La Cluj te-am înconjurat câțiva prieteni, cari te iubim (numai eu te iubesc cam din 1914!) Am convingerea că eu te-aș putea vindeca magic și poetic. Chiar deunăzi am scris o poezie, care omoară și dă viață. Poți să întrebi pe E dacă este așa sau nu. (...)

Te pup pe amândoi obraji.

Lucian ”

Oaza de liniște și căldura gazdelor de la Gura Râului, precum și întâlnirile cu Elena și Ionel Daniello, generează sensibilitatea și profunzimea necesare pentru a așeza în cuvinte sentimentele definitorii șederii sale aici.

Dintr-o scrisoare a doamnei Viorica Manta, adresată lui Bazil Gruia, autorul lucrării *Blaga inedit* – efigii documentare, aflăm geneza multora dintre poeziile lui Blaga:

„Stimate domnule Gruia
27.IV.78

După ce v-am încredințat scrisorile ce le-am primit de la Lucian, m-ați rugat să vă mai dau unele indicații ce privesc cunoștințele mele despre geneza unora dintre poeziile rămase inedite până la moartea poetului.

Ne întâlnim periodic la Sibiu, Gura Râului sau Cluj în casa familiei prof. dr. Daniello, cu care ocazii ne bucurăm de lectura și confidențele asupra acestor poezii și asupra creațiilor care erau pe șantier ca: traducerea lui **Faust**, Lessing – poeziile din

LUCIAN BLAGA

(9 mai 1895, Lancrăm, jud. Alba – 6 mai 1961, Cluj),
filosof, poet, dramaturg și eseist.

Membru titular al Academiei Române (28 mai 1936); repus în
drepturi ca membru titular al Academiei Române (3 iulie 1990).

Discurs de recepție: Elogiul satului românesc (5 iunie 1937).

Studii primare la Sebeș (1902-1906), liceale la Brașov (Colegiul Național „Andrei Șaguna”, 1906-1914), universitare la Sibiu (Facultatea de Teologie, 1914-1917) și Viena (Facultatea de Filosofie), unde în 1920 și-a luat titlul de doctor în filosofie cu teza *Kultur und Erkenntnis*. A luat parte la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918. Din 1926 a îmbrățișat cariera diplomatică, fiind, pe rând atașat, de presă pe lângă legațiile României din Varșovia (1926-1927), Praga (1927-1928), Berna (1928-1932), secretar de presă, apoi consilier la Legația Română din Viena (1932-1937) și consilier de presă la Legația Română din Berna (1937-1938); ambasador și ministru plenipotențiar al României la Lisabona (1938-1939). În 1938 a fost numit

profesor la Universitatea din Cluj, la catedra de Filosofia culturii, creată special pentru el, cursuri inaugurate cu prelegerea *Despre plenitudinea istorică*; din 1951 a fost numit bibliotecar-șef la Biblioteca Academiei Române, filiala Cluj, al cărei director adjunct a devenit în 1954. A debutat cu versuri în revista *Românul* (poezia *Noapte*, 1910), continuând apoi să colaboreze cu aforisme, articole și studii filosofice la *Adevărul literar și artistic*, *Convorbiri literare*, *Cugetul românesc*, *Cuvântul*, *Gazeta Transilvaniei*, *Lumea literară și artistică*, *Pagini literare* etc. Între 1943 și 1944 a scos la Sibiu revista bilunară de filosofie *Saeculum*. În 1919 a debutat editorial cu o culegere de versuri (*Poemele lumii*) și cu un volum de notații filosofice (*Pietre pentru templul meu*). În 1921 a văzut lumina tiparului al doilea volum de versuri, *Pașii profetului*, distins cu Premiul „Vasile Adamachi” al Academiei Române, și prima sa piesă de teatru, *Zamolxe*, premiată de Universitatea din Cluj. A publicat în anii următori volumele de versuri: *În marea trecere* (1924); *Laudă somnului* (1929); *La cumpăna apelor* (1933); *La curțile dorului* (1938); *Nebănuitele trepte* (1943); piesele de teatru: *Tulburarea apelor* (1923); *Daria* (1925); *Fapta* (1925); *Învierea* (1925); *Meșterul Manole* (1927); *Cruciada copiilor* (1930); *Avram Iancu* (1934); *Arca lui Noe*. A scris eseuri și studii filosofice: *Filosofia stilului* (1924); *Fețele unui veac* (1925); *Daimonion* (1930); *Despre personanță* (1935); *Cultura minoră și cultura majoră* (1937); ciclurile: *Trilogia cunoașterii* (*Eonul dogmatic*, *Cunoașterea luciferică*, *Cenzura transcendentă*) (1931-1934); *Trilogia culturii* (*Orizont și stil*, *Spațiul mioritic*, *Geneza metaforei și Sensul culturii*) (1936-1937); *Trilogia valorilor* (*Știință și creație*, *Gândire magică și religie*, *Artă și valoare*) (1939-1942); *Trilogia cosmogonică* (*Diferențiale divine*, *Aspecte antropologice*, *Ființa istorică*) (1940-1948, ultima apărută postum, în 1977), opera sa filosofică fiind una dintre marile construcții ale istoriei filosofiei universale. A lăsat și traduceri din creațiile lui Goethe (*Faust*) și Lessing (*Natan înțeleptul*), precum și memorialistică (*Hronicul și Cântecul vârstelor*, 1965). A colaborat la: *Istoria filosofiei românești*; *Dezvoltarea gândirii românești din Ardeal în sec. XVI și XVII*; *Gândirea românească în Transilvania în sec. al XVIII-lea*. S-a aplecat și asupra folclorului, întocmind, în 1930, împreună cu poetul Hermann Hauswirth, o *Antologie de poezie populară românească*. Opera sa a fost tradusă în numeroase limbi.

lirica universală, din lirica engleză, antologia poeziei populare, perfectarea unor creații de filosofie și, în special, asupra poeziilor lirice originale din decada 1950-1961 – ultima a vieții lui – dintre care unele aveau contingente cu Gura Râului și Sibiu. Asupra acestora vreau să insist și încep cu **Bocca del Rio** (Gura Râului). A fost scrisă în urma unei invitații făcute simultan familiei Daniello și poetului. Or, familia Daniello neputând veni, Lucian a rămas și el la Cluj – destăinuind în versurile **Bocca del Rio**, imposibilitatea afectivă de-a petrece fără Elen câteva zile în peisajul care ar fi devenit pentru el o «rană în spațiu».

În curtea sorei D-rului Manta C., Mărioara, la care locuia familia Daniello exista un colț cu o masă, laițe, acoperite de o viță-de-vie «neglorioasă floare» a cărei miros suav i-a reținut atenția și plăcerea timp de șapte zile.

Ca urmare, după plecarea lor, Mărioara Manta s-a pomenit cu manuscrisul **Floare de viță**.

Altă poezie a cărei geneză cade după o vizită făcută de Elen și Lucian la Sibiu în 8 noiembrie, după o plimbare în Dumbravă la lacuri, la rezervația Cerbilor, care i-a «sporit inima cu o ardere, c-un gând» cântând în versuri nemuritoare Dumbrava Sibiului. (**Vara Sfântului Mihai**)

În 1951 venind la Cluj, la sfârșitul lunii Mai – am făcut o plimbare cu Elen, Livia, Lucian și cu mine, la Grădina Botanică unde am auzit prima dată poezia **Risipei se dedă Florarul**.

Am șezut pe aceeași bancă pe care s-au scuturat cu câteva zile înainte – polenul – de

pe staminele de alun, din plopul albi. Cuvinte profetice pentru păduri ce-au fi putut să fie și niciodată nu vor fi.

În 1959 venind din nou la Cluj – așteptând să sosească Elen, Lucian mi-a povestit geneza poeziei **Mirabila sămânță**, scrisă pentru grădina Elenei din Eugen Brote 8. Grădina fiind aproape de locuința lui Lucian din Str. Martinuzzi, Lucian ieșea în întâmpinarea ei – conducând-o la grădină. Elen având unele rezerve asupra acestor întâlniri l-a rugat să aibă plicuri cu semințe în buzunar, ca la o eventuală întâlnire nedorită să-și poată lua rămas bun de la Lucian – cerându-i semințele care erau un fel de alibi – pentru «indiscreții atotștiutori».

Una din poeziile «mari» a fost datorită unui incident simplu, așa cum erau de obicei toate întâmplările care provocau în mod deosebit imaginația lui Lucian și care a generat poezia **Arheologie**. Am fost împreună iarăși în cunoscuta formație: Elen¹, Livia², eu (trifoițele) și **Lucian** să vizităm Muzeul de Arheologie condus de C. Daicoviciu. După vizitarea muzeului, ne-am oprit în curte, unde lângă două sarcofage de bazalt s-au oprit Elen și Lucian; privind «adânc prin lespede», i-a spus Lucian o frază care am găsit-o ulterior în poezie, că un sarcofag deșert e mult mai plin de tâlcuri, de istorie.

Sunt multe, foarte multe poezii scrise în această decadă a reîmprospătării inspirației poetice a lui Lucian, între care una monumentală – **Grădiște** – scrisă după excursia condusă de C. Daicoviciu, la sanctuarele dacice – poezie a cărei devenire mi-a povestit-o Lucian.

În vârful muntelui era un izvor, care dacă a fost captat sau derivat, le-a făcut posibilă romanilor învingerea dacilor. Acesta este «apa izvorâtă din argint, din munte ce leagănă fost-a seminției noastre». Nu pot să nu redau versul, cheie inspirației afective și istoric-naționale a acestei poezii.

«Pe-o lespede șezând acolo lângă tine,
voi prinde iarăși grai: iată supremele izvoare!
Și umbra inimii mi-o voi vedea
în palma ta căzând.

Prielnice peste frunte ne va bate vânt».

Aceste deschideri spre laboratorul de creație al lui Lucian sunt unele din puținele mele amintiri a neprețuitei prietenii atât de curând curmată. Vă rog să dispuneți cum credeți de ele.

Cu deosebită considerație,

Viorica Manta”

Pentru Blaga, Gura Râului reprezintă un loc deosebit, de care întotdeauna îi este dor, cu oameni minunați, unde a petrecut clipe memorabile:

„Scumpă Ica,

Gurarâului cu peisajul și cu toată dulcea greutate a amintirilor, ce-l încarcă, mi-ai trimis-o în rândurile Tale. Ai știut într-adevăr să alegi locul din care să-mi amintești că în marea trecere este totuși ceva ce rămâne. La Gura Râului m-am întors la Izvoare. Și ele curg și sună neîncetat.

18 mai 1955

Lucian”

Scrisoarea lui Lucian Blaga adresată doamnei Viorica Manta

Bibliografie:

- *Discursuri de recepție*, vol. VI, Editura Academiei Române, București, 2005.
- Lucian Blaga, *Luntrea lui Caron*, ed. a III-a revăzită, Editura Humanitas, București, 2006.
- Bazil Gruia, *Blaga inedit – Efigii documentare*, vol I, II, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981.
- Ioan Arsenie, *Gura Râului. Sat din Mărginime*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2000.
- Arhiva familiei Manta; declarații ale domnului Ioan Manta.

1 Elen este soția doctorului Daniello, cu care Blaga a dezvoltat o profundă relație de prietenie.

2 Livia Armeanu este medic în Cluj, foarte bună prietenă cu Blaga, care împreună cu Viorica Manta, amfitrioana de la Gura Râului și cu Elen formau în viziunea poetului grupul „trifoițelor”.

George Giuglea

(1884-1967)

Dr. Vasile FRĂȚILĂ

George Giuglea, unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai școlii lingvistice clujene, s-a născut la 11 februarie 1884, în comuna Satulung, orașul Săcele, județul Brașov (și nu la Satu Lung, com. Chinteni, jud. Cluj, cum afirmă Jana Balaciu și Rodica Chiriacescu în *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, Editura Albatros, 1971, p. 129). A făcut școala primară în comuna Roseți, fostul județ Ialomița, unde părinții săi, crescători de oi, ca mai toți săcelenii de pe atunci, se stabiliseră temporar. După absolvirea liceului „Andrei Șaguna” din Brașov, în anul 1903, se înscrie la Facultatea de Litere și Filozofie din București, unde este atras cu deosebire de studiul limbii române și al limbilor romanice. Frecventează cursurile lui Ovid Densusianu, Titu Maiorescu, Nicolae Iorga, D. Onciul, în afară de cursurile de geografie și etnografie predate de S. Mehedinți.

În 29 noiembrie 1905, alături de D. Caracostea, O. Trafali și alții, devine membru al Societății Filologice¹ conduse de Ov. Densusianu, iar în ședința din 30 martie 1907 prezintă comunicarea *Graiul din Săcele*². (La aceeași ședință au mai prezentat comunicări P. Haneș, *Graiul din Țara Oltului* (sintaxă și lexic) și I.-A. Candrea, *Filologia amuzantă*³).

Ca student participă, alături de alți colegi, la adunarea de material dialectal și folcloric, pentru importanta colecție *Graiul nostru. Texte din toate părțile locuite de români*, publicată de I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, Th. Sperantia, vol. I-II, București, 1906-1908.

În anul 1909, George Giuglea își ia licența în filologie romanică cu distincția „magna cum laude”, la Ovid Densusianu, căruia îi va păstra o pioasă admirație și prețuire întreaga sa viață. În toamna aceluiași an, publică și prima sa lucrare mai importantă *Cercetări lexicografice. Elemente latine în limba română*, utilizată, de îndată, de cel mai de seamă romanist al timpului

GEORGE GIUGLEA
(29 ianuarie 1884 -
7 aprilie 1967),
lingvist
Membru
corespondent
al Academiei
Române (28 mai
1936);
repus în drepturi ca
membru
corespondent al
Academiei Române
(3 iulie 1990).

W. Meyer-Lübke, în monumentală sa operă *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, pe atunci în curs de elaborare.

A funcționat un timp ca profesor la liceul din Târgoviște, mai apoi la cel de la Mănăstirea Dealul, unde, printre alții, i-a avut colegi pe acad. O. Onicescu, profesor de matematică, și pe P. Grimm, profesor de limba și literatura engleză, cu care va fi apoi coleg și la Universitatea din Cluj.

În 1910 și 1911, însoțit de cunoscutul geograf G. Vîlsan, face două călătorii de studii lingvistice și etnografice la românii din Serbia, pe malul Timocului. Ca urmare a acestor anchete, publică, în 1913, colecția de literatură populară *De la românii din Serbia*, una dintre primele culegeri de folclor, redactată după toate cerințele unei riguroase metode științifice. Lucrarea este însoțită de o hartă, fotografii, note și de un bogat glosar.

Între 1913-1914 funcționează ca lector de limba română la Sorbona. Izbucnind Primul Război Mondial, este nevoit să revină în țară, unde ia parte, ca ofițer, la întreaga campanie dintre anii 1916-1918.

În 1919, este chemat ca profesor de filologie romanică la Universitatea din Cluj. Obține doctoratul, la aceeași universitate, în mod stră-

1 *Buletinul Societății Filologice*, an. I, 1905, nr. 2, p. 29.

2 *Ibidem*, an. III, 1907, nr. 1, p. 15-16.

3 *Ibidem*.

lucit, cu distincția „summa cum laude”. Funcționează la Universitatea din Cluj până în 1947, când este pensionat, la vârsta de 63 de ani. Între 1929-1930, a îndeplinit funcția de decan al Facultății de Litere și Filozofie.

Alături de lingviștii clujeni ai timpului, cunoscuți în țară și în străinătate (S. Pușcariu, V. Bogrea, N. Drăganu, Th. Căpitan, C. Lacea, iar mai târziu de elevii lor, E. Petrovici, S. Pop, Șt. Pașca, D. Macrea), își desfășoară activitatea științifică la „Muzeul Limbii Române”, în a cărui publicație „Dacoromania”, și-a tipărit numeroase studii, articole, note și recenzii.

Trebuie să menționăm că profesorul George Giuglea a fost printre întemeietorii cercului de studii lingvistice, înființat în 1920, din cadrul Muzeului. Acest cerc, condus multă vreme de Sextil Pușcariu, își desfășoară activitatea și astăzi.

Cunoscător profund al culturii materiale a poporului român și al lexicului limbii române, George Giuglea a cuteierat toată țară de-a lungul și de-a latul, cu mijloace proprii, pentru a strânge material etnografic și lingvistic, mai cu seamă referitor la păstorit. În cercetările sale a aplicat cunoscuta metodă „cuvinte și lucruri”, publicând, deja în 1922, studiul *Cuvinte și lucruri. Elemente vechi germane în Orientul românesc*¹.

Temeinic cunoscător al realităților românești, înzestrat cu o rară putere de asociație, stăpânind foarte bine limbile latină, romanice, limba greacă, limbile slave și chiar albaneza, George Giuglea a abordat unele dintre cele mai obscure și mai dificile probleme ale istoriei limbii române: elementul autohton, influența greacă veche, cea veche germană, elementele latine nerelevante. Amintim aici, în acest sens, studiile: *Crâmpeie de limbă și viață străveche românească. Elemente autohtone (preromane), greco-latine, v. germane*²; *Elemente străvechi în limba română*³; *Elemente vechi grecești în limba ro-*

*mână*⁴; *Valori latine în expresie românească*⁵ și, în sfârșit lucrarea sa de sinteză *Uralte Schichten und Entwicklungsstufen in der Struktur der dacorumänischen Sprache*⁶. Aceasta din urmă s-a bucurat de aprecieri deosebite, atât în țară, cât și în străinătate. Astfel profesorul J. Bourciez, de la Facultatea de Litere din Montpellier, o consideră „une étude fort suggestive”, relevând ingeniozitatea autorului („Il faut sur ce point rendre hommage à l'ingéniosité de l'auteur”)⁷.

Menționăm apoi numeroasele etimologii tipărite în paginile „Dacoromaniei” și în alte reviste de specialitate dintre cele două războaie mondiale. Rețin atenția, mai ales, cele ale unor cuvinte românești de origine latină, care încă de la prima sa lucrare⁸ pot constitui exemple de felul în care trebuie cercetată originea cuvintelor: orânduirea faptelor în sens cronologic și geografic, indicarea variantelor dialectale în arii mai restrânse, urmărirea minuțioasă a evoluției lor semantice, indicarea de fiecare dată și a formelor romanice corespunzătoare, pentru a găsi în acestea un sprijin pentru etimonul latin propus de la care derivă cuvântul românesc. Chiar dacă nu a ajuns de fiecare dată la soluțiile cele mai convingătoare, cercetările sale etimologice – pentru care a manifestat o predilecție deosebită – rămân meritorii prin ingeniozitatea și pasiunea de a merge pe drumuri grele, neumblate de alții prin corectările aduse explicațiilor anterioare nereușite. Chiar încercările sale mai puțin izbutite lasă în urmă sugestii prețioase pentru cercetătorii de mai târziu.

Stăpânind în profunzime limba textelor românești vechi, fonetica istorică a limbii române, ca și folclorul românesc, profesorul George Giuglea a publicat numeroase studii și articole dintre care amintim: *Cazania protopopului Popa Pătru din Tinăud (Bihor). Manuscris*⁹; *O problemă de fonetică. Soarta lui ă deschis accentuat după r*¹⁰; *Note și fapte de folclor și filologie*¹¹. În strânsă legătură cu interesul

1 DR, II, 1922, p. 327-402.

2 DR, III, 1924, p. 561-628.

3 *Revista Filologică*, Cernăuți, II, 1928, nr. 1, p. 49-65.

4 DR, X, partea a II-a, 1943, p. 404-462.

5 DR, XI, 1945, p. 103-127.

6 Sibiu, *Bibliotheca Rerum Transsilvanice*, 1944. Vezi versiunea românească sub titlul: *Straturi străvechi și stadii de dezvoltare în structura limbii dacoromâne*, în volumul George Giuglea, *Fapte de limbă. Mărturii despre trecutul românesc*, p. 28-158, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988 (ediție îngrijită, introducere, tabel cronologic, note și indice de Florența Sădeanu).

7 *Revue des Langues Romanes*, XIX, 1947, p. 361-362.

8 *Cercetări lexicografice. Elemente latine în limba română*, București, 1909. Studiul acesta, ca majoritatea pe care le-am citat până aici, a fost reluat în volumul George Giuglea, *Cuvinte românești și romanice*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983 (ediție îngrijită, introducere, bibliografie, note și indice de Florența Sădeanu).

9 DR, I, 1920, p. 256-359.

10 DR, IV, 1926, p. 371-382.

11 DR, V, 1928, p. 523-553

pentru folclor trebuie amintită preocuparea profesorului George Giuglea și pentru valențele expresive ale limbii române, reflectate cu deosebire în lirica noastră populară. Trebuie menționate aici prefața la culegerea sa de literatură populară¹, introducerea la ediția *Poeziilor populare* ale lui V. Alecsandri² și, îndeosebi, studiile: *Note și fapte de folclor și filologie*³ și *Valori latine în expresie românească*⁴. Ilustrativ pentru concepția sa despre studiul valorilor estetice ale limbii române în producția noastră lirică este următorul pasaj din ultimul studiu citat mai sus: „Înălțarea de la cele mai elementare noțiuni spre spiritual, spre expresia ideală, se documentează cu nenumărate exemple. Ele pot alcătui un capitol foarte bogat privitor la estetica limbii noastre, care se dovedește prin poezia lirică populară ca un instrument capabil de expresie artistică superioară, ca orice limbă romanică, dar și cu forțe originale, particulare numai ei”⁵.

Ca romanist, elev al lui Ovid Densusianu, profesorul George Giuglea a fost preocupat în continuu și intens de raporturile limbii române cu celelalte limbi romanice, atrăgând mereu atenția asupra faptului că studiul limbii române nu trebuie făcut numai în sine, că limba noastră trebuie cercetată în contextul firesc al celorlalte limbi romanice și urmărind specificul limbii române în cadrul familiei limbilor romanice, ca și concordanțele limbii noastre cu limbile neolatine. În acest domeniu a publicat studiile: *Concordances linguistique entre le roumain et les parlers de la zone pyrénéenne*⁶; *Coincidențe și concordanțe între română și alte limbi romanice*⁷; *Eléments préromans en rhétoroman et en roumain*⁸; *Coïncidences et concordances entre le roumain et les autres langues romanes*⁹.

Și acestea s-au bucurat de aprecieri favorabile din partea lingviștilor români¹⁰ și străini¹¹.

Fervent susținător al permanenței noastre în Dacia, profesorul George Giuglea a urmărit cu deosebită pasiune științifică documente de limbă care atestă realitatea istorică. Astfel în lucrarea citată, *Uralte Schichten und Entwicklungsstufen in der Struktur der dakorumänischen Sprache*, adună printr-o muncă migăloasă și asiduă, 400 de cuvinte de origine latină, care se găsesc numai în dacoromână și lipsesc din dialectul aromân, vorbit de cea mai numeroasă și mai importantă populație românească din sudul Dunării, găsind în acesta un argument nou în favoarea tezei pe care a susținut-o toată viața.

Călăuzit de convingerea că numele de locuri ca și dialectele și graiurile sunt arhive vii ale istoriei și culturii unui popor, adesea acestea suplinind lipsa documentelor, profesorul George Giuglea și-a consacrat o bună parte din activitatea sa de cercetare studiilor de onomastică. Menționăm două contribuții importante: *Schiță din toponimia românească*¹² și *Cheie pentru înțelegerea continuității noastre în Dacia prin limbă și toponimie*¹³.

Pentru a întregi imaginea asupra bogatei activități științifice a profesorului George Giuglea, trebuie să adăugăm numeroasele recenzii, note și dări de seamă, care, prin atitudinea lor critică, sunt considerate și azi contribuții însemnate la elucidarea unor variate probleme lingvistice. Dintre recenzii amintim P. E. Guarnerio, *Fonologia romanza*¹⁴; J. Jud., *Mots d'origine gauloise*¹⁵; Max Leopold Wagner, *Das Dälandliche Leben Sardinien*¹⁶ și, mai ales, *Câteva chestiuni de toponimie și limbă în legătură cu studiul lui Silvio Pieri, Toponomastica della Valle dell'Arno*¹⁷, care poate fi considerată un adevărat studiu independent. A publicat și câteva necrologuri dintre care menționăm pe cele despre Carlo Salvioni¹⁸, P. E.

4 G. Giuglea și G. Vâlsan, *De la românii din Serbia*, București, 1913.

5 V. Alecsandri și G. Vâlsan, *De la românii din Serbia*, București, 1913, glosar de G. Giuglea, București, Tipografiile Române Unite, (1933).

3 DR, V, 1928, p. 523-553.

4 DR, XI, 1945, p. 103-127.

5 *Ibidem*, p. 107.

6 Cluj, Tipografia „Cartea Românească”, 1937, 23, p. - 1 h.

7 DR, X, partea I, 1941, p. 58-67.

8 *Langue et Littérature*, I, 1941, nr. 2, p. 215-221.

9 *Ibidem*, II, 1943, p. 20-66.

10 D. Macrea, G. Giuglea, *Concordances linguistique entre le roumain et les parlers de la zone pyrénéenne*, DR, IX, 1938, p. 378.

11 *Revue des Langues Romanes*, LXIX, 1947, p. 362.

12 *Anuarul de geografie și antropogeografie*, 1910, p. 39-55.

13 *Geopolitica și geoistoria*, III, 1944, nr. 1, p. 13-63.

14 DR, I, 1920, p. 490.

15 DR, II, 1922, p. 815-816.

16 *Ibidem*, 816-827.

17 DR, I, p. 490-500.

18 *Ibidem*, p. 550.

Guarnerio¹, Paolo Savy-Lopez² și îndeosebi, studiul comemorativ consacrat profesorului său Ovid Densusianu³. Menționăm, de asemenea, ca expresie a atitudinii sale antimonarhice, traducerea din limba spaniolă a piesei lui Lope de Vega Carpio, *Steaua Sevillei*⁴.

Deși pensionat, după 1947, și atins de o afecțiune a ochilor, care l-a pus în imposibilitatea de a mai citi și scrie, totuși, tenacitatea, dârzenia, spiritul mereu viu, atât de necesar în știință, dragostea pentru limba și poporul său l-au determinat pe profesorul George Giuglea să fie tot atât de prezent în paginile revistelor noastre de specialitate, activ până în ultimele zile în cadrul cercului de studii de la Institutul de Lingvistică din Cluj, ca și la Societatea Română de Lingvistică Romanică, filiala Cluj (al cărei președinte de onoare a fost), animator și îndrumător al unor colective de tineri cercetători de la Cluj, Timișoara și Pitești.

Și după ieșirea la pensie, profesorul George Giuglea și-a continuat preocupările mai vechi, publicând numeroase studii, articole și recenzii, în mai toate revistele lingvistice de la noi și în unele din străinătate, singur, sau în colaborare cu lingviști mai vârstnici sau cu alții mai tineri.

Astfel, în 1958 publică articolul *Elemente pentru a cunoaște istoria formării limbii și poporului român. Problema alimentării vitelor și a omului la dacoromâni*⁵; în 1959, cu N. Orghidan, *Branul în lumina toponimiei*⁶; cu G. Ivănescu, *Un cuvânt de origine tracodacă: dr. Mînzare, mîrzară, mr. muldzare*⁷; cu N. Orghidan, *Note de toponimie*⁸, *Lexic studiat prin prisma „lucru”, „cuvânt” și „loc”*⁹; *Probleme semantice. Expresii de dublete lexicale*¹⁰; cu L. Ghergariu,

*Lat. oleră în romanică și rom. leurdă (apelativ și toponimic)*¹¹; cu N. Orghidan și M. Homorodean, *Probleme de toponimie*¹², cu B. Kelemen, *Termenii privitori la culori în latină, cu referințe la limbile romanice*¹³ etc.

În domeniul preocupărilor sale privind raporturile lingvistice ale limbii române cu celelalte limbi romanice a publicat, împreună cu I. Stan articolele: *Concordanțe lexicale între graiuri ibero-romanice și românești*¹⁴, apărut și în limba franceză în „Revue de Linguistique” (1961), și *Pe marginea atlasului lingvistic al Andorei*¹⁵; cu Florența Sădeanu¹⁶, *Pe marginea unui dicționar etimologic al limbii spaniole*¹⁷; cu M. Homorodean, *Éléments préromans latins et vieux germanique*¹⁸.

Deși octogenar, în 1964, cu un entuziasm de admirat, care l-a caracterizat, de altfel, toată viața sa, cu același optimism robust, călăuzit de gândul străngerii de dovezi lingvistice din limba textelor noastre vechi, din graiuri și din toponimie – în legătură cu problema continuității poporului român – profesorul George Giuglea a făcut numeroase anchete pe teren, în Țara Hațegului, pe valea Ampoiului¹⁹, pe valea Iarei, în regiunea Argeș și în peste 40 de localități din Banat, cu o serie de tineri lingviști de la Cluj, Timișoara și Pitești.

Ca urmare a acestor cercetări a publicat studiile *Toponimia comunei Rîu de Mori* (Țara Hațegului), în colaborare cu M. Homorodean și I. Stan²⁰; cu M. Mocanu, O. Proca și G. Țepelea, *Argeșul în lumina toponimiei*²¹, cu aceiași colaboratori, *Argeșul în lumina toponimiei. Toponimia și viața socială*²² și cu G. Țepelea, *Vechimea și răspândirea numelor topice în*

1 Ibidem, p. 551.

2 Ibidem, p. 551.

3 G. Giuglea, *În amintirea lui Ovid Densusianu*, DR, IX, p. 646-662.

4 Lope de Vega Carpio, *Steaua Sevillei*, traducere din limba spaniolă cu introducere de G. Giuglea, Cluj, Tipografia Cartea Românească, [1939].

5 CL, III, 1958, p. 53-59.

6 CL, IV, 1959, p. 127-152.

7 SCL, X, 1959, nr. 1, p. 105-112.

8 CL, VI, 1961, nr. 1, p. 191-192.

9 CL, VII, 1962, nr. 2, p. 267-274.

10 CL, VII, 1962, nr. 1, p. 149-154.

11 LR, XIV, 1965, nr. 6, p. 650-656.

12 CL, X, 1965, nr. 2, p. 337-343.

13 CL, XI, 1966, nr. 2, p. 215-220.

14 CL, V, 1960, nr. 1-2, p. 57-66.

15 FD, IV, 1962, p. 303-306.

16 *Revista de Filologie Romanică și Germanică*, VII, 1963, nr. 1, p. 131-141.

17 J. Corominas, *Diccionario critico etimológico de la lengua castellana*, vol. I-IV, Berna, 1954-1957.

18 VII Congresso Internazionale di Scienza Onomastiche, Firenze-Pisa, 4-8 Aprilie, 1961, p. 63-96.

19 Vezi G. Giuglea, *Nume topice din bazinul Ampoiului: Ampoi, Mureș, Ciunc(ă); Vultori etc.*, „Apulum”, V, 1965, p. 431-437.

20 FD, V, 1965, p. 41-68.

21 „Argeș”, I, 1966, nr. 6, p. 13.

22 „Argeș”, II, 1967, nr. 1, p. 8.

—ești în regiunea Argeș¹; cu V. Țâra, *Toponimice românești din Munții Apuseni* (Băișoara, Săcel, Muntele Săcelului)² etc. Prezintă un interes special mai ales studiul *Toponimia comunei Rîu de Mori* (Țara Hațegului), prin semnificația deosebită pe care, din punct de vedere lingvistic și istoric o are însăși numirea veche a acestui sat, păstrată și astăzi în graiul popular: *Rî de Moare*, care, prin structura sa fonetică și gramaticală, dovedește o mare vechime, considerată ca fiind de factură latină, adică reprezentând compusul latin pop. *ri(v)u de molae*. Dovada mării vechimi a acestui nume o constituie, în primul rând, lipsa articolului (Rî, nu Rîul), păstrarea pluralului *moare* (<lat. *molae*) și, în sfârșit, construcția genitivului analitic cu prep. *de*. Prin structura și modul său de formare, acest toponim poate fi încadrat în numeroasa serie de hidronime romanice, reflexe ale lat. *ri(v)u* de tipul *Rio de Arosa* (Spania), *Rio Molino de Turas* (germ. Mühlbach) (Italia de Nord), *Rio de Janeiro* (Brazilia), *Rio de Junja* (Peru), *Rio de Oro* (Africa de Nord) etc.

Pentru a ilustra puterea de muncă impresionantă și efervescența sa creatoare, care l-au caracterizat până în ultimele momente ale vieții, amintim că la consfătuirea de onomastică organizată de Institutul de Lingvistică și Istorie Literară al Academiei, filiala Cluj, care a avut loc între 16-17 decembrie 1966, profesorul George Giuglea a fost prezent cu trei comunicări: *Studiul numelor de persoană*, în colaborare cu L. Ghergariu; *Toponime din Munții Apuseni*, în colaborare cu V. Țâra; *Sondaje în toponimia Năsăudului*, în colaborare cu Gr. Rusu.

În lunile februarie și martie ale anului 1967, profesorul George Giuglea a lucrat cu colectivul de onomastică de la Catedra de limba română a Universității din Timișoara la prelucrarea materialului strâns în anchetele anterioare din peste 40 de localități românești din fostele raioane Caransebeș și Orșova, în vederea elaborării monografiei *Onomastica românească din Banat (Țarcu și Muntele Mic)*, pregătită în colaborare cu I. Stan, V. Frățilă și V. Țâra. Cercetările din părțile de sud-vest ale țării l-au atras și pentru că, după concepția profesorului George Giuglea, acestea reprezentau un „cap de țară” și, în același timp, „începătura urzelii poporului și limbii românești”; în al doilea rând, fiindcă pentru profesorul George Giuglea, masivul Țarcu reprezenta, prin însuși numele lui, o

dovadă de vechime a poporului nostru pe aceste plaiuri, ca și îndeletnicirea milenară – păstoritul – atât de specifică satelor cercetate, din împrejurimi.

E necesar să subliniem modul cum înțelegea profesorul George Giuglea studiul toponimiei, pe care îl concepea cu deosebire prin anchete la fața locului: „Un nume topic fiind înainte de toate un fenomen geografic, el face legătura între om și pământ. Acest principiu cere neapărat să mergem la fața locului și să cunoaștem realitatea...”³. De aceea, când explica un nume topic, făcea cele mai neașteptate asociații, apelând la cunoștințele de istorie, de geografie, geologie, botanică, zoologie, etnografie, antropogeografie etc. Convinși de faptul că numele de locuri, ca și limba în general, sunt depozitare ale istoriei și culturii unui popor, profesorul George Giuglea, deja în 1944, face propunerea „să se înceapă cât mai repede cu putință strângerea numirilor de localități din întreaga țară, din munți și din spațiile de viață ale satelor și să se treacă în *Atlasul toponimic român*. Aceasta va servi ca arhivă vie pentru istoria noastră, umplând golul lăsat de lipsa de documente medievale”⁴. Lucrarea ar fi fost și originală, pentru că, până la data aceea, un astfel de atlas nu se făcuse nicăieri în lume.

Marele regret al profesorului George Giuglea, ca și al nostru al tuturor, rămâne faptul că, din cauza unei afecțiuni a ochilor, de care a suferit în ultimele două decenii ale vieții sale, n-a reușit să publice materialul imens strâns personal, prin anchete de teren, timp de peste 50 de ani, referitor la unul dintre aspectele de prim ordin ale vieții poporului român – păstoritul. Manuscrisul, care cuprinde mai multe mii de pagini, din care o parte a fost dactilografiată, își așteaptă cercetătorii să-l dea la tipar. Avea în plan și redactarea unei lucrări întinse despre terminologia populară a plantelor la români, pentru care strânsese material în peregrinările de câteva decenii prin toată țara, și pe care îl verificase riguros, cu botanistul E. Țopa.

Începuse, de asemenea, cu Ileana Oancea, pe atunci asistentă la Universitatea din Timișoara, studiul limbii *Cazaniei protopopului Popa Pătru din Tinăud (Bihor)* și pregătea pentru revista *Apulum* un articol în cinstea sărbătoririi, la 1 decembrie 1968, a 50 de ani de la Unirea Transilvaniei cu România.

Deosebit de activ până în ultimele mo-

1 „Argeș”, II, 1967, nr. 2, p. 5.

2 AUT, IV, 1966, p. 197-219.

3 G. Giuglea, *Cheie pentru înțelegerea continuității noastre în Dacia prin limbă și toponimie*, p. 12.

4 *Ibidem*, p. 34.

mente ale vieții sale, profesorul George Giuglea a lucrat încă din luna martie cu colaboratorii săi din Timișoara, de unde a plecat la Cluj. Aici, deși bolnav, a participat la o ședință de comunicări a cercului de studii de la Institutul de Lingvistică. În 25 martie pleacă la București, unde se stinge la 7 aprilie 1967.

Ultima dorință a profesorului George Giuglea a fost să fie redat pământul Transil-

vaniei, ținutul în care s-a născut, și Clujului, cetatea universitară unde a muncit ca profesor și ca om de cultură.

Profesorul George Giuglea a fost un reprezentant de seamă al culturii românești, un ilustru specialist în lingvistică românească și romanică, un neîntrecut cercetător al lexicului limbii române, al toponimiei și al raporturilor limbii române cu celelalte limbi romanice.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

Ant	<i>Anualele Universității din Timișoara. Seria Științe filologice</i> , Timișoara, I, 1963 și urm.
DR	<i>Dacoromania</i> , Cluj, I, 1920-1921 și urm.
CL	<i>Cercetări de lingvistică</i> , Cluj, I, 1956 și urm.
FD	<i>Fonetică și dialectologie</i> , București, I, 1958 și urm.
SCL	<i>Studii și cercetări lingvistice</i> , București, I, 1950 și urm.

Ion I. Lapedatu

Florina VANCIU

Împreună cu fratele său geamăn, Alexandru, **Ion Lapedatu** s-a născut în data de 14 septembrie 1876, în satul Cernatul Săcelelor, județul Brașov, și s-a stins din viață la 24 martie 1951, în închisoarea de la Sighetul Marmăției, județul Maramureș, după aproape un an de la moartea fratelui său, ambii găsimu-și sfârșitul în acest loc atât de încărcat de suferință, alături de alte elite ale vremii.

Și-a început studiile în comuna natală, apoi le continuă la Brașov, iar doi ani de liceu îi efectuează la Iași. Revine la Brașov, unde urmează cursurile Liceului „Andrei Șaguna” și ale Școlii Comerciale Superioare, pe care a absolvit-o „cu distincție” în iunie 1898.

Moștenind pasiunea pentru istoria neamului și pentru literatură de la tatăl său – renumitul profesor, scriitor și publicist transilvănean Ion A. Lapedatu – își exersează de timpuriu condeiul în poezie, având câteva încercări foarte reușite.

În aceeași perioadă își începe activitatea publicistică. Primul său articol apare în aprilie 1897, în *Gazeta Transilvaniei* și este intitulat *Scrisoare din Săcele*, iar din anul 1898, publică în *Telegraful român* din Sibiu, sub formă de foileton, un omagiu închinat fostului său profesor de matematică dr. Ioan Bozocanu.

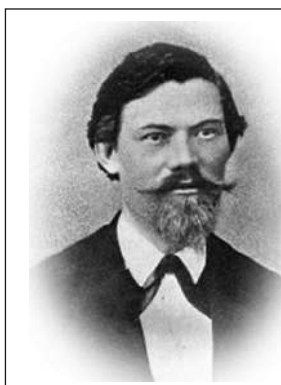
În toamna anului 1898 se înscrie la Universitatea din Budapesta, urmând, în același timp, și cursurile Seminarului Economic, destinat pregătirii profesorilor pentru școlile superioare de comerț. Întrerupe studiile timp de un an, în perioada 1900-1901, pentru a-și face serviciul militar. În 1902 trece așa-numitul „examen fundamental” de profesor, iar în 1904 „examenul de specialitate”, obținând diploma de profesor pentru școlile comerciale superioare.

În timpul studiilor universitare participă la manifestările culturale și naționale ale studenților români din Budapesta, fiind ales, în 1901, președinte al Societății studențești „Petrui Maior”.

În 1902, când a luat ființă revista *Luceafărul*, îl găsim printre fondatorii ei, alături de Octavian Goga, Ioan Montani, Aurel Bănuț, Ion Lupaș, Octavian Prie, Vasile Moldovan etc. În șase numere consecutive ale acestei reviste, Ion Lapedatu prezintă și analizează opera filosofică *Avuția națiunilor*, lucrare fundamentală a ma-

relii scriitor englez Adam Smith, pe care îl consideră „părintele economiei politice”. În aceeași revistă publică, începând cu numărul 3/1903, articole cu titlul *Lupte zadarnice*, în care descrie mișcările sociale din secolul al XIX-lea.

Deosebit de prodigioasă este colaborarea la *Revista economică*, inițiată și condusă de autorul primei enciclopedii române, dr. Corneliu Diaconovici, publicându-și articolele în paginile ei, mai bine de două decenii și ajungând chiar la conducerea revistei. În 1900 publică un studiu inedit intitulat *Teoria matematică a asigurarilor vieții*, care mai târziu apare într-o formă mai dezvoltată într-un volum.

ION I. LAPEDATU
economist și om politic
(14 septembrie 1876 -
24 martie 1951)
Membru de onoare al
Academiei Române din
25 mai 1936; repus în
drepturi ca membru de
onoare al Academiei
Române în 3 iulie 1990.

După terminarea studiilor universitare, devine al doilea secretar al ASTREI din Sibiu, alături de Corneliu Diaconovici. În anul 1905, a fost numit secretar la Banca „Ardeleana” din Orăștie, „una din cele mai însemnate bănci românești de pe acea vreme”, iar un an mai târziu, devine pentru o perioadă de cinci ani, director al aceleiași instituții, aducându-și un aport deosebit de important la dezvoltarea activității acesteia și implicit la creșterea activelor și a capitalului.

De la Banca „Ardeleana” trece la conducerea „Băncii Generale de Asigurare” din Sibiu, în a cărei pregătire și înființare a avut un rol decisiv.

Concomitent cu aceste funcții activează în permanență și ca secretar al Federației Băncilor Române din Transilvania, intitulată „Solidaritatea”, care, datorită lui, ajunge să fie cunoscută și apreciată în întreaga monarhie austro-ungară. A fost secretar al „Fundației pentru ajutorarea ziariștilor români din Ungaria”, întemeiată de

distinsul dr. Ioan Mihu, prin implicarea sa sporind considerabil averea acestei fundații.

S-a implicat activ și în viața publică a Bisericii Ortodoxe din Transilvania, fiind ales de trei ori membru în Sinodul arhiepiscopesc de la Sibiu, iar în anul 1917 și în Congresul național-bisericesc. Din 1912, timp de nouă ani a funcționat ca și consilier în Senatul episcopesc al Consistoriului metropolitan al Ardealului. În 1917 a fost invitat ca referent tehnic-financiar în Administrația Fundațiunii „Gojdu”, iar mai târziu, în 1923, membru în Comitetul de conducere

Ca luptător pentru Unire, Lapedatu a reprezentat cercul Nochrichului la Marea Adunare de la Alba Iulia și în Marele Sfat Național de la Sibiu. La alcătuirea Consiliului Dirigent pentru Transilvania i s-a încredințat funcția de secretar al Resortului Financiar, funcție pe care a îndeplinit-o până la dizolvarea Consiliului, în 1920.

Ca specialist consacrat în probleme economico-financiare, a îndeplinit mai multe misiuni importante în străinătate: delegat al guvernului român la Conferința Financiară Internațională de la Bruxelles (1920), membru al delegației române de lichidare a datoriilor postbelice, de la Budapesta (1921), delegat la Conferința statelor succesorale ale fostei monarhii austro-ungare de la Roma (1921), delegat la Comisiunea de reparații de la Paris (1922). În 1924 face parte din delegația română care a tratat diferite convenții economice și financiare încheiate cu Ungaria, iar în 1925 este delegat la Conferința statelor succesorale de la Praga.

În ianuarie 1922 a fost numit profesor titular al catedrei de finanțe publice și private de la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale din Cluj, cursul său de bază având tema: *Noțiuni fundamentale de știința finanțelor*.

După Unire, Lapedatu a intrat mai activ în viața politică, devenind deputat în patru legislaturi și senator în două, iar în martie 1926, i se încredințează Ministerul Finanțelor, în guvernul generalului Averescu, pe care îl conduce până în 1927.

Din 1928 a fost ales director la Banca Națională a României, ulterior viceguvernator și, în perioada 1944-1945, guvernator.

În 25 mai 1936 a fost numit membru de onoare al Academiei Române.

În prezentarea pe care academicianul I. Lupaș o realizează în raportul de recomandare, Ion Lapedatu este caracterizat astfel: „S-a distins

prin rara-i putere de muncă și prin talentul constructiv, apreciat îndeobște, din care au răsărit importante instituțiuni pentru progresul vieții economice a românilor din Transilvania, precum și prin o fecundă activitate științifico-publicistică, ale cărei rezultate se înfățișează într-o respectabilă serie de lucrări impunătoare prin temeinicia lor și în sute de articole publicate în *Revista Economică* din Sibiu, ca și în alte ziare și reviste”.

Paralel cu toate aceste preocupări, Lapedatu a desfășurat și o fructuoasă activitate științifică și publicistică, editând numeroase lucrări și studii de specialitate, monografii și diverse discursuri și polemici, așa cum reiese din capitolul *Scrieri* din volumul dedicat *Fraților Alexandru și Ion I. Lapedatu – la împlinirea vârstei de 60 de ani*, publicat în anul 1936, cu sprijinul unui „grup de actuali colegi și de foști elevi și colaboratori ai lor”, după cum aflăm din *Cuvânt lămuritor*.

H. Georgescu, autorul bibliografiei care însoțește capitolul consacrat lui Ion. I. Lapedatu, din același volum omagial, a structurat bibliografia astfel: *Lucrări și studii de specialitate* (20), *Monografii* (2), *Diverse* (13), *Lucrări în manuscris* (2), *Articole și foiletoane* (peste 300, majoritatea publicate în *Revista economică*). Dintre lucrările sale de referință amintim: *Teoria asigurărilor asupra vieții*, Brașov, 1902; *Adam Smith – Sistemul său de economie politică*, Budapesta, 1902; *Studii de Contabilitate*, Sibiu, 1904; *Efectele publice*, Sibiu, 1905; *Politica de discaunt*, Sibiu, 1905; *Studii practice de bancă*, 1906; *Băncile în noua reformă a dărilor*, Orăștie, 1908; *Problemele viitoare ale băncilor noastre*, Sibiu, 1913; *Din tratatul de pace cu Ungaria*, Sibiu, 1920; *Chiestuni de finanțe publice. Moștenirea Austro-Ungară. Unificarea monetară*, Cluj, 1923; *Chestiuni economice și financiare. Creditul industrial. Lichidarea bunurilor inamice*, Cluj, 1923; *Problema datoriei publice și reforma monetară*, Cluj, 1924; *Banca Națională a României – Reforma din 1925*, Cluj, 1924; *Discuția bugetului pe 1927*, București, 1927.

Prin tot ceea ce a realizat, prin activitatea deosebit de diversă și în același timp productivă, precum și prin evoluția sa, atât pe scara profesională, cât și în viața publică și de stat, Ion I. Lapedatu, rămâne o personalitate complexă și marcantă a României interbelice.

Nicolae Colan

Florina VANCIU

Mitropolitul Nicolae Colan s-a născut la 28 noiembrie 1893, în Arpătac (azi Araci), județul Covasna.

A urmat cursurile școlii primare în satul natal, apoi Colegiul Maghiar „Székely Mikó” din Sfântul Gheorghe, unde a terminat prima clasă de liceu (1906-1907). Își continuă studiile la renumitul Liceu Ortodox „Andrei Șaguna” din Brașov (1907-1914), unde obține rezultate deosebite la învățătură. Aici îi are ca dascăli pe renumiții Virgil Onițiu și dr. Alexandru Bogdan și colegi pe măsură: poetul Lucian Blaga, academicianul profesor dr. Andrei Oțetea și profesorul dr. D. D. Roșca.

În cartea sa *Medalioane*, apărută în anul 1940, la Cluj-Napoca mărturisește atât de elocvent ce a însemnat această școală pentru devenirea sa: „Școala românească din Groaverii Brașovului a devenit a doua mea casă părintească. Ea m-a înzestrat cu cea dintâi armură științifică pentru lupta vieții; ea mi-a aprins în inimă flacăra sfântă a iubirii de neam și ea mi-a adâncit în suflet credința ortodoxă, întru care fusesem crescut și până atunci de grija iubiților mei părinți. Ea mi-a tras hotărâtoarele linii ale stilului de viață creștinească și românească, pe care aveam să-l desăvârșesc în restul vieții mele.

Iată neasemănat de prețioasa zestre sufletească, pe care am dus-o cu mine când am plecat din liceul șagunian de sub Tâmpa Brașovului – și care au dus-o desigur toți acei fii ai neamului, care au avut norocul să se adape la izvorul de lumină al acestui Ierusalim al culturii românești de dincoace de Carpați”.

După obținerea diplomei de bacalaureat a urmat cursurile Seminarului Pedagogic-Teologic „Andreian” din Sibiu (1914-1916). Aici își face și debutul în publicistică, în anul 1915, cu foiletonul literar *Scrisoare lui Nistorel*, apărut în *Gazeta Transilvaniei* din Brașov, iar, din 1916,

colaborează la *Revista teologică*, întemeiată, în 1907, de prof. dr. Nicolae Bălan, viitorul mitropolit al Ardealului.

În anul 1916, împreună cu colegul său Andrei Oțetea, se înscriu la Facultatea de Litere (secția română și filologie romanică) din cadrul Universității din București, Nicolae Colan, fiind, în același timp, și profesor la Liceul „Gheorghe Lazăr” din București.

NICOLAE COLAN

mitropolit

(28 noiembrie 1893 -
15 aprilie 1967)

Membru de onoare (31 mai 1938)
și membru titular
(26 mai 1942) al Academiei
Române; repus în drepturi ca
membru titular al Academiei
Române în 3 iulie 1990. Discurs de
recepție: *Biserica neamului și
unitatea limbii românești*.

Izbucnirea Primului Război Mondial l-a determinat să emigreze în Moldova și mai apoi în Ucraina. În perioada refugiului din Ucraina leagă o strânsă prietenie cu Ion Agârbiceanu, care a durat pe tot parcursul vieții lor. Preocupările intelectuale din perioada refugiului continuă, desfășurând, atât în Moldova, cât și în Ucraina, o frumoasă activitate românească și creștinească ortodoxă, organizând și dirijând mici coruri. În octombrie 1917, după câteva luni de refugiu în Ucraina, se stabilește împreună cu mai mulți intelectuali ardeleni, la Chișinău, în Basarabia. Aici devine colaborator apropiat al ziarului *Ardealul în Basarabia*, devenit apoi *România nouă*, editat de profesorul universitar Onisifor Ghibu, și redactor al ziarului *Sfatul țării*, editat de guvernul Basarabiei.

După unirea de la 1 Decembrie 1918, revine în România și își continuă, atât studiile teologice, cât și pe cele filologice. În aprilie 1919, studentul Nicolae Colan obține cu rezultate foarte bune „Absolutoriu” la Seminarul din Sibiu și mai târziu (1921), licența la Facultatea

de Litere din București cu teza: *Stilul lui Dimitrie Cantemir în scrierile lui românești*, lucrare mult apreciată de către profesorii săi.

Prețuit în mod deosebit de către mitropolitul Nicolae Bălan, a fost îndrumat spre studii postuniversitare teologice la Universitatea din Berlin (1920-1921). La revenirea în țară a fost numit secretar arhiepiscopesc la Sibiu (1921-1922), iar în 1924 este instalat profesor titular la catedra de Studiul Noului Testament, la Academia Teologică „Andreiană”, din 1928 fiind numit rector al acestei instituții, până în anul 1936, an în care, datorită pregătirii, moralității și competenței sale a fost ales episcop al Vadului, Feleacului și Clujului.

Totodată, a fost membru în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Sibiului, în Consiliul eparhial și în Congresul Național Bisericesc, secretar general al Asociației clerului ortodox român din Ardeal „Andrei Șaguna”, membru în Comitetul Central al Asociațiunii ASTRA, președinte al Reuniunii meseriașilor români din Sibiu, președinte al Reuniunii române de muzică „Gheorghe Dima” din Sibiu, profesor la Școala Militară din Sibiu etc.

În perioada cât a stat la Sibiu a desfășurat o bogată activitate publicistică și misionară: a fost redactor al *Revistei teologice* (1923-1936), s-a îngrijit de apariția colecției de scrieri religioase *Biblioteca Bunului Păstor*, *Problemele vremii* (1929-1936), s-a numărat printre colaboratorii apropiați ai mitropolitului Nicolae Bălan la citorirea colecțiilor de cărți teologice și bisericești apărute la Sibiu: *Seria Teologică*, *Seria Didactică*, *Popasuri Duhovnicești*, *Veniți la Hristos*, a publicat *Anuarele Academiei Teologice „Andreiane” din Sibiu* (opt volume), a fost fondator și apoi redactor al revistei *Viața ilustrată* (1934-1944).

La 7 octombrie 1934 a fost hirotonit diacon și distins cu brâu roșu, iar în primăvara anului următor a fost hirotesit protoiereu. În aprilie 1936, Colegiul Electoral Bisericesc, întrunit la București, l-a ales episcop al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului. La sfârșitul lui mai 1936 a fost tuns în monahism și hirotesit arhimandrit, la Mănăstirea Cozia, pe care o prețuia în mod deosebit. În 31 mai, același an a fost hirotonit arhiereu, în Catedrala Mitropolitană din Sibiu, în prezența a numeroase personalități bisericești: mitropoliți, episcopi și arhierei, iar în iunie a fost instalat la Cluj.

La Cluj și-a continuat activitatea publicistică la revista *Viața ilustrată*, mutată aici din 1936, precum și la foaia eparhiei – *Renașterea*. A pus bazele a două colecții de lucrări teologice:

Cărțile vieții (1937) și *Veniți de luați lumină* (1941), în prima dintre acestea publicând două lucrări: *Medalioane* (Cluj, 1940) și o traducere *Omul cel nou* de Emil Fiedler, folosind pseudonimul Părintele Nicolae (Cluj, 1941). Îngrijindu-se de nevoile sufletești ale credincioșilor săi, publică un *Acatistier* (1941), o *Psaltire* (1943), în mai multe ediții o *Carte de rugăciuni* și în două ediții *Noul Testament* (1942, 1945).

A lăsat numeroase lucrări cu caracter teologic, pastorale, sfaturi pentru credincioși și slujitorii altarului: *Sf. Petru către Filimon*. *Creștinismul și sclavia* (1925); *La luptă dreaptă, un capitol de strategie misionară* (1926), *Biblia și intelectualii* (1929); *Cartea Sf. Apostol Pavel către Efeseni* (1929); *Eroi și mucenici ai dreptei credințe* (1940). În volumul *În legături*, apărut la Cluj, în anul 1946, își publică cuvântările și pastoralele din anii 1940-1944.

De numele său se leagă și tipărirea *Noului Testament* (după *Biblia* lui Andrei Șaguna), apărută în două ediții (1942 și 1945), ca și traducerea unor lucrări de valoare semnate de F.W. Foester, *Hristos și viața omenească* (2 vol., 1925-1926) ș.a.

A colaborat la periodicele vremii *Lumina satelor*, *Renașterea*, *Telegraful român*, *Transilvania*.

Pe linia educațional-bisericească are de asemenea merite deosebite: a înființat o școală de cântăreți bisericești la Nușeni, în 1937, azi județul Bistrița-Năsăud, a îndrumat activitatea Academiei Teologice din Cluj, unde a predat cursuri de Noul Testament, a înființat un liceu mixt ortodox la Cluj (anul 1944-1945), reorganizat în 1945 prin crearea Liceului Ortodox de Băieți „Mitropolitul Simion Ștefan” și a Liceului Ortodox de Fete „Doamna Stanca”, pentru care construiește internate. A întemeiat Școala de Cântăreți Bisericești de la Cluj, devenită apoi Școală de Cântăreți Bisericești și Seminar Teologic Ortodox Român.

În perioada 1 aprilie 1939-3 februarie 1939 îndeplinește funcția de Ministru al Educației Naționale, Cultelor și Artelor.

Pentru activitatea sa bogată și plină de roade, în anul 1938 a fost ales membru de onoare al Academiei Române, iar în 1942, membru activ al ei, în locul marelui diplomat Nicolae Titulescu – demnitate care i-a fost retrasă în timpul regimului comunist. Discursul de recepție a abordat problematica *Biserica neamului și unitatea limbii românești* (28 mai 1945), reliefând rolul pe care l-a avut biserica în promovarea limbii române și aportul ei la unitatea limbii și a neamului nostru.

Pentru merite deosebite în plan cultural și religios, episcopul Nicolae Colan a fost numit membru de onoare în diferite asociații culturale și distins cu numeroase decorații: Ordinul Sfântului Mormânt în Gradul de Cavaler (1925), Coroana României în Gradul de Mare Ofițer (1936), Vulturul României în Gradul de Cavaler (1937), Polonia Restituta în Gradul de Mare Cruce (1938), Coroana României în Gradul de Mare Cruce (1938), Meritul Cultural pentru Biserică în Gradul de Ofițer (1942).

În anul 1948 a făcut parte din delegația Bisericii Ortodoxe Române care a participat la Conferința Panortodoxă de la Moscova, în același an înfăptuindu-se și Reîntregirea Bisericii noastre.

După o perioadă de peste două decenii de păstorire rodnică a Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului, a fost ales arhiepiscop al Sibiului și mitropolit al Ardealului (mai 1957), continuându-și activitatea publicistică și cultural-religioasă, îndrumând activitatea clerului ortodox, a Institutului Teologic și a publicațiilor bisericești din Sibiu și îngrijindu-se de pictarea Catedralei Mitropolitane din Sibiu.

S-a stins din viață la 15 aprilie 1967, la Sibiu, fiind înmormântat la Mănăstirea Sâmbăta de Sus.

Pentru numeroasele sale scrieri – lucrări, studii, articole, pastorale, cuvântări, cronici, însemnări și recenzii mitropolitul Nicolae Colan poate fi numit unul dintre cei mai de seamă teologi români.

Personalitatea complexă a ierarhului cărturar și patriot a fost pe larg prezentată în excepționala lucrare monografică *La răscruce de vremi o viață de om: Nicolae Colan, Episcopul Vadului, Feleacului și Clujului*, a părintelui prof. dr. Alexandru Moraru, editată de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Vadului, Feleacului și Clujului, în anul 1989, în cartea *Omagiu Mitropolitului Nicolae Colan (1893-1993)*, tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Bartolomeu Anania, arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului, în 1995, dar și în volumul apărut în anul 2009, editat de Biblioteca Județeană ASTRA Sibiu, autor Bogdan Andriescu, *Mitropoliți ai Ardealului NICOLAE COLAN (1893-1967). Biobibliografie*.

Bibliografie:

- Bogdan Andriescu. *Mitropoliți ai Ardealului NICOLAE COLAN (1893-1967). Biobibliografie*, Sibiu: Biblioteca Județeană ASTRA Sibiu, 2009.
- Alexandru Moraru. *La răscruce de vremi o viață de om: Nicolae Colan, Episcopul Vadului, Feleacului și Clujului*, Cluj-Napoca, Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Vadului, Feleacului și Clujului, 1989.
- Iosif E. Naghiu, *Bio-bibliografia P.S. EPISCOP NICOLAE COLAN cu ocazia instalării în scaunul vlădicesc din Cluj. 1893-1936*, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1936.
- *Omagiu Mitropolitului Nicolae Colan (1893-1993)*. Cluj-Napoca, Arhidiecezana Cluj, 1995.
- Dorina N. Rusu. *Membrii Academiei Române. 1866-2003*. București, Editura Enciclopedică, 2003.

Ion Mușlea și cercetările sale etnologice pe Valea Gurghiului

Pamfil și Maria BILȚIU

În cadrul Școlii folcloristicii clujene, Ion Mușlea a desfășurat o fecundă activitate de cercetare, fiind adeptul investigațiilor directe pe teren, ca metodă de prelucrare a materialului etnografic și folcloric. Prin astfel de cercetări a căutat să ofere un exemplu personal, urmărind depășirea amatorismului din știința etnologică românească a aceluși timp. (Ion Cuceu, 2004: 20).

Eruditul savant, dotat cu adevărată vocație de organizator, își înscrie numele printre promotorii cercetării științifice moderne, căutând să stimuleze cercetările directe pe teren, pe plan național, în care scop a elaborat și instrumente de lucru științifice, necesare studiilor de sinteză.

ION MUȘLEA
(29 septembrie 1899 -
27 iulie 1966),
folclorist.
Membru
correspondent al
Academiei Române
(23 mai 1974); repus
în drepturi ca membru
correspondent al
Academiei Române
(3 iulie 1990).

S-a născut la 29 septembrie 1899, la Brașov, fiind al zecelea copil al lui Candid și al Ecaterinei Mușlea. Tatăl său a fost învățător și se trăgea dintr-o familie de țărani liberi din Rotbav, județul Făgăraș. A studiat la Brașov, unde în clasa a VI-a de liceu, a prezentat o schiță inspirată din viața satului, în cadrul Societății de lectură, dovedind înclinații literare. Studiile superioare le urmează la Universitatea din Cluj, între 1918-1922, după care parcurge studii de specializare la Școala Românească din Franța, între 1922-1925. În anul 1927 Ion Mușlea devine doctor în etnografie și folclor al Universității din Cluj, cu teza *Obiceiul junilor brașoveni*. Între 1925 și 1929 deține funcția de bibliotecar la Biblioteca Universității din Cluj. Între 1926-1930 este cercetător la Muzeul Etno-

grafic al Ardealului. Din 1930 conduce Arhiva de Folclor a Academiei Române, din Cluj, al cărei membru corespondent a fost din anul 1947. În cadrul acestei instituții inițiază și conduce Anuarul Arhivei de Folclor.

Activitatea lui Ion Mușlea, pe terenul cercetării, este deosebit de bogată și susținută și se referă la obiceiuri, proză populară, artă populară, istoria folcloristicii, lirica populară, etnografie, magie, jocuri de copii, instrumente muzicale etc. Dintre studiile mai importante amintim: *Obiceiul junilor brașoveni*, *Cântare și versș la Constantin*, *Contribuții la studiul „Mioriței*, *La mort – mariage: une particularité du folklore balcanique*, *Șcheii de la Cergău și folclorul lor*, *O ființă demonică românească: Joimărița*, *Cântecul istoric*, *Târgurile de la Găina și Călineasa în însemnările călătorilor*, *savanților și literaților*, *Instrumentele muzicale ale poporului român*, *Problema jocurilor noastre copilărești*. Se stinge din viață în 1966, la numai 67 de ani, în plină activitate.

Încă din anii 1930-1931, apoi între 1934-1935, Ion Mușlea inițiază cercetări de teren vizând cultura populară, orientându-se spre spații geografice și zone folclorice arhaice și conservatoare, puțin sau deloc cercetate, precum Țara Oașului și Valea Gurghiului. Dintre spațiile geografice investigate mai putem aminti Cergăul Mic, sat situat pe valea Secașului, în apropiere de Blaj. Această așezare nu a fost aleasă la întâmplare, dacă avem în vedere că era una de bulgari românizați, interesându-l interferențele folclorice bulgaro-române.

Cercetările pe Valea Gurghiului se pare că le-a efectuat în două etape, una în vara anului 1935 și cea de-a doua în vara anului 1936. Materialul adunat s-a păstrat în mai multe caiete care se află în Arhiva Institutului de Folclor din Cluj. Prin grija lui Ion Cuceu, aceste materiale au fost publicate în volumul *Ion Mușlea – Cercetări etnologice zonale*, Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene, 2004, sub titlul *Cercetări etnografico-folclorice pe Valea Gurghiului*.

Examinând materialul investigat în acest

spațiu geografic, ne convingem că Ion Mușlea a căutat să imprime cercetărilor sale un caracter monografic, intenționând să abordeze cât mai multe compartimente ale culturii populare. S-a axat pe o microzonă, dar cu localități conservatoare: Ibănești-Sat, Ibănești-Pădure, Hodac, Cașva, Adrian.

Modelul de cercetare urmat de Ion Mușlea este cel monografic, în care accentul este pus pe folclor, fără a neglija și alte aspecte aparținând etnografiei: ocupațiile tradiționale, alimentația, obiceiurile de peste an, obiceiurile legate de momentele cruciale ale vieții omului. În mod aparte l-au atras istoria orală a microzonei, mitologia populară, credințele și superstițiile.

Ion Mușlea a fost preocupat de folclorul magic, convins că acesta face parte din religiozitatea și modul arhaic de gândire ale țăranului. Drept urmare, în afara practicilor magice interesante și destul de bogate, cele mai multe de natură oraculară, cercetătorul a adunat un bogat material din repertoriul descântecelelor care, în acel timp, circulau intens în zonă. În afara categoriilor de largă circulație, în spațiul românesc, distingem unele mai rare cum sunt: „De albeață”, „De înturnat țapătura”, „De gâlci și de bolfe”, „De șarpe”. Analizând repertoriul de descântece, constatăm marea importanță ce a știut-o acorda variantelor, pentru a pune la dispoziția celui interesat un material mai bogat și mai variat, relevând astfel și caracterul prolific al unor categorii tipologice precum descântecele de adus laptele, de deochi etc.

Trebuie să subliniem că Ion Mușlea nu a cercetat cultura populară pe teren ajutat de mijloace tehnice. Drept urmare lipsa de timp și volumul mare de muncă ce i-au fost solicitate de scrierea manuală a informațiilor comunicate de subiecții investigați, ne argumentează reprezentarea mai slabă, în contextul cercetărilor sale, a unor categorii folclorice: colindele, baladele, poezia nunții, ghicitorile, strigăturile etc. Materialul redus la unele compartimente investigate se datorează și nefolosirii chestionarelor ale căror adept a fost, cercetătorul mizând doar pe ce își aduceau aminte performerii pe moment. Așa ne putem explica datele sumare pe care le înregistrează la unele aspecte etnografice ale cercetării: alimentație, portul popular, dar și informațiile despre ocupațiile tradiționale: albinărit, pescuit, piuărit, plutărit. Nu sunt prea extinse nici informațiile legate de obiceiurile de peste an sau cele de familie.

Fără de cercetările din Țara Oașului, materialul adunat de pe Valea Gurghiului nu este precedat de un studiu, dar datele de ordin istoric și

geografic referitoare la satele cercetate ne întăresc convingerea că intenționa să publice acest material, precedat de un studiu introductiv, în *Anuarul Arhivei de Folclor* pe care o conducea.

Importanța acordată istoriei orale, care constituie primul capitol al investigației sale, provine la Ion Mușlea din convingeri adânci, legate de rosturile ei documentare. Avea certitudinea că ele completează documentul scris acolo unde el lipsește. Așa ne putem explica aplecarea către legendele întemeierii satelor sau spre informații legate de mănăstiri dispărute, precum și interesul acordat numelor topice. Din categoria informațiilor de istorie orală se rețin unele de natură etnografică care fac parte din categoria celor veridice. Pe această linie se înscrie constituirea, prin roire, a unui grup din Ibănești-Sat, care a format așezarea Ibănești-Pădure. „Așia la hotaru nostu Ibănești iera odată numa târle, numa așa de ședea numa cu jitele, da lăcuința avea-n sat, da țânea târla la pădure. Și pe rând i-o fost greu la om, așa-ndepărtare, ș-o vinit și ș-o făcut lăcuința de ștand aiș, s-o mutat cu tătu. (...) Auzam și ieu că au vinit întâi Gliga Iacob a Sîmn'ioanșii și apoi Suceava Vasilie a Savii, ș-apo' tăt așa o vinit până s-o mulțit de s-o făcut Ibănești-Pădure. Sînt viniț de șinzăși-șai-zăși de ai”. (Ion Mușlea, 2004: 288).

O astfel de informație confirmă teoria susținută de Romulus Vuia, Mara Pop și alți cercetători, potrivit căreia dintre două sate cu aceeași denumire, unul – cel mai nou – s-a format prin roirea unui grup care a părăsit vatra veche, așezându-se pe locuri unde dețineau terenuri și adăposturi temporare.

Ion Mușlea reține cu interes informații de la performeri legate de evenimente zbuciumate pe care le-au trăit și care se constituie în veritabile documente istorice. Surprinzând informațiile relatate de Fărcaș Dumitru, de 98 de ani, din Hodac, legate de evenimentele de la Revoluția de la 1848. Din cele relatate reies la iveală jafurile săvârșite de unguri în avuția țăranilor, precum și uciderile în masă din rândul populației: „*Ungurii din glăjărie, ăia o făcut moarte. Șazăși de oameni o omorât din comuna Hodacului. Oamenii o săpat mormātu. I-o băgat și jii.*

— *Fașeți-vă cu trupu șe-ț vre, că cu sufletu nu puteți nimn'ic! O zis popa. I-o scos ochii, i-o smuls barba și sprânșenele de la ochi. Dimin'eața le-o zis, când i-o scos afar': zîșeți-vă Tatăl Nostu, d'e moarte. I-o scos pe dâlmă, cătră Moșiar. L-o pușcat pe căpitanu'ntâi, apoi pe popa'n vârvu dâlmii. I-o dus la Hodac și i-o spălat, tăt o fost plini de sânje, și i-o-ngropat în mn'ijlocu biserișii*”. (Ion Mușlea, 2004: 299).

Dintre evenimentele reținute de către Ion Mușlea de la performerii săi, amintim foametea care a cuprins localitatea Ibănești-Sat, soldată cu decese fără număr. Cetățenii mureau chiar pe drum. „O fost foamete, de mure oamenii pe drum. De mult, nu ieram pe lume. S-o dus în Moldova. Acolo o fost lesne bucatele. Mn'erța de cucuruz cu patru pițule, ș-aicea cu zeșe zloț”. (Ion Mușlea, 2004: 303).

Ion Mușlea a fost atras de obiceiurile și tradițiile juridice ale satelor cercetate, convins de marea lor importanță pentru modul cum exprimă aspirații și concepții ale omului din popor. Unele informații, deși sumare, rezumă obiceiul cuprinderii de „fărtați de cruce”, având importanță pe linia întrajutorării și coeziunii sociale în colectivitățile satești. Informațiile lui Mușlea ne furnizează date legate de practicarea în formă încreștinată a obiceiului axat pe jurământ pe cruce. „Fărtaț de crușe, ne juram, cu crușă, să ținem hăla cu hăla și să nu ne fașem rău hăla cu hăla. Ș-înșuraț. Între iei iera câte doisprezeșe odată. Dacă iera unu strein și să băga-ntre noi, hăla lua la pchiele (= iera bătut). Amu nu să fac”. (Ion Mușlea, 2004: 305).

Rezultă din cele de mai sus că obiceiul era statuat pe baza unor norme de juridică populară tabuistică.

Este interesant de semnalat că Ion Mușlea a reținut informații de la performerii săi legate și de forma precreștină a obiceiului, bazat pe amestecarea sângelui între frații de cruce. „Fărtaț de crușe, doisprăzeșe să lua. Iera ca frați. Să creșta la mână tăț, suga sânge hăla de la hăla. Șiecând. Dacă îl videa pe unu dintre iei la un bai, mint'eni îl scotea”. (Ion Mușlea, 2004: 305).

Capătă o importanță deosebită informațiile adunate de cercetătorul Ion Mușlea cu privire la sancțiunile juridice rezervate fetelor păcătoase, prin care colectivitatea îndeplinea rolul de factor de presiune socială, iar biserica devenea un loc în care fetele erau supuse oprobriului colectivității satești, în funcție de gravitatea faptelor comise.

„Dacă se-ntâmpla c-o păcătuit, ca fată, niș nu le lăsa în beserică, o dușe înaintea biserișii și-o băte-n fața biserișii. Dacă fășe bitang, la care gășe, îi pune colop de șer în cap (dacă-și omora copilul). Una o șezut șapte ai în temn'ită”. „Fetele care iera groasă, le dușe la beserecă și nu le lăsa să să baje până pune pânză, pe pânză călca; nu iera slobod să calșe pe beserica goală și nu le lăsa să să cunune numa-n pragu besereșii, cum intri (un fel de pridvor al biserișii) ș-acolo, pe pânză care fășe de să omoare copilul, aia dacă să afla și să găsa copilul, atunșă măsura copilul și dacă iera copilul de șapte font, [atâta de greu clop] purta-n cap (când o-nchide)”. (Ion Mușlea, 2004: 306).

Un interes aparte a manifestat Ion Mușlea pentru obiceiurile și tradițiile pastorale, convins că unele dintre ele reprezintă documente etnologice și spirituale de maximă importanță. Surprinzând în acest sens riturile pastorale legate de constituirea turmelor când au loc rituri de apărare a manei oilor sau de apărare a lor împotriva lupilor. Tradițiile au la bază ritul metalului prelucrat, precum și virtuțile apotropaice ale unor piese de instrumentar magic: lanțul, scara, lacătul, piesele fiind supuse unui proces de preparare magică.

„Cân le bagă-ntâi pe strungă, pun lanțu pingă strungă și să duc piste lanț, ca să nu le ia laptele”. (...) „Ca să nu ia laptele la oi, pune lanț îndoit în trii, pe la strungă, pe unde trec oile, când le strânje oile, primăvara”.

„Ca să nu jie lupu, îș închid lăcățile pe fușteii loitrii (scării), ca tunu, pintru gura să hie-nchisă, încleștată. Dacă jin cu gura-nchisă, poate veni pîntre oi, că nu poate fașe nin'ic, să hie rupt de foame”. (Ion Mușlea, 2004: 308- 309).

Deși trunchiate și reduse ca spațiu geografic, cercetările lui Ion Mușlea pe Valea Gurghiului furnizează date de mare interes, pentru specialiștii din variate compartimente ale culturii populare, întrucât, prin elementele etnografice pe care le cuprind, se constituie ca veritabile documente ale vechimii civilizației din zona etnografică respectivă.

Referințe bibliografice:

- CUCEU, Ion. *Monografiile Arhivei de Folclor* în: Ion Mușlea, *Cercetări etnologice zonale*, Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene, 2004.
- MUȘLEA, Ion. *Cercetări etnologice zonale*, Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene, 2004.

Emil Petrovici – dialectolog

Dr. Vasile FRĂȚILĂ

Personalitate remarcabilă a lingvisticii și filologiei românești, Emil Petrovici a ilustrat în mod strălucit, timp de patru decenii, aproape toate ramurile științei limbii: fonetică și fonologie, dialectologie și istoria limbii, onomastică (toponimie și antroponimie), slavistică etc.

Fiu al Banatului, Emil Petrovici s-a născut la 4 ianuarie 1899 în satul Toracul Mic (srb. Mali Torak, azi Begheiți), dintr-o familie românească¹. Între anii 1908 și 1916 a urmat liceul german și românesc din Brașov și cel maghiar din Oradea, iar între 1916-1918 seminarul teologic și preparandia (școala de învățători) din Arad.

În 1919 devine student al Facultății de Litere și Filozofie din Cluj. Alături de Constantin Daicoviciu (viitorul arheolog și academician), de Ștefan Pașca (viitor lingvist și membru corespondent al Academiei) și de Sever Pop (viitor profesor la universitățile din Cluj, Cernăuți, București și Louvain – Belgia), Emil Petrovici aparține generației de aur a de abia înființatei Facultăți Filologice de la Universitatea din capitala Daciei Superioare. Aici și la Muzeul Limbii Române se formează viitorul profesor și om de știință, academicianul Emil Petrovici, sub îndrumarea marilor săi dascăli: Sextil Pușcariu, Theodor Capidan, Nicolae Drăganu, Iosif Popovici și George Giuglea.

Bursier din partea statului român, Emil Petrovici își continuă pregătirea la Paris, la Sorbona, Collège de France, École Pratique des Hautes Études și la École des Langues Orientales, urmând cursurile celor mai vestiți lingviști francezi ai epocii, precum Antoine Meillet, Antoine Thomas, Jules Gilliéron, Abatele Rousselot, André Vaillant, Mario Roques, specializându-se în slavistică și lingvistică generală, geografie lingvistică și dialectologie, fonetică experimentală, franceză veche, albaneză etc.

După obținerea licenței în litere la Sorbona, în 1926, se întoarce la Cluj, unde devine asistent la Laboratorul de fonetică experimentală, primul de

acest fel din România, creat de alt lingvist bănațean, slavist și el, Iosif Popovici.

În 1930, obține titlul de doctor în filologie, cu teza *De la nasalité en roumain*, sub conducerea lui S. Pușcariu.

Între 1930 și 1931, își perfecționează cunoștințele de slavistică la Universitatea din Sofia sub îndrumarea renumiților lingviști bulgari: Jordan Ivanov, St. Romanski, St. Mladenov și L. Miletici.

Revenit la Cluj, în 1931, devine profesor titular de slavistică la Facultatea de Litere și Filo-

EMIL PETROVICI

lingvist și folclorist

(4 ianuarie 1899 - 7 octombrie 1968)
Membru corespondent (22 mai 1945)
și membru titular activ (12 august 1948) al Academiei Române;
președinte al Secției de Științe filologice, Literatură și Arte a Academiei Române (1966-1968);
președinte al Filialei Cluj a Academiei Române (1949-1957).

zofie și conducător al Laboratorului de fonetică experimentală, transferat, după moartea lui Iosif Popovici, la Muzeul Limbii Române.

În anul 1945 devine membru corespondent al Academiei Române, iar în 1948, membru titular.

Cunoscător profund al mai multor limbi romanice și slave, al germanei și al englezei, al maghiarei și al albanezei, înzestrat cu un fin simț al observației și cu o rară putere de asociație, Emil Petrovici „deținea” toate calitățile necesare pentru a deveni un lingvist erudit, care să acopere o gamă largă de preocupări științifice.

Cel mai constant și îndrăgît domeniu al cercetărilor sale l-a constituit dialectologia, iar contribuția lui fundamentală în acest sens a reprezentat-o elaborarea *Atlasului lingvistic român*, partea a II-a (*ALR II*)². Ambele atlase, realizate sub conducerea lui S. Pușcariu, constituie „un inegalabil și nepieritor document al limbii române populare [pe de o parte], iar pe de altă parte, el [*ALR*, s.n.] este cea mai importantă descriere spațială generală (lexicală, morfologică, fonetică) a

1 Graiul natal, pe care l-a stăpânit perfect, îl întrebuința în convorbirile cu ceilalți bănațeni aflați la Cluj.

2 *Atlasul lingvistic român*, partea I (*ALR I*) este datorată lui S. Pop.

limbii române. Prin descrierea lingvistică pe care o realizează, *Atlasul lingvistic român* interesează nu numai dialectologia, ci, în egală măsură, toate disciplinele lingvistice, iar, în ceea ce privește descrierea lexicală, *ALR* constituie, fără îndoială, o sursă extrem de prețioasă pentru toate științele care au ca obiect de cercetare cultura materială și spirituală populară. Pentru istoria limbii române și a poporului român, *ALR* înseamnă un izvor și un document viu dintre cele mai importante («Afirmăm cu toată convingerea că fără datele acestui atlas nu se poate scrie o istorie științifică a limbii române» – S. Bernstein¹), pentru că, preluând o afirmație a lui Sextil Pușcariu, limba pe care o vorbim constituie cel mai vechi izvor al istoriei noastre. *ALR* a evidențiat prin materialul publicat până acum, mai bine ca oricare lucrare lingvistică, unitatea și diversitatea limbii române, fiind în același timp, cum s-a demonstrat, o mărturie concludentă a continuității populației dacoromâne în spațiul carpato-dunărean-pontic: „hărțile *ALR*, afirma lingvistul elvețian Karl Jaberg, «vorbes o limbă limpede» în acest sens”. (Mării, 1988: p. III-IV).

Realizarea unei opere monumentale ca *ALR* cerea din partea celor ce o făceau o muncă grea, tenace și îndelungată, precum și o serie de sacrificii. Referindu-se la contribuția lui Emil Petrovici la elaborarea *ALR-ului*, S. Pușcariu scrie în Prefața la *ALR II*, Sibiu-Leipzig, 1940: „Acest plan s-a putut realiza când Emil Petrovici s-a întors din străinătate, unde, în capitala Franței, făcuse șase ani de studii la cei mai străluciți maeștri ai lingvisticii moderne, specializându-se cu deosebire în fonetica experimentală și slavistică. L-am întrebat dacă vrea să sacrifice cincisprezece ani, poate chiar douăzeci de ani, din viața sa din tinerețe, pentru *Atlasul lingvistic român*. Mi-a răspuns, fără ezitare: «da» și a pornit cu un admirabil devotament, mai întâi la anchetele pe teren, pe care nu le-a întrerupt decât un an pentru studii de specializare în Bulgaria, apoi la redactarea acestui volum”.

Pentru a ne da și mai bine seama despre ce a însemnat alcătuirea acestei opere fundamentale a lingvisticii românești și romanice, despre munca titanică depusă de cei doi anchetatori și autori ai Atlasului, S. Pop și E. Petrovici, vom înfățișa în continuare câteva date.

Înainte de începerea anchetelor definitive, S. Pop și E. Petrovici vor face anchete de probă în câteva localități din aproape toate regiunile țării. Anchetele definitive au început în primăvara anului 1930 și au durat până în 1938².

Cei doi anchetatori au lucrat cu chestionare

diferite, în puncte diferite. Materialul pentru *ALR I* (ancheta lui S. Pop) a fost cules cu un chestionar de 2160 de întrebări din 301 localități, iar pentru *ALR II* (ancheta lui E. Petrovici), cu un chestionar de 4.800 de întrebări din 85 de localități.

Punctele anchetate de Pop se repartizează astfel: 292 de localități dacoromâne, 5 aromâne, 2 meglenoromâne³, 2 istoromâne. El a mai anchetat două puncte ucrainene, 2 secuiești și 3 graiuri individuale a trei scriitori din cele trei provincii românești: Al. Brătescu-Voinești pentru Muntenia, Mihail Sadoveanu pentru Moldova și Ion Agârbiceanu pentru Transilvania.

Punctele anchetate de E. Petrovici pentru *ALR II* se repartizează astfel: 73 dacoromâne, 1 istoromân (anchetat de Șt. Pașca), 1 aromân (anchetat de Th. Capidan), 1 meglenoromân⁴ (anchetat tot de Th. Capidan), 2 maghiare, 2 ucrainene (E. Petrovici și Gr. Nandriș), 2 sârbești, 2 bulgărești, 2 săsești și 1 țigănesc: localitatea Ștefănești de lângă București (aici s-a efectuat și ancheta pentru limba română). Tot așa, la Tuzla și Cetatea Albă, pe lângă ancheta românească, s-a făcut și una ucraineană.

S. Pop a lucrat, de obicei, trei zile într-o localitate, iar E. Petrovici, 6 zile. S. Pop a chestionat în mod obișnuit un singur informator, E. Petrovici, mai mulți, deoarece chestionarul său se referea la terminologii speciale.

Revenind la Chestionarul *ALR II*, vom arăta că, pe lângă cele 4800 de întrebări, el mai cuprinde încă 60 în capitolul introductiv.

Chestionarul propriu-zis cuprinde 4.800 de poziții și nu 4.800 de întrebări cum se susține de obicei. Din punctul de vedere al conținutului, numărul real al întrebărilor este aproape dublu față de cel al pozițiilor pe care le are *ALR II*, deoarece „sub o chestiune se urmărește la substantive și forma singularului și cea a pluralului (deci sunt două întrebări), iar la un timp verbal (care figurează în chestionar iarăși ca o singură întrebare) se urmăresc de obicei șase forme de conjugare”. (S. Pop, 1931-1933, p. 58).

Concomitent cu strângerea materialului lingvistic cu ajutorul chestionarului, anchetatorii au adunat și texte dialectale din fiecare localitate anchetată. Textele sunt o completare a atlasului, mai ales în privința fenomenelor de sintaxă populară și a celor stilistice. Până în prezent au apărut doar textele culese pentru ancheta a doua (Petrovici 1943a).

Alături de atlasul mare, ordonat pe sfere semantice, pe domenii de activitate, autorii *ALR* au publicat și un atlas mic colorat (*ALRM*), care

1 Lingvist rus cu preocupări în domeniul romanisticii.

2 *ALR II*, în unele localități, și după 1938.

3 Punctele: 012 Liumnița, Grecia, 013 Țarnareca, Grecia.

4 Tot punctul 012 Liumnița, Grecia.

corespunde în privința conținutului materialului publicat în format mare. Publicarea formatului mic colorat nu substituie formatul mare, el are, însă, avantajul de a contura mai bine ariile unor fenomene lingvistice.

Din *ALR I* au apărut până acum 2 volume mari și 2 mici colorate, iar din *ALR II* a apărut, până la sfârșitul celui de al Doilea Război Mondial, un volum mare cuprinzând 296 de hărți referitoare la *Corpul omenesc. Familia și casa*. Acestui volum i se adaugă un *Supliment. Termeni considerați obsceni* (20 de hărți). În paralel cu formatul mare, în 1940, apare și vol. I din formatul mic colorat (*ALRM II*).

Publicarea atlasului a fost întreruptă din cauza războiului. În 1956, se reia publicarea atlasului. Până în prezent au apărut 7 volume mari și 4 volume mici din *ALR II*, sub un nou format purtând titlul: *Atlasul lingvistic român, serie nouă* (*ALR s.n.*), fiind redactat de un colectiv condus de I. Pătruș, sub direcția lui Emil Petrovici.

În total, cele 7 volume mari conțin 2.248 de hărți. Primele cinci volume cuprind hărți lexicale, iar ultimele două hărți gramaticale. Primele trei volume din *ALRM* sunt redactate pe baza primelor cinci volume din formatul mare, iar al patrulea pe baza volumelor VI și VII din formatul mare.

Materialul lingvistic cules de cei doi anchetatori este extraordinar de bogat și de valoros.

Având în vedere că S. Pop a anchetat 301 localități cu graiuri românești, plus graiul individual a trei scriitori (Mihail Sadoveanu, Al. Brătescu-Voinești și I. Agârbiceanu), putem spune că el a notat în transcriere fonetică aproximativ 1.240.000 de răspunsuri, iar Petrovici a anchetat 85 de localități, la care se adaugă trei graiuri ale dialectelor sud-dunărene anchetate de Șt. Pașca (1 punct istroromân) și Th. Capidan (1 punct aromân și 1 punct meglenoromân), pentru *ALR II* s-au notat aproximativ 802.600 de răspunsuri. În total, pentru *ALR I* și *ALR II* s-au notat aproximativ 2.016.000 răspunsuri, fără a mai socoti și textele culese din cele 389 de localități anchetate pentru *ALR I* și *ALR II*.

După I. Mării, unul dintre redactorii *ALR*, numărul real al localităților anchetate de S. Pop pentru *ALR I* ar fi 310 și nu 301¹. Înmulțind 9 cu 4.000 (numărul întrebărilor reale) se obțin încă 36.000 de răspunsuri; adăugate la cele 1.216.000, reiese că pentru *ALR I* s-au înregistrat 1.252.000 de răspunsuri. Dacă la acestea se adaugă cele 802.600 de răspunsuri obținute pentru *ALR II*, reiese că în total pentru *ALR I* și *ALR II* s-au obținut 3.054.600 de răspunsuri.

Cei doi autori ai *ALR* pot fi considerați eroi.

ALR a adus o serie de informații față de atlasele romanice realizate până la data apariției lui. Autorii *ALR* au acordat o atenție deosebită etnografiei și folclorului, antroponimiei și toponimiei, cei doi anchetatori strângând cele mai importante nume de persoane și de locuri din localitățile cercetate.

O altă inovație foarte importantă, așa cum afirmam puțin mai sus, o constituie culegerea de texte dialectale din toate localitățile. Textele sunt o completare a atlasului în ce privește sintaxa și stilistica graiurilor populare, atlaselor reproșându-li-se mai ales faptul că prezintă numai cuvinte izolate. Pentru ca materialul să fie cât de cât comparabil de la o localitate anchetată la alta s-au urmărit aceleași chestiuni în mai multe localități: obiceiurile de Sânziene, obiceiurile la Anul Nou, la Crăciun, la Paști, la naștere, la botez etc. (Petrovici 1943a: VI).

O inovație importantă adusă de lingviștii clujeni metodei geografiei lingvistice este întocmirea atlaselor mici colorate: *ALRM I* și *ALRM II*. Micul atlas colorat nu-l poate înlocui pe cel mare, el are însă avantajul că oferă oricui „o orientare rapidă și sugestivă asupra situației geografice a diferitelor cuvinte, a unor particularități fonetice, morfologice sau de altă natură”. (S. Pop 1938, p. 16).

„Regiunea locuită de români a fost din vechi timpuri punctul de întâlnire al culturii occidentale cu cea orientală și locul peste care s-au scurs multe popoare dinspre est și nord spre vest și sud. Limba română reflectă cele două influențe culturale și cuprinde un număr însemnat de cuvinte de la popoarele cu care românii au venit în atingere. Urmărirea acestora pe hărțile Atlasului lingvistic român interesează deci în mare măsură și pe slaviști, germaniști, albanologi și pe filologii unguri. Chestiunile au fost întrebate și în localități cu populație minoritară, încât Atlasul nostru conține întâile hărți lingvistice săsești, sârbești, rutenești, bulgare, maghiare și țigănești. Compararea formelor românești cu cele străine, culese de la indivizi bilingvi, ne permit adesea deducții din cele mai interesante de ordin general lingvistic despre amestecul limbilor”².

Pentru că, la data efectuării anchetelor pentru *ALR*, românii trăiau în proporție de 80% la sate, Atlasul reflectă un grai prea puțin influențat de limba literară. Spre a nu se neglija nici limba literară, au fost anchetați cei trei scriitori pentru cele trei provincii istorice românești: Al. Brătescu-Voinești (Muntenia), M. Sadoveanu (Moldova) și I. Agârbiceanu (Transilvania).

Autor al părții a doua a *Atlasului*, bun cu-

1 Chestionarul *Atlasului Lingvistic Român I*, Cluj, 1989, Prefața, p. IV și Notă asupra ediției, p. X.

2 Pușcariu 1936.

noscător al principiilor geografiei lingvistice, E. Petrovici se ocupă de repartitia dialectală a dacoromânei, de vechimea ariilor dialectale și de cauzele care le-au determinat, într-o suită de studii publicate începând din 1941: *Transilvania, vatră lingvistică a românismului nord-dunărean, Românii veniți recent în Transilvania? Ce spune lingvistica, Graiul românesc de pe Crișuri și Someș, Simbioza româno-slavă în Transilvania, Dovezile filologice ale continuității, Siebenbürgen als Kernland der nördlich der Donau gesprochenen rumänischen Mundarten, Repartitia graiurilor daco-române pe baza Atlasului lingvistic român* etc. Referire la aceleași probleme, face E. Petrovici și într-o serie de alte studii (*Daco-slava, Continuitatea daco-română și slavii*) și în unele recenzii. În articolele și recenziile pomenite mai sus, E. Petrovici a susținut, pe baza unor fenomene fonetice și lexicale, existența a patru (sau cinci) subdialecte dacoromâne. Alături de cele trei arii distinse de G. Weigand¹: bănățeană, munteană și moldovenească, el conferă ariei de pe Crișuri și Someș (și eventual celei din Maramureș) statut de subdialect. Cele patru (sau cinci) arii vor fi numite de E. Petrovici subdialecte: subdialectul bănățean sau de sud-vest, muntean sau de sud, moldovean sau de est, crișean sau de nord-vest (și maramureșean sau de nord). În linii mari, iată explicația apariției celor patru (sau cinci) subdialecte și epoca apariției lor, așa cum se află ele în concepția lui Emil Petrovici.

Observând că cele patru subdialecte cuprind fiecare în parte regiuni din Ardeal, el conchide că acestea s-au format după epoca de simbioză româno-slavă, care s-ar fi întâmplat între secolele al XI-lea - al XII-lea, pe văile apelor și în câmpie, din cauza retragerii românilor în cununa de munți a Transilvaniei ca urmare a ocupării văilor largi ale Mureșului și Someșului de către maghiari.

În articolul *Transilvania, vatră lingvistică a românismului nord-dunărean*, E. Petrovici (1941a, p. 102), pornind de la S. Mehedinți, care numește Transilvania „sâmburele statului român”, susține că și „lingviștii ar putea zice că, în Transilvania se găsește «sâmburele» din care a crescut copacul bogat în ramuri al graiurilor românești, vorbite pe toată întinderea pământului nostru”. În sprijinul tezei că Transilvania e „leagănul”, „vatra” poporului și a limbii române, E. Petrovici invocă o serie de termeni de origine latină păstrați doar în părțile apusene ale Transilvaniei (Banat și Crișana) cum ar fi: *nea* (< *nix*), *pedestru* (< *pedester*), *june*, *ai* (< *allium*) „usturoi”, care în celelalte regiuni au fost înlocuite de *zăpadă* sau de *omăt*, *olog* etc. de origine slavă. El conchide: „Nu e o simplă coincidență că, tocmai în aceste părți

apusene ale țării, e mai bine păstrată moștenirea latină a graiului nostru, se știe doar că aici a fost mai intensă colonizarea romană în Dacia Traiană”. (Petrovici 1941a, p. 102).

Constatând că subdialectele moldovean și muntean sunt mai unitare și că se vorbesc pe teritorii mai vaste, față de graiurile din Transilvania, care sunt mult mai fărâmițate, E. Petrovici crede (cf. Jaberg 1936, p. 31) că primele două trebuie considerate ca „fiind relativ recent colonizate” și că „fărâmițarea dialectală a Transilvaniei dovedește, deci, că aici n-a avut loc o colonizare mai nouă, ci că populația e așezată din timpuri străvechi, în același locuri, astfel încât limba a avut timp să se diferențieze după unități geografice, determinate de sol, în nenumărate celule dialectale”. (Petrovici 1941a, p. 103).

Din cauza năvălirilor dese, românii au fost nevoiți să se retragă în munți, iar „după ce furtuna năvălirilor s-a mai potolit [...] de la periferia cetății transilvănene, formată de o coroană de munți [...] limba românească se răspândește, din patru celule dialectale lingvistice transilvănene periferice, în afara zidurilor cetății, pe câmpiile de la poalele munților – unde vor fi existat și mai înainte români, dar în așezări foarte rare”. (Petrovici 1941a, p. 104-105). „Revărsarea” aceasta din cele patru „vetre” s-a făcut, atât în direcție centripetă, spre interiorul Transilvaniei, cât și în direcție centrifugă, în afara coroanei de munți transilvănene. De aceea cele două dialecte întinse din est și sud „s-au constituit prin colonizarea din două vetre de la munte a surplusului de populație românească în șesurile Moldovei și Munteniei, care aveau o populație rară românească” (Petrovici 1941c, p. 555), pe când „cele două arii dialectale dinspre vest (sud-vest și nord-vest) sunt mult mai mici, fiindcă aici, limba maghiară a opus rezistență răspândirii spre Tisa și Dunăre a graiurilor românești. Aici deplasarea populației românești din vetrele cele vechi de la munte – din munții Banatului pe de o parte și din Munții Apuseni, Munții Sălajului și Sătmăruului pe de alta – a fost mai mică. Aceasta este adevărat mai cu seamă în ce privește subdialectul de nord-vest care are întinderea cea mai mică. Prin urmare, pe teritoriul subdialectului de nord-vest, populația românească s-a deplasat cel mai puțin din vatra ei străveche, fiind așezată și astăzi pe locurile unde au trăit strămoșii, de veacuri și veacuri. În văile mai retrase ale Munților Apuseni, ale Munților Sălajului și Sătmăruului, populația românească stă neclintită în vechea ei vatră, cu siguranță de pe timpurile când strămoșii ei au fost nevoiți întâia dată să cedeze văile largi ale dacilor întâilor năvălitori și să se retragă în locuri mai ferite”. (Petrovici 1941c, p. 556).

1 Weigand 1909a, p. 441-448 și în Prefața la Weigand 1909b.

O descriere mai detaliată a celor patru (sau cinci) vetre lingvistice o face Emil Petrovici în studiul *Siebenbürgen als Kennland der nördlich der Donau gesprochenen rumänischen Mundarten*¹ și în recenzia asupra lucrării lui István Knieszsa, *Ungarns Völkerschaften im XI. Jahrhundert*, Budapesta, 1938 („Ostmitteleuropäische Bibliothek”, nr. 16)². Aici, ca și în studiile: *Simbioza româno-slavă în Transilvania*³, *Dovezile filologice ale continuității*⁴ și *Daco-slava*⁵, E. Petrovici susține că fenomenul palatalizării dentalelor, care cuprinde Banatul și Transilvania de la nord de Mureș, este de origine slavă veche și că, dacă admitem că slavii au fost asimilați, cei mai mulți până în secolul al XIII-lea „când nu se mai poate vorbi de slavi în Transilvania” (Petrovici 1942b, p. 155), însemnează că cele patru subdialecte se formaseră până în secolul al XII-lea.

El admite, după câte se pare, o diferențiere între diversele ramuri dacoromâne chiar mai devreme. În recenzia asupra studiului lui Ernst Gamillscheg, *Über der Herkunft der Rumänen*, „Jahrbuch der Preuss. Akademie der Wissenschaften zu Berlin”, 1940⁶, el admite pentru secolul al VII-lea structura teritoriului lingvistic dacoromân, așa cum o fixase romanistul german, afirmând că acestea au existat la începutul Evului Mediu („frühmittelalterliche romanische Sprachgebiete”, cum le-a numit E. Gamillscheg). Mai târziu s-au format cele patru vetre lingvistice, pe care „le-aș numi prin urmare – spune E. Petrovici – spätmittelalterliche dacorumänische Kerngebiete”. Același lucru îl susține și în Petrovici 1943b: „Der berliner Romanist nennt die drei romanischen Muttergebiete «frühmittelalterliche romanische Kerngebiete» würde ich «spätmittelalterliche dacorumänische Kerngebiete» nennen. Die erste Ausbreitung der rumänischen Mundarten in südlicher und nördlicher Richtung, nachdem sich zwischen 700 und 1000 die grossen Wellen der Völkerwanderung gelegt hatten geschach von den frühmittelalterlichen romanischen Kerngebieten aus, wo sich Rumänen im Schutz vor Einfällen der Wandervölker erhalten konnten”. (Petrovici 1943c, p. 314). Cealaltă expansiune s-a produs între secolele al XI-lea și al XII-lea, întâi spre centrul Transilvaniei și apoi în afara Transilvaniei: „Die rumänische Ausdehnung aus den Austrahlungsgebiet muss im XI und XII Jahrhundert begonnen haben und zwar zuerst zentripetaler Richtung, nach der mitte von Siebenbürgen zu. So

erklert es sich warum ungarische Urkunden aus dem XIII. Jahrhundert immer häufiger Rumänen erwähnene”. (Petrovici 1943c, p. 314).

Pe baza toponimelor românești de origine veche slavă, E. Petrovici (1943d) stabilește, în recenzia la lucrarea lui Knieszsa, amintită mai sus, următoarele zone ale simbiozei slavo-române între secolele al X-lea – al XI-lea.

1) Zona din munții și văile de la sud de Caransebeș până la Orșova, valea Bistrei, la nord-est de Caransebeș, regiunea muntoasă la apus de Hațeg și Hunedoara. Această regiune se prelungește pe valea Begheiului până la Făget. Prin urmare, această zonă ar cuprinde „regiunea muntoasă și deluroasă care separă Ardealul de Banat, sau câmpia Banatului de bazinului Streiului. Pe acest teritoriu pare a fi existat și o înjghebare de stat slavo-română înaintea venirii ungurilor. Partea mai muntoasă a acestei regiuni a format una din cele patru (sau cinci) vetre dialectale dacoromâne, din care s-a revărsat așa-zisul grai bănățean, spre valea Mureșului, șesul Banatului, colțul de răsărit al Serbiei, partea de sub munte a județului Mehedinți și bazinul Streiului”⁷. În această zonă se găsesc oiconime, precum: *Goleț*, *Topleț*, *Crușovăț*, *Ilova*, *Borlova* etc., hidronime ca *Dobra*, *Cerna*, *Bistra* etc.

2) Zona din sudul Transilvaniei, care cuprindea „ținutul de pe râurile Târnava, Sibiu și Olt”. După Petrovici, populația slavo-română a fost împinsă din această regiune mai întâi de unguri și apoi de sași spre vest și sud, la poalele munților Sibiului și Făgărașului, unde a fost „terra Blachorum” menționată într-un document din 1222. Populația românească din această zonă „așezată la poalele nordice ale munților Sibiului și ale Alpilor transilvăneni, fiind în contact permanent, prin pășunile alpine, cu populația de la poalele sudice ale aceluiași munți a format nucleul subdialectului muntean (sau sudic) dacoromân, coborând spre nord, în interiorul Transilvaniei, și, spre sud, în câmpia Munteniei”⁸. Aici se găsesc hidronime ca *Târnava* (*Mare și Mică*), oiconime ca vechiul *Bălgrad* (*azi Alba Iulia*) sau ca *Glâmboaca* etc.

3) O altă zonă de simbioză româno-slavă au constituit-o „povârnișurile sudice și răsăritene ale Munților Apuseni, de la Bălgrad (Alba Iulia) spre răsărit, până la revărsarea Târnavii în Mureș, apoi spre nord, prin județele Turda și Cluj, până în

1 Petrovici 1943b, p. 309-317.

2 Petrovici 1943d, p. 517-546.

3 Petrovici 1942b, p. 149-156.

4 Petrovici 1943e, p. 7-13.

5 Petrovici 1943c, p. 233-277.

6 *Ibidem*, p. 123-124.

7 Petrovici 1943d, p. 528.

8 *Ibidem*, p. 530.

Sălaj”¹. Aici regăsim nume slave ca: *Zdrapți, Desna, Zlatna, Gârbova, Măhaci, Bozna, Sohodol*.

„Jur împrejurul Munților Apuseni și al munților Sălajului, precum și în interiorul masivelor muntoase, era, deci, așezată o populație slavo-română, mai târziu, după asimilarea slavilor, numai românească. Aceasta s-a revărsat, începând cu secolul al XII-lea, în toate direcțiile, și spre interiorul Transilvaniei, precum și spre câmpia Crișurilor. Hărțile Atlasului lingvistic român arată cum aceste regiuni de la nord de Mureș până în Munții Maramureșului prezintă caractere dialectale deosebite de ale celorlalte ținuturi dacoromâne. E subdialectul crișean sau de nord-vest”².

4) Regiunea muntoasă care desparte Ardealul de Moldova și care „a format vatra subdialectului al patrulea, dacoromân, cel moldovean” nu prezintă „toponimice care să servească drept indicație cronologică”. Pentru că în această regiune au fost semnați românii la mijlocul secolului al XII-lea, în apropierea granițelor Galiei „e firesc să presupunem că, și aici, românii trăiau ca păstori la munte. Dacă numele de localități apar mai târziu (secolul al XIV-lea) în documente, aceasta însemnează că abia atunci au început să intereseze aceste regiuni pe stăpânitori”³.

5) A cincea regiune o formează văile închise ale Izei și Marei în Maramureș, Țara Oașului și povârnișurile sudice ale Gutinului, munților Lăpușului și Țibleșului. Populația e curat românească; la munte toponimicele sunt numai românești sau slavo-române, pe când mai la vale întâlnim același fenomen ca în Sălaj: satele au două nume, românesc și unguresc. Am deduce, deci, că Emil Petrovici vedea aici a cincea „vatră”, cea a subdialectului maramureșean.

E. Petrovici mai schițează o altă zonă de simbioză slavo-română anterioară venirii maghiarilor în Transilvania, anume aceea unde se află astăzi secuii.

Acestea ar fi, prin urmare, „vetrele” din care au roit cele patru (sau cinci) subdialecte dacoromâne între secolele al XI-lea – al XII-lea.

În studiul *Repartiția graiurilor dacoromâne pe baza Atlasului lingvistic român*, Emil Petrovici (1954) nu mai crede în vechimea atât de mare a subdialectelor dacoromâne, considerând că fenomenele lexicale și chiar fonetice pe care le aduce în susținerea actualei repartii dialectale a dacoromânei, sunt recente. „E, prin urmare, probabil că înainte de secolul al XV-lea nu existau subdialectele de astăzi”. (Petrovici 1954, p. 16).

Concepția lui Emil Petrovici privitoare la profilul dialectal al dacoromânei a fost acceptată spre sfârșitul activității sale și de Sextil Pușcariu

(1959), ca și de elevii lor: Romulus Todoran, Ioan Pătruț, apoi de Ștefan Giosu, de autorii manualului *Dialectologie română*, apărut la Editura Didactică și Pedagogică, 1977, și de cei ai *Tratatului de Dialectologie Românească*, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1984, care i-au adus unele modificări, precum și de V. Frățilă (1996b, p. 5-47), dar și de I. Coteanu (1961). O împărțire în cinci subdiviziuni, numite graiuri (fr. parler), a propus și S. Pop. (1960, I, p. 667-668).

Dacă în lucrările sale mai vechi, G. Ivănescu împărtășește în linii mari teoria lui Petrovici privitoare la repartitia dialectală a dacoromânei și a felului cum acestea au luat naștere, în *Istoria limbii române*, Iași, Editura Junimea, 1980, G. Ivănescu respinge teoria vetrelor lingvistice sau a regiunilor-matcă, formulată de lingvistul clujean și de unii savanți străini: „Nu putem admite că, în trecut, au existat vetre ale dialectelor dacoromâne. Căci diferențierea dialectală a limbilor își are originea nu în existența unor regiuni nucleu, deci în faptul că poporul care vorbește o limbă trăia în grupuri îndepărtate unul de altul, lucru pe care desigur îl înțeleg Gamillscheg, Reichenkron și Petrovici, – ci în alți factori [...]. Dialectele dacoromâne se vorbeau nu pe arii mai restrânse decât azi, arii care ar fi coincis cu regiunile muntoase, cum a făcut Petrovici, și cum au făcut în parte și Gamillscheg și Reichenkron, ci și în regiunile de dealuri, de codri și de câmpie. Se poate presupune, spune în continuare G. Ivănescu, că populația s-a grupat în nuclee deosebite numai în perioadele de violente atacuri din partea popoarelor migratoare, cum a înțeles lucrurile și Emil Petrovici; a admite că aceste arii mai restrânse au durat mult și a urca asemenea nuclee până în epoca stăpânirii romane este însă imposibil, din cauză că, după cât ne arată cercetările asupra procesului de romanizare a părților de nord ale Peninsulei Balcanice, n-au existat goluri de populație în teritoriul romanizat”. (Ivănescu 1980, p. 77).

Chiar dacă astăzi concepția lui Emil Petrovici privitoare la repartitia dialectală a dacoromânei, la vechimea și cauzele diferențierilor dialectale ale acesteia, nu mai este în întregime și de către toată lumea acceptată, ea a însemnat la momentul respectiv un pas înainte în această privință, dezvăluind un spirit iscoditor și original, care i-a îndemnat și pe alții la reflecție, deschizând noi orizonturi.

Rezolvarea multumitoare a problemei repartitiei dialectale a dacoromânei, spunea S. Pușcariu (1959, p. 324), o va putea da „numai cercetarea întemeiată pe multe hărți lingvistice, după apariția *Atlasului lingvistic român* întreg...”.

Cum nici până astăzi nu s-a reușit publi-

1 *Ibidem*, p. 530.

2 *Ibidem*, p. 531.

3 *Ibidem*, p. 541.

care integrală a ALR (din ancheta lui Sever Pop, cu rețeaua cea mai deasă, au apărut de abia două volume mari și două mici colorate pe baza materialului din volumele mari, iar cele 7 volume mari și 4 volume mici din ALR, nu mai cuprind materialul cules din Basarabia, Bucovina de nord și din celelalte zone ale fostei Uniuni Sovietice și nici punctele cu graiuri dacoromâne din Serbia, Bulgaria și Ungaria, structura dialectală a dacoromânei rămâne, în continuare, o problemă deschisă. Publicarea întregului material al ALR I și ALR II și al atlaselor lingvistice regionale, urmată de atlasul lingvistic român (sinteză), precum și a unor monografii ample, cu glosare bogate, în special din zonele de tranziție dintre subdialecte, vor putea, sperăm, rezolva problema repartiției dialectale a dacoromânei, ca și a cauzelor și a vechimii acestora.

Lucrări speciale despre dialectul meglenoromân Emil Petrovici nu ne-a lăsat. Împreună, însă, cu P. Neiescu, în decembrie 1962 și în aceeași lună a anului următor, E. Petrovici a întreprins două călătorii de studiu în fosta Iugoslavie, având, printre altele, drept scop înregistrarea pe bandă de magnetofon a unor texte istroromâne, meglenoromâne și aromâne. În 1963 cei doi lingviști clujeni au vizitat numai Istria, călătoria în Macedonia devenind foarte anevoioasă din cauza cutremurului catastrofal care a distrus capitala Skopje. Universitatea din Skopje le-a pus la dispoziție o mașină pentru a se deplasa la Ghevghelia, dar și la Bitolia și Târnovo (unde se vorbesc graiuri aromâne). În călătoria de studii din Macedonia, Emil Petrovici și P. Neiescu au fost însoțiți de Božidar Nastev, la data aceea docent¹.

Referindu-se la soarta istroromânei și meglenoromânei, Emil Petrovici și Petru Neiescu (1964, p. 197) arată că prima „are șanse să se mai păstreze încă mult timp”, pe când „meglenoromâna din Macedonia, vorbită în orașul Ghevghelia, în care s-au mutat cei din satul Huma, formând o

mică minoritate a locuitorilor, va dispărea, în curând, deoarece copiii nu mai vorbesc limba părinților, cu toate că o înțeleg”. După informațiile primite la Ghevghelia, în Huma „au mai rămas numai două case în care, probabil, copiii vorbesc cu părinții graiul natal”.

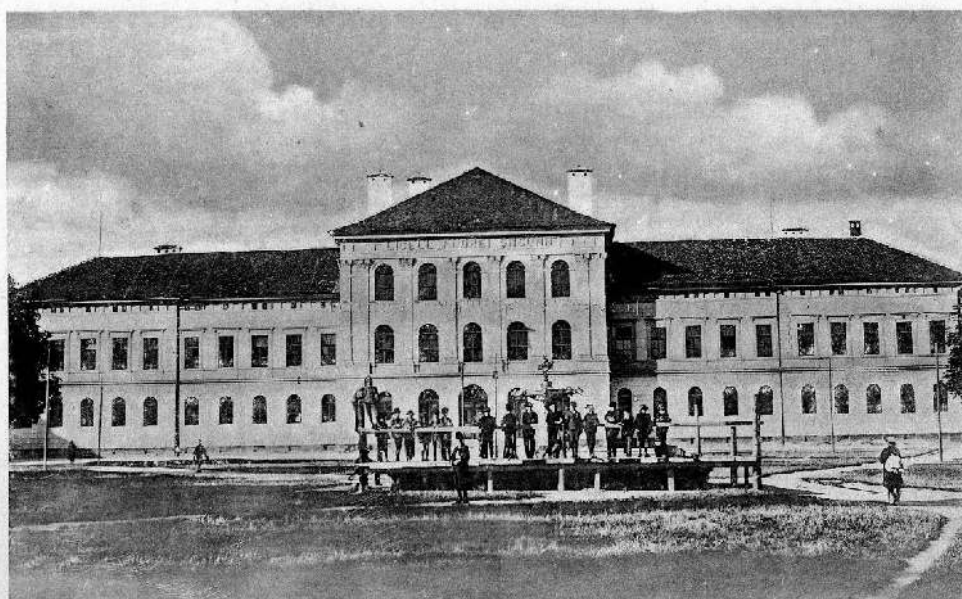
Despre soarta asemănătoare a meglenoromânei (inclusiv a celei vorbite în Grecia) se pronunță și Petar Atanasov 2008, p. IX: „Copiii nu mai vorbesc meglenoromâna. Duși la grădinița gratuită de la o vârstă fragedă, de mici învață greaca, așa că bunicii lor acasă sunt obligați să vorbească cu ei grecește. Comunicarea și deplasarea în orașele învecinate, căsătoriile mixte, exodul rural (multe familii s-au mutat la Axinpoli, Ariclea, Salonic), mijloacele de comunicație în masă, presa, școala, integrarea în viața socială, lipsa de conștiință națională, totul concură la abandonarea graiului matern și la adoptarea limbii grecești în comunicarea zilnică. Este un fapt sigur că, odată cu dispariția vechii generații, meglenoromâna se va stinge în Grecia”. Situația meglenoromânei în Republica Macedonia, spune P. Atanasov, este „poate și mai rea, pentru că aici nu există propriu-zis familie care să nu fie mixtă prin căsătorie; or, în astfel de cazuri, cu extrem de mici excepții, se știe că limba oficială a țării ia locul limbii materne”.

Contribuțiile numeroase și originale în diferitele domenii ale lingvisticii românești, ca și marele număr de discipoli pe care i-a lăsat (dintre care îi amintim pe D. Macrea, I. Pătruț, R. Todoran, P. Neiescu, Gr. Rus, Ionel Stan, Mircea Homorodean, Viorica Pamfil, Ion Mării etc.) îi dau dreptul lui Emil Petrovici să-și înscrie numele în panteonul lingvisticii românești alături de ale lui S. Pușcariu, N. Bogrea, Th. Capidan, Nicolae Drăganu, George Giuglea, S. Pop, Ștefan Pașca și de ale celorlalți reprezentanți de marcă ai școlii lingvistice clujene.

Bibliografie

- Petar Atanasov 2008 – Petar Atanasov, *Atlasul lingvistic al dialectului meglenoromân*, București, Editura Academiei Române.
- Frățilă 1996 – Vasile Frățilă, *La struttura dialettale del dacoromeno*, în „Bolletino dell'Atlante Linguistico Italiano”, Torino, III Serie, nr. 20, p. 5-47.
- Ivănescu, 1980 – G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iași, Editura Junimea.
- Mării 1988 – I. Mării, *Cuvânt înainte la Chestionarul Atlasului Lingvistic Român I*, elaborat în cadrul Muzeului Limbii Române, sub conducerea lui Sextil Pușcariu de Sever Pop, p. III-VII.
- Petrovici 1941a – Emil Petrovici, *Transilvania, vatră lingvistică a românismului sud-dunărean*, în „Transilvania”, an 72, nr. 7, p. 467-470.
- Petrovici 1941c – *Graiul românesc de pe Crișuri și Someș*, în „Transilvania”, an 72, nr. 8, p. 551-558.
- Petrovici 1942a – Emil Petrovici, *Atlasul Lingvistic Român, partea a II-a (ALR II), vol. I. Suplement. Termeni considerați obsceni*, Sibiu-Leipzig.

1 Emil Petrovici și Petru Neiescu, *Persistența insulelor lingvistice. Constatări cu prilejul unor anchete dialectale la istroromâni, meglenoromâni și aromâni*, în „Cercetări de lingvistică”, IX, 1964, nr. 2, p. 187-214, în special 187-188.

Braşov

Licenl ort. rom. „Andrei Şaguna“

Andrei Oțetea, membru al Academiei Române

Iuliana MOIȘ

Născut în 24 iulie 1894 la Sibiel, județul Sibiu, Andrei Oțetea, membru al Academiei Române, a desfășurat o activitate științifică și didactică de înaltă valoare, care l-a așezat printre marile personalități ale învățământului din România. A întruchipat cele mai alese însușiri ale țaranului român, căci oriunde l-a purtat setea de învățătură și de cunoaștere, el a păstrat firea de muncă aprigă, de cumpănire sănătoasă și de vorbire măsurată a țaranului nostru. Ogorul i-a fost istoria; unealta, condeiul; recolta, cartea.

A studiat la Sibiu apoi la Brașov, de aici va ajunge să își realizeze studiile universitare la Sorbona, primind o bursă în acest sens de la ASTRA, și specializându-se în studiul istoriei.

Realizează o operă istorică importantă, atât prin numărul studiilor sale, cât și prin lucrările primordiale ce le-a realizat. A fost coordonatorul primei istorii în date a lumii realizate de istoricii români, a fost coordonatorul volumulelor II și III ale *Istoriei României*. A publicat studii legate de istoria Imperiului Bizantin sau de Renaștere, a fost redactorul revistei de specialitate *Revue Roumanie d'Histoire*.

În 1947 este director al Institutului de Istorie, apoi este ales membru al Academiei și rămâne vicepreședinte al Academiei Lumii Latine.

Opera istorică a lui Andrei Oțetea se distinge printr-o varietate de preocupări, care merge de la ediția text și principiile de metodă până la sinteză și cercetare monografică. Primul domeniu istoriografic ilustrat de activitatea lui Andrei Oțetea a fost cel al Renașterii. Întâlnirea dintre istoricul român și spiritul european s-a realizat prin intermediul unui reprezentant al vieții politice italiene în primele decenii ale secolului al XVI-lea, Francesco Guiccardini, în activitatea politică și intelectuală, unde s-au manifestat puternic unele din tendințele dominante ale epocii. În 1926 și-a susținut doctoratul cu o teză asupra istoricului și diplomatului florentin renașcentist, Francesco Guicciardini: *François Guichardin. Sa vie publique et sa pensée politique*, urmată de o teză complementară în 1927: *François Guichardin. Dall'assedio di Firenze al*

ANDREI OȚETEA
istoric
(24 iulie 1894 -
21 martie 1977)
Membru corespondent
(27 mai 1948; 2
noiembrie 1948) și
membru titular
(2 iulie 1955) al
Academiei Române;
președinte al Secției de
Științe Istorice a
Academiei Române.
(1963-1974).

„În casa părinților mei, oieri din moși-strămoși, din Mărginimea Sibiului, care era pământ crăiesc și n-a cunoscut niciodată iobăgia, am învățat lucrul cel mai de preț din viață, condiția esențială a oricărei desăvârșiri personale: felul de a concepe munca ca o necesitate vitală, și pasiunea lucrului bine făcut (...) De la ei mi-a venit orizontul depărtat de spațiu și timp, adică simțul istoric, cu viziunea unui trecut din adâncul vremurilor, legat fără întrerupere de punctul de plecare, satul natal”.

secundo convegno di Clemente VII e Carlo V (28 Giugno - 2 Dicembre 1532). Lettere inedite a Bartholomeo Lanfredini.

Între anii 1935-1947 a fost rector al Universității din Iași și, din 1939 până în 1947, cu unele întreruperi, a fost director al Teatrului Național din Iași. În același timp a făcut parte din gruparea de la „Viața Românească”, alături de Garabet Ibrăileanu, Mihail Ralea, Gheorghe Zane: „Teatrul trebuie să se facă ecoul neliniștii și îngrijorării care stăpânește azi lumea și, în al doilea rând, să arate o atenție deosebită problemelor care preocupă tineretul. Teatrul contemporan tinde să devină tribuna celor ce muncesc și a tineretului chemat să continue opera socială și națională de mâine”, afirmă Andrei Oțetea.

La întrebarea „Cum v-ați descoperit vocația de istoric?”, Andrei Oțetea răspunde astfel:

„De la Sibiu m-am dus la Brașov, la Liceul «Șaguna», unde am terminat clasa a VII-a în particular și abia în toamnă am fost admis în clasa a VIII-a ca elev «ordinar». Aici am avut colegi printre care pe Lucian Blaga, G. Popa, D.

D. Roșca și Nicolae Tolu. Prin valoarea profesorilor săi, dintre care mulți ar fi meritat să ocupe catedre universitare, liceul «Șaguna» din Brașov rivaliza cu cele mai bune licee ale timpului. Literatura română era predată de Al. Bogdan, fratele istoricului de la Universitatea din București, matematica și fizica de Titu Liviu Blaga, fratele poetului. Asemenea lecții deschideau în fața noastră orizonturi nebănuite și ne-au pregătit pentru adevăratul învățământ universitar”.

S-a mai preocupat de Revoluția de la 1821: *Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în Țările Române*, a fost redactor responsabil al celor cinci volume de documente referitoare la Revoluția din 1821. A fost președinte al Comisiei Naționale pentru UNESCO, vicepreședinte al Academiei Latine din Paris și membru al Societății de Istorie Modernă a Franței. I s-a conferit titlul de Om de Știință Emerit.

Aula Academiei Române

Academicianul Gheorghe Buzdugan – personalitate proeminentă a ingineriei românești

Dorel BANABIC

Membru Corespondent al Academiei Române

Academicienii Gheorghe Buzdugan, Radu Voinea și Ștefan Bălan, au format echipa care a influențat cel mai profund învățământul românesc din domeniul ingineriei mecanice în a doua jumătate a secolului al XX-lea. Au realizat acest lucru, atât prin activitățile didactice și de cercetare coordonate, cât și prin cea managerială, din pozițiile cheie pe care le-au ocupat în cadrul Ministerului Învățământului, al Aca-

GHEORGHE
BUZDUGAN

inginer

(11 decembrie 1916 -
20 septembrie 2012)
Membru corespondent
(21 martie 1963) și
membru titular
(22 ianuarie 1990) al
Academiei Române;
președinte al Secției de
Științe Tehnice a

Academiei Române (1993-1998). Discurs de
recepție: *Probleme dinamice ale mecanicii
solidelor deformabile prezente în Școala
Românească*.

demiei Române sau al Politehnicii din București. Cei trei academicieni au fost, de fapt, continuatorii unei generații excepționale de mecanicieni formate înainte de al Doilea Război Mondial. Menționez aici pe Gheorghe Em. Filipescu, Aurel Beleş, Constantin C. Teodorescu, Mihail Hangan, Cristea Mateescu în domeniul rezistenței materialelor; Elie Carafoli, Victor Vâlcovici, Andrei Ioachimescu, Ion-Alexandru Stoenescu etc. în domeniul mecanicii.

În ziua de 20 septembrie 2012 s-a stins din viață și ultimul membru din echipa menționată mai sus, Academicianul Gheorghe Buzdugan. Se cuvine să-l omagiem pe Academicianul Gheorghe Buzdugan și în cadrul acestei reviste prin faptul că

acesta, pe lângă activitățile sale didactice și de cercetare, foarte cunoscute, a ocupat, o bună perioadă de timp, și poziții de vârf în structurile decizionale privind politica științei din România. A fost în perioada 1963-1969, director general în Ministerul Învățământului, iar în perioada 1969-1970 președinte al Consiliului Național al Cercetării Științifice (CNCS). În anii '90 a ocupat o perioadă funcția de vicepreședinte al Consiliului Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU).

Numele lui Gheorghe Buzdugan a devenit sinonim pentru generații de ingineri cu acela de „Rezistența Materialelor”, așa cum spunea academicianul Radu Voinea în Cuvântul de răspuns la Discursul de recepție în Academia Română al celui omagiat¹. Generații de ingineri din întreaga țară au învățat după manualul său de *Rezistența materialelor* (publicat în 12 ediții în perioada 1950-1986)² și au rezolvat aplicații după *Culegerea de probleme de rezistența materialelor* (publicată în 10 ediții în perioada 1955-1991)³.

Gheorghe Buzdugan s-a născut la 11 decembrie 1916, în orașul Sighișoara, într-o familie de intelectuali (tatăl său a fost preot, iar mama sa a absolvit gimnaziul în Brașov, ambii fiind vorbitori și de maghiară și germană). A copilărit în Cuciulata, un sat din apropiere orașului Rupea. A urmat școala primară din sat, după care a continuat studiile la Gimnaziul din Rupea (timp de doi ani) și apoi la Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov (foarte apreciat în mediile intelectuale din sudul Ardealului). La Rupea a fost găzduit într-o familie de sași, unde a învățat limba germană (care i-a fost atât de utilă peste decenii în traducerea unor lucrări fundamentale din literatura tehnică germană). A absolvit studiile liceale în anul 1934. Cu toate că a absolvit secția umanistă a acestui liceu s-a înscris la Facultatea de Electromecanică a Școlii Politehnice din București. A absolvit facultatea în anul 1939 ca șef de promoție, după care s-a angajat la Societatea de Gaz și Electricitate

- 1 R. Voinea, „Cuvânt de răspuns la Discursul de recepție la Academia Română a Academicianului Gheorghe Buzdugan, «Probleme dinamice ale mecanicii solidelor deformabile prezente în Școala Românească», 26 noiembrie 1992”, în: *Academia Română, Discursuri de recepție*, Editura Academiei Române, București, 1993.
- 2 G. Buzdugan, *Rezistența materialelor* (3 vol.), ediția 1, Institutul Politehnic București, 1950-1953; G. Buzdugan, *Rezistența materialelor*, Ediția a 12-a, Editura Academiei, București, 1986.
- 3 G. Buzdugan ș.a., *Probleme de rezistența materialelor*, Ediția 1, Editura Tehnică, București, 1955; G. Buzdugan ș.a., (Ediția a 10-a), Editura Academiei, București, 1991.

unde a lucrat ca inginer în perioada 1939-1940. Ulterior s-a transferat la Societatea Astra, producătoare de vagoane și echipament de cale ferată, unde a activat până în anul 1946. În anul 1941 a fost mobilizat și trimis pe front, participând la luptele de cucerire a Odesei din vara anului 1941. După ocuparea Odesei Armata a 4-a, în cadrul căreia a fost mobilizat, a fost retrasă în țară pentru refacere, iar Gheorghe Buzdugan a fost lăsat la vatră¹.

În anul 1943, imediat după întoarcerea de pe front, a fost angajat ca asistent la Catedra de mecanică a profesorului Cristea Mateescu de la Școala Politehnică din București. Ulterior a fost titularizat pe acest post, iar în anul 1948 a obținut, prin concurs, un post de conferențiar la aceeași catedră. În aceeași perioadă a mai ocupat funcții didactice la Școala de Subingineri din București (1941-1949), precum și la Institutul de Căi Ferate din București, unde a predat, în perioada 1948-1952, o paletă largă de cursuri: mecanică teoretică, rezistența materialelor, organe de mașini, tehnologia metalelor și mașini-unelte. Din anul 1952 până în anul 1987 a activat ca profesor titular la Politehnica din București, fiind în aceeași perioadă și șeful Catedrei de rezistența materialelor. Teza de doctorat intitulată *Calculul de rezistență la solicitări variabile* și-a susținut-o în anul 1968 la Institutul Politehnic din Timișoara. În anul 1969 i se decernează titlul de *doctor docent* al Institutului Politehnic din București. Pentru activitatea sa didactică de excepție primește, în anul 1969, distincția de „Profesor universitar emerit”. Începând din 1987, Gheorghe Buzdugan a devenit profesor universitar consultant la Universitatea Politehnică din București, continuându-și activitatea didactică și după pensionare, publicând în anul 1991 ultima ediție (a 10-a) a culegerii de probleme de *Rezistența materialelor*². O altă contribuție importantă a academicianului Gheorghe Buzdugan a constat în coordonarea, proiectarea, construcția și dotarea cu echipamente a Laboratorului de rezistența materialelor din noul local al politehnicii bucureștene. Împreună cu academicianul Radu Voinea a inițiat colaborarea cu Technische Hochschule din Darmstadt încă din anul 1972, colaborare extrem de utilă pentru politehnica bucureșteană și care continuă și astăzi.

Principalele sale preocupări științifice au

fost în domeniile rezistenței materialelor, vibrațiilor mecanice, măsurării vibrațiilor, dinamicii fundațiilor mașinilor și izolarea antivibratorie a echipamentelor mecanice. Prin cercetările în aceste domenii academicianul Gheorghe Buzdugan este considerat promotorul școlii românești de aplicare a teoriei vibrațiilor în construcția de mașini și în domeniul construcțiilor. Împreună cu academicianul Radu Voinea a analizat stabilitatea elastică a podurilor suspendate folosite la traversarea unor râuri și a conductelor pentru transportul gazului metan. De asemenea, a stabilit o nouă metodă pentru calculul coeficientului de siguranță la solicitări variabile prin cicluri asimetrice, deducând o formulă pentru calculul coeficientului de siguranță. A propus o nouă schemă de calcul, folosită pentru calculul pulsațiilor proprii și amplitudinilor vibrațiilor fundațiilor destinate cotelor mecanice. Contribuțiile științifice în domeniul teoriei și măsurării vibrațiilor, al dinamicii fundațiilor de mașini, al calculului de rezistență la solicitări variabile au fost publicate în mai multe monografii apărute în numeroase ediții de-a lungul timpului³. Unele dintre acestea au fost traduse în limbi de largă circulație de edituri prestigioase⁴. O dovadă a recunoașterii de către comunitatea științifică internațională a rezultatelor deosebite ale academicianului Buzdugan și echipei sale în domeniul dinamicii mașinilor este și faptul că cel de-al 44-lea Colocviu EUROMECH în problematica fundațiilor de mașini⁵ s-a organizat în anul 1973 la București sub coordonarea sa. În anul 1985 a organizat sub egida Academiei Române și a Politehnicii din București un simpozion internațional în domeniul dinamicii fundațiilor de mașini⁶. Academicianul Gheorghe Buzdugan a avut de-a lungul carierei sale o intensă activitate publicistică, fiind unul dintre cei mai prolifici autori români de manuale și monografii tehnice. Activitatea sa este concretizată în publicarea a peste 200 de lucrări: tratate, monografii, manuale didactice, culegeri de probleme, articole în reviste de specialitate, comunicări la manifestări științifice naționale și internaționale etc. Manualele și monografiile sale au fost reeditate de-a lungul timpului în numeroase ediții îmbunătățite și completate de autor de la o ediție la alta (vezi referințele anterioare).

1 G. Buzdugan, Evocare (11 dec. 2006), În: R. Voinea, *Evocări* (vol. 3), Editura Alma, Craiova, 2007, p. 43-52.

2 G. Buzdugan ș.a., *Rezistența materialelor. Culegere de probleme*, (Ediția a 10-a), Editura Academiei, București, 1991.

3 G. Buzdugan, *Calculul de rezistență la solicitări variabile*, București, Editura Tehnică, 1955; G. Buzdugan, I. Hamburger, V. Wermescher, *Fundații de mașini*, București, Editura Tehnică, 1958; G. Buzdugan, *Măsurarea vibrațiilor mecanice*, București, Editura Tehnică, 1964.

4 G. Buzdugan, *La mesure des vibrations mecaniques*, Paris, Eyrolles, 1968; G. Buzdugan, *Dynamique des fondations de machines*, Paris, Eyrolles, 1972; G. Buzdugan (Hrs.), *Moderne Methoden und Hilfsmittel der Ingenieurausbildung*, Darmstadt Technische Hochschule, Schriftenreihe Wissenschaft und Technik, 1978; G. Buzdugan, E. Mihăilescu, M. Radeș, *Vibration measurement*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1986.

5 G. Buzdugan, M. Radeș (Editors), *Proc. of the 44th Euromech Colloquium on „Machine Foundations”*, Polytechnic Institute Bucharest, 1973.

6 G. Buzdugan, M. Radeș, I. Mincă, *Proc. of the International Symposium „Dynamics of Machine Foundations”*, organized by Romanian Academy and Polytechnic Institute Bucharest, Bucharest, 1985.

Activitatea academicianului Gheorghe Buzdugan nu s-a limitat numai la aceea de autor de manuale și tratate de specialitate. A avut preocupări extrem de fertile și utile ca editor, coordonator și traducător al unor lucrări fundamentale din domeniul ingineriei, în special din acela al ingineriei mecanice. Una dintre cele mai cunoscute activități în acest domeniu a fost aceea de coordonator al colectivelor care au redactat două lucrări extrem de importante pentru comunitatea inginerilor din România: *Manualul Inginerului* (în două volume)¹ și *Manualul Inginerului Mecanic* (în trei volume)². La redactarea acestora au participat zeci de specialiști din țară, ceea ce arată prestigiul său în comunitatea academică din România precum și talentul de a coagula eforturile întregului corp de specialiști din țară în vederea atingerii unui scop nobil. În calitate de traducător a selecționat din literatura de specialitate cele mai semnificative lucrări, ceea ce denotă preocuparea permanentă de a facilita inginerilor din România accesul la cele mai actuale și utile informații existente la nivel mondial. A coordonat traducerea din limba rusă a voluminosului și excelentului tratat de *Calcul de rezistență în construcția de mașini* al colectivului coordonat de profesorul Ponomariov³ (trei volume care însumează peste 3.000 de pagini!) și din limba engleză a tratatului de *Șocuri și Vibrații* al lui Harris și Crede⁴.

Totodată a făcut parte din colectivul care a tradus în limba română două tratate fundamentale pentru inginerii mecanici: *Hütte*⁵ și *Dubbel*⁶. Din pozițiile de decizie pe care le-a avut de-a lungul anilor, a încurajat și susținut activitatea de traducere de tratate și manuale din străinătate, precum și accesul la revistele de specialitate din domeniul ingineriei mecanice. Din experiența proprie de cercetător și dascăl știa că lipsa informației de specialitate nu permite obținerea de rezultate performante în cercetare. Ca urmare, după anul 1989 a înființat și a coordonat la Politehnica din

București un centru de documentare pentru problemele învățământului superior tehnic.

În continuare voi prezenta succint activitatea lui Gheorghe Buzdugan în Academia Română și în cea de Științe Tehnice. A fost ales membru corespondent al Academiei Române în data de 21 martie 1963, iar membru titular în data de 22 ianuarie 1990. În data de 26 noiembrie 1992 și-a susținut Discursul de recepție în Academia Română intitulat *Probleme dinamice ale mecanicii solidelor deformabile prezente în Școala Românească*, în care face un elogiu înaintașilor în domeniul vibrațiilor și dinamicii mașinilor. Răspunsul la discurs a fost dat de academicianul Radu Voinea⁷. În perioada 1993-1998 a condus Secția de științe tehnice a Academiei Române în calitate de președinte. Este unul dintre cei 27 de membri care au fondat în anul 1997 Academia de Științe Tehnice din România. A fost ales președinte de onoare al acestei academii încă de la înființare și a ocupat această funcție până la trecerea sa în neființă.

Prin dispariția dintre cei vii a academicianului Gheorghe Buzdugan comunitatea academică din România a pierdut nu numai pe unul din fondatorii Școlii Românești de Rezistența Materialelor, ci și pe ultimul membru al trioului de aur care a contribuit timp de câteva decenii la fundamentarea, dezvoltarea și creșterea vizibilității internaționale a învățământului tehnic din România. Școala românească, corpul ingineresc din România și Academia Română au pierdut un om cu alese calități intelectuale, morale și umane, un model de Inginer și Dascăl. Cu toată evoluția extrem de rapidă a ingineriei din ultimele decenii, în special datorită dezvoltării unor mijloace de calcul din ce în ce mai puternice și mai rapide, prin concizia, eleganța și claritatea lor, cursurile și culegerile de probleme de rezistența materialelor elaborate de Profesorul Buzdugan (care a utilizat în rezolvarea aplicațiilor numerice doar rigla de calcul!) vor fi utilizate încă mulți ani de aici înainte de generații de studenți și ingineri.

- 1 G. Buzdugan (Coordonator), *Manualul Inginerului*, Vol 1-2, Editura Tehnică, București, 1965, 1966.
- 2 G. Buzdugan (Coordonator), *Manualul Inginerului Mecanic*, Vol 1-3, Editura Tehnică, București, 1972, 1973, 1976.
- 3 S. D. Ponomariov, ș.a., *Calculul de rezistență în construcția de mașini* (Vol.1-3), Editura Tehnică, București, 1964, 1966, 1967 (traducere din limba rusă).
- 4 C. M. Harris, C. E., Crede, *Șocuri și vibrații*, Vol. 1-3, București, Editura Tehnică, 1968, 1969 (traducere din limba engleză).
- 5 Hütte. *Manualul inginerului*, Editura Tehnică, București, 1995, (traducere din limba germană după ediția a 29-a, Springer, Heidelberg, 1989).
- 6 Dubbel. *Manualul inginerului mecanic*, Editura Tehnică, București, 1998 (traducere după ediția engleză, Springer, Heidelberg, 1994).
- 7 Voinea, R., *op. cit.*

Filosoful D. D. Roșca

Dr. Florian ROATIȘ

Dumitru D. Roșca s-a născut la 29 ianuarie (11 februarie, stil nou) 1895, la Săliștea Sibiului, într-un spațiu care a dat câteva eminente personalități ale culturii române.

A urmat școala primară în localitatea natală și a început liceul la Sibiu, de unde s-a transferat – în clasa a VI-a –, la liceul „Andrei Șaguna” din Brașov, cel mai bun liceu românesc ortodox din Ardeal în acea vreme. Aici a fost coleg, printre alții, cu Lucian Blaga, Andrei Oțetea și Nicolae Colan.

A susținut bacalaureatul în anul 1914, după care, împreună cu alți colegi – printre care și Lucian Blaga – s-a înscris la Institutul Teologic din Sibiu, deși se gândea atunci să urmeze medicina! Era singura soluție pentru a evita încorporarea în armata imperială.

A urmat trei ani de teologie la acest institut (mutat din 1916 la Oradea), fără a avea o chemare în acest sens, căci, potrivit afirmației de mai târziu, își pierduse încă de copil credința religioasă. Dar, cum la finalul liceului se înscrisese la medicină, fără a frecventa vreun curs, a lucrat aproape doi ani în sala de operație a Spitalului Militar din Sibiu.

În anul 1917 pleacă la Viena pentru a studia filosofia, unde va fi din nou coleg cu Lucian Blaga. Nu vor finaliza studiile, căci se întorc după trei semestre în țară (noiembrie 1918), datorită evenimentelor fericite prin care urma să treacă românii transilvăneni. Primit în anul III la Facultatea de Filosofie și Litere a Universității din București, nu va ajunge nici aici la licență. Dezorientat, acum D. D. Roșca oscila între filosofie și istoria artelor. A plecat spre Roma, cu alți colegi, cu intenția de a studia istoria artelor, dar la Milano a fost convertit subit, de către prietenul său, Andrei Oțetea, să-și continue drumul spre Paris. A ajuns, astfel, la Sorbona, unde i s-a recunoscut doar bacalaureatul – nu și celelalte studii –, cu care s-a înscris la Facultatea de Litere, decis să-și ia licența de stat în filosofie, mai dificilă decât licența zisă „liberă”.

A fost încurajat în această direcție de Mihail Ralea – care-și dădea doctoratul de stat în sociologie

în capitala Franței –, care avea să-i devină cel mai bun prieten, datorită afinităților dintre ei.

Și-a luat licența în iulie 1921 – printre examinatori fiind renumiții profesori Lucien Lévy-Bruhl, Abel Rey și Émile Bréhier –, după care s-a înscris la „grand doctorat”, doctoratul de stat, cel mai dificil, căci presupunea nu numai o contribuție absolut nouă și importantă în specialitate, ci și elaborarea a două teze.

În urma discuțiilor avute cu Lucien Herr, cel mai cunoscut specialist în Hegel din Franța, și-a ales, nu numai o temă inedită, ci și contrariantă pentru lumea universitară franceză: influența exercitată de Hegel asupra lui Hippolyte Taine!

Era, desigur, o mare îndrăzneală ca la finele unui război care a opus cele două țări, să susții – și încă în contradicție cu o tradiție de o jumătate de secol –, descendența hegeliană a unora dintre ideile estetice ale lui Taine, considerat până atunci de către specialiști adept al pozitivismului lui Auguste Comte.

A fost acceptat de către Lucien Lévy-Bruhl, dar, la scurt timp, acesta s-a pensionat pe motiv de boală și D. D. Roșca a fost

transferat sub îndrumarea lui Émile Bréhier.

Acesta nu era încântat de o asemenea temă, ba chiar considera greșită ideea susținută de către doctorandul român. Cu tot scepticismul său, nu a putut schimba decizia lui D. D. Roșca, aceea de a demonstra, el, un străin pe pământ francez, într-un climat antigerman, o teză care dădea credit gândirii germane în defavoarea celei franceze. Deși încă nu cunoștea bine filosofia lui Hegel, citise, atât *Filosofia artei* a lui H. Taine (în limba germană), cât și *Estetica* lui Hegel și fusese frapat de afinitatea de idei dintre cei doi gânditori, afinitate care sugera o influență asupra lui Taine dinspre filosoful german.

După o muncă asiduă, își va susține teza în anul 1928, obținând titlul de „docteur en lettres”, dar, mai mult de atât, distrugând o legendă – după expresia lui Émile Bréhier – și modificând optica în care fusese receptat Taine, până atunci, în Franța. Cartea *L'influence de Hegel sur Taine, théoricien de*

DUMITRU D. ROȘCA
filosof

(29 ian. 1895 - 25 aug. 1980)

Membru corespondent
(21 martie 1963) și membru
titular (1 martie 1974) al
Academiei Române.

Discurs de recepție:
Mihail Ralea – omul și opera.

la *connaissance et de l'art*, publicată imediat, a făcut epocă, intrând în bibliografia universală¹.

A doua teză, cea complementară, a fost *Vie de Jésus*, traducerea din limba germană a unei mici lucrări hegeliene de tinerețe, însoțită de o pertinentă introducere a lui D. D. Roșca².

Revenit în țară cu doctoratul luat, dar și cu prestigiul cucerit în lumea universitară din Franța, D. D. Roșca s-a înscris la un concurs pentru ocuparea unei conferințe nou înființate la Facultatea de Litere și Filosofie de la încă tânăra universitate din Cluj. La concurs s-a înscris și Constantin Sudețeanu, care era docent pe catedra de sociologie, dar Consiliul facultății l-a recomandat pe D. D. Roșca.³

Își va începe o lungă și strălucită carieră didactică la 1 aprilie 1930, cu un curs despre Descartes, în zece prelegeri. În cei 36 de ani de activitate de mare rezonanță, realizată cu un remarcabil talent pedagogic, viziunea sa raționalistă și umanistă și-a pus amprenta pe câteva zeci de generații. I-a avut ca studenți pe Grigore Popa, Dumitru Isac, Dumitru Ghișe, Ion Mesaroșiu, Dumitru Palade, Ion Aluaș, Tudor Cățineanu și alții, ei înșiși, intelectuali de seamă, cadre universitare rămase în memoria altor generații, prin care s-a perpetuat filosofia clujeană. Alături de Lucian Blaga, care însă n-a predat la catedră decât zece ani (1938-1948), D. D. Roșca a fost cel mai de seamă filosof pe care l-a avut universitatea clujeană și, totodată, Transilvania, care, pe de altă parte, a avut și alte cadre de excepție: Eugeniu Sperantia, Liviu Rusu, Nicolae Mărgineanu, George Em. Marica etc.

În anul 1934, D. D. Roșca publică magistrala sa încercare de sinteză filosofică, intitulată *Existența tragică*, o abordare inedită din perspectiva cunoașterii, a existenței privită ca totalitate.

Titlul poate induce ideea că este vorba de o concepție pesimistă asupra vieții sau existenței. Dar, va repeta cu obstinație filosoful clujean, cartea transcende, atât pesimismul, cât și optimismul, fiind, în fond, o pledoarie pentru o atitudine eroică și demnă în fața existenței, decurgând dintr-o analiză a existenței obiective făcută cu instrumentarul științei.

Cu o rară putere de expresie, într-un discurs teoretic încărcat de metafore și totuși riguros, D. D. Roșca demontează cele două viziuni (atitudini) relevante, atât de știință, cât și de experiență: că lumea ar fi în întregul ei rațională sau, dimpotrivă, irațională

integral. Consideră drept o eroare de logică să afirmăm ceva concluziv despre *Totalitatea existenței* (universului), câtă vreme experiența noastră este limitată, valabilă doar pentru colțul nostru de lume. Această experiență ne arată că existența (realitatea) este, în același timp, rațională și irațională, inteligibilă și neinteligibilă, rezonabilă și absurdă. Credința în mitul raționalității integrale a existenței este o dorință a sufletului omenesc, deci o iluzie, cum o iluzie este și a crede că lumea este complet irațională, adică lipsită de sens.

Corect și logic ar fi, deci, să nu totalizăm existența în niciunul din cele două sensuri, ci „s-o acceptăm ca real de egală sub ambele aspecte ale ei”, adică rațională și irațională, cu sens și lipsită de sens.

Ca atare, în mintea noastră rațiunea și întâmplarea, binele și răul, dreptatea și nedreptatea etc., sunt inseparabile și într-un conflict etern, disputându-și permanent victoria și eșecul.

În fața acestui spectacol tragic pe care-l învederează zilnic experiența, generator de incertitudine și teamă privind destinul, în sufletul nostru ia naștere sentimentul tragic al existenței, dublat de o neliniște metafizică.

În funcție de constituția sufletului în care apare, conștiința tragică va produce – afirmă D. D. Roșca – fie un sentiment de deznădejde metafizică, fie o mare tensiune creatoare, „generatoare de acțiuni transformatoare ale concretului și hotărâtoare de destin în gradul cel mai înalt”.

Relevând, deci, structura contradictorie și tragică a existenței, filosoful clujean propune – depășind, atât pesimismul, cât și optimismul, considerate de el ca nesustenabile –, o atitudine eroică de ieșire din această situație dramatică, cea creatoare de valori, singura care face măreția și demnitatea ființei umane.

Gânditor original, D. D. Roșca abordează cu mare curaj în cartea sa problema sensului și valorii existenței umane, dar dintr-o altă perspectivă față de cum se situase înaintea sa Miguel de Unamuno (în *Despre sentimentul tragic al vieții*, 1913), și cum se va plasa, peste un deceniu, Albert Camus (în *Mitul lui Sisif*, 1943).

Recompensată cu premiul „Gheorghe Asachi” de către Academia Română, în anul 1935, cartea a fost tradusă de autor în limba franceză, în 1937, și trimisă lui Émile Bréhier, în speranța publi-

- Publicată imediat, ea a fost apreciată de către profesorii de literatură comparată Paul van Tieghem și Martin Baldensperger, iar în țară a fost recenzată elogios de N. Iorga, L. Blaga, Octav Botez și D. I. Suchianu. Vezi D. D. Roșca *Atitudini. Interviu, studii și articole, evocări*. Antologie de Călina Mare și Cornel Pop, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995, p. 51-52.
- Introducerea lui D. D. Roșca a fost tradusă de Dumitru Țepeneag și publicată inițial în revista *Apostrof* (nr. 5-6-7/1994) și reluată în volum la Editura Apostrof în anul 1999. Aproape în același timp, este tradusă și publicată de către Vasile Muscă în volumul *D. D. Roșca și Hegel*, Editura Viitorul Românesc, p. 51-82, apărut în 1995, cu ocazia centenarului nașterii filosofului clujean. Tot în același an aniversar, Alexandru Boboc a tradus și publicat *Viața lui Isus* la Editura Paideia.
- Faptul respectiv l-a făcut pe profesorul Virgil I. Bărbat, de la aceeași universitate, să publice o critică vehementă la adresa lui D. D. Roșca, sub titlul „Recomandări” la *Universitate* (Cluj, Cartea Românească, 1930, 28 pagini). Făcând o analiză negativă a lucrării de doctorat a acestuia, Virgil Bărbat îl considera „încă nepregătit să profeseze oficial și cu răspundere la universitate”, recomandându-l doar ca „docent practicant”, adică „dascăl fără răspundere”. Cf. Virgil I. Bărbat, lucrarea amintită, p. 28. În numărul 6 al revistei *Viața Românească* din acel an (p.254-279), D. D. Roșca va răspunde, demontând acuzele respective, în articolul *Hegel și Taine după o opinie românească a profesorului Virgil Bărbat de la Cluj*.

cării ei în Franța. Din păcate, norii războiului care se adunau deasupra Europei n-au permis intrarea acestei cărți, îndrăznește în construcție și în concluzii, în atenția lumii filosofice, privându-l astfel pe autorul ei de un dialog, cu siguranță fructuos, îndeosebi cu reprezentanții existențialismului francez, și nu numai.

În anii petrecuți la studii la Paris, D. D. Roșca a scris și a trimis în țară o serie de eseuri, bine primite, de cititorii revistei *Viața românească*, în primul rând. Aceste eseuri, ca și alte articole publicate după întoarcerea în țară, vor alcătui substanța celor două cărți apărute la Sibiu, în plin război: *Linii și figuri* și *Puncte de sprijin*, ambele în 1943.

În anul 1948, D. D. Roșca a „supraviețuit” reformei comuniste a învățământului, ceea ce nu s-a întâmplat și cu Lucian Blaga. Viața de la universitate a suferit însă o fractură notabilă în anul 1951, când Facultatea de Filosofie a fost absorbită de omonima de la București, astfel că D. D. Roșca a trebuit să se „reprofileze”, într-un fel, predând câțiva ani pedagogia, dar și logica la Filologia clujeană. Până la reînființarea specializării *filosofie* (1957), a elaborat cursurile de istoria filosofiei antice și a celei medievale, evident trecute prin grila marxistă¹.

După debutul comunismului la noi, cei mai mulți intelectuali proveniți din interbelic, considerați „reprezentanți ai burgheziei”, au recurs la traduceri din literatura universală pentru a-și întreține existența.

D. D. Roșca nu era în această situație, dar cum publicarea unor lucrări de filosofie originale, pe linia concepției sale, nu era posibilă, încurajat și de L. Blaga care începuse traducerea capodoperei goetheene *Faust*, a inițiat împreună cu câțiva filosofi care nu-și găseau nici ei locul adecvat în noul regim, traducerea lui Hegel, considerând că înzestrarea culturii române cu operele acestuia este mult mai importantă decât risipirea în articole de complezență pentru noua orânduire.

Avea experiența anilor din Franța, în care a trudit pe textul hegelian, cunoștea, deci, dificultățile, dar era și o modalitate de a rămâne pe teritoriul mării filosofii. Era încercat de teama că nu va găsi echivalente românești potrivite pentru dificilul limbaj hegelian, dar, treptat, uriașul său efort s-a convertit în pasiune².

A tradus efectiv paisprezece ani și jumătate, reușind să transpună în limba română, după spusele

sale, 12 din cele 18 volume care alcătuiesc ediția germană de *Opere* ale lui Hegel. Au apărut la Editura Academiei, în traducerea sa, între 1962 și 1969, volumele: *Enciclopedia științelor filosofice*. Partea I. *Logica* (în colaborare), *Prelegeri de istorie a filosofiei* (2 vol.), *Prelegeri de estetică* (2 vol.), *Știința logicii*, *Studii filosofice* și *Prelegeri de filosofie a religiei*³.

Din preocupările sale de traducător al lui Hegel au rezultat o serie de studii, pe care le-a adunat în anul 1967 în volumul *Însemnări despre Hegel*.

Rămâne ca un fapt remarcabil traducerea în limba română, la sfârșitul anilor '60, a celei mai mari și mai importante părți din opera celui considerat „printrul filosofilor”⁴, lucru cu care puține țări se puteau mândri atunci.

Opera de traducător a lui D. D. Roșca nu se oprește aici. În anul 1968 a tradus din limba franceză *L'influence de Hegel sur Taine, théoricien de la connaissance et de l'art* (ediția românească: *Influența lui Hegel asupra lui Taine, teoretician al cunoașterii și al artei*), iar în 1977 a tradus și publicat în franceză, la Editura Academiei, *Existența tragică*.

În ultimul deceniu de viață, D. D. Roșca și-a revăzut volumele din 1943, preluând din ele eseuri semnificative pentru viziunea sa raționalistă și umanistă, la care a adăugat altele, nepublicate până atunci în volum, unele vizând o apropiere de concepția materialist-dialectică, încredințându-le tiparului cu titlurile *Studii și eseuri filosofice* (1970) și *Oameni și climate* (1971).

În același timp, ca o recunoaștere a valorii operei sale de traducere și exegeză a lui Hegel, dar și de gândire originală, a fost primit în Academia Română, ca membru corespondent în anul 1963 și ca membru titular în 1974.

S-a stins la 25 august 1980, cu satisfacția unei vieți împlinite, dedicate răspândirii dragostei de înțelepciune în rândurile tineretului.

Iar dacă profesorul, marele dascăl – prezență fascinantă și stimulantă pentru generațiile de studenți care s-au hrănit din vasta sa cultură – va fi uitat, cu trecerea nemiloasă a timpului, gânditorul, interpretul optimist al unei existențe tragice, încrezător în puterile cognitive ale ființei umane, va rămâne prin opera sa, redusă, totuși, în raport cu posibilitățile sale blocate de un timp prea puțin roditor, o prezență incontornabilă pentru iubitorii de filosofie.

1 Aproximarea sa de marxism s-a făcut prin intermediul dialecticii lui Hegel. Cursurile respective, sub titlul *Prelegeri de istorie a filosofiei antice și medievale*, au fost publicate de Vasile Muscă, la Editura Dacia din Cluj-Napoca, în 1986, cu o prefață de Călina Mare.

2 De la prima întâlnire cu gândirea hegeliană a rămas sub fascinația ei, întrucât, după cum îi mărturisea Anei Blandiana într-un interviu publicat de aceasta în *Viața studentescă* (nr. 43, 1967), „Hegel este ca o țară în care pleci foarte greu, dar din care te întorci și mai greu sau unii, niciodată”. Cf. D. D. Roșca, *Atitudini...*, op.cit., p. 32.

3 Celelalte opere hegeliene au fost traduse de către Virgil Bogdan, Petre Drăghici, Constantin Floru și Radu Stoichiță.

4 Au rămas netraduse, atunci, scrierile teologice de tinerețe și corespondența lui Hegel.

Omagiu Magnificenței Sale, vicepreședintele Academiei Române, Alexandru Surdu, șagunist de excepție

Dr. Petru DUNCA

Foarte numeroase sunt ideile, oamenii, spațiile românești care definesc gândirea și opera Magnificenței Sale, Academicianul Alexandru Surdu, faptele conferindu-i o importanță covârșitoare.

Domnia Sa vine, prin gândire și suflet, în spiritul marilor filosofi interbelici. Este un spirit exemplar în esența spiritualității românești, alături de Lucian Blaga, Emil Cioran, Constantin Noica, Mircea Eliade etc.

Un spațiu fundamental, Brașovul, și o operă fundamentală în domeniul filosofiei românești și europene. Alexandru Surdu a fost elev al Liceului „Andrei Șaguna” din Brașov, modelul lui Andrei Șaguna devenind emblematic pentru marele gânditor român.

Între anii 1958-1963 a fost student al Facultății de Filosofie, Universitatea București. Din 1964 a fost cercetător al Centrului de logică al Academiei Române; a colaborat cu mari personalități ale filosofiei românești scăpate din temnițele comuniste: Aram Frenkian, Anton Dumitru, Constantin Noica. Să nu uităm colaborările cu Grigore Moisil, Dan Bădărău, Nicolae Bagdasar, Constantin Floru.

Este foarte strânsă prietenia cu marele filosof Constantin Noica, împlinind un deziderat al acestuia pentru tinerii care urmau calea filosofiei autentice: aprofundarea limbii grecești și a limbii germane, Alexandru Surdu publicând studii asupra logicii aristotelice și asupra filosofiei clasice germane, precum și traduceri din opera lui I. Kant, L. Wittgenstein și Karl Popper.

Alexandru Surdu a realizat prima expunere intuitivă (nonformalizată) a logicii intuiționiste, introducând distincții între asertarea și atestarea constantelor propoziționale intuiționiste, a elucdat problema negației intuiționiste, a semnificației operațiilor logice și a cuantificării, care se dovedesc toate diferite de cele uzuale în logica simbolică neintuiționistă, dar operante în domeniul matematicii, în cadrul formalismului neintuiționist, cu referire și la contribuțiile matematicienilor români.

Pe lângă o expunere complexă a conceptelor, a ideilor din opera lui Aristotel, Descartes și

ALEXANDRU SURDU

filosof

(n. 24 februarie 1938)

Membru corespondent
(13 mai 1992) și membru titular
(8 septembrie 1993) al
Academiei Române;
vicepreședinte al Academiei
Române din 2014.

Discurs de recepție:

Elogiul filosofiei românești.

Kant, se realizează o exegeză epistemică privind ontologia, gnoseologia, metodologia, epistemologia și antropologia.

Parcursul biografiei profesionale este impresionant. De la Academie la Institutul de Cercetări Pedagogice și Psihologice al Ministerului Învățământului la Muzeul Literaturii Române, la *Revista de filosofie*, la Facultatea de Filosofie a Universității București, la Facultatea de Psihologie a Universității „Titu Maiorescu”, membru titular al Academiei Române și președinte al Secției de filosofie, teologie, psihologie și pedagogie a Academiei Române, iar din 1997 director al Institutului de Filosofie și Psihologie „Constantin Rădulescu-Motru” al Academiei Române. Din 2014 este vicepreședinte al Academiei Române.

În calitate de profesor a contribuit după 1989 la pregătirea a numeroase generații de studenți. Distinsul academician, îmbinând activitatea de predare cu o extraordinară muncă de cercetare, cu participarea activă la viața științifică și publicistică la cel mai înalt nivel național și internațional, face parte, în calitate de președinte, din comisiile Ministerului Educației și Cercetării privind evaluarea tezelor de doctorat și a cadrelor didactice universitare, a școlilor doctorale pentru domeniul Filosofie, Teologie, Psihologie, Pedagogie, iar ca specialist de marcă, din comisiile de doctorat la marile universități din țară.

Acest destin unic și special într-un sistem totalitar comunist, un regim represiv, poartă marca marilor personalități ale spiritualității românești și europene din sistemele totalitare (Lucian Blaga, Constantin Noica, Edmund Husserl, Alexandru Soljenitișin etc).

Profilul academicianului Alexandru Surdu și-ar găsi o întruchipare deplină într-o lucrare de mare anvergură ce reflectă destinul unui intelectual de marcă într-un sistem totalitar: *Cel mai iubit dintre pământeni* al marelui prozator român Marin Preda. Se pare, însă, că în cazul domnului academician, privind biografia sa, realul a fost mai bogat decât ficțiunea.

Domnul vicepreședinte al Academiei Române, specialist de înaltă valoare în domeniul filosofiei și logicii, al psihologiei și teologiei, al istoriei și antropologiei, în care are contribuții de o profundă originalitate, este autorul, coordonatorul și traducătorul a peste 56 de volume. La acestea se adaugă publicarea a peste 550 de studii în cele mai reprezentative reviste de specialitate din țară și străinătate.

Monumentala sa operă cuprinde o diversitate de domenii ale filosofiei, logicii și diverselor specificități ale științelor și artelor.

Punctul de plecare al teoriei formelor prejudicative îl constituie analiza cu mijloace logico-simbolice a primelor capitole din lucrarea lui Aristotel, *Categoriile*. Contribuția originală a domnului academician Alexandru Surdu relevă definirea generală a prejudicativului și a domeniului de aplicabilitate a acestuia; relațiile prejudicative stabilesc stări de fapt între entitățile ontice, fie între entitățile ontice și entități lingvistice, fie între entități lingvistice. Extrem de semnificativă este și elaborarea simbolică a teoriei formelor prejudicative. Sunt de remarcat aici definițiile specifice ale conceptelor acestei teorii: individualul, proprietatea, raționamentul, determinarea și expresia. Această teorie completează tabloul unei logici integrale din care nu lipsește logica dialectico-speculativă care ilustrează faptul că gândirea umană este unitară și se exercită în niveluri diferite, dar în mod substanțial legate. Istoria logicii românești, semnificația logicii în evoluția filosofiei și culturii reprezintă o constantă în lucrările domnului academician Alexandru Surdu.

Deschiderea enciclopedică i-a permis domnului academician Alexandru Surdu să considere că istoria filosofiei s-a manifestat pe o *direcție disciplinară*, cuprinzând ontologia, logica și metodologia, gnoseologia și epistemologia și pe o *direcție categorial-sistematică*, aplicând acesteia paradigma pentadică de gândire și ordonând operele filosofice în funcție de „categoriile”: Substanța, Existența, Ființa, Realitatea, Existența Reală.

Domnul academician Alexandru Surdu dezvoltă o dialectică pentadică, relevându-i tipologia și diversitatea. Sistemul filosofiei pentadice se constituie ca o viziune integratoare și deschisă în

același timp, ca o „pentadă de aur a dreptei filosofări”, arta repetând unitatea fenomenologică, concretă a întregii realități. A trasat constantele și specificitatea filosofiei românești, construind un Organon al acestui univers sistemic cu dimensiuni de o deosebită originalitate în contextul filosofiei europene. Extrem de originale sunt cercetările domnului academician Alexandru Surdu privind logica religiei, fenomenologia religiei și antropologia religiei. Prin aceste contribuții se deschid noi perspective în cunoașterea profundă a religiosului.

Activitatea științifică și profesională a domnului academician Alexandru Surdu are o dimensiune exemplară, de o incontestabilă originalitate, în acord cu ceea ce înseamnă mesajul major al filosofiei: efort și responsabilitate.

Despre impresionanta operă filosofică a domnului academician Alexandru Surdu au fost realizate peste 300 de studii publicate în numeroase tratate de sinteză, în prestigioase reviste de specialitate din țară și străinătate, de către cunoscute personalități ale vieții academice și culturale.

Datele fundamentale ale acestei experiențe singulare duc la îmbogățirea și fundamentarea filosofiei românești și europene, fără excese păgubitoare și cu credința în tot ceea ce este durabil.

Generații și generații de iubitori ai filosofiei vor beneficia de aceste extraordinare contribuții.

Logosul, spunea bătrânul Heraclit, se autoîntreține, adică el se sporește pe sine, prin sine. Dar aceasta numai cu condiția că ascultând vocea Logosului și înțelegând Logosul, s-au găsit întotdeauna bărbați eminenți, dispuși să intre în slujba acestuia, să își identifice viața cu viața lui, până la sacrificiu. Acestei categorii de bărbați de excepție, aflați în slujba logosului, Truditorii care îl sporesc cu truda lor, îi aparține și academicianul Alexandru Surdu. Domnia Sa face parte din aceeași mare familie de ilustre personalități ale spațiului filosofiei românești și europene: Constantin Rădulescu-Motru, Vasile Conta, Nae Ionescu, Lucian Blaga, Athanase Joja, Constantin Noica etc.

Domnul academician Alexandru Surdu afirmă că „un filosof este un fiu al timpului și al spațiului în care trăiește”. Această identitate este pe deplin asumată de către domnul vicepreședinte al Academiei Române, de la martirajul vieții la împlinirea de excepție în marele sanctuar al filosofiei și culturii.

Răsplata ce se cuvine unor asemenea oameni eminenți, pentru faptele lor de excepție, este întotdeauna prea mică în raport cu însemnătatea lor uriașă. Se cuvine, de asemenea, să le arătăm și expresia recunoștinței noastre.

Mitropolitul Andrei Șaguna și Brașovul¹

Dr. Vasile OLTEAN

Încercăm să răspundem temei din titlu în baza documentelor descoperite în arhiva istorică a Bisericii Sfântul Nicolae din Șcheii Brașovului (un impresionant număr de peste 3000), care poartă autograful marelui Ierarh sărbătorit, parte din ele purtând încă urmele ultragiilor create de cei care le aruncaseră pe foc, multe dintre documente având file arse. Îl găsim, prin aceste documente în dialoguri, adeseori intime, cu preoții și protopopii (Ioan Popazu, Petru Gherman, Ioan Mețianu, Iosif Barac și Ioan Petric), care administrau în perioada șaguniană cele trei protopopiate brașovene și aveau nevoie de gândirea, înțelepciunea și sfatul părintesc ale marelui Ierarh. Ne îngăduim să facem aici doar o sumară prezentare a mărturiilor aflate în aceste documente, întrucât în volumele amintite sunt redată integral.

În 10 februarie 1847, la puțin timp, după ce fusese recunoscut vicar episcopal în Ardeal, îl aflăm dornic de a le rezolva locuitorilor din Râșnov nemulțumirea față de autoritățile, care îi obligau pe slujitorii bisericii să se supună slujbelor împărătești, în speță încorporarea în armată, spre deosebire de celelalte culte „privilegiate” din Ardeal (doc. necatalogat, 10 febr. 1847). În aceeași zi solicită preoților brașoveni ajutoare pentru sinistrații unui sat din ținutul Hunedoarei, incendiat. Un impresionant număr de documente confirmă, atât solicitarea Ierarhului Șaguna pentru satele transilvănene, lovite de inundații sau incendii, cât și răspunsul pozitiv al brașovenilor, care au colectat ajutoare materiale și bănești pentru sinistrați.

Solicitat de autoritățile guvernamentale și chiar de împărat, Șaguna, prin circulare (și numărul acestora este de ordinul zecilor) explică tuturor preoților, prin intermediul protopopilor, care le sunt obligațiile față de autorități. Constatăm o insistență a Ierarhului pentru alcătuirea matricolelor de botez, căsătorie și înmormântare, editând la Sibiu, în acest scop, formulare tip.

Se implică în acțiunea inițiată de autorități de a realiza recensământul populației, cerându-le preoților, prin numeroase circulare, să

sprijine această acțiune, ba, mai mult, realizează în tipografia diecesană și pentru acestea, formulare tip pe care preoții trebuiau să le returneze completate la Sibiu, pentru a fi trimise apoi autorităților.

Bustul lui Andrei Șaguna, operă în bronz a sculptorului Nicolae Daicu, 1998, Brașov

Constatând că unii preoți din mediul rural (mai ales din satele brănene) desfășoară activitate extraparohială, fiind implicați în administrarea proprietăților și chiar în negoț cu Muntenia și Moldova, iar la nunți și înmormântări se acceptă ritualuri necreștinești, noul ierarh intervine cu promptitudine, dovedind reale cunoașteri juridice, apelând în egală măsură, atât la textele canonice religioase, cât și la cele civile. Se vede pus în situația de a impune ordine și disciplină, obligații neglijate de unii parohi, grație precedentilor ierarhi sârbi (și chiar de episcopul Vasile Moga), care s-au implicat mai puțin în viața obștească, necunoscându-le limba și obiceiurile.

Grija sa părintească se îndrepta chiar și

¹ Pentru redactarea acestui studiu, am folosit în exclusivitate documentele din arhiva istorică a Muzeului Primei Școli Românești din Șcheii Brașovului, care au fost editate recent în 4 volume dedicate marelui ierarh: Î.P.S. dr. Laurențiu Streza, Mitropolitul Ardealului și pr. prof. dr. Vasile Oltean *Mitropolitul Andrei Șaguna în documentele din Șcheii Brașovului*, în Editura Andreiana, Sibiu, 2008-2010.

asupra pușcăriașilor, cerând preoților prin circulara din 1 iulie 1847 să facă slujbe pentru deținuți, cărora să le dea și „*cuviincioasa și potrivita învățătura creștinească și morală*”. Tot astfel știe să recunoască preoților merituosi calitățile. Cuvinte de laudă aduce la 1 iulie 1847 preotului Ioan Popovici din Dumbrăvița pentru catehizația făcută cu elevii din sat. De asemenea, îl felicită pe protopopul Ioan Mețianu pentru buna organizare a conferințelor învățătoarești (scrisoarea din 23 ianuarie 1868), pe protopopul Ioan Petric pentru cartea de învățături creștine (scrisoarea din 9 august 1853). Grija față de preoți îl face să avertizeze prin scrisoarea din 8 iulie 1847 pe protopopul Petru Gherman să nu intervină în conflictul iscat între preotul Gheorghe Pascu din Codlea cu magistratul brașovean și să lase judecata pe mâna oamenilor legii.

Manifestă o aplecare deosebită spre cultivarea intelectuală a preoților și susținerea învățământului românesc în Ardeal. Numeroase sunt documentele prin care recomandă acestora cărțile bisericești și școlare. În 22 aprilie 1847 scrie lui Ioan Popazu: „*Cui, din binecuvîntăniile voastre nu-i cunoscută lipsa ceaia de obște ce o simțim în privința cărților trebuincioasă pentru instituția tinerimii noastre în școalele elementare ce avem?*” Propunea astfel două cărți: „*Descriere scurtă a Țărei Ardealului aplecată la cuprinderea minții pruncilor începători cu întrebări și răspunsuri, tradusă de pre Ungurie, Blaj, 1847, carte aflată în fondul documentar al Muzeului Bisericii „Sfântul Nicolae” (C.V. 466) însoțită și de o hartă a Ardealului. Cea de-a doua carte „Învățătură despre vinars spre folosul școalelor satești de toată legea în Ardeal, de pre limba ungurească tradusă, Blaj, 1847, aflată tot în fondul documentar al Muzeului Bisericii „Sfântul Nicolae” (C.V. 466). „Bineînviințățiilor Voastre – ține să precizeze ierarhul – ca mari în trebi pe subordinații și pretoți creștinii noștri cu atâta mai vărtos să-i îndemnați aceste mult foloșitoare cărțicele... să le procure*”.

În 17 iulie 1851 propune alte cărți „*pre lângă Catehismele mici să află în tipografia Diețesei noastre de vânzare: Abețedare... Ceasloave... Calendariul pe anul 1852... Despre care încunoștinându-te, te poftescu pe Prea Cinstia Ta ca toate acestea să le dai de știre Preoțimei și Dascălilor noștri, ca apoi să poată aceștia de vreme lua cărțile, care li se or vedea de lipsă*”.

După un an, la 1 iulie 1852, anunță tipărirea celor 12 Mineie după modelul celor de la Mănăstirea Neamț din 1846, propunând bra-

șovenilor să le procure la prețul de 60 fl. Aproape anual propune alte cărți. În 1853 propune *Telegraful Român* pentru a fi citit, nu ca un periodic, ci ca pe o carte de cultură pentru „*a se lăși între preoți și alți creștini cultura*” – scria episcopul Șaguna protopopului Ioan Popazu în 6 decembrie 1853. În 17 martie 1856 trimite 100 de *Paraclis*, iar după un an, 14 iulie 1857, anunță că deja a tipărit *Tâlcul Evangheliilor* și *Protocoale parohiale* și în anul următor, în 3 martie 1858 recomandă cartea *Învățătorul și poporul*, pentru ca în 1859 să anunțe, nici mai mult nici mai puțin decât 8 cărți, editate la Sibiu, promițând în scrisoarea de anunț că intenționează să scrie o *Istorie bisericească*, motiv pentru care solicită protopopului brașovean Ioan Mețianu date istorice (și acesta le oferă printr-o nouă adresă). În 1861 îl anunță pe protopopul Popazu despre editarea *Cărții Sinoadelor* și după un an, în 2 august 1862 recomandă cele două cărți ale lui Zaharia Boiu, *Abecedarul* și *Manuducerea*, cunoscutele manuale școlare, întrebuițate până târziu în școlile românești. Aprecieri deosebite oferă cărții editate de I. Popescu privind opera Sfântului Ioan Gură de Aur, recomandată brașovenilor în scrisoarea din 1 iulie 1865 și după un an anunță editarea *Bibliei*. Au urmat, prin alte scrisori, recomandări pentru *Foaia învățătorului* (scrisoarea din 28 decembrie 1867) și *Dreptul canonic* (scrisoarea din 21 mai 1868), precum și pentru alte cărți școlare (scrisoarea din 21 iulie 1869). Doar circumstanțele de spațiu nu ne îngăduie să prezentăm frumoasele cuvinte care însoțesc actul de recomandare pentru cărțile amintite, care, în marea lor majoritate, sunt prezente în fondul de carte veche din Șchei.

Evenimentele revoluției pașoptiste l-au găsit pe marele Ierarh în scaunul episcopesc de la Sibiu și implicațiile sale în aceste evenimente sunt bine cunoscute literaturii de specialitate. Documentele din Șchei oferă noi mărturii deosebite. Încă din 6/18 februarie 1848, a doua zi după ce Împăratul Ferdinand recunoaște calitatea sa de episcop, scria protopopului Ioan Popazu: „*...O nouă cale, așadar, s-au deschis înaintea mea, pe care pentru binele și folosul Domniilor Voastre, precum și a tuturor acelor, carii sânt încredințați grijii mele cei păstorești... Deci spre suplinirea celor de lipsă, eu am aflat cu cale a mă întoarce cătră toți acei fii ai Clerului și ai Poporului acesta al nostru, carii sânt, atât în cele intelectuale, cât și în cele materiale mai aleși și frățești a-i pofti ca văzând cu toții neapăratele lipse a Episcopiei aceștia, să tindă cu mine denpreună mână de ajutoriu și așa cu toții să împlinim măcar numai unele din*

nenumăratele neajunse. Spre înființarea scopului acestuia eu aflu cu cale ca Domniile Voastre să alegeți din mijlocu-vă vreo câțiva bărbați, în care vi-ți avea deplina încredere și pe aceștia să poftiți a-i îndrepta încoace, ca aici să sfātuindu-ne cu toții să aflăm măsuri a împlini cele de lipsă cu ajutorul lui Dumnezeu și cu al nostru (al) tuturor...”.

Ca urmare, protopopul Ioan Popazu alcătuiește o delegație, în fruntea căreia se afla el și noul notar al Bisericii „Sfântul Nicolae”, Ioan Bran (singurul avocat român din Brașov), care pleacă la Sibiu, iar la întoarcere, (în 12 martie 1848), prin cunoscutul revoluționar Constantin Secăreanu, trimite un ajutor de 1500 fl. pentru episcopie. În 21 martie 1848 episcopul Șaguna adresează, atât pentru Biserica „Sfântul Nicolae”, cât și pentru cea din Cetate câte un act de mulțumire, apreciind fapta brașovenilor „carii totdeauna sunteți îngrijiți pentru binele obștesc...”.

După ce românii din Șchei, în frunte cu Ioan Bran, pătrund în cetate și pichetează prefectura și primăria, sașii le recunosc o parte din drepturile lor. Din documentul semnat de Universitatea Națională Săsească aflăm că aceasta „a făcut constatarea îmbucurătoare că partea cea mai cultivată a valahilor din teritoriul săsesc – îndeosebi în timpul mai nou – tinde în mod hotărât să răspândească cultură și educație pentru naționalii săi. Aceste tendințe umane, națiunea săsească vrea să le sprijinească după putință, pentru că ține mult la aceea, ca pe toți locuitorii teritoriului săsesc să-i vadă ajunși la treapta educației spirituale și a moravurilor înnobilate, întru care aceștia toți să poată deveni părtași în mod egal la instituțiile legale și constituționale ale națiunii săsești. Universitatea națională săsească trăiește în convingere că numai cultura și moralitatea pot fericii popoarele în mod durabil și le fac capabile de gustarea binecuvântată a drepturilor și libertăților mari și extinse, aplanând contrastele aparent mari”. Li se promitea românilor: „Atât dreptul de a fi aleși ca membri ai comunităților săsești, cât și cererea de numire și promovare în funcții locale și cercuale... fără nicio deosebire de credință confesională, de asemenea: primirea ucenicilor valahi la o meserie în breslele săsești ca și intrarea acestora în corporații, nu vor întâlni nicio piedică în cale; pentru fiecare biserică – maternă neunită valahă de pe teritoriul săsesc se va separa o porțiune canonică din pământurile comunale; preoților neuniți trebuie să le revină anume privilegii personale pe teritoriul săsesc, de care se bucură clerul religiilor recepte...”.

Cu toate acestea românii se dovedesc în continuare nemulțumiți și hotărăsc să participe la Marea Adunare de la Blaj. Prin scrisoarea din 16 aprilie 1848 episcopul Șaguna îi sfătuiește pe brașoveni cum să se comporte la Blaj: „De vreme ce mulți întră poporenii noștri vreau să știe sfatul meu cel arhieresc în privința trebilor ce se țin de dănșii, drept aceea înainte de toate încredințez pre toți iubiții mei în Hs. Fii, ... în adunarea care se va ține la Blaj în 17-29 Maiu a.c. ca pentru ștergerea iobăgiei și încetarea robotelor, să se facă o lege, care Maiestatea Sa să o întărească și după aceea să se pună în lucrare și fiindcă toți mai marii voștri și Domnii pământești, așijdere părintește vreau ca starea voastră și a preoțimei noastre să se îmbunătățeze...”.

Aceasta, iubiților fii în Hs. cu atâta mai mare osărdie să faceți cu cât și singuri vedeți că Domnii voștri vreau bunul vostru și așa, de veți asculta și de veți împlini Sfatul meu, să știți că și copiii, nepoții și strănepoții voștri să vor binecuvânta în mormintele voastre...”.

În arhiva muzeului se păstrează un memoriu al Națiunii Românilor din Marele Principat al Ardealului, semnat la Blaj în 1 mai 1848 de episcopul Andrei Șaguna, Ioan Lemeny, Simion Bărnuțiu, George Barițiu, August Treboniu Laurian, Ioan Popazu, Timotei Cipariu, Ioan Bran, Petru Man și Iacob Bologa (deci patru brașoveni), de unde aflăm că „Națiunea Română din Ardeal, pătrunsă de duhul libertății, egalității și Fraternității... s-a adunat în ziua sus-numită, (17 mai) din toate ținuturile acestui Mare Principat, în număr de peste 40.000 de suflete, în Blaj și s-a declarat și proclamat de națiune independentă... revendică independența sa națională... să aibă reprezentanții săi în Dietă, proporțional cu numărul său; să aibă funcționarii săi în toate ramurile administrative, judecătorești și militare, în aceeași proporție și să se folosească de limba sa națională în toate problemele care o privesc și anume: atât în legislație, cât și în administrație... Biserica Română, fără deosebire de confesiune, să fie liberă și independentă față de oricare altă Biserică și egal îndreptățită cu celelalte Biserici ale țării în toate drepturile și privilegiile. Ea pretinde reînființarea Mitropoliei (Arhiepiscopiei) române și Sinod anual, după vechiul drept... cere desființarea neîntârziată robotei (iobăgiei) fără nicio despăgubire din partea țaranului... desființarea tuturor tagmelor de breaslă și a corporațiilor comerciale privilegiate... desființarea vămilor și a oricărei alte piedici pentru comerțul cu țările vecine,

apoi desființarea impozitului dublu, pentru creșterea animalelor... desființarea zecuielii metalelor care sânt exploatate în Patrie... libertatea deplină a cuvântului și presei... garantarea libertății personale și a dreptului de asociere și întrunire... procedură publică și orală în tribunalul cu jurați... gardă națională română cu dizolvarea Miliției grănicerești... numirea unei Comisii mixte pentru cercetarea și dezbaterea diferitelor plângeri... dotarea egală a clerului lor cu aceea a celui de alte confesiuni... ridicarea de școli naționale române în toate satele, târgurile și orașele, institute tehnice, seminarii pentru instruirea clerului, ca și înființarea unei Universități Naționale românești și dotarea acesteia din vistieria (casa) statului în raport cu poporul contribuabil, apoi dreptul de alegere a întregului personal didactic și deplină libertate de instrucție și învățământ... să se întocmească o nouă constituție pe bazele Libertății, Egalității și Fraternității.... Națiunea română pretinde ca celelalte naționalități conlocuitoare nu trebuie în niciun caz să ia în discuție problema unirii Transilvaniei cu Ungaria...”.

Aflat la Viena, împreună cu protopopul Ioan Popazu, notarul Bisericii „Sfântul Nicolae”, deputatul Ioan Bran le scrie mai multe scrisori reprezentanților din Șchei. În scrisoarea din 24 mai 1848 revine, mărturisind speranțele delegației din care făcea parte și episcopul Șaguna: „Cele mai dinainte nădăjduesc a vă fi cunoscute, parte din scrisorile ce v-am trimis, parte din viul graiu a D. protopop – acum numai cele ce au urmat după aceea, adică la 18/6 iunie am plecat din Viena eu cu Măria sa Domnul Episcop și ceilalți Deputați către Insbruck în Tirol la Înălțatul Împărat, iară D. protopop către Brașov. Pă cale văzând D. ep(is)c(o)p că Popazu nu este cu noi, i-au părut rău, căci s-au întors la Brașov, zicând că ar fi voit ca pre Popazu și pre mine să ne ție lângă sine la Peșta, erî i-au părut rău căci nu i-au spus Popazu Mării Sale că să întoarcă la Brașov. Noi la 22/10 iunie am ajuns la Insbruck și la 23 iarăși am și avut audiență la înperatorul, unde arătând nemulțămirea cu rezoluția ca dintâi die 11 iunie pă lângă o altă reprezentăciune am așternut majestăți sale de nou peticiune de la Blaj din 17 mai și deosebi au cuvântat D. e(pis)c(o)p foarte bine la Imperatorul, iar maiestatea sa ni-au dat aici adăogatul răspuns la 23 iunie, care întâi ni s-au cetit chiar maiestatea sa prin viul său graiu, apoi tot atunci ni l-au dat și în scris din care nădăjduiesc că spre ca mai mare bucurie a D-voastră ca vrednici și buni,

adevărați naționaliști veți vedea împărăția lui D(u)mnezeu și dreptatea lui răvărsată din deplin asupra nații noastre românești că bunul nostru împărat ni-au hotărât... ca naționalitatea noastră prin un articol de legi deosebit să să garanteze asigure; să ni se facă școli naționale, biserica noastră ...să fie întocma cu celelalte biserici... iobăgimea și robotele sterse împreună cu dijma... tipariu liber... gardă națională... prigonirile de judecată să să isprăvească... noi Rumani să fim aplecați la toate ramurile administrației publice... după amiază la unu mergem la audiență la prinț Franț și la prinț Stefan Palatin și la Ministri etc. Măne nădăjduim a porni către casă cu toate că maria sa D. e(pis)c(o)p nu mă lasă, zice să rămâiu cu măriă sa la Peșta, la dietă”.

Aflat încă la Viena, episcopul Șaguna, în scrisoarea din 25 mai 48, îndeamnă populația la calm, îndemn reluat după patru zile (29 mai), tocmai în condițiile în care magistratul amenințase pe brașoveni cu legea marțială pentru turbulenții „care vor atenta cu forța asupra unei persoane sau asupra avutului străin”. (Doc. din 14 iunie 1848).

Spre liniștire, Episcopul Șaguna scrie brașovenilor în 18 iunie 1848 o scrisoare prin care le prezintă demersurile făcute pentru națiunea română: „...alegându-să în adunanța noastră din Blaj o deputăciune, care au fost menită a așterne la Majestatea Sa, Prea bunul nostru Împărat, petițiunea națiunei române, acești deputațiuni de cap și povățuitoriu eu am fost prochemat, și cu un glas denumit... de vreme ce Prea bunul nostru Împărat nu să afla în Viena, ci la început în Tirol, numaidincât am și pornit către Insbruc, unde ajungând joi în 22/10 iunie cu ajutorul lui Dumnezeu în pace, în următoarea zi, adică vineri în 23/11 iunie am și fost norocoși a fi primiți înaintea feții Majestății Sale... – se dă în continuare rezoluția împărătească, prin care le promite că va da o lege – să se asigure, și o să se grijască de ridicarea Școalelor Naționale. Ceruta prin voi egalizare a Bisericii greco-neunite cu celelalte Biserici din Țară, precum și acoperirea lipseilor bisericesti și școlare prin speșele statului...”. Îi asigura că „Nația noastră română să va recunoaște de Națiune, și să va asigura prin o lege deosăbită; Maica noastră Biserică greco-neunită este de ica în acolo asemenea cu celelalte Biserici din Țară întru toate; Statul sau Țara va acoperi lipsele noastre cele bisericesti, și școlare, adică va plăti popii și dascălii noștri ș.a. cu speșele sale; toți oamenii din Țară, fără de nicio deosebire, vom plăti contribuția sau dajdea, și vom

purta toate greutățile de obște; să va șterge iobăgia și dijma, precum s-au și făcut; și noi vom avea tipariu slobod, și judecătorii jurate; poporul nostru să va înarma după lege. Stând deci lucrurile noastre astfel – încheia ierarhul – nu cred că să mai află între voi măcar unul, care să nu să bucure din inimă pentru toate acestea...”

Noi asigurări survin prin scrisorile din 6 iulie, 28 iulie și 28 august, din același an, ultima fiind trimisă din Buda, unde Șaguna se afla pentru a i se recunoaște calitatea de episcop.

Datorită evenimentelor tulburi, episcopul Șaguna se vede nevoit să-i anunțe în 5 septembrie 1848 pe protopopii Ioan Popazu și Alexie Verzea că se amână cursul teologic, pentru ca prin scrisoarea din 22 noiembrie, același an, să anunțe pe protopopul Popazu că se va relua cursul teologic și solicită totodată protopopului brașovean lista noilor tineri propuși spre hirotonire.

Delegația revistei „Familia Română” în vizită de documentare la Muzeul „Prima școală românească” din Scheii Brașovului.

În dreapta fotografiei, gazda primitoare, pr. prof. dr. Vasile Oltean, directorul muzeului.

Se formase între timp Comitetul Națiunii Române și mai multe documente (4/16 oct.; 5/17 oct.) din colecția menționată, transmit mesaje ale acestui organism privind „organizarea luptei pentru apărarea și alungarea dușmanilor”.

În 31 octombrie 1848, Episcopul Andrei Șaguna scrie protopopului Petru Gherman: „...te îndatorezu pe Domnia Ta ca numaidecât să împarți în Protopopiatul încredințat listele aicea alăturate și să îndemni pe Preoțimea și poporeni(i) noștri ca să subscrie și să ajute cine cu cât va voi pe Comitetul Nostru Național, carele

nu cruță a-ți jertfi puterile sale trupești și sufletești pentru bunul națiunii noastre...”. Ca urmare protopopul Petru Gherman scria preoților: „...După cetirea și înțelegerea poruncii de sus, cu toată strădania să vă siliți a câștiga pe sama Comitetului ajutoare de bani și să însemnați în listele aicea trimise cu acurație mai întâi frățiile voastre, cel puțin câte Rfl. 5 argint unul, iară cei mai avuți batăr 10 f.c.m., gocimani și jurați, poporeni, pe toți să-i poftiți a face jertfa aceasta și să nu amestecați sumele în argint cu cele de w.w. și cu graba pună luni dimineța 8 9-ber să aduceți listele și bani(i) adunați în natură în mâna mea negreșit”.

După revoluție, în 22 decembrie 1849, episcopul Șaguna scrie protopopului brașovean Ioan Petric, cerându-i să facă o colectă pentru tinerii militari răniți „pentru ca să se poată împărtăși de bunătatea aceasta cu atâta mai mulți asemenea nenorociți, să cere un fond mai mare, la care sântem datori a contribua cu toții.

Cinstia ta vei avea strânsă datorie... și a provoca pe toți Preoții și creștinii nostri a contribua la acesta, fiecarele după puterile sale, mergând D-ta cu pildă bună înainte...”

În aceste condiții episcopul Șaguna revine cu noi îndrumări adresate enoriașilor săi, transmițând dispozițiile autorităților din Transilvania, din care reținem: „...luând în băgare de seamă că, atât națiunea română, cât și cea săsască în multe chipuri și-au exprimat voința și singure de sine au făcut propunere, a găsit cu cale de a orându-i ca să se facă o recrutăție din amândoa națiunile, în cercurile de jurisdicțiune și în satele ce sânt în dispozițiune, spre a completa corpurile de trupe patriotice ce se află în țară... se hotărăște, ca completarea numitelor trupe ale țării, dimpreună și cu rezervele ce trebue să se formeze în numărul trebuincios de 3745, să se facă numai din populația română... Locuri de asentație se hotărăsc: Sibiiul, Brașovul, Mediașul, Sas-Sebeșul și Hațegul... Recrutația celor 3745 oameni ce cad pe națiunea română pentru completarea trupelor țării și pentru formarea rezervelor, se va aduce la îndeplinire de către Comitetul român prin Tribunii orându-iți pentru cercurile române se împiedice îndeplinirea presentației recrutelor, încât se atinge aceasta de cercurile jurisdicțiunilor... Spre a se putea urma asentația cu neprecurmare și a nu se pricinui deodată prea mare îmbulzeală, jurisdicțiunile și Tribunii vor îngriji, ca îndată

ce se va aduna un cvantum de recrute, numaidecât să-l trimită la locul de asentație... nu se vor întrebuința comenzi militare pentru escortarea recruților la locurile de asentație, ci această escortație se va face din partea cvitului silă prin paznicii săi sau prin gardisti... invită pe Comitet ca fără cea mai mică întârziere să ia măsurile cele mai potrivite și să întrebuințeze toată puterea influinței sale spre a îndeplini aceste arândueli ale Escelenției Sale cât se va putea mai curând și mai punctual...”.

În primăvara anului 1849, protopopul Ioan Popazu, din însărcinarea Episcopului Șaguna, se găsea încă la Viena și raporta brașovenilor: „...noi după ce am colendatu acum a treia oară pe D. Ministri, cererea Națiunei noastre s-au lătu la peractare și așteptăm ca astăzi, muine să căpătăm rezoluțiune. Noi nădăjduim că rezoluția va fi spre mulțumirea noastră, pentru că am făcutu ca familia Împărătească să se intereseze multu pentru cauza românilor, apoi Gazetele toate, care ne-au priimitu în coloanele lor Petițiunea noastră, o laudă că este dreaptă și potrivită cu spiritul timpului de astăzi. Destulu că de astăzi încoace Națiunea noastră va cuprinde locu care i să cuvine. Vom avea, Fraților, în Ardealu Domnii noștri, vom avea aici Ministeriu, Consiliari(i) noștri. Națiunea noastră, cu un cuvântu va avea viață politică, drepturile sale, vaza sa înaintea Împărăției și înainte Europei...”.

În toamnă, aflat încă la Viena, protopopul Ion Popaz transmite un nou mesaj plin de încurajări: „...Eu v-am trimisu mai multe Epistole, prin care v-am înștiințatu pe scurtu Deputăciunea română de aici, până unde au scosu Cauza Națiunei române. Acum iată că să întorcu în Ardealu frații Simion Bărnăușiu și A. Lauianu și Maiorescu, oameni cunoscuți de luminați, zeloși și prea multu meritoși pentru Tronu, Împărăția întreagă-și pentru Națiunea românească. Aceștia vă va încunoștiința mai în largu despre toate ce s-au făcutu în Cauza Națiunei și ce este de a se mai face.

Am înțelesu cu mare durere, Domnilor! că sântu unii oameni nepricepuți, carii blastămă ceasul în care Națiunea Română, chemată prin Manifestele împărătești prin Prochiemăciunea fosului Comandertu Generalu și Lucoțiatoriu al Împăratului în Ardealu D. Baronul Pudcăru s-au sculatu în contra Ungurilor pentru apărarea și susținerea Dinastiei Austriace, a Împărăției întregi și a Națiunei române, blastămă mai cu samă pe Bărbații carii s-au pusu în capu Națiunei de o au povățuitu zicându că dacă Națiunea română și Bărbații ei aru fi ținutu cu

Ungurii, sau cel puțin dacă ar fi fostu adiafori, adecă n-ar fi ținutu nici cu unii nici cu alții, nu s-ar fi omorātu atâtea mii de oameni, nu s-ar fi prefăcutu în cenușă atâtea sute de sate, nu s-ar fi păgubitu atâtea mare de oameni avuții.

La rătăciții, care umblă cu astfeliu de vorbe, eu le răspunzu așa: Unguri(i) au fostu hotărātu ca să stângă toate Națiunile nemaghiare împreună lăcuitoare, Unguri(i) s-au ruptu de Împărăția Austriei, au pusu josu pe Împăratu nostru cel prea înduratu și au făcutu republică, pentru aceia iată că au căzutu cu sunetu, veți fi auzitu, că acum pe Ministrii ungurești îi pușcă și îi spunzură, pe alții îi osândescu la prinsoare pe toată viața, pe Episcopi(i) lor îi punu josu din vrednicia lor mii de mii de învățați, cetățeni și poporeni unguri să depoartă în temnițele cele mai rele. Națiunea ungară au pierdu(t) toate drepturile ei de mai nainte, e înferată înaintea Împărăției pentru totdeauna cu feru necredinței, pe scurtu ea a apusu pentru totdeauna.

Deci dacă ar fi ținutu românii cu ungurii și românii ar fi pățitu ce pătescu acum ungurii. Pe fruntașii românilor, acum încă i-ar pușca, i-ar spunzura din porunca Împăratului. Mii de români, cetățeni și poporeni ar fi târați pe la temnițele cele mai grozave. Națiunea română, care zăcea în robie, ar fi fostu de nou băgată în lanțurile robii pe sute de ani și aceasta ar fi pățitu Națiunea română și bărbații ei și atunci dacă ar fi românii adiafori, pentru că cine nu sare într-ajutoriu și să trage deoparte, atunci cându este tronul, Împărăția și Națiunea în peicul, acela este necredinciu, este rebelu și meritează a fi pedepsitu ca un rebelu.

De aceia oameni(i) românilor cei cu min-te, ba tot românu trebue să zică, binecuvântatu să fie ceasul în care Națiunea română s-au sculatu să apere Tronul, Împărăția Austriei și Națiunea, pentru că cându alte Națiuni, care trecea de credincioase, au pierdu(t) drepturile avute pentru perfidia lor, Națiunea română au auzitu din gura Augustului său mpăratu lăudându-o, că este, este Națiune credincioasă, vitează încredințându-o că îi recunoaște cu mulțămă jertfele ei ele mari aduse pentru Tronu și Împărăție și că-i dă asemenea valoare, asemenea de mari drepturi ca la toate Națiunile credincioase din Împărăție. Binecuvântați să fie Oamenii Națiuni(i) cari i-au fost povățuitori, pentru că pe cându Bărbații altoru Națiuni, toată învățătura lor au întrebuințat-o ca să surpe Împărăția, ba pe cându chiaru Bărbați de Statu cei mari nu să pricepeau încătrău să pornească cârma, Bărbații Națiunei române au pă-

trunsu evenimentele, au croitu și au nemeritu calea cea adevărată și sigură, calea adecă a credinței și alipirei cătră legiuitul Împăratu și cătră Împărăția întreagă precum și cătră Națiunea sa, aducându prin această pătrunzătoare înțelepciune nespusa sa mare onoare și folosu Națiunei române, binecuvântați să fiți D. Domnilor Reprezentanți ai Bisericei cei mari și ai Bisericei din Cetate, pentru că Dumneavoastră cu mulți ani înainte de întâmplările de față, dar mai cu samă în anul trecut și curgătoriu ați luat parte însemnată la cauza Împăratului și a Națiunei române, ați datu ajutoriu de bani, care este cu atâtu mai priimitu înaintea Naiunei, că ceilalți români din Ardealu santu săraci și mai cu samă astăzi mai săraci ca totdeauna. Domnilor! Viitoarele generații vor avea mari cuvinte de a vă mulțami pentru că ați datu ajutoriu la întemeierea viitoriului Națiunei române, familiile Dumneavoastră, copiii Dumneavoastră vor trage dobândă înmiită de la ajutoriul ce-l faceți Națiunei. Fiți dar, Domnilor, totu așa zelși și naționaliști cum ați fostu până acum, întindeți la cauza Națiunei ajutoriul ce vă este prin puțință și din pungile Dumneavoastră și din lada Bisericei, că și Biserica au câștigatu nespusu de multu, rădicându-să la rangul cu toate celelalte Biserici din Împărăție – Eu din hotărârea comună, rămâi aici la Viena până mă va schimba altul peste puțin tâmpu, că nu este bine să lăsăm Viena fără niciun Bărbatu niciun minutu...”.

În 22 decembrie 1849, considerând că rămânerea protopopului Ioan Popazu la Viena este inerentă, episcopul Șaguna dispune ca protopopiatul Brașov să fie suplinat de preoții Petru Gherman și Ioan Petric.

În 24 ianuarie 1850, tot de la Viena, protopopul Ioan Popazu raporta brașovenilor cu o oarecare doză de tristețe: „...Din scrisoarea fratelui Părintelui Ioan Petricu din 29 Dechiemvrie 849 am înțelesu cu durere că Onoratu Dumneavoastră ați fi scârbiți pe mine că nu vă scriu mai desu, cum mai stă cauza Națiunei române aici, a cărei fericită dezlegare știu că o doriți din adâncul inimii, ca niște fierbinți naționaliști ce sânteți. Eu, Domnii mei, știu că în astfeliu de vremi, pe cum sântu cele de astăzi, să cam despecetluescu scrisorile trimise pe poște, cum au pătimitu deputăciunea noastră cu mai multe scrisori, am socotitu să cautu ocaziuni private sigure, prin care să vă scriu. Deci, iată că acum prin frate-meu (Negustorul Costantin Popazu, membru și președinte al Eforiei Școlare) vă trimețu această epistolă, prin care am onoarea a vă scrie, că noi aici batem neîncetatu

ca să ni să dea o mângâitoare rezoluție subscrisă de înălțatul împărat la cererea întregei națiuni române așternute Maiestății ale încă la 25 Februarie 1849, dăm memoriale peste memoriale la înaltul ministeriu, prin care ne plângemu despre nedreptățile și neajunsurile, ce se întâmplă Românilor în totu locul și acum, după ce au întratu organele guvernului împărătescu în țară cerem ca să se dea și Românilor drepturi asemenea de mari ca la celelalte națiuni, ca unora, cari au jertfitu și au sângeratu pentru tronul și întregimea monarhiei mai multu decâtu oricare altă națiune din întreaga împărăție, ceremu ca să se rădice din calea Românilor pedecile, ce li se punu în privirea negoțului și a industriei spre mare paguba și a lor și a erariului împărătescu, ca să se facă un ajutoriu de bani pentru miile cele multe de văduve, orfani și de lipsiți a credincioșilor, ce au căzutu în bătae... Însă trebue să avem răbdare, pentru că știți, Domnii mei, că neprieteni(i) Românilor sântu nenumărați și puternici, apoi ce este dreptu, deși așteptămu de unu anu după rezoluțiune, socotiți Domnilor că Împărăția Austriei acum să prefacă de nou cu totul, ministrii lucră zioa și noaptea și tot nu potu răsbi cu lucrul, cauza națiunei sârbești, care s-au fostu așternutu înaintea cauzei noastre romane, după cum veți fi știindu, numai mai deunăzi s-au hotărât provizorie, acum au venitu rândul cauzei națiunei noastre, ca să se ia înainte. Apoi avem trebuință de nădejde, pentru că, Domnilor și fraților! Până cându va sta constituțiunea ce au dat-o Înălț. Împăratu la 4 Martie 1849 pentru toate națiunile din împărăție, până cându principiul, temeiul aceștii constituțiuni va fi egalitatea, care cere, ca la toate națiunile, fără deosebire, să se măsoare drepturile cu aceeași măsură, până cându să va zice că Românii în fatal(ii) ani 1848 și 1849 au căzutu în bătae pentru împăratul cu zecile de mii, au avutu pagube de zeci de milioane și aceste neauzite jertfe, aduse de către Români, pentru mântuirea tronului și a întregimei monarhiei, aceste jertfe se vor pomeni și nu să vor putea tăgădui până va sta lumea și pământul, până atunci să avem toată nădejdea că națiunea romană va avea același dreptu și aceeași valoare, ce va avea oricare altă națiune din împărăția Austriei. Numai, vedeți Domnilor, națiunea română este lăsată de pronie, așa ca ea să plătească mântuirea, emanciparea sa mai scumpu ca alte națiuni, ca ea să nu scape așa lezne și așa curându de greutate. Însă noi să ne închinăm proniei și să fim mulțumiți și cu răstriștea aceasta, ca cu una ce și ea ne aduce folosul. Pentru că până cându o na-

țiune are a să lupta cu greutate, până atunci ea este trează, priveghitoare, bărbată, tare, nobilă, iubitoare de aproapele, scumpă prețuitoare a drepturilor câștigate cu atâta sudoare. Aceasta am văzut-o la mari și puternici Romani, a căroru strănepoți sântem noi. Până cându aveau Romani(i) a se lupta cu Cartaginezi(i) ce erau niște oameni rășboinici și neîmpăcați dușmani ai Romanilor, până atunci Romani(i) erau tari și mari și mergeau totu înainte mereu, îndată însă ce cartaginezi(i) încetară de a mai supăra și a mai combate pe Romani, aceștia nemai-avându grije de niminea, începură îndată a să preda la desfătări, la totu feliul de desmerdări, cu unu cuvântu la moliciune și după această viață trândavă și leneșe n-au trecut multu și au perduto împărăția, au apusu așa de tare Romani(i), încātu și numele lor numai noi mai sântem cari îl purtăm. Dreptu aceia, Domnilor și fraților, să fim răbdători, așteptători, abătători, plini de nădejde, jertfitori, pacinici și iubitori de buna rânduială și așa vom rădica națiunea română la rangul ce i se cuvine și vom face ca nepoți(i) și strănepoți(i) noștri să moștenească o soartă fericită... În sfârșitu, Domnilor, eu de la plecarea Prea Sfințitului nostru arhieru, de aici din Viena, fuseiu însărcinatu de deputații români de aici, ca să ducă cuvântul pe la audiințele la Maiestatea sa și la miniștri. Aceasta este pricina de ce nu mă putui mișca de aici până astăzi. Îndată, însă, ce vom primi rezoluțiunea multu dorită, ce credem că nu să va mai amâna multu, sau dacă voi vedea că cere zăbavă mai îndelungată, îndată ce să va rezolva altul, ca la audiințe să facă pe oratorul, eu îndată voi pleca acasă, că fără de aceea m-au încinsu un doru de patrie, care îmi sfâșie inima cu totul”.

Pe plan local se fac pregătiri pentru sinodul bisericesc programat la Sibiu. Episcopul Șaguna anunță pe brașoveni prin adresa din 10 februarie 1850: „Fiind gata toate prelucrările pentru ținerea unui sobor eparhial aici la Sibiu în 12/24 Martie a.c. stătătoriu din gărdați Preoți și Mireni de religia noastră, în care Sobor se vor pertracta lucruri de Biserică și Școale, precum toate din aici alăturatul meu Țărculariu se potu vedea. – poftesc pre Prea Cinstita Comunitate ca să aleagă și din mijlocul său un adlegat bărbat harnic, care cujetând mainainte despre obiectele de pertractat, să poată sfătui și informa în privința aceasta și care, aflându-să aici timpuriu la terminul hotărât, să fie pregătit a se împărtăși cu cele sfinte dinpreună cu ceilalți comembri ai Soborului...”.

Reprezentanța Bisericii „Sfântul Nicolae”

din Șchei, în ședința sa din 5 martie 1850 îl alege ca delegat pe negustorul Ioan Jipa, căruia i se predă și o listă de sarcini, din care menționăm:

„1. A avea inaintea ochiloru hotărîrea marei Aduneri Naționale ce s-au ținut la Blasiu 3/15 Mai 848 și pe temeiulu aceliu.

2. Nu numai a sterui restaurarea Mitropolii romanesce în Ardeal după dreptul vechiu, ci a sterui ca acum la acesta Sinod să se și aleagă după dreptul Religiei noastre Mitropolitu.

3. Totu pe temeiul acestii, să se consfățiască totala independență a Religiei noastre de la ori care alta Religie, putându-se pe sine liber și neatârnatu a se organiza și administra în toate trebile sale religionarie.

4. La Religiea noastră Preoțimea întreagă, începundu de la celiu mai înalt gradu de la Mitropolitu, până la celu mai micu preot, paroch, capelan sau diacon să se înzestreze cu porțiuni canonice în moșii și unde acestea nu se vor afla, și nu vor ajunge acolo și într-atâta în lefe de bani, potrivit cu chiemarea și datoriile loru, precum este aceasta la celelalte Religii, asemenea.

5. Pentru Școale, pentru educațiunea Tinerimei naționale, începând de la Universitate, Seminaru de Clerici, până la cea mai după urmă Școală Normală, să se renduiască o fundațiune a căruu venitu anual să poată întîmpina toate lefile și toate cheltuielile acestora și aceasta fundațiune, sau în un Capitalu de bani, sau în bani încredințiatu administrațiunei Națiunei noastre.

6. Să se facă de cătră Sinod un statutu ca în proporțiunea membriloru S. Sinod să ia parte și mireni la alegerea protopopilor.

7. Ca Preoții, ca adevărații cetățeni de statu, după principiul Egalității de Drepturi, să aibă preoții totu dreptulu a putea purta și direcțorii politice și a să amesteca în trebi politice.

8. Va avea datorie a sterui cu totu adinsulu ca acestu S. Sinod să se constitue după vechiulu Dreptu al Religiei noastre – designându-se numărul membrilor celu puțin în 210, din care una parte preoți, iar doo părți mireni – care afară de protopopi, toți ceilalți, se vor alege de cătră respectivele comunități.

9. Acestu S. Sinod se va declara de anualu și se va concherna la dzioa hotărâtă și numită acum – totdeauna prin Mitropolitu sau în vacanția acestuia prin Episcopii – timpuriu destul, celu pucinu cu 6 septemini înaintea zilei menite pentru deschiderea Sfântulu Sinod.

10. Va avea cu totu adinsul așterni ca să se cerceteze cu toată scumpetea starea Epis-

copii și a Clerului, să se scoată la lumină și să se tragă sub administrațiunea gremială, precum este acesta și la alte Religii și Cleruri...”

Pentru a veni în sprijinul acestuia, protopopul Ioan Petric organizează un sinod local în 10 februarie 1850, fapt inedit până atunci, pe care-l prezintă în mai multe documente din fondul amintit, atrăgând chiar nemulțumirea episcopului.

Revenit de la sinodul de la Sibiu, în 25 martie 1850, deputatul brașovenilor Ioan Jipa raportează între altele: „...Din înțâliapta Conșfătuire a prea onoratei Reprezentații, poftit fiind subscrisulu ca Deputat al Onoratei noastre obști la S. Sinod, reclamat de prea luminatul nostru, Domnul Episcop Andrei Șaguna, prin milostiva sa Ordinaciune din 9/21 februarie 850, dtto. Nro.110/850 și bine cunoscând trebuința Deputăciunii aceștia, nu am lipsit cu mulțămire a o priimi. Deci, după Înștruția Prea Onoratei Reprezentații din 5/17 martie 850 Nro.7/850 am cuprins scopulu onoratei noastre obști la pomenitul Sinod, având înaintea ochilor toate puncturile cuprinse întru pomenita Înștruție și la toate hotărârile acestui S. Sinod s-au păstrat cu scumpătate nu numai neclintitta religie Sf. Biserici noastre răsăritene, daru mai vârtos s-au și împărtășit la toate îndreptățirile parohiale întru asemenea cu celelalte S. Biserici reseritene din întriaga Monarhia Austriacă, întru asemenea și în privirea culturi(i) Tinerimei române și fii a Sf. Biserici reseritene s-au observat întru toate ramurile îndreptățiri Școalelor și pentru fiii ai onoratei noastre obști române, prin ridicarea de școli și învățături potrivite populației noastre și timpului prezent, despre care mai pă larg să va vedea din protocolul acestui S. Sinod la vremea sa – la care Prea Onoratul Domnu Prota Ioan Popazu nu au cruțat în relațiile Sfinții Sale cele mai suderoase lupte și îngrijiri, atât întru îndreptățirile parohiale ale Sf. Biserici noastre, cât și întru luminarea și înaintare culturei Tinerimei noastre române...”

Revenit la Brașov, Popazu poartă o bogată corespondență cu episcopul Șaguna, pe care-l slujise atât de mult pe meleaguri vieneze. Acesta din urmă îl felicită pe protopopul brașovean pentru colecta de bani făcută pentru ajutorarea văduvelor și orfanilor, victime ale revoluției (scrisoarea din 25 noiembrie 1850), iar într-o altă scrisoare (19 august 1850) anunță pe protopop despre noul popas brașovean al prințului sârb Miloș Obenovici, ba mai mult, îi cere protopopului brașovean, ca pe timpul plecării sale

la Viena să se îngrijească de problemele episcopiei (scrisoarea din 14/26 noiembrie 1850): „...Fii încredințat însă că eu, încât înaintarea Prea Cinstiei Tale va fi de folos pentru binele Bisericei și al națiunei noastre, o voi sprijini și voi avea grijă de dânsa”. Se referea la demersurile făcute la Viena de Popazu. „Numai de ar da Dumnezeu ca să ne îndrepte și să se îmbunătățească odată soarta Bisericii și a națiunii în genere și apoi celelalte mai lesne vor urma. Eu aici nu lipsesc a-mi face datoria în privința aceasta, măcar că duhul mi-e foarte apăsător și pătimaș din cauza luptelor și a necazurilor celor multe, cărora necurmat sântem espuși. D. Maioreșcu încă nu mi-au împărtășit hârtiile în privința gimnaziului din cauză că nu mi se pare a fi sosit momentul cel favorabil de a putea face cu bun succes la înaltul ministeriu pașii cuviincioși în obiectul acesta.

Bine mi-ar părea dacă, iertându-te împrejurările, când și când te-ai repezi până la Sibiu. Ai asista ședințelor consistoriale, te-ai informa despre curgerea treburilor diecezane și apoi m-ai înștiința despre cele iscusite scriindu-mi totodată ceva și despre cursul lucrurilor în părțile Brașovului...”

Unul dintre dezideratele protopopului Popazu era acela de a ridica gimnaziul românesc la Brașov. Încă din 1834 el făcea parte dintr-o comisie oficială, care urma să obțină verdictul ridicării gimnaziului brașovean, dar intervenind evenimentele revoluției comisia își încetează activitatea. De data aceasta, Popazu trimite prin fratele său Costantin Popazu memoriile pentru aceasta, iar episcopul îi mărturisește „că nu mi se pare a fi sosit momentul cel favorabil de a putea face cu bun succes la înaltul ministeriu pașii cuviincioși în obiectul acesta”.

A urmat, însă, o bogată corespondență între protopopul Popazu și reprezentanța bisericilor din Șchei și Cetate, pe de o parte și episcopul Andrei Șaguna, pe de altă parte. „Am priceput sfințenia și Mărimia chemării mele, cu care sunt însărcinat a înainta baza și cinstia Bisericii, precum și îmbunătățirea sorții preoției, a dascălilor și a școalelor noastre – scria Șaguna protopopului la 17 iulie 1851 – și fiindcă sfătuirile aceste arhieresti s-au încheiat și propunerile s-au așternut Înaltului Ministeriu, de la Înalt carele așteptăm acum chibzuința celor de lipsă. Iată iubiților! Grăbesc a mă întoarce în puține zile în mijlocul vostru ca un Arhipăstor, ce sunt al vostru, căci eu numai că nu doresc așa tare, ca binele vostru, iubirea mea către voi nu o poate nimic amorți. Să-mi credeți, iubiților! Că de la aceasta a mea iubire către voi nu mă poate

nimic dezbină. Eu sunt păstorul vostru și voi sunteți oile mele; eu urmez lipselor voastre, iar voi urmați glasului meu...”.

Încurajat de aceste sentimente, protopopul Ioan Popazu, după ce obține promisiuni din partea autorităților vieneze, având și asentimentul public al intelectualilor brașoveni, confrunțați de flăcările revoluției, la 11 iulie 1851, scrie Mitropolitului Andrei Șaguna (alături de care a petrecut pe tot timpul revoluției pașoptiste) informându-l de dorința brașovenilor de a ridica un gimnaziu. Mitropolitul răspunde prin adresa din 17 iulie 1851 mărturisind: „Sufletul meu se bucură și pofteste ca întreprinderea aceasta să o binecuvinteze Tatăl luminilor” și că „știrea aceasta, îndată ce am înțeles, au escat în mine pofta de a mă întâlni cu mult iubirii mei brașoveni și a mă sfătui cu dânșii în aceasta a lor grandioasă întreprindere, spre care sfârșitu am fost și hotărât ca la sărbătoarea Sfântului Pro-rocu Ilie (n.n. 20 iulie) să sosesc în mijlocul lor. Însă lipsa cea neîncungiată, care îmi împle datorința, ca să rămâi acasă, mă selege a-mi muta cugetul meu și așa cele ce aș fi vrut cu gura a vă descoperi, sânt silit acum prin scrisoare a vi le aduce la cunoștință”. Anunța că „încă supt 1-a Iuliu anului trecut 850, am propus Înalt aceluiași (n.n. guvernului), ca să ridice șasă Gimnasii mari pe sama Românilor Trnsilvani de legea noastră țiitori cu spesele Statului și adecă, la Sibiiu, Brașov, Deva, Cluju, Chioara și Cohalm”. Totuși se întreabă „dacă comunitățile noastre din Brașovu nu voescu cu realizarea cugetului lor a aștepta până ce va eși rezoluțiune la sus-numitele mele proiecte”. Pe motivul că nu s-au făcut „cuvinișioșii pași la Înaltele locuri” și că nu i-au arătat „mijloacele care vă stau disputăciune” și că nu s-a dobândit „asigurarea că tinerii din Gimnaziul Dumnea-voastră vor fi priviți ca și cei din Gimnaziile Statului și nu li se vor pune nicio piedică în înaintarea la facultăți”, sub îngrijorarea ca „nu cumva bisericile să fie prea tare împovărate prin ajutoarele făgăduite și nu cumva li s-au luat pentru viitor puțința de a mai jertfi ceva spre alte scopuri sfinte”, marele ierarh amână aprobarea înființării gimnaziului.

La mai puțin de o lună, la 14 august 1851, reprezentanții celor două biserici: „Sfântul Nicolae” din Șchei și „Adormirea Maicii Domnului” din Cetate, trimit un impresionant memoriu, prin intermediul protopopului Ioan Popazu, din care prezentăm în continuare doar câteva fragmente: „Încunoștințați despre strălucitele merite ce și-au câștigat Înalt Prea Sfințitul Domnul nostru Episcopu Andreiu Șaguna...

și pătruși de înalta înțelepciune și râvnă cu care Prea Luminat Măria Sa conduce trebile Bisericei și națiunei noastre” reprezentanții răspund Mitropolitului:

I. Că noi încă în luna lui Sept. 1850 am trimis Domnului Maiorescu la Viena cererea noastră corigată de Prea Sfinția Sa Domnul nostru Episcop... În această petițiune noi am arătat atâtea mijloace, câte le avem în dispunerea noastră, iară apoi, răzimați pe străvechea experiență ce avem despre râvna cea mare a obștelor noastre, credem că în cursul vremii, aceste mijloace ni se vor înmulți și astăzi credem că nu ne-am înșelat nicidecum pentru că tot râvna aceea cu care oamenii noștri de pe la anul 1825 pe lângă capitalul de 4000 fl.w.w. ridicară Biserica cu Hramul S. Treimi în preurbul de sus al Brașovulu (Biserica „Sfânta Treime” de Pe Tocile) și cu cheltuială de 24.000 fl.w.w. și la 1832, când vreo câteva familii începură cu vreo 5.000 fl.w.w. și cumpărură case în cetate și mobilară o capelă de 55.000 fl.w.w. Tot această râvnă, zicem, ne însuflețește și în zioa de astăzi pentru dotarea profesorilor și ridicarea zidirei de școală.

Iată dară că la noi în asemenea casuri nu se pot escacula mai nainte mijloacele întreprinderii până la un creștariu, ci ele cresc cu însăși întreprinderea, precum s-au întâmplat din veacuri...

a) Pentru că în Brașovu, comuna cea mai numeroasă de la S. Nicolae și comuna de la Capelă din Cetate nu are nicidecum case întocmite și chiar pentru o școală comună, cu atât mai puțin pentru că odăile în care se scutea până acum tinerimea, era niște case private vechi și strâmte, lângă o moară („Casa Ciurculeț”, situată pe tăpșanul din Piața Prundului, cumpărată în anul 1828 pentru școală de la frații Ciurculeț și folosită pentru școala bisericii – azi grădiniță de copii) întru care preste aceasta, amândoo secsurile, băeți și băete, era silite a intra și a eși pe aceeași ușe și a fi în aceeași încăpere, ceea ce nicidecum nu se mai putea suferi fără primejduirea cea mai învederată a moralei.

b) Că de la anul 1848 și 1849 încoace râvna oamenilor de a-și da pruncii la școalele naționale și confesionale au crescut de minune, încât și până astăzi numărul școlarilor au crescut întreit din cea ce era înainte de 1848. Deci, cugetând numai la o ținere mai regulată și mai comodă a școalelor noastre normale de ambe secsele, cum și reale și comerciale, împreună cu profesorii lor, noi nu mai putem aștepta un minut, ci sântem siliți să zidim, cu atât mai vârtos.

II. Ce se atinge de organizarea claselor din școalele noastre, multe, puține, câte vor fi, aceasta se înțelege de sine că nu poate fi alta decât numai cea prescrisă de Înalțul Ministeriu, ceea ce noi am declarat sărbătorește în petițiunea noastră către Înalț același.

III. Încât pentru asigurarea de care am avea trebuință pentru ca tinerii noștri să se priimească la facultăți; aceasta este o întrebăciune a căreia deslegare atârnă ca și clădirea edificiului și de la împrejurări, însă noi credem că îndată ce ne supunem a priimi organizarea ministerială, în privința aceasta, încă nu mai poate fi piedică, cu toate că noi, văzând cum că încăperile școalelor noastre înaintază, încât să poată cuprinde și Școalele Gimnasiale, nu vom lipsi a cere din nou voe de la Înalta Stăpânire pentru deschiderea lor...”

Îl asigură pe înaltul ierarh că „noi sântem hotărâți ca de am căpăta de o sută de ori negativă, de o sută de ori recurăm la dreptatea și mila Prea Înduratelui nostru Împărat, care au garantizat la toate națiunile, așa și la a noastră, libertatea de a se putea cultiva, am hotărât.

Ca să nu ne lăsăm de această întreprindere, de am merge pe jos măcar până la Înălțatul Tronu Împărătescu în Viena, ca să cădem acolo în genunchi și să ne rugăm și această tărie a hotărârii noastre (s.n.) vine de acolo că sânt mii de frați de ai noștri români, mai cu samă în Comunitatea de la Biserica Sfântului Nicolau, a Sf. Treimi din Preurbiul Brașovului și a Adormirii din Brașov vechi... Acești muncitori... de se vor duce în alte țări, vor sta grămadă pe drumuri lungiți și morți de foame, dacă nu le va deschide școala reală și gimnazială calea norocirii ca să-și poată câștiga hrana de toate zilele și acest trist și amenințătoriu viitoriu l-au cunoscut bieții muncitori mai de mulți ani, dar mai cu samă astăzi, de aceea ne-au grămadit cu jelbi peste jelbi ca să le facem școale. De aceea în Instrucțiunea Bisericii,... punctul 12, ne-au pus să jurăm că vom avea grije de cultura lor cerută de duhul vremii și de nefavoritoarele împrejurări ale stării lor. De aceea noi ne-am ținea că facem păcate de moarte că ucidem pe frații noștri, că sântem doșmani statului, dacă n-am cheltui parte din banii Comunităților aflători la Biserică, parte din pungile noastre, ca prin Școale să-i facem pre acești oameni a putea trăi în lume și a fi membri folositori ai țării și ai statului.

IV. Aducerea aminte ca Școalele noastre să fie Confesionale, adică numite naționale pravoslavnice, ne veni, cu atât mai neașteptată, cu cât tăria în credința religioasă strămoșească

a Brașovenilor este cunoscută și vestită din vecuri pe care nici cele mai înfricoșate ispite nu au putut-o clăti, afară de aceasta, cea mai înverderată pildă au dat-o Brașovenii în vremea de la 1838 până la 1843 în care ani o Comisiune gubernială lucrase neîncetat ca să se întemeieze la Brașov un Gimnaziu din pungile românilor, însă sub cea mai nemijlocită înrâurintă a altei Confesiuni și dacă acel Gimnaziu nu s-au înființat, pricina fu că românii nu s-au abătut de la dreapta lor pretenziune de a se numi acel gimnaziu național românesc pravoslavnic... (din 1844 o comisie mixtă, din care făcea parte și protopopul Popazu a studiat posibilitatea înființării gimnaziului românesc, dar pentru că românii n-au acceptat să fie gimnaziu de stat, ci confesional, autoritățile au interzis înființarea lui).

Se fac în continuare referiri la Eforia Școlară pe care înaltul ierarh voia să o înlocuiască cu doi inspectori, pentru a reduce cheltuielile, dar sub motivul că „osebirea între Inspecțiune și Eforie stă numai în goala numire”, propune să se renunțe la această idee.

„După toate acestea, ne place a crede că Reprezentanțiile acestor Biserici, atât prin purtarea lor până acum avută, cum și prin aceste ale lor umilite deslușiri au contribuit numai spre a păstra cea mai dorită armonie cu clerul și cu capul Bisericii noastre și anume cu prea vrednicul nostru Arhipăstoriu Înalț Prea Sfinția Sa, Domnul nostru Episcopu Andreiu Șaguna, nici că am uitat, nici vom uita în toată viața noastră pe o clipită măcar binele națiunii, a bazei și cinstei Pravoslavnicei noastre Biserici.

Deci ne rugăm Prea Onorate Domnule Protopoape! Ca să binevoiești a înainta acestea ale noastre simțeminte și a le recomanda părinteștii buneivonți a prea Sfințitului nostru Arhipăstoriu și totodată a-l ruga din parte-ne pe Înalț Prea Sfinția Sa ca să se milostivească a ne binecuvânta și acuma Sfânta noastră întreprindere... să se îndure a veni în mijlocul nostru și a pune cu însăși Sfintele sale mâini, ca așa încă îndată de la început să putem fi mângăiați cu nădejdea că această a noastră întreprindere va fi binecuvântată cu cele mai spornice rezultate, iară inimile creștinilor noștri, ba chiar și a tuturor pravoslavnicilor, să se umple de cea mai vie și slavnică bucurie...”

Cele ce au urmat, se știe. De Sfânta Sofia (17 septembrie), în același an, într-un spectacol grandios, marele ierarh a pus piatra de temelie noului gimnaziu, ce-i poartă numele, reușind apoi să obțină de la autoritățile imperiului toate drepturile cuvenite.

În cuvântarea sa din 17 septembrie – aflată

în arhiva din Șchei – episcopul Andrei Șaguna spunea între altele: „*Am eșitu serbătorește din casa lui Dumnezeu și ne-am așezat în locul acesta, care de azi înainte are să ne fie sfântu și prea sfântu.*”

Știind voi acum, Evlavioșilor Creștini! Că astăzi serbăm zioa Sfintei Sofii și a celor trei fiice ale ei: a Credinței, a Nădejdei și a Dragostei și că tocmai în zioa aceasta s-au întâmplat și punerea și sfințirea pietrii fundamentale a Gimnaziului nostru, veți afla și singuri acea însemnătate mare, care puiu eu în zioa de astăzi din privire la serbătorea de astăzi a Sfintei Soii și a trei fiicelor ei și din privire la punerea și sfințirea pietrii fundamentale la Gimnaziul nostru.

Vedeți dară, cum Dumnezeu ne povățuiește pre noi la însuși începutul zidirei Gimnaziului nostru și ne arată că înțelepciunea aceea carea se va preda aci, să fie acea înțelepciune, carea are trei fiice: credința, nădejdea și iubirea.

Și așa pentru preamărirea Proniei dumnezeiești, carea au vrut ca astăzi cându vedem peatra fundamentală la Gimnaziul nostru, să se întâmple serbătorea Sfintei Sofii și a trei fiicelor sale, precum și pentru vecinica aducere aminte a acestei pronii dumnezeiești, prochemu eu Sfânta Sofia împreună cu tri fiicele sale de Patroana Gimnaziului nostru și totodată vă lasu ca unu amanetu sfântu acea îndatorire, ca să vă fie voă tuturor, precum și Directorului, Profesorilor și tuturor Învățătorilor zioa de astăzi în tot anul o serbătoare școlară: ca voi, carii sânteți părinți, să ve aduceți aminte totdeauna în zioa de astăzi de Pronia dumnezească, carea ni s-au aretatu la zioa punerii și sfințirii pietrii fundamentale la aceste școale gimnasiale. Ear Directorul și Profesorii să află în serbătorea Sfintei Sofii totdeauna zioa aceea, carea să le spună lor ca să crească i să învețe pre elevii gimnaziului nostru în duhul sfintei înțelepciuni, în duhul credinței despre unul adevăratu și în trei fețe închinatu Dumnezeu, în duhul nădejzii și al dragostei creștinești și toate acestea să le spună elevilor lor, ca să știe de ce bunătate și de ce învățături se potu ei face părtași, deacă vor asculta povețele lor și deacă vor deschide fragedele lor inimi spre locașu al Patroanei Gimnaziului nostru.

Monumentala lucrare a profesorului brașovean Andrei Bârsenu¹ ne oferă deosebite amănunte pentru această perioadă, în care

episcopul Andrei Șaguna se implică în lupta pentru obținerea dreptului de publicitate și recunoașterea gimnaziului inferior și apoi superior, precum și a școlii reale înființate în cadrul aceluiași institut.

La rândul lor, brașovenii sunt alături de ierarhul lor și la orice solicitare răspund cu promptitudine. În 8 ianuarie 1852 acesta le solicită ajutoare financiare pentru cumpărarea unei case pentru Seminarul Teologic din Sibiu și brașovenii răspund pozitiv și ca urmare în 10 iunie același an episcopul Șaguna scrie personal, atât protopopului Ioan Popazu, cât și protopopului Verzea că s-a cumpărat casa dorită cu 20.000 fl, iar la puțin timp, în 1 august, anunță pe aceiași protopopi că a cumpărat și o altă casă cu 16.000 fl. pentru episcopie și mulțumește brașovenilor pentru ajutoare. Din bogata corespondență pentru această perioadă, păstrată în arhiva din Șchei, aflăm despre popasurile brașovene ale înaltului ierarh, dar și despre implicarea acestuia în toate problemele cu care se confruntă biserica. În 18 septembrie 1852 emite gramata protopopească a cunoscutului cărturar brașovean Bartolomeu Baiulescu². Felicită (prin scrisoarea din 18 octombrie 1852) pe protopopul Petru Gherman pentru felul în care locuitorii din Râșnov îngrijesc școala și biserica și se ocupă de educația copiilor. Interesat de bunul mers al școlilor, cere protopopului Ioan Popazu, prin scrisoarea din 9 noiembrie 1852, o statistică a școlilor populare, în care să prezinte, nu doar școlile, ci și pe slujitorii acestora. Părintește, îl sfătuiește pe protopop, prin scrisoarea din 4 decembrie 1852, să interzică preoților ortodocși să slujească împreună cu cei greco-catolici pentru a nu isca conflicte, „*căci amestecările acestea – preciza ierarhul – nu duc la niciun bine, ba dimpotrivă, se nascu din trănsele cele mai multe neplăceri și câte pâri uricioase, și aceasta, atât pentru că o asemenea amestecare se împotrivește cu așezământurile sfintei noastre Biserici; cât și pentru bunul păcii și al viețuirii armonice, care din inimă poftescu și dorescu să domnească întră Preoțimea noastră cu cea de alte confesiuni...*”. De altfel, prin scrisoarea din 12 martie 1852, Șaguna avertizează pe protopopul Popazu despre cuvântarea tendențioasă a episcopului greco-catolic Alexandru Șuluțiu, tipărită de curând la Buda și după câteva zile îi mulțumește protopopului brașovean pentru felul în care s-a implicat în acțiunea de protejare a preoților din protopopiatul său în fața acidei

1 Andrei Bârsan, *Istoria Școalelor centrale gr. ort. din Brașov*, Brașov, 1902.

2 Publicată în lucrarea noastră mai sus amintită, vol. I, p. 642-643.

propagande greco-catolice: „Asigurarea Prea Cucerniciei Tale, care o am primit astăzi despre aceea că momelele faimoasei cărțicele Blăjene nu vor avea în Țara Bârsei niciun afectu aducătoriu de vătămare Bisericii noastre, m-au mângăiat pre mine câtva și ear și zic, câtva pentru că m-am convinsu că în privința stimei morale și cei din afară a națiunei în deobște mare și mare înapoire pricinuește, atât cuvântarea aceea scârnavă, cât și purtarea altor români de legea catolică a ritului grecescu, carii se poartă cu totul după placul acelora, carii bucurosu vădu împărschiere întră români. De întocmitoriul cuvântării nu mă miru, căci știu ce plătește, dar mai mult mă miru de îndreptătoriu stilului cuvântării, carele deacă e adevăru, ceea ce am auzit, este unul dintră fruntașii Intelligenților români de legea catolică de ritul grecescu. Eu am făcut la Înaltul Gubernu pașii mei în contra Cuvântării și pe întocmitoriul ei l-am pârat, vom vedea ce va da Dumnezeu”.

La Brașov, prin venirea lui Georghe Barișiu de la Blaj și apoi a Mureșenilor (Iacob, Andrei, Aurel) se formase în cadrul *Gazetei de Transilvania*, pe care aceștia o conduceau, un nucleu greco-catolic, care a generat un firav conflict, dar care a fost aplanat datorită bunelor relații, pe care protopopul Ioan Popazu le avea cu aceștia. Din scrisoarea semnată în 7 noiembrie 1855, Șaguna transmite protopopului materiale de răspuns *Gazetei de Transilvania*, care și-a permis să aducă acuzații nefondate ierarhului ardelean și după aproape o lună, în 5 decembrie același an, marele ierarh mărturisește public nemulțumirile sale pentru comportamentul redactorilor de la *Gazeta de Transilvania*: „...vă spui, și vă vestesc – scria Șaguna – că se tipăresc niște Gazete și Cărți în zilele noastre, care sub niște nume frumoase de românești, de naționali, ascund niște cugete viclene și umblătoare, și nu numai niciun bine, ci multe rele și nenorociri pricinuesc celor ce le cetesc; și ce este încă mai mult, ele ar face și mai mari și mai multe rele, când s-ar ceti pretutindeni, și când s-ar înțelege de toți, carii le cetesc.

Nu știți, Iubiților! Că Redacția *Gazetei de Transilvania* fără rușine, și fără sfială turbură de mulți ani unimea Duhului nostru întru legătura păcii, și că așa obraznică nicicând n-au fost, precum este astăzi. Redacția aceasta, care o duce Iacob Murășan Profesor în Gimnasiul catolic din Brașov, este o redacție, care nu are bun gând cu noi, și nu are înțelepciunea aceea, care ar trebui să o aibă. Dânsa primește și publică în foile sale astfelu de articuli, carii ținesc nu la păzirea, ci la stricarea unimei Du-

hului întru legătura păcii, și seamănă vrajbă și neîncredere între Arhiereu și creștini, între Protopopi, Preoți și Parohieni; – carii pre noi Creștinii Bisericii dreptcredincioase greco-răsăritene ne numesc cu numele batjocoritoriu de „Șismatici”; – carii ne provoacă la părăsirea Legii și a Bisericii noastre, a moșilor și a strămoșilor noștri, prin urmare *Gazeta* aceasta turbură încă și pacea și liniștea noastră sufletească; – ea publică articuli, carii descriu pre preoțimea noastră creștinească de o plasă de oameni înșelători și învrăjbitori; – articuli, carii schimonosesc orândueile stăpânirii bisericești, și seamănă minciuni, și prin aceasta vrea să aducă pre popor în necredere cătră mai marii săi bisericești. – Ce este mai mult, redacția aceasta întru atâta s-au făcut roaba neînțelepciunii și a cutezării oarbe, încât s-au încumetat a priimi și a tipări în foile sale un articol din Abrud, plin de minciuni și de obrăznicii, ba și de o răință, ca cum eu ași fi publicat altceva, de cum au fost scopul mergerii mele acolo. Deacă ar fi avut redacția aceasta numai puțin tact și voință, de a respecta Principiul Stăpânirii așezat pentru Școli, și intenția cea sfântă a Unsului Domnului, nu ar fi tipărit minciunile acela turburătoare de popor, și aducătoare de nemulțămire. Neînțelepciunea și mintea cea slabă a redacției numite se vede lămurit și de acolo, că primește și tipărește Articuli, carii osândesc creșterea copiilor în Duhul creștinătății, și al rugăciunilor, nevrând să știe, că însăși Stăpânirea Înnălțatului nostru Împărat poruncește, ca creșterea copiilor să fie pe baza Legii Creștinești, și să o îngrijească Episcopii și mai marii Bisericilor. Relele, câte le-au făcut *Gazeta* aceasta, nu vi se pot descrie cu deamăruntul, ci fie-vă destul a vă spune atâta, că doi sirimani Dascăli sătești s-au lăsat a se amăgi de foile acestea stricătoare și păgubitoare de suflet și de minte și au lenevit pân-acolo, încât nu mai aveau nici frica lui Dumnezeu, nici cinstire, nici ascultare cătră Biserică, se lăsară de sfintele Taine, de cercetarea Bisericii, de sfânta Cuminecătură, pre scurt, n-au vrut să mai știe nici de Dumnezeu, nici de mai-marii lor și umbla prin casele creștinilor ca să-i amăgească și să-i desmânte de la păzirea unimei Duhului întru legătura păcii. Auzind eu rătăcirea aceasta a numiților Dascăli, numaidecât am trimis Comisie Bisericească la fața locului, și adevărindu-se bazaconiile lor, i-am lipsit de Dascălie pentru toate vremurile ca pre niște nebuni ai *Gazetei de Transilvania*, și cufundați în eresuri cu vina numitei Redacții. Încă o pildă și cea mai pre urmă

despre neînțeleptul tact al redacției acesteia: Un Dascăl din Bănat, firește puțin învățat și fantast, scrie Gazetarului Gazetei de Transilvania, că învățăceii lui mai bucurosi citesc Gazeta, decât Ceaslovul, și redacția Gazetei de Transilvania primește neghiobia aceasta și o publică în foile sale spre dovedirea nenorocosului său tact.

V. Tot în Brașov au tipărit Gheorghe Bariț un Calendar pe anul 1856. Omul acesta după ce au pierdut dreptul de a mai fi Redactor al Gazetei de Transilvania, au început a fabrica Calendare, și în cel pe anul 1856 pune un articol cu numirea „Din Cronica Transilvaniei” și acolo ca o întâmplare vrednică de Cronica Transilvaniei; pe drept s-ar putea zice: să nu iei numele Patriei în deșărt; Însă să nu mai pomenim și alte deșertăciuni ale scriitorului, ci să trecem la schimonosirea lucrurilor Episcopiei noastre, care se află în Calendarul zisului Gheorghe Barițiu. Dintră aceste pomenim aici. 1-lea Unde Scriitorul de Calendar zice, că Soborul nostru eparhial din anul 1850, avu numai aceea însemnătate mare, că într-o același Sobor fu prezentat, nu numai Clerul, ci și poporul. Aici dovedește Scriitorul de Calendar Bisericii noastre, căci altminteri ar fi însemnat în Cronica Transilvaniei, care o face dânsul, altă împrejurare, ca una de cea mai mare însemnătate, dar nu aceea, ceea ce totdeauna și pretutindeni se întâmplă, unde se ține astfel de Sobor eparhial în Biserica noastră; precum au fost al nostru Sobor în anul 1850. – Ca să nu se înșale cineva dintră Eparhioții noștri, văzând din Calendarul acesta, că aceea ar fi fost cea mai mare însemnătate a Soborului nostru, căci și mirenii au luat parte la acela, vă spui, că acelea împrejurări au fost mai însemnate la Soborul nostru, care Gheorghe Bariț sau nu le știe, sau din răința le-au trecut cu vederea, și adică:

1. Că Biserica noastră din Ardeal, după ce mai mult de trei sute de ani au fost lipsită de drepturile unei Biserici creștine și nici au fost recunoscută prin legea Țării de atare, i-au ajutat Dumnezeu prin Unsul său Preaînduratul și Viteazul nostru Monarh Franțisc Iosif I de au dobândit poziția sa deopotrivă cu celelalte Religii creștine, care sânt, nu numai în Ardeal, că în întreagă Monarhia Preamilostivului nostru Împărat; zic, că Biserica noastră din Ardeal prin ținerea Soborului eparhial au prăznuit sărbătoarea slobozirei sale de supt jugul prigonitoriu al Constituției Artimarțiale Ardelene și totdeodată au aflat de bine, cu Episcopul lor în frunte, pentru de a se sfătui nu despre vreo plânsoare către Monarhul pentru starea cea

tristă a Bisericii, ci pentru de a aduce marelui nostru Monarh Franțisc Iosif I din sânul și din inima Eparhiei întregi mulțămăta, ceea ce au simțit și simtu, și vor simți pentru toate veacurile inimile noastre și ale următorilor noștri către acest mare Monarh și către următorii lui până în veacurile cele de apoi; ceea ce o au și făcut Soborul numaidecât după deschiderea sa. Această împrejurare este una și cea mai mare însemnătate a Soborului nostru din anul 1850.

2. Că Episcopul cu Protopopii, cu Preoții și cu Eparhioții săi s-au îmbrățișat întâia oară ca creștini slobozi, și cu lacrimile sale au spălat ranele cele multe ale Bisericii și ale Eparhioților, care le-au pricinuit vremile antimarțiale și revoluționare din anii 1848 și 1849.

3. Că Episcopul au avut cel mai îndemânatec prilej pentru împărțirea învățeturilor și povețelor sale, atât către Preoțime și Eparhioți, cât și către singuratici, ca să se știe purta în toate privințele spre interesul înălțatului nostru Împărat și al Bisericii.

4. Că de la Soborul acesta se începe primirea Eparhioților noștri în slujbe împărătești.

5. Dar să mai pomenesc și despre lucrul acela mareț și de toată lauda vrednic a Soborului nostru, că adică, după ce s-au hotărât cumpărarea unei case pentru Institutul Pedagogico-Teologic, numaidecât Mădularii soborului au conferat 6.000 fl. bani buni, ear Eparhioții peste 21.000 fl., prin urmare cu totul peste 27.000 fl. M. C. Mai departe neștiința sau răința Scriitorului acestui Calendar se dovedește și din alte însemnări ale lui puse în Cronica Transilvaniei, că adică umblă cu înșelăciuni, căci zice, că la anul 1853 și 1854 ar fi fost o deputație românească la Împăratul nostru spre a-i gratula, și că cea din anul 1854 o ași fi condus eu, și ar fi stat din 6 Preoți și din 5 mirenii. – Înșelăciunea Scriitorului de Calendar se lămurește, când vom spune adevărul, și adică, că la anul 1853 Deputația diecesană, în fruntea ei Episcopul, au avut acea rară norocire, că Înălțatul nostru Împărat s-au îndurat a o priimi și cu mai mult decât pârintească milă a asculta simțemintele Eparhiei noastre pentru însănătoșarea Maiestatei Sale și a îngădui rădicarea unui monument de vecnica aducere aminte a însănătoșirii sale, care Monument să alcătuească o fundație numită după numele împărătesc «Franțisc Iosifiană». La anul 1854 deputația hotărâtă spre gratularea Împăratului la priimirea sfintei Taine a Căsătoriei, au fost compusă din întreagă țara, au alcătuit-o Înălțatul Guvernu, și au Condus-o Ecseleția Sa Domnul Feldmareșal Laitenant

Graf Haller, fiind Serenitatea Sa Principele Guvernator bonav pe vremea aceea. Din această descriere a adevărului precum și din altele, care nu le-am pomenit aici, dar se află în pomenitul Calendar, se dovedește limpede, ce înșelăciuni face acest Scriitoriu de Calendar, când scrie despre noi, și despre lucrurile noastre, și cum pe acestea le întunecă și le Schimonosește.

Lămurit fiindu-mi așadară tendința cea grea a redacției Gazetei de Transilvania, precum și mincinoasa și vrășmășasca Hronică a Transilvaniei din Calendarul lui Gheorghe Barițiu și având datorință ca un Arhiereu, de a vă păzi, Iubiților Eparhioți, de orice scriere, gazete și cărți mincinoase, și păgubitoare de suflet și de minte, vă sfătuiesc și vă rog ca nimine dintră voi să nu cumpere nici să cetească Gazeta de Transilvania, ce easă sub redacția lui Iacob Murașan, nici Calendarul lui Gheorghe Barițiu, căci precum ați putut vedea, atât Gazeta, cât Calendariul ce s-au numit, sânt pline de minciuni, amăgiri și înșelăciuni, ca să se rumpă unimea Duhului nostru întru legătura păcii, să se slăbească temeliile Bisericii noastre, să se răcească dragostea și buna înțelegere între noi și ca să ne învrăjbiască și lucrurile noastre de înaintare și sporire pentru binele Eparhioților noștri să se micșoreze. Trageți numai masca naționalității despre Gazeta și Calendarul acesta și numaidecât veți cunoaște care sânt scopurile și tendințele Gazetei și ale Calendariului pomenit și că nu avem lipsă nici de Gazeta numitei Redacții, nici de zisul Calendar; căci acestea ne strică și ne vatămă și ne păgubesc sufletele. Și așa să știți că numai acela Eparhiot va avea binecuvântare arhierească de la mine, carele nu va lua la mână Gazeta aceasta învrăjbitoare și schimonositoriul acesta de adevăr Calendar.

Părinții Protopopi, și întreaga Preoțime precum și mai-marii obștilor bisericesti vor priveghia, ca acest sfat arhieresc de cătră toți Eparhioții noștri să se priimească, și să i se dea ascultare, ear pre cei ce vor face altminteri, să mi-i arete”.

În scrisoarea din 19 octombrie 1866 Mitropolitul Șaguna apreciază avertismentul protopopului Bartolomeu Baiulescu asupra șiretlicului pus la cale de Barițiu și Ion Rațiu, ambii greco-catolici, în condițiile în care protopopul Popazu și Episcopul Șaguna se găseau la Viena, făcând demersurile necesare pentru reînființarea Mitropoliei Ardealului.

„...Cu mulțumire amu înțielesu din arătarea-ți dto.17 Octobre a.c. cele ce-mi scrii

despre soarta plenipotentiei lui Barițiu și Rațiu și mă mângăiu cu bunii noștri Brașoveni, carii au retrasu cuventulu lor vedându că au fost seduși. Spune-le celoru ce se cuvine, ca ei să nu credia niminui candu cineva le dice loru ceva provocandu-se pe mine, pona cându nu voru vedea negru pe albu.

Totu lucrulu acesta au fostu scalciatu, de aceea Dumnedieu au zadarnicit cugetulu loru celu diabolicu, acum vedindu ei si partisanii loru că nu potu isbuti, mă provoacă și pe mine prin Eselenția Sa D-lu A(rhi)ep(isco)pu Șuluțiu ca să mă dau pre partea loru, să adunu subscripțiuni si bani și să mă ducu la Viena cu Eselenția Sa cand Barițiu și Rațiu voru găsi de lipsă.

Eu nu primescu invitarea aceasta, căci nu este sinceră, deoarece știu că Barițiu și Rațiu s-au rugatu și de Gubernatoriulu să le esoperedze audienția de la Maiestate, precum îmi scrie însuși A(rhi)ep(isco)pulu Șuluțiu.

Eu gandescu că ei n-au capatatu voia de la Viena să meargă la Maiestate și acum vreau ca rușinia loru să treacă și pre mine, eu să diregu ce au stricatu D-loru.

Barițiu și Rațiu au fostu 2 dzile la Sibiiu înainte cu 3-4 săptămâni au umblatu la Comandirenderu pentru sfatu spre efectuarea planului loru, dar la mine n-au venit, știindu că n-au cugetu curatu.

Ți trimitu copia plenipotentiei, ce amu capatatu eri de la Blasiu, ca să vedeți ce deosebire mare este între cea de la Blasiu și între cea de la Brasiovu.

În fine, încredințați pe Brașoveni, în numele meu, că eu de totu sumu mângaiatu că D-loru au retrasu subscrierile loru și le trimitu din sufletu curatu binecuvântarea arhierească cu care amu remasu și cătră Cinstia Ta...”.

De altfel, atât Barițiu, cât și Iacob Mureșianu făceau parte din Eforia Școlară a gimnaziului. Barițiu era profesor la gimnaziu, iar Iacob Mureșianu era dirijorul corului de la Biserica „Sfântul Nicolae”. Cât a fost la Viena, Popazu se găsea în aceeași echipă cu Barițiu, luptând împreună pentru cauza națiunii române din Ardeal. Ca dovadă, în scrisoarea din 17 martie 1861, Șaguna recomandase noului protopop Ioan Mețianu să accepte sfaturile profesorului George Barițiu.

Alte documente din același fond documentar redau alte două conflicte ale ierarhului. Mai bine de un secol a durat lupta ortodocșilor din Brașov cu grecii, care administrau Biserica „Sfânta Treime” din Cetate și acestui conflict

Bartolomeu Baiulescu îi dedică o monografie¹, iar documentele din Șchei redau implicațiile pe care merele ierarh le-a avut, încercând o aplanare a conflictului².

Cel de-al doilea conflict este generat de obrăznicia lui Heliade Rădulescu de a edita la Paris o traducere liberă a Bibliei în grafie latină. Avea dreptate Eminescu spunând „*Eliad zidea din visuri și din basme seculare/ Delta biblicelor sante, profețiilor amare/ Adevăr scaldat de minte, sfînx pătrunsă de-nțele/ Munte cu capul de piatră de furtună detunat/ Stă și azi în fața lumii o enigmă nesplicată/ Și veghează-o stîncă arsă dintre nouri de eres*”. (Epigonii).

Dacă citim printre rînduri, nu putem să nu înțelegem că Eminescu cunoștea bine conflictul iscat între marele ierarh și poetul muntean din cauza faptului că acesta din urmă începuse să tipărească în anul 1858 la Paris *Biblia* în traducere și comentariu propriu. Reușise să scoată la lumină în tipografia lui Preve și Comp. doar *Genesa* și *Exodul* sub titlul *Biblia sacra que cuprinde Vechiul și Noul Testament, tradusă din Hellenesce după a quellor septedeci de I. Heliade R.*, însoțită de volumul de comentarii intitulat *Biblicele sau notiții istorice, religioase și politice asupra Bibliei*, pentru că „de mulți ani – ținea să precizeze poetul muntean – *mă ocup cu studiul și traducția Bibliei de-a dreptul din elinește*”.

Surprins de cutezanță, mitropolitul Șaguna, care, încă din 1856, începuse editarea integrală a *Bibliei* la Sibiu în două volume, în propria traducere, emite mai întâi circulara nr. 518 din 24 mai 1858 și apoi o impresionantă *Precuvîntare* de 44 pagini, scoasă în tipografia diecesană din Sibiu în 4 octombrie 1858, prin care condamnă cu vehemență fapta „aventurierului” traducător, nemulțumit că traducerea *Bibliei* a încăput pe „mâini nesfințite și profane”.

În arhiva istorică a muzeului Bisericii „Sfântul Nicolae” din Șchei se găsesc și cele două cărți editate la Paris de Heliade Rădulescu, precum și *Biblia* lui Șaguna (în mai multe exemplare), circulara din 24 mai 1858 și *Precuvîntarea* din octombrie 1858, ceea ce ne îngăduie să înțelegem cu obiectivitate complexitatea faptelor. Dar să-l ascultăm pe mitropolitul Șaguna reproducând fragmente din circulara amintită, aflată în fondul de documente al arhivei șcheiene: „*Un mirean din Țara românească anume Heliade tipărește la Paris Biblia pe limba*

noastră română spre întrebuițarea creștinilor de Legea noastră. Eu am căpătat la mână 4 ½ coli din această Biblie, din care m-am convins, că zisul mirean nu știe Legea creștinească, și deacă o știe, nu va, să o asculte, prin urmare că învățăturile lui nu se potrivesc cu învățăturile sfîntei Maicei noastre Biserici. Acest mirean, zicem, nu știe Legea creștinească, pentru că de o ar ști, nu s-ar fi apucat de un lucru, pre carele îi oprește Legea. Mirenii după sunetul canonicului 64. al Soborului VI de a toată lumea nu au voe să învețe pre alți în cele dumnezeiești și bisericești, ci sînt datori a asculta pre cei ce au priimit Darul învățătorescului Cuvînt... A cincea poruncă bisericească, carea oprește cetirea cărților scrise de eretici și ascultarea învățătorilor lor hulitoare și carea poruncește ca să nu ne însoțim cu oameni răi și turburători, căci cetim la Psalmistul (I. 1) fericit bărbatul, carele n-au umblat în sfatul necredincioșilor și în calea păcătoșilor n-au stătut... Așa să știți, că eu și astăzi vreau să vă feresc prin glasul meu arhieresc de pășunea aceea plină de gâlbează, la care se naște acest publițist mirean, și la care va, pre Frații și creștinii mei să-i tragă spre perirea lor sufletească și spre batjocura lor...”.

Multe alte documente, care, de asemenea, au făcut obiectul ediției amintite, redau cronologic legăturile pe care marele ierarh al Ardealului le-a avut cu brașovenii, în speță cu preoții și slujitorii bisericilor și școlilor brașovene.

Impresionant este aportul pe care Mitropolitul Andrei Șaguna îl are pentru organizarea manifestărilor de la Brașov dedicate ASTREI. Știm dintr-un document din aceeași arhivă (circulara din 3 mai 1862) că pentru organizarea acestei adunări Mitropolitul propunea brașovenilor și invitaților „*înființarea unei Esposițiuni constatătoare din obiepte pe cât s-ar putea mai multe... al căreia scopu este înaintarea și deșteptarea culturei Româniloru, fără nicio mîrgînire numai la unele ramuri ale vieții sociale, precum și totdeodată progresul în gustulu estețicu pentru totu, ce este frumosu și folositoriu... Întreaga națiune română – scria Șaguna în continuare – trebuie să simtă o mulțămire cătră Brașoveni pentru Esposițiunea aceasta, și totdeodată trebue toți să o sprijinească fiă cu sciința, fiă cu lucrurile mîniloru sale, fiă și cu ori ce altu mijlocu*”. Dintre obiectele propuse spre expunere figurau: „*cele ieșite din mîinile femeilor*” (țesături, perine cu motive tradiționale,

1 Bartolomeu Baiulescu, *Monografia comunei bisericești gr.or. române a „Sfintei Adormiri” din Cetatea Brașovului, cu acte și dovezi*, Brașov, 1898.

2 Pr. Vasile Oltean, *Biserica Sfânta Treime – Cetatea Brașov*, Editura Transilvania Expres, Brașov, 2013.

cămăși, ștergare, fețe de masă, fuste, covoare, traiste, șerpare, lucruri din piele fină); „*cele ieșite din mâni de bărbați și de femei*” (mătase crudă, faguri de miere, semințe, preparate culinare, lumânări, parfumuri); *din mâini bărbătești* (lucruri de croitorie, jocărie, blănărie, tâmplărie, rotărie, olărit, produse de câmp, vinuri) și *obiecte de artă* (picturi, zugrăveli, sculpturi) etc.

Ceea ce a însemnat adunarea generală a ASTREI de la Brașov o putem recunoaște din câteva cuvinte ale lui Timotei Cipariu din finalul cuvântării sale: „*Dea cerul, ca precum toți suntem un sânge, toți ne-am îndulcit de sânul maicei noastre cu aceleași cuvinte dulci, toți suntem frați, oricât ne despart munții și văile și oricât ne împart stările politice și confesional religioase, tot numai una să fim, una națiune, una limbă, una literatură*”. După reușita adunării de la Brașov, în 26 iulie 1862, mitropolitul le scrie o scrisoare, căreia subscriu mai mulți membri ai ASTREI¹, din care reproducem câteva fragmente: „*Daca a fostu unu momentu în viața noastră, care să ne înalțe cugetele, să ne vibreze nervii, să ne impla animile de bucuria, să ne radice simțurile la cea mai sublima idea a iubirii frațiesci, apoi acelu momentu nu poate fi altulu decatu care l-amu petrecutu în mediuloculu Domnieloru Voastrem Prea Stimațilorlu Domni și frați ai noștri brasioveni. Ospitalitatea cea mai amicabile, cu care ați îmbrățișiatu pre totii membrii tenerei noastre asociatiuni, prevenirea cea nobila, cu care ne-ați intempinatu pre toți indeobsce și pre fiescecare in deosebi, ne suntu cele mai vii dovezi ca Domniile Voastre ați sciutu deslega grava problema, carea vi s-a impusu din partea natiunei în acelu momentu candu asciațiunea română transilvană pentru literatura română și cultura poporului român, la cererea D-Voastre a alesu Brasiovulu pentru a doua adunare generala a ei, acelu orașiu, despre care suntemu mandri a dice ca e locuitu de floarea Romanimei..., acelu orașiu ai cărui locuitori români au de divisă „propasirea și luminarea”, acelu orasiu, ai cărui locuitori români au datu cele mai frumoase dovedii, încâtu sciui prețui sciintia și a cauta după midiloacele, care să o înaintedie și să o lațiescă faceându-o bunulu comunu... Numele Brasiovu însufleți pe toți românii mici și mari, veterani și tineri, bărbați și femei, juni și june și îi mișca la o rivalitate nobilă, a cărei resultatu eși preste*

toată așteptarea. Martori suntu saloanele cele mari ale edificiului gimnaziului nostru din Brasiovu pline de totu feliulu de produse esite din mâni romanesce. Martori suntu străinii, carii se uimira de înfațiosiarea lor... Primiți dara, iubitoru frați și de toată stima domniloru bărbați ai Brasiovului, multiemirea noastră cea mai adenca pentru toate ostenelele D-vostre, primiți reconoscința noastră cea mai nemarginită pentru întimpinarea și prevenirea cu carea ne-ați onoratu în mediuloculu D-voastre, primiți, în fine, îmbrățișierea și sărutarea frațiască pentru succesulu celui mai eclatantu alu adunarii și esposițiunei noastre prin carea s-a înalțatu națiunea romana...”.

Aceste bune relații ale înaltului ierarh cu brașovenii aveau să continue, un număr impresionant de documente oferindu-ne mărturii deosebite despre acest adevăr. Îl aflăm implicat financiar în acțiunea de înființare a băilor brașovene, pe lângă gimnaziul brașovean, prin care să aducă un venit sigur acestui gimnaziu (scrisoarea din 14 martie 1858); se luptă la Viena pentru oficializarea limbii române în școlile și instituțiile românești, motiv pentru care primește de la brașoveni omagii deosebite (scrisoarea din 13 martie 1860 și altele); cere preoților să folosească veniturile bisericești pentru înființarea de școli populare (scrisoarea din 7 septembrie 1861); cere adeseori preoților să-și intensifice munca de catehizare a tinerilor (scrisoarea din 1 noiembrie 1862 ș.a.); programează „Conferințele învățătoarești” (scrisorile din 1 iunie 1863 și 28 aprilie 1864); îi propune protopopului Ioan Mețianu să înființeze o fundație pentru sprijinirea preoților și a familiilor lor; sprijină pe brașoveni în acțiunea de înființare a internatului școlar (scrisoarea din 10 iunie 1866); este alături de brașoveni în acțiunea filantropică de sprijinire a românilor din Principate „bântuiți de foamete” (scrisoarea din 30 martie 1867); dă dispoziții pentru organizarea „senatelor districtuale școlare” (scrisoarea din 21 iulie 1869); intervine la minister pentru înființarea școlilor pentru adulți (scrisoarea din 19 octombrie 1870).

Aceste fapte, acum la peste 200 de ani de la nașterea sa, încununează, prin conținutul și valoarea lor, aureola unui mare ierarh, care s-a implicat cu dăruire și responsabilitate părintească în bunul mers al vieții bisericești, școlare și obștești pe meleaguri brașovene.

1 Arhiva muzeului din Șchei, doc. 2432/1862, autograf, lb. rom. grafie latină, 2 f.

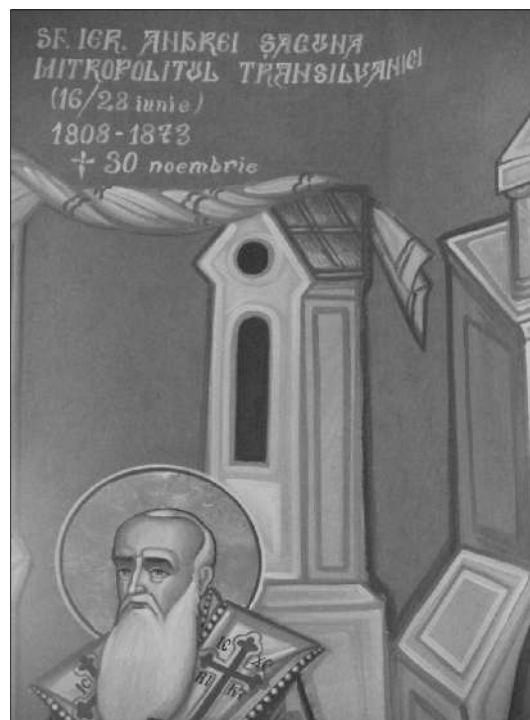
Mitropolitul Andrei Șaguna – personalitate culturală de excepție a Transilvaniei

Dr. Mircea FARCAȘ

Personalitate de excepție a neamului românesc, Andrei Șaguna, cel care avea să devină mitropolitul Transilvaniei, și-a dedicat, de la început, viața în scopul nobil al protejării și conducerii românilor transilvăneni spre viața la care sperau toți: recunoașterea drepturilor lor, despărțirea bisericii românilor de cea sârbească și restaurarea mitropoliei vechi române, autonome și independente pentru toți românii ortodocși din Ardeal și Ungaria. (Popea 1879: 71). Trăirile sale patriotice răzbat chiar din cuvintele pe care acesta le-a rostit cu ocazia sfințirii sale ca episcop în 2 decembrie 1847: „Tu Dómne scii, că cătră scopul meu a alerga doresc: pre Românii transilvăneni din adencul lor somn să-i deștept, și cu voie cătră tot ce e adeverat, plăcut și bun să-i trag”. (Popea 1879: 1)¹.

Ca semn de adâncă prețuire față de personalitatea lui Andrei Șaguna, semnalez, cu bucurie, dorința preotului Marc Adrian Vasile din parohia Vad (locul unde m-am născut eu), comuna Copalnic-Mănăstur, de a introduce în pictura bisericii, cu hramul „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”, care se realizează în prezent, chiar în Sfântul Altar, pe partea dreaptă, imaginea mitropolitului Șaguna, pe care o redăm în această pagină.

S-a remarcat, încă de mic, prin inteligența sa, fiind apreciat chiar și de iezuiții vremii care au încercat să-l atragă de partea lor. Pe lângă credința puternică strămoșească care l-a făcut să reziste acestei tentații, documentele vremii menționează sprijinul constant al mamei sale²: „...cunoscând străinii și cu deosebire iesuiții valórea lui încă de atunci, ca student, se încercară în tot modul a-l trage în parte-și, îndemnându-l a’și părăsi religiunea strămoșescă; dară dênsul, spriginit și de mamă-sa, o femeie

Imagine din Biserica
„Sfinții Apostoli Petru și Pavel”, Vad

evlaviósă, precum și de unchiul seu, un bun ortodocs³, sciù resiste cu bărbăția la tóte tentațiunile aceste confesionali, ca-și la cele ce i se făcură mai târziu ca episcop din partea altui demnitaru bisericesc, respingend cu desprețuire promisiunile de munți de aur, ce i se făcură din ambele părți⁴. Primit cu neîncredere la instalarea sa, viitorul episcop și mitropolit va fi, în scurt timp, admirat și prețuit de toată suflarea românească.

Din volumul *Archiepiscopul și mitropolitul Andrei baron de Șaguna*, editat la Sibiu în 1879 de Arhimandritul Nicolau Popea, aflăm că viitorul mitropolit Andrei, pe numele de botez Anastiu, s-a născut la Miskolc la 1 ianuarie 1809

1 Cuvinte rostite de Andrei Șaguna la sfințirea sa ca episcop.

2 Recunoștința față de mama sa reiese și din ceea ce declara odinioară Andrei Șaguna: „Mamei mele îi datorez dragostea de Dumnezeu și credința ortodoxă, drumul meu în viață (chemarea la Sf. Preotie) și duhul de jertfă care m-a călăuzit în toată opera mea”. (Corneliu Albu, *Lumina din trecut*. Aspecte din lupta Transilvaniei pentru independență și unitate națională, București, 1922, p. 181, apud Berenyi 2009: 37-38.

3 Citatele sunt redată, respectând normele ortografice din anul 1879.

4 Popea 1879: 22.

(după calendarul vechi, la 20 decembrie 1808), din părinții Naum și Anastasia, negustori aromâni de origine din Grabova, Macedonia, care s-au refugiat în Ungaria „constrânși de furia semilunei, a turcilor barbari”¹. Din păcate, la vârsta de 14 ani, tatăl său moare, iar Atanasie, împreună cu mama sa și cu fratele său Avreta² se vor muta³ la unchiul lor Atanasie Grabovski în Pesta, care le va oferi tot sprijinul necesar ca un adevărat părinte. Despre acest Atanasie Grabovski aflăm că „a fost cel mai zelos luptător pentru introducerea limbei române în biserica greco-română din Pesta, precum și pentru alte îmbunătățiri și aședăminte la aceeași biserică contribuind sume importante din parte-și”⁴.

Dotat cu o inteligență deosebită și fiind foarte apreciat de către profesorii săi, tânărul Atanasie ar fi putut ocupa cele mai înalte funcții de conducere ale statului, dacă nu s-ar fi îndreptat spre calea preotească pe care o prețuia enorm. Acest lucru l-a și declarat de multe ori: „De m’ăș nasce de o sută de ori, tot preot m’ăș face”⁵.

După absolvirea cu succes a studiilor juridice în 1829 la Universitatea din Pesta, urmează studiile teologice la Vârșet, unde se face remarcat din nou. Celebrul mitropolit din Karlowitz, Stratimitorovici, sesizează erudiția tânărului Anastie, angajându-l profesor de teologie și secretar al său. Cu acest prilej, Anastie va învăța repede slava veche, devenind în scurt timp unul dintre cei mai buni cunoscători ai vremii, uimindu-i pe toți cu calitățile sale: „E de însemnat, că în calitate de profesor lui i-se venise, pre lângă alte obiecte de propunere, și studiul limbei slave, pe care el nu o cunoscuse de loc, neavând ocaziune a o învăța până aci, dară prin diligența sa proverbială în scurt timp și-o însuși și pre aceea astfel, că puse pre toți în uimire, devenind mai târziu unul din cei mai buni cunoscători ai acelei limbi vechie și grele”⁶. Profitând de bogata bibliotecă de la universitate (unde îndeplinea și funcția de bibliotecar), teologul Atanasie va răscoli arhivele și cărțile pe care nu și le-ar fi putut cumpăra niciodată, făcându-și multe însemnări pe care le va folosi mai târziu în numeroasele sale eforturi de restaurare a vechii mitropolii transilvănene.

Apreciat pentru erudiția sa, la 1 noiembrie 1833 va fi călugărit sub numele de Andrei, la Mănăstirea Hopova în Sirmiu, iar în scurt timp va urca toate treptele până la cea de arhimandrit (mai 1845) al Mănăstirii Covilului.

Cu toate că era foarte apreciat, a stârnit și multe invidii, după cum declară arhimandritul Nicolau Popea (1879: 25): „Pre lângă toate aceste repede promovări, metropolitul Șaguna avu multe neplăceri de a esperia și atunci, încât se vede, scârbele și necasurile ce se legară lanț de dânsul până la ultima lui resuflare, încă în Carlovit își luă începutul; pentru că așa **e natura óme-nilor inferiori cu spiritul, ca să invidieze pre cei ce le sunt superiori**, mai buni decât dânsii”.

În urma decesului episcopului Vasiliu Moga (1845), Eparhia Ortodoxă Română a Transilvaniei rămâne vacantă, iar în anul următor, la 27 iunie 1846, este numit prin hotărâre regească Andrei Șaguna în postul de vicar general al acestei eparhii. Acesta a fost primit cu răceală de către ardeleni, crezându-se că ar fi sârb de origine: „Față de aceste, nu ne pôte prinde mirare, decât denumirea archimandritului Șaguna de vicariu general, se primî foarte rece, ba putem dice cu mare neplăcere din partea ardelenilor, mai vârtos pentru că ântâiu, dânsul nu era de loc cunoscut în Ardeal, érá al doilea, pentru că se lățise faima și se și credea în comun, că el ar fi fost sêrb de naționalitate”. (Popea 1879: 28). În tumultuosul an 1848, prin hotărârea împărătească din 5 februarie, vicariul Șaguna va fi numit episcop al eparhiei vacante a Ardealului, iar în 18 aprilie va fi hirotonit episcop în Karlowitz, rostind o cuvântare emoționantă asupra efemerității vieții omului: „Tot omul din clipita născerei sale, când adică începe a păși în lume îndată începe a și muri...” (*Ibidem*, p. 37).

Numirea sa ca episcop al Transilvaniei marchează începutul unei noi ere pentru Biserică și pentru poporul român din Transilvania. Anii 1848 și 1849, marcați de „tunete și fulgere politice” (*Ibidem*, p. 41) i-au făcut sarcina și mai grea. Fiind mai tot timpul plecat în fruntea delegațiilor naționale, la întoarcerea sa acasă, în toamna anului 1849, „...își află reședința episcopescă cu desêvêșire devastată de magesari

1 *Ibidem*, p. 19.

2 Din același volum, aflăm că Andrei Șaguna a mai avut două surori care au murit de timpuriu, moarte care îl va lovi mai târziu și pe fratele său, Avreta.

3 Documentele vremii consemnează situația precară a familiei, tatăl Naum nu se pricepea la afaceri, în scurt timp a dat faliment, iar ca să asigure un viitor familiei sale va trece la catolicism, împreună cu cei trei copii, fapt dezaprobat cu vehemență de soția și de bunicul lor Mihail Muciu, acțiune prin care copiii ar fi fost crescuți și educați pe cheltuiala episcopiei catolice din Miskolc. Ca să evite această situație, mama și cei trei copii se vor muta la unchiul lor din Pesta, Atanasie Grabovszky (Maria Berenyi, „Originea și familia lui Andrei Șaguna (1808-1873)”, în *Revista teologica*, nr. 1/ 2009, p. 35.

4 Popea 1879: 20-21.

5 *Ibidem*, p. 22.

6 *Ibidem*, p. 23.

[maghiari n.n.] și prefăcută în formală casarmă...”. (*Ibidem*, p. 42). Însuși episcopul descrie acest nefericit eveniment prin cuvinte pline de amărăciune: „Casa clerului s’a prădat și s’a jăfuit cu totul, și adevărat nu numai chiliile mele, care cu multe cheltuieli le-am fost inzestrat, s’au jăfuit, ci încă și odórele episcopesci, preoțesci și diaconesci împreună cu capela episcopescă și cu cărțile dintr’ênsa, și totă biblioteca mea preste 3000 de cărți s’au prădat, érá actele oficióse parte s’au ars, parte s’au rupt și s’au nimicit intru atât, cât nici odor, nici o carte séu altă unéltă bisericescă, nici o hárțiă din archiv nu au remas. [...] Precum s’au jăfuit episcopia, așa se jăfui și partea cea mai mare a bisericilor nóstre parohiale, pe altele le-au necinstit și desfințit în modul cel mai fără de lege. Sfintele icóne dintr-altele le-au batjocurit, au pușcat în icóna Domnului Christos și au strigat: a incetat de a mai fi Dumne-deul românilor! Lucrurile cele scumpe din ele tóte, tóte le-au prădat, cărțile bisericesci le-au rupt și le-au ars, cât acum este lipsa cea mai mare de cărți bisericesci, au luat clopotele din mai multe biserici. Au ucis, spéndurat și impușcat 12 preoți și câteva mii de creștini, pentru că n’au vrut să revolteze asupra imperatului, și că n’au vrut a precunósce supremația nației mageare [maghiare n.n.]. Tocma pentru acésta m’au dechiarat și pre mine de proscris, și dóră mai rău m’ar fi muncit pre mine decât pre metropolitul Sava, să fiă putut pune mâna pe mine s.c.l.¹”. Din aceleași documente, aflăm că au urmat 10 ani de regim militar care interzicea orice mișcare națională și bisericească, mergând până la a se încerca distrugerea datinilor și obiceiurilor naționale și religioase.

În 1853, printre celelalte vizite și drumuri la Viena, va merge la Brașov cu ocazia publicării decretului ministerial care prevedea aici înființarea unui gimnaziu român ortodox² (din 1922, acest gimnaziu va purta numele mitropolitului Șaguna, cinstindu-i astfel eforturile).

Ne închipuim bucuria resimțită de Andrei Șaguna la acest eveniment, cu atât mai mult, cu cât în toamna anului 1849 încercase să ridice o școală română „de religiune ortodocsă” (*Ibidem*, p. 47) la Abrud, dar fără să reușească, fiind împiedicat, în special, de ministrul cultelor din

vremea aceea, pe nume Thun. Fiind prețuit de împăratul Francisc Iosif I (la a cărui cununie a și participat în 1854 și unde împăratul i-a arătat considerația sa în fața altor delegați³), Șaguna va fi invitat, în 1860, ca reprezentant al românilor ardeleni, la senatul imperial, unde va rămâne din mai până în septembrie. Aici va reuși să înființeze „Asociațiunea Transilvană pentru Literatura și Cultura Poporului Român”⁴, iar în 1861 va participa, în calitate de președinte, la prima adunare constituantă a „Asociațiunei Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român”.

În această perioadă, episcopul Șaguna va fi neîntreput în fruntea românilor, la congrese, conferințe, diete luptând „cu bărbăție pentru câștigarea drepturilor politico-naționale și bisericesci”. (*Ibidem*, p. 51). Merită să mai amintim aici, că în 1857, episcopul obține aprobarea împărătească și o mie de galbeni (vezi *Memoriile* 1923: 88) pentru zidirea unei catedrale la Sibiu.

Sfârșitul anului 1864 va aduce o mare bucurie românilor și episcopului Șaguna, care își va vedea eforturile răsplătite prin hotărârea împărătească prin care se restaurează vechea mitropolie română a Ardealului, iar Șaguna va fi

1 Actele sobórelor bisericesci greco-resăritene din Ardeal din 1850 și 1860, p. 24. seqq, apud Popea, *op. cit.* 43.

2 Din volumul vicarului Popea dedicat Mitropolitului Andrei Șaguna, aflăm (p. 312-313) câte eforturi și câtă grijă a acordat mitropolitul gimnaziului din Brașov, unde l-a convins pe directorul Munteanu să rămână, în ciuda dificultăților financiare. A contribuit cu suma de 2000 fl. la fondarea gimnaziului, pentru procurarea de manuale 50 de florini, directorului îi cumpără o casă în apropierea gimnaziului cu 4-5000 fl și a reușit să obțină de la stat o subvenție anuală de 4000 fl. Din păcate, regimul unguresc a împiedicat acordarea acestei subvenții, fapt care a pricinuit ulterior mari neajunsuri gimnaziului brașovean.

3 Despre aprecierea împăratului față de Andrei Șaguna stau mărturie cuvintele parohului romano-catolic de Sibiu Schlauf, care a povestit la întoarcere că „Acum am vedut cu ochii, ce trecere are Șaguna la imperatul!” (Popea, *op. cit.*, p. 47).

4 Mitropolitul Șaguna recunoaște că ideea înființării asociațiunii îi aparține cav. Ioan de Pușcariu, însă el va fi cel care se va îngriji ca această idee să se și împlinească (Popea, *op. cit.*, p. 329).

numit arhiepiscop și mitropolit al românilor ortodocși din Transilvania și Ungaria.

Foarte interesantă este descrierea mitropolitului realizată de vicarul său Popea (*op. cit.*, p. 64-65) care îl prezintă ca pe un om mare, înalt și drept ca un brad, corpulent la jumătatea vieții și voluminos la bătrânețe. Avea o minte foarte ageră, glumeț, nu scăpa ocazia de a ironiza abaterile celor din jur. Ni se spune că nu iubea luxul și dădea exemplu de modestie prin înseși hainele pe care le purta, cât mai simple „Mai pe urmă își făcuse reverendi de tot simple, fără găitane și pălăria fără ciucuri, intocmai ca ori care preot de rënd”.

Iubitor de cultură și știință, și-a dat seama că viitorul românilor din Transilvania depinde, în principal, de învățământ, îngrijindu-se, în acest sens, de înființarea școlilor de tot felul, gimnaziale și teologice, care lipseau aproape cu totul: „El cunoscuse pe deplin, că cauza inapoierei românului a fost lipsa de cultură, și că acesta numai în școle bune se poate câștiga. El sciea [știa n.n.] pré bine, că știința e putere; pentru aceea atâta zel din parte-i intru de a împrăscia intunerecul și a face lumină: condițiunea esențială a existenței și a prosperărei naționale și bisericesci; pentru aceea atâtea silințe din parte-i intru înființarea a tot felul de institute și școle: teologice, gimnaziale, capitale și elementare, ce lipseau aproape cu totul; pentru aceea atâtea sacrificii din parte-i pentru învățământ, atâtea stipendii pentru tinerimea scolară, atâtea îngrijiri pentru calificarea tinerilor de profesori și învățători...”. (Popea, *op. cit.*, p. 308)¹.

Prețuind cărțile, va avea o bogată activitate de editare a unor opere compuse de el, va reedita și va traduce tot ce considera necesar pentru cultura poporului român. În 1850, își vede un vis împlinit, când, prin mijloace proprii, va fonda o tipografie arhiepiscopescă cu toate piedicile puse de ministrul Culturii Thun. În această tipografie se va tipări o poezie a marelui Andrei Mureșanu dedicată chiar mitropolitului Șaguna și tot aici se va tipări și ziarul fondat de mitropolit, *Telegraful român*.

BIBLIOGRAFIE

- Berenyi 2009 = Maria Berenyi, „Originea și familia lui Andrei Șaguna (1808-1873)”, *Revista teologica*, nr. 1/ 2009, p. 34-48.
- Memoriile 1923 = *Memoriile arhiepiscopului și mitropolitului Andrei Șaguna din anii 1846-1871*, Sibiu, Tipografia Arhiepiscopescă, 1923.
- Popea 1879 = Nicolau Popea, *Arhiepiscopul și mitropolitul Andrei baron de Șaguna*, Sibiu, Tipăriul Tipografiei Arhiepiscopale, 1879.

Personalitatea lui Andrei Șaguna a fost prețuită de împărat, care îl decorează în 1850 cu Ordinul Leopoldin Comandor; în 1852 este numit baron, în 1864 este decorat cu Ordinul coroanei de fier, cl. I și în 1867 cu Ordinul Leopoldin Crucea cea Mare. În diploma împăratului de la 8 noiembrie 1850, prin care mitropolitul Andrei Șaguna este decorat cu Crucea de Comandor al Ordinului Leopoldin, românii sunt numiți astfel în mod oficial: „... și zelosei tale conlucrări în interesul cel adevărat al statului și al națiunii române în Ardeal ...”. (Popea, *op. cit.*, p. 337), fapt care va produce o mare bucurie, atât în sufletul mitropolitului, cât și în cel al românilor din Transilvania.

Ultimii ani din viață i-au fost și mai dificili, lovindu-se de răutățile celor din jur, doborât și de suferința fizică, cade la pat, în 1871, iar în 28 iunie 1873 moare, la doar 65 de ani, în prezența apropiaților săi, printre care și vicarul său Nicolau Popea, cărui i se adresează cu următoarele cuvinte: „Cu mine e gata Nicolae! Ce va vrea Dumnezeu, toate sunt în ordine. Fiți pe pace, aveți-vă bine, nu vă sfădiți!” (Popea, *op. cit.*, p. 60).

Cauza principală a morții s-a dovedit o problemă la inimă, dar care a fost pricinuită, după cum o mărturisesc medicii vremii, în special dr. Pomuț, de mâhnire și supărare: „Și în adevăr, puțini bărbați vor fi, cari prin meritele lor prin facerile lor de bine să-și fi câștigat atâți inimi, atâtea neplăceri și scârbe în toate direcțiunile, încă și dela aceea, cărora le făcure cel mai mare bine, – ca metropolitul Șaguna. Mai pe urmă el se dezgustase de tot, se jăluia mult de nemulțumire și răutatea oamenilor și nu mai primia pre nimene la sine, afară de cei mai increduli ai sei, cari și îngrijiră de dânsul mai mult în bôla sa”. (*Ibidem*, p. 61).

Înainte de a muri, în 1871, mitropolitul Andrei Șaguna va fi ales membru de onoare al Academiei Române, eveniment care va încununa opera sa pentru care luptase toată viața: ortodoxismul și poporul român.

1 Din *Memoriile* publicate în 1923 (p.107), aflăm că episcopul recunoaște nivelul redus de pregătire al preoților ortodocși, dar spune că acest fapt nu se datorează bisericii, „... ci este de vină vremea cea vitregă și împrejurarea cea fatală, în care a devenit biserica prin măsurile cele vitrege ale stăpânirii antimarițale, care le-au adus asupra studiilor săi de legea noastră”.

Memorialul mitropolitului Șaguna

Dorina CADAR

Memorialul *Arhiepiscopului și Metropolitului Andrei baron de Șaguna sau luptele naționale-politice ale Românilor*, este titlul uneia dintre valoroasele cărți ce se află pe rafturile secției Colecții speciale a bibliotecii „Petre Dulfu” Baia Mare. Cartea a apărut la Sibiu în anul 1889 și a fost editată de Institutul tipografic, societate pe acții.

În prefață, arhimandritul-vicar Nicolae Popea arată că, înainte de moartea sa, mitropolitul Andrei Șaguna i-a lăsat, „între alte multe”, un memorial plin de acte și documente de mare interes național, cu speranța că la momentul potrivit acestea vor fi puse în valoare: „actele acestea le las în grija ta, fă cu ele cum te va lumina Dumnezeu, și cum vei afla tu mai bine”.

La 15 ani de la moartea lui Andrei Șaguna, Nicolae Popea a publicat cartea cu titlul mai sus menționat, convins fiind că aceste adevărate documente istorice trebuie făcute cunoscute pentru că, chiar dacă sunt prezentate fapte dintr-o perioadă limitată în timp (1846-1873), doar așa putem afla adevărata istorie a neamului nostru, numai așa putem să înțelegem prezentul și să ne asigurăm viitorul. Nicolae Popea face cu tristețe o afirmație, și anume că, poporul român ar fi avut o altfel de soartă dacă „cei bătrini ne lăsau urme neșterse, sigure despre viața lor pe acest pământ: despre faptele ce le-au săvârșit, despre vicisitudinile prin care au trecut luptând mereu lupte grele și anevoioase, lupte de sânge cu diferite popoare barbare cotropitoare, dela descălecarea lor aici, sub Traian Împărat, până în timpurile prezente. Desigur nu am fi ajuns acolo, încât chiar și originea și existența noastră în aceste țări străbune, să ni le vedem disputându-ni-se decătră răuvoitorii neamului românesc, veniți peste noi și adăpostiți aici... nici nu ne-am fi văzut siliți să orbecăim în întuneric, căutând după dovezi, ca să ne afirmăm de ceea-ce suntem, luminând întunericul, și nici să luăm refugiu la scrierile străinilor, mai ales ale vecinilor dușmani... ca din izvoarele lor nu arareori false, ba anume falsificate, să ne alcătuim istoria”. Dureros adevăr. Și pentru a nu repeta această greșală a străbunilor noștri, arhimandritul Nicolae Popea a pus pe hârtie sistematic toate acele acte memorabile ce țin de istoria

noastră națională din acea perioadă, acte care sunt cu atât mai valoroase, cu cât ele au aparținut unor persoane care au fost martore la acele evenimente, adevărul neputând fi pus la îndoială.

Este vorba despre corespondența dintre Andrei Șaguna, în calitatea sa de mitropolit al Ardealului, și unele personalități politice și bisericești ale vremurilor: cancelarul aulic, baronul Josika Samuel; tesaurarul, contele Nadasdi; protopopul Zlatnei, Iosif Ighian; guvernatorul țării, contele Teleki Josef; generalul-comandant al Ardealului, Anton de Puchner. Sunt scrise în limba română, maghiară sau germană. Pentru cititorul acestor scrisori este evidentă preocuparea lui Andrei Șaguna pentru rezolvarea nedreptăților la care era supus poporul român, cu diplomație, cuvintele alese cu grijă având menirea de a nu întârâta o guvernare care fățiș făcea diferență între naționalitățile conlocuitoare ale Ardealului, românii fiind considerați inferiori și batjocoriți. Se poate întrezări durerea pe care o trăia mitropolitul, nefiind întotdeauna înțeles pentru calea pe care a ales-o în lupta sa: pacea, armonia, buna înțelegere cu toți conlocuitorii Transilvaniei. I s-a reproșat lipsa de asprime, dar el a știut că nu se putea lupta cu astfel de arme, asupra poporului român, fiind prea puternici, nu ar fi făcut decât să întârească măsurile împotriva românilor. Într-o scrisoare a sa către avocatul Nicolae Abraham Penciu, spune: „...eu din parte-mi citez a spune în fața întregii lumi doritoare de a ști, că precum nu e putere a mă abate dela calea dreptății, dela calea cuviinții, dela calea păcii; așa nu e putere pe lume, care să mă reție dela propășirea cătră propusa-mi țintă, adecă cătră fericirea nației mele preaiubite...”.

La 18 iunie 1848, aflându-se la Pesta, după ce cu câteva zile înainte se întâlnise la Innsbruck cu Maiestatea Sa Împăratul, pentru a-i înainta „petițiunea națiunii române” împreună cu delegația de români desemnată la Adunarea din Blaj, Andrei Șaguna trimite „un cercular” către clerul și poporul eparhiei sale, în care face o succintă prezentare a călătoriei delegației, a întâlnirii cu Împăratul și a ceea ce acesta le-a promis: că nația română va fi recunoscută ca nație, biserica greco-neunită la fel, preoții și dascălii români vor fi și ei plătiți de stat, că se va

șterge iobăgia și dijma, că și românii vor avea drept la înarmare și vor avea reprezentanți în toate dregătoriile. În încheiere îi roagă pe toți credincioșii lui să-l respecte și iubească pe „Împăratul și Regele nostru Ferdinand care v-au făcut din robi oameni slobozi”.

În această perioadă s-a desprins o facție politică împotriva Împăratului, condusă de Ludovic Kossuth, care s-a autonumit conducător asupra Ungariei și Ardealului, visul lor fiind acela de a stăpâni o țară unică formată din acestea două. Kossuth vrea să fie recunoscut drept conducător cu forța, teroarea asupra poporului român fiind intensificată. Este redat în carte „apelul comitetului pentru apărarea țării sub presidiul lui Kossuth” în care, la început, acesta afirmă că națiunea maghiară și cea română au împărțit frățeste neajunsurile stăpânirii austriece, că aceștia din urmă i-au întărit pe români, sârbi și croați împotriva maghiarilor care nu doresc să asuprească alte popoare. Iar spre final, tonul se schimbă și acesta spune: „vă poruncesc vouă românilor... ca fiesce-care în 8 zile să se aplece și să se supună legilor, să fie pace și să se poarte cum se cuvine unui concetățean bun, și să nu cuteze a face vrajbă sau a arăta cât de mic semn a nepăciurii... Atunci va fi mai bine de cumva nu v-ați fi născut, căci nimărui dintre cei-ce s-au sculat contra patriei nu se va ierta... Luați dară seamă, fraților români, ca să nu provocați asupra voastră ciasul pedepsei”. Aceasta era starea de fapt în Transilvania acelor ani: românii li se cerea prin forță și teroare să se supună ungarilor, oficial însă aceștia erau sub stăpânirea Austriei.

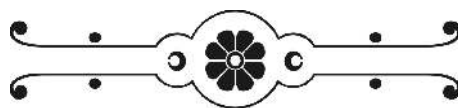
Sunt prezentate în continuare „circularul Comitetului națiunii române către frații săi români”, „Manifestul imperial către locuitorii din țările coroanei ungare”, „Proclamațiunea comandantului suprem, principele Windischgratz către locuitorii din Ungaria și Transilvania”,

(toate acestea în limba germană), „Manifestul Împăratului Ferdinand de abdicare”, cuvântarea lui Șaguna de deschidere a Adunării naționale din Sibiu din 16/28 Decembrie 1848, Protocolul adunării naționale române de la Sibiu. După o dezbateră de patru ore, Adunarea a redactat și a votat o petiție națională în care se arată clar protestul contra unirii Transilvaniei cu Ungaria, se cere desființarea guvernului de la Cluj, iar Anton Puchner „să administreze până la o definitivă pace și regulare a raporturilor țării” și se prevăd multe alte drepturi pentru români.

Urmează alte scrisori trimise de Andrei Șaguna din care răzbate preocuparea și implicarea sa permanentă în rezolvarea gravelor probleme naționale.

Merită amintită, de asemenea, și „Declarația nației maghiare de neatârnat”, redată în întregime și din care se desprind patru puncte esențiale: Ungaria și Transilvania să se unească, noul stat european nu mai recunoaște autoritatea asupra sa a Casei habsburgo-lothariană, țara va fi condusă de Ludovic Kossuth și nația maghiară va respecta buna vecinătate cu toate națiile cu care a fost sub stăpânire.

Acesta a fost climatul politic și social în care mitropolitul Ardealului, Andrei Șaguna, și-a împlinit destinul de luptător pentru binele nației române. Cuprinsul cărții este extrem de valoros pentru oricine dorește să cunoască o parte importantă din istoria Transilvaniei, este valoros pentru adevărul istoric pe care-l redă. Iar noi, cei care astăzi avem acces la aceste informații, nu putem decât să le fim recunoscători celor doi prelați ai Bisericii, mitropolitului Andrei Șaguna și arhimandritului-vicar Nicolae Popea, primului că a lăsat prin testament aceste însemnate documente privind faptele acelor vremi, celui de-al doilea că a fost inspirat să le așeze într-o carte și să le pună la dispoziția generațiilor viitoare.

Protopopul Bartolomeu Baiulescu (1831-1909) – profesor șagunist și cronicarul bătăliei de la Zărnești a lui Constantin Brâncoveanu

– 105 ani de la moarte –

Muzeograf **Nicolae BLAJ**

„**A**fost o figură venerabilă, un bărbat care și-a împlinit cu vrednicie chemarea sa pe acest pământ... părinte adevărat, părinte în cel mai nobil înțeles al cuvântului... preot după rânduiala lui Melchisedec, cu evlavie și fără preget a slujit el la altarul Domnului peste o jumătate de veac...”. Așa îl descria profesorul Andrei Bârseanu pe fostul său coleg și prieten, Bartolomeu Baiulescu¹.

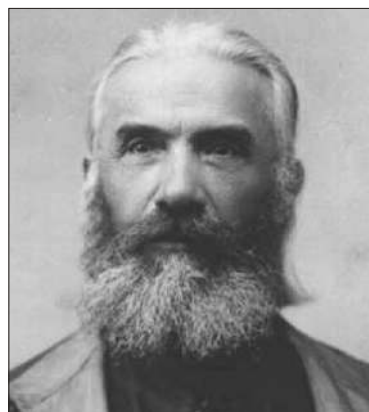
Vrednicul de pomenire protopop a văzut lumina zilei la 11 iunie 1831, într-o familie bine cunoscută de preoți din Zărnești, la poalele Pietrei Craiului².

După studiile elementare, pe care le face la Zărnești și Tohanul Vechi, urmează cursurile școlii din Șchei, iar apoi pe cele ale Gimnaziului Romano-Catolic din Brașov³.

Cât timp a stat la Brașov, a locuit în casa profesorului Iacob Mureșianu, celebrul muzician brașovean, unde mai locuiseră și vărul său Alduleanu, Ioan Pușcaș, fiul preotului din Bran, dar și Ioan Comșa, copil orfan din Zărnești, mai târziu paroh zărneștean.

Urmează cursurile Institutului Teologic din Sibiu și, în același timp, făcea practică la cancelaria consistorială, fiind numit după absolvire conducătorul ei. Văzându-i puterea de muncă și dorința de a acumula cât mai multe cunoștințe, mitropolitul Andrei Șaguna îi încredințează spre aranjare arhiva și biblioteca proprie (de peste 3.000 cărți, distrusă în parte de husarii unguri).

Așa ajunge Baiulescu omul de încredere al mitropolitului Șaguna, dovada încrederii acordate constituind-o bogata corespondență cu marele ierarh, corespondență care, din păcate, a fost distrusă în Primul Război Mondial.

Protopopul
BARTOLOMEU
BAIULESCU
(1831-1909)

Din anul 1850 Baiulescu își începe activitatea ca învățător în Zărnești, dar după un an, cu ocazia unei vizite canonice a mitropolitului Șaguna în Zărnești, Nicolae Baiul (bunicul lui Bartolomeu Baiulescu) fiind înaintat în vârstă, roagă pe mitropolit a-l hirotoni pe nepotul său capelan.

În 11 ianuarie 1851, îndemnat de arhi-păstorul Șaguna, se căsătorește la Biserica „Sfântul Nicolae” din Șcheii Brașovului cu Maria Gheorghiu, fiica negustorului Gheorghe Gheorghiu, avându-i nași pe protopopul zărneștean Ioan Petric și Zoița, iar preot cununător Petru Gherman, venit din Cetatea Brașovului.

În data de 29 noiembrie 1851 este hirotonit preot, iar cu această ocazie mitropolitul Șaguna emite o gramată de hirotonire, document important pentru istoria bisericii din Zărnești⁴. În textul gramatei se spune că Bartolomeu Baiulescu a fost hirotonit preot pe seama Bisericii „Sfânta Treime”. Cum însă în Zărnești nu se știa că există vreo biserică cu acest hram, am putut trage concluzia prin eliminare că hramul acesta este purtat tocmai de paraclisul bisericii din centrul Zărneștiului de azi.

1 Candid Mușlea, *Protopopul Bartolomeu Baiulescu*, Institutul de Arte Grafice „Astra”, Brașov, 1938, p. 53.

2 Andrei Bârseanu, *Istoria școalelor centrale române gr. or. din Brașov*, Tipografia Ciurcu, Brașov, 1902, p. 578.

3 xxx. *Cărturari brașoveni – sec. XV-XX*. Ghid biobibliografic. Brașov, 1972, p. 21-22.

4 ÎPS Dr. Laurențiu Streza, Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului, pr. prof. dr. Vasile Oltean, *Mitropolitul Andrei Șaguna în documentele din Șcheii Brașovului*, vol. I, Editura Andreiana, Sibiu, 2008, p. 642-643.

Rămâne preot în Zărnești până în anul 1857. Cum în Brașov, la Biserica „Sfânta Treime” zisă grecească, era o situație destul de grea, căci aici de aproape o sută de ani se disputa dreptul românilor și grecilor la această biserică, mitropolitul Andrei Șaguna a considerat că persoana potrivită din partea românilor la această biserică este Bartolomeu Baiulescu¹.

În condițiile conflictului dintre români și greci pentru Biserica „Sfânta Treime” de pe actuala stradă Gheorghe Barițiu, Bartolomeu Baiulescu ia inițiativa înființării Bisericii „Adormirea Maicii Domnului” din Brașov-Cetate, întrucât grecii abuziv l-au scos din vechea Biserică „Sfânta Treime” de pe Târgul Cailor (azi str. Barițiu).

Îndrumați de Baiulescu, românii din Cetatea Brașovului, prin mijlocirea episcopului Vasile Moga, cereau, printr-un memoriu adresat guvernului transilvan, înființarea mai întâi a unei capele în Târgul Grâului (azi Piața Sfatului). Pentru această capelă se cumpără casele negustorului C. Boghici în anul 1828, iar în 1829 se sfințește micuța capelă, prim-preot fiind Toma Vasiliu. După ce mitropolitul Șaguna numește ca paroh la Biserica „Sfânta Treime” pe Baiulescu, iar mai târziu, în 1866, murind preotul Toma Vasiliu, capela din Târgul Grâului este închisă, icoanele și obiectele liturgice sunt mutate la Biserica „Sfânta Treime”.

Conflictul dintre greci și români a continuat, ajungându-se ca, în anul 1887, grecii să închidă porțile bisericii, iar Baiulescu nu a mai putut să-și îndeplinească serviciul religios la această biserică. În urma procesului, românii au fost obligați să plătească grecilor taxele procesuale și alte pretenții de aproximativ 14.000 fl.

Văzându-se dați afară din Biserica „Sfânta Treime”, românii, în frunte cu Bartolomeu Baiulescu, deși lipsiți de bani, hotărăsc ridicarea pe locul micuței capele a unei biserici cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” cu ajutorul financiar al negustorilor din Cetate. În anul 1895 se pune piatra de temelie de către Baiulescu, urmând ca în 1899 biserica să fie sfințită de către vărul său, mitropolitul de atunci Ioan Mețianu.

Între timp, în 1872 se cumpără de la protopopul Ioan Petric o grădină de 695 de stânjeni pentru a se construi un cimitir pentru românii din Cetatea Brașovului. Baiulescu precizează că

s-a cumpărat de la protopopul Ioan Petric, atât grădina, „cât și casa călugărului”, fapt ce ne convinge că ridicarea bisericii din Groaveri s-a făcut pe un loc deja sfințit.

Cu aprobarea magistratului, mai întâi se ridică o capelă mortuară, urmând ca în anul 1876, cu sprijinul lui Ioan Popazu, să se înceapă ridicarea actualei biserici cu hramul „Sfânta Cuvioasă Paraschiva”. Istoricul Nicolae Iorga, impresionat de frumusețea acestei biserici, o compară cu Biserica „Domnița Bălașa” din București².

Biserica „Sfânta Parascheva” din Groaveri

Cimitirul a devenit o adevărată necropolă a Brașovului, aici fiind înmormântați cei mai mari cărturari: Bartolomeu Baiulescu, Virgil Onițiu (autor de manuale școlare, profesor și director la Liceul Șaguna, și fondatorul cantinei elevilor de aici), Andrei Bârseanu, Sextil Pușcariu, pictorul Mișu Pop, poetul Andrei Mureșianu, muzicianul Iacob Mureșianu, Ioan Colan, Sterie Stinghe, Emil Micu etc.

O contribuție deosebită pe care a avut-o Bartolomeu Baiulescu pe tărâm social a fost înființarea „Asociațiunii pentru sprijinirea învățăceilor și sodalilor români meseriași din Brașov”. Scopurile acestei asociațiuni erau, atât plasarea copiilor veniți din toate colțurile Transilvaniei la diferiți meseriași, ca să-i învețe meseria aleasă, cât și înarmarea lor cu solide noțiuni teoretice de cultură generală. Întrucât mulți copii proveneau din familii sărace, protopopul Baiulescu face apel către familiile brașovene să dăruiască haine și încălțăminte acestor copii. Uneori face apel și la comitetul Bisericii „Sfântul Nicolae” din Brașov – Șchei pentru a le acorda un ajutor financiar. De la

1 Pr. Vasile Oltean, *Biserica „Sfânta Treime” – Cetatea Brașov*, Editura „Transilvania Expres”, Brașov, 2013, p. 95.

2 Vasile Oltean, *Configurația istorică și bisericească a Brașovului (sec. XIII-XX)*, Editura Andreiana, Sibiu, 2010, p. 317-320.

această școală au plecat tineri la specializare în străinătate, remarcabilă fiind activitatea sodalului George Filip, fiul unei văduve sărace din Șcheii Brașovului. Dornic de a deprinde tainele tipografice, George Filip cutreieră pe jos Austria și Germania, iar în perioada 1892-1893 îl găsim la Paris urmând cursurile serale ale Școlii de Artă Decorativă, absolvită cu calificativul „excelent”. Ca urmare, după finalizarea studiilor, înființează editura și tipografia „Minerva” din București.

Rodnica activitate desfășurată la Asociațiunea sodalilor s-a completat în mod fericit prin apariția în anul 1886 a revistei *Meseriașul român*, revistă bilunară. În cuprinsul articolelor publicate în această revistă, ideea centrală este aceea a necesității îmbrățișării meseriilor de către copiii din mediul rural, unde se resimțea lipsa unor meseriași autohtoni.

Protopopul Bartolomeu Baiulescu a avut și o activitate culturală rodnică publicând mai multe articole și studii în unele periodice brașovene și sibiene. El s-a remarcat prin două lucrări importante. Cea dintâi este *Monografia comunei bisericesti din Cetatea Brașovului cu acte și dovezi*, lucrare de referință pentru istoria

bisericească a Brașovului. O altă lucrare importantă a reprezentat-o *Biografia lui George Cristureanu*¹, căpitan în armata României, biografie realizată la cererea lui Cristureanu și conformă cu testamentul acestuia, prin care donează Bisericii „Sfântul Nicolae” din Șcheii Brașovului toată averea sa.

Un manuscris al protopopului Baiulescu, aflat în colecția de manuscrise și documente a Muzeului Primei Școli Românești², descrie foarte amănunțit bătălia de la Zărnești și Tohanul Vechi a lui Constantin Brâncoveanu cu turcii din data de 21 august 1690³.

După ce și-a văzut visul cu ochii, adică ridicarea Bisericii din Cetate și a Bisericii „Sfânta Parascheva” din Groaveri (Șchei), Baiulescu a mai trăit încă 9 ani, când, după o boală cruntă, a încetat din viață (în 14/27 iunie 1909). Își doarme somnul de veci în fața ușii de intrare în Biserica din Groaveri, străjuit și la stânga și la dreapta de doi brazi falnici.

Preotul cărturar, care cu 105 de ani în urmă trecea la cele veșnice, astăzi este păstrat în memoria documentelor, între marii corifei ai culturii românești de pe meleaguri brașovene.

Mormântul
protopopului
Bartolomeu
Baiulescu în
cimitirul Bisericii
„Sfânta Parascheva”
din Groaveri, Brașov

- 1 Bartolomeu Baiulescu, *Biografia lui George Cristureanu, fost căpitan în armata României*, Tipografia lui Römer & Kamner, Brașov, 1879.
- 2 Arhiva Bisericii „Sf. Nicolae” Brașov, Fond „Bartolomeu Baiulescu”.
- 3 ÎPS Dr. Laurențiu Streza, Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului, pr. prof. dr. Vasile Oltean, *Sfântul Constantin Brâncoveanu și brașovenii*, Editura Andreiana, Sibiu, 2014, p. 314-323.

Pompiliu Dan (1871-1954) – profesorul șagunist, inspector școlar în Ardeal, luptător pentru unitatea națională

– 60 de ani de la moarte –

Muzeograf **Nicolae BLAJ**

În lupta pentru eliberarea Transilvaniei de sub dominația austro-ungară și unirea ei cu România, un rol important l-au jucat personalitățile intelectuale: preoți, profesori, medici, avocați etc. Școlile românești din Brașov, Râșnov, Zărnești, Bran, prin corpul lor didactic, au luptat pentru împlinirea idealului național, pentru cultivarea limbii, literaturii, istoriei, a tradițiilor eroice de luptă ale poporului român și a sentimentelor patriotice în rândul elevilor și al maselor populare românești. O personalitate importantă din rândul cadrelor didactice angrenată în această luptă națională a fost distinsul pedagog și publicist din Zărnești Pompiliu Dan.

S-a născut la Zărnești la 2 februarie 1871, într-o familie de oameni învățați. Tatăl său, Nicodim Dan, a funcționat 44 de ani ca învățător și director de școală la Zărnești, iar mama sa, Maria Pârvu, era originară din Săcele dintr-o familie înstărită de mocani. Învățătura primară o primește la Zărnești chiar de la tatăl său, iar apoi urmează cursurile Gimnaziului „Andrei Șaguna” din Brașov, susținând bacalaureatul în anul 1888. După absolvire obține o bursă de la Fundația „Emanoil Gojdu” din Budapesta, pentru a urma cursurile Universității din Cluj (Facultatea de Litere și Filozofie)¹.

Ca student, Pompiliu Dan se încadrează cu ușurință în mișcarea studențească de la universitățile din Cluj, Viena, Pesta, Berlin sau Paris. Activează mai întâi pe linia cultivării dragostei tineretului academic față de limba și literatura română, a afirmării studenților în viața culturală, organizând întruniri politice, serbări culturale, editând diferite publicații (revista *Replica*), întreținând legături trainice între studenții din diferite centre universitare.

În centrul universitar din Cluj, unde se

aflau peste 70 de studenți români, s-a manifestat deschis pentru unitatea cultural-națională a tuturor românilor, fiind la înălțimea comandamentului major al epocii sale. În această luptă, un rol activ l-a jucat „Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor”, înființată la București². Această mișcare atrage în rândurile sale cele mai proeminente figuri ale vieții sociale și culturale românești care militează pentru făurirea statului unitar român.

În timpul studenției la Viena acționează energic pentru apărarea conducătorilor Partidului Național Român, judecați în anul 1894 pentru elaborarea memorandumului și înaintarea lui la Curtea de la Viena. Datorită inițiativei sale, dar și a altor studenți români, s-a publicat un manifest de susținere a luptei naționale a poporului, de simpatie pentru autori și de solidaritate pentru ei. Studenții din Graz, Viena și Budapesta în frunte cu Pompiliu Dan, dau o declarație de solidaritate cu Aurel C. Popovici, căruia i s-a intentat un proces pentru elaborarea *Replicii*, fiind condamnat de autoritățile austro-ungare la 4 ani de închisoare și 5.000 de florini amendă.

În 1893, Pompiliu Dan este în centrul acțiunii „Charta rotundă”, o modalitate aparte și inedită a luptei studențimii române, lansată din Paris ca o mișcare circulară, o corespondență între studenții români de la universitățile europene, botezată așa de către Simion Mehedinți. Ideea centrală a Chartei era „dragostea fierbinte față de poporul român și de patrie”. Pompiliu Dan era responsabilul pentru Viena în circuitul funcționării acestei mișcări naționale.

După terminarea studiilor la Viena, îl găsim în redacția ziarului *Tribuna* din Sibiu, iar în anii premergători războiului funcționa ca învățător și director de școală în Zărnești, în mij-

FAMILIA ROMÂNĂ | RODIRI ACADEMICE

1 Andrei Bârseanu, *Istoria școalelor centrale gr. or., din Brașov*, Brașov, 1902, p. 582.

2 xxx *Cărturari brașoveni – sec. XV-XX*. Ghid biobibliografic, Brașov, 1972, p. 73.

locul românilor dintre care s-a ridicat și și-a continuat activitatea anterioară pe tărâm național, mai ales în cadrul „Astrei”, prin conferințe și manifestări consacrate luptei pentru unirea Transilvaniei cu România.

Implicat activ în procesul cunoscut sub numele de „Cazul David Pop”, Pompiliu Dan, în cele din urmă este acuzat de trădare și spionaj în favoarea armatei române, fiind arestat în anul 1915. Arestarea lui Pompiliu Dan s-a produs chiar în timpul procesiunii de înmormântare a lui Virgil Onițiu, directorul Liceului „Andrei Șaguna”.

În *Memoriile* sale, redactate în anul 1951, profesorul Pompiliu Dan relatează episodul arestării sale: „Am fost oprit în loc și arestat de detectivul Cszasza, însoțit de câțiva jandarmi..., m-au percheziționat la domiciliu, m-au escortat în lanțuri la Cluj. Odată cu mine au fost arestați alți 20 de intelectuali români sub cuvânt că au spionat pe seama armatei române”¹.

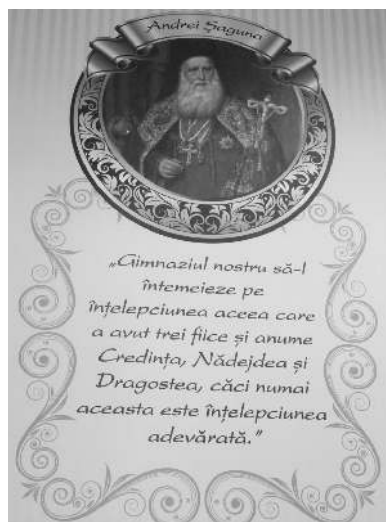
Procesul și interogările au fost îngrozitoare, dar la 5 martie 1917, Pompiliu Dan este condamnat la moarte prin spânzurare. Împreună cu o parte din ceilalți condamnați au obținut

amânarea executării sentinței, reușind în cele din urmă ca, la 25 octombrie 1918, să fie eliberat.

Revine pe meleagurile natale, unde participă la constituirea Consiliului Național din Zărnești, apoi este ales membru în Sfatul Național al Țării Bârsei și delegat al cercului Tohanul Vechi la Marea Adunare de la Alba Iulia. Participă astfel la marea sărbătoare a neamului românesc și la adoptarea deciziei de unire a Transilvaniei cu România. Și aici îi sunt recunoscute meritele pe tărâmul luptei naționale și este ales membru în Marele Sfat Național.

În 1919, Consiliul Dirigent îl numește inspector al județului Brașov, calitate în care se ocupă cu organizarea școlilor primare românești. Din 1926 este chemat, tot ca inspector de județ, în județele Bihor, Sălaj, Satu Mare și Maramureș. Continuă o bogată activitate pedagogică, elaborează manuale școlare, participă la viața științifică și pedagogică până la pensionarea care are loc în anul 1931.

Trece în neființă în anul 1954, lăsând în conștiința urmașilor prestigiul unui mare dascăl al neamului nostru și totodată al unui luptător înflăcărat pentru unitatea românilor.

Colegiul Național „Andrei Șaguna” Brașov – Sala Academicienilor

1 Mircea Băltescu, *Contribuții privind lupta național-politică a lui Pompiliu Dan*, în „Cumidava” II/1968, Brașov, p. 245.

Revista școlară – o modalitate de a comunica și de a se autocomunica a elevilor

Revista *Muguri* la 47 de ani

„Scrie, ca să păstrezi florile gândului tău pe care, altfel, le ia vântul”.
(N. Iorga)

Amalia TALPOȘ, Laura ZAH

Revistele școlare sunt cărți de vizită, fotografii fidele ale tuturor activităților care se desfășoară în cadrul școlii sau în afara ei, ale preocupărilor elevilor, ale atitudinii comunității față de educație, propunându-și să formeze un mecanism de informare, exprimare și mediatizare a acestora, de dialog cu generațiile viitoare, de împărtășire a propriilor experiențe.

Rod al muncii aplicate, perseverente, al pasiunii și dedicării unor dascăli inimoși modelării spiritului și conduitei de viață ale elevilor, al respectului pentru memoria locală, revista *Muguri*, editată de Colegiul Național „Andrei Șaguna” din Brașov, a împlinit în 2014 47 de ani.

Alături de aceasta, o altă revistă editată de instituția amintită, care merită să fie menționată datorită longevității și consecvenței ei, este *Anuarul*. Apariția sa este semnalată în 1876, în timpul directorului Ioan Meșotă. Nu s-a renunțat niciodată la intenția de a reflecta în paginile ei momentele importante din viața școlii, cu toate că au existat și perioade de întreruperi ale apariției sale.

Primul număr al revistei *Muguri* a apărut în anul 1967, în perioada în care director la Colegiul Național „Andrei Șaguna” era domnul Simion Toma. Primele exemplare au fost bătute la mașină, abia următoarele numere aveau să fie șapirografiate.

Demersul a fost inițiat de către elevi ai acestei instituții, întregul efort de redactare: conținut, paginare, grafică, aparținându-le. Îndrumați de către dascăli inimoși, Oltea Dudău, Helga Drechsler, Constantin Hârlav, Ileana Mihăilescu, Radu Mircea, A. Muller, George Oțelea, Hania Hapcinski (designer copertă), R. Flamanu și P. Siegmund (ilustratori), s-au în-

cumetat la editarea unei reviste a școlii care să-i reprezinte așa cum erau ei: responsabili, curioși, ambițioși, riguroși.

Dupa anul 1989, revista a apărut într-o serie nouă. Pe lângă conținutul propriu-zis al revistei, s-au schimbat foarte mult și posibilitățile tehnice, ultimele numere fiind integral realizate de echipa de redacție (ilustrare, copertă, paginare într-un program de editare profesionist, pregătire tehnică pentru tipar), tipărirea fiind încredințată unei firme specializate¹.

Conținutul revistei *Muguri* abordează mai multe aspecte și realități ale unor momente din viața și devenirea elevului: ale căutărilor, întrebărilor, ale alegerilor de viață, ale primelor experiențe personale.

Astfel, „afirmarea demnității” și „apărarea cu verticalitate a idealurilor”², dorința de a transmite prin intermediul revistei unele idei și convingeri și de a lărgi orizontul de cunoaștere al cititorului sunt linii directoare ale numărului din 2010. Rubrica *A de la atitudine* cuprinde articole despre maturizare, atitudinea elevului față de cartea în format electronic (e-book-uriile pro sau contra?), modalitatea de a percepe și de a petrece timpul, de a-i conștientiza și familiariza pe elevi cu importanța donării de sânge, experiența unui elev admis într-un alt sistem de învățământ, în Anglia.

O altă rubrică, *Culturale*, ne prezintă un proiect de succes, *Lecturi urbane*, care își propune apropierea comunității de carte și lectură; pune, retoric, problematica teatrului de azi, a *debate-ului* (dezbaterei), a exploatarei aurifere de la Roșia Montană, își poartă cititorii pe tărâmurile de vis, la Șirnea sau Festivalul de film istoric de la Râșnov etc.

Dacă primele rubrici conțin articole sem-

1 Informațiile despre istoricul revistei ne-au parvenit prin amabilitatea doamnei prof. Dana Mocanu, redactor revista *Muguri*.

2 Ștefania Domintean, Revista *Muguri*, 2010, p. 3.

nate de elevi ai claselor IX-XII, rubrica *Prima verba – pitici în Țara lui Șaguna*, cuprinde materiale informative, literare (poezie și proză) semnate de copii din clasele V-VIII.

Atelierul de creație este o altă rubrică a revistei care cuprinde poezii și proză semnate de elevii din colegiu, prin intermediul căreia ei comunică și se autocomunică. Locul jurnalului personal îl ia această rubrică în care adolescenții dau frâu liber gândurilor, trăirilor, imaginației, sentimentelor și aspirațiilor. Copiii aștern cuvintele pe foi albe, înșirând cărări de gânduri, îmbracă idei și vise cu metafore, cărora, mai apoi, le dau forma unor creații care au, de multe ori, rigurozitatea unei opere literare. Dacă Tudor Vianu era de părere că acela care vorbește, în egală măsură comunică și se autocomunică, șaguniștii ne prezintă, în acest număr al revistei, o altă modalitate de a se comunica, prin intermediul imaginii. Cele două fotografii, una color, cealaltă alb-negru, făcute cu scopul participării la concursul realizat de școală, duc cu gândul la vacanță, la preocupările din timpul liber și stările interioare ale adolescentului.

O altă rubrică, *Științifice*, suscită interesul cititorilor prin rigurozitatea cu care elevii au realizat un material despre protejarea rezervațiilor naturale.

Iubitorilor limbilor franceză, engleză, germană le sunt oferite articole reunite sub rubricile: *Mots en liberté*, *Great expectation*, *Die knospe des herbst*, care conțin poezie, proză și relatează experiențe din viața personală și școlară a elevilor.

Primul contact vizual cu revista *Muguri* l-am luat prin intermediul site-ului Colegiului „Andrei Șaguna” din Brașov. Forma complexă a revistei, bogata paletă tematică abordată, rigurozitatea și calitatea de excepție a articolelor care se găsesc în interiorul ei denotă pasiunea și aplicabilitatea elevilor și coordonatorilor implicați. Merită cuvinte alese de laudă și apreciere colectivul redacțional format din: prof. Dana Mocanu, prof. Lorena Spuderca, prof. Daniela Dragomir (coordonatori), Diana Banu, Constanța Bordea, Roxana Ciobanu, Ioana Enescu, Sorina Hanceariuc, Ioana Jipa, Rozvita Marton, Ciprian Sandor, Gabriela Tutunea (profesori colaboratori), Antonia Alexandru, Silvia Boldeanu, clasa a X-a A, Roxana Buta, clasa a X-a E, Diana Dincă, clasa a X-a E, Ștefania Domintean, clasa

a X-a E, Valentina-Laura Irincu, clasa a X-a A, Octavian Movileanu, clasa a X-a A, Ioana Popescu, clasa a X-a A, Ana Simina Stoian, clasa a X-a A (redactori), Diana Dincă, clasa a X-a E, Valentina-Laura Irincu, clasa a X-a A, Ana Simina Stoian, clasa a X-a A (copertă).

Am avut bucuria să lecturăm și alte câteva numere ale revistei, și anume cele din anii 2011, 2012, 2013, care ne-au parvenit prin amabilitatea doamnei profesor coordonator Dana Mocanu.

Rândurile care umplu paginile acestora se distanțează de stereotipia revistelor școlare, pornind de la o anumită temă/dosar (2011 – Dosarul gurmând, 2012 – Dosarul tematic: Călătoria, 2013 – Dosarul tematic: Limbajul), tema devenind un „pretext, o radiografiere a lumii printr-un punct de vedere unic”, deschizându-se asupra ei „ferestre dintre cele mai variate”. (Octavian Movileanu, redactor-șef al revistei *Muguri*, 2011).

Calitatea articolelor cuprinse în această revistă invită la o lectură de *loisir*, dar și la una de informare, cititorul fiind condus să își formeze capacitatea de a surprinde și de a descoperi conținuturi și forme ale realității exprimate într-o multitudine de modalități de expresie, de a le asocia unele cu altele, ceea ce-i permite să-și extindă aria cunoașterii.

EMINESCIANA

Moștenirea eminesciană

Dr. Cornel MUNTEANU
Facultatea de Litere, Baia Mare

În ultimul număr din *Familia Română* am amintit de constituirea unei delte identitare, fiecare dintre laturile figurii reprezentând un element constitutiv al culturii și identității românești: sunetul, prin muzica lui George Enescu, piatra din arta sculpturală a lui Constantin Brâncuși și cuvântul, din poezia lui Mihai Eminescu. Privit dinspre această perspectivă a poeziei, Mihai Eminescu pare că împlinește toate atributele triadei deltaice, căci sonul versului său concentrează simfonii și lieduri pe întreaga claviatură a identității; după cum, ceea ce ne-a lăsat prin postumele sale sunt de fapt construcții monumentale cu blazon brâncușian. Un asemenea monument cultural, care este opera în integralitatea manifestărilor scrisului său, iată, a adunat și teaurizat o imensă literatură critică, depășind cu mult cantitatea operei în sine. Și cum o operă de asemenea anvergură a stârnit atâtea opinii critice, în moștenirea eminesciană, opera, spiritul și omul care i-au dat naștere au adus și două mari atitudini, relevabile încă din timpul vieții poetului: una de valorificare pozitivă, generatoare a unor mari studii critice, în ceea ce numim eminescologie, și cealaltă de contestare și valorizare negativă. Pe acest traseu al postumității, aceste atitudini reapar surprinzător de diversificate și dinamice, generând apoi și starea culturală subiacentă, eminescianismul.

Însoțind istoria receptării operei eminesciene, eminescologia a însoțit eminescianismul, multiplicând formele de manifestare și reprezentare. Ecuația consonantă eminescianism/eminescologie a dat naștere unui imens eterogen material care a dus și la sedimentarea unui tot atât de divers și pluriform instrumentar critic în zona eminescologiei. Cum eminescianismul devine tot mai mult o realitate culturală Fenomenul Eminescu, eminescologia cunoaște un reviriment al diversificărilor și amplitudinilor în metodă și principiu. Nici unul, nici celălalt nu beneficiază, însă, de o clarificare și delimitare teoretic-pragmatică, care să-i definească rosturile, temeiurile și să-i clasifice opțiunile. Dacă nu cumva tocmai eminescologia ar trebui să ordoneze și eminescianismul, alimentându-i criterii și metode de definire și delimitare.

Cele câteva eseuri din acest număr al revistei *Familia Română* se înscriu, atât în ceea ce conturează un tip de atitudine și o afinitate cu eminescianismul, cât și o parte în zona încă deschisă a eminescologiei. Ele devin pretextul de a continua cercetarea sub semnul unei rubrici permanentizate, „Eminesciana”, care să adune reacții, atitudini, formule și stiluri, care să coloreze peisajul eminescianismului și eminescologiei, în substanță și metodă.

În delta identitară sugerată de noi, poetul nostru național rămâne încă o provocare pentru o receptare globală a scrisului său, dar și o permanentă invitație la noi relecturi, până acolo unde să începem ziua sub aurora câte unui vers de-al său, pentru a avea conștiința că, da, Eminescu ne aparține în organicitatea sa și este al nostru în preaplinul său identitar... ca și Enescu și Brâncuși.

Apropiatul Congres al eminescologilor, din acest septembrie, de la Chișinău, poate deveni un reper cultural major pentru o acțiune de amploare în a statua eminescologia ca disciplină și știință națională.

Eminescu și Maramureșul *sau* Calea de la eminescianism la eminescologie

Dr. Ion PETROVAI

În toate lucrurile din lume există un început, iar apropierea noastră de Mihai Eminescu s-a conturat în timpul anilor de studii liceale din cadrul Liceului „Mihai Eminescu” din Satu Mare, după ce am făcut cunoștință cu opera sa în anii de gimnaziu, la nivelul programei școlare. Fiind *patronul* școlii, imaginea poetului – bustul și chipul – era prezentată pe un mozaic în culori luate din cele ale curcubeului. Erau lucruri inedite pentru un prunc venit din Țara Maramureșului. Atunci am aflat de la distinsul dascăl de limba și literatura neamului românesc, Aurel Dimitriu, că la Seini este o „Pădure Eminescu” făurită de un general român¹, lucru singular, la acea vreme, în spațiul românesc.

făurită”, cum ar zice Tudor Arghezi, au urmat anii studenției la Facultatea de Filologie din Cluj-Napoca. De la distinșii mei dascăli, Gavril Scridon și Ioana Em. Petrescu, am aflat ce trebuie știut despre Eminescu. Pregătindu-mă să devin dascăl am devenit un eminescian capabil să-i „contaminez” și pe alții de eminescianism.

Revenit acasă ca dascăl de limba și literatura neamului meu, am înființat în primul an de activitate Cercul de literatură și creație „Mihai Eminescu”, în cadrul căruia, împreună cu elevii iubitori de literatură și artă, făceam ceea ce nu-mi permitea programa școlară la clasă. Debutând ca poet în anii studenției, m-am simțit „autorizat” să-i inițiez pe elevii mei în taina scrisului și aceștia, devenind elevi de liceu, s-au impus ca „scriitori” în școlile în care au ajuns.

După aproape un deceniu de activitate a cercului din Școala Generală Petrova, foștii elevi au ajuns liceeni și studenți, iar numărul lor mi-a permis să ctioresc, în 1977 Cenaclul de Cultură și Artă „Mihai Eminescu” Petrova, Maramureș, România, care de câțiva ani și-a adăugat la titulatură și sintagma Uniunea Europeană. Cum ne-am permis acest lucru? Simplu. Creațiile unor cenacliști au fost traduse în limbile germană, franceză și ucraineană, iar viitorul sperăm să ne rezerve și alte surprize plăcute.

Între timp, coordonatorul cenaclului, căutându-și eul, a intrat în corespondență cu „paznicul de far” al literaturii vremii, Geo Bogza, și i-a cerut sfaturi părintești în ale artei, culturii și literaturii. Tânărul dascăl maramureșean, care frecventa cenaclurile literare din județ și din țară, își dorea propriul program și să închege

Pădurea de pini de pe Dealul Comja

Eminescianismul prezent în școala în care învățam m-a cuprins tainic la orele amintitului profesor care, atunci când preda opera lui Eminescu, ținea să precizeze că este sărbătoare. Noi, elevii, știam că în acele momente nu ascultă și nu notează, iar orele acelea treceau fără să simțim. Ne trezea numai sunetul clopoțelului când distinsul nostru dascăl, care nu se prea omora cu notatul absențelor, își lua în liniștea deplină a clasei catalogul sub braț și pleca zâmbindu-ne prietenește.

După ce m-am remarcat ca autor de „slovă

1 Săluc Horvat, autorul lucrării *Mihai Eminescu, dicționar cronologic*, apărut în 1994 la Editura „Gutinel” din Baia Mare, la pagina 239 în dreptul anului 1939 precizând: „Un grup de ostași patrioți, la inițiativa și sub comanda generalului Georgescu P. Ion (Pion) plantează pe dealul Comja din apropierea comunei Seini județul Maramureș, zece mii de puieți de molid, cu care înscriu numele Luceafărului poeziei românești „EMINESCU” (4 metri lățime și 18 metri lungime)”.

prin el un grup de prieteni întru propășirea Binelui, Adevărului și Frumosului.

Există tentația de a pleca la oraș pentru a face presă și literatură, o modă la vremea aceea, și-n aceste condiții, pentru un sfat pertinent, a fost consultat marele Geo Bogza într-una din vizitele acceptate la București. După ce s-a convins de talentul literar al tânărului, autorul *Cărții Oltului* l-a recomandat spre publicare prietenilor și, citându-l pe Ion Creangă, l-a îndemnat să rămână acasă pentru a sfinți locul natal, iar ca semn al prețuirii talentului, de ziua lui Eminescu a considerat că trebuie să-l trateze asemenea unei instituții. Cunosând preocupările pentru Eminescu, Geo Bogza, începând cu 15 ianuarie 1977, trimitea lui Ion Petrovai felicitarea de început a noului an cultural românesc pentru maramureșeni.

Inițiativa petroveană și-a însușit-o Parlamentul României, după decenii, legiferând ziua de 15 ianuarie ca zi a culturii naționale.

După primirea felicitării cu înscrisul:

„Proslăviți ziua de 15 ianuarie!

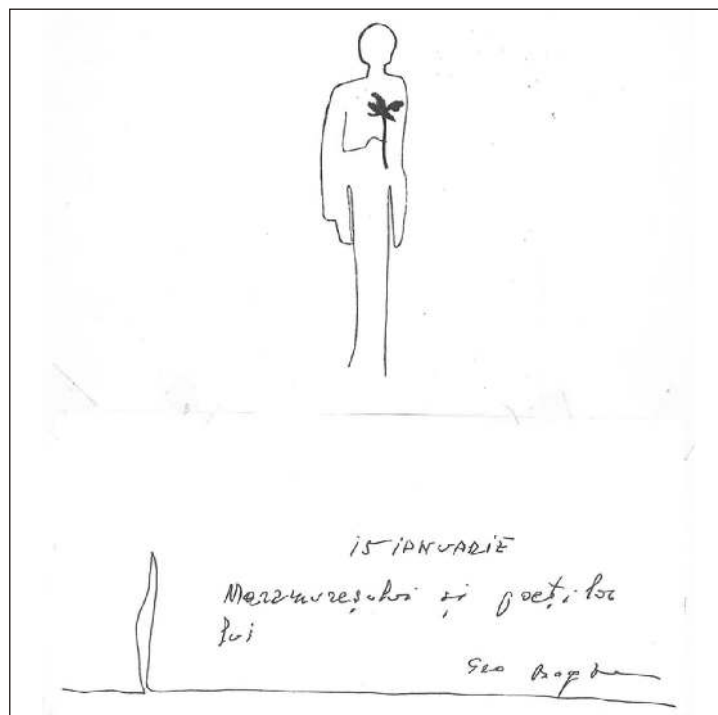
Proslăviți emoționanta aniversare!”, bucurându-se de buna colaborare cu Radio Cluj, prin redactorii Horea Bădescu și Constantin Dumitrescu, la 15 ianuarie 1977, s-a constituit grupul de prieteni întru propășirea Binelui, Adevărului și Frumosului, care și-a propus, în fiecare an, în ziua nașterii poetului național al românilor să fie sărbătoare în Petrova Maramureșului. Așa s-au născut „Manifestările Eminescu”, ajunse în 2014 la a XXXVIII-a ediție.

În același an, de 6 februarie 1977, cu prilejul zilei de naștere, l-am felicitat pe Geo Bogza și i-am cerut câteva sfaturi la început de drum. Privind demersul nostru, marele scriitor ne-a onorat cu un miezos răspuns pe aceia dintre noi care i-am ascultat sfatul, hotărând să așezăm în localitatea natală o „vatră a cultului lui Eminescu”.

„Ce sfaturi să dau eu celor din Petrova? Să citească foarte mult, să privească stelele, să asculte murmurul apelor și iarăși să citească, să citească, să citească și în orice împrejurare, să fie sinceri cu ei înșiși. Mai mult nu am de spus”. (Geo Bogza)

Văzându-ne luați în seamă de o mare conștiință a vremii în care ne-a fost dat să trăim, am prins curaj și, totodată, ne-am simțit obligați a realiza lucruri temeinice în demersul nostru cultural. Urmând sfaturile mentorului, citind, am ajuns la texte mai puțin cunoscute din creația eminesciană. Cercetând lucrarea *Fragmentarium* de Mihai Eminescu¹ am aflat lucruri noi privind opera lui Eminescu și am sesizat prețuirea poetului pentru Maramureș.

Nu există dovezi că Eminescu ar fi vizitat „țara descălecătorilor”, însă din ceea ce a scris

pe diferite teme, cititorul avizat poate deduce că poetul a cunoscut bine istoria acestui străvechi ținut românesc de care se simțea legat. În iunie 1882 scria: „În Maramurăș și în comitatul măr-ginaș al Ugocei, la începutul secolului al XIV-lea (1303), găsim stări care dovedesc că românii din ținuturile acele se aflau în condițiuni favorabile. Un duce în fruntea lor, administratiune proprie în toate ramurile, înșiși țărani fără sarcini împovărătoare. Atunci găsim pe ducele Nicolae, care într-un document din acele timpuri este numit «nobilis vir et honetus ... Voivoda»”.

Perioada 1870-1871 este cea în care poetul este preocupat de promovarea culturii naționale în provinciile românești aflate sub stăpânire străină. *Manuscrisul* 2257 cuprinde însemnarea: „Prelegeri publice (Să le țin în Mara-

1 M. Eminescu, *Fragmentarium*, ediție după manuscrise, cu variante, note, addenda și indici realizate de Magdalena D. Vatamaniuc, apărută la Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981.

mureș) 1. Geniul național. 2. În favoarea teatrului. 3. Studii asupra pronunției. 4. Patria română. 5. Poesia populară”. Pentru o bună cunoaștere a problemelor despre care și-a propus să vorbească, „conferențiarul” va cerceta fondurile documentare despre ținuturile românești și își va face note asupra problemelor esențiale pe care considera că trebuie să le cunoască temeinic.

În *manuscrisul* 2263 poetul face următoarea precizare: „Matei Basarab, duce de Făgăraș și Amlaș, exarh de Maramureș”. Cuvântul „exarh” din sintagma „exarh de Maramureș” ne face să ne întrebăm ce semnificație i-a dat poetul acestui cuvânt, din sensurile pe care el le are. Fiind vorba despre un domnitor care este exarh nu putem alege alt sens decât pe cel de „guvernator” de tip bizantin. În același manuscris, în dreptul anului 1353, Eminescu notează între altele: „Austriecii ne-au gonit din Ardeal și Maramureș”. Această constatare o făcea poetul în urma lecturării unui studiu menționat chiar de el, aparținând istoricului german Ludwig Albrecht Gebhardi.

Însemnările care dovedesc strădania lui Eminescu pentru cunoașterea trecutului frământat al Transilvaniei cuprind multe note cu referire la Maramureș, la geografia și demografia acestui ținut. Tot în *manuscrisul* 2253 după ce face precizarea: „Ca toți românii adevărați, Ștefan-Vodă era ardelean de origine, și anume mureșan” poetul arată ce crede el despre originea numelui Maramureș și afirmă: „Dar ce e Maramureș decât o combinație de cuvinte între Marmura (sau Poarta de fier) și Mureș, râul care trece prin ea”. Această accepțiune eminesciană este împărtășită și în vremea noastră de unii istorici care sunt de părere că prin Maramureș s-a denumit în vechime teritoriul dintre râurile Mara și Mureș.

Încă din perioada studenției la Viena, Ioan Slavici îl prezintă pe Eminescu ca pe un mare iubitor al folclorului. În *Amintiri*, prietenul ardelean al poetului ne spune că atunci când mergea printre ardelenii aflați la Viena, Eminescu își nota tot ce i se părea deosebit, interesant și semnificativ din viața și gândirea acestor oameni, în special creații lirice.

În *manuscrisul* 2262, datând din perioada vieneză a poetului, este consemnat un text pe

care l-a auzit moldoveanul aflat la studii și care credem că i-a plăcut, de vreme ce a transcris cele auzite. Acest text va sta la temelia poeziei de inspirație folclorică *Ce te legeni*. Iată textul cules de poet: „Ce te legeni plopule/ Fără ploaie, fără vânt/ Cu crengile la pământ?/ Da cum să nu mă leagă/ Că ei că s-au vorobit/ Trei băieți din Baia Mare/ Ca pe mine să mă taie/ Să mă taie-n trei sfărtaie/ Să mă puie pe trei cară/ Să mă ducă-n Timișoară/ Să mă facă-un fus de moară”. Expresiile din text ne indică faptul că informatorul lui Eminescu, soldat sau student la Viena, a fost cu siguranță maramureșean.

Lucrările dramatice eminesciene dovedesc cu prisosință, prețuirea autorului pentru Maramureș. Un loc aparte în textele dramatice eminesciene îl ocupă voievozii descălecători ai Moldovei, Dragoș și Bogdan. Proiectul Eminescu, numit *Dodecameron dramatic*, se intitula *Dragoș-Vodă* și dacă ar fi fost realizat, din el fiind scrise doar unele variante, așa cum afirmă George Munteanu, am fi avut și noi românii „un dramaturg de dimensiuni shakespeariene”¹. Din textele scrise putem sesiza că un loc aparte îl ocupă voievozii originari din Maramureș, constatăm acest lucru enumerând titlul părților proiectului eminescian: *Bogdan-Vodă*, *Bogdan Dragoș*, *Nunta lui Dragoș*, *Dragoș-Vodă cel Bătrân*. Dintre aceste fragmente din *Dodecameron* textul *Bogdan Dragoș* este singura lucrare dramatică eminesciană care a văzut lumina rampei. Piesa de teatru are între personaje mai toată suita voievozilor descălecători: Dragul, voievod de Maramureș, Sas, vărul său, Balcu, fiul lui Sas. Consultarea și apoi cercetarea *Fragmentariumului* realizat de Magdalena D. Vatamaniuc a fost primul pas al unui eminescian spre eminescologie.

Ca argument solid al existenței legăturii maramureșenilor cu poetul național al românilor vom vorbi, pe scurt, despre un fapt semnificativ petrecut în timpul vieții poetului. Așa cum afirma gazetarul Ioan J. Popescu în 14 ianuarie 2009, la Radio România, în toamna lui 1885 tânărul Laurențiu Bran² realizează o traducere a unei poezii de Mihai Eminescu, având în posesie volumul *Poessi* apărut la editura Socec din București. Poezia tradusă la Sighet a fost publicată la 25 decembrie 1885 sub pseudonim în

1 George Munteanu, *Viața lui Eminescu*, vol. 1, Hiperyon, colecția „Universitas”, Editura Minerva, București, 1973.

2 Laurențiu Bran s-a născut în 1865 în Sălaj, după absolvirea Gimnaziului Piarist din Sighetul Marmăției, și-a continuat studiile la Seminarul Teologic din Gherla devenind preot greco-catolic în 1890, implicat în mișcarea memorandiștilor care a antrenat mulți preoți la chemarea lui Gheorghe Pop de Băsești. În anul 1884 a primit în dar de la fratele său Emil Bran, volumul antum al lui Mihail Eminescu și-a tradus întâi poezia *Atât de fragedă* și alte creații ale poezilor români din vremea sa colaborând la publicațiile care apăreau în limba maghiară între care și „Informația de Cluj” în care a semnat traducerea cu pseudonime, care, în românește, ar însemna „De la Gherla” sau „Gherlanul”. Emil Bran a fost protopop al Vișeuului și senator de Sălaj.

ziarul clujean *Kolozsvári Közlöny*. Ceea ce susține Ioan I. Popescu privind traducerea lui Laurențiu Bran nu se adevărește, de vreme ce în 1881 Mite Kremnitz a tradus în limba germană creații ale amicului Mihai Eminescu. Maramureșul are meritul de-a fi spațiul în care s-a tradus prima creație eminesciană în limba maghiară *Atât de fragedă*.

Interesul românilor din Sătmăr și Maramureș pentru Eminescu și opera sa se dovedește și în secolul al XX-lea. Aprofundând cercetările noastre, am aflat că Liceul „Mihai Eminescu” din Satu Mare este întâia instituție de învățământ din România care a primit după 1 Decembrie 1918 numele poetului nostru național.

O „Cartă poștală” datată „1917/21” purtând înscrisul „Sighetul Marmăției, Grădina Eminescu” dovedește faptul că numele „Eminescu” era cunoscut și prețuit în toate teritoriile locuite de români indiferent de stăpânirea administrativă și politică.

Întrebându-ne despre unele aspecte privind viața și opera lui Mihai Eminescu, totodată, căutând dovezi lămuritoare, am reușit să facem pasul cel mare trecând de la eminescianism la eminescologie. Noi credem că adevărații cercetători pot avea un cuvânt de spus în orice domeniu și cu atât mai mult în domeniul eminescologiei, teritoriu încă insuficient investigat chiar dacă lucrările în acest domeniu sunt cu miile. O dovadă în acest sens este un fapt trăit de noi în localitatea în care ne-am născut, trăim și muncim – Petrova, unde într-o familie de învățători am dat peste o „cartă poștală” (... fiind tipărită și în maghiară și germană) având pe verso o partitură intitulată „Mai am un singur dor” semnată G. Șorban¹ al cărei text, în limba română era al primei strofe din poezia cu același titlu aparținând lui Mihai Eminescu. În partea dreaptă, jos, partitura purta înscrisul „Imp. C. G. Röder, G. m. b H Leipzig” și nu l-am fi descifrat dacă n-am fi citit un text semnat N. D. Petriceanu² intitulat *Cine a compus romanța*

MAI AM UN SINGUR DOR. În urma unor cercetări, doi sătmăreni³ au aflat că Mihai Eminescu a avut un prieten din ținutul Sătmărilor pe care îl chema Antoniu Covaciu⁴. În *Amintiri*, Ioan Slavici vorbește despre un coleg din părțile Sătmărilor care făcea parte din cercul de prieteni ai poetului fără să-i menționeze numele.

Urmând drumul cărturarilor convinși de actualitatea mesajelor eminesciene, am fost și noi ispitiți de viața și opera lui Mihai Eminescu și-n fiecare an, la 15 ianuarie și 15 iunie, am organizat întâlniri de suflet care au devenit, cu timpul, sesiuni de comunicări pe teme eminesciene. În urma dezbaterilor au apărut inițiative care lasă, cum zice chiar patronul nostru spiritual, „umbre pe pânza vremii”.

Au apărut, în aceste împrejurări, tipărituri cu care ne mândrim, precum portofoliul didactic editat de Alexandru Bogdan Petrovai, *Eminescu în școală*, *Note de curs* de Cornel Munteanu, *Mihai Eminescu – text și context* de Mircea Popa și sunt în curs de apariție la Editura Țara Maramureșului, Colecția „Eminescu – Repere”, alte lucrări menite a dovedi că Eminescu, prin întreaga sa operă, este contemporanul nostru, iar fluxul genialității sale răzbate la cititorul din toate timpurile.

Demersul cărturarilor menționați a atras atenția academicianului Mihai Cîmpoi care i-a invitat la cea de-a III-a ediție a Congresului mondial al eminescologilor care va avea loc la Chișinău la începutul lunii septembrie 2014. Participarea la această importantă manifestare științifică îi va îmbogăți cărturărește pe toți cei implicați, iar inițiativele valoroase vor putea fi preluate și adaptate la condițiile și nevoile țărilor de unde provin cei care, prin demersul lor, omagiază pe ultimul mare romantic al literaturii universale.

Editura Țara Maramureșului stă la dispoziția tuturor celor care doresc să-și pună în valoare rezultatele trudei lor în domeniul eminescologiei.

- 1 G. (Guilelm) Șorban, născut în 1876, absolvent de drept cu studii muzicale, rudă cu Gheorghe Pop de Băsești care îi este și protector, în a cărei casă compune piesa muzicală *Mai am un singur dor* achiziționată spre publicare, alături de alte piese din lucrarea *10 cântări populare din Transilvania* de Casa C.G. Röder din Leipzig și difuzată în mii de exemplare sub formă de cărți poștale.
- 2 Nicolae Danciu-Petricăeanu redactor coordonator al monografiei revistei *Eminescu*, apărută la Editura Gordian, Timișoara, 2010, p. 300.
- 3 Felician Pop, Robert Laszlo, *Istoria secretă a Sătmărilor*, Editura Citadela, Satu Mare, 2010.
- 4 Antoniu Covaciu, teolog care a fost student la Viena când Eminescu era la studii în acest oraș, care a făcut cunoscut faptul că l-a cunoscut pe poet după ce i-a citit creațiile în publicațiile vremii fiind bibliotecar al „Societății de lectură”, ctitorită de Petru Bran care, între alte publicații avea și revista *Familia*, editată de Iosif Vulcan la Pesta.

Profetismul lui Mihail Eminescu

Gheorghe Constantin NISTOROIU

*Ești, Doamne bun, eu pământean și rău,
și-n dragoste nu-Ți seamăn, nici în milă.
Dar, după răni, sunt chip din chipul Tău,
de par dospit din cer, nu din argilă.
Nu Ți-am râvnit nici razele subțiri,
nici tălpile străpunse sub piroane,
Dar Tu mă faci părtaș în răstigniri,
și-Ți tot îngân osânda din icoane.
Sfințit pe cruci pe care nu m-am vrut
și de-nvieri pe care nu le-aș cere,
nu știu: Tu te cobori la mine-n lut
sau eu mă urc spre raiul Tău bând fiere?
Cu necerșită slavă mă încarci
și-n cuie, când sfințenia mă frânge,
oftând mă uit la rănilor-mi prea largi
și-Ți cresc alături, sânge lângă sânge.*

(Radu Gyr – *Identitate*)

O prezență de spațiu și o identitate de timp pentru Națiunea noastră dacoromână este Ortodoxia, precreștină și creștină, respectiv Cultura Duhului, adică spiritualitatea Tradiției străvechi belangino-zalmoxiene, care își are rădăcinile adânc înfipte în vrerea divină de a confirma ulterior spiritualitatea celei mai alese Națiuni întru misiunea sa jertfelnic-hristică universală.

Principiile călăuzitoare Destinului Neamului, vin chiar din fașa ontologico-divină, legănate în scutecele Aurorei monoteiste, prehistice care au fost promovate de marile personalități mesianice menite să contureze încreștinarea Filosofiei precreștine și a Culturii duhului Neamului, celui ales întru slujirea Evangheliei – Filosofia și Filocalia Dragostei dumnezeiești a Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

Toate geniile și personalitățile noastre savante din lumea teologică și mireano-creștin-ortodoxă au înfățișat sinergismul dintre literatura sacră pelasgo-protodacă și cea geto-dacă, precreștină pe care le întâlnim ca armonie și har, insuflate în filosofia zalmoxiană și teologic-hristică a spiritualității propriu-zise, a Neamului nostru „predestinat” între destinele sacre ale omenirii.

Din frumusețea gândirii lor, a izvorât mirul cugetării celor hărăziți să-și asume Destinul hristic al mărturisirii Adevărului, demnitatea strămoșească a dreptății și eroismul Crucii, al Jertfei sfinte, al biruinței mesianico-naționaliste ca apoteoză a Învierii dacoromânilor.

De-a lungul tuturor generațiilor Fiii Națiunii – Chemați și Aleși și-au sanctificat ființa, crezul, chemarea, lupta, misiunea, mărturisirea, dăruirea, sacrificiul întru Dumnezeu și Neam prin har și dragoste.

Toate lămuririle istorice, certe, nepotrivnice, loiale adevărului, care au scăpat focului ucigaș, intenționat sau profanării și mistificării adevărului, concluzionează menirea vie ortodoxă și frumusețea erudiției lor creștine, ca sălaș al izvorului iubirii de Dumnezeu.

Toate personalitățile dacoromâne profund spirituale, profund religioase și-au proclamat principiile fundamentale ale catehismului lor ortodox, într-un naționalism ecumenic, revelator creștin.

Ei au folosit jertfa integrală ca metodă de lucru și iubirea dăruirii ca pildă, ca o consfințire a logicii, a esenței lor creștine. De aceea, întregul lor eroism mărturisitor este un catehism, propovăduitor deplin al curajului, al sacrificiului și sfințeniei Dacoromânismului.

Eroismul dăruirii chemate, al sfințeniei asumate, nu este cel al trecerii prin timp, ci cel al veșnicei, divinei Învieri. Nu este sacrificiul unui trecut istoric scurs, în meandrele timpului, ci cel al devenirii unui prezent continuu spiritual, al unui torent înflăcărat și etern în esență: Eroismul Elitelor Profetice Creștin Ortodoxe.

Dezbateră obiectivității tematicii lor uriașe, ca: Dumnezeu, Omul, Logosul, Fecioara, Neamul, Natura, Lumea, Tradiția, Datinile, Creația, Folclorul, Iubirea, Statul, Biserica, Clerul, Tineretul, Școala, Religia, Filosofia, Țăranul, Familia, Politica, Ciocoismul, Monarhia, diferitele neamuri apropiate ori dușmane, cu toate încrângăturile ei, reclamă dimensiunea spirituală a Dascălilor, a Filosofilor, a Geniilor, a Eroilor, a Corifeilor, a Luceferilor, a Martirilor, a Sfinților, care au stat deasupra epocilor lor și stau primeniți pe pieptul Istoriei noastre cea de pe pământ și din cer.

Hărăziți de Duhul Sfânt, Ei primesc Cununa Mărturisirii și pe cea a Muceniei veșnice în Obștea cerească a sfințeniei Neamului, direct de la Atotcreatorul și de la Logosul dumnezeiesc, Cel Suprajertfit omenirii întregi spre înviere, Mântuitorul nostru Iisus Hristos.

Expresia conlucrării iubirii lor, a comunității cu lumina puterilor dumnezeiești se revărsă prin harul, creația și jertfele lor, prin opere și

capodopere, ca o binecuvântare asupra Națiunii și a lumii în general.

Eroismul lor mistico-profetic, acceptat, înflăcărat și asumat de responsabilitatea misiunii-vocaționale și de ascetismul demnității lor, devine, deopotrivă, național și religios, care urcă deplin pe culmile harului dumnezeiesc al Muceniei profetico-ortodoxe dacoromâne.

Mihail Eminescu în întreaga sa creație spirituală, ne dezvăluie rolul suprem al dragostei ce strălucește pe fruntea gândirii lui profetice.

Este esențial să stabilim și să conturăm definiția și profilul Profetului în general, raportându-ne la Scriptura insuflată a *Vechiului Testament*, cel netrunchiat, și în mod expres la marele Profet Ieremia.

Alegerea oricărui Profet o face Atotcreatorul, încă din pânțele mamei sale. Chemarea Profetului din Sânul Neamului este echivalentă unei ungeri sacerdotale a Duhului Sfânt, care-i conferă comuniunea cu Logosul dumnezeiesc, ca o consfințire a luptei pentru Dreptate, a zelului pentru Adevăr, a mărturisirii dreptei Credințe, a jertfei pentru Iubirea de Dumnezeu, de Neam și de oameni (ceilalți semeni drepti).

Numai cel ales de Dumnezeu, care confirmă însușirile sale suprafirești în comuniune deplină cu dumnezeirea Sfintei Treimi, cu Omul creștin, cu Creația, cu sensul lumii hristice este Profetul divin.

Instituția Profetică este de natură divino-umană, instituită de Ziditorul, ereditar-monarhică, care se lasă moștenire din generație în generație numai Neamului cel care binevestește pe Dumnezeu Sfânt și slăvit în Treime, prin Elitele special alese de El.

Pedagogia Proorocului este credința Ortodoxă a Bisericii lui Hristos, având ca menire Mărturisirea Adevărului adevărat revelat, ca misiune Dragostea dumnezeiască transmisă, iar ca vocație Jertfa supremă pentru Neam și lumea dreaptă creștină, ca îndreptar pentru ceilalți.

Tocmai de aceea Profetul divin este din sânul Nației, dar deasupra ei, din lume, dar superior ei, din spațiu, dar mai sus de timp, pământean, dar cetățean al Cerului, autojertfitor, dar nemuritor.

Și Domnul mi-a întins mâna, spune Ieremia, mi-a atins gura și mi-a zis: „Iată am pus cuvintele Mele în gura ta!”

Iată te-am pus în ziua aceasta peste popoare și peste regate, ca să smulgi și să arunci la pământ, să pierzi și să dăruiești, să zidești și să sădești!

...Că iată, Eu te-am făcut astăzi cetate înțărîtă, stâlp de fier și zid de aramă înaintea acestei țări întregi: înaintea regilor, înaintea căpeteniilor ei, înaintea preoților ei și înaintea poporului țării.

Ei se vor lupta împotriva ta, dar nu te vor

birui că Eu sunt cu tine, ca să te izbăvesc, zice Domnul”. (*Ieremia*, 1, 9-10, 18-19).

Binecuvântarea unei Națiuni, ca și pedeapsa ei aparțin Domnului.

Atât Binele, cât și răul, atât Adevărul, cât și minciuna, atât Credința, cât și necredința ori reauacredință, atât Suferința, cât și durerea, atât cunoașterea, cât și ignoranța sunt urmările firești ale Iubirii sau urii căpeteniilor unei Națiuni față de Dumnezeu și de Neamul lor.

Consecințele sunt aduse la cunoștință din vreme poporului, spre îndreptare prin Profetul ales, care, la rândul său, reînfiiază Nația, întru Promisiunea divină: „Lepădarea ta, a poporului, de credință te va pedepsi și răutatea ta te va mustra. Înțelege și vezi cât e de rău și de amar de a părăsi pe Domnul Dumnezeul tău și de a nu mai avea nicio teamă de Mine, zice Domnul Dumnezeul puterilor”. (*Ibidem*, 2, 19).

Înzestrat cu simțul măsurii și al depășirii timpului, a vremurilor aflate sub cei „predestinați”, Mihail Eminescu supune unei radiografii pertinente: firescul, naturalul, esența Chipului după Asemănare al Neamului nostru întru spiritualitatea sa strămoșească națională și universală, așa cum este cu realitatea sa vie și crudă: cu filosofia lui, cu clerul lui, cu ambițiile și îmbuibarea celor străini, cu râvna și cotropirea dușmanilor din interior și exterior, cu sperjurul politicienilor supracorupți, cu nerușinarea, obrăznicia și ipocrizia mai tuturor gazetelor aservite puterii, cu școala dărpănată la propriu și la figurat, ca și societatea în general, cu sacrificiul, suferința, boala, mortalitatea, mizeria și ignoranța aflate la tot pasul, cu lipsa drepturilor esențiale, cu îndatoririle și împingerile tot mai multe, mai apăsătoare, cu neputințele, sudoarea muncii și sărăcia poporului, a țărânimii în mod special:

„O seminție, care câștigă toate drepturile fără sacrificii și muncă, e cea evreiască. La orice popor drepturile publice și private au fost rezultatul unei munci seculare și a unor sacrificii însemnate. Dacă există aristocrația, cu prerogative deosebite, acestea erau compensația muncii războinice; dacă țăranii, care pretutindenea au fost aserviți, au izbutit în urmă a se vedea stăpâni pe bucățile lor de pământ, aceasta a fost oarecum răsplata pentru că în vremi trecute ei singuri au purtat greutatea instituțiilor; dacă partea clerică s-a bucurat de prerogative, ea a și împlinit o sarcină de cultură, pe care, în împrejurările date ale Evului Mediu, nu o putea îndeplini o clasă de raționaliști.

Clerul au dezbătut popoarele nouă ale Europei din mrejele unor credințe și obiceiuri în care puterea fizică jucă cel întâi rol... Îmblânzirea treptată a lumii nouă este un netăgăduit merit al religiei creștine; afară de aceea ea a mai fost și

păstorul culturii antice. Ce servicii au adus omenirii îndărătnicul și egoistul neam evreiesc? Ocupându-se pretutindenea numai cu traficul muncii străine, alegându-și de patrie numai țările acele, unde prin deosebite împrejurări s-a încuibat corupția...

Dar oare în ce constă corupția socială, acest element care-l atrage pe evreu c-o putere elementară? Ea constă în disprețul muncii, care cu toate acestea e singura creatoare a tuturor drepturilor. Când munca unei clase într-un popor nu mai echivalează drepturile, de care ea se bucură, atunci acea clasă e coruptă, atunci ea trăiește din traficul unei munci străine, atunci ea seamănă cu evreul, care nicăiri nu face altceva decât precupețește lucrul străin”. (Eminescu, *Scrieri politice 1870-1878*, Editura Ileana, 1993, p. 118-119).

Dăruit de Bunul Dumnezeu cu harul mesianico-pedagogic, Proorocul nostru Mihail Eminescu se luptă aprig, se răzvrătește cu mare mahnire, se răzvrătește, dar cu adâncă părere de rău și condamnă proasta imitație din afară, falsitatea, gustul vulgar, pseudoeducația, criticând constructiv spre îndreptare, nu spre ironie, nu spre batjocură, precum ilustrul satiric grecotei Ion Luca Caragiale.

Bădița Eminescu reclamă spre pocăință desfrâu, stângăcia, bălmăjeala, ciocoimea și incultura tinerimii ușoare, prooccidentale, care sunt români doar grație împrejurărilor nașterii pe diferitele meleaguri ale plaiurilor noastre minunate, și nicidecum prin limbă, tradiție, credință, cultură ori simț istoric de a vedea scopul și sensul menirii și mântuirii dacoromâne:

„Căci acest tineret s-a fost dus într-o țară bolnavă în privința vieții sociale. Clasele sociale, putred de bogate, au ajuns acolo la o rafinare de plăceri nemaipomenită în alte colțuri ale pământului, producerile sănătoase din literatură și artă făcuse loc picanteriilor de tot soiul, în sfârșit orișice era mai căutat decât apa limpede și răcoritoare de izvor...

Acolo, în loc să învețe lucruri folositoare, adică cum se ară și se seamănă mai cu spor, cum faci pe copii să priceapă mai bine cartea, cum se lecuiește o durere de stomac, cum se țese pânza și se toarce inul, cum se fac talpe trainice la cisme și alte lucruri folositoare de acest soi, s-au pus aproape toți pe politică, să afle adică și să descopere, cum se fericesc neamurile și cum se pun la cale țările, adică au adunat multă învățătură din *Figaro*, *Petite Republique Française* și cu capul gol și cu punga idem, s-au întors rânduri, rânduri în țară, ca să ne puie la cale. Această tinerime veselă și ușoară trăiește în România și se trezește în Franța, trăiește într-o țară săracă și a deprins cu toate acestea obiceiurile bogatei clase de mijloc din Franța, are trebuințe de milionar și bani mai puțin

decât cinstita breaslă a ciobotarilor din acele țări. Acest tineret ce se caracterizează prin o rară lipsă de pietate față cu neștrămutata vrednicie a lucrurilor strămoșești, vorbind o păsărească coruptă în locul frumoasei limbi a strămoșilor, măsurând oamenii și împrejurările cu capul lor strâmt, și dezaprobând tot ce nu încapă în cele 75 dramuri de creier cu care i-a-nzestrat răutăcioasa natură, acest tineret, zic, înarmat cu această vastă știință, vine la noi cu pretenția de a trece de-a doua zi între deputați, miniștri, profesori de Universitate, membri la Societatea Academică, și cum se mai cheamă acele mii de forme goale, cu care se-mbracă bulgăria de la marginile Dunării.

Căci cei mai mulți dintre acești laudați sunt feciori de greci și bulgari așezați în această țară, și au urmat întru romanizarea lor următorul precept: ia un băiat de bulgar, trimite-l la Paris și rezultatul chemic e un june român”. (*Ibidem*, p. 165-166).

Filosoful nostru creștin ortodox Mihail Eminescu scoate în evidență repercusiunile uci-gătoare pe termen foarte lung, ale doctrinei și conduitei profanatoare a filosofiei necreștine și a culturilor străine din țările superbogate de pe exploatarea popoarelor lor și ale altor nații.

Altoind prezentul nației tale cu putregaiul străin, culegi viitorului tău ciuperca acelei culturi, care va lăsa istoriei posterității Neamului și altora evidența condamabilă a unei spiritualități otrăvitoare.

Acele state mari ca arie geopolitică, dar mici ca spiritualitate creștină, decimate social, moral, însă atât de râvnite de odraslele ciocoilor și arendașilor din Țările Române, flămânde de căpătuială rapidă fără osteneală, obsedate de parvenitism, setoase de trândăveală, țări purtătoare de culturi atee, anticreștine, cărora Gânditorul înțelepciunii noastre dacoromâne, hristoharice, le subliniază particularitatea ideilor sterile, deșarte, tendențios-nihiliste, aflate din belșug în Universitățile Apusului, în presa și literatura intoxicate de ingratitude, falsitate și grotesc, care uniformizează spre același numitor comun, ingrat, immanent, precar și absurd, neputând universaliza în diversitate precum Ortodoxia creștină, creativă și transcendentă, incultură ce animă spiritul gregar, care întunecă mintea, o risipește, o pervertește la rău, la descompunere, la distrugere, al cărui raționalism morbid nu se poate întrupa vreodată în esența unui Neam creștin sănătos moral, ales ca chemare profetică, ci doar în clica politicianistă meschină, searbădă, libidinoasă, lașă, atee, coruptă și trădătoare:

„Astfel, (tinerii), vin pătură după pătură în țara noastră, cu ideile cele mai ciudate, scoase din cafenelele franțuzești sau din scrierile lui Saint-Simon și ale altor scriitori ce nu erau în toate mințile, iar formele vieții noastre de astăzi au ieșit din

aceste capete sucite, cari cred că în lume poate exista adevăr absolut și că ce se potrivește în Franța se potrivește și la noi. Împrăștiind baliverne cu libertatea, egalitatea, fraternitatea și suveranitatea, încât bătrânii își pierd cu totul călindarul. Și le povesteau... câte prăpăstii toate... Apoi s-au pus pe iscodit porecle bătrânilor... și că nu sunt nici români, că numai d-lor, care știu pe Saint-Simon pe de rost sunt români, iar bătrânii sunt altă mâncare...

De aceea, bătrânii, la drept vorbind, nici nu pricepeau bine acuzarea ce li se făcea. Neam de neamul lor trăit în țară, nepricepând altă limbă decât cea românească, închinându-se în această limbă, vorbind cum se vorbește cu temei și sănătos, ei, auzind țiunile și ționile, imperatoarele, redactorele, admisibilile și propriamentele, au gândit în mintea lor: «De frate, noi om fi fost proști. Noi socotem că, dacă știm ceaslovul și psaltirea, cum se ară gospodărește un ogor, cum se cresc vite și cum se strâng banii, apoi știm multe. Da'ia auzi-i, că nu știm nici măcar românește»". (*Ibidem*, p. 167).

Profetul creștin al teologiei morale dă în vileag astfel influența nefastă, negativă a preceptelor ateiste, a raționamentelor macabre, susținute nu de oameni ai cugetului sau ai rațiunii, ci de cei ce îngrădesc și încătușează spiritul: de fariseii Adevărului, de saducheii nedreptății, de caiafele antinaționale, de iudele anticreștine, de irozii cămătăriei, de irodiadele desfrâului, de salomeele deșărtăciunilor, care promovează un politicianism împrumutat, viermănos, putred, demagogic, imoral, obscen, vulgar, violent, profanator, ignorant, oportunist, obscurantist, antisemit – termenul are o conotație universală: (atitudine calomniatoare, prigonitoare și persecutoare aduse pe nedrept, fără temei religios ori etnic, oricărei seminiții, rase sau nații ale pământului), ce generează minciuna, corupția, trădarea, lașitatea, anticultura, pseudoeducația, pseudoștiința, pseudoarta, ura, un dezmăț dens în mass-media, în teatru, în cinema, falsitatea, fariseismul, cămătăria, terorismul de stat, terorismul religios, fărădelegea, genocidul, holocaustul anticreștin etc.

Acei exponenți malefici ai turpitudinii mefistofelice au creat licențele caricaturilor politice, excelențele humanoizilor grotescului, mercenarii Oculte, care au promulgat desfrâul, demența, snobismul, tirania, vrajba, fanatismul, decretând viața ca fiind trecătoare, sulemenind o permanentă întoarcere pe dos a virtuților creștine, luându-le astfel celorlați neaderenți la viclenie, la distrugere, dreptul lor la trăire, menirea lor ca sens al credinței și mântuirii ortodoxe.

Tot referitor la progeniturile cosmopolite ale celor neinteresați de binele societății, indiferenți la apărarea Adevărului, reticenți la credința

strămoșească, repetenți la dragostea de Neam, orbi și surzi la încălcarea suveranității și suzeranității naționale, dar premianți la grija pentru familiile lor prezente și viitoare este și istorisirea ilustrului enciclopedist Ion Heliade-Rădulescu în corespondența sa cu beizadea Mitică Ghica, după mărturia boierului cărturar Mihail Eminescu:

„Sunt tată de familie, n-am unde să-mi cresc copiii decât în aceste așezăminte (ale țării) pentru că, și de-aș avea mijloace a-i crește aiurea, gândul meu nu este să-i cresc străinește și ei apoi să trăiască românește; voi să fac din ei români, și trebuie să știe cele românești, și legi și obiceiuri. Ticăloși au fost părinții și ticăloși fiii, cari orbește s-au crescut pentru «alt veac» și pentru «altă țară» și au trăit în «alt veac» și în «altă țară»". (*Ibidem*, p. 166).

Una dintre caracteristicile esențiale ale Națiunii noastre alături de celelalte însușiri fundamentale-înnăscute: inteligența nativă mult superioară celorlalte nații, credința dreaptă străbună, demnitatea cavalerismului, onoarea eroismului, cinstea, ospitalitatea, răbdarea, derulate sub lungul șir milenar al Voievozilor Mari și ajunse până la aplicarea metodelor asupritoare fanariote ale secolului al XVIII-lea și a metodicii masonice din veacul al XIX-lea, era și munca, cea de folos fiecăruia, cea de obște poporului, cea creativă tuturor și Neamului, cea consființită de jertfa creștinismului ortodox strămoșesc.

„Nimeni nu înțelegea, observă marele nostru Poet, că temeiul unui stat e munca, și nu legile. Nu înțelegea, asemenea, aproape nimeni că bogăția unui popor stă, nici în bani, ci iarăși în muncă”. (*Ibidem*, p. 169).

Cu o erudiție suverană specifică personalității sale suzerane, Mihail Eminescu face o incursiune profundă în clasicismul culturii antice precreștine și creștine, combătând vehement putregaiul agnosticismului, al sofismului gnostic, dialectica marxismului, stăpâne în amfiteatrul demo(no)cratic al puterii politice.

Mihail Eminescu conturează și instituie profetic creștinismului național: sensul ortodox al virtuții, circumscris Logosului Întrupat.

Creștinismul dreptei credințe al Bisericii strămoșești, naționale nu este antropocentric, ci eminamente hristocentric, al desăvârșirii omului până a fi înfiat dumnezeirii.

Iisus Hristos este și trebuie să fie permanent voința noastră ortodoxă, naționalist-creștină.

Aceasta este și trebuie să fie Modelul desăvârșit al Națiunii dacoromâne, al unei Patrii ortodoxe, al unui Stat național creștin.

Dacă Biserica Ortodoxă națională, respectiv creștinii sunt conaturali și consubstanțiali cu Hristos, același lucru trebuie să se întâmple și cu Statul, ca urmaș legitim al Neamului său creștin.

Pentru a se înfăptui natural acest sens măreț sunt imperios necesare chemarea, alegerea și constituirea elitei profetice, care să-și asume misiionarismul și jertfa Ortodoxiei dacoromâne.

Creștinismul teologiei hristice al dreptei credințe este suma tuturor virtuților ortodoxe, care se asumă și se însumă îndumnezeirii omului.

Așadar, profetul și pedagogul neamului nostru, Mihail Eminescu, analizează și fundamentează ca trăire modul viguros dacoromân de existență: ca act suprem și supranatural al ortodoxiei mărturisite, ca sens divin al frumuseții creștine permanent jertfite.

Faptul că suntem consângeni prin protopărinții adamici, dar mai ales revelația că suntem coființiali cu Logosul lui Dumnezeu întrupat, prin harurile Sfântului Duh ale Tainelor Sale sfinte, Noi – dacoromânii trebuie să ne cugetăm în ceilalți semeni prin noi înșine, urmându-L pe Mântuitorul Iisus Hristos, prin ortodoxia pravoslavnică și prin ecumenismul naționalist creștin, ca renaștere a națiunilor, prin jertfa și biruința Crucii, care pot fi un apostolat suprem, un ideal și o realizare istorică universală pentru oameni, dar mai ales o stare de fapt mesianică-vocațională pentru îngeri, pentru sfinți, pentru Dumnezeu, ca desăvârșire a creației Sale întru Înviere.

Aura adâncă a Ortodoxiei moșilor și strămoșilor noștri dragi, îi străbate profund profetului dacoromân chipul său de lumină, logodindu-i înțelepciunea cu dreapta credință, buna-cuviință cu răbdarea, boieria cu noblețea țaranului imperial dintotdeauna, curajul cu truda creatoare, adevărul cu dreptatea, erudiția cu frumusețea exprimării limbii dumnezeiești, sintetizându-i astfel gândirea moral-creștină pe care o însumă filosofiei crucii, adorând astfel, jertfa supremă a Mântuitorului lumii – Iisus Hristos.

Aceasta este, de fapt, biruința înțelepciunii sale profetice și a neamului nostru între celelalte națiuni creștine ori necreștine.

Vlăstar al Marii boierii de Glie, dar mai cu seamă al unei boierii ortodoxe veșnic-spirituale, Domnul Eminescu cinstește cu reverență și adâncă gratitudine, înaintașii noștri boieri și voievozi, ctitori de neam și țară, domni ai măsurii și cumpătării creștine, jertfitori pentru neam. Iată cum surprind demnitatea și înțelepciunea boieriei valaho-ortodoxe, vizavi de cea aristocrato-catolică ungurească, într-o inedită replică războinică, istorisită de voievodul limbii dacoromâne – Mihail Eminescu:

„La anul 1392, Sigismund al Ungariei încheiase alianță cu Mircea cel Bătrân în contra turcilor. Sigismund trece Dunărea și ia Nicopoli, apoi auzind de tulburări în propria lui țară, se întoarce cu oaste cu tot din campanie, lăsând pe Mircea singur cu țara în fața dreptului ce-l aveau

turcii de a se răzbuna. Ce face însă Mircea? Poate că, mișcat de nenorocirile nobilului său aliat, s-au despărțit cu lacrimile în ochi de dânsul, urându-i izbândă bună cu Ungaria? Ba de loc. Mircea, întemeiat pe tratatul de alianță îl somează pe rege să continue războiul, căci altfel va fi rău. Regele nu urmează, se întoarce prin Oltenia, e încunjurat de oastea ușoară a Țării Românești și scapă abia cu puțini oameni ca prin urechile acului în Ardeal. Stricatu-s-au poate prieteșugul pentru vecinicie prin acest act de răzbunare? Ba nu, căci doi ani după aceea încheie o nouă alianță cu același rege al Ungariei. În sfârșit, această alianță îl duce pe Mircea din nou înaintea Nicopolei, unde în fața strălucitei oști creștine stătea Baiazid Fulgerul. După planul cuminte de război trebuia ca lupta s-o înceapă românii cu oaste ușoară și abia după aceea să intre în luptă greaua cavalerie franțuzească.

Dar cavalerii franțuji, setoși de glorie și plini de ambiție, nu vor să stea în urma moldovenilor și muntenilor, ci vor în frunte să dea năvală vitejească, să spulbere pe turci. Ce face Mircea? Recunoscând poate generozitatea caverimii s-a plecat acestui plan glorios și s-a învoit să rămâie el în urmă? El a tuns-o binișor cu oaste cu tot peste Dunăre lăsând oastea crucii în știrea lui Dumnezeu și a unei sorți, pe care el o prevedea foarte clar. Și cum prezisesse el în consiliul de război, așa s-a întâmplat.

Creștinii conduși de entuziasm, de dorința de glorie, de cavalerism și generozitate, au fost cumplit bătuți în urma planului pe dos, dictat numai de sentimente frumoase, iar Mircea și-a scăpat oastea sa intactă în urma planului său cuminte; o oaste mică, însă prețioasă, cu care peste un an el a stins pe același Baiazid, care sfărâmasse frumoasa oaste creștină, în care erau față cele mai nobile și mai glorioase mume ale Europei.

Dar Mircea era un biet român cu mintea coaptă, care știa, că popoarele au lucruri mai scumpe de apărat decât gloria”. (Eminescu, *op. cit.* p. 281-282)

Buna chibzuință, dreapta măsură, dragostea de glie, de neam, recunoștiința pentru Dumnezeu ale voievodului nostru sunt cu mult mai glorioase decât suprema onoare, fie ea chiar a unui monarh apusean, fie rege, fie papă.

Să vedem cum definea onoarea în gândirea sa Lordul John Falstaff: „Gloria nu se bea, nu se mănâncă, nu se îmbracă; ea nu vindecă oasele sfărâmate de ghiulele, nu cârpește mantalele rupte prin care suflă amortitorul crivăț, nu-nlocuiește porumbul crud, pe care l-au mâncat soldații noștri, ca pâine caldă, c-un cuvânt gloria ce-o câștigi e frumos lucru, dar pentru dânsa e bine ca omul să nu riște nici măcar degetul mic, necum zeci de mii de oameni și zeci de milioane de bani, storși la

urma urmelor tot din spinarea muncii productive, a țaranului”. (*Ibidem*, p. 281).

În sânul ortodoxiei, al acestui cer tainic dumnezeiesc, sălășluiesc adevărurile fundamentale ale doctrinei și practicii asceto-mistico-ortodoxe, care converg spre: „Imutabilitatea și eficiența supranaturală a dogmei creștine ce se sprijină pe istoricitatea venirii și întrupării lui Dumnezeu în lume prin Fiul Său și pe Biserica – Trup al lui Hristos aflat sub neîntrerupta supraveghere și lucrare a Sfântului Duh.” (Arhim. Dr. Ioasaf Popa, *Comentarii la Probleme de filosofie și literatură patristică* de Pr. Prof. Dr. Ioan G. Coman, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995, În *Glasul Bisericii* a Sf. Mitropolii a Munteniei și Dobrogei, Anul LI, nr. 6-12, Iunie-Decembrie, 1995, p. 246).

Asumându-se unității desăvârșite a Bisericii Ortodoxe, celei Una a Logosului – Iisus Hristos, a înțelepciunii națiunii noastre binecuvântate, Mihail Eminescu își împlinește chemarea întru alegerea sa divină, devenind pentru noi, nemuritorii daci: Luceafăr al poeziei, mire al dumnezeieștii iubiri, apologet al dragostei naționaliste, apostol al unicului adevăr, profet al Ortodoxiei, prooroc al filosofiei Duhului, mistic al Evangheliei iubirii și ascet al dulcelui grai dacoromân.

În fenomenul lăuntric inimii lui de român absolut, al rugului aprins al sufletului său dac, al actului său religios, Mihail Eminescu consacră și confirmă, adorare lui Dumnezeu și supravenerare neamului veșnic dacoromân, care l-au consfințit întru profetismul nemuririi divine. Tot crezul său religios mărturisit i-a adus perspectiva adevăratului său cult, minunatei sale culturi spirituale și slujiri vii, ortodoxe vocaționale.

Profetul nostru Mihail Eminescu afirmă într-un mod concret, absolut, divers și divin, specificul ortodox al religiei creștine ca un drept dumnezeiesc al neamului nostru primordial, dar și ca drepturi absolute ale lui Dumnezeu în cadrul tuturor națiunilor.

Dreptatea pe care Dumnezeu a propus-o tuturor semințiilor a fost și este setea harică după Adevăr. Doar națiunea noastră a pășit pe calea plină de lumină a cunoașterii, împlinindu-se întru frumos și iubire.

Toate frumusețile virtuților noastre strămoșești, toate chemările și jertfele lor, toate înfrângerile curmate apoi de biruința întru harul hristic au odrăslit în voievozii culturii duhului, în elita profetico-ortodoxă, ca sacerdoți ai spiritului naționalist creștin.

Mihail Eminescu a fost și este un profet al naționalismului nostru creștin-ortodox.

Dacă ar fi să-i definim și să-i cinstim pe Înaintemergătorii noștri dacoromâni, așa cum se

cuvine, așa cum trebuie să ne respectăm marii înaintași ai națiunii întru Dumnezeu, marii dascăli ai Duhului suntem veșnic îndatorați și vom fi onorați încontinuu să le elogiem prețuirea cu smerenie și cu dragoste, fiindcă au sălășluit în sânul neamului: cu inima lor plină, încărcată de iubire, cu mintea sfântă luminată de har și cu sufletul drept, ales și jertfelnic.

Virtutea lor și-a tuturor marilor dacoromâni de-a lungul istoriei și în mod expres a profetului Mihail Eminescu a fost arma de luptă a cuvântului, făurită din demnitatea neamului, din autoritatea creștinismului hristic primar, ca virtute a drumului nostru prin jertfă spre calea vieții întru Hristos, Adevărul, Lumina și Iubirea lumii.

În pușcăriile ateo-comuniste din Regatul Român travestit în Republica Populară, ori Socialistă Română, „dialogul” regal, umanisto-iluminist, umanitar și proletar s-a purtat astfel: între ciyme și vaiete, între înjurături și expectorații, între răngi și urlete, între înscenări și cătușe, între mistificări și lanțurile grele de picioare, între bătașii formați și convulsiile victimelor, între degerături și anchetele interminabile, între brutele sadea și ultratitrații neamului, între morse și coaste rupte, între cozi de mături și suspine adânci, între răcnetele călăilor și leșinul tumefiaților, între ura slugoilor și demnitatea mutilaților, între vârtejul moriștii și gălețile cu apă, între îmbuibarea proletară și turtoiul rânțed al aleșilor națiunii, între turnătorii din celule și inocența mărturisitorilor, între speranța că: „vin americanii” și resemnarea că: „bolșevicii nu mai pleacă”, între jeliurile mamei și rânjetul securității, între nevinovăția condamnaților și satisfacția retribuției generoase a magistraților, între copiii-jertfe și monștrii-sacrificatori, între mame care au născut în penitenciare și asasinii voluntari sau desemnați, între sacerdoții Patriei și anchetatorii din alte neamuri, între gardienii abjecți și fecioarele consternate, între profanarea lui Dumnezeu, a familiei și a nației și sacrificiul martirilor, între mistificările regimului impregnate de lavanda puturoasă a roboților executanți și mireasma mucenicilor noi, între rearestările pe același temei neîntemeiat și suplimentul domiciliului obligatoriu, între bestialitatea torturii umanitariste și sângele scump creștin, gâlgâind peste tot cu ruga iertării criminalilor, între izolările des repetabile și cuminecarea prin credință și poezie.

Rugăciunile preoților, teologilor, filosofilor, misticilor și psaltirea suferinței poezilor noștri ortodocși arestați, de ordinul miilor și al sutelor au salvat întru credință, demnitate și mântuire sutele de mii și chiar milioane de confrăți-mărturisitori creștini ortodocși.

Amintim simbolic doar pe câțiva, alături de toți ceilalți la fel de importanți, dintre marii preoți

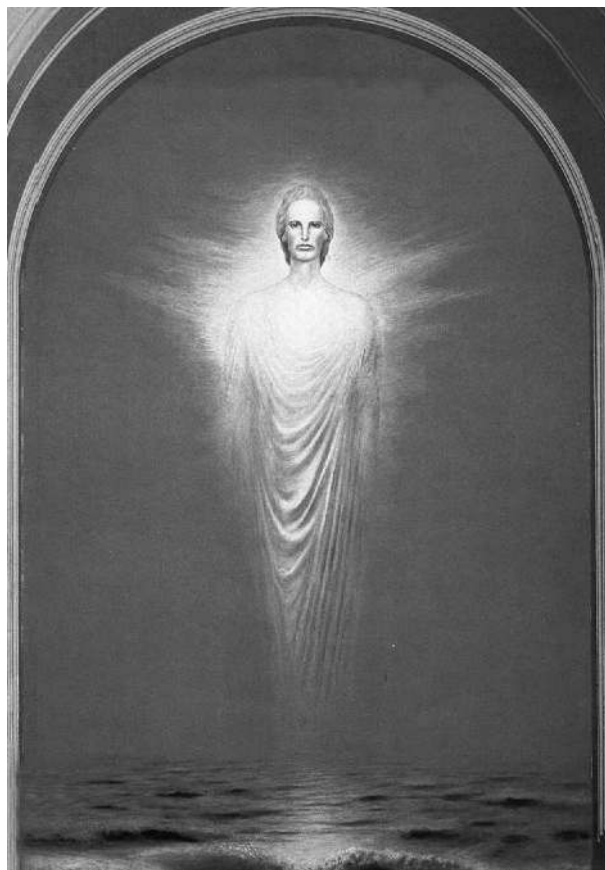
de mir, ieromonahi, teologi, filosofi, mistici și poeți, care au însuflețit haric destinul celor peste două milioane de creștini arestați, dintre care aproape un milion martirizați: Arsenie Boca, Ilarion Felea, Gherasim Iscu, Dumitru Stăniloae, Dimitrie Bejan, Dumitru Bălașa, Ilie Imbrescu, Ilie Lăcătușu, Ioan Sabău, Ioan Iovan, Ioan Negruțiu, Nil Dorobanțu, Adrian Făgețeanu, Daniil Tudor, Ion Moța, Boris Răduleanu, Constantin Sârbu, Justin Pârvu, Nicolae Grebenea, Gheorghe Calciu-Dumitreasa, Părintele Marcu-Sihăstria, Vasile Țepordei, Sergiu Roșca, Nicolae Georgescu-Edineț, Teodor M. Popescu, Gheorghe Bălănescu, Vasile Posteucă, Valeriu Gafencu, Gheorghe Jimboiu, Ioan Ianolide, Nae Ionescu, Petre Țuțea, Ernest Bernea, Constantin Brăiloiu, Constantin Oprișan, Vasile Băncilă, Mircea Vulcănescu, Demonstene Andronescu, Ilariu Dobridor, Vladimir Dumitrescu, Petru Baci, Galina Răduleanu, Aspazia Oțel-Petrescu, Eugenia Indreica, Maica Mihaela-Iordache, Anastasia Popescu, Sofia Cristescu, Alexandrina Teglariu, Elena Faina, Viorica Stănulețiu, Maria Roșca, Viorica Pârnac, Liana Nedelcu, Ana Maria-Marin, Radu Mărculescu, Margareta Cemârtan-Spânu, Galina Baranovschi-Șapovalova, Teodosia Cosmin, Tamara

Oală-Pleşca, Nicolae Istrate, Ioan Moraru, Radu Gyr, Andrei Ciurunga, Virgil Maxim, Virgil Mateiaș, Ionel Zeană, Vasile Blănaru-Flamură, Maica Teodosia-Zorica Lascu, Pan Vizirescu, Sergiu Mandinescu, Nichifor Crainic, Vasile Militaru...

Relevantă este și istorisirea din închisoarea Uranus a fiicei părintelui basarabean Boris Răduleanu (arestat împreună cu familia sa), a Doamnei Doctor Galina Răduleanu:

„Evadarea mea preferată era poezia. Ore în șir retrăiam aceeași strofă, o simțeam cu o intensitate greu de exprimat în cuvinte. De fapt cuvântul devenea sunet; o muzică la care până și ultima mea celulă vibra, asemenea clopotului mare, Buga de la Putna, când îl atingeam să-i aud cântul. Era o imagine de care mă îmbibam ca de o mireasmă, o Frumusețe pe care o descopeream mereu, mereu și care mă cuprindea în totalitate. Auzeam și vedeam cu alți ochi și cu alte urechi. În spatele pleoapelor mele coborâte se aprindea o lumină care mă umplea de fericire.

«Tovarășul» meu constant a fost Eminescu. În închisoare, fiecare zi, aproape fiecare ceas și-a avut versul și melodia sa.” (Dr. Galina Răduleanu, *Repetiție la moarte... din spatele gratiilor*. Editura Fundației Sfinții închisorilor, Pitești, 2013, p. 77)

Luceafărul eminescian în viziunea pictorului Sabin Bălașa

Problematica satirei eminesciene

Dr. Bogdan Alexandru PETROVAI

În general, satira este luată drept un atac batjocoritor și virulent, iar instanța satirică drept o entitate pasională influențată, în permanență, de indignare. Această concepție curentă privilegiază dimensiunea morală și viziunea reformatoare a discursului satiric. Pare, totuși, dificilă o disociere tranșantă a acestor compuși axiologici și pragmatici față de elaborarea formală: satira, a cărei manifestare atinge numeroase domenii artistice, necesită un travaliu susținut asupra reprezentării. În acest fel o trăsătură definitorie a satirei este articularea etică și estetică.

În interiorul dinamicii deductiv-inductiv încercăm definirea unei specificități a satirei eminesciene, demonstrațiile având ca suport câteva texte reprezentative, cu un înalt grad de relevanță în ceea ce privește satira ca formă literară.

Pentru o recunoaștere imediată a fenomenului satiric, pentru a ști dacă un om spune adevărul, chiar dacă susține că este autor satiric sau când mistifică această sarcină, este necesar un echilibru între adevăr și exagerare. Deoarece natura complexă și proteiformă a satirei, *varium et mutabile semper*, a dus, în mod natural, la un mare dezacord, nu numai în ce privește existența sa, în anumite cazuri, dar și la justificarea ei în general.

La baza fiecărei satire tradiționale serioase se află simțul indignării morale: această purtare este greșită și trebuie demascată. De aici, pentru a adopta o perspectivă satirică este necesar simțul a ceea ce este corect din moment ce ținta satirei nu poate fi măsurată decât ca deficiență. Și dacă această satiră se întâmplă să aibă vreun efect, atunci acel simț al înțelesului moral împărtășit trebuie să existe, de asemenea, în rândurile audienței. Satira se bazează pe împărțirea simțului standardelor comunității, astfel încât ceea ce este identificat drept contrar lor poate să devină fundamentul edificiului satiric.

Un atare tip de fundamentare morală ajută să explicăm de ce satira, chiar și cea mai aspră, care nu face nimic altceva decât să atace virulent o anumită țintă, poate să ofere o viziune fermă a

ceea ce este corect. Atacând ceea ce este greșit și demascând într-un mod ridicol greșeala, satiristul aduce la cunoștința cititorului doctrina morală pozitivă. Spre exemplu, Ion Heliade Rădulescu nu discută despre ceea ce este literatura de bună calitate, ci, atacând literatura de calitate îndoielnică și chiar lipsa unei literaturi de calitate, clarifică lucrurile cu privire la ceea ce ar trebui să se întâmple pentru ca literatura să fie valoroasă.

Există mai multe strategii de bază în dezvoltarea mecanismului satiric. Mai întâi, autorul satiric fixează ținta și se va simboliza comportamentul care se dorește a fi atacat. Fixarea țintei într-un mod care, ulterior, să genereze umor într-o varietate de modalități, ține de marele talent satiric. O singură glumă va deveni sursa pentru un număr de alte glume și insulte spontane și amuzante. Ancorarea structurii satirice într-o metaforă țintă nu va permite scăderea intensității satirei pe parcursul desfășurării scriiturii, ci, dimpotrivă, se va constitui ca un amplificator în creșterea nivelului percutanței satirei.

În al doilea rând, autorul satiric va exagera și va disocia, de obicei, ținta în scopul de a accentua caracteristicile pe care vrea să le atace și, mai important, să producă surse recurente de umor. Astfel de exagerări și distorsionări compun elementul cheie în umorul satirei, ținta trebuie să fie îndeajuns de aproape de obiectivitatea reală pentru noi ca să recunoaștem ceea ce se întâmplă, dar suficient de denaturată pentru a fi o exagerare amuzantă, adesea o îndepărtare grotescă față de normalitate. Când râdem de portretul satiric al cuiva cunoscut, răspundem la două lucruri: o recunoaștere a originalului și o recunoaștere a ceea ce autorul satiric a făcut pentru a deforma originalul, pentru a-l face ridicol într-un scop anume. În acest sens, orice satiră este nedreaptă, dacă prin acest lucru înțelegem că imaginea picturală a țintei nu este asemeni vieții. Bineînțeles că nu e. Să ridiculizăm – trebuie remarcate aici conotațiile negative pe care le capătă satira prin apropierea de ridicol, construit în două moduri: primul pornește de la elemente reale și ajunge la un

concept abstract, cel de-al doilea reface traseul însă în sens invers; se asociază astfel comedia celui de-al doilea mod, în timp ce satira este corelată cu primul mod, „datorită exagerării și intenției de a-l sublinia”¹ pe care aceasta le-ar sublinia –, ținta înseamnă a-i curba forma (ca și într-o oglindă care deformează: „Satira reduce, [...] o face dintr-un punct de vedere critic, într-o manieră oblică și prin propria-i oglindă care deformează”²), nu dincolo de posibilitatea recunoașterii, dar, cu siguranță, departe de forma ei normală. Adesea, centrul de greutate al satirei se află în natura deformării. Ridiculizarea, negativizarea, distorsionarea devin structuri complementare procedului de reducere³, frecvent folosit în edificiul de natură satirică. Cele mai multe dintre cele mai reușite satire depind, cu alte cuvinte, mai degrabă de un portret sau de o caricatură realizate cu îndemânare, decât de orice altă încercare de interpretare reală a subiectului. O atare denaturare implică, în mod evident, o anumită distanță între țintă și audiență. Ceea ce înseamnă că, în satiră, nu suntem invitați să luăm în considerare sentimentele interioare ale obiectului țintă sau să facem speculații asupra oricăror motivații psihologice complexe care stau la baza modului de comportare pe care îl are acesta. Autorul satiric focalizează ridiculizând comportamentul extern și nu face speculații asupra unei posibile motivații psihologice, din această cauză fiind dificil să-i satirizezi pe cei ale căror probleme psihologice interne sunt bine cunoscute.

Un al treilea posibil mecanism satiric se construiește în baza unei dublări de proceduri: odată ce ținta este schițată în afară într-un mod specific denaturării, distorsionării, satira pornește un atac virulent; aici autorul satiric are o diversitate de arme, o gamă variată care pleacă de la insulta crudă și directă și mult umor fizic riguros (neînțelegeri, certuri batjocoritoare) la asalturi mai complexe care parodiază variate forme ale limbajului și încrederii. O mare parte dintre aceste atacuri se abat asupra textelor ca atare la fel și asupra audienței (numele unor indivizi sau evenimente, referiri la probleme curente). Obiectivul este performarea unui atac susținut asupra unei ținte despre care audiența poate să râdă, astfel că răspunsul audienței – râsul ei – poate să se suprapună efectiv peste comportamentul pe care autorul satiric vrea să-l corecteze.

Datorită crudității sale frecvente (în sensul de calitate), satira este un gen mult mai „intelectual” decât multe altele. Pentru a aprecia satira, trebuie să fim capabili să recunoaștem existența continuă a diferitelor niveluri ale sensului (chiar al ironiei), deoarece cu cât este mai sofisticată satira, cu atât este mai delicată ironia. Sau, altfel spus, satira necesită un anumit nivel de educație și de rafinament din partea audienței.

Cea de-a patra tehnică posibilă a satirei vine ca o rezultantă a celorlalte trei: luând cu asalt ținta într-o manieră corespunzătoare celor trei tehnici, autorul satiric va împinge totul către limita a ceea ce audiența este pregătită să accepte. Dacă dorește neapărat să se conecteze la audiență, atunci autorul satiric împinge adesea limbajul către audiență în modalități noi și diverse, asumându-și riscuri cu privire la ceea ce audiența este pregătită să accepte. Oricum dacă scopul este de a trezi oamenii la niște realități morale specifice situațiilor lor zilnice, atunci un limbaj corect și aspru ar putea fi utilizat ca principiu ordonator. Acest lucru, bineînțeles, prezintă riscul ofensării gustului audienței.

În vremea în care (în limitele secolului al XIX-lea, unde putem lesne accepta ideea că ne aflăm în fața unei satire deja fundamentate și coagulate ca structură și configurație), realitatea se structurează pe două paliere, fantastic și grotesc, fantezia instanței satirice poate să ne provoace, venind dinspre lumea realului către zona ficțională doar sub înfățișarea grotescului. Ca urmare, satira va provoca în noi un sentiment de redundanță. Dar, faptul că realitatea poate acum să satirizeze ea însăși, nu înseamnă că instanța satirică se află în afara productivității din cauza lipsei obiectului său. Acest lucru nu înseamnă decât că fantezia instanței satirice, lumea grotescă pe care aceasta o zugrăvește, nu pare să fie numai o exagerare a grotescului lumii reale. Instanța satirică trebuie să creeze propria sa lume cu scopul de a face ca fantezia să funcționeze: o proiecție utilă în vederea menținerii distanței necesare și chiar a diferenței necesare între conținutul demersului său și obiectul țintă al atacului. O atare lume trebuie să fie înrudită cu lumea noastră și, în ciuda acestui lucru, totuși distinctă în raport cu ea, nu în mod obligatoriu mai fantezistă decât lumea noastră, dar cu siguranță fantezistă într-un mod diferit.

Produsul finit al unei instanțe satirice este o chestiune complexă, implicând mai mult decât

1 Arthur Schopenhauer, *Contribuții la teoria ridicolului*, în *Studii de estetică*, Editura Științifică, București, 1974, p. 165.

2 Arthur Pollard, *Satire*, Methuen & Co. Ltd., London, 1970, p. 7.

3 Cf. Marian Popa, *Comicoologia*, Editura Univers, București, 1975.

simplul dezacord sau dezgust asupra lumii așa cum este și nu dorim să sugerăm prin aceasta faptul că instanța satirică, decisă ca să schimbe lumea cu ajutorul satirei, inventează o lume grotescă în acest scop. Mai degrabă putem considera că instanța satirică, în fapt, nu vede personajul grotesc în modul în care îl văd ceilalți oameni, ci grotesc pentru că încearcă din greu să evadeze din propria încercuire; astfel, stupiditatea acestei atitudini generează premisa că orice scriitură trebuie să fie satiră.

Pe linia clasicizării satirei în interiorul paradigmei creație-critică, secolul al XIX-lea românesc culminează cu proza robustă a umorului popular a lui Ion Creangă, cu lirica lui Mihai Eminescu și cu teatrul satirei lui I. L. Caragiale.

Primele exegeze eminesciene ale lui Titu Maiorescu și Dobrogeanu Gherea l-au impus ca pe un poet de concepție pe Eminescu, remarcabil mai cu seamă prin tensiunea și vastitatea ideilor. Lucrul se explică prin aceea că estetica vremii făcea să triumfe, chiar după 1870, formula poeziei filosofice în maniera adoptării unei viziuni satirice. Istoria, evoluția omului în timp, creația și contribuția lui socială, l-au preocupat într-atât pe Eminescu, încât o mare parte din opera sa este alcătuită din poezii cu un profund caracter meditativ, în care imaginația fecundă și atotcuprinzătoare a romanticului, proiectează uriașe tablouri ale devenirii, de la îndepărtatele timpuri mitologice până în contemporaneitate. În evocarea istoriei, atitudinea poetică a lui Eminescu apare sub două aspecte: unul elegiac și altul satiric. Viziunea satirică este prezentată în acele poezii în care romantismul lui Eminescu s-a manifestat în latura lui activă, protestatară, titaniană.

În creația sa literară, Eminescu a înlăturat tot ceea ce era legat de persoana sa, ridicându-se la observații obiective, de semnificații generale. Aceasta face ca satira eminesciană să se înscrie în rândul permanențelor artistice, să poată fi citită totdeauna cu interes nu numai pentru caracterul ei istoric, dar și pentru adevărurile indiscutabile asupra umanității, sub aspect moral.

Satira eminesciană atinge toate laturile existenței sociale: desfrâul tineretului (*Junii corupți*); scepticismul, superficialitatea și impostura (*Epigonii*); imitația snoabă (*Ai noștri tineri*); condiția savantului și a artistului într-o societate în care valorile s-au degradat (*Scrisoarea I și II*); înjosirea dragostei (*Scrisoarea IV și V*); corupția, demagogia (*Scrisoarea III*); formalismul și absența unei concepții înalte despre artă (*Criticilor mei*). Eminescu râde atunci când se referă la „comedia cea de obște”, la comedia socială

din poziția romanticului sarcastic, pamfletar, dar și din poziția ironicului clasic, detașat (*Glossă*).

Privind structura internă a satirei eminesciene, se creionează trei instanțe distincte care, datorită atributelor pe care le însumează, construiesc o dinamică și un sistem de relaționare aparte. Eul satiric, în descendența sa directă din eul liric, trece prin mai multe staze care îi construiesc întregul complex de atribute, care la rândul lor, aceste atribute vor defini structura și mișcarea întregului sistem de relaționare al instanțelor; de la detașare sau distanțare (conferă subiectivitate eului satiric), imparțialitate, superioritate (eul satiric deține un adevăr din sfera moralei), ruptură (lipsa oricărui compromis – eul satiric este demolator de lumi) și până la eul satiric deținător al unui adevăr general cu validitate dincolo de istorie și spațiu. Obiectul satiric sau ținta are menirea de a trimite permanent semnale către subiect, existența sa fiind condiționată de continua stare de criză în care trebuie să se găsească. Relația între aceste două instanțe este una a ireconcilierii totale. Cea de-a treia instanță este cea a destinatarului satirei, receptorul impersonal, dincolo de spațiu și timp, în relație de alianță cu eul satiric în vederea creșterii nivelului de percutanță și de forță al satirei, la fel aliat al obiectului satiric până la suprapunere, împărțind uneori rolul cu acesta.

În cadrul liricii eminesciene, satira ocupă un loc distinct; este oarecum firesc acest lucru, deoarece firea poetică eminesciană nu putea concura, nu era posibil să rimeze cu societatea coruptă a acelei vremi, orându-se în care onestitatea, cinstea, virtutea erau înlocuite cu demagogia, cupiditatea și viciul. Aceste stări maldive, maligne au creat la început mahnire, aceasta transformându-se într-o revoltă din ce în ce mai profundă. O primă poezie satirică a lui Eminescu ar fi *Junii corupți*, compusă la numai 16 ani, în care instanțele satirice enunțate mai sus dovedesc sistemul de relații în care se află și dinamica legăturilor pe care le realizează; eul satiric de pe o poziție superioară, printr-o mișcare descendentă, stabilește o relație satirică prin adresare directă: „La voi cobor acuma, voi suflete-amăgite,/ Și ca să vă ard fierea, o, spirite-amețite”. Mișcarea de coborâre este, în fapt, intrarea în spațiul obiectului, atacul satirei se realizează prin defectele pe care le are obiectul, efectul de bumerang vizând afectul și intelectul prin epitete descalficante „amăgite”, „amețite”. Blestemul ca instrument satiric extrem „Blestemul îl invoc”, „Blestemul mizantropic cu vânăta lui ghiară”, tactica satirică de exagerare a decadenței tinerimii corupte și forma

extremă, cea a stigmatizării „Ca să vă scriu pe frunte, ca vita ce se-nfiară/ Cu fierul ars în foc”, configurează o progresie a virulenței fluxului satiric. După ce aruncă blestemul asupra odraslelor claselor stăpânitoare, luciditatea eului satiric ajunge la conștiința gratuității actului de a scrie „Deși știu c-a mea liră d-a surda o să bată” și continuă printr-o catalogare a instrumentarului: mintea „de patimi îmbătată” (transfer de proprietăți în interiorul obiectului, spațiul intelectului este invadat de afect), „seacă de amor”, „putredă de spasmuri”, „arsă de beție” (descompunerea organicului în anorganic, pierderea oricărui atribut uman, reducerea la zero). Portretizarea se realizează în cadrul unor determinații fiziologice: vinele „stocite” stoarse de vlagă, frunțile „învinețite”, ochii „stinși”, cadaverici, brațele „slăbite”, puterea „leșinată”. Fiziologia satirică, din perspectiva descendenței sale din anatomie, metaforizează disecția: instanța satirică poate să fie comparată cu un chirurg care utilizează o tehnică a compunerii, deopotrivă, și o metodă a descompunerii.

Instanța satirică, la fel ca și autorul de fiziologie literară, dezmembrează corpul social cu o jubilară uneori sadică și îl fragmentează în indivizi reprezentând simptome ale fiecărei pături a populației: „Considerată studiul unui caracter privit ca tipul stării sociale, fiziologia literară presupune varietate în caracterizarea tipurilor umane. Deoarece specia își conturează profilul în cadrul unei literaturi care stă sub semnul pluralismului, orice definiție succintă suferă de fragmentarism”¹. Anatomizând societatea, el fracționează materialul său într-o multiplicitate a detaliilor care se acumulează în liste, inventarii și repertoare. Partajarea produce astfel un efect de amplificare. Dezmembrarea corpului trece la dislocarea limbajului însuși. Instanța satirică denunță pedantismul, iar vidul interior reprezintă ultima realitate. Așadar, viziunea anatomică (în cazul nostru: fiziologia literară ca și modalitate de construire a satirei eminesciene) reunește două principii cheie ale reprezentării satirice: fragmentarea și amplificarea. Aceste două procedee se regăsesc în ceea ce am putea numi metafora optică sau metaforizarea focalizantă, o figură pregnantă a investigației satirice eminesciene. În acest caz autorul satiric se înarmează cu un microscop pentru a penetra secretele materiei organice. El îndreaptă instrumentul său asupra detaliului selecționat, îl izolează, îl mărește și face să survină

de dincolo de aparențe o întreagă lume diformă și monstruoasă. Focalizarea, extracția și mărirea aduc imaginea reală în ipostaza trecerii în sfera fanteziei, extravagantei și supranaturalului. Tinerimea coruptă se va distruge prin propria ei decadentă, obiectul satiric datorită propriilor sale defecte, ființa însăși ajungând la neființă: „Ce am de-alege oare în seaca-vă ființă?”. Cărațul lor s-a consumat în chefuri cu spargeri de sticle și chiuituri obscene, și astăzi, istoviți prematuri de boală, lingușesc sau imploră mila „bestiilor”, tiranilor, care vor să-și eternizeze stăpânirea. Imaginea Profetului ca instanță satirică vestea un sfârșit inevitabil, iar succesiunea de interogații și exclamații se constituie ca fiind, de o parte, mărci ale unui tip de atitudine satirică, de altă parte accentuează lipsa totală a unor calități de orice fel. În continuare, poezia urmărește discursivitatea profetică, rămânând exclusiv la nivelul unui semnal de alarmă fără a se numi o soluție salvatoare: „Sculati-vă!... căci tromba de moarte purtătoare/ Cu glasul ei lugu-bru răcnește la popoare”. Ultima strofă, întocmai unei sentințe definitive, vorbește despre generația care și-a pierdut până și cuvântul, o pierdere prin mistificare, totodată, o finalitate prin moarte.

La interval de un an de la publicarea acestei poezii, Eminescu va scrie o nouă satiră – având un titlu la fel de semnificativ ca și prima – *Epigonii*. Sensul satiric indicat de titlul poeziei, poate fi considerat ca un împrumut din limba germană: Karl Immerman care publicase un roman *Die Epigonen* și Otto Libmann care, la rândul său, are un eseu *Kant und die Epigonen*.

Distanța de la *Junii corupți* la *Epigonii*, a doua satiră eminesciană, publicată în 1870, este apreciabilă mai ales în privința aparatului metaforic, însă dificultățile începutului persistă și mai pot fi încă percepute. Superioară din punct de vedere artistic celei dintâi, satira este îndreptată împotriva poezilor contemporani lipsiți de orizont, sceptici, poeți care sunt puși în cum-pănă cu viziunii „zilelor de-aur a scripturilor române”. Dimitrie Cantemir, Eliade, Negruzzi, Alecsandri sunt invocați pentru a da pildă prezentului, pentru ca satira să zdrobească epigonii acelei perioade: „Iară noi? noi epigonii?... Simțiri reci, harfe zdrobite,/ Mici de zile, mari de patimi, inimi bătrâne, urâte,/ Măști râzânde, pu-se bine pe-un caracter inimic;/ Dumnezeu! nostru umbră, patria noastră – o frază;/ În noi

1 Titus Moraru, *Fiziologia literară*, Editura Dacia, Cluj, 1972, p. 85.

totul e spoială, totu-i lustru fără vază;/ Voi credeați în scrisul vostru, noi nu credem în nimic!”.

Epigonii poate fi considerată un manifest poetic de tinerețe, în tradiția inaugurată de *Testamentul* lui Ienăchiță Văcărescu, fiindcă în ea sunt exprimate într-o formă metaforică atitudini și idei despre artă. Intențiile lui Eminescu se dezvăluie chiar din titlu, numele ales, aproape necunoscut până la el, desemnându-i pe scriitorii minori, urmași lipsiți de valoare ai unor precursori iluștri. De la început ne putem da seama că *Epigonii* e un poem pe tema artei, o afirmare a unui punct de vedere asupra funcției sociale a poeziei și a poetului.

Satira este un fenomen, atât al prezentului, cât și al trecutului; al prezentului, deoarece surprinde fenomenele sociale în momentul desfășurării lor; al trecutului, fiindcă perspectivează retroactiv, însă atunci ne aflăm în fața unei satire slăbită din punctul de vedere al percutanței sale. Datorită utilizării aceluiași modalități descriptive, atât în fiziologie, cât și în satiră, se ajunge ca acestea două să fie frecventate de aceiași autori. Pentru a scrie, atât satire, cât și fiziologii, este necesară documentarea și surprinderea faptului major, mărturie a contemporaneității. Autorul de satiră și cel de fiziologie, deși se angajează, mai tot timpul, în prezent, nu sunt doar niște simpli înregistratori de fapte, ci, mai degrabă, niște creatori de imagini artistice prin selecția spontană și transfigurarea materialului, în fapt, mecanismul fundamental pentru o creație literară.

Eminescu era conștient de faptul că ideile sale referitoare la meritele scriitorilor generației de la 1848 erau în contradicție cu ideile junimismului și de aceea a considerat că este necesar să-și explice atitudinea: „Idea fundamentală e comparațiunea dintre lucrarea încrezută și naivă a predecesorilor noștri și lucrarea noastră trezită, dar rece...”.

Poezia este construită pe o antiteză fundamentală care pune față în față opera scriitorilor din trecut cu opera scriitorilor contemporani. De aici rezultă structura compozițională a poeziei, alcătuirea ei din două părți distincte: prima parte este un imn de preamărire a operei scriitorilor înaintași, iar partea a doua reprezintă o satiră la adresa scriitorilor contemporani. Eminescu exagerează în mod conștient meritele scriitorilor care au pus bazele literaturii române moderne. Folosește în acest sens câteva remarcabile metafore și epitete poetice. Numele scriitorilor este însoțit de epitete și metafore care au capacitatea de a evidenția o trăsătură importantă a personalității lor artistice. Astfel, Chichindeal

este „gură de aur”, Sihleanu este „liră de argint”, Donici este „cuib de înțelepciune”. Un spațiu mai larg este consacrat scriitorilor de la 1848, cărora Eminescu le dedică unul sau mai multe versuri (Vasile Cîrlova, Cezar Bolliac, Grigore Alexandrescu), fie câte o strofă (Ion Heliade Rădulescu, Andrei Mureșanu, Dimitrie Bolintineanu, Costache Negruzzi). Un loc aparte îl ocupă Vasile Alecsandri, căruia poetul îi dedică trei strofe extrem de elogioase care duc la culminația acestui imn de preamărire a scriitorilor din trecut. Aproape toate versurile sunt memorabile, Eminescu reușind să evidențieze însușirile artistice ale scriitorilor evocați: „Bolliac cânta iobagul ș-a lui lanțuri de aramă”, „Mureșan scutură lanțul cu-a lui voce ruginită”, „Iar Negruzzi șterge colbul de pe cronice bătrâne”.

Ceea ce am putea numi realism comic sau pseudorealism este legat de realități certe, dar distorsionate de estetica satirică. Pseudorealismul satiric împrumută reprezentării comice din fiziologia literară o tehnică particulară de elaborare a personajelor plecând de la modele reale. Contaminarea pune în discuție principiul fragmentării, ea uzează de mai multe originaluri pentru a construi un personaj, prelevarea de trăsături convergente de la diferite persoane existente pentru a concentra efectul comic și a obține un caracter general. Deformarea se atașează unui model unic de unde își extrage un număr mic de caracteristici recognoscibile. Le combină cu trăsături fictive care asigură personajului construit o identitate și o traiectorie proprie. La aceste jocuri complexe de schimburi între real și ficțiune, satira, la fel ca și fiziologia literară, asociază încă o tehnică, aceea de diseminare a particularităților unui original, repartizate pe mai multe personaje. În fapt, cele trei proceduri se amestecă fără încetare în acest sistem de redistribuiri și deplasări, propriu, atât fiziologiei, cât și satirei.

Numindu-l pe Vasile Alecsandri „rege al poeziei”, Eminescu recunoaște în el cea mai mare personalitate literară a poeziei și cele trei strofe pun în lumină câteva trăsături esențiale ale personalității sale artistice: „Când privesc zilele de-aur a scripturelor române,/ Mă cufund ca într-o mare de visări dulci și senine/ Și în jur parcă-mi colindă dulci și mândre primăveri,/ Sau văd nopți ce-ntind deasupra-mi oceanele de stele,/ Zile cu trei sori în frunte, verzi dumbrăvi cu filomele,/ Cu izvoare ale gândirii și cu râuri de cântări”.

În interiorul unor vârste culturale și literare, ficțiunea alegorică a fost proiectată în ve-

derea integrării abstracțiunilor personificate, precum în luptele viciilor și virtuților care își dispută sufletul omului¹. Satira, ca și alegoria, poate să împartă același scop și aceleași procedee. Ambele caută edificarea destinatarului recurând la indirectul semantic. În aceeași măsură, cele două operează, prin inducția particularului către general, cu o posibilă reîntoarcere asupra aplicațiilor particulare. Satira se distinge prin aspectul general al reflecțiilor, sarcina instanței satirice fiind „una utilă din punct de vedere moral și social de validitate universală”². Însă, alegoria aduce două avantaje importante în beneficiul satirei: primul ar fi capacitatea sa de figurare, exploatabilă în ficțiune și un al doilea se referă la atitudinea disimulării, datorită faptului că alegoristul se mișcă în umbra simbolurilor distanțate. În *Țiganiada* lui Budai-Deleanu avem cearta între Vechi și Nou, opoziție bazată pe principiul imitației (*Țiganiada* fiind nume sugerat de *Iliada*), cu valențe creatoare; este un adevăr că românul este un opozant înăscut („Gică contra” este un construct alegoric în mentalul colectiv românesc): „lucru curios, opoziția lui nu desființează însă ceea ce neagă, ci creează alături de ce tăgăduiește, o realitate care îmbogățește, în loc să pustiască”³. Acesta este chiar modul în care mecanismul alegoric reinventează textul, în care se atenuază fluxul distructiv al satirei. Trebuie, totuși, să precizăm și divergența dintre alegoria pură și alegoria satirică. Prima stabilește un raport de concordanță între cele două niveluri dezvoltate conjugat, în vreme ce a doua instaurează o discordanță critică între cele două straturi concurente și ierarhizate.

În partea a doua, Eminescu se arată necruțător cu operele scriitorilor din generația sa pe care îi numește epigoni, ca fiind urmași fără valoare. Epigonii poezilor din perioada pașoptistă a literaturii române sunt altfel de juni corupți, lipsiți de entuziasm („simțiri reci, harfe zdrobite”), fără căldura sentimentului („inimi bătrâne, urâte”), falși („măști răzânde, puse bine pe-un caracter inimic”), patrioți numai în vorbe, superficiali, incapabili de a avea un ideal, perimați numai în vorbe încă din clipa manifestării. Împrumutând, zice-se, o imagine din obscurul Vasile Fabian Bob („S-au întors mașina lumii, s-au întors cu capu-n gios...”), Eminescu definește momentul 1870 ca un regres față de

trecut: „S-a întors mașina lumii, cu voi viitorul trece;/ Noi suntem iarăși trecutul, fără inimi, trist și rece;/ Noi în noi n-avem nimic, totu-i calp, totu-i străin!” – o lume pe dos care deviază total de la normă.

În continuare, vectorul satiric se îndreaptă asupra întreprinderilor meschine ale epigonilor, care mimează doar marile viziuni, cârlesc cerul cu stele și mânjesc marea cu valuri, speriați de perspectivele îndrăznețe ale visului și limitați prin proprie rațiune la regimul, socotit imuabil, al acestei lumi. Vina principală a epigonilor este, după romanticul activ Eminescu, incapacitatea lor de a-și reprezenta idealul, de a crea „o altă lume pe-astă lume de noroi”. Victime ale unui scepticism fără leac și ale unui pesimism incurabil, ei rămân definitiv cantonați într-un orizont îngust, ca niște spețe nediferențiate, perisabile: „Voi, pierduți în gânduri sante, convorbeați cu idealuri;/ Noi cârpim cerul cu stele, noi mânjim marea cu valuri,/ Căci al nostru-i sur și rece – marea noastră-i de îngheț./ Voi urmați cu răpejune cugetările regine,/ Când, plutind pe aripi sante printre stelele senine,/ Pe-a lor urme luminoase voi asemenea mergeți”.

Poetul se include și pe sine printre epigoni, făcând astfel dovada înaltei sale conștiințe artistice și a gradului de maturitate la care a ajuns la cei numai 20 de ani ai săi. Poezia capătă astfel semnificația despărțirii lui Eminescu de scriitorii generației căreia îi aparține. El are conștiința clară a drumului pe care trebuie să-l urmeze; despărțindu-se de trecut, el se desparte, totodată, și de prezentul lipsit de valoare: „Rămâneți dară cu bine, sante firi vizionare,/ Ce făceați valul să cânte, ce puneți steaua să zboare/ Ce creați o altă lume pe-astă lume de noroi;/ Noi reducem tot la pravul azi în noi, mâni în ruină/ Proști și genii, mic și mare, sunet, sufletul lumină –/ Toate-s praf ... Lumea-i cum este ... și ca dânsa suntem noi”.

Ultimul vers trebuie fără îndoială raportat la filosofia lui Schopenhauer, dar nu mai puțin și la cuvintele pe care Creatorul le adresează în *Geneza*, 3, 19, omului căzut în păcat: „În sudoarea feței tale să-ți mănânci pâinea, până te vei întoarce în pământ, căci din el ai fost luat; căci țărână ești și în țărână te vei întoarce”. Vectorul satiric trece prin ambele lumi, iar finalul rămâne deschis interpretărilor. Extensia incursiunilor în trecutul îndepărtat este ase-

1 Conform etimologiei (*agoreuein*, a vorbi în public și *allos*, altul) alegoria desemnează o disimulare deliberată într-un discurs public.

2 Arthur Pollard, *op. cit.*, p. 3.

3 Mircea Vulcănescu, *Dimensiunea românească a existenței*, Editura Eminescu, București, 1996, p. 183.

mănătoare celei din *Țiganiada* lui Ion Budai-Deleanu care în evocarea lui Gengis Han, ca un premonitoriu „memento mori” satiric, prefigurează un alt nivel posibil al lumii, dincolo de cel satirizat, punând în relație categorii existențiale fundamentale: *Memento, homo, quia pulvis est et in pulverem reverteris* (Amin-tește-ți, omule, căci din țărână ești și în țărână te vei întoarce).

Satira este, mai întâi, o școală a observației și abia apoi o școală a scrisului. În satiră este pregnantă utilizarea comentariului sau interpretarea. Autorul satiric comentează tot timpul și, deși nu scrie decât rareori la persoana I, modul de lucru este unul eseistic. În satiră eroii nu trăiesc întâmplări, ci ni se vorbește despre ei, se comentează totul de la înfățișare până la reacții și mișcări. Întreg acest complex de factori se manifestă în interiorul unui triumphi de elemente care asigură atractivitatea: comicul, anecdota și actualitatea temelor abordate.

Textele *Scrisorilor* eminesciene, *Junii corupți* sau *Epigonii* încearcă să transmită mesajul că normele morale ale satirei sunt întotdeauna accesibile și, de obicei, cât se poate de clare; dar nu întotdeauna acestea sunt lucrurile pe care satira încearcă să ni le inoculeze sub forma unor elemente didactice, cu atât mai mult cu cât satira pare uneori că dorește, mai degrabă, să ne pedepsească decât să ne învețe, fiind mai serios înclinată înspre distrugere decât înspre corecție. Moralitățile corective dezvoltă un subiect fictiv și pun în scenă alegorii și abstracții. În interiorul acestor moralități acțiunea este simbolică, dar și demonstrativă, coagulând un sens moral practic. Importante sunt personajele alegorice fără psihologie sau evoluție interioară, personificări abstracte ale unor categorii morale sau existențiale.

În 1881 Eminescu publică patru dintre cele cinci scrisori (ultima apărând, fragmentar, în anul 1886); intitulate scrisori doar în virtutea disimulării, ca procedeu specific satirei. Nu sunt scrisori, deoarece nu au un destinatar precis; satira are ca referiță ținta, în timp ce scrisoarea ar trebui să aibă un destinatar. Scrisorile cuprind veritabila satiră eminesciană pe axa poziției nefericite a geniului într-o societate incapabilă de a-l înțelege și promova. Ideea de a compune scrisori i-a venit lui Eminescu de la Horațiu, încă de pe când studia la Berlin.

Satirele eminesciene cuprind o vastă arie

de investigație critică asupra societății contemporane poetului pe care acesta o blamează uzând de variate mijloace artistice. Condiția tragică a geniului, într-o societate clădită pe nedreptate apare în *Scrisoarea I*, o satiră personală am putea spune: „Or să vie pe-a ta urmă în convoi de-nmormântare,/ Splendid ca o ironie cu priviri nepăsătoare.../ Iar deasupra tuturor va vorbi vrun mititel,/ Nu slăvindu-te pe tine... lustruindu-se pe el”. Suntem în fața unui poem alcătuit din două părți: prima este o epopee, cea de-a doua o satiră, ambele tributare la nivel prozodic alexandrinului. Jocul permanent între eul liric și eul satiric se construiește prin intermediul mărcilor pronominale (utilizarea persoanei a III-a accentuează absența, ruptura). Satira dizolvă antiteza ca procedeu al compoziției, prezența unor structuri antitetice rămâne doar la nivel stilistic.

Portretul dascălului este conturat caricatural: astfel caricatura devine satiră în adevăratul sens al termenului. Avem în acest sens aprecierea filozofului german Karl Rosenkranz care vine să argumenteze o oarecare suprapunere sau similitudine între caricatură și satiră: „toate noțiunile ce țin de satiră, aparțin, așadar, și caricaturii. Toate modificările de tonalitate ce sunt posibile în satiră sunt posibile și pentru caricatură”¹. Estetica fiziologiei literare, a satirei și, deopotrivă, a caricaturii își are sursa de inspirație în faptul caracteristic, specific, o așa-zisă trăsătură dominantă, de esență romantică, dar raportată la mediul social. Obiectul satiric, lumea contemporană a dascălului este în fapt lumea care îl asimilează: „Unul e în toți, tot astfel precum una e în toate” norma la care se raportează lumea, adevăr cu putere de axiomă, fundamentat filozofic și ontologic. Adevărul ființei umane este în Unul identitar și indestructibil, însă incizia satirică „De asupra tuturor se ridică cine poate” configurează abstragerea de la Unul, în esență o criză, o ruptură a obiectului satiric realizată prin antiteză ca figură de stil. Satira acordă importanță primordială analizei prin care se argumentează legătura dintre om și „milieu” (transferat din fizică în biologie, termenul trece printr-un nou transfer, de data aceasta din biologie în sociologie²). Metoda determinismului facilitează autorului satiric rolul de apostolat social preluat și încorporat organic de către structura satirei: „Ideea determi-

1 Karl Rosenkranz, *O estetică a urâtului între frumos și comic*, traducere, studiu introductiv și note de Victor Ernest Mașek, Editura Meridane, București, 1984, p. 336.

2 Cf. Erich Auerbach, *Mimesis. Reprezentarea realității în lumea occidentală*, în românește de I. Negoitescu, prefață de Romul Munteanu, Editura pentru Literatură Universală, București, 1967.

nismului social sporit este deschisă literaturii de fiziologia literară și transferată în schiță, nuvelă și roman, unde formează apoi un motiv principal iterativ”¹.

Biografia profesională înseamnă pentru satiră, întâi de toate, descrierea grupului social perfect delimitat, iar mai apoi, în baza descripției concentrice, fixează trăsăturile caracteristice, acele dominante generale ale reprezentantului abstract al acestui grup, și îl clasează fixându-i locul pe care îl ocupă în istoria clasei și a profesiei. Dascălul nu își cunoaște propria biografie – „Și când propria ta viață singur n-o știi pe de rost” –, distanțându-se în acest fel de eul satiric. Uneori satira generalizează fără precizie (adesea fiziologia literară are „un caracter fluctuant, heteroclit”²) fiind interesată de mediu și nu de personaj. Există o permanentă mișcare asimptotică între dascăl (receptor care devine obiect satiric) și societate. Satira se focalizează pe specia socială pe care o studiază ținând cont de diferențierile și similitudinile prototipurilor, dar, totodată, realizează o recreare sintetică a acestor variante multiple. Analizează fizionomia, îmbrăcămintea, înfățișarea, dinamica exteriorului uman, urmărește filiația amănunțită a comportamentelor și insistă asupra unei noi și fundamentale metode în delimitarea realului. Satira este romantică prin refuzul de a se supune regulilor clasice și, în același timp, oarecum antiromantică prin tehnica portretului; și, paradoxal, se opune, atât clasicismului, cât și romantismului. Personajul nu mai este excepțional și de excepție ca și în cazul clasicismului (fie că e vorba de persoane „înalte”, fie de suferinzi de boli morale) sau al romantismului (exaltatul, monstrul, excepția socială respinsă spre periferie) – ceea ce ar fi extraordinarul –, ci omul obișnuit, socialmente anonim, dar cu atât mai mult dependent de social – ceea ce alcătuiește comunul, insignifiantul. Satira ni-l descrie în mediul său, la modul simbolic sau alegoric. În ceea ce privește fiziologia literară „paralelismul literatură-biologie creează sensuri alegorice și nu întâmplător lucrarea care diseca un mediu social a primit denumirea de fiziologie, iar autorul unei astfel de opere apărea ca un anatomist și un fiziolog al societății”, așadar fiziologia literară poate să fie privită ca „o specie consecvent analitică și [...] înmănușează motive clasic-moraliste, biologice și sociale”³.

Satira, alături de fiziologiile secolului al

XIX-lea, se dezvoltă treptat din clasicele caractere a căror trăsătură fundamentală este claritatea, construcția lor desfășurându-se pe o axă oarecum unică. În cadrul satirei apar o serie de inovații: își fac apariția semne multiple, trăsături (în special negative) cu anumite grade de obscuritate – o tipologizare a obiectului satiric („vrut pedant cu ochii cei verzui”, „aticismul limbii tale”, „...lustruindu-se pe el/ Sub a numelui tău umbră”), care necesită o elucidare aparte. După atacul virulent asupra obiectului se ajunge inevitabil la sentința finală („Peste toate o lopată de țărână se depune”), desființarea obiectului fără șansa de scăpare, dizolvarea în Unul (adică moartea). Satira se încheie abrupt în aceeași notă a ireconcilierii eului satiric în raport cu obiectul său.

Autorii de satire, aplicând la nivel simbolic metode științifice (nu interesează gradul lor de justete), simt nevoia interpretării semnelor obscure. În ceea ce privește acest aspect, satira ar putea fi considerată o specie de tranziție romantico-realistă. În subsidiar, canoanele clasicismului cu privire la fixismul portretului clasic sunt contrazise înainte chiar de apariția satirei ca manifestare matură. Nu întâmplător Balzac sau Sainte-Beuve apreciaseră la modul entuziast portretele din memorialistica lui Saint-Simon, unde mișcarea și continuitatea în desfășurarea interioară a personajului creează nu un caracter, ci biografia unui caracter.

Scrisoarea II, cea mai ilustrativă pentru genul epistolar la Eminescu, este o satiră la adresa degradării tuturor valorilor. Obiectul satirei îl reprezintă artistul, poetul de geniu care nu acceptă să-și folosească arta ca instrument al parvenirii și, asemenea savantului, este sortit unei izolări puțin favorabile creației. Poemul reia soarta geniului „într-un secol de nimic” având aceeași tonalitate personală: „De ce nu voi pentru nume, pentru glorie să scriu? Oare glorie să fie a vorbi într-un pustiu? Azi, când patimilor proprii muritori toți sunt robi,/ Gloria-i închipuirea ce o mie de neghiobi/ Idolului lor închină, numind mare pe-un pitic/ Ce-o bășică e de spumă, într-un secol de nimic”, și extinde aria de cuprindere satirică ținând și asupra altor vicii: „Încorda-voi a mea liră să cânt dragostea? Un lanț/ Ce se împarte cu frăție între doi și trei amanți/.../ Azi adeseori femeia, ca și lumea, e o școală,/ Unde-înveți numai durere,

1 Titus Moraru, *Fiziologia literară*, Editura Dacia, Cluj, 1972, p. 19.

2 *Ibidem*, p. 20.

3 *Ibidem*, p. 19.

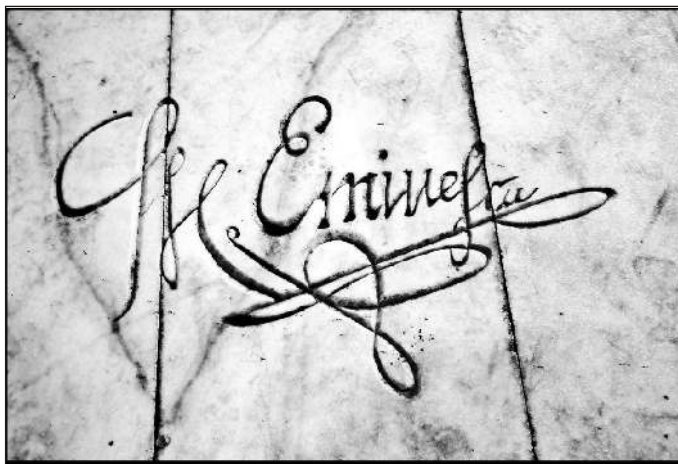
înjosire și spoială”. Această ultimă temă va fi amplu dezbătută mai ales în *Scrisoarea V*.

În *Scrisoarea II* poetul uzează de procedeul satiric al jocului țintelor și referențialității. Amicul căruia Eminescu i se adresează evocându-i vremea studiilor în „alma mater philistorum” este Alexandru Chibici-Rîvneanu. Printre cei care-i recomandau să scrie „ca dâșii vo istorie pe apă”, unul ar putea fi Bonifaciu Florescu, autorul traducerii unui cântec danez, *Omul apelor* și al unor schițe în proză intitulate *Acuarele*, în caz că nu avem de a face cu simplă expresie ironică folosită de Eminescu și în alte ocazii, unde e echivalentă cu „fantezie” (Pantazi Ghica, autor de romane și nuvele, e numit, în aceeași ordine de idei, încă din prima concepere a *Scrisorii II*, Fantazaki). Adulator al doamnelor influente în scopul dobândirii de posturi era mai ales D. Petrino (dedicase *Adio Bucovinei* unor contese și *Tinca* doamnei C.R.B., în 1875, iar în 1877, *Legenda nurului* doamnei Elena Mîrzescu). Penultima variantă manuscrisă a *Scrisorii II*, din 1880, mai păstra tonul violent, caracteristic diatribelor eminesciene. De aici vedem că gazeta *Pruncul* era de fapt *Românul* lui C. A. Rosetti, continuator al *Pruncului român* din 1848: „Căci întreb, la ce-am începe să-ncercăm o luptă dreaptă/ Spre-a turna în forme nouă limba veche și-nțeleaptă?/ Spre-a vedea cum părăsește buiguind în zeci de foi/ Unii aprobă, iar alții ne împroașcă cu noroi?/ Spre-a vedea cum din gazete, ce cândva se numea «Pruncul»/ Prunc la minte ne zâmbește cu emfază vreun homucul”. Homuculul, știm, e Bonifaciu Florescu, care voia să arate poetului, „ce e plastic”. Iată-l și pe Pantazi, care nu tolera să se spună că muzica surzilor e „smintită” fără a fi consultat: „Ci din contra pe ilustrul Fantazaki să-l întreb,/ Care are-un dram de creieri și cincizeci oca de gheb”. V. A. Ureche este sugerat aici prin „Urecheata-nchipuire” și denumit o „grivă”, potaie, care, după ce a vândut „vacs și chibrituri” la Paris, încurcă limba țării „deșirând-o-n vorbe plate”. Bonifaciu e „microcefal”, Ureche e „pehlivan de iarmaroc”.

Toată umoarea neagră a lui Eminescu se revarsă împotriva lui Petrino, imitator în *Raul* al lui Musset din Rolla: „Căci și noi avem aicea soiul cel burtos de barzi,/ Ce încearcă prin poeme să devie cumularzi,/ Închinând ale lor versuri la boieri și la cucoane,/ Sunt cântați prin cafenele și fac zgomot în saloane;/ Ipokrene li-i Parizul – Pe Musset, pe alții pradă/ Și cu versuri rău traduse tu îi vezi făcând paradă,/ Căraușile

vieții pentru tonți fiind înguste,/ Ei încearcă să le treacă prin protecție de fuste,/ Dedicând broșuri la dame, a căror bărbați se speră,/ C-ajungând cândva miniștri, le-ar deschide carieră”.

Conștiința artistică a lui Eminescu a înlăturat în textul pentru tipar orice aluzie care ar fi putut duce la identificarea persoanelor, menținând numai detaliile necesare configurării tipului (de pildă, a tipului de poet mediocru, carierist). Satira vizează, în genere, degradarea literaturii, în speță a poeziei, în societatea burgheză, unde când nu e pură fantezie extravagantă („Istorie pe apă”), e o penibilă lingușire a oficialităților. Cu același ochi neîndurător, Eminescu interpretează degradarea ideilor și sentimentelor sublime în concepția burgheză. Mai întâi așa-zisa glorie: „Azi, când patimilor

proprii muritorii toți sunt robi,/ Gloria-i închipuirea ce o mie de neghiobi/ Idolului lor închină, numind mare pe-un pitic/ Ce-o beșică e de spumă, într-un secol de nimic”. Apoi dragostea: „...Un lanț/ Ce se-mparte cu frăție între doi și trei amanți”; onestitatea: „Azi abia vedem ce stearpă și ce aspră cale este/ Cea ce poate să convie unei inimi onește;” și dorința de mai bine: „Iar din lumea cea comună a visa e un pericol,/ Căci de ai cumva iluzii ești pierdut și ești ridicol”.

În final, Eminescu discreditează total etica burgheză, declarând că nimic nu l-ar jigni mai mult decât laudele: nu vrea să scrie nici pentru glorie, nici pentru idealuri, nici pentru dragoste, pentru că nimic nu mai este pur și adevărat.

Dezgustul față de atmosfera literară a vremii dintre 1875-1880, reconstituită de biografi și comentatori, este în fapt o sentință: „De-oi urma să scriu în versuri, teamă mi-e ca nu cumva/ Oamenii din ziua de-astăzi să mă-nceapă-a lăuda./ Dacă port cu ușurință și cu zâmbet a lor ură,/ Laudele lor desigur m-ar măhni peste măsură”.

Dacă în primele două *scrisori*, Eminescu vorbea despre condiția savantului și a artistului, în *Scrisoarea III* geniul este omul politic, cezarul, conducătorul. Poetul îi deplânge dispariția într-o lume mânăată de interese egoiste și de mediocritate. Lumea aceasta era a societății contemporane lui și, pentru a-i măsura degradarea, Eminescu o raportează la trecut, găsind în istoria națională modelul exemplar, în timp ce prezentul îi apare invadat de impostori, de politicieni abili care transformă mecanismul guvernării într-o sursă de îmbogățire. Poezia reușește astfel o dublă delimitare, atât a trecutului din perspectiva prezentului, cât și a prezentului din perspectiva trecutului. Eminescu pornește de la un motiv istoric, dar aduce istoria la zi, pentru a observa demagogia liberală a vremii și a scoate de aici pretextul unei satire patetice vizând amarnica deturnare a tradiției prin proastă sau ticălos-interesată manipulare a vieții publice. Poezia are la bază o opoziție fundamentală, termenii acestei opoziții fiind „trecutul glorios” și „prezentul decăzut, mișelit”. Antiteza determină structura compozițională a poeziei, alcătuirea ei din două părți diferite: prima parte este un imn înălțat gloriei strămoșești, iar cea de-a doua parte este o satiră la adresa politicianilor burghezi, a liberalilor aflați la putere, dar, mai exact, la adresa „păturilor superpuse”.

Scrisoarea III – care într-o variantă din 1880 se subintitula *Patria și patrioții* – este, poate, una dintre cele mai violente satire din literatura română a secolului al XIX-lea, îndreptată împotriva falsului patriotism și a demagogiei: „De-așa vremi se-nvredniciră cronicarii și rapsozii;/ Veacul nostru ni-l umplură saltimbancii și irozii/.../ O, eroi! care-n trecutul de măriri vă adumbriseți,/ Ați ajuns acum la modă de vă scot din letopiseți,/ Și cu voi drapându-și nula, vă citează toți nerozii,/ Mestecând veacul de aur în noroiul greu al prozii”. Nerozii la care se referă poetul sunt, în fapt, liberalii la adresa cărora invectivele abundă: „Au de patrie, virtute, nu vorbește liberalul,/ De a-i crede că viața-i e curată ca cristalul?/ Nici visezi că înainte-ți stă un stâlp de cafenele,/ Ce își râde d-aste vorbe îngânându-le pe ele./ Vezi colo pe urâciunea fără suflet, fără cuget,/ Cu privirea-mpăroșată și la fâlci umflat și buget,/ Negru, cocoșat și lacom, un izvor de șiretlicuri,/ La tovarășii săi spune veninoasele-i nimicuri/.../ Dintr-aceștia țara noastră își alege astăzi sorii!/ Oamenii vrednici ca să șază în zidirea sfintei Golii,/ În cămeși cu mâneci lunge și pe capete scufie,/ Ne fac legi și ne pun biruri, ne vorbesc filosofie”.

Scrisoarea fiului de domn, brodată pe o temă folclorică, pregătește parcă versurile de o neobișnuită violență din partea a doua a poeziei. Epistola precede apostrofele vehemente la adresa unui prezent nedemn, dominat de corupție și abjecțiune morală. Originalitatea artei lui Eminescu a făcut posibilă valorizarea artistică a unor injurii și a unor expresii de o cruzime nemaîntâlnită.

Sentimentul fundamental exprimat de poet este mânia care izvorăște dintr-o indignare furioasă. Poetul reia cu mijloacele artei poetice atacurile pe care în epocă le-a întreprins cu aceeași violență în articolele de ziar împotriva adversarilor politici. Mai toată paleta de procedee satirice este în uz; de la ironia disprețuitoare și amărăciune până la sarcasm și dezgust. Mijloacele folosite sunt de o mare varietate, de la epitetul depreciativ până la caricatură și interogația retorică ce are parcă efectul unui cuțit de ghilotină. Seria de expresii depreciative este foarte lungă: „panglicari în ale țării”, „stâlp de cafenele”, „bulgăroi cu ceafa groasă”, „grecotei cu glas subțire”, „spumă înveninată”, „gunoi smintit”, „stârpitură”, „perfid”, „lacom”, „fonfi”, „flecari”, „găgăuți”, „gușați”, „bâlbâiți cu gura strâmbă”, „râi”, „ciumă-n lume”, „mișei” etc. Efecte surprinzătoare sunt obținute prin folosirea interogației retorice cu valoare antitetică: „Voi sunteți urmașii Romei?”.

Eminescu realizează și două caricaturi în care contemporanii au putut să recunoască două personaje politice ale epocii, doi fruntași ai Partidului Liberal, Pantazi Ghica și C. A. Rosseti: „Vezi acolo pe urâciunea fără suflet, fără cuget,/ Cu privirea-mpăroșată și la fâlci umflat și buget,/ Negru, cocoșat și lacom, un izvor de șiretlicuri,/ La tovarășii săi spune veninoasele-i nimicuri”. Cea de-a doua caricatură se reduce la numai două versuri: „Și deasupra tuturor, oastea să și-o recunoască,/ Își aruncă pocitura bulbucății ochi de broască...”. Versurile care urmează reprezintă ilustrația satirică a falsei teorii a păturii suprapuse, alcătuită, după cum credea Eminescu, exclusiv din greco-bulgari camuflați în liberali: „Și apoi în sfatul țării se adun să se admire/ Bulgăroi cu ceafa groasă, grecotei cu nas subțire;/ Toate mutrele acestea sunt preținse de roman,/ Toată greco-bulgărimea e nepoata lui Traian!”. Liberalii doar „îngână” cuvintele de patrie și virtute, adică le repetă în bătaie de joc, falsitatea fiind trăsătura de bază a sufletului lor, asemănat cu o monedă „calpă”: „Chintesență de mizerii de la creștet până-n talpă” (progresia virulenței satirice se realizează prin aglomerarea invectivelor). Legislatorii și

institutorii de biruri sunt ctitori de așezăminte de desfrâu și pacienți de balamuc. Pătura conducătoare este o „spumă-nveninată”, un „gunoi” format din „plebea” și „iloții” Levantului – teoria „păturii superpuse” – prin care tot ceea ce este „însemnat cu pata putrejunii din natură”, „stârpitură”, „perfid” și „lacom” asaltează sfatul țării, „Încât fonfii și flecarii, găgăuții și gușății, / Bâlbâiți cu gura strâmbă sunt stăpânii astei nații!”. Panglicăria este specialitatea avocatului, ea pune stăpânire și pe viața publică: „N-avem oameni ce se luptă cu retoricele sulii/ În aplauzele grele a canaliei de uliți,/ Panglicari în ale țării, care joacă ca pe funii./ Măști cu toate de renume din comedia minciunii?”. Acești panglicari își desfășoară meseria în Parlament, cu dezinvoltură și lipsă de adevărată credință.

Caricatura politică se înscrie în structurile satirice, devenind satiră politică, întocmai cum fiziologia literară nu este altceva decât satiră în manifestarea ei deplină. A vorbi despre satira de moravuri presupune descrierea manifestărilor cotidiene ale unei epoci. Este un subiect vast care circumscrie toate personajele comediei umane, toate aspectele vieții lor de zi cu zi și care oferă posibilitatea reflectării, în oglinda sa umoristică, a gusturilor și preocupărilor tuturor branșelor activității sociale.

Scrisoarea III se conectează la poezia satirică din trecut, atacând tineretul franțuzit, din care se recrutează o bună parte din plebea avocațească: „la Paris, în lupanare de cinismu și de lene”. Poetul denunță în pretinsa „progenitură de origine romană” cultivarea minciunii, vânarea banului și a câștigului fără muncă. Respectul muncii este una dintre coordonatele reliefate ale profesiunii de credință eminesciene, care, la rândul ei, dovedește profunde valențe morale și moralizatoare: „Da, câștigul fără muncă, iată singura pornire,/ Virtutea? e-o nerozie, geniul? o nefericire”.

În finalul satirei, poetul ridică vâlul satiric arătând cu limpezime care sunt în realitate țintele: „Prea v-ați arătat arama, sfâșiind această țară,/ Prea făcurăți neamul nostru de rușine și ocară,/ Prea v-ați bătut joc de limbă, de străbuni și obicei,/ Ca să nu s-arate-odată ce sunteți – niște mișei!”. Puși la stâlpul infamiei, adversarii politici, liberalii, sunt acuzați că și-au bătut joc „de limbă, de străbuni și obicei”: de limbă, prin contactul cu Parisul desfrâului, al vieții de noapte; al doilea delict este luarea în răs a străbunilor, prin invocarea lor sistematică, delict analog celui păcat al luării numelui Domnului în deșert și al treilea, călcarea obiceiului, a datinii, delictul

de modernitate, dovedind, încă o dată, poziționarea tradiționalistă a lui Eminescu.

Profund îndurerat de starea jalnică a țării sale, poetul propune și un mijloc energic de asanare morală, un mijloc de o rară cruzime, dar verificat de trecutul istoric al țării. Din punct de vedere artistic, apare deplin justificată invocația lui Vlad Țepeș din finalul poeziei. În ultimele versuri ale *Scrisorii III* vectorul satiric indică, la fel ca și în *Țiganiada*, gesta lui Vlad Țepeș, însă aici pentru actele severe, dar drepte ca sentințe implacabile împotriva oricărui fel de nimicnicie: „Cum nu vii tu, Țepeș doamne, ca punând mâna pe ei,/ Să-i împarți în două cete: în smintiți și în mișei,/ Și în două temniți large cu de-a sila să-i aduni,/ Să dai foc la pușcărie și la casa de nebuni!”.

Privită de aproape, partea a doua a *Scrisorii III* ne încredințează asupra faptului că, spre deosebire de majoritatea scriitorilor noștri satirici (Grigore Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu, Ion Luca Caragiale etc.), Eminescu se caracterizează prin satira directă, fără „finețe” realizată printr-o diatribă plină de invective.

Dacă în *Scrisoarea III* opoziția fundamentală avea ca termeni „trecutul glorios” și „prezentul decăzut, mișelit”, *Scrisoarea IV* și *Scrisoarea V* au ca termeni iubirea unei femei de „la o mie patru sute” și iubirea degradată din societatea contemporană. *Scrisorile IV* și *V* privesc geniul în raporturile lui cu dragostea, cu femeia, obiectul satirei constituindu-l profanarea sentimentului erotic; coordonatele geniului rămânând neînțelegera, nefericirea și aspirația spre un ideal mereu contrazis de realitate.

Scrisoarea IV așază față-n față o iubire romantică într-un cadru natural feeric, de la „o mie patru sute”, în care castelul singuratic, lebedele plutitoare, luntrea, luna invită la arpegii interioare, la contopirea cu o natură, la ceasul în care valurile ascultă glasul „stelelor proroace” și „codrii negri aiurează”. Dar „Fantezie! Fantezie!”, reversul este transpunerea iubirii romantice, pure, în prezent, în antiteză cu iubirile mimate: „Nu trăiți voi, ci un altul vă inspiră, el trăiește”. Poemul comentează în partea lui satirică înjosirea dragostei în societatea trivială burgheză, atinsă fugăr și în *Scrisoarea II* (la un moment dat *Scrisoarea IV* apare numerotată II).

Poetul deslușește o serie de alte motive ale dezgustului său de amor cum ar fi veșnica și sâcâitoarea imixtiune a rudelor în lucrurile care nu pot fi decât intime, cu prozaicele lor preocupări de vreme, slugi și cloște, la care îndrăgostitul răspunde spiritual, „ca vițelul de pripas”, încercând a fi isteț în problemele culinare.

Deloc dezinteresat, congresul babelor are un scop, în mod expres, căsătoria ca pe un târg: „Cu-a lor șoapte conivente să moșească-al tău amor”, nota poetul într-o altă variantă. Aceasta este piedica de ordin social pusă dragostei, cealaltă, ușurătatea, venalitatea femeii cochete, burgheze, este de factură socială și etică, în cazul acestei poezii funcționând ca element catalizator pentru satira eminesciană: „Ce? Când luna se strecoară printre nouri, prin pustii,/ Tu cu lumea ta de gânduri după ea să te ații?/ [...] S-auzi zornetul de pinteni și foșnirile de rochii,/ Pe când ei sucesc musteața, iar ele fac cu ochii?/ Când încheie cu-o privire amoroasele-nțelegeri,/ Cu ridicula-ți simțire tu la poarta ei să degeri?/ Pătimaș și îndărătnic s-o iubești ca un copil/ Când ea-i rece și cu toane ca și luna lui april?/ Încleștând a tale brațe toată mintea să ți-o pierzi?/ De la creștet la picioare s-o admiri și s-o dezmierzi/ Ca pe-o marmură de Paros sau o pânză de Corregio,/ Când ea-i rece și cochetă? Ești ridicul, înțelege-o... ”.

Coordonate similare se regăsesc în *Scrisoarea V*, fișă caracterologică ansamblată satiric având în centru pe Dalila, femeia trădătoare. Textul definitiv al poeziei, trecut prin trei variante, ne-o înfățișează pe Dalila frumoasă și cu haz copilăresc, plăcută fie că tace, fie că vorbește, cu „vino-ncoace”, alintată, dar (urmează un contraportet) ipocrită, vanitoasă, calculată, frivolă, cu o ciudată predilecție pentru omul banal, vulgar și de piatră, pentru artistul ce-ar voi s-o nemurească, de o incredibilă superficialitate.

Vorbind de varianta din 1890, Ibrăileanu susținea că poetul nu ajunsese la forma definitivă, că lăsase încă „crudități”, chiar „injurii”, ceea ce-l determină să suprimă într-o altă ediție a sa un număr de opt versuri din *Scrisoarea V*. Într-adevăr în prima lor formă versurile conțineau unele ofense, nu lipsite de îndreptățire față de moravurile unei femei din societatea burgheză a secolului al XIX-lea. Un exemplu pentru savoarea construcției satirice: „O femeie între flori e și floare-ntre femei.../ Doi mai are pe de lături și cu tine face trei./ Dintre voi trei ... oricât pare de duioasă și naivă/ Ea desigur și-o alege partea cea mai potrivită./ Tu-i juca pe elefantul, chandelier sau paravan/ După care se ascunde mustăcios vreun zaplan,/ Căci de-ntrebi cine-i acela ce-i în inimă vârât/ Pot să-ți zic de pe acum cel mai prost și mai urât./ Și pe când cu-a tale patimi va vorbi călugărește/ Nătărăul când s-arată face inima de-i crește,/ Ochiul înghețat îi împle gânduri negre de amor/ Deși prost, dar ea-l găsește că-i cu inimă și șic...”. Se pare că pe parcurs Eminescu voia să îngroașe nu

să atenueze satira directă, de vreme ce încearcă versiuni de felul acestora: „Tu cu inima și mintea poate ești un paravan/ După care se ascunde mustecios un căpitan...”, „Tu cu inima și mintea poate ești un paravan/ După care ea-și atrage vreun nemernic pehlivan...”, „Sau îți place vreun altul, mai apatic și mai plăvan/ Și cuminte ca viței dar cioplit din bardă zdra-vă...”. În varianta definitivă, Eminescu înlocuiește pe *căpitan* și *pehlivan* cu *june curtezan*, păstrează pe *plăvan* și *cuminte ca viței*, dar nu renunță la permanenta accentuare a pornirii satirice fără perdea: „Nu zic ba, ea îi iubește pe toți trei deopotrivă/ Numai ... pentru pat alege partea cea mai pozitivă/ Poate că ș-atât e pre mult, căci acel mai bun amant/ Nobil, sincer, e mantauă, chandelier sau elefant/ Care servă de ascunde pe cel gros și mustăcios/ Care noaptea-i prea de treabă, iar ziua-i de prisos,/ Însă sara când primește pe al treilea odor/ Ea țiind țigara-n gură și picior peste picior/ Își dă aere cochete, ștângărește de berbant/ Și ea însăși face curte pântecosului amant./ Ah, de prost, ești prost, își zice, și urât – dară ci șic/ Și de-a- ceea-mi place să te-aib companion de craialăc”. Eminescu avea oroare de anodin și nu ocolea expresiile viguroase, chiar crude, atunci când era vorba de a înfiera abjecțiunea, de a râde de „comedia cea de obște”.

Satira *Criticilor mei*, compusă înainte de 20 septembrie 1877, când într-o scrisoare către Ioan Slavici citează o strofă dintr-o variantă (în total sunt trei variante), conține cel puțin o ironie la adresa revistei junimiste și poate fi considerată o sinteză a reacțiilor poetului la obtuzitatea cu care opera sa se confrunta. Poezia își are geneza în „primele reacțiuni ale lui Eminescu împotriva criticilor, care-l hărțuiau”. Versurile care apar în *Criticilor mei* se prezintă sub forma unei sentințe (tehnică specifică satirei de maturitate): „E ușor a scrie versuri/ Când nimic nu ai a spune,/ Însirând cuvinte goale/ Ce din coadă au să sune”.

Nu numai contextul, dar și titlul ar justifica ipoteza, dar poezia se îndepărtează de impulsul inițial și se adresează mai degrabă unor interlocutori imaginari, decât unor critici reali; tehnica disimulării ca specificitate a structurii satirei este vădită în acest caz. Eminescu nu dă un răspuns propriu-zis, ci își formulează câteva informații și dă glas dilemelor și incertitudinilor sale cu privire la arta poetică. Faimoasele versuri: „Unde vei găsi cuvântul/ Ce exprimă adevărul?” reprezintă o constatare de ordin general, dar și o chinuitoare întrebare pe care și-o adresează lui însuși. Adevăratul poet nu e simplu

făcător de rime, ci acela cu inima frământată de „doruri vii” și „patimi multe”, asemenea florilor care pregătesc rodul (versurile tind să exprime viața ca și coordonată socială).

Referitor la relația dintre „adevăr” și cuvântul care să-l exprime, Eminescu nu are în vedere sensul obișnuit, global-denotativ al termenului, ci adevărul interior, mai exact autenticitatea trăirilor și stărilor sufletești alături de posibilitatea transpunerii fără a le altera sau falsifica, în interiorul construcției poetice: „Pentru-a tale proprii patimi,/ Pentru propria-ți viață,/ Unde ai judecătorii,/ Ne-ndurații ochi de gheață?”. Astfel, Eminescu a înțeles foarte exact solidaritatea nivelelor limbajului artistic, faptul că între sens și cuvântul poetic există un raport de necesitate și nu unul întâmplător.

Considerată dintr-o perspectivă mai focalizantă, raportată la întreaga operă eminesciană, ca și la ansamblul social-politic al epocii care a produs-o, *Glossă* nu este altceva decât o satiră acoperită. Astfel, în *Glossă* descoperim o altă modalitate satirică a poetului, tot atât de originală, o satiră care depășește limitele disimulării și indirectului devenind ceea ce numeam înainte: satiră acoperită.

Plecând de la filozofia schopenhaueriană, poetul înșiră cu toate verbele la prezentul etern¹, abstract și rece, o serie de maxime cu caracter general. O curiozitate din punct de vedere tehnic în ceea ce privește structurarea atacului satiric ar fi aceea că satira trebuie să păstreze o distanță față de prezent² și să existe un ecart considerabil în vederea sesizării anomaliilor: „Vreme trece, vreme vine,/ Toate-s vechi și nouă toate;/ Ce e rău și ce e bine/ Tu te-ntreabă și socoate/ Nu spera și nu ai teamă,/ Ce e val ca valul trece;/ De te-ndeamnă, de te cheamă/ Tu rămâi la toate rece”. De observat că ironia romantică este prezentă aici în interiorul unei tonalități a unui sarcasm abia reținut, în detașarea rece, superioară, devenită act de acuzare și, totodată, scut de apărare împotriva mediului social corupt. Se poate remarca faptul că este întrunită condiția specifică satirei de a se poziționa la un nivel superior în vederea configurării atacului. Disimularea, ca modalitate constitutivă a satirei, aduce în *Glossa* lui Eminescu lumea care trebuie privită ca un teatru, la care înțeleptul este doar un spectator: „Privitor ca la teatru/ Tu în lume să te-nchipui:/ Joace unul și pe patru/ Totuși tu ghici-vei chipu-i,/ Și de plânge, de se ceartă,/ Tu

în colț petreci în tine/ Și-nțelegi din a lor artă/ Ce e rău și ce e bine”. Întocmai strofei finale din *Luceafărul*: „Trăind în cercul vostru strâmt/ Norocul vă petrece,/ Ci eu în lumea mea mă simt/ Nemuritor și rece”, protestul social, satira, subliniază afectarea indifferenței provenită din conștiința superioară a omului de geniu. În *Glossă*, însă, în câteva locuri ea este cu greu camuflată, trădată fiind de câteva epitete mai „tari”, individualizatoare ce frizează invectiva, precum în strofa: „Nu spera când vezi mișei/ La izbândă făcând punte,/ Te-or întrece nățărăii,/ De ai fi cu stea în frunte;/ Teamă n-ai, căta-vor iarăși/ Între dânșii să se plece,/ Nu te prinde lor tovarăși:/ Ce e val, ca valul trece”. Așadar, filozofia schopenhaueriană dublată de ironia romantică devin – la Eminescu – puncte de plecare și mijloace în realizarea unei subtile și originale modalități satirice de o mare forță artistică, superioară prin lipsa ei de obiect bine precizat. Acolo unde ținta satirei era bine fixată (în *Scrisori*), construcția artistică a lui Eminescu capătă greutate prin discursivitate și pitorescul invectivei, salvată de la trivialitate de înălțimea ideologică și contemplativă de la care era lansat sarcasmul, prin evocarea trecutului glorios. Maximele se traduc în cuvinte și expresii populare, la îndemâna oricui, prezente în vorbirea de toate zilele, pentru a sublinia adevărurile supreme pe care le conțin: „te întreabă și socoate”, „ce e val, ca valul trece”, „mișei”, „nățărăii”, „făcând punte”, „cu stea în frunte”, „te momește”, „tu pe-alături te strecoară”, „nu băga nici chiar de seamă”, „de hulesc să taci din gură”, „feri în lături”, „zică toți ce vor să zică” etc. Mijloacele prozodice, forma fixă a glosei sunt în perfect acord cu substanța ideatică a poeziei. Acest fapt este posibil pentru că, după cum am spus, ele exprimă niște adevăruri generale, de neclintit, de unde și impresia unui decalog, a unui cod de conduită morală, căruia trebuie neapărat să i te conformezi, dacă ai înțelepciunea necesară. Interpretarea noastră, în sensul satirei sublimite și al ironiei superioare, este justificată și din alt punct de vedere; *Glossă* este o poezie gnomică. Acest gen pare anacronic la un romantic al secolului al XIX-lea, deoarece – după cum se știe – el a fost practicat în vechea literatură greacă și nu era, în fond, decât o poezie didactică destinată să exprime niște adevăruri filozofice și morale esențiale, într-o formă concisă, de maxime, ușor de memorat. Așa sunt maximele *Despre*

1 Ideea schopenhaueriană a prezentului etern o găsim și în poezia *Cu mâne zilele ți-adaogi*, publicată odată cu *Glossă*, în decembrie 1883.

2 *** *Grande Dizionario Enciclopedico UTET*, volumul XVIII, Torino, 1991, p. 116.

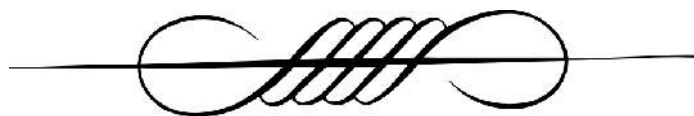
natură ale lui Heraclit (sec. VI-V, î.e.n.), *Versurile de aur* atribuite lui Pitagora; *Biblia* conține, de asemenea, numeroase pasaje de poezie gnomică în cărțile înțelepților, în *Proverbe*, în *Ecleziast*. *Glossă* nu este decât o glosă (gr. *glôssa* = limbă), cuvântul are sensul de explicație, pe înțelesul tuturor, explicație făcută adesea cu o maliție extremă, cu amărăciunea de a constata că instanța satirică are dreptate. Ceea ce conectează textele amintite mai sus și *Glossa* lui Eminescu este o strictă intenționalitate didactică negativă ca principiu ordonator al satirei.

Ca să realizeze, prin disecare sau prin observație, analiza satirică comportă întotdeauna cele două elemente numite de Frye, anume spiritul critic, care se raportează, în mod necesar, la un referent real și fantezia, care deformează reprezentarea realului. Însă dozajul celor două ingrediente poate să varieze considerabil, de unde și diversitatea tipurilor de ficțiune care pot să meargă de la realism, în sensul strict, până la fabulosul cel mai extravagant al satirei.

A vorbi despre virtutea satirei intensifică necesitatea de a lua în seamă o idee contrară și anume faptul că satira nu este decât o formă goală care poate să fie umplută cu un conținut variabil. În acest caz, satira nu ar fi intrinsec rațională, ci ar fi doar un mod particular de a vorbi, pregătit să fie adoptat de orice ideologie sau de orice modalitate de gândire. Astfel, întrebarea obligatorie care se pune este dacă satirei i se poate acorda încredere din partea utilizatorilor ei, mult mai puțin decât din partea interpreților ei. Ce energii încrucișează golul din

interiorul acestei forme? Unul dintre indici stă în tendința incontrollabilă a criticii de a alegoriza textele satirice, ceea ce înseamnă să privim sub acest edificiu, sau, într-un anume fel, să ajungem în preajma ironiei „specifice” a satirei cu scopul de a înțelege preocuparea adevărată sau profundă a satirei. Este ca și cum satira trebuie să fie dezarmată ca să fie înțeleasă. Victima satirei înțelege, probabil, foarte rar ceea ce i s-a întâmplat. Cel care citește satira caută, întotdeauna, să ocupe o poziție (la fel cum cineva poate să fie condus de către satiră în sensul de a o citi într-o manieră filozofică). Inevitabil vom auzi un critic spunând că satira ne îndeamnă să râdem de noi înșine, însă, niciodată nu va crede și nu va vorbi serios despre acest lucru; unul dintre procedeele satirice este „critica prin măsură relativă”¹. El va citi întotdeauna textul, astfel încât să fie de partea instanței satirice, mai exact, în spatele sau în partea dreaptă a vâlului ironiei: cumva în „cuibul atotștiinței”, printre zeii râsului; și îl vom auzi, frecvent, spunând că o satiră sau alta eșuează datorită ironiei de nepătruns.

Teroarea criticii este să fie lăsată în întuneric ca și înaintea unui vâl care nu strălucește. A nu fi separat de ironia satirei înseamnă să fii imediat victimă a acesteia. Acest lucru poate fi considerat unul dintre motivele pentru care învățații secolului al XIX-lea au adoptat, de regulă, „vederi” augustine: nu erau dispuși să fie surclasați intelectual de ceea ce citeau. Discursul satiric ne obligă să alegorizăm ca recurs fundamental la autoapărare. Cineva trebuie să știe ce se petrece în spatele vâlului!

1 Arthur Pollard, *op. cit.*, p. 24.

Veșnicia iubirii și naturii eminesciene în medalistică

Rozalia BARTA

Geniul marelui poet național Mihai Eminescu a creat de-a lungul timpului, pasiuni aprinse. Există în mod clar multiple posibilități pentru a se arăta devotamentul față de marele poet. Una dintre acestea, chiar dacă pentru mult timp rămasă în plan secund, este de a colecționa medalistica pe această temă, existentă sub diverse stiluri și forme. Manifestările dedicate poetului nepereche materializate în medalii, în paralel cu critica de vârf a eminescologilor, pot întreține cultul față de spiritul eminescian în conștiința posterității.

Instituția Premiilor Eminescu „Teiul de Aur” și „Teiul de Argint”, fondată în anul 2002 de Elena Condrei, din Botoșani reprezintă o modalitate de a-i evidenția și a-i răsplăti pe cei pasionați. Între gândurile care reflectă ardența pasiunii de a colecționa, unul anume mi-a atras atenția și mă preocupă de 10 ani de când există premiile și medaliile teilor eminescieni: culmea pasiunii de a colecționa este să colecționezi colecționari. Seria editorială Eminescu nestins, include volume, nu numai cu personalități, artiști plastici și scriitori, ci și cu colecționari și colecții de excepție.

Jurnalista Elena Condrei ne aduce în atenție, doi colecționari importanți la nivel local și chiar național: pe domnul Mihai Cornaci, prezent în volumul de interviuri intitulat: *Veșnicia iubirii și naturii eminesciene în medalistică* și pe domnul Gheorghe Vasiliu în *Eminescu – trăitor dincolo de neființă*.

Aceste două volume prezintă o introducere în universul a doi colecționari, care prin activitatea lor reușesc să își exprime nobila pasiune față de medalistica eminesciană. Mihai Cornaci, este un botoșănean autentic, bibliotecar al Bibliotecii Județene „Mihai Eminescu” din Botoșani, custodele Cabinetului de numismatică și filatelie al bibliotecii. Implicat într-o multitudine de asociații și societăți de profil, Mihai Cornaci este fondator al Asociației Colecționarilor de Insigne din România. A publicat în reviste precum *Acta Moldaviae septentrionalis*, editată de Muzeul Județean Botoșani, *Forum cultural*, revista Direcției Județene pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național Botoșani, sau *Filatelica*, revista Federației Filatelice Române. Se bucură totodată de o largă apreciere conferită de zecile de distincții primite, dar și de tot atâtea expoziții organizate. Potrivit aprecierilor domnului Mihai Costin, președintele Grupării Colecționarilor

de Medalii și Insigne „Mihai Eminescu” al Societății Numismatice Române, colecția recunoscutului colecționar Mihai C. V. Cornaci cuprinde aproximativ 5.000 de piese numismatice și filatelice din domeniul literaturii, istoriei, culturii, științei. În ceea ce privește subiectul Eminescu, domnul Cornaci constată că acesta este „poetul tuturor generațiilor și al tuturor timpurilor”. De asemenea, el consideră că „Eminescu e un subiect etern pentru amatorul de poezie, pentru elevul de școală, pentru criticul și istoricul literar și, de ce nu, pentru colecționarii pasionați de numismatică sau filatelie”. Mihai Cornaci face un periplu în medalistica și numismatica ce s-a aplecat asupra acestui subiect, într-un interviu captivant, asupra căruia și-a pus amprenta condeii doamnei Elena Condrei. Spre finalul interviului, întrebându-l ce planuri are pentru viitor, domnul Cornaci prezintă intenția de finalizare a investigațiilor sub titlurile: *Medalistică Județului Botoșani*, *Medalii dedicate lui Nicolae Iorga*, *Moneda de 1 ban la români*.

Al doilea colecționar Gheorghe Vasiliu, evidențiat în cadrul aceleiași Gale Eminescu „Teiul de Aur” și „Teiul de Argint” din 15 iunie 2013, s-a născut în Negrești, județul Vaslui. Chiar dacă de profesie actualul bărlădean este militar, pasiunea sa nu a putut fi înregimentată de către practica unei vieți de ostaș. Autor al mai multor expoziții și publicații, distins la expoziții internaționale precum EIFRO 2004 sau 2008, în orașe ca Londra sau Lisabona, membru al mai multor societăți și asociații în domeniu, Gheorghe Vasiliu este un colecționar veritabil. În opinia acestuia, colecționarii reușesc să teaurizeze valorile culturii naționale în trei etape. În primul rând este importantă stabilirea modalității în care va fi turnată piesa. A doua etapă este reprezentată de forma acesteia, în funcție de domeniu, inițiatorul acestui proiect fiind, atât editor cultural, cât și comercial. În a treia etapă, dar nu în ultimul rând, trebuie să se ia în considerare și modalitatea în care este perceput fenomenul sau personalitatea ce urmează a fi încrustată.

Incursiunea în viața a doi colecționari extrem de importanți în ceea ce privește subiectul Eminescu în țara noastră, Mihai Cornaci și Gheorghe Vasiliu, facilitată de doamna Elena Condrei prin lansarea unor cărți ce prezintă colecțiile și viețile acestora, reprezintă cu adevărat o călătorie în universul unor oameni aparent simpli, dar care dețin un patrimoniu cultural extrem de complex.

Ecouri in memoriam Eminescu

Ovidiu SUCIU

Am primit zilele trecute un telefon din Muskat (capitala Sultanatului Oman „Arabia”), prin care am fost informat, de prietenii de acolo, români grupați într-o societate culturală, cum că aceștia l-au sărbătorit și în acest an pe Mihai Eminescu. Cu doi ani în urmă mă aflasem acolo când românii îl sărbătoriseră pe Dragobete. Impresionantă solidaritatea membrilor acestei comunități românești ale căror familii lucrează la construcția unui mare aeroport (întrucât acolo nu există căi ferate) și la exploatarea petroliere. Copiii lor urmează cursuri de grădiniță și școli de limbă engleză, în timp ce părinții acestora lucrează zi-lumină, având doar vinerea liberă, în care găsesc răgazul de a se antrena în acțiuni culturale, legate de patria mamă. Au invitați din țară, artiști prestigioși, ascultă Radio București. De fapt în Muskat există un important, vestit, Teatru de Operă, în care vin mari artiști din lume, precum și Baletul din Petersburg. Am obținut caiete-program de sală, adevărate albume de artă...

Manifestările omagiale Eminescu mi s-au comunicat și din Montreal (Canada), unde trăiește și pictorița maramureșeană Ileana Anghel Meșter și unde se află și o statuie Eminescu, de altfel contestată de unii...

De fapt, în multe țări, pe lângă ambasade și consulate românești, sunt organizate manifestări în memoria Poetului Nostru Național.

Într-un articol pe care l-am publicat cu mai mulți ani în urmă în revista *Contemporanul* din București, vorbeam, sub titlul *Pădurea Eminescu*, despre regretatul general Georgescu Pion, care în tinerețe fusese ofițer comandant al garnizoanei Baia Mare și care a avut o inițiativă mult aplaudată pe atunci: defrișase o porțiune de pădure de pe dealul Seiniului pe care plantase puieți de brazi cu ostașii săi, scriind astfel numele lui EMINESCU. Acum aflu că minunea nu mai există. Atunci însă tânărul ofițer, în fiecare dimineață, la raportul de gardă le recita celor prezenți versuri din Eminescu. Într-un articol publicat cândva în *Flacăra lui Adrian Păunescu*, scrisesem că „limba română se întinde dincolo de actualele granițe până acolo unde se colindă românește...”. Îmi mai amintesc un fapt pove-

tit de generalul Victor Popescu (sătmărean) care făcuse două războaie. Cum după primul făcuse parte din comisia internațională de delimitare a granițelor cu Ungaria, într-o localitate unde populația era mixtă aproximativ, comisia a fost în derută. Cineva dintre localnici a intervenit: „Avem cor românesc” și astfel nimeni nu s-a opus unei firești decizii...

Cu vreo 15 ani în urmă, primarul folclorist Iacob Pop din Bixad (Oaș) mă invitase de 15 ianuarie în Munții Oaș la tăietorii de lemne. Am mers cu o sanie. I-am găsit pe forestieri antrenați într-o lucrare de așa-zis grădinărit. Tăiau cu drujbele unii copaci mai bătrâni. În pauza de masă am intrat într-un vagon pe roți ce ținea loc de dormitor și sală de mese. Muncitorii flămânzi sorbeau cu nesaț o ciorbă. I-am urmărit o vreme. Printre ei se afla și un flăcău din Cămârzana, campion la tăiat bușteni. Am intervenit întrebându-i pe muncitori: „Ce zi este azi?” N-au răspuns. Am precizat 15 ianuarie. Nu s-au sinchisit să-mi răspundă la întrebare. Am scos din geantă o carte și am citit Eminescu: *Ce te legeni, codrule...?* și alte poeme legate de pădure. Muncitorii au pus lingurile pe masă și au ascultat cu sfială parcă... Afară era ger și liniște. Forestierii și-au reluat apoi activitatea de din zori și până seara.

În fiecare an în județul Botoșani (cu finalizare în Ipotești) au loc manifestări omagiale Eminescu, la care iau parte oameni de cultură, scriitori, poeți, critici literari, directori de revistă din țară. E o masă a vorbirii în taină, cu manifestări de neuitat...

Liceul „Mihai Eminescu” din Satu Mare este prima instituție școlară din țară care poartă numele Poetului Neamului, înființată în 1919. Este o școală de elită, în care se intră la mare concurență. Acolo au predat și dascăli veniți din străinătate. Nouăzeci la sută dintre elevii absolvenți au studii superioare, deveniți profesioniști de seamă în diverse domenii. Unii dintre elevi au fost „olimpici” și rămân înscrși în „cartea de onoare” a școlii. 15 ianuarie este considerată ziua de naștere a lui Mihai Eminescu. Eu am o teorie: la nașterea fiecăruia dintre noi suntem egali, anonimi. Consider însă că atunci când vine vorba despre un poet, lucrurile se

schimbă. Data nașterii sale este debutul editorial! Eminescu este un lujer luminos de stejar din Ipotești, transplantat în solul mănăstiresc transilvan, botezat ca poet de către nașul său literar, ilustrul cărturar Iosif Vulcan care descoperise un tânăr poet căruia îi prevedea un viitor strălucit. Acesta scrisese: „Într-o dimineață de februarie 1866 redacțiunea noastră primește o epistolă din București. Comitativa poeziilor mai spunea că autorul este de numai 16 ani. Forma poeziilor, considerând și etapa tânără a autorului ne indică un talent adevărat care va avea un viitor frumos în literatura română”... Așa s-a născut poetul Mihai Eminescu în Familia din Oradea a lui Iosif Vulcan.

Întâmplări legate de Mihai Eminescu:

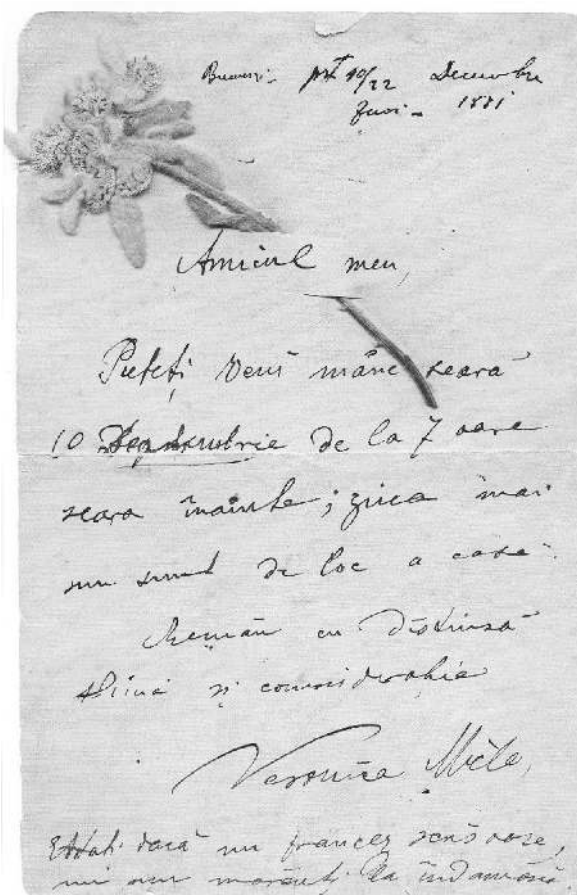
- Un prieten român stabilit în Germania, Titus Mihailescu, îi povestise cum la Viena un profesor universitar neamț îi spusese că într-o revistă dintr-o bibliotecă vieneză a fost fascinat de niște texte scrise în limba germană, semnate M. Eminescu. Prietenul meu i-a spus că autorul era român. Și astfel, profesorul universitar respectiv s-a decis să învețe limba română spre a-l citi pe Eminescu în original...

- Când Al. Ioan Cuza era în exil la Berlin, a fost vizitat de un grup de studenți români, în frunte cu Mihai Eminescu...

- Eminescu este poetul român cel mai editat și tradus în limbi străine, prin studiile critice asupra Domniei Sale. Despre Dânsul au scris mari cărturari precum Titu Maiorescu, George Călinescu, Tudor Vianu, Zoe Bușulenga, Ioana Em. Petrescu, Radu Todoran, Liviu Rusu, Mihai Cimpoi ș.a. I s-au dedicat și cântece. La unele universități au funcționat catedre și cursuri de eminescologie.

- Recent și la Liceul de Artă „Aurel Popp” din Satu Mare a fost prăznuit timp de două zile Poetul Național, culminând în final cu un moment apoteotic în care asistența a fost invitată să se ridice în picioare și să închidă ochii într-un moment de reculegere, trimițându-și gândurile împletite într-o cunună unică spre „Steaua Eminescu”...

- Într-un volum editat de Teleor, la Editura „Saeculm vizual” (apreciat de Călinescu) sunt

Scrisoare trimisă de Veronica Micle
lui Mihai Eminescu în
10/22 decembrie 1881 – originalul la Ipotești.

punctate momente deosebite din viața lui Eminescu, mereu fără bani, cheltuiți cu prietenii. Printre aceste întâmplări sunt câteva pe care le-a trăit cu trupa Pascali. Văzându-l odată șeful îmbrăcat ponosit, cu încălțări legate cu sârmă, i-a zis: „Poftim bani și ia-ți ghetă și haine”. A doua zi l-a întâlnit în aceeași costumație. „Ce-ai făcut cu banii, băiete?”. Eminescu i-a arătat volumele de poeme Goethe și Heine... Altă dată în noaptea de Crăciun, Eminescu dormea într-o magazie de mărfuri a C.F.R cu capul pe un sac cu făină. Afară copiii colindau... Acesta era splendidul boem Eminescu, prieten devotat, care niciodată nu a jignit vreo femeie, dar a iubit-o total pe Veronica – singura mare iubire a Domniei Sale...

Raporturi româno-huțule în concepția lui Mihai Eminescu

Dr. Mircea FARCAȘ

FAMILIA ROMÂNĂ EMINESCIANA

1. Pe lângă preocupările sale, bine cunoscute, de literatura română, Eminescu manifestă un interes deosebit față de tot ce are legătură cu istoria poporului și a limbii române. În primul rând, marele poet susține ideea unității poporului și a limbii române combătând și el, alături de alți oameni de cultură, teoria lui Robert Roesler. În *Curierul de Iași* din noiembrie 1876, Eminescu spunea că „românii nu sunt nicăieri coloniști, venituri, oamenii nimărui, ci pretutindeni unde locuiesc sunt autohtoni, populație nemaipomenit de veche, mai veche decât toți conlocuitorii lor”. (*apud* Prefața la *Mihai Eminescu, Românii din afara granițelor țării*, 1998: 5). Remarcăm astfel atenția deosebită pe care Eminescu o acordă condiției românilor din afara granițelor țării. El militează pentru apărarea drepturilor acestora, luând în discuție situația românilor de la sudul Dunării, împotriva cărora grecii duceau o intensă acțiune de de-naționalizare. Eminescu demonstrează cu documente falsificarea datelor de către istoricul grec Constantin Paparrigopulos, iar observațiile sale vor fi publicate în ziarul *Timpul* în 11 august 1882. Din articolul istoricului grec publicat în iulie 1879, Eminescu redă pasajul referitor la români: „Prin acțiunea timpului, prin comunitatea de interese și afinitate de rasă, colonii *români*, iar nu românii stabiliți în Macedonia, s-au contopit și asimilat cu grecii, *elementul autohton al țării*, după ce aceste țări au fost cucerite de romani. Cu toate acestea ei au continuat a vorbi *un patois care se apropie mult mai mult de limba provensală* decât de cea *română*, ceea ce dovedește în mod victorios că cuțovlahii, de rasă greco-latină, veniți din Occident, nu sunt deloc, *precum se pretinde în București*, colonii veniți de pe malurile Dunării”. (Vatamaniuc 1998), combătând erorile prezentate aici¹.

Mihai Eminescu se ocupă și de românii din Voevodina, dar și de cei din Moravia, despre care se știa mai puțin și despre care ni se menționează faptul că și-au păstrat obiceiurile și portul, dar și-au pierdut limba². Pe lângă aceștia, intră în atenția marelui poet și românii din Câmpia Tisei, de la nord de Tisa, precum și cei din Bucovina. Acestora din urmă le acordă o atenție deosebită, mai ales după apariția ziarului rutean *Zorile Bucovinei*. După ce, în prima fază, apariția ziarului este salutăată cu bucurie crezând că va avea un aliat în lupta împotriva curentului pangermanic care se întindea asupra acestei zone („... credem cu drept cuvânt, cum că și în acest organ de publicitate vom avea un federat sincer și plin de inimă contra inamicului ce în Bucovina ni este comun: contra pangermanismului. Un campion mai mult alături cu noi ne-ar fi bucurat, deși nu ne inspiră frică de a-l avea contra noastră”, Eminescu 1996: 33), Eminescu constată cu tristețe că scopul ziarului era altul decât ceea ce crezuse inițial și că răspândea teorii și idei împotriva românilor printre care și ideea potrivit căreia rutenii sunt mai vechi în Bucovina decât moldovenii, a căror existență este negată înainte de venirea lui Dragoș-Vodă din Maramureș în 1352: „E desigur adevărat dacă voi stători susținerea cum că rutenii noștri bucovineni sunt autochtonii acestei țări, adică locuitorii ei anteistorici* și mult mai vechi decât românii, a căror istorie în Bucovina nu se ncepe decât cu imigrațiunea lui Dragoș-Vodă din Maramureș în anii 1352”. (*Ibidem*, p. 35). Această idee este combătută cu vehemență de către marele poet care invocă fapte descrise de cronicari mai vechi cum sunt: Miron Costin sau polonezii Piasecki și Kromer. În sprijinul considerațiilor sale, invocă toponimele și faptul că în Bucovina în satele unde există ruși, denumirile acestora

1 În scrisoarea adresată redactorului ziarului antiromânesc din Athena, „Le Messenger d'Athènes”, Eminescu transmitea următoarele: „Să fi avut eu cunoștință pe larg despre grămada de erori ce cuprinde cu prisos acel articol întreg, nu m-aș fi putut mărgini d-a lua pana ca să răspund pe scurt de tot; ci pe dată s-ar fi cuvenit, desigur, a îmbuca cu dor buciulul Carpaților, să strig sus și tare grecilor: Destul cu gălăgia!...” (Eminescu 1998: 44). Acțiunea intensă de de-naționalizare a aromânilor de către Grecia continuă și în prezent. Într-un articol din 26 noiembrie 2011, preotul aromân Dumitraq Veriga din Albania menționează faptul că aromânii din Albania care se declară greci primesc o pensie de 380 de euro pe lună, chiar dacă nu au muncit nimic pentru acești bani (<http://www.razbointrucuvant.ro>, accesat la 02.03.2012).

2 Românii păstori s-au stabilit aici în secolul al X-lea, la granița dintre Moravia și Ungaria (comunitatea este numită de către cehi Valašsko, iar ei se numesc Woloch).

sunt românești de tipul: *Frasinul, Ulmul, Șiputul, Sulița* etc. „De-aceia avem dreptul de-a nu permite la orice venitură ca să-și confunde pe străbunii lor slavi și demni de slavie cu străbunii noștri liberi și demni de libertate, căci nu mă-n-doiesc că sunt și din români a căror străbuni au fost daci. [...]”

Bucovina, asemenea Daciei întregi, a fost dacă prin însăși natura lucrului, rusneacă însă n-a fost neciodată, și sperăm că neci va fi vrodată. Putut-ea ea să aibă populațiune ruteană, ea care, din contra, a colonizat Galiția cu români?”. (Eminescu 1996: 38) (Se știe și din alte documente că în Moldova și Basarabia sunt consemnați acei daci liberi numiți *Carpianoii, Arpioi, Caproi, Carpo-Dacai, Carpioi* (Καρπιανοί, Αρπιοι, Κάρπιοι, Καρπο-Δάχαι, Κάρπιοι), iar în Bucovina apar menționați în timpul romanilor *costobocii* (*Coisstoboci, Castaboci* [Κοιστοβωχοι], care se pare că erau deja semnalati încă din secolul al V-lea î.e.n. [Pârvan 1982: 32]).

Aceste neamuri sunt considerate de către Eminescu, cel puțin o parte dintre ele, români rusificați și ideea este susținută prin argumentele aduse de fizionomia bucovineanului care este expresivă, opunându-se fizionomiilor slave neexpresive: „Lesne putem vedea așadar cum că parte din galițieni chiar or fi români rusificați, cu cât mai mult însă bucovinenii, cari cei ruși nu sunt sigur decât numai români rusificați, cu puține excepțiuni sporadice. Fizionomia e diploma cea mai românească a bucovineanului de peste Prut. El vorbește într-adevăr rusește, dar mi se pare cum că o comparare cranioscopică cu vecinii galițieni n-ar fi decât în dezavantagiul cel mare al bunilor noștri vecini. Fizionomia bucovineanului, vorbească ei românește ori rusește, e preste tot romană, pe când numai trecând Nistrul, găsești neepresivele fizionomii ales slavilor de nord. Se-nțelege că, recunoscându-le acest titlu de nobleță rutenilor din Bucovina, nu mi-a trecut nici prin minte ca să le imput doar renegarea originii lor”. (*Ibidem*). Eminescu ajunge să susțină că rutenii ortodocși din Bucovina sunt români rusificați, nefiind de acord cu opinia că înainte de 1600 ar fi fost o emigrare în masă a rusnecilor în această zonă. Această idee este susținută și de Ion Nistor care în prefața cărții sale (*Românii și rutenii din Bucovina*, apărută la 1915 și reeditată în 2001) susține faptul că „rutenii bucovineni nu sunt autohtoni în această țară, ci simpli pribegi galițieni adăpostiți în Bucovina ca greco-catolici numai de pe la sfârșitul veacului al 18-lea”. (2001: IV).

2. Grupul etnic enigmatic al *huțulilor* l-a surprins pe marele nostru Mihai Eminescu prin aspectele lingvistice remarcate. Eminescu emite

ipoteza că *huțulii* sunt *daci slavizați*. În această afirmație, marele poet se bazează pe faptul că, deși *huțulii* vorbesc o limbă pe care românii nu o pot vorbi, aceștia din urmă totuși îi înțeleg. Fenomenul este valabil și invers, *huțulii* îi înțeleg pe români când aceștia le vorbesc românește. Ca popor, *huțulii* sunt descriși încă la 1882 ca cel mai „vesel și mai fericit trib al rutenilor: deși pe vremuri dedați la tâlhării, sunt, fără îndoială, mai cinstiți decât neamurile lor de la câmpie”. (Élisée Reclus – *Pământul și locuitorii săi*, 1882, p. 119). Despre *huțuli* ne mai vorbește și Mihail Sadoveanu. În cartea *Dincolo de măguri* (1926), scriitorul explică de ce acest popor, iubitor de libertate și atacat din toate părțile, s-a retras către vârfurile munților, în locuri puțin accesibile.

Huțulii sunt considerați a fi cea mai veche populație de origine slavă, întâlnită în munții din Maramureș, Bucovina, Polonia, Slovacia și sudul Ucrainei, până la Ivano Frankivsk. Ei sunt menționați în documentele domnești de la sfârșitul secolului al XVII-lea, spre deosebire de ruteni care ar fi ucrainenii veniți din Galiția în secolele XV-XVIII. Obiceiul *huțulilor* de a-și transmite cunoștințele verbal și lipsa izvoarelor scrise îi învâluie într-o enigmă care-i împiedică să demonstreze că nu sunt un grup etnic care aparține Ucrainei. În ciuda faptului că limba lor se aseamănă cu cea a ucrainenilor, fizionomia lor este total diferită, fapt remarcat și de Mihai Eminescu. Eminescu a observat și că limba lor, deși de origine slavă, are multe elemente romanice și românești, spre deosebire de limba rutenilor (ucraineni). Fiind oameni ai pădurilor, erau meșteri neîntrețuți în lemn, dar și la vânătoare. În toate acestea, ajutorul lor cel mai de preț era calul, de unde se pare că au și primit denumirea de *huțul*. *Huțan* era, inițial, rasa de cai săltăreți, crescuți de această populație care îi îndrăgea foarte mult; treptat, termenul s-a extins și la populație, cu sens peiorativ.

Patria *huțanilor* este identificată de către Ion Nistor (2001: 31) în munții Pocuției de unde s-au răspândit în munții Bucovinei. Despre locuitorii din munții Bucovinei, Ion Nistor (*Ibidem*) menționează faptul că: „Aceștia [munții n.n.] adăpostiau o populație română foarte rară și de aceea proprietarii acestor munți primiau cu drag pe noii oaspeți din Pocuția ruteană”. Faptul că populația românească era destul de rară în aceste zone este explicat și explicabil prin aceea că deseori incursiuni turcești, tătarești și muscale avea ca efect măcelărirea românilor sau ducerea lor în robie peste Nistru sau Dunăre. Care mai rămăneau se refugiau adânc în munți. O altă cauză a risipirii populației românești de prin

satele moldovenești constă în faptul că aceștia erau aspru trași la răspundere, în situația în care pe hotarele lor se înfăptuia vreo crimă, iar ucigașul nu era prins. La acestea se mai adăuga nesiguranța taxelor care se modificau frecvent și care îi făcea pe țărani să plece pe alte meleaguri în căutarea unui trai mai bun.

Revenind la huțuli, aceștia erau primiți cu drag de către românii rămași tot mai puțini prin văile și munții Bucovinei. Huțulii ajung să fie temuți pentru incursiunile pe care le făceau prin satele din jur. Într-un document de la 2 septembrie 1621, voievodul Ardealului, Ștefan Bethlen, îi laudă pe bistrițeni pentru vitejia de care au dat dovadă în lupta în care i-au respins pe huțulii veniți din munți și de la care își recuperează bunurile furate. Această faptă constituie pentru voievodul Ardealului un eveniment decisiv în descurajarea unor acțiuni viitoare de jaf ale huțulilor: „În ceea ce privește pe tâlharii veniți de pe pământul Țerii-Rusești, că aceia din pricina îngrijirii și pazei dumneavoastră n’au putut să meargă, ci ați luat dela ei vitele, aceea îmi place mie, pentru că dacă vitele furate acum ei le-ar fi putut duce, cu atât mai mult îndulcindu-se la jaf și după astfel de necuviință le-ar înnoi și săvârși”. (Nistor 2001: 31). Prădăciunile nu se opresc, însă, aici, și de-a lungul vremii documentele menționează de mai multe ori furturi de animale (în special oi și cai) și de la români, dar și de la huțuli, fapte consemnate în plângerile proprietarilor, români sau huțuli către domnitorii Moldovei și ai Ardealului. Ion Nistor (2001: 34) se opune ideii că huțulii ar avea vreo origine dacoromână, iar existența numeroaselor cuvinte românești în limba lor demonstrează faptul că ei când s-au stabilit în munții Bucovinei s-au stabilit peste un „strat de limbă românească”, de unde au asimilat inclusiv toponimia românească. Proveniența huțulilor din munții Galiției este susținută și de portul lor popular, împodobit exclusiv cu motive geometrice (spre deosebire de cel românesc), dar și de versuri din poeziile lor populare de tipul: „Vine Huțanul din Colomeea și Huțanca din Bahna”. (*Ibidem*, p. 35). Inițial minoritari, treptat huțulii ajung majoritari în perioada stăpânirii poloneze de la 1690, perioadă în care vor primi numeroase drepturi asimilându-i pe românii din mijlocul lor. Asimilarea românilor a lăsat moștenire o sumedenie de cuvinte românești, care se pare că sunt mult mai numeroase în graiul huțulilor din

Bucovina decât în cel al huțulilor din Galiția. În timpul stăpânirii poloneze se înregistrau aproximativ 962 de familii de huțuli sau 4180 de suflete (*ibid*, p. 39). Treptat ei se răspândesc spre sud și vor arenda munții și văile mănăstirilor având și îndatorirea de a le apăra de prădăciuni¹.

Termenul **huțul**, de origine ucraineană, ajunge să însemne „cel care se năpustește din munți către locuitorii din vale”, uneori este înțeles și cu sensul de „om care ucide”. Sensul „ucigaș” nu pare a fi întâmplător, deoarece, în vechime, huțulii se dedau la jafuri, care se lăsau adesea cu crime. La 1788 chiar naturalistul Hacquet care vizita munții Bucovinei, întâlnind populația huțulilor, a aflat de la vornicul din Putila că strămoșii acestora erau „ucigași și tâlhari” care se adăposteau în munți când erau urmăriți (*Ibidem*, p. 42-43). Tot de la acest Hacquet mai aflăm că, în ciuda afirmației căpeteniei huțulilor că aceștia și-au schimbat practicile, fiind în acele timpuri oameni cinstiți, „aproape jumătate din locuitorii munților huțănești rămaseră încă credincioși vechilor lor obiceiuri prădalnice”. (*Ibidem*). Aceste mărturii sunt întregite de evenimentele consemnate în actele oficiale din care reieșea că în munții Bucovinei, huțulii înregistrează numeroase certuri din cauza nesiguranței posesiunii munților și a văilor. Această stare de spirit va continua până la 1848, când vor fi împrăștiți alături de ceilalți țărani din împărăție, ceea ce va duce la calmarea tulburărilor huțule.

3. *Dicționarul Enciclopedic Ilustrat „Cartea Românească”* indică drept etimon pentru cuvântul **huțul** termenul rutean **hucul** și îl definește ca „rutean din partea muntoasă a Galiției orientale și din Bucovina”.

Termenul **huțul** este bine integrat în sistemul limbii române dând și derivate pe teren românesc de tipul:

huțan s.m. „huțul” < *huț[ul]* + *-an*

huțan, -ă adj. „huțănesc”: *cal huțan* – cal de munte foarte rezistent, răspândit în nordul Moldovei (DLRM s.v.)

huțancă s.f. „femeie care face parte dintr-o populație slavă din regiunea muntoasă de la izvoarele Siretului și vorbește un dialect ucrainean” < *huțan* + *-că*.

hutănească s.f. „numele unui dans popular din Moldova și Bucovina” (CADE s.v.) < *huțan* + *-esc (-ească)*

1 Despre contractele de arendare a munților și a văilor mănăstirilor ne vorbesc și o serie de documente prin care ni se spune că huțulii nu prea respectau aceste înțelegeri. Astfel, din secolul al XVIII-lea înregistrăm o plângere de anulare a contractului de arendare între egumenul mănăstirii Putna și huțanii brănișteni. Conflictul se rezolvă pașnic prin împăcarea părților, la 20 mai 1768, o delegație de huțani condusă de Ion Corban va reînnoi contractul de arendă a munților mănăstirii (Nistor 2001: 40).

În DEU, I, 1982: 630 sunt menționate derivatele ucrainene *huțuleac* „rasă de cal”, *huțulca* „1. dans popular. 2. locuitoare. 3. ie femeiască”

Termenul *huțul* are o origine neclară chiar și în limba ucraineană. Încercări de explicare etimologică au fost date de către B. D. Kobilianski în lucrarea *Dialectologia și limba literară: dialectele est-carpătice și pocuțian, originea lor și raportul cu limba ucraineană literară* (Kiev, 1960, p. 143-150) și de V. V. Grabovetsky, Гучулщина XIII-XIX, Историчний нарис, Львов (*Țara Huțulilor în secolele XIII- XIX*, Lvov, 1982, p. 39-40). Prin analogie cu alte denumiri teritorial-etnografice, a apărut un derivat de la termenul *huțul*: ucr. гуцулщина [*huțulșcina*] care desemnează „teritoriul huțulilor”¹. În aceeași lucrare, termenul *huțul* este explicat prin trimitere la verbul кочувати [*kociuvati*] „a se muta, a rătăci” cu participiul кочуль [*kociul*] > гоцуль [*hoțul*] – ipoteză care nu este însă în concordanță cu evoluția limbii ucrainene. O altă explicație ne apare cu trimitere la numele poporului *uzi* (узи > уди > уцули > гуцули) sau de la numele cneazului morav Гецило [*Ghețilo*, în pronunție ucraineană *Hețilo*] (atestat la 864) (*op. cit.*, p. 45), idee destul de acceptabilă. După alți cercetători termenul *huțul* ar proveni din ucr. гуцати [*huțati*] „a sălta” (*ibidem*, p. 46). Termenul ucr. гуцати [*huțati*] ne trimite cu gândul la rom. *uța*, cu varianta *huța* și la verbul *a (h)uțuța* „a legăna”, explicat de dicționarele românești prin onomat. *uța* (*cf. DLRM s.v., CADE s.v.*). Ne exprimăm rezerva că acest cuvânt ar proveni de la onomat. *uța*, cel mai probabil cuvântul este preluat din ucraineană sub forma *huța* „a sălta, a legăna, a mișca”, de unde s-a format derivatul regional *huțuț* „leagăn”, atestat de

CADE în Transilvania, încă în uz în zona Maramureșului.

Există și ideea potrivit căreia *huțul* ar proveni de la cuvântul rot [*got*], dar mai interesant este faptul că lucrările de specialitate ucrainene presupun că termenul *huțul* ar fi un împrumut din românescul *hoțul* „tâlhar” (Гуцульщина 1987: 46; DEU, vol. I, s.v. p. 630) – cu păstrarea cuvântului în formă articulată (există multe cuvinte, mai ales nume proprii, de acest fel, împrumutate în ucraineană în formă articulată: *Crivul, Dragul, Neagul, Stancul, Bratul*, unde articolul este asimilat drept un sufix). În sprijinul provenienței de la românescul *hoțul* ne vine ideea ocupațiilor de bază inițiale ale acestora: jaful și tâlhăria. Populația din zona Bucovinei, des atacată de *huțuli*, în mod sigur striga avertismentul „hoțul, hoții”, denumirea putându-se ușor transfera astfel asupra populației huțulilor care locuia doar în această zonă a Bucovinei. În aceeași lucrare, Гуцульщина (1987: 47), se mai face trimitere la denumirea tribului estic уличи [*ulici*].

4. În concluzie, observăm că, spre deosebire de Eminescu, care, impresionat fiind de elementul lingvistic comun huțulilor și românilor, afirmă originea comună a huțulilor cu a dacoromânilor, Ion Nistor vine cu contribuții originale, bazate pe documente istorice inedite², necunoscute în timpul marelui poet, care demonstrează că aceștia sunt de origine ruteană, dar care și-au modificat aspectul lingvistic datorită asimilării populației românești, minoritare la un moment dat. Asimilarea a lăsat urme adânci în limba huțulilor care păstrează și azi numeroase cuvinte românești și romanice.

BIBLIOGRAFIE

- CADE – *Dicționarul Enciclopedic Ilustrat „Cartea Românească”*, autori: I.-A. Candrea, Gh. Adamescu, Editura „Cartea Românească” S.A, București, 1926-1931.
- DEU – *Dicționarul etimologic al limbii ucrainene*, vol. I: A-G, Kiev, 1982; vol. II: G-K, Kiev, 1985; vol. III: K-M, Kiev, 1985.
- DLRM – *Dicționarul limbii române moderne*, Editura Academiei, București, 1958.
- Eminescu 1996 – Mihai Eminescu, *Răpirea Bucovinei*, antologie, prefată și note de D. Vatamaniuc, Editura Saeculum I.O, București.
- Eminescu 1998 – Mihai Eminescu, *Românii din afara granițelor țării*, antologie, prefată, note și comentarii de D. Vatamaniuc Editura Saeculum I.O, București.
- Гуцульщина, историко-етнографічне дослідження, Київ, Наукова Думка, 1987. 5 (*Țara Huțulilor, cercetări istorico-etnografice*)
- Nistor 2001– Ion Nistor, *Românii și rutenii din Bucovina*, Editura Academiei, București 1915, reeditată de către Editura Do-MinoR, Iași 2001.
- Pârvan 1982 – Vasile Pârvan, *Getica, o protoistorie a Daciei*, Cultura Națională, 1926, reeditată de Editura Meridiane, București, 1982 (ediție îngrijită note, comentarii și postfața de Radu Florescu)
- <http://www.razbointrucuvant.ro>, accesat la 02.03.2012)

1 Гуцульщина, историко-етнографічне дослідження, Київ, Наукова, Думка, 1987, с. 45

2 Ion Nistor menționează aceste surse ca aparținând în special arhivelor de război din Viena, de la Cernăuți.

Włodzimierz Eminowicz despre Mihai Eminescu

Dr. Ion FILIPCIUC

Slavistul bucovinean Gr. Nandriș cerceta în urmă cu aproape un veac vestigiile documentare privind obârșia poloneză a familiei Eminovici din Călineștii lui Cuparencu și în articolul cu acest titlu – *Junimea literară*, Cernăuți, 1923 – prelua și un arbore genealogic al herbului polon Dolega, având un prim reprezentant în neguțătorul armean Murad Eminowicz, ajuns prin 1628 în Cracovia. Autorul acestei investigații preciza că în cimitirul cracovian există mai multe epitafe cu numele răposaiților Eminowicz, în fapt o criptă cu herbul Dolega deasupra și cel puțin 15 plăci cu inscripția patronimului Eminowicz. De observat însă că la polonezi patronimul stă scris Eminowicz, în satul Călineștii lui Cuparencu, bunicul lui Mihail Eminescu a fost înregistrat în 1806 cu numele Iaminovici, iar în Banat, cei bănuți a fi strămoșii poetului se chemau Iminovici.

Problema pe care o pune această grafie diferită este dacă radicalul celor trei patronime este unul și același: *emin* din limba turcă ori în cele trei similare nume de familie au lucrat și alte surse etimologice.

Unul dintre urmașii din capătul mileniului III, pe nume Marek Eminowicz, alcătuiește un bogat album *Rodzina Eminowiczow, The Eminowicz family*, cu prilejul celei de a 360-a aniversări a sosirii în Polonia a lui Murad Eminowicz, festinul oficiindu-se în 1988, editat la Cracovia, 1989, în polonă și engleză.

Aici aflăm cel puțin patru literați de limba polonă: Ignacy Dokega Eminowicz, Włodzimierz Eminowicz, Ludwik Eminowicz și Roman Eminowicz.

Ignacy Iakob Iosif Dolega Eminowicz, născut în 1717, fiul lui Benedikt Eminowicz (din a doua căsătorie, cu Tereza Lyszkiewicz), cel dintâi Eminowicz înzestrat cu talent poetic, scriind *Zbiór w różnych materyach wirszy i zdań glaskich* (*Culegere de versuri și sentințe în diverse materii*), publicat în 1816, cu o copie aflată în *Czartoryskich Muzeum Narodowego w Krakowie*.

Włodzimierz Eminowicz (1863-1932), feciorul lui Marcel și al Antoniei Eminowicz (cei doi soți fiind veri drepti), inginer petrolist,

căsătorit cu Constantza Kaliner, președinte al Societății Naționale Petroliere și al Uniunii Producătorilor Petroliști, a publicat o culegere de povestiri, *Golebie (Porumbelul)*, Lwow, 1893, ocupându-se îndeosebi de heraldică și genealogie, al căror rezultat este un bogat set de documente și despre familia Eminowicz. De la acest Eminowicz a primit Gr. Nandriș arborele genealogic al Herbului Dolenga, publicat în *Junimea literară*, 1923, cu care a purtat și o firavă corespondență, iar unele date despre poetul român Mihai Eminescu se prea poate ca Włodzimierz să le fi obținut de la slavistul român.

Ludwik Eminowicz se naște în 9 august 1880, fiind fiul cel mai mic al lui Wincenty III Eminowicz și al Damiane (născută Czyzewicz). Își pierde de timpuriu mama, învață carte între anii 1892-1899 la Școala Secundară Sfântul Hyacinth din Cracovia, apoi urmează Facultatea de Filosofie (9 semestre) la Universitatea Jagiellonă, în răstimpul studenției scriind și poezii. Primul poem, dedicat mamei, se intitula *Blekitna stal niebiosów* (*Oțelul azuriu al iadului*), tipărit în revista *Krytyka* în 1903, an XI, p. 274-277, următorul poem fiind *Takwięc... juzólnoc* (*Ei, bine... e miezul nopții*), în aceeași revistă, nr. V, p. 374-379. Absolvă studiile universitare în 1904, intră profesor la un liceu și se căsătorește cu Wanda Greyber, având ulterior o fată, Ewa. Cartea *Poemat (Poemul)* este dedicată soției și conține impresii din munții Tatra și Zakopane, autorul tipărind sporadic prin revistele *Museion* și *Maskach*, poezii sau, în anuarul liceului din Jasko (1909), un bogat și un inteligent comentariu la piesa de teatru *Noc Listopadowa* (*Noaptea de noiembrie*) a lui Stanisław Wyspiański. Cel mai important poem din ultima perioadă este *Zwórca* (*Creatorul*). Intelectual înzestrat, cunoscând limba latină, greacă și germană (a tradus *Bacantele* de Euripide și *Elixirul diavolului* de Hoffman), a făcut și studii diplomatice, lucrând o vreme (după 1919) în Ministerul Afacerilor Militare, unde a editat o publicație oficială. Guvernul polonez l-a decorat cu „Złotego Krzyża Zasług” („Crucea de Aur”, 1930). Din 1933 se retrage din minister, însă continuă să trăiască în Varșovia până după

încheierea celui de-al Doilea Război Mondial. Din 1945 se stabilește la Jelenia Góra, unde moare în ziua de 5 decembrie 1945.

Roman Radogost Dolega Eminowicz, nepot după fratele lui Ludowik, se naște în Cracovia la 18 mai 1900, din părinții Wincenty IV Eminowicz și Helena (născută Zopoth), petrecându-și copilăria în Cracovia, urmând școala în Liceul „Jan Sobieski”, pentru ca în noiembrie 1917 să intre în Organizația Militară pentru Independența Poloniei și să servească sub arme, cavalerist în al II-lea Regiment de Lăncieri. După pacea de la Brest Litovsk (1918), membrii Legiunii Polone sunt luați prizonieri și duși în Ungaria aproape de Hurzt, și mai departe, la Udine, în Italia, de unde se întorc la Cracovia în iunie 1918, iar Roman Eminowicz se înscrie ca student în filosofie la Universitatea Jagiellonă.

În noiembrie 1918, Roman Eminowicz luptă între apărătorii orașului Lvov, împotriva atacurilor ucrainene, ia parte la eliberarea orașului Przemyśl, la acțiunea din Sadova Wisznia, în urma căreia este decorat, împreună cu fratele său Julius, cu Crucea Virtutea Militară, cea mai înaltă decorație poloneză pentru fapte de bravură în fața dușmanului. Este trimis la tratament în Zakopane, în munții Tatra, iar după întremare se întoarce în Cracovia să-și continue studiile universitare, luând parte la întâlnirile „Cercului Academic Artistic și Literar” și editând revista *Symposion*.

Când rușii invadează Polonia (1919-1920), Roman Eminowicz e rechemat sub arme. Rănit de două ori, în 10 august și 10 octombrie 1920, în lupta de la Nowogród Wolynski, moare în ziua de 10 noiembrie 1920, la vârsta de 20 de ani și aproape 6 luni, la spitalul din Zamosc (Zamostea), oraș în al cărui cimitir este și înmormântat.

Postum i se publică poemul *Kosmoginia*, în revista pentru tineri, *Plomienie*, din Varșovia, iar Ignacy Chazanowski îi editează culegerea de poezii *Basileus* în anul 1922

Partea interesantă din istoria acestei familii de negustori armeni, înnobilită de regele Poloniei, cu militari de carieră, ingineri, artiști plastici, muzicieni și scriitori stă în faptul că Wladzimirz Eminowicz (1863-1932) s-a interesat în chip deosebit de poetul Mihail Eminescu, despre care polonezii bănuiau că descinde din neamul Eminowicz.

Rândurile scrise de Wladzimirz Eminowicz, publicate în *Ormiansko-katolickiej Archidiecezji Lwowskiej*, Lwow, 1928, p. 115-116, nu au fost cunoscute de istoricii literari români și titlul articolului său nu figurează în bibliografia din Mihail Eminescu, *Opere*, vol. XVII, Partea I (1866-1938), Partea a II-a A și B (1939-1989), Editura Academiei Române, București, 1999 și 2008, motiv pentru care le și reproducem (după o versiune engleză) în traducerea poetului Horațiu Stamatian din Câmpulung Moldovenesc.

Câteva precizări privind descendența lui Michail Eminescu

Michael Eminowicz s-a născut la Ipotești lângă Botoșani, în 1850. A făcut școala secundară în Cernăuți și a absolvit Universitatea din Viena. Mai târziu și-a schimbat numele în Eminescu și a fost numit bibliotecar al Universității din Iași. A editat un ziar conservator și a scris multă proză și mai târziu versuri. Acestea din urmă i-au adus renumele de cel mai mare poet român. În 1883 s-a îmbolnăvit de o boală mentală și a murit prematur în 1889.

La mult timp după moartea sa, în România, s-au iscat multe discuții privind descendența poetului, care rămân încă nefinalizate. Unii susțin ideea că Michail Eminescu provenea dintr-o familie poloneză de origine armeană.

Datorită faptului că purtăm același nume, am avut câteva ocazii de a vorbi cu românii despre cel mai mare poet al lor. Mai întâi i-am întâlnit la Universitatea din Viena în anii 1883-1886. Majoritatea dintre ei erau membri ai unei asociații al cărei membru cofondator fusese și Eminescu.

Convorbirile cu ei începeau de obicei cu întrebarea dacă aparțin aceleiași familii din care se trăgea Eminescu. Mai târziu, în locuri și momente diferite, mi s-a pus mereu aceeași întrebare. Ultima dată înainte de război, în 1912, am cunoscut un grup de români în Todelbad, o stațiune lângă Gratz; printre ei era o franțuzoaică mai în vârstă, măritată și trăind în România de multă vreme, o admiratoare ardentă a lui Michail Eminescu, pe care ea îl cunoscuse personal. Poetul și opera sa constituiau subiectele noastre de discuție, în timpul căreia această doamnă mai în vârstă și prietenoasă se referea constant la descendența lui poloneză, scoțând în evidență anumite caracteristici

ale poeziei sale care după opinia sa erau străine de specificul românesc.

Abia după război am găsit câțiva români care se îndoiau de originea polono-armeană a lui Eminescu. În ciuda acestui fapt, totuși, descendența armeană a poetului nu poate fi pusă la îndoială, cred că poate fi luată drept adevărată afirmația că strămoșii săi proveneau din aceeași familie cu familia poloneză Eminowicz. Singura întrebare la care trebuie să răspundem ar fi din care ramură se trage: poloneză sau polono-basarabeană?

Prima variantă mi se pare mai puțin probabilă, pentru că sunt familiarizat cu istoria amănunțită a acestei familii, începând cu jumătatea secolului al XVII-lea. Bifurcarea trebuie să se fi întâmplat înaintea acestui secol și apoi naționalitatea românească a familiei Eminescu trebuie să fie mai veche; prin urmare, ar fi luat mult timp ca tradiția originii ei polono-armene să dispară din memorie, iar românizarea numelui s-ar fi petrecut la o dată mult mai timpurie. Pe de altă parte, pare mult mai probabil că familia Eminescu aparține liniei basarabene, de a cărei legătură, dacă e vreuna, cu familia poloneză Eminowicz, exceptând același nume, nu am fost sigur multă vreme. Am avut o certitudine numai după ce m-am familiarizat cu documentele asupra certificatului de înnoobilare, care veneau de la Kamieniec Podolski și erau păstrate la Colegiul Militar din St. Petersburg. Acolo am găsit o familie basarabeană, Eminowicz, care și-a dovedit nobilitatea prezentând același blazon folosit și de familia poloneză Eminowicz. Mai mult, Piotr, fiul lui Michal, primul din familie care a cerut în 1802 legitimarea titlului său nobiliar, a arătat clar că el și familia Eminowicz, în acel moment trăind în provincia Cracovia, erau înrudiți. În anii 1854-1864, cei trei fii ai lui Piotr și cinci nepoți au obținut confirmarea; printre fiii săi era Michal, născut în 1913, și fiul său, al cărui nume era Michal. Totuși, de vreme ce tradiția descendenței polono-armene a lui Eminescu a fost recunoscută în România de mult timp, numele de botez al poetului era foarte popular printre membrii familiei basarabene Eminowicz. În sfârșit, domiciliile familiei basarabene Eminowicz sunt aproape învecinate (cei din urmă trăiesc la nordul râului Prut, cu proprietăți în Belinow, Mukarow și Zinkowce, iar un copil Eminescu se naște în sudul Prutului, lângă granița cu Basarabia). După toate probabilitățile, Eminescu descinde din linia basarabeană a familiei Eminowicz și strămoșii săi nu ar fi putut emigra în România mult mai devreme. Poate că o cercetare mai atentă în această direcție ar putea identifica dovezi mai clare și cu mai bune rezultate în rezolvarea controversei asupra originii familiei poetului.

Note editoriale (I. F.)

- *Ipătești* – forma primară a toponimului *Ipotești*, care provine din numele proprietarului dintâi al satului, Ipate, supranume din grecescul *Hipatios*, de la substantivul *hypatos*, însemnând „consul”, care a produs în românește patronime vechi precum *Hipatie*, *Ipătescu*, *Epatie* sau *Pateu*.
- 1841 – dată eronată, probabil dintr-o neglijență grafică manuscrisă 1849, anul de naștere al poetului înscris în registrul Societății „Junimea”, „20 dec. 1849, Sf. Ignat, Botoșani”.
- „a editat un ziar conservator” – M. Eminescu a fost doar redactor-prim la ziarul conservator *Timpul*, din noiembrie 1877 până în iulie 1883
- „franzuzoaica mai în vârstă” – era o bogată sursă de informații despre viața și opera lui M. Eminescu, dar s-a pierdut în „negura uitărei”.
- „proprietăți în Belinow, Mukarow și Zinkowce” – din Basarabia ar trebui cercetate în privința numelor de familie (proprietari, răzeși sau clăcași), documentele oferind, poate, amănunte prețioase.
- „poate că o cercetare mai atentă” – în stânga Prutului ar aduce informații noi, chiar dacă românii se înspăimântă când li se propun asemenea ipoteze. Un amănunt crucial: toți *Eminowicz* de neam armean din Polonia erau de confesie romano-catolică, fapt ce exclude, în vremea administrației austriece, acordarea funcției de dascăl într-o biserică ortodoxă din Bucovina unui bejenar din această direcție.
- Aceeași prudență ortodoxă se impunea și față de uniunea din ținutul Târnavelor Bănățene.

Se prea poate ca aceste rânduri să-l bage în original din satul Călinești al lui Cuparencu și sperieți, mai cu seamă, pe poetul Ion Cozmei, pretendent habotnic la o problematică descen-

dență din dascălul Vasile Iaminovici, tatăl lui Gheorghe Eminovici și bunicul poetului Mihail Eminescu. Spaimă cumplită pentru că Ion Cozmei și-a înșăilat și el un arbore genealogic – era cât pe ce să scriu genialogic, grafie care ar fi chiar mai semnificativă decât ortograma, întrucât s-ar traduce „geniu fără logică” – în ciuda argumentelor eminescologilor Vasile Gherasim și D. Vatamaniuc, prin care se adeverește că oarecând, o fatuță, căsătorită legal cu... un Eminovici, își lasă mirele de izbeliște chiar în noaptea nunții și fuge în codrul verde cu iubitul ei, cu care odrăsleşte vreo cinci prunci înscriși în documentele civile cu patronimul Eminovici, tocmai întrucât căsătoria legală n-a fost desfăcută printr-un divorț consemnat acătărea în acte. Iar cu burocrăția austriacă nu se putea juca niciun supus, oricât de vârtos în virtute, al drăguțului împărat de la Viena.

Altfel spus, așa cum Włodzimirz Eminowicz pune în circulație livrescă date eronate despre poetul român Mihai Eminescu, și documentaristul Ion Cozmei, după modelul arborelui lui Iesei, arborează descendență eminesciană fără documentația de rigoare. De arborat e mai ușor, de argumentat e mai greu. Dar, până la Apocalipsă, bucuroși le-am duce toate și ne putem adumbri liniștiți și sub coroana arborelui Cozmei.

Însă nimic nu trebuie pierdut în ceața ipotezelor, căci s-ar putea ca între neguțătorii armeni căroră domnitorul Alexandru cel Bun le acordă scutire în vămile din Suceava, Siret sau Cernăuți, la anul 1408, să fi fost și un Eminowicz sau mai de bănuat un Eminek, pentru că pe un întâi purtător al acestui nume îl întâlnim ceva mai târziu, în vremea lui Ștefan cel Mare, când, în bătălia de la Ștefănești, iulie 1476, hanul Crimeii, aflat sub suzeranitatea Porții Otomane, îl trimite în Moldova pe Eminek Mîrza, în fruntea unui corp de oaste cu vreo 10.000 de luptători, pentru ca, în alianță cu turcii, să-l înfrângă pe „necredinciosul moldovean”. Tătarii intră în Moldova, probabil „prin vadul Roșca și apoi, urmând valea Răutului”, împânzesc împrejurimile, „provocând mari distrugerii și jafuri” (Al. Gh. Sasu). Bătălia decisivă se dă peste Prut, la Ștefănești, și Baldassar povestește în scrisoare expedită Papei că „tătarii au călcat târgul Ștefănești, din Valahia (Moldova), așezat în preajma Sucevei, trecură peste râul ce îi zice Siret, la jumătate de zi de mers de Suceava, cu pradă de cincisprezece mii de frunțași”.

Ștefan cel Mare atacă ariergarda năvălitorilor și desfășurarea luptei este povestită pe scurt de cronicarul polonez Jan Długosz: domnul moldav se aruncă asupra oastei tătarilor, de ale căror puteri se temea mai mult decât de ale turcilor. Și cu ajutorul lui Dumnezeu îi strivi pe aceștia într-un măcel crâncen. Și-i urmări pe fugari cu atâta râvnă, încât ucise mai mulți din fugă decât din luptă. Însuși strategul tătarilor, Eminek Mîrza, recunoaște înfrângerea într-o scrisoare trimisă sultanului: „necredinciosul, venind în urma noastră, a făcut război crâncen cu noi; ne-au pierit mulți oameni; doi frați de-ai mei au devenit martiri; ne-au pierit luptători destoinici, cai și arme”. (Cf. George Marcu, coord. *Enciclopedia bătăliilor din istoria românilor*, Editura Meronia, București, 2011).

Eminek poate numi, aici, mai degrabă funcția hatmanului tătar Mîrza, adică împuternicit, conducător, șef peste oastea implicată în acțiunea din Moldova. *Emin* din limba turcă este un atribut nu doar administrativ-politic, ci și folcloric, similar voinicului sau lui Făt-Frumos din cântecele și basmele românești.

Astfel n-ar fi de mirare ca între cei capturați de domnul Moldovei să fi fost și un *Eminek*, de care să se fi îndurat o moldoveancă mai milostivă spre a-l înzestra cu urmași chiar și prin preajma cetății de scaun a Sucevei. Iar satul Călineștii lui Cuparencu nu era prea departe spre a da adăpost ecumenic unor martiri... Așa s-ar justifica și considerația pe care i-o acordă omul politic Gavril Mîrza poetului cătunal Ion Cozmei!

P.S. Referitor la un articoluș, *Eminescu și Bucovina? Nu. Eminescu polonez?!*, semnat de Ion Cozmei în *Crai nou*, an XXIV, nr. 6289, vineri, 5 iulie 2013, p. 5, nu am de adăugat decât un proverb: „Pentru o babă surdă, popa nu citește de două ori Cazania”. Calificativul „marțolog” pornește din remușcarea pecuniar-mioritică a lui I. C., care prelungește o datorie către Biblioteca „Miorița”, în suma de 150 de lei (recte 1.500.000 după spusa babelor retardate), cuvenită pentru cartea *Secante prin cercuri concentrice*, semnată de George Bodea și distribuită de I. C. școlarilor săi, în urma cu cinci ani!!! Când îi cerem datoria, împricinatul începe să scandeze în limba latină: Scârț-scarț, ț-oi da banii marț! Nu este singurul datornic al Fundației Biblioteca „Miorița”, mulți dintre ei au și murit cu restanțe dezonorante, și asta nu din pricină că în portofoliu redacției se află o colecție bogată de blesteme strămoșești.

Mihai Eminescu

Despre boala și activitatea poetului în perioada 1883-1889

Nicolae IOSUB

În perioada 28 iunie 1883-15 iunie 1889, Mihai Eminescu traversează cea mai grea perioadă a vieții sale, îmbolnăvindu-se grav, datorită activității intense la redacția ziarului conservator *Timpul*, fără concediu și perioade de odihnă, cu multe lipsuri materiale și o viață destul de dezordonată.

Această perioadă din viața lui Eminescu a fost numită de mulți cercetători ai vieții și operei poetului drept epoca „marii întunecimi”, în care poetul a suferit de paralizie generală progresivă, boală care apare la om din cauza luesului. Sintagma aceasta a fost preluată de mulți eminescologi, fără a se face o cercetare medicală profundă, unde cei mai buni specialiști în domeniu să dea un verdict autorizat.

Datorită muncii istovitoare la redacția ziarului *Timpul*, Eminescu se plângea Veronicăi Micle, în mai multe rânduri, de problemele sale de sănătate: „Sunt bolnav acum spre toamnă tot așa de rău ca astă-vară, mai ales de când timpul a început a se răci și ceea ce-i mai rău, o curioasă tâmpire și lipsă de curaj m-a cuprins. De aceea și tu simți din scrisorile mele că nu-mi sunt boii acasă, cum se zice, că nu sunt în toată firea”. (Scrisoare din iulie 1882). Sau în scrisoarea din 29 septembrie 1882: „Necazul meu psihologic unit cu o strașnică nevralgie, durere de cap și de măsele, m-a făcut să lucrez cu toate tăieturile ascuțite prin creieri și prin oasele auxiliare, ceea ce m-a oprit a-ți scrie”. Din scrisorile poetului din această perioadă răzbat cuvinte ca acestea: „...o duc într-o muncă zadarnică”, sau „...n-am liniște, n-am repaosul senin, de care aș avea atâta trebuință pentru ca să mai pot lucra” etc.

Dacă, pe 28 iunie 1883, Eminescu a dat dovadă de multă nervozitate și oboseală, de o cădere psihică, acest lucru nu însemna că a înnebunit și că trebuia să fie internat la sanatoriul doctorului Șuțu, unde a fost tratat pentru o boală ce n-o avea, tratament care i-a făcut foarte mult rău.

Tratamentul făcut poetului l-a distrus fizic și intelectual și numai internarea sa la Sanatoriul

Mihai
Eminescu,
ultima
fotografie
cunoscută

Ober Döbling din Viena a făcut ca să-și mai revină. Acest lucru se poate observa din scrisoarea doctorului D. Boghean.

Doctorul D. Boghean, absolvent al Facultății de Medicină „Regele Friedrich Wilhelm” din Berlin, cu doctorat în neurologie, l-a vizitat pe Eminescu la Sanatoriul *Ober Döbling* și-i scrie, pe 1 februarie 1884 lui Petre Th. Missir o scrisoare în care precizează: „Agresiv nu fusese niciodată. Diagnoza nu era bine stabilită, se credea că ar fi fost «Progressive Paralehse des Irren», afecțiune progresivă specifică nebunilor și se aștepta o schimbare, numai pentru a se putea confirma această diagnoză ori modifica. Mă exprimasem îndată la doi sau trei junimiști, junimiști încă, pe cât știu eu, că de se confirmă sus-zisa diagnoză cazul era pronostic tare dubios, deși sonațiunea tare rară era de tot exclusă.

Azi însă Eminescu e de câteva săptămâni complet restabilit. Vin chiar acum de la *Döbling*, unde m-am întreținut cu dânsul o jumătate de oră, fără a fi putut descoperi în vorba lui nicio urmă cât de palidă de demență. Boala lui era o pseudopsichosă syphilitică care a trecut cu iodul care l-a luat. Nu-i melancolic, dar psihic deprimat. Grijă lui este sărăcia... Că stă între alienați știe pozitiv. Și aceasta contribuie a-l deprima. Se ține izolat și-mi declară motivul. Nu apare în salon, unde vin câțiva «alienați» pe

care nu-i cunoaște, nici are ce vorbi cu ei, nici poate lua parte la conversațiile lor”.

Această scrisoare demonstrează că Eminescu n-a avut paralizie generală progresivă cauzată de lues, cum puseseră diagnosticul medicii din București și faptul că poetul nu a mai luat niciun medicament la Dobling, în cele trei luni cât a fost internat, a făcut ca el să-și revină, organismul său eliminând o parte din otrăvurile cu care a fost tratat la Sanatoriul doctorului Șuțu (mercur, morfină, vezicătoare etc).

Medicul român Ovidiu Vuia a fost cel care s-a aplecat cu multă atenție asupra simptomelor bolii poetului și a reușit, după un secol de la moartea poetului, să stabilească adevărul despre boala și cauza morții lui Mihai Eminescu.

Iată ce spune doctorul Vuia în cartea sa *Despre boala și moartea lui Eminescu – Studiu patografic*, carte ce apare în anul 1997 la Editura „Făt-Frumos” din București: „Trebuie să recunosc, la început, fără vreo prejudecată, eram convins că voi putea demonstra paralizia generală, formă a sifilisului nervos susținută de G. Marinescu și G. Călinescu, în primul rând, dar în continuare numai realitatea obiectivă a datelor m-a determinat să ajung la concluzii totale opuse și anume: Eminescu n-a avut sifilis și n-a fost alcoolic. Demonstrat, deci, faptic, fără nicio îndoială, poetul nostru a suferit de o psihoză endogenă, maniaco-depresivă, fără substrat organic, ea nu i-a alterat capacitatea intelectuală și creatoare, în viața lui n-a existat zisa «mare întunecime», invenția eminescologilor interbelici, cu precădere. Sfârșitul i-a fost provocat de sincopă cardiacă survenită în urma tratamentului cu injecții de mercur, administrate în sanatoriul doctorului Șuțu din București în cursul ultimei internări din februarie-iunie 1889”.

Doctorul Ovidiu Vuia trage următoarea concluzie: „Pe această cale devine clară și cauza morții poetului, intoxicația cu mercur, și trebuie din spirit științific să o susținem, oricât ne-ar dura respectivul sfârșit, cauzat de neștiința celor ce l-au tratat, căci, încă o dată o scriu, nu poate fi apărat în numele adevărului un psihiatru care aplică un tratament fără să cunoască urmările sale fatale, cum e cazul d-rului Șuțu, responsabil postum de moartea lui Eminescu. În concluzie:

1. Mihai Eminescu a suferit de o psihoză maniaco-depresivă, lipsită de substrat anatomic, numită și endogenă. Prin urmare nu a avut lues, deci nici paralizie generală progresivă ori altă formă a respectivei îmbolnăviri.

2. Așadar, între anii 1883-1889 nu a prezentat o «mare întunecime», boala psihică nu i-a

alterat capacitățile creatoare, s-a bucurat de o luciditate caracteristică unui creier normal. Nu există nicio bază științifică să explice activitatea sa poetică din timpul bolii ca o simplă reproducere mecanică din memorie a versurilor scrise înainte de 1883”.

Dar cea mai bună dovadă că Mihai Eminescu nu a fost bolnav de paralizie generală, boală care diminuează cantitatea de materie cenușie din creier, sunt scrierile sale, de o mare valoare poetică și literară pe care poetul le-a creat după anul 1883: *Sara pe deal*, *Scrisoarea V (Dalila)*, *Nu mă înțelegeți*, *La steaua*, *De ce nu-mi vii?*, *Kamadeva*, *Clanț! cu toții, frați iubii!* (*Obsesiune*), *Viața*, traducerea piesei de teatru în versuri *Lais de Augier*, traducerea *Gramaticii sanscrite* și articolele publicate.

Teoria „mariei întunecimi”, lansată de G. Ibrăileanu, a fost acceptată de mai mulți eminescologi, din perioada interbelică, printre care și Perpessicius, Torouțiu și Călinescu. Perpessicius spunea în anul 1954: „Deci, toată cariera lui s-a terminat la 33 de ani. După acea perioadă, într-adevăr, nimic din ceea ce a mai încercat după aceea – fiindcă într-adevăr a mai apărut o publicistică câțva timp –, dar nu s-a mai putut ridica în niciun caz la valoarea lucrurilor definitiv statuate (*Arta lui Eminescu*, Revista *Manuscriptum*, nr. 1 din 1975).

Totuși, au fost o serie de cercetători ai lui Eminescu care n-au acceptat această ipoteză, bazându-se pe creațiile poetului din perioada 1883- 1889. Printre ei putem enumera pe Al. Oprea, Marian Bucur, Amita Bhose, Octav Onicescu și alții.

Matematicianul botoșănean Octav Onicescu, cercetând manuscrisele lui Eminescu legate de matematică, din perioada bolii, ajunge la concluzia că poetul avea cunoștințe fundamentale de matematică, calculele poetului nu puteau fi ale unui „dement”, ci ale unui om perfect lucid, cu capacitățile intelectuale nealterate.

Al. Oprea și Marian Bucur cercetează scrisorile lui Eminescu din perioada 1883-1889 și constată acuratețea, frumusețea și logica lor, ele fiind scrise de un Eminescu cu o gândire normală. Acestea au fost adresate lui Chibici Râvneanu, Corneliiei Emilian, G.V. Morțun. Intră aici și cele nouă scrisori trimise de la Odesa lui Petru Novleanu, în perioada când poetul se afla la băile de la Liman.

Scrisul lui Eminescu a rămas același în tot timpul vieții sale, lucru consemnat de grafologi, acest lucru fiind o dovadă a stării de normalitate și luciditate a poetului. Dacă Eminescu ar fi avut paralizie generală progresivă, ar fi prezentat

pierdere progresivă și evidentă a memoriei, tulburări de vorbire și de scris, ar fi fost dezorientat în timp și spațiu. Aceste lucruri nu s-au manifestat la Eminescu.

Amita Bhose, specialistă în limba sanscrită, cercetând traducerea gramaticii sanscrite, remarcă cunoștințele, la nivelul unui specialist și calitatea înaltă a traducerii: „În totalitatea sa acest manuscris reprezintă opera unei minți lucide, inteligente, analitice și atente, care s-a angajat la o muncă serioasă cu toată siguranța și concentrarea necesare... Faptul că poetul a devenit capabil de acest efort într-o perioadă (1884-1885, n.n.) când nu mai era în stare de producție literară originală, dovedește că e vorba de aptitudini intelectuale distincte. Forța mentală care iradiază din traducerea lui Bopp este aceea a unui om în întregime intact”. (Amita Bhose, *Comentar la Fr. Bopp, Gramatica critică abreviată a limbii sanscrite*, M. Eminescu, Opere IV, București, Editura Academiei Române, 1983, p. 1011).

„Poezii ca *De ce nu-mi vii, Kamadeva*, *La steaua*, 55 de alte versiuni intitulate *Dalila* din timpul bolii și adăugate la cele din manuscrisele aflate în posesia lui Titu Maiorescu au constituit postum publicata *Scrisoare a V-a*, sunt greu de înlăturat care, toate, susțin păstrarea puterii sale creatoare și în timpul «marii întunecimi». Desigur, mai adăugăm traduceri sale de mare calitate, ca o schiță presupusă a fi a lui Mark Twain (*Obsesiune*), dar nu-i exclusă paternitatea emi-

nesciană și piesa *Lais* de Augier, tradusă în germană de K. Saar. Ultimei dându-i forma scrișorilor din anii 1881, dintr-o simplă tălmăcire în versuri, reușește o capodoperă cu adevărat eminesciană, dar înscriind-o în marea sa tradiție demonstrează și continuitatea, neatinsă de boală a creativității sale”, spune doctorul Vuia.

Piesa *Lais*, tradusă de Eminescu, are o valoare superioară celei în limba germană, poetul reușind să-și pună amprenta asupra frumuseții versurilor, găsim în traducere pasaje unde descrie natura, așa cum făcea Eminescu în cele mai frumoase poezii ale sale despre natură.

„O! senine nopți de vară, mult frumoase erau ele,/ Dulce-a lor singurătate, mândru cerul plin de stele./ Unde sunt acuma toate? Așternuturile moi/ Numai flori mirositoare de la munte și trifoi...”

Această traducere a fost făcută în anul 1888, la București, fiind citită la *Junimea* într-o zi de toamnă, după mai multe amânări ale lui Eminescu, care nu era mulțumit de varianta finală a traducerii: „...într-o zi de toamnă la 11 dimineața, îngrijit îmbrăcat, Eminescu se așeză la masă și începu să citească piesa cu vocea sa limpede, ridicată cu un ton mai sus, versul și rima simțite întâi. La auzul glasului său melodios, la cadențarea stihurilor, la atitudinea lui inspirată și la cuvintele ce soseau ca în haine de sărbătoare, cei ce ne găseam împrejurul lui rămăsesem încântați, minunați chiar”, spune Nicolae Petrașcu.

Documente în Muzeul „Mihai Eminescu” din Ipotești

Primele 55 de versuri din poezia *Dalila* sunt publicate la 1 ianuarie 1886 în revista *Epoca ilustrată*, apoi în *Fântâna Blanduziei*, la 3-10 decembrie 1889 și, în întregime, – 120 versuri – în *Convorbiri literare*, la 1 februarie 1890, după moartea poetului.

Una dintre cele mai frumoase poezii ale lui Eminescu este *La steaua*, poezie compusă în iunie 1886, la Băile Repedea din Iași, când medicii nu voiau să-l lase pe poet să facă băi pentru ulcerările de la picioare, considerându-l demenț. Ca să le demonstreze contrariul Eminescu scrie această poezie în Albumul Ririei (Adela Xenopol) care se afla și ea acolo. Poezia este citită la o ședință a Junimii din Iași. Titu Maiorescu este nevoit să recunoască frumusețea poeziei, scriindu-i surorii sale din Iași, Emilia Humpel: „Îți trimet în alăturare admirabila poezie nouă a lui Eminescu. Ideea este luată dintr-un discurs al meu, dar ce formă frumoasă”. Iată de ce, nu înțelegem poziția lui Maiorescu din scrisoarea, din 15 iunie 1887 către Societatea „România Jună” din Viena: „De la Eminescu, s-ar cuveni, poate, să reproduceti ultimele 3 poezii, făcute după publicarea ediției a doua a volumului său de poeme, deși apărute în *Convorbiri* (două în trecut, a treia va apare în numărul *Conv.* din Iulie). Eminescu tot mai trăiește, deși este intelectual pierdut; fiindcă trăiește, trebuie să figureze în Almanah”. Este vorba despre poeziile: *De ce nu-mi vii?*, *La steaua* și *Kamadeva*, scrise în perioada de suferință a poetului, publicate în *Almanahul „României June”* din Viena, în anul 1888.

Poezia *La steaua* este publicată în *Convorbiri literare* din 1 decembrie 1886 cu două modificări făcute de poet în strofa a III-a, față de varianta din Albumul Ririei, dându-i o mai frumoasă armonie, ceea ce demonstrează că poetul își păstrase spiritul creator intact.

În perioada noiembrie 1886-aprilie 1887, când se afla internat la ospiciul de la Mănăstirea Neamț, Eminescu scrie Veronicăi Micle o scrisoare, în care își recunoaște greșelile făcute față de ea și-i trimite câteva versuri:

*Așternut în iarba verde
În poiană, către sară
Aștept luna cea de vară
După deal ca să răsară.
Și privesc cu drag la valea
Ce se-ntinde hăt departe...
Pân-ce munții-nchide calea
Unei lumi ce ne desparte.
Și tot trec gânduri, o mie,
Prin o minte amăgită...*

*Ce va fi în veșnicie
Dacă clipa-i urgisită.*

Sunt versuri de o puternică sensibilitate poetică, din care răzbate regretul poetului că este departe de cea de care avea atâta nevoie și de care lumea a căutat să-l despartă.

Aici, la Mănăstirea Neamț, Eminescu scrie una dintre cele mai frumoase poezii, intitulată *De ce nu-mi vii?*, poezie ce o trimite prin intermediul lui Leon Onicescu pentru a fi publicată în *Convorbiri literare*. Dacă în ediția Perpersicius se găsesc versiuni mult inferioare ale acestei poezii, având în comun doar refrenul ultimului vers, aceasta e o variantă mult superioară și nu este o reproducere din amintire, cum susține G. Ibrăileanu, ci o creație de vârf. Poezia este pusă pe versuri de muzicantul botoșănean Iancu Filip, fiind ascultată de poet la Botoșani, după ce se externează de la mănăstire, pe 10 aprilie 1887. Poezia e publicată în *Convorbiri literare*, la 1 februarie 1887.

*Târzie toamnă e acum,
Se scutur frunzele pe drum,
Și lanurile sunt pustii...
De ce nu-mi vii, de ce nu-mi vii?*

Pe 3 februarie 1889, Mihai Eminescu, în urma unui articol din *Fântâna Blanduziei*, care era să ducă la căderea guvernului, este internat la Ospiciul „Mărcuța”, unde stă mai mult de o lună de zile. Cum primăria Capitalei refuză să plătească spitalizarea lui Eminescu, acesta este mutat la Sanatoriul „Caritatea” al doctorului Șuțu, unde i se aplică tratamentul cunoscut, cu injecții cu mercur.

În perioada de detenție de la „Mărcuța”, Eminescu a locuit într-o cameră, pe pereții căreia poetul a scris mai multe versuri. Din păcate nu ne-au rămas aceste versuri. Mîntea poetului era vie și continua să creeze.

Alexandru Vlahuță îl vizitează pe Eminescu la Sanatoriul „Caritatea”, în martie 1889, după ce este mutat de la Ospiciul „Mărcuța”. Stă de vorbă cu poetul, care îi recită vreo 20 de strofe, cu versuri sonore și perfect alcătuite: „Rostirea lor îl încălzea, și ochii și glasul i se înviorau. Am ascultat uimit peste 20 de strofe sonore, dar lipsite de sens și de legătură; fiecare vers părea rupt dintr-o poezie frumoasă. Mi-aduc aminte că două vorbe, *foc* și *aur* reveneau mereu, mai în fiecare strofă”.

Dar în toată acea armonie de sunete se simțea perfect tehnica maestrului, limba lui aleasă și muzicală, care se supunea și se mlădia mecanicește sub ultimele tremurări ale aceluși suflet întunecat. Era o neobișnuită frumusețe de

sunete în acea împerechere bizară de cuvinte, din care sburase pentru totdeauna ordinea și suflarea unui înțeles”. (Al. Vlahuță, *Clipe de liniște – După Eminescu*).

La moartea lui Eminescu s-a găsit în buzunarul halatului o hârtie cu ultimele sale versuri: „Orice noroc/ Și-ntinde- aripile/ Gonit de clipele/ Stării pe loc”. Este ultima strofă din poezia *Stelele-n cer*, publicată în *Fântâna Blanduziei*, împreună cu poezia *Viața*, poezii ce apar și în ediția scoasă de V. G. Morțun, în 1890, intitulată *M. Eminescu. Proză și versuri*.

Se știe că după moartea lui Eminescu, ultima lui gazdă din București i-a adunat într-un geamantan toate hârtiile poetului și le-a predat unor necunoscuți, care s-au dat drept prieteni ai lui Eminescu. În mod sigur acest geamantan cu manuscrise a ajuns la Titu Maiorescu. Câte poezii și manuscrise, din perioada bolii, se vor fi aflat în acest geamantan?! Nu ne spune nimeni, dar, cred că o parte din poeziile publicate, în perioada bolii, se aflau printre aceste manuscrise și poate că erau și altele nedefinitive.

După moartea lui Mihai Eminescu, toți cei ce au scris despre viața și opera sa, au luat de

bun verdictul dat de doctorul Șuțu – paralizie generală progresivă – nefăcând nimic pentru o cercetare medicală serioasă a bolii poetului, de către cei mai buni specialiști, considerând că după 28 iunie 1883 poetul a intrat în perioada „marii întunecimi”, neputând să mai creeze nimic de valoare. Din contra, au făcut totul ca să confirme această ipoteză. A fost lăsat să-și ducă cu greu traiul de zi cu zi, apelându-se la listele de subscripție, care l-au umilit atât de mult pe poet.

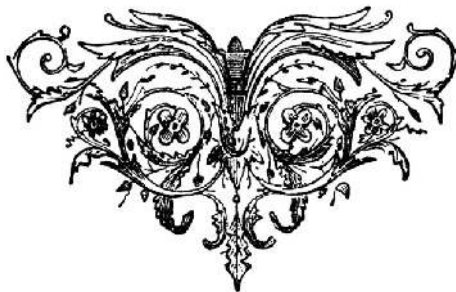
Lipsa de înțelegere și recunoștință a semenilor lui Mihai Eminescu, îl face pe Mihai Codreanu să scrie sonetul *Lui Eminescu. La jumătate de veac după moarte*, în care acuză pe cei ce nu l-au înțeles și ajutat pe poet în timpul vieții:

*Acum, târziu, când Țara te salută,
Suspîn cu teiul de pe groapa-ți mută
Mustrări amare pentru Neamul tău.
Și-i spun, îndoliindu-mi azi sonetul,
Că-i greu să ierți cât a greșit de rău
Că și-a înmormântat de viu poetul.*

(Mihai Codreanu, Iași, iunie 1939)

BIBLIOGRAFIE:

- George Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*, Editura Junimea, Iași, 1977.
- M. Eminescu, *Lais. Comedie antică într-un act, în versuri*. (Traducere) cu introducere critică de Ion Scurtu, Editura Librăriei Socec & Co., Societate Anonimă, 1908.
- Dr. Ovidiu Vuia, *Despre boala și moartea lui Eminescu. Studiu patografic*, Editura „Făt-Frumos”, București, 1997.
- Garabet Ibrăileanu, *Eminesciana*, Editura Junimea, Iași, 1974.

ROMÂNI ÎN LUME

Gânduri pentru Bucovina

Elena ARMENESCU

Din vremuri imemorabile, ținutul bine-cuvântat de Dumnezeu, neîntrecut în frumusețe, pe care locuitorii săi l-au numit suav – Bucovina – cuvânt cu o sonoritate muzicală inconfundabilă, care, doar auzit (ori citit), aduce în mintea ascultătorului (sau a cititorului), în primul rând, celebrele versuri ale inegalabilului nostru poet Mihai Eminescu: *Dulce Bucovină, veselă grădină* etc. Cine nu știe?

La Bucovina

*N-oi uita vreodată, dulce Bucovină
Geniu-ți romantic, munții în lumină,
Văile în flori,
Râuri resăltând printre stânce nalte,
Apele lucinde-n dalbe diamante
Peste câmpii-n zori.*

Ce dorea Eminescu pentru întreaga Românie – inclusiv pentru Bucovina?
Să ne reamintim:

*Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
Țara mea de glorie, țara mea de dor?
Brațele nervoase, arma de tărie,
La trecutu-ți mare, mare viitor!
Fiarbă vinu-n cupe, spumege poculul,
Dacă fii-ți mândri aste le nutresc;
Căci rămâne stânca, deși moare valul,
Dulce Românie, asta ți-o doresc!*

În următoarele secunde, cu ochii minții vezi una dintre cele mai mândre mănăstiri ctitorite de Ștefan cel Mare și Sfânt – Putna, lăcaș de cultură ce a polarizat totdeauna, mai cu seamă în anii dinaintea Marii Uniri, toate spiritele evaluate, înălțătoare ale acestui neam. Aici vizitatorul poate contempla cărți bisericești vechi, alături de odoare sfinte, mărturii vii ale vieții spirituale de pe aceste meleaguri. În dulcele grai moldovenesc ascultă evocată personalitatea de excepție a lui Ștefan. La Voroneț, clopotul vechi de aramă bate și azi aproape strigându-l pe nume. Dar, așa cum ne îndemnă Părintele de suflet – Cleopa, trebuie să avem:

„Răbdare! Răbdare!”

Templul nou zidit, plin de miresme după tiparul vechi, măreț – din nefericire, este doar vizitat de turiști care vin ca la muzeu, fără să fie pătrunși de credința adevărată:

*Mulți nu-l zăresc, alții nu le văd nici pe
cele de aproape
Pentru că nu mai au credință, cândva era
un cer de-ncredere
Când Ștefan-Vodă ridica biserici peste
dealuri, lângă ape
Și-n locuri însorite minuni curgeau,
orbii-și recăpătau vedere.*

(Elena Armenescu, *Cântul V*,
fragment, vol. *Memoria statuiilor*)

Că au scris cronicarii vremii despre caracterul ferm, bărbătesc și despre faptele de vitejie ale lui Ștefan cel Mare, apoi de-a lungul anilor, până în zilele noastre numeroși scriitori, oameni de cultură români (care vor continua să scrie!) nu ne mirăm, dar și cronicarii neamurilor cu care el a purtat chiar bătălii, i-au recunoscut meritele.

Iată de pildă, ce scria cronicarul polon Dlugos:

„O, bărbat demn de admirat – întru nimic inferior ducilor eroici pe care atât îi admirăm, care cel dintâi dintre principii lumii ai reputat în zilele noastre, o victorie atât de strălucită în contra turcilor. După părerea mea, el este cel mai vrednic să i se încredințeze conducerea și stăpânirea lumii și mai ales funcțiunea de comandant și conducător contra turcilor, cu sfatul comun, înțelegerea și hotărârea creștinilor, pe când ceilalți regi și principii creștini trândăvesc în lene, în desfătări și lupte civile”.

Pentru câteva clipe vă invit să ne reamintim și să ne aplecăm asupra celui mai scurt testament din lume, al Sfântului Voievod Ștefan cel Mare, lăsat moștenire sfântă, sufletească, nouă, urmașii urmașilor săi!

„Doamne, numai Tu singur știi ce a fost în inima mea. Nici eresurile cele înșelătoare, nici focul vârstei tinerești n-au putut-o sminti, ci am întârit-o pe piatra care este Însuși Hristos, pe a Cărui Cruce de-a pururi îmbrățișată la piept ținând, viața mea am închinat-o, având nădejde nesmintită printr-înșă la Părintele veacurilor, prin care toți vrăjmașii am gonit și am înfrânt”.

Dar astăzi? Ne bântuie îndoiala, deruta...

„Nu mai știi în cine să crezi și unde să cauți un sprijin”, răspundea într-un interviu unul dintre scriitorii bucovineni contemporani.

Cred că avem răspunsul, dar pentru a ajunge la el vreau să-l amintesc pe scriitorul Pan Vizirescu,

nu întâmplător, ci pentru faptul că Domnia Sa a fost o perioadă profesor în Cernăuți și avea un cult pentru Bucovina și pentru toți cei născuți în acest ținut. Nu de puține ori l-am auzit vorbind despre entuziasmul tinerilor inițiatori ai Societății Scriitorilor Bucovenieni: Mircea Streinul, Traian Chelariu, Iulian Vesper, Neculai Roșca, George Drumur, figuri de primă importanță ale literaturii române bucovinene interbelice. De altfel, atunci exista un suflu național de renaștere și manifestare plenară a spiritului românesc, în toate orașele țării. Dar el nu este singurul prețuitor al bucovinenilor! Pictorul arhitect și monumentalist baron G. Lovental a imortalizat pe pânză cele mai tulburătoare chipuri de țărani din Bucovina. Se citește pe fața lor o noblete aparte, din care izvorăsc demnitatea și voința, nestrămutarea, trăsături care i-au făcut de multe ori să se revolte împotriva nedreptăților vremii. Să ne amintim de celebra ecranizare a romanului sadovenian *Neamul Șoimăreștilor*, unde, prin vocea marelui Artist al Poporului, George Calboreanu, a venit până la noi mesajul răzeșilor, care făcea să vibreze orice suflet care-l recepta! Urmașii lor aveau să le continue purtarea crucii, în anii care au precedat colectivizarea. S-a tras în țărani fără somație și fără milă, fără judecată, fără discernământ, iar cei care au scăpat cu viață au făcut ani grei de închisoare și totul pentru a-și păstra bucata de pământ moștenită din neam în neam de la părinți.

Cât despre marii poeți, Magda Isanos ori Nicolae Labiș, ce s-ar putea spune în plus? Că sunt poeți universali, o știe toată lumea! Că sunt bucovineni? Cu siguranță este cunoscut și acest lucru. Dumnezeu împarte darurile Sale peste tot. Să ne reamintim mesajele și invitația subliminală la trăirea vieții în armonie cu noi înșine, cu cei din jur, cu natura, surprinse în profunda lor operă.

*Aș vrea să fiu copac
Si-aș vrea să cresc lângă fereastra ta.
Te-aș auzi,
Si-n voie te-aș privi întreaga zi
M-aș apuca și iarna să-nfloresc,
Ca să te bucuri!
Păsările cele mai mândre-ar face cuib pe creanga mea,
Iar nopțile mi-ar da cercei de stele
Pe care, ca pe frunze ți le-aș da.
Prin geamul larg deschis...*

(Magda Isanos, *Vis vegetal*)

*Și-mi pare-așa ciudat că se mai poate
găsi atâta vreme pentru ură,
când viața e de-abia o picătură
între minutu-acesta care bate
și celalalt – și-mi pare ne-nțeleș
și trist că nu privim la cer mai des,
că nu culegem flori și nu zâmbim,
noi, care-așa de repede murim.*

(Magda Isanos, *Murim... ca mâine*)

sau Nicolae Labiș, *Moartea căprioarei*:

*De sus, lumina palidă, lunară,
Cerne pe blana-i caldă flori stinse de cireș.
Vai, cum doream ca pentru-ntâia oară
Bătaia puștii tatii să dea greș!*

.....
*Ce-i inimă? Mi-i foame! Vreau să trăiesc,
și-aș vrea...
Tu, iartă-mă, fecioară – tu, căprioara mea!
Mi-i somn. Ce nalt îi focul! Și codrul, ce
adânc!
Plâng. Ce gândește tata? Mănânc și plâng.
Mănânc!*

Pretutindeni ai să găsești răspândite genii, dar pământul Bucovinei are un conglomerat, apărut poate ca o recompensă, o consecință a profunde evlavii a poporului trăitor în această parte a Pământului. Vreau să amintesc neapărat pe eruditul Vasile Lovinescu, profesorul de excepție, care, asemeni lui René Guenon, descriează înțelesurile adânci ale minunatelor noastre basme populare și nu numai! Prin urmare, sunt modele de urmat și de ce nu, de egalat, de depășit?!

Există la fiecare pas un om sau o întâmplare (așa cum scrie Lucia Olaru Nenati), care merită consemnată, imortalizată!

Căci despre ce sau despre cine ar putea scrie, compune muzică sau picta cei aplecați asupra fluviului de lumină, în care văd imagini holografice, decât despre oamenii locurilor, dacă nu și-ar simți rădăcini comune profund umane, cu cei care au fremătat de doruri și au dat culoare vieții în acest colț de rai, azi ei fiindu-le aidoma celor de altădată, așa cum îi surprinde Sadoveanu în opera sa, apărători ai ținutului, creatori de valori și încrezători în legende și mituri?

Revin cu gândul la scriitorul Pan Vizirescu, a cărui întreagă viață a stat sub semnul dragostei. Pentru Dumnezeu și pentru neamul românesc. Meditez mult asupra uimitoarei sale biografii și a contemporanilor săi.

Asemeni lui Petre Țuțea, care a făcut parte din aceeași generație a elitelor intelectuale interbelice, având un destin sub semnul suferinței induse de regimul comunist ateist, în anul 1995 cu prilejul lansării volumului *Prinos de lumină și har*, avea să mărturisească: „Socotesc o binecuvântare că am venit pe lume în acest neam, că n-am fost deviat în altă parte. Apartenența mea la neamul românesc este, într-adevăr, o bucurie și un dar ceresc”. Acesta este răspunsul căruia mă aliez: credința în Dumnezeu și dragostea de neam!

Rămân minute bune meditănd...

Cu hotărârea că am să continui, întrerup scrisul aici, fiind antrenată și în alte responsabilități, după care am simțit oarecare oboseală și m-am culcat.

Iată ce am visat: mă aflu într-o bibliotecă. Cineva răsfoia o carte veche, ale cărei file îngălbenite de vreme, le vedeam privind de sus, peste umărul persoanei care întorcea paginile, de fapt un manuscris, cu o caligrafie perfectă a stilului italic, iar pe una dintre pagini, unde s-a oprit parcă să citească bine, era repetat de mai multe ori numele

Gorovei (Artur Gorovei născut în Fălticeni la 19 februarie 1864, mort la 19 martie 1951), nume care nu-mi este străin, deoarece am cunoscut-o îndeaproape pe fosta studentă a Domniei Sale, Maria Luiza Ungureanu, profesoară de limbile română și germană, care se mândrea cu corespondența avută cu academicianul Artur Gorovei, corespondență devenită carte, publicată parțial într-un însemnat volum, înainte de 1989, intitulat simplu *Corespondența cu Artur Gorovei*. Împreună cu prof. univ. I. C. Chițimia (cărui îi fusese colegă de facultate), dr. Vasile Dima, poezii Ion Larian Postolache, Pan Izverna, poeta Claudia Ilie, Gheorghe Eminescu, preotul Vasile Țepordei (fost deținut în lagărul sovietic Vorcuța), familia preotului Cosma (la care aveau loc întâlnirile) și mulți alții, constituiseră o organizație: „Prietenii Bucovinei”, adică Bucovina în forma sa geografică integrală. Am participat la câteva întâlniri emoționante, care aveau un caracter exclusiv cultural.

În starea de veghe, mărturisesc că nu m-am gândit la Artur Gorovei, dar informația exista depozitată de mult în subconștient.

Se cunoaște faptul că unii cercetători au visat soluția descoperirilor lor, grație activității subconștientului, care preocupat de problema respectivă, nu-și găsește liniștea până nu află finalizarea. Ceva asemănător mi s-a întâmplat și mie: fiind deschis un canal al memoriei de lungă durată, informația s-a desprins din întinericul și hățișul labirintic al vastei arhive (a subconștientului!) și a ieșit la lumina cunoașterii conștiente. Mă consider un „medium” prin care personalitatea sa de excepție a dat un semnal de acolo de unde veghează, alături de alte înalte spirite, asupra Bucovinei, precum și a întregului neam, a oricărui român – oriunde s-ar afla și suspină la amintirea locurilor natale îmbogățite și înfrumusețate de forța spirituală a tradițiilor specific românești – acum dându-mi semne de prezență într-un mod cu totul inedit.

Socotesc că este de datoria mea să fac cunoscut mesajul criptat, datorie deja îndeplinită odată cu așternerea sa pe hârtie, pentru că este cunoscut: *verba volant, scripta manent!*

Sunt convinsă că merită scris mai mult despre Artur Gorovei, și despre inestimabila sa operă de cercetător al folclorului și tradițiilor populare (aspect analizat amplu și de N. Densusianu. Să nu uităm că localitatea Cucuteni, situată în Moldova de Nord, este prezentă în istorie din sec VIII î.H. cu întreaga sa cultură!!). Rămâne pentru viitor ca persoane specializate în domeniu să scrie!

Privind spre contemporani, mi-a plăcut mult citatul selectat de Cassian Maria Spiridon redactorul-șef al revistei ieșene *Convorbiri literare*, citat pe care-l amintește și pentru noi în finalul articolului său *Vieți încătușate*: Cato cel Bătrân, celebrul orator roman, adresa de fiecare dată, la sfâr-

șitul întâlnirilor din Senatul roman, imperativul său: *Ceterum, censeo Cathaginem esse delendum!* (Și, pe lângă acestea, socot că trebuie să fie distrusă Cartagina!), sigur în contextul istoric al acelor vremuri.

Pe plan politic și social, românii au multe de lichidat, altele de îmbunătățit, dar toate trebuie mai întâi conștientizate! Cei care trag printre primii semnalul de alarmă asupra pericolelor rătăcirii (față de limbă, port, grai, tradiții etc.) sunt conștiințele treze ale neamului: scriitorii. De aceea ei sunt mereu în atenția autorităților în toate țările și nu de puține ori au plătit prin privare de libertate ori chiar cu viața, convingerile lor.

Pe plan literar, cred că gândul ar trebui să ne conducă să ne dorim nu îndemnul la distrugere, ci cât mai multă lumină (educație, cultură), adusă în special în mintea elevilor și studenților, prin cunoașterea corectă a istoriei și literaturii naționale în context european și universal. Avem datoria ca noi și generațiile viitoare să facem bine cunoscută Europei cultura noastră!

Acest lucru, de altfel, a și început! Îl face, alături de alții, cu prisosință, scriitorul Vasile Andru, mare inițiat, căutătorul Adevărului, înmulțitorul talanților, iubitor fiu al Bucovinei, apreciat autor a numeroase volume și articole de spiritualitate, misionar cultural neobosit, inițiatorul și săvârșitorul cursului de Practica isihastă „Oratio Mentis”, în calitate sa de Președinte al Centrului de Practică Isihastă București.

Tematica variată inspirată din lumina învățăturilor filocalice (de pildă: Filocalia – o artă de a trăi, Purificarea – în Postul Mare, Iluminarea – în Rugăciunea minții etc.) atrage un numeros auditoriu, iar cărțile sale (de mare interes pentru cei care-și doresc înălțare spirituală) ca: *Terapia destinului*, *Rugăciuni cu puteri vindecătoare*, *Psihoterapie isihastă* ș.a. sunt epuizate în cel mai scurt timp.

Mihai Prepeliță – poet, dramaturg, prozator, eseist și critic literar este – tot un fiu al Bucovinei, cu o biografie încărcată de însăși istoria care s-a desfășurat ca o năpastă asupra unei părți a trupului Bucovinei, inclusiv a localității natale. În cărțile sale, Mihai Prepeliță dezvăluie – în numele adevărului – cu mare talent narativ, fapte și întâmplări petrecute în spațiul sovietic în timpul și după cel de al Doilea Război Mondial.

Din anul 1994 obține cetățenia română, prin repatriere stabilindu-se la București.

Dragostea de neam și credința în Dumnezeu a înaintașilor noștri erau materializate în fapte ziditoare, dănuitoare, îmbogățitoare pe toate planurile. Așa înțelegeau domniile lor rostul vieții!

Aceasta era credința lor și ar trebui să rămână și convingerea noastră, dovedită prin modul nostru de a ne manifesta, atât în viață, cât și în ceea ce gândim și așternem pe hârtie.

„A fost o vreme în care unii au dorit să dispărem cu totul” (Șerban Dimitrie Sturdza)

Interviu realizat de Anca GOJA

Prințul Șerban Dimitrie STURDZA descinde în linie directă din domnitorul Mihai Sturdza, penultimul cap încoronat al Moldovei, înaintea Unirii lui Cuza. Unchiul său, Mihai Sturdza, care trăiește în Franța, a fost interpretul și însoțitorul președintelui francez Charles De Gaulle în România, în 1968, dar și al președintelui Valéry Giscard d'Estaing în timpul vizitei pe care Ceaușescu a efectuat-o în Franța. De curând, Șerban Dimitrie Sturdza a fost în Baia Mare, ca moderator în cadrul Conferinței Internaționale Neconvenționale a Tinerilor Canadianiști, organizată de Centrul de Studii Canadiene al Centrului Universitar Nord. Prin intermediul conf. univ. dr. Crina Bud, sufletul acestei conferințe și prietenă a prințului, am obținut, ulterior, acest interviu.

Reporter: Aveți puternice legături în străinătate, sunteți un VIP și totuși ați rămas în România, în niște vremuri în care foarte mulți români încearcă să-și facă bagajele cât mai repede și să plece în căutarea unei lumi mai bune. Ce vă reține aici ?

Șerban Dimitrie STURDZA: Am plecat „definitiv” din România în 1987, când aveam douăzeci de ani. M-am stabilit în Franța, unde tatăl meu se afla deja din 1974. Am trăit, studiat și lucrat la Paris între 1987 și 1994. În 1994 am emigrat în Canada, la Montréal, unde am trăit până în 1998, anul reîntoarcerii mele în România.

Am multe rude și prieteni în străinătate, la Paris, la Bruxelles, la Montréal, mă simt peste tot aproape ca la mine acasă – și totuși m-am întors, pentru că iubesc această țară și acest popor! Am călătorit destul de mult prin lume, dar, pentru mine, România este cea mai frumoasă țară. Și este patria mea. Când mă gândesc la munții ei, la văile și câmpiile ei, la Delta Dunării, la mănăstirile din Moldova, la Maramureș, la fascinanta Dobroge, îmi spun că Dumnezeu a fost foarte generos cu noi... Îmi place mâncarea românească, îmi place muzica populară românească, îmi place să vorbesc românește, să petrec sărbătorile alături de familie. Pentru mine, latura spirituală are o însemnătate deosebită. Pe de altă parte, aici m-am căsătorit, am doi copii și

doresc ca ei să crească în țară, nu vreau să fie niște înstrăinați. Mama și soacra mea locuiesc de asemenea, în România. Consider că am motive suficiente pentru a trăi aici și nu regret deloc acest lucru.

R.: Dacă ar trebui să pledați pentru țara noastră în fața unor străini, care ar fi primele trei lucruri pe care le-ați recomanda să le vadă, să le asculte sau să le guste?

Ș.D.S.: E cam greu să mă rezum la doar trei lucruri. Le-aș recomanda să viziteze splendidele mănăstiri din Moldova, Maramureșul care a știut atât de bine să-și respecte și să-și conserve tradițiile, Bucovina și Delta Dunării. Le-aș mai sugera să asculte muzica dumnezeiască a lui Gheorghe Zamfir, să meargă la o piesă de teatru de-a maestrului Dan Puric și să mănânce o ciorbă de perișoare și niște sarmale cu mămăliguță, însoțite de o horincă, urmată de un savuros vin românesc.

R.: Faceți parte dintr-o familie de care se leagă istoria țării noastre. Renumele este o povară sau un avantaj?

Ș.D.S.: Acest nume nu este niciun avantaj, nicio povară. Port cu mare onoare, responsabilitate și demnitate acest nume. El mă obligă să fiu atent mereu la ceea ce fac, ce spun... Este un nume care ne impune permanent o anumită atitudine, o anumită conduită. Lumea nu ne pri-

vește niciodată cu indiferență. În general suntem priviți cu respect, foarte rar se întâmplă să avem parte de reacții ostile. Și dacă astăzi, după atâtea valuri de naționalizări, exproprieri, reforme agrare, nu mai putem să făurim lucruri trainice și mărețe, cred că avem, cel puțin, datoria de a ne îngriji de „blazonul” pe care l-am moștenit, lustruindu-l măcar, fără a aduce niciun prejudiciu de imagine renumelui familiei Sturdza, clădit atât de greu, de-a lungul câtorva zeci de generații.

R.: *De mici, din vremea când părinții și bunicii ne citesc primele povești, suntem învățați că prinții sunt frumoși, curajoși, dreapți și au averi impresionante, inclusiv un palat. Credeți că sunt adevărate aceste atribute în cazul dumneavoastră ?*

Ș.D.S.: Îmi vine greu să vorbesc despre mine. Modestia este și rămâne una dintre virtuțile creștine fundamentale. E adevărat că fiecare dintre noi vine pe lume ca vlăstar al unei familii și că, pe parcursul vieții, devenim tot mai conștienți de originile noastre, de trecutul familiei noastre. Noi nu căutăm să cultivăm diferențele, să fim mai cu moț, dar considerăm că

puterea exemplului personal este crucială. Eu m-am născut în perioada comunistă. Mama mea a trebuit să dea dovadă de mult tact pentru a-mi dezvălui, treptat și cu multă delicatețe, ce este cu numele acesta. Pe de altă parte, societatea de atunci nu rata nicio ocazie să-mi amintească, într-un fel sau altul, că aveam o tinichea de coadă. Când mi se adresau cu apelativul *Prințe*, cuvântul suna, mai degrabă, a insultă. Acum, din fericire, lucrurile sunt percepute altfel. Iar dacă frumusețea e adevăr, atunci putem mărturisi că iubim mult țara și neamul românesc. Iar cât despre curaj... Astăzi, în timp de pace, acesta se manifestă sub forma dragostei față de compatrioții noștri. Palatele ne-au fost și rămân confiscate în continuare, dar memoria, amintirile, nu ni le poate fura și distruge nimeni. A fost o vreme în care unii au dorit să dispărem cu totul, pentru totdeauna, numai că Dumnezeu a rânduit altfel lucrurile.

R.: *Care este ființa și care este lucrul la care țineți cel mai mult pe lumea aceasta ?*

Ș.D.S.: Dumnezeu, familie, țară și neam. Aceasta este ordinea firească.

„Studiul informaticii în România a fost văzut ca o garanție a faptului că trebuie să fii bun în acest domeniu” (Silviu Homoceanu)

Interviu realizat de Anca GOJA

Silviu Homoceanu (născut la 1 septembrie 1982 în Podul Turcului, județul Bacău, dar stabilit, de la vârsta de 3 ani, în Bârlad, județul Vaslui) este un tânăr care, după ce a absolvit Facultatea de Informatică a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, a plecat în Germania pentru a urma un master, în cadrul Departamentului de informatică al TU „Carolo Wilhemina” Braunschweig. L-a absolvit cu rezultate remarcabile (cea mai mare notă din anul respectiv) și cu participări la conferințe importante de profil. În prezent este asistent universitar la Institutul de Sisteme Informatiche al TU Braunschweig și doctorand la aceeași instituție.

„După SUA, Germania are cea mai puternică comunitate de cercetători în Sisteme Informatiche”

Reporter: Care au fost motivele care v-au determinat să optați pentru studiul în străinătate? De ce e mai bun sistemul de învățământ din Germania față de cel din România?

Silviu Homoceanu: Încă din timpul primilor ani de facultate am avut posibilitatea să stau de vorbă cu persoane care au plecat cel puțin un semestru la studii în străinătate. Chiar dintre verișorii mei am avut exemple care au plecat cu bursă în afara țării pentru studiile masterale sau pentru doctorat. Mi-a plăcut felul în care s-au dezvoltat și așa putea spune că au fost un model pentru mine. Așa am decis să îmi continui studiile în străinătate. Motivat de faptul că SUA era, și este încă, un lider incontestabil în informatică, dar și de faptul că stăpânesc destul de bine limba engleză, în prima fază am luat în calcul doar universități din SUA. Costurile erau însă prohibitive. Nu am fost convins că mă pot susține din punct de vedere financiar, chiar și în eventualitatea unei burse. După SUA, Germania are cea mai puternică comunitate de cercetători în Sisteme Informatiche. Nu cunoșteam limba, dar costurile erau semnificativ mai mici. În plus, existau deja colaborări între Facultatea de Informatică ieșeană și mai multe institute de

profil din Germania. Din aceste motive am optat pentru Germania.

„Mi-a folosit extrem de mult pregătirea teoretică pe care am primit-o în România”

Nu pot spune că sistemul de învățământ din Germania este mai bun sau mai rău decât cel din România. Cred că ambele sisteme prezintă, atât avantaje, cât și dezavantaje. De exemplu, mie mi-a folosit extrem de mult pregătirea teoretică pe care am primit-o în România. Din păcate, însă, la începutul anilor 2000 nu erau foarte multe proiecte la nivel universitar prin care să văd și aplicabilitatea lucrurilor învățate. Cred că astăzi lucrurile s-au mai schimbat. Însă eu am început să apreciez valoarea lucrurilor învățate odată ajuns în Germania, atunci când, în cadrul studiului, am avut posibilitatea să lucrez la proiecte de cercetare.

Din punctul meu de vedere, un rol fundamental în educație îl are valoarea personalului didactic – a profesorilor, iar profesori buni și profesori slabi există peste tot. În România eu am avut norocul să dau peste doi profesori foarte dedicați, care mi-au marcat fundamental parcursul academic. Este vorba despre domnul prof. Vlad Giurcanu de la Colegiul Național „Gh. Roșca Codreanu” din Bârlad și despre domnul prof. dr. Sabin-Corneliu Buraga de la

Facultatea de Informatică din cadrul Universității „Al. I. Cuza” din Iași, cărora le sunt foarte recunoscător. Căpătând ceva experiență despre cum ar trebui să fie profesorul ideal, în Germania mi-am ales îndrumătorul de doctorat cu foarte mare grijă. L-am găsit în persoana domnului prof. dr. Wolf-Tilo Balke, un om dedicat întru totul științei, de la care am învățat foarte multe.

„Am fost primit foarte bine”

R.: Privind puțin în urmă, credeți că mentalitatea occidentală, germană în special, v-a schimbat și pe dumneavoastră? În bine sau în rău?

S.H.: Nu știu dacă există o „mentalitate germană” și dacă această mentalitate m-a schimbat sau dacă pur și simplu m-am maturizat. Am observat că astăzi îmi este mult mai greu, dacă nu imposibil, să accept decizii sau lucruri pe care nu le pot înțelege. Nu mai pot accepta atitudini de genul „asta este” sau „așa s-a hotărât”, dacă argumentele aduse nu justifică hotărârea luată.

R.: Cum ați fost primit de germani, atunci când ați ajuns la studii acolo? Au fost reci, circumspecți, sau, din contră, deschiși și prietenoși?

S.H.: Vă pot spune cu sinceritate că am fost primit foarte bine. Nu au fost circumspecți în niciun fel. Faptul că am studiat informatică în România a fost văzut ca o garanție că trebuie să fiu bun la informatică. Mi-am făcut prieteni destul de repede.

„Mă simt acasă, atât în Germania, cât și în România”

R.: Ați întâlnit acolo, probabil, și alți studenți români. Cum i-ați caracteriza și care sunt relațiile dintre dumneavoastră? Ați cunoscut și români care să vă facă să vă fie rușine de originea dumneavoastră?

S.H.: Am avut posibilitatea să cunosc mulți studenți români. Cu mulți dintre aceștia am legat o prietenie frumoasă și ne întâlnim și astăzi regulat. Niciunul dintre aceștia nu m-a făcut să-mi fie rușine de originea mea. Dimpotrivă.

R.: În această perioadă, unde vă simțiți mai acasă? Unde aveți mai mulți prieteni, unde vă place să vă petreceți sărbătorile, vacanțele, unde vă simțiți mai apreciat?

S.H.: Mă simt acasă, atât în Germania, acolo unde îmi petrec acum majoritatea tim-

În excursie la Bran

pului, cât și în România, la părinți, unde vin cu drag de sărbători sau în concediu. Am prieteni în ambele țări și nu numai.

„Consider că România este o țară civilizată”

R.: Ați declarat, într-un alt interviu, că ați dori ca, la finalizarea doctoratului, să vă întoarceți în țară. De ce? Nu ar fi mai confortabil pentru dumneavoastră să rămâneți într-o țară civilizată, unde v-ați adaptat și unde aveți deja un loc de muncă?

S.H.: Doresc din start să precizez că eu consider că România este o țară civilizată. Diferențele nu sunt chiar așa de mari cum se crede. Sigur, e o diferență de infrastructură și de putere financiară. Mi-ar fi mai greu să mă gândesc la întoarcerea în țara de origine, dacă aș proveni din țări precum Congo, Zimbabwe sau Nigeria. În contextul actual, în care Europa devine din ce în ce mai unită, aș spune că Europa este casa mea și că pot munci câțiva ani în București, precum pot munci câțiva ani în Berlin sau în alt oraș european. Va depinde mai mult de cât de interesant este locul de muncă respectiv. Din punct de vedere financiar, în ultimii ani salariile în România în Informatică au devenit competitive.

Ceea ce mă îngrijorează pe mine astăzi la România este lipsa de consecvență și responsabilitate la nivel politic, precum și lipsa curajului de a condamna ceea ce este condamnat. Mă refer aici și la o serie de evenimente petrecute recent în România, care sunt cel puțin ciudate și care au fost puse sub semnul întrebării de mai toate cancelariile străine.

Aplicarea legii, transparența deciziilor, stigmatizarea promovării incompetenței – câteva măsuri de dorit pentru România

R.: *În aceste vremuri, foarte mulți tineri români consideră că nu se pot realiza decât în străinătate. Dumneavoastră, dacă ați avea aceeași putere, ce ați dori să schimbați în România, pentru ca exodul să înceteze?*

S.H.: Plecarea tinerilor în străinătate nu este un factor negativ. Faptul că mulți nu se mai întorc este o problemă. Iar acest fenomen nu poate fi schimbat, nici peste noapte și nici cu una - două măsuri simple. Cred că vorbim despre un proces de lungă durată. Un rol important în acest sens îl are Liga Studenților Români din Străinătate. Prin proiecte dedicate absolvenților de studii în străinătate cum ar fi „Hai Acasă!”, LSRS propune o soluție concretă pentru reintegrarea tinerilor cu experiență internațională.

Dacă ar fi să nominalizez câteva măsuri de bun-simț, care cred eu că ar ajuta semnificativ, atunci m-aș concentra pe:

- * aplicarea cu strictețe a legii – există senzația că persoane cu puternic sprijin politic sunt intangibile pentru justiție; pedepsirea cu

strictețe a delictelor financiare – confiscarea cu consecvență a bunurilor/averilor ce nu pot fi justificate prin veniturile declarate;

- * transparență maximă în ce privește documentele oficiale și procesul de decizie pe modelul țărilor nordice, în care toate documentele oficiale sunt publicate pe internet și sunt accesibile oricărui cetățean, ONG-urilor sau presei;

- * stigmatizarea promovării incompetenței la nivel politic și administrativ – teste de inteligență, limbi străine și cultură generală pentru orice persoană cu funcție de conducere în aparatul de stat și în partidele politice;

- * finanțarea susținută a universităților și înființarea de gremii de orientare strategică pentru fiecare universitate după modelul institutelor de cercetare din Germania, alcătuite din persoane de renume internațional din fiecare domeniu, care să evalueze la fiecare 2 ani activitatea academică a universității respective și să stabilească/ajusteze strategia de dezvoltare împreună cu conducerea acesteia;

- * responsabilizarea generațiilor viitoare prin ore de educație civică în școli care să accentueze principii precum onoarea, responsabilitatea și corectitudinea.

Alături de colegi

VALORI ROMÂNEȘTI

20 de ani de la înființarea
Episcopiei Ortodoxe a Covasnei și Harghitei

Dr. Ioan LĂCĂTUȘU

La 25 septembrie 2014 se împlinesc 20 de ani de la înființarea Episcopiei Ortodoxe a Covasnei și Harghitei și de la întronizarea în scaunul arhieresc a Înalt-preasfințitului Părinte Arhiepiscop Ioan Selejan.

Prima mențiune despre propunerea de înființare a unei Episcopii, cu aria de acoperire a parohiilor ortodoxe din arcul intracarpatic, datează din perioada interbelică. Astfel, în primăvara anului 1936, primăria municipiului Târgu-Mureș a propus înființarea unui vicariat ortodox pentru credincioșii din „secuime”, cu sediul în acest oraș. După decembrie 1989, pe fondul frământărilor existente în viața credincioșilor din județele Covasna și Harghita, a fost reluată propunerea de înființare a unei episcopii în zonă, de către mai multe personalități laice și bisericești și de către reprezentanții societății civile românești din județele Covasna și Harghita.

Între anii 1990-1994, conducerile asociațiilor Liga cultural-creștină „Andrei Șaguna” din Sfântul Gheorghe și Fundația cultural-creștină „Miron Cristea” din Miercurea-Ciuc au întreprins numeroase demersuri pentru sprijinirea Bisericii Ortodoxe din zonă (dezbateri, memorii, un film documentar – care a fost vizionat și de către membrii Sfântului Sinod), formulând propunerea de înființare a unei eparhii, inclusiv în cadrul unor audiențe la Preafericitul Părinte Teoctist, Patriarhul României, la Înalt-preasfințitul Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, la Președintele României, Ion Iliescu, și la Adrian Năstase, Președintele Camerei Deputaților.

La data de 11 ianuarie 1994, Adunarea Națională Bisericească a hotărât înființarea unei noi eparhii a Bisericii Ortodoxe Române, în județele Covasna și Harghita. Pe baza acestei hotărâri, în perioada ianuarie-septembrie 1994, s-au desfășurat toate demersurile prevăzute de rânduielile bisericești și, astfel, la praznicul

Sfântului Prooroc Ilie Tesviteanul, în 20 iulie 1994, la Mănăstirea „Sfântul Ilie” din Toplița, ctitorie a patriarhului Miron Cristea, s-a săvârșit hirotonia P.C. Arhimandrit Ioan Selejan ca episcop al Episcopiei de Covasna și Harghita, iar duminică, 25 septembrie 1994, a avut loc, la Miercurea-Ciuc, instalarea ca episcop a Prea-

Catedrala Ortodoxă Română din Sfântul Gheorghe

sfinției Sale. Sfânta Liturghie a fost săvârșită de Preafericitul Părinte Teoctist, Patriarhul României și Preafericitul Partenie al Alexandriei – aflat în vizită în țara noastră – cu un mare sobor de mitropoliți, arhiepiscopi, episcopi, preoți și diaconi.

După 15 ani de rodnică păstorire, duminică, 23 august 2009, în cadrul Sfintei Liturghii Arhieresti, Preafericitul Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, i-a acordat ÎPS Ioan

Selejan rangul de Arhiepiscop Onorific pentru „activitatea ierarhică pilduitoare și slujire chiriarhală deosebită, constând în lucrări misionar-pastorale și administrative de excepție, în scopul consolidării vieții bisericești, creșterii numărului unităților bisericești, edificării de noi locașuri de cult, asigurării personalului de cult și a personalului neclerical necesar, restaurării și întăririi vieții monahale, activității educative, cultural-religioase și editoriale, în sprijinul întăririi prezenței ortodoxe și românești în acest ținut străbun”.

Prin alegerea și instalarea Înaltpreasfințitului Părinte Ioan ca episcop al nou-înființatei Eparhii a Covasnei și Harghitei, în septembrie 1994, a început un nou capitol în viața preoților, monahilor și credincioșilor din județele Covasna și Harghita. Avea să înceapă, pentru ÎPS Ioan, lungul drum al muncii de teren, al nenumăratelor vizite canonice, al reparării, construirii, pictării și repictării de lăcașuri sfinte, bisericici și mănăstiri, al hirotoniilor de preoți și al muncii neobosite de apropiere a credincioșilor de sfintele altare și de înflorire a vieții monahale.

Latura misionar-pastorală a preoțimii a constituit un obiectiv important pentru Înaltpreasfințitul Părinte Ioan. Astfel, un prim pas a fost acela de a școlariza tineri din cele două județe la seminariile și facultățile de teologie din țară și hirotonirea lor, urmărind în acest sens și o anumită stabilitate a preoților în parohii.

Menționăm că, în cei 20 ani de existență a Episcopiei, ÎPS Ioan a hirotonit un număr de aproape 100 preoți, peste 90 % dintre aceștia sunt din localitățile eparhiei, ceea ce este o mare realizare sub aspect pastoral-misionar. Familiile preoților au asigurate condiții decente de trai. Prin grija Vlădicului Ioan, acum accentul este pus pe latura calitativă a personalului clerical, respectiv pe perfecționarea pregătirii teologice, culturale și științifice a acestuia. Pentru a intensifica pastorația credincioșilor, ÎPS Ioan a îmbunătățit organizarea administrativ-bisericească prin înființarea unor parohii noi, numărul lor crescând de la 99 de parohii în 1994, la 132 în anul 2014, cu 148 de filii. La propunerea Î.P.S. Ioan, Adunarea Eparhială din primăvara anului 2006 a aprobat înființarea, pe lângă cele două protopopiate existente, Protopopiatul Miercurea-Ciuc și Protopopiatul Sfântul Gheorghe, a încă două protopopiate: Protopopiatul Toplița și Protopopiatul Întorsura Buzăului.

La înființare, Episcopia Covasnei și Harghitei avea în jurisdicție patru așezăminte monahale. O contribuție deosebită la reînnoirea

vieții monahale în Eparhia Covasnei și Harghitei o are Înaltpreasfințitul Părinte Ioan, sub a cărui oblăduire duhovnicească s-au înființat cinci mănăstiri și un schit, pe lângă cele existente care au fost reorganizate.

Hramurile mănăstirești și parohiale au fost tot atâtea prilejuri pentru a trăi în comuniune, pentru unirea forțelor spirituale spre propulsarea binelui comun; cu aceste ocazii, împreună cu numeroși credincioși, au fost prezenți binefăcători și prieteni constanți ai Episcopiei, personalități ale vieții publice locale, regionale, naționale, studenți, elevi, grupuri de colindători ș.a. Prin intervenția Înaltpreasfinției Sale, prin Hotărâre de Guvern, aprobată ulterior de Parlamentul României, s-a obținut un număr de 250 de posturi pentru personalul neclerical din Eparhie. Pornind de la specificul eparhiei, ÎPS Ioan manifestă o grijă permanentă pentru sprijinirea parohiilor cu credincioși puțini, pentru ca „acea mână de credincioși români” să nu rămână fără păstor sufletesc din simplul motiv că sunt puțini.

Pentru asigurarea surselor proprii de finanțare, prin strădania ÎPS Ioan, în cei 20 ani de activitate, Episcopia și-a constituit un patrimoniu social-economic valoros, format din mai multe imobile cu destinație culturală, socială, economică și locativă. În toată perioada 1994-2014, acest mare volum de investiții pentru construirea, repararea, pictarea, restaurarea bisericilor, mănăstirilor și caselor parohiale, s-a realizat din fondurile proprii ale Episcopiei Covasnei și Harghitei, din cele primite de la bugetul de stat, alocate prin Secretariatul de Stat pentru Culte și din donații ale ctitorilor și credincioșilor din Eparhie și din întreaga țară.

O importanță deosebită s-a acordat reafacerii patrimoniului parohiilor. În perioada 1994-2014, în Eparhia Covasnei și Harghitei s-au desfășurat ample lucrări de restaurare a bisericilor și caselor parohiale, de construire a unor noi biserici, mănăstiri și case parohiale, de pictare și refacere a picturii locașurilor de cult, din cadrul eparhiei: 35 de biserici construite, 5 mănăstiri și schituri construite, 30 de case parohiale construite, 140 de biserici reparate, 60 de case parohiale reparate, 50 de biserici pictate și repictate, 4 capele militare construite, 3 capele școlare amenajate, 3 capele amenajate în spitale, o capelă amenajată la Penitenciarul din Miercurea-Ciuc. Sunt realizări obținute printr-o bună chivernisire a fondurilor proprii și a celor provenite din donații și sponsorizări, cu spiritul gospodăresc, devenit proverbial, al Vlădicului Ioan. Aceste „investiții strategice” au menirea

de a vindeca rănille adânci care au persistat de zeci de ani, în comunitățile parohiale ortodoxe din cele două județe și să asigure condițiile necesare păstrării credinței strămoșești, inclusiv în parohiile cu puțini credincioși, parohii al căror număr, potrivit datelor recensământului populației din anul 2011, a scăzut îngrijorător, atât în județul Covasna, cât și în județul Harghita.

Prin strădania ÎPS Ioan s-a acordat o atenție deosebită identificării și recuperării spațiilor sacre din cuprinsul eparhiei. În acest sens, pe locul bisericilor dărmate în perioada 1940-1989, cele mai multe după Dictatul de la Viena, au fost ridicate Cruci la Căpeni, Comolău, Vârghiș, județul Covasna, și au fost rezidite bisericile-ruină de la Herculan și Doboșeni, județul Covasna. De remarcat misiunea asumată cu mult curaj și mare râvnă de ÎPS Ioan Selejan – de repunere la verticală a lăcașelor și așezămintelor de cult lăsate de izbeliște peste o jumătate de secol și de reconstrucție a celor dărmate sub diferite valuri ale istoriei.

După separarea instituțiilor de cultură pe criterii etnice și transformarea fostelor muzee județene în muzee secuiești, ÎPS Ioan s-a preocupat în mod constant de sprijinirea, înființarea și funcționarea unor instituții de cultură aflate în subordinea Ministerului Culturii și Cultelor și, drept urmare, finanțate de la bugetul central al statului, cum sunt Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni și Centrul Cultural Toplița. A militat pentru înființarea și asigurarea condițiilor optime de funcționare a unor instituții proprii de cultură bisericească și laică, cum sunt Centrul Ecleziastic de Documentare „Mitropolit Nicolae Colan”, înființat în anul 1996 în fostul sediu al Băncii Române de Dezvoltare din Sfântul Gheorghe, primit de Episcopia Covasnei și Harghitei prin Hotărâre de Guvern, și Centrul Cultural „Patriarh Miron Cristea” din Miercurea-Ciuc, înființat în anul 2001, în casa construită de primul prefect român al județului Ciuc, în perioada interbelică și achiziționată de Episcopie.

Continuând proiectele și manifestările, devenite tradiționale și organizând altele noi, împreună cu partenerii lor, în cursul celor două decenii, au fost organizate manifestări științifice, culturale cu participare națională și internațională (sesiuni științifice, simpozioane, mese rotunde, colocvii, reuniuni, dezbateri, expoziții documentare etc.). În decursul anilor, cu sprijinul și implicarea nemijlocită a ÎPS Ioan, aceste instituții au întreprins numeroase cercetări interdisciplinare asupra istoriei și culturii românilor din arcul intracarpatic. Numai la cele 19

ediții ale Sesiunii Naționale de Comunicări Științifice „Românii din sud-estul Transilvaniei. Istorie. Cultură. Civilizație”, au participat peste 1.000 de cercetători din domeniul arheologiei, istoriei, etnografiei, teologiei, sociologiei, demografiei, culturii ș.a.

În anul 1999, s-a înființat Editura „Grai Românesc”, care, împreună cu Editura „Eurocarpatica” a Centrului European de Studii din Sfântul Gheorghe, a editat până în prezent peste 150 de volume, lucrări cu tematică teologică, istorică, etnografică, demografică, literară, sociologică ș.a. Episcopia Covasnei și Harghitei editează revista trimestrială *Grai Românesc* – foaie de spiritualitate ortodoxă a Episcopiei Covasnei și Harghitei, ajunsă în cei 14 ani de la apariție, la numărul 63, și publicația *Angvstia* – seria arheologie, istorie, etnografie și sociologie, Anuarul Centrului Ecleziastic de Documentare „Mitropolit Nicolae Colan” și al Muzeului Național al Carpaților Răsăriteni din Sfântul Gheorghe, din care, în perioada 1996-2014, au fost editate 17 numere.

ÎPS Ioan a acordat o grijă deosebită învățământului teologic seminarial, universitar și postuniversitar, îndrumând mulți licențiați în teologie pentru continuarea studiilor la masterate și doctorate, în țară și străinătate. Cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Ioan au fost școlarizați în cei 20 ani, peste 200 de elevi seminariști, studenți teologi, masteranzi, doctoranzi în teologie și studenți la facultățile de medicină. Dintre tinerii licențiați în teologie, unii au fost hirotoniți preoți pentru parohiile din episcopie, alții predau religia, limba română, limbile străine în școlile și liceele din cadrul eparhiei, iar o parte lucrează în administrația de stat.

În cadrul Episcopiei Ortodoxe a Covasnei și Harghitei, activitatea socială, misionară, religioasă este coordonată de Înaltpreasfințitul Ioan Selejan. Biroul de asistență socială al episcopiei a inițiat și a sprijinit în perioada 1994-2014 programele sociale: „Solidaritate creștină”, „Ajutor de urgență pentru familiile sărace”, „Aproape de semenii”, „Lăsați copiii să vină la Mine”, „Copiii în vacanță”, „Tinere talente” ș.a.

Sub patronajul ÎPS Ioan, în județele Covasna și Harghita, își desfășoară activitatea un număr de peste 30 de asociații, ligi, fundații culturale-creștine și civice. În anul 2005, cea mai mare parte a acestor asociații au format Forumul Civic al Românilor din Covasna și Harghita, federație care s-a extins, în anul 2010, prin asocierea altor organizații neguvernamentale din județul Mureș. Forumul are scopul „de a asigura

coordonarea și unitatea de acțiune a societății civile românești din cele trei județe, în vederea păstrării și dezvoltării identității naționale a românilor din zonă și a asigurării unei conviețuiri interetnice normale, în interesul bunăstării generale și al binelui public, în contextul integrării României în structurile europene. ÎPS Ioan Selejan este președintele de onoare al Forumului Civic al Românilor din Covasna, Harghita și Mureș.

Episcopia Ortodoxă a Covasnei și Harghitei, în cei 20 de ani ai ființării sale, păstorită cu har și vrednicie de Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop Ioan Selejan, a constituit același stâlp puternic al păstrării și afirmării credinței strămoșești și al identității românești, în spațiul multiethnic și pluriconfesional din sud-estul Transilvaniei. Îndeplinindu-și rânduielile îndătinat, eparhia a fost, în același timp, „puntea” de legătură a românilor ortodocși din arcul intracarpatic cu țara și cu lumea, fapt ilustrat elocvent de bogata agendă pastorală a Înaltpreasfinției Sale Ioan Selejan – prezență deosebit de activă în comunitățile parohiale din eparhie și în viața publică locală, regională, națională și internațională.

Pastorația specifică Vlădicului Ioan este caracterizată printr-o mare iubire și dăruire pentru credincioșii săi, dar și prin dinamism, pragmatism și prin implicare activă în viața parohiilor, prin sprijinul efectiv acordat în rezolvarea a numeroase și complexe aspecte punctuale din întreg spectrul problemelor cu care s-au confruntat comunitățile locale. În toți acești ani, au continuat întâlnirile ÎPS Ioan cu înalți demnitari ai statului român – președinți, prim-miniștri, miniștri, parlamentari, reprezentanți ai mediului academic și ai societății civile, oameni de cultură și credincioși din toate categoriile sociale și din întreg spațiul românesc.

Activitatea social-filantropică din cadrul eparhiei a sporit mereu în eficiență, în multe parohii, prioritar fiind proiecte și programe sociale precum: *Ajutor social de urgență* (de care au beneficiat 400 de persoane), *Aproape de semenii* (în cadrul căruia a fost asigurată o masă de prânz unor persoane nevoiașe), acțiunile caritabile *Bucuria Crăciunului* și *Solidaritatea creștină*, *Din suflet pentru suflet*, proiectul *Prevenirea abandonului școlar* (de care au beneficiat 420 de elevi). S-au extins acțiunile de voluntariat, în mai multe parohii, au fost ajutate comunitățile de romi de la Miercurea-Ciuc, Toplița, Hetea, Hăghig și deținuții de la Penitenciarul din Miercurea-Ciuc.

Cu toate greutățile cunoscute, pe care le-a străbătut societatea românească, în perioada post-

decembristă, cu ajutorul lui Dumnezeu, printr-o păstorire înțeleaptă a Vlădicului Ioan Selejan și o implicare ziditoare a părinților protopopi, a preoților parohii, a stareților așezămintelor monahale și a majorității credincioșilor din eparhie, bilanțul activităților pastorale, culturale, economice și sociale este unul rodnic.

Cu aceeași dăruire jertfelnică, în toți acești ani, ÎPS Ioan a avut o agendă pastorală pe cât de bogată, pe atât de diversificată, caracterizată printr-o fericită îmbinare între preocupările duhovnicești și cele pragmatice, impuse de implicarea Bisericii în viața cetății, agendă care cuprinde: participarea Înaltpreasfinției Sale la evenimente reprezentative din cadrul Patriarhiei și la conferințe internaționale dedicate dezbaterii unor teme majore ale vieții bisericești contemporane; colaborarea cu autoritățile locale în derularea proiectului privind prevenirea abandonului școlar și în rezolvarea multor altor probleme de larg interes public; întâlnirea cu lideri importanți ai vieții publice românești (demnitari, diplomați, ziariști, oameni de cultură ș.a.) și susținerea necesității elaborării unei strategii coerente de dezvoltare a celor două județe.

În cei 20 de ani de la înființare, s-a evidențiat rolul de excepție pe care îl îndeplinește Episcopia Ortodoxă a Covasnei și Harghitei în misiunea sa sfântă de păstorire a credincioșilor români din arcul intracarpatic și în asigurarea dăinuirii și afirmării spiritualității ortodoxe și identității românești în mediul multiethnic și pluriconfesional din această binecuvântată zonă din inima României. Este de domeniul evidenței, puternica implicare a Episcopiei Ortodoxe a Covasnei și Harghitei în viața cetății, respectiv în a celor 132 de parohii ortodoxe, opt mănăstiri și două schituri din cadrul protopopiatelor Miercurea-Ciuc, Toplița, Sfântul Gheorghe și Întorsura Buzăului, precum și aceeași îmbinare fericită între dimensiunea duhovnicească, spirituală și de mare profunzime teologică și cea pragmatică, managerială, atât de bogată în împliniri a pastorației Vlădicului Ioan.

Din inițiativa Vlădicului Ioan au fost încheiate protocoalele de colaborare între Episcopia Ortodoxă a Covasnei și Harghitei și Inspectoratele pentru Situații de Urgență, precum și primăriile din județele Covasna și Harghita în vederea gestionării consecințelor unor evenimente nedorite din viața comunităților locale. Demne de amintit sunt proiectele comune desfășurate cu profesorii de religie, demersurile pentru prevenirea abandonului școlar – „proiect în care implicarea statului este încă greoaie”, ajutorarea sinistraților din celelalte regiuni ale

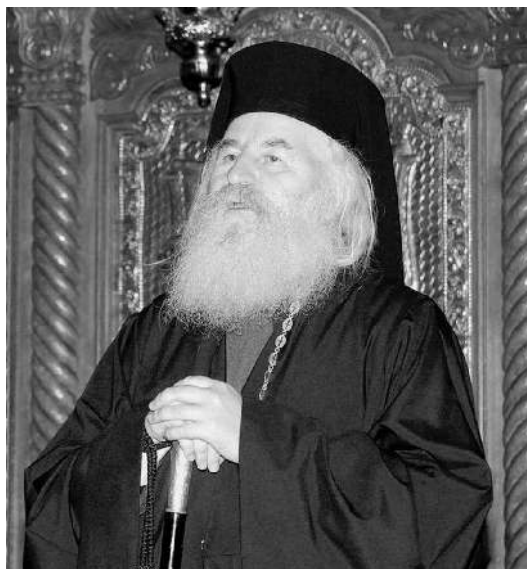
țării cu importante sume de bani și materiale de construcție, numeroasele acțiuni de asistență socială, de sprijinire a celor aflați în nevoie etc.

În nenumărate ocazii, ÎPS Ioan a subliniat necesitatea unei strânse colaborări între biserică, școală, administrația locală și societatea civilă pentru asigurarea solidarității membrilor comunităților parohiale. Promovarea valorilor bisericii străbune, a sentimentului de frățietate și înțelegere sunt doar câteva dintre obiectivele prezente în activitatea Episcopiei Ortodoxe a Covasnei și Harghitei.

A hărăzit Dumnezeu ca în fruntea noii episcopii să se afle omul providențial, Vlădica Ioan Selejan, care, împreună cu principalii săi colaboratori, preoți și mireni, a identificat prioritățile, a evaluat modestele posibilități și a declanșat o sublimă mișcare de solidaritate creștină și românească, cu efecte deosebit de benefice pentru atât de îndelung și greu încercata obște a credincioșilor ortodocși din zonă. Îndeplinindu-și menirea exprimată cu claritate, încă de la înființarea sa, „de a păstra pe pământ românesc identitatea românească și credința moșilor și strămoșilor”, noua episcopie, prin înțelepciunea și neodihna ierarhului său, a devenit „un factor de pace și bună înțelegere între toți creștinii și locuitorii zonei”.

La trecerea în mileniu al III-lea, când lumea a marcat 2000 de ani de creștinism, ÎPS Ioan a îndemnat preoții și credincioșii din întreaga eparhie să acționeze pentru întărirea credinței și pentru sporirea funcțiunilor sociale, culturale și de solidaritate umană ale fiecărei parohii. Racordându-ne, prin fapte, la aceste deziderate, Vlădica Ioan ne amintește de fiecare dată cât de important este să nu uităm că Biserica împreună cu cultura unește acolo unde politica dezbină, ceea ce pentru păstrarea și afirmarea identității noastre naționale, în această parte de țară, reprezintă o problemă vitală.

Episcopia Ortodoxă a Covasnei și Harghitei este în pas cu vremurile actuale, având relații bune cu celelalte culte, respectând oamenii, tradițiile și concepțiile lor religioase. Cu Biserica Romano-Catolică și cu celelalte confesiuni maghiare din zonă s-au stabilit relații de respect reciproc. În relațiile cu celelalte culte, s-a încercat mereu să se mențină un echilibru inter-religios, deoarece în multe localități populația este mixtă; sunt multe și familiile etnic mixte care participă, atât la slujbele ortodoxe, cât și la cele ale confesiunii căreia îi aparține soțul sau soția, contribuind prin acest duh de pace la menținerea stării de înțelegere și toleranță. Episcopia nu are niciun proces cu frații greco-catolici, iar

Sursa: www.ziarulumin.ro

*ÎPS Arhiepiscop Ioan
al Episcopiei Covasnei și Harghitei*

modul în care a fost rezolvată problema acestora la Toplița a fost apreciat la nivel național.

Trebuie subliniat rolul important al Episcopiei Ortodoxe a Covasnei și Harghitei în păstrarea și afirmarea identității culturale și confesionale a românilor din județele Covasna și Harghita, iar, prin faptele ziditoare, ÎPS Ioan Selejan – omul potrivit și binecuvântat de Dumnezeu, la locul și timpul potrivit – este un veritabil susținător și apărător al pilonilor Neamului Românesc din curbura interioară a Carpaților: Biserica, Școala, Cultura, Armata.

Pe bună dreptate, în mass-media locală, regională și națională, în toți acești ani, s-au prezentat numeroase aspecte ale implicării ÎPS Ioan Selejan în viața spirituală, culturală, socială și civică a comunităților românești din cele două județe, de la problemele majore, cu consecințe de lungă durată asupra românilor din această parte de țară, până la sprijinul acordat soluționării unor cerințe și nevoi punctuale ale credincioșilor din eparhie. De remarcat disponibilitatea ÎPS Ioan de a interveni la forurile superioare de stat, pentru soluționarea unor probleme foarte importante privind funcționarea unor primării, școli, unități de cultură și a altor instituții din cele două județe.

În cunoașterea realităților din zonă, un rol important l-au avut întâlnirile ÎPS Ioan Selejan cu președinții României, cu majoritatea premierilor care au condus guvernele României în perioada 1994-2014, cu un număr mare de miniștri, secretari de stat, parlamentari, ambasadori și cu alți înalți demnitari, oameni de știință și cultură, reprezentanți de seamă ai vieții publice, ai mediului economic, ai societății civile și ai

mass-mediei, precum și cu ambasadori, reprezentanți ai NATO și alți diplomați străini.

ÎPS Ioan a fost implicat de mai multe ori în problemele dificile ale țării, în situații de conflicte sociale, cum a fost cel din ianuarie 1999, când, prin intervenția ÎPS Sale, s-a trecut peste o mare înclăștare socială, fiind numit Episcopul Păcii de la Cozia. Prin aceasta a dovedit că Biserica și slujitorii ei – ca următori ai poruncilor Mântuitorului – este cea care are întotdeauna soluția cea mai bună: pacea, dragostea față de semenii.

Pe lângă momentele de normalitate, echilibru și spirit ecumenic, pe parcursul celor 20 de ani au avut loc și unele evenimente nedorite: o campanie de denigrare prin mass-media maghiară a episcopiei; propagarea prin presă a falsului slogan „de cucerire a așa-zisului Ținut Secuiesc prin extinderea bisericilor cu cupole sub formă de ceapă” ș.a. În spațiul public post-decembrist românesc sunt prezente proiecte separatiste, de obținere a autonomiei teritoriale

pe criterii etnice, deși concetățenii de etnie maghiară se bucură de toate drepturile, la standarde europene, cei care au nevoie de sprijin pentru prezervarea și afirmarea identității etnice, confessionale și culturale, fiind românii, care sunt minoritari în această parte din inima României.

De aceea, meritul principal al celor 20 de ani de existență a Episcopiei Covasnei și Harghitei și de rodnică păstorie a ÎPS Ioan Selejan îl reprezintă schimbarea radicală de percepție și de perspectivă a românilor din această parte de țară: dintr-o comunitate aflată într-o permanentă „defensivă”, lipsită de posibilități de prezervare și afirmare a identității sale specifice, într-o comunitate, care, în ciuda dimensiunilor sale reduse, dispune de potențial și resurse umane pregătite, care, cu sprijinul fraților întru credință și neam, poate nu numai să „primească”, dar să și „dea”, atât patrimoniului cultural național, cât și celui spiritual valori perene, la nivelul performanțelor și exigențelor timpurilor pe care le trăim.

*Biserica Mănăstirii „Adormirea Maicii Domnului”
din Izvorul Mureșului*

Crăișorul Munților veghează din ceruri Ardealul – pământ dintotdeauna și pentru vecie românească

Arhimandrit dr. Emanuil RUS

Se împlinesc în anul acesta 190 de ani de la nașterea marelui erou al românilor Avram Iancu, patriot de săvârșit, simbol al luptei pentru dreptatea ardelenilor și pentru identitatea lor națională, cel mai iubit fiu al moșilor, pentru a căror libertate, prosperitate și viață demnă a luptat prin toate mijloacele politice, diplomatice sau militare avute la îndemână. Reeditarea monografiei lui Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, la editura Eikon în 2012, se vrea, în consecință, încă un omagiu adus „crăișorului munților”, care și-a câștigat un loc de frunte în panteonul neamului și a cărui memorie o cinstește nu doar Ardealul, ci întreaga suflare românească.

O primă variantă a monografiei *Avram Iancu* scrisă de Silviu Dragomir a fost publicată în anul 1924, cu ocazia împlinirii a o sută de ani de la nașterea Crăișorului. În anul 1965, la Editura Științifică, în colecția „Pagini din istoria patriei”, apare o nouă variantă, mult mai extinsă, la care Silviu Dragomir a lucrat, atât înainte, cât

și după ieșirea din nedreapta detenție la care l-au condamnat autoritățile comuniste. Această variantă a fost reeditată de două edituri prestigioase: Editura Dacia, în anul 1998 și Editura Biblioteca pentru Toți (în colaborare cu Editura Minerva), în anul 1988. Ediția din 1965 conține un *Cuvânt înainte* al autorului, 340 note de subsol, precum și 18 fotocopii, elemente la care, în ediția din 1998 a Editurii Dacia s-a renunțat din motive ce țin, probabil, de ușurarea lecturii, în ideea că editorul a avut în vedere o masă largă de cititori. Oricum, credem că nu a fost o măsură binevenită, întrucât transformă o lucrare științifică într-o proză, într-un fel de roman de aventuri, ce-i drept, deosebit de interesant. Pe de altă parte, cititorul nu-și poate face o impresie, fie ea și parțială, asupra volumului uriaș de muncă pe care l-a investit Silviu Dragomir în redactarea monografiei, care a necesitat punerea la contribuție a numeroase izvoare interne și externe, consultarea documentelor referitoare la Revoluția din 1848, a corespondenței conducătorilor acesteia etc. Ediția din 1965 are o prefață redactată de istoricul Vasile Maciu, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, iar cea din 1998 beneficiază de o pertinentă și implicată postfață aparținând scriitorului Radu Mareș. Ediția din anul 1988 a Editurii Biblioteca pentru Toți reproduce fidel textul ediției din anul 1965, are o prefață aparținând lui Francisc Păcurariu, care a îmbogățit și aparatul critic cu un Tabel cronologic și cu o Cronologie a Revoluției din 1848 din Transilvania și a vieții lui Avram Iancu.

Vom spune, din capul locului, că nu acordăm credit afirmației prefațatorului ediției din anul 1965, conform căreia, în elaborarea celei de-a doua variante a monografiei *Avram Iancu* „influențat de marxism, Silviu Dragomir și-a încoronat activitatea științifică prin elaborarea întinsei monografii Avram Iancu, concepută pe baza unui plan mult mai larg și cu mijloace de informare incomparabil mai numeroase decât

putuse avea la elaborarea lucrării de popularizare din 1924 referitoare la eroul moșilor”¹. Nici remarca următoare nu corespunde, după părerea noastră, realității: „Situarea pe pozițiile materialismului istoric face valoroasă lucrarea lui Silviu Dragomir, istoric de formație veche, dar care în ultimii ani ai vieții și activității sale a fost influențat de concepția marxist-leninistă asupra istoriei”². Silviu Dragomir a suferit enorm din cauza regimului comunist și nu i-a agreat nici doctrina, nici modul de a scrie istorie. Din anul 1949 până în 1955 a fost încarcerat la Sighetul Marmăției. Nu a îmbrățișat așa deodată istoricul Revoluției de la 1848 materialismul dialectic și istoric în varianta comunistă și cu atât mai puțin concepția marxist-leninistă despre lume și viață. Mai degrabă la aceste subterfugii de ordin ideologic a recurs Vasile Maciu pentru a trece monografia de barierele cenzurii, căci Silviu Dragomir a fost considerat de către comuniști „dușman al poporului”. Mai mult chiar, nu excludem ca, aceorași considerente să li se datoreze, atât reiterarea unor sintagme de felul: mase populare, mase țărănești, dușmani ai clasei feudale, clasă conducătoare, clasă exploatatoare, regim exploatator³ etc., (dintre care primele două apar obsesiv în corpul cărții), cât și cele două trimiteri la lucrări ale clasicilor marxism-leninismului⁴.

Monografia lui Silviu Dragomir nu este o simplă biografie a lui Avram Iancu. Ea se prezintă ca un studiu temeinic, detaliat și obiectiv, elaborat în spiritul criticismului istoric, bazat pe cercetări de arhivă, pe înregistrarea unor mărturii și amintiri, pe evaluări corecte, pe punerea la contribuție a tuturor surselor la care a avut acces autorul la acea dată. Ea ne oferă informații detaliate asupra stării de spirit a iobăgimii ardeleni din prima jumătate a secolului al XIX-lea, subliniază rolul covârșitor al intelectualității române din Ardeal în trezirea conștiinței naționale și în accentuarea demnității neamului, arătând cât de importantă a fost în acest proces solidaritatea tuturor marilor valori patriotice al românilor de dincoace și de dincolo de Carpați. Este descrisă, de asemenea, situația social-politică a Europei timpului, cu deosebire a Imperiului Habsburgic, sunt surprinse raporturile româno-maghiare, atât la nivelul oamenilor simpli, al iobagilor, cât și la nivel de intelectuali sau politicieni. Din paginile cărții răzbate cu

putere politică de dominare și învrăjbire a popoarelor practică de curtea de la Viena, alături de eforturile disperate și bezmetice ale oficialilor unguri de a-și adjudeca Ardealul, aerul de superioritate național-etnică pe care-l aveau cu ostentație aceștia ori de câte ori aveau ocazia, obstinția cu care refuzau recunoașterea românilor ca naționalitate distinctă într-un spațiu străbun în care ei, românii, erau majoritari și băștinași.

Monografia Avram Iancu este structurată în zece capitole, fiecare dintre acestea având două sau mai multe subdiviziuni, ale căror titluri, foarte sugestive și concise, oferă din start cititorului date esențiale asupra conținutului secvențelor respective, asupra evenimentelor relatate, lăsând totodată să transpară chiar unele puncte de vedere ale autorului. Iată câteva dintre acestea: *Copilăria lui Iancu*, *Adolescența*, *Zori de libertate* (capitolul întâi); *Primăvara lui 1848*, *Tribunul poporului* (capitolul al doilea); *Unica soluție: lupta cu armele în mâini*, *Prefectura din munți*, *Cele dintâi lupte* (capitolul al treilea); *Prietenul fărnaric*, *Victoria nobilimii maghiare*, *Cetatea din munți* (capitolul al patrulea); *Iancu și Kosuth*, *Bălcescu*, *Iancu și Kosuth*, *Sfârșitul revoluției maghiare* (capitolul al șaptelea); *Românii din Transilvania și împăratul*, *Biruința austro-rusă*, (capitolul al optulea); *Lupta împotriva reacțiunii*, *Iancu și împăratul* (capitolul al nouălea); *Umbra*, *Sfârșitul* (capitolul al zecelea).

Silviu Dragomir trece relativ repede peste prima perioadă din viața lui Avram Iancu, fără a omite, însă, niciun element semnificativ din anii copilăriei și formării lui intelectuale, care ar putea fi în măsură să ofere informații importante asupra unor factori educativi, instructivi sau de altă natură capabili a influența într-un fel sau altul evoluția și personalitatea Crăișorului. Aflăm, astfel, că eroul Apusenilor făcea parte dintr-o familie de oameni vrednici și inteligenți, ai cărei membri au îndeplinit responsabilități importante în cadrul comunității, fiind, juzi, preoți, gornici, paznici ai pădurilor etc. Unii dintre ei erau abonați la gazetele vremii, informându-se asupra evenimentelor sociopolitice fiind familiarizați cu ideile naționaliste ale epocii și „obsedați mereu de chinuitoarea problemă a românilor din Transilvania”⁵. Chiar dacă râvna, hărnicia și inteligența au asigurat multor membri ai familiei

1 Vasile Maciu, Prefață la Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, Editura Științifică, București, 1965, p. 8.

2 *Ibidem*, coperta a patra.

3 *Ibidem*, passim.

4 *Ibidem*, p. 12, 17.

5 Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1998, p. 6.

Iancului o relativă bunăstare, ei sufereau, alături de ceilalți iobagi din Apuseni, de pe urma „despuierii de drepturi, care li se aplica an de an”¹ de către regimul habsburgic. Silviu Dragomir subliniază faptul că „nemulțumirea moților mocnea neîntrerupt și după răscoala lui Horea, alimentată zi de zi de politica Austriei, de răutatea funcționarilor camerali”² și de „abuzurile la care se dedau slujbașii împărăției pentru a deposeda pe moți de drepturile lor”³.

Una dintre trăsăturile fundamentale ale personalității moților surprinsă magistral de către Silviu Dragomir a fost dorul de libertate, care, „sădit încă din copilărie în sufletul lui Avram Iancu, nu se va stinge niciodată”⁴. Instrucția și educația asimilate în școala primară, gimnaziu sau în liceu nu i-au atenuat câtuși de puțin această trăsătură și nici nu i-au afectat sentimentele patriotice și conștiința apartenenței la un neam măreț, la a cărui demnitate națională au atentat numeroase alte nații. Nu și-a pierdut nici credința adevărată, strămoșească. În ciuda politicii de deznaționalizare duse de autoritățile maghiare și a presiunii exercitate de reprezentanții confesiunii catolice, chiar prin dascălii școlilor pe care le-a urmat, Avram Iancu a rămas un creștin ortodox adevărat, apărător neobosit al drepturilor și libertăților poporului său. A fost un elev eminent, disciplinat și manierat, care și-a însușit cu temeinicie o serie de cunoștințe din diverse domenii, a învățat limbile maghiară, germană și latină, în aceasta din urmă purtând conversații chiar cu împăratul de la Viena.

Încă din perioada studiilor liceale, tânărul Avram Iancu face cunoștință cu ideile naționaliste maghiare, dar și cu tendința firească de emancipare politică a românilor. Anii de studenție au coincis cu acutizarea acestei tendințe mai ales în rândurile studenților de la drept și filozofie, dintre care s-au selectat ulterior numeroși participanți la Revoluția de la 1848, unii devenind colaboratori apropiați, tribuni și oameni de încredere ai lui Avram Iancu. Viitorul conducător al moților s-a lovit de pe acum de exclusivismul multor tineri maghiari, educați în spiritul intoleranței față de celelalte etnii din Ungaria și mai cu seamă față de români. Până și

simpla conversație în limba română era deranjantă pentru ei, semnificativ fiind în acest sens conflictul violent declanșat de un grup de tineri unguri la funeraliile unui student român, pe motiv că discursul funebru a fost rostit în limba română. Tinerii studenți români, din rândurile cărora se disting de pe-acum Avram Iancu, Alexandru Bohățiel și Alexandru Papiu Ilarian, își propun să risipească starea de letargie, care pare să se fi instalat în popor, fiind de părere că „românul nu se poate mântui decât prin iubirea și îmbrățișarea culturii și prin sporul de științe”⁵. Avram Iancu a evaluat în mod realist situația românilor din Transilvania, înțelegând mai bine și mai devreme decât oricine altcineva că nobilimea și, în general, maghiarimea transilvană nu va fi dispusă niciodată să recunoască drepturile firești, legitime ale românilor, căci, spunea el „nu cu argumente filosofice și umanitare se pot convinge tiranii, ci doar cu lancea lui Horea”⁶. După terminarea studiilor juridice Avram Iancu încearcă să obțină o slujbă în administrația fiscală de la Sibiu, dar renunță repede, convingându-se de discriminarea etnică ridicată la rang de principiu de către oficialitățile maghiare. Se decide să se dedice avocaturii, stabilindu-se, în anul 1847, la Târgu-Mureș, „cel mai important centru al națiunii secuiești, una dintre cele trei națiuni dominante”⁷, în calitate de stagiar la Tabla Regească, „suprema curte judiciară a principatului Transilvaniei”⁸. Aici își perfecționau cunoștințele juridice aproximativ 200 de tineri, dintre care 34 erau români, ceilalți fiind maghiari. Avram Iancu se impune în scurt timp „prin farmecul său înnăscut, prin pasiunea ce o pune în convingerile politice și prin voința care nu cunoaște niciun obstacol”⁹. Deși tinerii juriști practicanți ai Tablei Regești erau uniți prin preocupările profesionale comune și prin modul identic de a-și petrece timpul liber, se vede limpede că existau suficiente fricțiuni de ordin etnic pe fondul unui exclusivism unguresc manifestat cu obstinație și al unei acutizări a conștiinței naționale a intelectualilor români, care nu mai agreează politica discriminatorie promovată de autoritățile imperiale și de nobilimea maghiară aflată la conducerea comitatului transilvan. Au

2 Ibidem, p. 7.

3 Ibidem, p. 9.

3 Ibidem.

4 Ibidem.

5 Ibidem, p. 12.

6 Ibidem, p. 14.

7 Ibidem, p. 15.

8 Francisc Păcurariu, *Cronologia Revoluției din 1848 a românilor din Transilvania și a vieții lui Avram Iancu*, în Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, Editura Biblioteca pentru Toți. Minerva, București, 1988, p. XXV.

9 Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1998, p. 15.

loc incidente interetnice, intelectualii români sunt priviți cu multă suspiciune, iar orice asociere a acestora este considerată un pericol la adresa așa-zisei ordini de drept susținute de oficialii maghiari, comportament care, din păcate, caracteriza și pe marea majoritate a tinerilor juriști maghiari practicanți la Tabla Regească.

Mișcările revoluționare ale anului 1848 au produs o vie agitație și în rândurile tinerilor juriști de pe lângă Tabla Regească. Maghiarii s-au bucurat aflând că s-a constituit un nou guvern al Ungariei și redactează o proclamație prin care cereau unirea cu „patria soră”¹. Celelalte revendicări „la zi”, cum ar fi abolirea iobăgiei erau lăsate pe un plan secund, iar despre existența națiunii române nu se suflă o vorbă măcar. Tinerii juriști români pretind ca proclamația să ceară ștergerea iobăgiei „fără nicio despăgubire, să se respecte toate naționalitățile și limbile lor, realizându-se o desăvârșită egalitate politică și civilă, pentru a se putea bucura de libertate toți cetățenii, nu numai unii”². Alexandru Papiu Ilarian face următoarea declarație în legătură cu petiția ungarilor: „Ca român, semnez petiția cu condiția ca, în cazul când s-ar realiza drepturile poporului și egalitatea, să se asigure tuturor națiunilor de limbă felurită din Transilvania și Ungaria existența națională și limba maternă, iar eliberarea de iobăgie să se îndeplinească fără vreo despăgubire bănească, deoarece țăranii au plătit destul, chiar prea mult, timp de mai multe secole, de când nobilii le uzurpă nu numai drepturile civile, ci și pe cele sacre, umane”³. În aceste momente, spiritul Iancului se rostește ca o instanță supremă, ca o deviză a tineretului român, pentru care libertatea și egalitatea sunt mai presus de orice: „Libertate, egalitate, frățietate! Principiile acestea sunt deviza noastră, tezaurul cel mai scump și obiectul cel mai sfânt. Trăind cu ele și pentru ele, suntem gata a da mâna cu cei mai neîmpăcați vrăjmași ai noștri, oferindu-le cel mai sincer ajutor ce se poate aștepta de la vreun popor european. Despoiați însă de aceste principii, suntem hotărâți dintru început cu cea mai bărbătească seriozitate a ne vărsa sângele până la cel din urmă român. Însă aceste principii le pretindem garantate pe temeiul existenței națiunilor. Nu ne mulțumim să vedem urmele lor însemnate pe scrisori particulare, nici să le auzim doar sunetul dulce, pe la urechile noastre, ca

un ecou fără simțire”⁴. Iancu a înțeles foarte bine că Imperiul Habsburgic reprezintă o piedică în afirmarea națională, atât a românilor, cât și a ungarilor, de aceea el cheamă cele două popoare la unire. Strădaniile sale nu dau rezultate, lovindu-se de exclusivismul și intoleranța oficialilor și neoficialilor unguri, care nu erau în stare să conceapă că românii ar putea avea acces la viață politică și la libertate națională. Românii sunt hotărâți să-ți câștige libertatea. De aceea ei se organizează, se adună, se sfătuiesc, caută căi de atac. Au loc întruniri la Abrud, Bistra, Câmpeni etc., în jurul lui Avram Iancu se coagulează un nucleu de tineri revoluționari însuflețiți de ideea libertății. Ei stabilesc revendicări, se preocupă de redactarea unui memoriu ce urmează a fi trimis guvernului, se adună semnături pentru o petiție a unui grup de tineri clujeni în care se solicita, printre altele, unirea cu Ungaria, desființarea iobăgiei, reintegrarea națiunii române în toate drepturile ei, inclusiv recunoașterea ei ca a patra națiune a țării etc., convoacă pe data de 30 aprilie 1848 o adunare la Blaj, evenimente care alertează administrația și nobilimea maghiară, care încep să vadă „în persoana lui Avram Iancu pe unul dintre cei mai primejdioși dușmani ai clasei feudale”⁵, încercând în repetate rânduri să-l aresteze.

Tinerii intelectuali ardeleni se organizează repede, urmăresc cu sufletul la gură mișcările revoluționare ce cuprind cu tot mai mare intensitate Europa, conștientizează și prevăd piedicile pe care le vor avea de depășit, își stabilesc priorități, își aleg sau își recunosc liderii, au în plan elaborarea unui program politic. Acești pași sunt cu atât mai importanți, cu cât, așa cum precizează Silviu Dragomir, în perioada aceea, românii ardeleni nu aveau reprezentanți în organismele guvernamentale, ei figurau, în propria-le țară ca niște tolerați, iar „iobagului i se tăgăduiește, odată cu drepturile elementare ale umanității, și putința de a se organiza politicește. Interesele sale nu le poate reprezenta decât stăpânul domeniului, care este dușmanul aspirațiilor lui. În adunarea țării, numită dietă, nu se aleg decât deputați ai nobilimii și orașelor, aparținând celor trei națiuni, ungară, secuiască și săsească”⁶.

După Adunarea de la Blaj, ținută cu toată

1 Ibidem, p. 18.

2 Ibidem.

3 Ibidem.

4 Ibidem, p. 19.

5 Ibidem, p. 23.

6 Ibidem, p. 21.

opозиția administrației, are loc binecunoscuta Adunare de pe Câmpia Libertății, unde Avram Iancu și Ioan Buteanu cer dreptate pentru românii din Ardeal, subliniind că „suntem mulți ca cucuruzul brazilor, suntem mulți și tari, că Dumnezeu e cu noi”¹ și se ridică împotriva unirii cu Ungaria de vreme ce nu sunt garantate drepturile și libertățile românilor. Sunt celebre, de asemenea, cuvintele următoare, atribuite lui Avram Iancu: „Ungurii vreau unio! Știți ce vrea să zică unio? Că până acum ne-au călcat pe păr și acum vor să ne pună și șaua în spinare”². Eroul moților era tot mai convins că doar revoluția poate aduce dreptate și echitate socială românilor ardeleni, că „mulțimile organizate trebuie să-și smulgă singure drepturile care li se cuvin, dacă stăpânirea tiranică le refuză”³ și că „românii nu vor cerși niciodată libertatea de la unguri, ei sunt destul de tari să și-o stoarcă prin luptă”⁴. De altfel, Avram Iancu, încă în 1847, participând la lucrările dietei de la Cluj, și văzând refuzul nobilimii și aristocrației maghiare de a întreprinde pași concreți în privința îmbunătățirii situației iobagilor, a afirmat cu revoltă și nemulțumire că „nu cu argumente filosofice și umanitare se pot convinge tiranii, ci doar cu lancea lui Horea”⁵.

Evenimentele se precipită. La unirea cu Ungaria aderă și reprezentanții sașilor, dieta de la Cluj decretează în 29 mai 1848 unirea Transilvaniei cu Ungaria, în ciuda unui memoriu înaintat acestui for de frunțașii revoluționari români. Este dizolvat în același timp Comitetul Român de la Sibiu, un organism ce reunea intelectuali cu vederi patriotice și revoluționare. Iobagii români erau în fierbere, sperau la libertate, se opun abuzurilor nobilimii, au loc chiar ciocniri violente, cum a fost cea de la Mihalt, unde trupele grănicerilor, împreună cu cele ale gărzii cetățenești din Aiud, omoară doisprezece țărani români. Față de acest gest criminal și ca răspuns la situația încordată generată de autoritățile tot mai ostile românilor, Avram Iancu se decide să-și organizeze moții într-o rezistență armată capabilă să se apere și să răspundă la provocări și atacuri. Devine în curând ținta administrației și puterii militare maghiare, care îl urmăresc, intenționând să-l aresteze, cu

atât mai mult cu cât, în toate discuțiile cu oficialii accentuează ideea că pădurile Apusenilor aparțin de drept moților și nicio administrație nu are voie să și le însușească. Moți sunt amenințați cu persecuții din partea soldaților secui, care aveau un comportament extrem de violent (își băteau joc de români, tăiau coșitele fetelor, îi snopeau în bătaie pe țărani etc.). Între Avram Iancu și un oficial ungur chiar are loc un schimb de replici pe această temă: „– Dacă nu ascultați, voi aduce, într-adevăr, soldați secui și dumneata știi cât de sălbatic se poartă aceștia”. Răspunsul lui Iancu este, la rândul-i, dârz și amenințător: „– În acest caz și moții vor deveni sălbatici”⁶. Iau ființă tot felul de formațiuni paramilitare maghiare cu scopul de a-i intimida și teroriza pe români. Reacția nu va întârzia să apară: moții își pregătesc arme, se pregătesc de luptă. Realizând pericolul unor confruntări dure, Iancu îndeamnă la calm, sperând că românii își vor dobândi drepturile ce li se cuvin „cu armele minții, iar nu cu bâta”⁷, lucru, de altfel, de neconceput pentru oficialii maghiari, de aceea, nu peste multă vreme, Avram Iancu le cere moților, adunați la târg la Câmpeni, să-și facă lănci și să-și îndrepte coasele. Le cere, de asemenea, ascultare și disciplină. Iancu devenise de-acum comandantul necontestat al moților, iubit și venerat de popor, demn, neînfricat și calculat, dar vânat și hăituit de autorități, care-l cataloghează agitator, urmărindu-l „de parcă ar fi hoț și ucigaș”⁸. Este frământat de ideea unei ridicări a tuturor românilor din Transilvania împotriva nedreptei ordini sociale și naționale. În felul acesta șansele de a face față unei armate bine organizate a imperialilor sau a guvernului maghiar ar crește considerabil, cu atât mai mult cu cât moții săi, deși mulți la număr, erau slab înarmați și nu dispuneau de cunoștințe militare temeinice, iar „o mișcare limitată la populația din Munții Apuseni nu poate avea decât puțini sorți de izbândă. În mintea Iancului stăruie, însă, gândul de a ațâța focul revoluției în toate regiunile locuite de români. Doar în acest chip numărul covârșitor al maselor poate să compenseze pregătirea avansată a gărzilor ungurești organizate în toate orașele”⁹. Cum realizarea unui aseme-

1 *Ibidem* p. 26.

2 *Ibidem*, p. 25.

3 *Ibidem*, p. 26.

4 *Ibidem*, p. 25.

5 *Ibidem*, p. 14.

6 *Ibidem*, p. 30.

7 *Ibidem*.

8 *Ibidem*, p. 33.

9 *Ibidem*, p. 36.

nea deziderat era extrem de departe, Iancu se concentrează mai mult asupra moșilor săi, preocupându-se de recrutarea de tineri și de instruirea lor militară. Între timp, Avram Iancu află că guvernul maghiar din Pesta refuză să recunoască dreptul de proprietate al moșilor asupra pădurilor din Apuseni, iar câțiva dintre membrii Comitetului revoluționar de la Sibiu cad în mâinile autorităților, fiind arestați. Este tot mai limpede că nu se pot duce tratative oneste, deschise cu reprezentanții puterii. În aceste condiții, are loc a nouă adunare a românilor din Transilvania pe Câmpia Libertății din Blaj, unde s-au adunat în jur de 60.000 de oameni, în fața cărora s-au reafirmat, printr-o moțiune, revendicările formulate la adunarea din 3 mai, s-a respins cu hotărâre unirea Transilvaniei cu Ungaria și s-a decis „organizarea de gărzii românești înarmate, capabile să răspundă la violență prin violență”¹. Gărzile naționale românești vor dispune de „atâtea arme, puști, săbii tobe și altele, câte s-au dat gărzilor ungurești”². La această adunare reprezentanții moșilor pretind ca dieta să fie constituită din deputați reprezentând proporțional toate etniile, să se sisteze execuțiile militare, violențele și persecuțiile asupra populației românești și declară că nu recunosc guvernul de la Pesta, „restabilind atârănarea directă de împăratul”³, adoptând constituția austriacă și fiind dispuși să colaboreze cu armata imperială. Era, practic, o rupere de Ungaria, dictată de rigiditatea guvernului acesteia care nu recunoștea naționalitatea și drepturile românilor și o apropiere de Austria, care, cel puțin în vorbe, se arăta liberală și deschisă marilor prefaceri ale vremii. Pe Avram Iancu îl îngrijora această situație, întrucât el avea rezerve față de imperialii reacționari și, după cum se știe, nu a devenit niciodată „robul unei lealități oarbe față de curtea împărătească”⁴. Aproximarea de Austria era, însă, un răspuns al revoluționarilor români la refuzul Ungariei de accepta un proiect de confederație având la bază egalitatea naționalităților, egalitate promisă de austrieci. Românii, conduși de Iancu, își intensifică de acum acțiunile de protest față de inechitatea națională impusă de guvernul de la Pesta și întreținută prin diferite mijloace de nobilimea maghiară din Transilvania. Ungurii doresc desprinderea de Viena,

doresc libertate și independență, dar nu acceptă că și românilor li se cuvine același tratament, că și ei sunt animați de aceleași idealuri. De aceea au devenit adversari. Națiunea maghiară, condusă de Kossuth, își proclamă independența, dar Kossuth și guvernul maghiar doresc să mențină Transilvania sub stăpânirea lor și nici nu se gândesc să-i recunoască pe români ca naționalitate de sine stătătoare, egală în drepturi cu celelalte națiuni transilvănene. Principiile sfinte ale libertății care i-au însuflețit pe români erau ignorate, principii pentru care – afirmă Avram Iancu „am ridicat cereri la locurile cuvenite, pentru acestea, ca să ne fie recunoscute, am ridicat armele, ne-am vărsat sângele și a ni-l vărsa pentru libertate suntem hotărâți, până va mai curge sângele în venele noastre. Deie-și părerea Europa, judece popoarele civilizate, noi ne luptăm pentru libertatea noastră asuprită de a veacurilor nedreptate... Răscularea noastră nu s-a întâmplat prin amăgirea Austriei, ci pe noi ne-a răsculat nerecunoașterea naționalității, tiraniile și barbariile conservatorilor și aristocraților unguri din Transilvania, pe care poporul în această epocă nu le-a mai putut suferi”⁵. În aceste împrejurări, Kossuth, guvernatorul Ungariei, ales în fruntea comitetului de apărare al țării, ale cărui merite în lupta pentru libertatea și independența națiunii sale sunt de necontestat, dar care a refuzat altor naționalități aceste idealuri, a lansat o proclamație către poporul valah, „în care, în loc de a căuta căile înlăturării contradicțiilor, contribuie la adâncirea lor, folosind față de români calificări jignitoare și amenințări, precum și chemând pe maghiari și secui să măture ca o furtună pe români”⁶. În proclamația sa Kossuth recunoaște că românii din Ardeal au suferit mult de-a lungul istoriei, că au fost privați de libertate, că li s-au impus sarcini și obligații greu de suportat, că legile țării i-au ignorat etc., etc. El pune, însă, cu diplomația-i caracteristică toate aceste abuzuri, nu pe seama ungurilor, care sufereau la fel, ci pe seama sfetnicilor răi ai regelui, ca și cum aceștia ar fi venit de pe altă planetă, căci afirmă el, „națiunea maghiară a împărțit cu românii toate libertățile, refuzând să-și rezerve vreun privilegiu”⁷. Oare chiar așa să fi fost? Nici măcar nu au fost dispuși maghiarii să-i recunoască pe români ca națio-

1 Francisc Păcurariu, *op. cit.*, p. XXIX.

2 Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1998, p. 39.

3 *Ibidem*.

4 *Ibidem*, p. 41.

5 *Ibidem*, p. 43.

6 Francisc Păcurariu, *op. cit.*, p., XXX.

7 Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1998, p. 44.

nalitate distinctă, ce să mai vorbim de drepturi egale! Aceiași rău sfătuitori, continuă proclamația, Țes acum o nouă intrigă „amăgind popoarele conlocuitoare la o răscoală împotriva ungurilor”¹. Tonul mios ascundea adevăruri esențiale. Oficialii maghiari erau, într-adevăr, însetați de libertate, dar făceau totul ca să o conștie pentru națiunea lor, în exclusivitate. Îmbătat de unele victorii repurtate în luptele cu armata imperială, Kossuth, stăpân pe situație, trece la amenințări violente la adresa românilor, amenințări, cu atât mai grave, cu cât veneau din partea celei mai importante personalități politice maghiare a momentului. Românii primesc un ultimatum, care mustește de trufie, intoleranță și exclusivism național. Ei trebuie „ca în termen de opt zile să revină la ordine și supunere legală, comportându-se ca niște buni cetățeni”². Textul proclamației continuă de-acum în termeni duri, amenințatori, care afișează siguranță de sine, dispreț disimulat față de națiunea română, decizia de a apela la orice mijloace, fie ele de intimidare sau de exterminare a celor ce vor refuza să se supună maghiarilor. Redăm, în cele ce urmează, acest pasaj al proclamației, spre analiză, interpretare și convingere: „Alminteri, pe Dumnezeu din ceruri, care apără dreptatea, capetele vinovaților vor suferi severitatea neînduplecată a legii. Viteaza noastră armată, care a împrăștiat de curând o hoardă de trădători și de tâlhari, va porni împotriva voastră și atunci vai de oricare turbulent, de trei ori vai de toți instigatorii. Ar fi fost mai bine să nu vă fi născut, deoarece nimeni nu va avea parte de milă și de indulgență. Dar și până atunci s-a dat ordin poporului maghiar și secuiesc să se ridice ca o furtună și să măture gunoiul ingrati care se răscoală împotriva libertății patriei și nu se îngrozește a fi ucigașul mamei și fraților săi. Ungurii și secuii să se ridice în masă, exterminând pe toți trădătorii și rebelii neascultători. Cui i-e dragă viața și ține la averea sa, să ia aminte acest ultim cuvânt al îndemnului binevoitor, altfel va plăti scump. I se va lua pământul spre a fi împărțit între fiii credincioși ai patriei, iar el va muri în spânzurătoare sau de focul armelor. Păziți-vă, de aceea, frați români, și nu vă atrageți urgia pedepsei”³. Este limpede cât de frați erau românii pentru oficialii maghiari, este, de asemenea, împotriva fundamentelor creștine să evoci divinitatea, chemând-o ca martor și sprijin

în atrocitățile pe care plănuiești a le săvârși împotriva aproapelui tău. Această proclamație antiromânească, lansată pe fondul unor puternice tensiuni româno-maghiare, venind după conflicte sângeroase și după ce în câteva orașe transilvane (Cluj, Târgu-Mureș) au fost executați mai mulți români, a provocat nemulțumirea profundă și furia românilor organizați de-acuma în vederea unui adevărat război civil. Se dispune dezarmarea gardiștilor maghiari, au loc ciocniri sângeroase cum sunt cele de la Sângătin și, mai ales de la Zlatna, oraș care a fost pur și simplu incendiat de români, iar în jur de 600 de unguri, care au încercat să se refugieze în cetatea de la Alba Iulia, au fost uciși. Silviu Dragomir afirmă că „după 20 octombrie 1848 toată Transilvania se confundă în vârtejul războiului civil”⁴. Primele ciocniri sângeroase au loc între cetele de secuici înarmați în mare grabă și legiunile aflate sub comanda lui Iancu, cărora li s-au alăturat câteva companii din armata imperială, relativ bine dotate. Din păcate, acest război civil este presărat cu abuzuri de tot felul, tabăra maghiară dispunând adeseori schingiuirea și executarea iobagilor, a locuitorilor din zonele afectate de confruntările armate. Se răspunde și din partea românilor cu diferite violențe, în ciuda faptului că Avram Iancu și tribunii săi interveneau în mod constant pentru a preveni sau a curma excesele. Oricum, oficialii militari austrieci erau mulțumiți de disciplina, eroismul și spiritul de sacrificiu ale moșilor lui Iancu, ale cărui calități de strateg erau deja recunoscute în toată Transilvania și îngrijorau la modul cel mai grav autoritățile maghiare. El era, așa cum afirma Alexandru Golescu, „conducătorul chemat să organizeze pe cele patru milioane de români din Austria”⁵. În prima fază a ostilităților, la începutul primăverii anului 1849, armata nobilimii maghiare repurtează unele victorii, fapt ce le alimentează comportamentele ostile față de tribunii și prefectii lui Iancu căzuți în mâinile lor, pe care îi tratează ca pe niște rebeli sau, mai rău, ca pe niște tâlhari. Iancu adoptă o atitudine defensivă prudentă, pregătindu-și oștirea și așteptând momentele favorabile pentru a contraataca. Kossuth recurge din nou la invective și amenințări la adresa românilor, dispune instituirea așa-numitelor tribunale de sânge și echipe de vânătoare menite să-i prindă și să-i pedepsească pe românii care participaseră la evenimentele

1 Ibidem.

2 Ibidem.

3 Ibidem.

4 Ibidem, p. 48.

5 Ibidem, p. 56.

dina anul 1848. Chiar dacă generalul Bem nu este de acord cu asemenea practici și emite un decret prin care delictele comise înainte de 24 decembrie 1848 sunt amnistiate, în Cluj, Turda sau pe Valea Arieșului tribunalele marțiale funcționau de zor, condamnându-i pe românii care-și căutaseră dreptatea cu arma în mână. Toate condamnările, execuțiile, schingiuirile etc. se făceau spre binele, liniștea și viitorul maghiarimii¹. Silviu Dragomir sesizează foarte bine duplicitatea lui Kossuth, care declara, bunăoară, „că nu voiește să impună tirania ungurimii, asupra celorlalte popoare”². „Dar ce valoare pot să aibă asemenea declarații – se întreabă istoricul român – când naționalitatea ungurească reprezintă, în sistemul constituției transilvănene, două din cele trei națiuni, iar românii, cu toate că reprezintă două treimi din populația Transilvaniei, nu au loc nici între națiuni, nici în rândul confesiunilor recunoscute?”³. Kossuth disprețuia poporul român, față de care nutrea sentimente de ură și pe a cărui luptă pentru libertate o cataloga drept dezlănțuirea unor instincte animalice. El prezenta, ori de câte ori avea ocazia, într-un mod exagerat actele de cruzime care se vor fi săvârșit de români pe parcursul confruntărilor armate cu ungurii, urmărind prin aceasta să-și înfierbânte co-naționalii, stimulând pofta de răzbunare, atât a persoanelor civile, cât mai ales a gărzilor naționale. Nici colaboratorii și subalternii direcției ai lui Kossuth nu se sfiau să-și deșerte ranița de cele mai de jos invective și mizerii la adresa populației române. Ne aflăm în plin secol al revoluțiilor democratice, în plină trezire a conștiinței naționale a popoarelor Europei, ai căror conducători luminați visau o Europă liberă, animată de idei nobile de înțelegere și toleranță națională, de recunoaștere a dreptului și libertăților tuturor naționalităților. E de neînțeles cum nobilimea maghiară, aflată la conducerea țării, se cantona într-o mentalitate medievală, perimată, bântuită de spaime și exclusivisme naționale, fiind gata să calce în picioare orice drept sfânt al națiilor din jur, pe care visau să le domine și să le exploateze spre binele și viitorul patriei lor unice, de dragul căreia erau dispuși la atrocități, amenințări, false promisiuni, denaturarea adevărului istoric etc. O probă de tristă amintire în acest sens ne-o oferă instrucțiunile pe care i le transmite Kossuth comisarului general

Ladislau Csány, căruia îi cere ca, în situația dată când ideea unirii cu Ungaria a populațiilor din Transilvania nu a fost agreată, să asigure înfăptuirea „intereselor celor trei națiuni și patru religii recunoscute, în așa chip însă, ca nimic să nu umbrească înalta concepție care asigură binele public și viitorul naționalității maghiare”⁴. Dacă resentimentele românilor, despre care Kossuth crede (naivitate, refuzul evidenței, incapacitate ancestrală de a-i considera pe ceilalți egali etc.?) că au fost induși în eroare de instigații josnice, „nu se potolesc, Csány va restabili liniștea prin severitate energică și prin tratament implacabil”⁵. Toate aceste așa-zise măsuri de calmare a situației nu fac altceva decât să isterizeze populația maghiară (asta se și urmărea, de fapt), îndemnând-o la tot felul de gesturi și acte antinaționale față de români, pe care îi considerau de-acum dușmanii patriei sacre. Nu este, așadar, de mirare că Csány, dovedind un zel specific, va produce o nouă proclamație la începutul lunii martie 1849, în care se regăsesc, ca într-un amalgam irațional, îndemnuri, invective, amenințări, fraze mieroase, jigniri etc., toate constituind elemente ale arsenalului politico-diplomatic pe care îl avea la dispoziție autoritățile maghiare spre a ține în ascultare, a ademeni sau – după caz – pentru a șantaja pe români. Redăm, în rândurile ce urmează, interpretarea pe care o dă Silviu Dragomir acestei proclamații, care „invită pe români să se supună în termen de opt zile, spre a primi iertarea păcatelor, restituind ce au jefuit. Li se întinde acum ramura de oliv a păcii, fiindcă guvernul se simte tare. Românii sunt victima amăgirii austriece. Îmbiindu-i cu drepturi egale și cu izbânzile legislației ungurești, Csány nu uită să califice pe tribunii, prefecții și căpitani românilor drept ucigători și vânători de folos. Rar se întâlnește, reliefat mai plastic, cinismul unui om ca în felul cum invită poporul român să se târâie la picioarele falsului eliberator: De când există omenirea, le strigă el, cu dispreț, nicăieri nu se vorbește, în paginile nenumărate ale istoriei, despre libertatea vieții voastre naționale. Ați fost slugi pe vremea romanilor, slugi ați fost sub dominația popoarelor migratoare, slugi ați fost și mai târziu în cursul veacurilor. Numai ungurii au ridicat anul trecut razele libertății asupra voastră. Ungurii au sfârșit legăturile servituții, ungurii v-au înălțat

1 Ibidem, p. 58.

2 Ibidem.

3 Ibidem.

4 Ibidem, p. 58.

5 Ibidem, p. 58-59.

între cetățenii liberi, făcând pe bogat asemenea cu cel sărac, în uzul drepturilor omenești”¹. Comisarul Csány era un demnitar de rang înalt al Ungariei, ceea ce a produs el mai sus reprezintă, orice s-ar spune, un punct de vedere oficial. Câtă ipocrizie, câtă ură imposibil de reprimat, câtă disponibilitate la jigniri și la denigrare, dar și câtă frustrare incurabilă ascunde acest text stupid! Și totuși nici un conducător al revoluționarilor români nu s-a coborât așa de jos ca să-i răspundă cu aceeași monedă. Putea să le amintească oficialilor unguri că românii au fost aici, în Transilvania, din veacul veacurilor, că pământul acesta este al românilor și numai al românilor, că nimeni, venit nu se știe când și din ce pustiuri, nu are drept asupra lui și asupra locuitorilor lui. Românii nu au ripostat de data aceasta, dar replica a venit, așa cum bine sesizează Silviu Dragomir, din partea generalului Josef Bem, comandantul de origine poloneză al trupelor ungurești, care, în manifestul pe care îl adresează la 14 martie 1849 românilor din Transilvania, adoptă un ton de bun-simț, afirmând „că lupta de acum se dă și pentru libertatea românilor și pentru prosperitatea națiunii lor. A sosit timpul – spune generalul – ca această națiune să se trezească din somnul ei adânc, să renunțe la rezistență, să se lepede de amăgitori, până încă nu e prea târziu. De aceea îi îndeamnă cu stăruință să întindă mâna de împăcare ungurilor, pentru a lupta împreună”². Este, trebuie să recunoaștem, un apel civilizat, din care lipsește orice urmă de ranchiună națională de prost-gust, de trufie, de jignire sau înjosire etnică.

Era de așteptat ca proclamația lui Csány să fie urmată de unele măsuri reale care să vizeze o oarecare apropiere între cele două popoare, pe care cursul ciudat al istoriei le-a adus în situația de a lupta unul împotriva celuilalt. Dimpotrivă, continuă activitatea așa-numitelor judecătorești de sânge, de pe lângă tribunalele din Târgu-Mureș, Cluj, Deva etc., care, după o deliberare sumară, pronunțau numeroase decizii capitale. Erau sute de asemenea cazuri. În Ocna Mureșului „nefericitele victime erau scoase noaptea câte 10-12, pentru a fi duse pe malul Mureșului. Aici îi împușcau, pe unii judecați, pe alții fără a-i mai asculta și-i aruncau într-un burduf tăiat în gheață”³. Gardiștii unguri constituie adevărate bande de vânătoare, care-și făceau un titlu de glorie ucigând bărbați, femei, copii sau bătrâni, decimând adeseori familii întregi. Numărul ce-

lor executați sau uciși astfel se ridică la 6.000⁴. În tot acest răstimp guvernul maghiar, conducătorul Kossuth, deși cunoștea atrocitățile săvârșite, nu întreprinde nicio măsură pentru curmarea lor. Doar generalul Bem dispune sistarea atrocităților, dar i se recomandă să renunțe la orice intervenție care ar afecta... politica maghiară în Transilvania. Această politică nu a putut duce nicidecum la o reconciliere dintre români și maghiari, dimpotrivă a demonstrat odată în plus lipsa de discernământ a conducătorilor maghiari, care au pus în aplicare o politică sălbatică în raporturile cu românii, care solicitau nici mai mult, nici mai puțin decât ceea li se cuvenea: libertatea.

Cum aproape întreaga Transilvanie se afla sub controlul trupelor ungurești, singurul loc unde se putea organiza o rezistență semnificativă în fața terorii rămân Munții Apuseni, acolo unde Iancu organizează tabere, pregătește populația, face planuri de apărare, mai ales pentru zonele Zlatna, Turda și Abrud. El repartizează sarcini speciale prefectilor și tribunilor săi, care păzesc toate căile de acces în munți și dau o replică puternică gardiștilor unguri. Asistăm la un adevărat război popular, căci moșii, cu mic cu mare, bărbați și femei se ridică împotriva atacatorilor, vor să-și câștige libertatea cu orice preț. Au loc ciocniri violente, cu pierderi serioase de o parte și de alta. În ciuda exterminării populației românești, recomandate, ca armă de luptă, de însuși Kossuth, a lipsei proviziilor și a unei colaborări tot mai dificile cu armata imperială, oastea lui Iancu se impune cu tot mai multă autoritate, respingând atacuri după atacuri și alungându-i pe gardiștii unguri din mai multe localități. Cetatea Apusenilor nu se lăsa cucerită cu una, cu două. Se întocmesc planuri de asediere, se recurge la încercuiri, la interzicerea târgurilor, urmărindu-se izolarea moșilor și punerea lor în imposibilitatea de a se aproviziona. Se plănuia un atac concentric, care, sperau ungurii, va conduce la căderea Apusenilor. Dar Iancu, în cetatea lui, nu putea fi luat prin surprindere. Situația moșilor era, însă, destul de dificilă. Silviu Dragomir exclamă cu îngrijorare și admirație totodată: „Fi-va oare în stare cetatea din munți să reziste unui asemenea iureș al oștilor dușmanului? Fi-vor oare piepturile moșilor cel puțin tot atât de puternice ca și zidurile de la Bălgrad? Cine să creadă că o mână de moși poate opri o armată călită în lupte? Și, totuși,

1 *Ibidem*, p. 59.2 *Ibidem*.3 *Ibidem*, p. 60.4 *Ibidem*.

primăvara lui 1849 va realiza o asemenea minune, încununând cu glorie pe eroicul ghinărar al moșilor”¹.

Guvernatorul Ungariei, Kossuth, era preocupat de situația luptelor din Apuseni, unde avea blocați aproape 12.000 de soldați de care avea nevoie în ciocnirile cu austriecii. De aceea caută o soluționare diplomatică, rapidă încercând să medieze cu Iancu prin deputații români din parlamentul ungar. Kossuth vrea liniște în Apuseni și în general în Transilvania, dar prin aceasta înțelege ca românii să renunțe la pretențiile lor de libertate și de independență națională și să se încadreze necondiționat în statul ungar. Sunt interesante, uneori surprinzătoare, dar pline de contradicții, multe dintre declarațiile acestui conducător. Iată ce remarcă Silviu Dragomir în acest sens: „În 14 aprilie (1849 – n.n.) Kossuth, plecând de la constatarea că poporul român din Transilvania persistă într-o răzvrătire fățișă, declară sincer că își simte inima sângerând când vede acest popor nenorocit unealtă a intrigilor austriece. Îl înfioară însuși gândul că, în cazul când nu ar reuși să-i lumineze, readucându-i la calea dreaptă și legală, va fi nevoit să aplice asupra lor ascuțișul săbiei, pentru a restabili, în fine, liniștea și pacea și pentru a asigura Transilvania națiunii ungare. De aceea dorește cu toată seriozitatea să soluționeze chestiunea printr-un acord pașnic, întrucât nu se știrbește demnitatea națiunii maghiare”². Se vede limpede că în rândurile oficialilor maghiari era acreditată ideea că românii sunt niște răzvrățiți, căzuți pradă uneltirilor austriece și că trebuie aduși la ascultare prin orice mijloace. Guvernatorul trăiește sentimente ciudate, contradictorii: pe de o parte îi sângerează inima, vezi Doamne, de necazurile românilor, iar pe de alta este gata să-i treacă prin ascuțișul săbiilor, sacrificându-i pe toți de dragul demnității și al viitorului liniștit al maghiarimii. În vederea aplanării conflictului și a găsirii unei soluții pașnice, Kossuth apelează la deputatul Ioan Dragoș, pe care îl trimite la Iancu pentru a purta tratative și a stabili condițiile în care românii sunt dispuși să predea armele. Instrucțiunile primite de Dragoș sunt, însă, incomplete, iar, pe de altă parte, deși Iancu și tribunii săi par a fi dispuși a agreea un armistițiu

sau chiar o capitulare onorabilă, „cruzimile, tirăniile, incendierile și barbariile săvârșite de trupele ungurești se țin încă lanț înspre Turda și Băișoara”³, cum afirma unul dintre apropiații lui Avram Iancu, popa Balint, care nu erau de acord cu capitularea și nu credeau în condițiile propuse. Este adevărat că guvernatorul Kossuth a revenit, printr-un act emis la 26 aprilie, cu explicații, precizând că „vrea pace și încheierea războiului civil, pe care îl regretă din adâncul sufletului”⁴ și că în cazul în care „poporul român răsculat depune armele, revine la fidelitate față de statul maghiar și se supune guvernului... asigură că-l face părtaș la dreptul comun și la libertatea comună în măsură egală cu oricare cetățean al Ungariei, ⁵fără deosebire de limbă și religie”. Kossuth mai adaugă că, alături de limba maghiară, care este limbă de stat „întrebuințată exclusiv în parlament și în guvernare, celorlalte limbi nu numai că le asigură libera întrebuințare și dezvoltare în școală și biserică, precum și în viața comunală, dar le promite sprijin din partea statului pentru a-și organiza mai temeinic școlile și a-și ridica nivelul cultural”⁶. Lipseau de aici detaliile clare ale unei amnistii, precum și cel mai important lucru pentru care se ridicaseră românii la luptă: recunoașterea explicită a naționalității. Avram Iancu, împreună cu prefectii, tribunii și alți fruntași ai luptei revoluționare sesizează conținutul voit lacunar al scrisorii lui Kossuth și consideră că nu pot accepta condițiile propuse, cu atât mai mult, cu cât asemenea învoieli se pot face doar cu știrea guvernului împărătesc, iar, pe de altă parte, subliniază Iancu, „românii au motive a nu se încrede în făgăduielile goale”⁷, căci „li se cerea să se abandoneze la bunul plac al dușmanului, fără a fi primit nicio garanție concretă”⁸. În timp ce deputatul Ioan Dragoș purta tratative de pace cu Avram Iancu și ai săi, organizând în acest scop mai multe întâlniri cu conducătorii moșilor, precum și adunări populare, o armată ungurească avându-l în frunte pe avocatul Emeric Hatvani se îndrepta către Abrud, spre a-i surprinde pe aceștia nepregătiți. Se confirma astfel „bănuiala fruntașilor români că au fost înșelați de Kossuth, trimițându-le un deputat pentru a trata pacea și luând măsuri ca în același timp să fie surprinși de o armată care să ocupe munții lăsați fără

1 *Ibidem*, p. 72.

2 *Ibidem*, p. 73.

3 *Ibidem*, p. 79.

4 *Ibidem*, p. 80.

5 *Ibidem*.

6 *Ibidem*.

7 *Ibidem*, p. 81.

8 *Ibidem*.

pază”¹. Trupele lui Hatvani ocupă Abrudul, dându-se la jafuri și pângăriri. El spera să-l surprindă și să-l aresteze pe Avram Iancu, dar acesta părăsise orașul la ora invaziei. Din păcate, doi dintre camarazii apropiați ai lui Iancu, prefectii Petru Dobra și Buteanu, au fost arestați și apoi uciși din ordinul lui Hatvani. Moții se organizează rapid și, după câteva confruntări de mai mică anvergură, zdrobesc oastea maghiară între Abrud și Roșia. „Bătălia o comanda Iancu, urmărind cu atenție toate fazele ei. Alerga personal în locurile unde focul dușmanului i se părea mai primejdios, îmbărbăta și împărțea porunci”².

Deputatul Dragoș a fost ucis de moți care l-au acuzat de joc dublu. În realitate el a dorit sincer să împace cele două națiuni, dar a căzut victimă jocului dublu prestat de Kossuth. Oastea lui Hatvani se retrage fiind mereu lovită de moți, încât, la un moment dat, cuvântul de ordine al ungarilor, lansat de însuși Hatvani, de altfel un strateg militar mai mult decât modest, dar încrezut, era „să fugă fiecare cum poate”³.

Silviu Dragomir apreciază că, dincolo de „strălucirea faptei de arme, victoria lui Iancu are și o semnificație politică. Nu Hatvani a fost propriu-zis înfrânt, ci jocul nesincer al lui Kossuth. Preferând tratativelor cinstite lovitură unui aventurier, înfrângerea neașteptată a lui Hatvani l-a descoperit complet pe guvernatorul țării (pe Kossuth – n. n.). Românii sunt în drept a nu se mai încrede de aici înainte în cuvântul lui”⁴, cu atât mai mult, cu cât, la un moment dat, acesta a socotit „că nimic nu-l oprește de-acum să pacifice pe români cu forța armelor și că o asemenea procedură ar fi mai oportună pentru politica sa”⁵. Este, așadar, limpede că între Kossuth și Hatvani a existat o înțelegere secretă, acestuia din urmă sugerându-i-se să-i atace pe români pe neașteptate, în momentele când aceștia credeau că se află sub efectele unui armistițiu pe care Kossuth anume nu l-a declarat în mod explicit. O victorie i-ar fi adus lauri lui Kossuth, iar înfrângerea trebuia să și-o asume, evident, Hatvani.

Ca urmare a înfrângerii suferite de trupele lui Hatvani guvernatorul Kossuth pregătește o nouă expediție împotriva moților, coordonată de baronul Kemény Farkas. Trupele acestuia se concentrează la Brad, de unde pornesc spre

Abrud. Sunt însă repede înfrânte de moții lui Iancu și obligate să se retragă. Nici campania inițiată de Paul Vasvari împotriva moților nu a avut mai mult succes, fiind zdrobită la Fântânele, în zona Mărișelului, unde sunt uciși mai mulți comandanți ai acesteia, între care chiar Vasvari.

Avram Iancu s-a dovedit un excelent strateg militar în aceste confruntări, ca de altfel în toate confruntările armate avute cu ungurii, conduși de cele mai multe ori de ofițeri de carieră. Dădea ordine precise, aprecia corect situațiile de luptă, se baza pe vitejia și disciplina moților săi, pe dorința lor fierbinte de libertate, pe spiritul lor de sacrificiu și pe inteligența prefectilor, tribunilor și centurionilor. Cunoștea perfect terenul pe care se angajau bătăliile și-l folosea cu o abilitate de neegalat. Își iubea camarazii, care, pur și simplu îl venerau, la fel ca întreaga suflare a Apusenilor. Calitățile sale au fost recunoscute și apreciate chiar de adversari. Iată ce spune despre Crăișorul Munților un ofițer din trupele conduse de Kemény Farkas: „Moții considerau ordinele sale sfinte, inviolabile și strâns obligatorii. El știa să provoace, să stimuleze și să întrețină neconținut simțămintele legăturii puternice și ale iubirii pentru faptele pururi noi. Poporul său pătruns de zel religios îl socotea trimis de la Dumnezeu. De aceea se temeau de el, îl respectau și îl iubeau. Apărea între ai săi întotdeauna mai strălucitor decât alții, astfel că îl adorau ca fermecați, cu toate că știa să-i țină în frâu. Încrederea aceasta și-a câștigat-o prin caracterul său, prin judecățile drepte, prin sfatul, ținuta și învățăturile pe care le împărțea. Avea ceva în ființa lui, o ținută inaccesibilă camarazilor săi, o grandetă și o dibăcie pentru care e numit Craiul de către aderenții săi”⁶. Nicolae Bălcescu, care a avut mai multe întâlniri cu Avram Iancu, petrecând zile multe în taberele moților, a fost impresionat de ordinea de acolo, de disciplina și știința militară a generalilor oștirii țărănești, cum îi numește patriotul român pe comandanții moților: „Ei sunt preoți, sau tineri de curând ieșiți din școli, care până atunci abia dacă au pus mâna pe o armă. Nevoia îi sili a se face generali și a câștiga bătălii. Lipsiți de cunoștințe și principii de artă militară, ei le-au învățat pe teren, în toiul luptelor. Am văzut cu mirare, spune Bălcescu, cum ei dibuieră ade-

1 *Ibidem*, p. 86.

2 *Ibidem*, p. 90.

3 *Ibidem*, p. 99.

4 *Ibidem*, p. 100.

5 *Ibidem*, p. 101.

6 *Ibidem*, p. 124.

văratele principii ale războiului și cum simțise importanța pozițiilor naturale și folosul ce știură a trage din orice localitate”¹.

În rândurile comandanților militari maghiari și chiar printre politicieni ideea reluării tratativelor cu românii nu fusese cu desăvârșire abandonată, cu atât mai mult, cu cât armatele austriacă și țaristă, chemate în ajutor, se impun cu autoritate în fața celei ungurești. Ungurii continuă să creadă că „revolta românilor este opera afurisitei politici austriece, spre a slăbi și a duce la pieire pe unguri”². Ei nu realizează nicio clipă că românii din Ardeal nu au căzut sub influența nimănui, că ei doresc să li se recunoască drepturile istorice, că vor desființarea iobăgiei, că s-au săturat de discriminările pe criterii etnice practicate de administrația maghiară, că vor să fie liberi și stăpâni în Transilvania lor. Avram Iancu primește două scrisori prin care este îndemnat să depună armele. Una de la locotenent-colonelul Simonffy, alta de la deputatul de Bihor în parlamentul ungar, Ioan Gozman. Locotenent-colonelul Simonffy, pe un ton elegant, totuși, face apel la reconciliere, precizând că națiunea maghiară, în generozitatea ei, oferă românilor supuși dulceața libertății, „drepturi, iubire și iertarea patriei pentru răstăcirile politice”³. Urmează, ca în toate apelurile adresate de maghiar românilor, amenințările dure: dacă nu se supun „sunt amenințați de pericolul exterminării și al depopulării prin foc și sabie”⁴. Ce însemna această supunere adusă mereu în discuție? Nimic altceva decât autoexcluderea din rândul națiunilor europene! Este, așa-dar, firesc ca niciun român, fie el conducător, fie simplu soldat în armata lui Iancu sau țăran din munți, să nu accepte o astfel de umilire. Iancu îi răspunde lui Simonffy că este conștient că în Transilvania „maghiarii nu-și pot asigura existența și viitorul fără români, nici românii fără maghiari”⁵, dar, legând „drepturile și libertatea națiunii sale de biruința generoaselor idei ale timpului”⁶, el afirmă că „niciunui popor nu-i convine să fie considerat miluitul cuiva”⁷. Iancu

ar fi dorit din partea ungarilor discuții deschise, lămuritoare și mai puțin amenințări cu exterminarea. Este regretabil, crede el, că, în ciuda faptului că, atât ungurii, cât și românii au identificat deja pericole comune și sunt conștienți de ele, nu se pot încă înțelege, invidia și trufia învârtindu-și sabia între ei. În ceea ce privește depunerea armelor, „Iancu răspunde cu mare sfâșiere a inimii că românii au uzat de arme până acum cu tot dreptul, împotriva asupritorilor feudali. Declară însă că prin aceasta nu intenționează a dezonora caracterul întregii națiuni maghiare. Oligarhia, plină de invidie, a lucrat să nu se poată câștiga sincera prietenie a unui popor de la natură compact pentru timpurile critice care îi așteaptă pe unguri în viitor”⁸. Iancu crede într-o soluționare pașnică a diferendului dintre români și unguri: „între noi și voi armele niciodată nu pot hotărî”⁹. Pe Iancu l-a deranjat foarte mult atitudinea lui Kossuth. El este convins, bunăoară, că pe Buteanu, Dobra și Dragoș „nu furia soldaților sau negliobia lui Hatvani i-a pierdut, ci însuși președintele țării Ludovic Kossuth, care i-a înșelat, cum se vede din scrisorile cu conținut diametral opus”¹⁰, căci „promisiunile cele mai temeinice de azi sunt revocate mâine și nimicite prin alte decrete ale domniei sale”¹¹. Deputatului Gozman, Avram Iancu îi atrage atenția că românii din parlamentul ungar fac deservicii mișcării revoluționare atunci când susțin „că transilvănenii au devenit instrumente oarbe ale camarilei”¹² și-i aduce aminte că „această camarilă le asigură naționalitatea, în timp ce frații maghiarii nu admit nici măcar existența românilor ca popor și cântă mereu aceeași arie: o singură națiune maghiară, o singură patrie maghiară”¹³. Iancu mai adaugă, că românii nu se tem de amenințările conform cărora s-ar putea ca toată ungurimea să se ridice împotriva lor, fiindcă ei „sunt hotărâți a ține piept unei țări întregi, cât se poate mai eroic și până la epuizare completă, neavând altă nădejde decât ocrotirea popoarelor civilizate ale Europei”¹⁴. Iancu dorește o împăcare deplină cu ungurii, dar

1 *Ibidem*, p. 125.

2 *Ibidem*, p. 127.

3 *Ibidem*.

4 *Ibidem*.

5 *Ibidem*, p. 129.

6 *Ibidem*.

7 *Ibidem*.

8 *Ibidem*.

9 *Ibidem*.

10 *Ibidem*.

11 *Ibidem*, p. 130.

12 *Ibidem*.

13 *Ibidem*.

14 *Ibidem*.

nu oricum, ci prin realizarea efectivă a egalității între națiuni și recunoașterea românilor ca naționalitate distinctă. Românii, sublinia cu tărie Iancu, sunt oameni ai libertății, de dragul căreia s-au răsculat, de dragul căreia au vărsat sânge și sunt dispuși cu toții, până la ultimul, să mai verse. Ne aduce aminte această pledoarie a lui Iancu de scrisoarea trimisă cu ceva timp în urmă de „obștea Mărișelului” unui maior ungur care cerea să se încheie pace: „Dar ne rugăm, domnule, să fii în odihnă, nu sârgui atâta a ne provoca pacea, că noi suntem cei mai pașnici oameni. Nu ne sculăm pe nime, nu aprindem nimic, nu mergem să omorâm pe nime. Au nu-i aceea pace adevărată? Noi alta nu voim, fără precum nu stricăm pe nime, așa nici pe noi să nu (ne) strice nime. Acesta e adevăr sfânt și drept”¹.

Aceste două scrisori au fost înaintate lui Kossuth, care drept răspuns reiterează ideile sale mai vechi, cum că fiecare popor din Ungaria are dreptul să-și utilizeze limba în școală, în biserică etc., dar limba oficială a țării este una singură: maghiara. Nu se admit nici cantoane suverane, nici federalizare, țara este unitară, ca atare guvernul „nu se poate învoi niciodată la ideea de a constitui din Ungaria, unitară și indivizibilă, ținuturi maghiare, slovace, germane, săsești, române, sârbești, ucrainene... Constituția țării acordă legi, drepturi, libertăți comune și guvernul e de aceeași părere”². Interesant e că astăzi ungurii din România cer exact lucrurile împotriva cărora se declara cu tărie guvernul lui Kossuth. De! Lumea a evoluat... Revenind la reacția lui Kossuth, este cazul să subliniem că, de data aceasta, el nu cheamă la pace, refuză orice tratative cu românii până când aceștia nu vor depune armele și se vor supune. Și totuși, nu peste multă vreme, guvernul maghiar revine cu o ofertă de pace, care prevedea uitarea trecutului și amnistierea tuturor românilor, dacă aceștia vor depune armele, propunându-i în acest sens lui Iancu o întrevvedere. Dar despre recunoașterea românilor ca naționalitate, nimic.

Nicolae Bălcescu, care a făcut eforturi uriașe pentru o reconciliere dintre români și unguri, s-a lovit în mod constant de rigiditatea părții maghiare în materie de drepturi naționale pentru români, chiar și în condițiile în care trupele rusești și austriece amenințau pe cele maghiare cu capitularea. Marele patriot muntean se va convinge repede că guvernul maghiar, „până

când îi surâde încă o slabă nădejde de izbândă, rămâne neînduplecat față de revendicările române”³. La reproșurile făcute de oficialii maghiari referitoare la alianța românilor cu austriecii, Bălcescu va replica folosind argumente logice, greu de clătinat: „V-au propus astă-vară unire frățească și condiții modeste pentru aceasta, prin mai mulți deputați din Transilvania și din Banat, și i-ați nesocotit. Voi ați zis că dreptul de naționalitate cu sabia se ia. Au fost doar nevoiți a face acesta și, fiind slabi de nearmați, au luat de ajutor puști de unde au putut găsi. De aici a venit, firește, alianța cu Austria. Voi i-ați provocat și disprețuit, deoarece ați știut că sunt slabi, iar ei au căutat să devie puternici. Acum iată ce trebuie a face: trebuie cu orice chip și cu orice jertfă a împăciui națiile, căci almintrelea ele vor fi pentru Ungaria, precum Polonia și Irlanda pentru Rusia și Englitera, și despotismul țarist le va îmbăta mai curând sau mai târziu. Libertatea individuală nu e destul, națiunile vor libertatea națională”⁴. Față de „refuzul îndărătnic al ungurilor de a face concesii, Bălcescu exclamă: aș dori ca românii să mai bată o dată pe unguri, căci cu aceasta s-ar înlesni tratatul ce lucrez acum”⁵. Kossuth n-a fost de acord cu recunoașterea națiunii române nici atunci când evenimentele politico-militare conduceau în mod evident către o înfrângere definitivă a Ungariei. La insistențele lui Cezar Bolliac, Kossuth îi încredințează lui Nicolae Bălcescu o nouă ofertă de pace pentru moșii lui Avram Iancu, care, însă, nu diferă cu aproape nimic față de celelalte, fiind formulată în aceiași termeni prețioși, vagi și triumfaliști iar, pe deasupra, patriotul muntean ajunge foarte târziu la Iancu. Acesta, împreună cu prefectii săi tratează cu răceală oferta lui Kossuth, care era încă departe de a recunoaște drepturile naționale ale românilor, dar care vine în plus față de cele anterioare cu propunerea unei amnistii generale și cu instituirea unui armistițiu între moșii lui Iancu și trupele ungurești sau chiar obținerea unei neutralități din partea românilor. Răspunsul dat acestei oferte demonstrează o dată în plus clarviziunea lui Iancu și a prefectilor săi, capacitatea lor de a aprecia just circumstanțele politico-militare ale Europei, decizia de a nu abdică de la principiile și revendicările formulate în cadrul Adunării de la Blaj, dar și dorința de a lăsa o cale de acces spre o eventuală reconciliere

1 Ibidem, p. 64.

2 Ibidem, p. 131.

3 Ibidem, p. 138.

4 Ibidem.

5 Ibidem.

cu ungurii. Scrisoarea dată de Avram Iancu lui Nicolae Bălcescu spre a fi înmănată lui Kossuth spunea, printre altele: „Văzând propunerile de pace pe care ni le-a adus domnul Bălcescu, agentul emigrațiunii române, din partea onoratului guvern maghiar, trebuie să ne exprimăm regretul că în împrejurările actuale nu putem să dezbatem cu frații maghiari restabilirea păcii, fiind situația în care ne găsim foarte critică. Armata ungurească se depărtează, iar forța militară a rușilor se apropie. Ar fi apoi foarte dificil și ar reclama mult timp până să convingem poporul a se înfrăți cu voi. Totuși, pentru a vă dovedi sentimentele noastre frățești pe care le nutrim față de națiunea maghiară, am hotărât să rămânem neutri față de armata ungară tot timpul acestor lupte, neatacând-o și apărându-ne numai în cazul că am fi atacați. Nădăjduim că această neutralitate va fi respectată, atât de onoratul guvern, cât și de șefii armatei sale”¹. Poziția moșilor este clară. Cuvântul lor nu lasă loc de duble interpretări. În ciuda adversității maghiare cvasigenerale și a unei posibilități relativ ușoare de a ataca trupele lui Kossuth pe fondul superiorității coaliției ruso-austriece, românii decid să rămână neutri, chiar dacă acest gest va atrage în curând suspiciunea și nemulțumirea aliatului de ocazie – imperialii de la Viena. Ar mai trebui subliniate două lucruri în acest context. Întâi, că Iancu este conștient că, în împrejurările date, când ungurii și românii au purtat lupte violente unii împotriva altora creându-și nenumărate momente nefericite, este dificil, dacă nu chiar imposibil, să se realizeze o înfrățire între ei peste noapte. Apoi, este evident că el a sesizat o lipsă (voită? afișată doar, pentru a-l disculpa într-o oarecare măsură pe guvernator?) de comunicare între guvernul maghiar și armata sa, de aceea își exprimă speranța că înțelegerea convenită va fi respectată, de data aceasta, și de oficialii militari.

Revoluția ungară va fi înfrântă rapid de către coaliția celor două imperii, dar, rămași la mână guvernului de la Viena, românii ardeleni nu vor beneficia nici de astă dată de recunoaștere națională, căci, așa cum bine sublinia Silviu Dragomir austriecei s-au dovedit a fi prieteni fățarnici, conjunctura obligându-i să se apropie de români, propunându-le, în schimbul unei alianțe militare, drepturi și libertăți sociale și naționale, pe care le-au dat uitării imediat ce s-au văzut din nou stăpâni pe situație. Se con-

firma astfel punctul de vedere al lui Nicolae Bălcescu, care afirma cu puțină vreme înainte de zdrobirea rezistenței maghiare: „Pentru tot românul trebuie să fie limpede că libertate națională nu poate veni de la curțile împărătești și din mila împăraților și despoților, ci numai dintr-o unire strânsă dintre toți românii și dintr-o ridicare a tuturor împreună și în solidaritate cu popoarele împilate”². Această idee a unirii tuturor românilor din Imperiul Habsburgic în vederea constituirii unei națiuni puternice și libere îi anima pe mulți dintre intelectualii noștri de la 1848, dar ea nu era agreată de puterile europene ale momentului, cum de altfel, nu este agreată nici astăzi. Așadar, odată scăpați de furia revoluției, imperialii de la Viena, și așa duplicitari în raporturile cu românii, nemaivând ce pierde, își devoalează adevăratele intenții și puncte de vedere față de solicitările ardelenilor. S-a dovedit că alianța cu austriecei departe de a fi fost benefică românilor, a fost o eroare de strategie a conducătorilor ardeleni, care nu au apreciat cum se cuvenea politica reacționară a Imperiului Habsburgic, hrănindu-se cu iluzia că „împăratul, îndatorat pentru atâtea jertfe aduse, va face dreptate poporului român, va recunoaște și întări stăpânirea română din principatul Transilvaniei”³.

Lucrând la elaborarea unei noi constituții, care s-a dorit mai în spiritul vremii, guvernul austriac, acompaniat de împăratul Francisc Iosif însuși, a neglijat doleanțele românilor, amânând mereu luarea lor în discuție și afirmându-le doar în cadrul unor întâlniri cu delegațiile românești, dar neincluzându-le niciodată în documente a căror valabilitate să fie întărită prin angajarea răspunderii guvernului și a autorității imperiale. Această târăgănare duplicitară avea drept scop ascunderea adevăratelor intenții ale curții de la Viena față de românii din imperiu, pe care în loc să-i protejeze și să le afirme stabilitatea națională, se pregătea să-i abandoneze, lăsând practic Ardealul în stăpânirea Ungariei. Astfel, în cadrul unei audiențe oferite de împărat, în data de 25 februarie 1849, unei delegații având în componență pe episcopul Andrei Șaguna, pe finanțistul Zenovie Popp, pe Ioan Maiorescu etc., care reprezentau pe toți românii din imperiu, sunt expuse, într-un memoriu detaliat, doleanțele românilor, pe care le redăm întocmai în rândurile următoare: „reunirea tuturor românilor din monarhie pentru a constitui o națiune

1 Ibidem, p. 142.

2 Ibidem, p. 141.

3 Ibidem, p. 146.

independentă sub sceptrul Austriei, ca parte integrantă a imperiului; administrație națională în domeniul politic și bisericesc; convocarea pe curând a unui congres pentru organizarea națiunii; limba proprie în toate chestiunile ce-i privesc; adunare națională anuală; reprezentanță numeric proporțională în parlamentul imperiului; admiterea unui organ de legătură pe lângă guvernul central și, în fine, împăratul să binevoiască a lua de acum titlul de mare principe al românilor. Aceste revendicări se bazează pe principiul egalei îndreptățiri a naționalităților, iar reunirea într-un corp a românilor din toate provinciile imperiului o justifică numărul lor, obârșia comună, însușirile nobile, neslăbite cătuși de puțin prin opresiunea seculară, identitatea limbii în biserică, literatură și familie, situația geografică și multe alte împrejurări”¹. Răspunsul împăratului este cât se poate de încurajator: „Petiția credincioasei națiuni române voi face să fie examinată amănunțit, rezolvând-o în cel mai scurt timp spre a vă liniști”². Răspunsuri „de liniștire” a primit delegația românilor și de la o parte a miniștrilor guvernului austriac, dar punerea în discuție a petițiilor în cadrul unui for guvernamental este târăgănată, amânată *sine die*, pentru simplul motiv că austrieii decisese să într-o ședință anterioară să elimine din textul viitoarei constituții pasajele care făceau referire specială la români. În data de 4 martie se definitivează noua constituție a imperiului, în care sunt garantate drepturi naționale doar sașilor și sârbilor, cererile românilor fiind, practic, ignorate. Este în afara oricărei îndoieli faptul că oficialii vienezi: miniștri, parlamentul și împăratul își făcuseră deja socotelile cu privire la situația românilor din Transilvania și decisese să-i abandoneze la mâna autorităților maghiare. Îi îngrijora, în primul rând, ideea unirii românilor într-o singură formațiune statală unitară, apoi, revoluția fiind încheiată și maghiarii învinși, românii nu le mai erau atât de necesari. Delegației reprezentanților românilor nu li se transmite această poziție, recurgându-se la înscenări și jocuri perfide, în care este atras însuși împăratul, care se arată binevoitor, dar evită orice angajament cert care ar putea afecta procesul de refacere a autorității monarhiste. Formulări de tipul: „Guvernul meu va năzui să realizeze...; Fiți cu toții liniștiți. Ceea ce se va acorda altor națiuni veți primi și domniile voastre. Veți fi satisfăcuți” etc., rostite de împărat

sau de către cei din jurul său nu sunt altceva decât transpunerea în plan verbal a unui joc dublu în care aceștia se angajaseră și în care îndeplineau fiecare roluri precise, dinainte stabilite. S-a ajuns aici și din cauza unei țesături de intrigi care puneau într-o lumină nefavorabilă pe fruntașii revoluției, pe Iancu însuși și pe prefectii săi, aruncând tot felul de suspiciuni asupra românilor. Printre oficialii austrieci de la Sibiu existau unii care se căzneau din răspuțeri să-i discrediteze pe conducătorii români. Acest lucru îl sesizează însuși generalul Lüders, comandantul trupelor rusești din Transilvania, care a apreciat eforturile militare ale moșierilor lui Iancu și care îi transmite „îndemnul să se țină bine, să aibă grijă de reputația ce și-a câștigat-o, căci în Sibiu există oameni care caută cu lumânarea ziua la amiază să descopere pete în ținuta prefectilor din munți și să ponegrească peste tot fidelitatea românilor”³. Însuși Iancu se simte suspectat, privit cu dușmănie de autoritățile austriece, care, în cadrul întâlnirilor avute cu el nu s-au arătat niciodată interesate de situația românilor, de doleanțele lor, cerându-i, în schimb să accelereze dezarmarea moșierilor și să desființeze comitetele politice. Așa se face că „biruința austro-rusă aduce astfel lui Iancu și poporului său o înfrângere neașteptată. Ideea că românii și-au jertfit zadarnic viața și avutul nu-l mai părăsește pe fostul prefect al legiunii aurarii gemine. Revolta împotriva împăratului, perfid și dușman al libertății popoarelor, îi roade acum neconținut sufletul”⁴.

Pe de altă parte, îl îndurerează atitudinea disprețuitoare pe care o au autoritățile austriece față de români, precum și preocuparea acestora de a-i diminua autoritatea și încrederea de care continua să se bucure în rândul moșierilor atât el, cât și prefectii săi. Ghidându-se după dictonul conform căruia, dacă anihilezi păstorul, turma se dezintegrează, austrieii îl arestează pe Axente la începutul lunii septembrie 1848, iar în decembrie și pe Iancu. Acesta este, însă, imediat eliberat în urma unei revolte populare spontane. În țară se declanșează în mod oficial o campanie de urmărire a conducătorilor români, se reorganizează administrația în așa fel, încât niciun intelectual român valoros să nu ocupe vreo funcție de conducere. Populația românească este obligată să presteze tot felul de munci la refacerea clădirilor ungarilor devastate în timpul ciocnirilor armate, foștii judecători ai tri-

1 Ibidem, p. 148.

2 Ibidem.

3 Ibidem, p. 157.

4 Ibidem, p. 161.

bunalelor de sânge, precum și torționarii românilor zburdă liberi prin toată Transilvania, în timp ce foștii conducători ai „poporului român sunt arestați la cel mai mic denunț al sașilor și ungurilor”¹.

În aceste condiții de înăsprire a terorii și de intensificare a persecuțiilor populației românești din Ardeal sub ochii și, nu de puține ori, din inițiativa fostului aliat, Avram Iancu se hotărăște să plece, în luna februarie 1850, în fruntea unei delegații, la Viena cu speranța de „a smulge guvernului drepturile politice² așteptate de români și promise de nenumărate ori de austrieci. Aici îl întâmpină aceeași atmosferă voit ambiguă în ceea ce-i privește pe românii din Transilvania, aceleași amânări a deciziilor, aceleași perfide îndemnuri la răbdare etc., etc. După câțva timp Iancu revine în țară, unde găsește populația agitată și nemulțumită de decizia autorităților de a trece pădurile în proprietatea fiscoi. Ba, mai mult, i se înscenează o anchetă cu privire la evenimentele de la Zlatna, oficialii încercând să-l facă vinovat de măcelul ce se petrecuse acolo. Cercetările au demonstrat, însă, că acuzațiile ce i se aduceau lui Avram Iancu nu aveau niciun temei.

Între timp, guvernul de la Viena găsește de cuviință să-l decoreze pe Iancu și pe prefecții săi pentru merite față de coroană. Pe lista propunerilor au fost introduși însă mulți funcționari maghiari și sași dintre care mulți nici nu fuseseră implicați în evenimentele din anul 1849. În plus, împăratul însuși impune ca lui Iancu și câtorva prefecți să li se acorde decorații inferioare celor propuse de comisie. Iancu nu aflase de această intervenție când și-a manifestat refuzul față de onorurile oferite de împărat, spre stupefacția, atât a administrației din Transilvania, cât și a guvernului de la Viena. Iancu a ridicat moții nu pentru decorații imperiale, ci pentru dreptate, egalitate și recunoașterea statutului de naționalitate liberă a populației române din Ardeal. În luna august, Iancu se află din nou la Viena, făcând parte din delegația națională. Aici, la începutul anului 1851, este chemat de mai multe ori de prefectul poliției pentru a-și explica refuzul acceptării decorației. Răspunsul eroului a fost ferm și reprezenta reacția sa la amăgirile austriece: „Să se decoreze mai întâi națiunea cu împlinirea promisiunilor”³. Reacția autorităților ofensate nu a întârziat să apară: la puțin timp lui Avram Iancu și celorlalți

fruntași români li se pune în vedere ca în termen de opt zile să părăsească Viena. Era semnalul clar al curții de la Viena că nu agreează revendicările românilor, că este preocupată de reînvierea absolutismului de dinainte de Revoluția de la 1848, că programul românilor ardeleni de renaștere națională a eșuat deocamdată. Iată ce spune Silviu Dragomir despre felul cum s-au comportat membrii delegațiilor române la Viena: „Pe cât de activi s-au dovedit ei pentru a stăruie pe lângă factorii cu răspundere ai imperiului să se acorde poporului român din Transilvania cadrele unei organizații proprii, pe atât de puțin pregătiți au fost să înfrunte un partener lipsit de loialitate care-i va înșela și-i va minți. Încrederea prin nimic justificată în bunul împărat se soldează astfel cu o înfrângere totală. Politica proabsburgică a românilor din Transilvania a dat un faliment complet”⁴. Odată cu înlăturarea din Viena a lui Avram Iancu și a tovarășilor săi se sfârșește, practic, pentru o perioadă, lupta ardelenilor pentru drepturi politice și recunoaștere națională. Dintre toți conducătorii revoluției moților, Avram Iancu a fost cel mai afectat de acest eșec. Era revoltat și dezolat de comportamentul monarhului, era scârbit de atitudinea arogantă a autorităților, dar cel mai mult îl apăsa faptul că nu a reușit să se ridice la înălțimea încrederii pe care au investit-o moții în persoana sa, ale căror speranțe de mai bine nu le-a putut onora în niciun fel. A realizat cu durere în suflet că împăratul nu a jucat cinstit, că promisiunile lui confuze, ca și îndemnurile la calm și răbdare ale multor miniștri intrau într-o regie concepută cu cinism și perfidie. Moții săi nu au câștigat nici măcar dreptul asupra pădurilor străvechi, fiscoi interzicând, inițial, orice exploatare în parchetele pe care le luase în stăpânire, iar atunci când guvernatorul se declară dispus să intervină în sensul obținerii unor concesi, Iancu se arată intransigent, pretinzând nu concesi, ci drept de proprietate. Această atitudine radicală a sa nu a fost întru totul agreeată de ceilalți conducători ai moților.

În vara anului 1852 împăratul își anunță vizita în Transilvania, traseul imperial fiind următorul: Dobra, Deva, Săcărâmb, Brad, Hălămagiu, Abrud, Alba-Iulia, Sibiu, Cluj, Baia Mare. La intervenția lui Iancu, în programul vizitei monarhului este inclus și Câmpeniul. Episodul acesta al vizitei lui Francisc Iosif în Apuseni a generat nespuse de multe discuții și controverse,

1 *Ibidem*, p. 164.

2 *Ibidem*.

3 *Ibidem*, p. 169.

4 *Ibidem*, p. 154.

mai ales în ceea ce privește comportamentul lui Avram Iancu pe parcursul ei. Eroul munților s-a implicat în pregătirea vizitei, a avut grijă ca monarhul și suita să se bucure de o primire cu adevărat regească, dar el nu s-a arătat dispus să se întâlnească cu Francisc Iosif. Nu i-au putut schimba hotărârea nici foștii tovarăși de arme, nici familia, nici prietenii apropiați. Se pare că era așteptat în audiență la împărat, care ar fi intenționat să-i înmâneze personal decorația refuzată. Unii merg chiar mai departe cu speculațiile acreditând ideea că împăratul, în ideea că Avram Iancu i s-ar fi închinat spre împăcare și iertare, i-ar fi oferit o demnitate înaltă în administrația imperiului și ar fi dispus chiar să se facă unele concesiuni moșilor la care Iancu ținea atât de mult. Silviu Dragomir afirmă că în legătură cu tot ce s-a întâmplat în perioada vizitei împăratului în Apuseni, „Iancu a rămas dator istoriei”¹. Este foarte posibil să fie așa. Toată lumea: foști prefecți și tribuni, patrioți români din Ardeal, Muntenia sau Moldova, luptători în oastea care i-a zdrobit pe unguri, oameni simpli, reprezentanții autorităților, membrii propriei familii, împăratul însuși etc. așteptau cu interes, cu speranțe chiar, întâlnirea dintre Craiul Munților și împăratul de la Viena. Unii îl și vedeau, probabil, pe Iancu îngenunchind în fața celui care l-a dus cu vorba pe el și pe ceilalți membri ai delegațiilor transilvănene care au cerut în mod constant dreptate pentru români, egalitate și recunoașterea demnității naționale. Poate ar fi primit o decorație, poate i s-ar fi oferit o demnitate importantă în structurile de conducere ale imperiului, poate primeau câte ceva și alții pe lângă el. Eroul nu s-a umilit însă. El nu dorea nimic pentru el. S-a angajat într-o luptă aprigă pentru ai săi, pentru moși, pentru întreaga românie din Ardeal. Și, după sacrificii imense, după ce au demonstrat Europei că nu sunt cu nimic mai prejos decât oricare altă națiune „recunoscută”, cei care au crezut în el și l-au urmat ca pe un mare conducător care urma să le ofere în final libertate și demnitate, s-au trezit dintr-o dată într-o situație mai dificilă decât cea care îi mânase la luptă. Vinovat era, fără îndoială, și împăratul, care a ignorat un popor care îl iubea, care credea în el și care aștepta de la el dreptate. I-a ignorat și înșelat pe românii din Transilvania, pe moșii lui Avram Iancu, de la care acum așteaptă osanale. Pe

parcursul vizitei sale în Transilvania se pare că împăratul nu s-a prea arătat interesat de soarta muntenilor, țăranilor români, în general. L-au făcut fericit aclamațiile și ovațiile mulțimii venite să-l întâmpine. N-a înțeles nici „refuzul lui Iancu de a primi medalia de aur înainte de a satisface revendicările juste ale poporului român, iar acum e în stare să treacă în goana calului peste câmpurile de luptă unde și-au împrăștiat moșii oasele, fără a-i învrednici să-i mângâie cu o vorbă în necazul lor”². Iancu nu l-a întâmpinat pe împărat. Nu i s-a arătat. Era, fără îndoială, o modalitate aleasă de Eroul din Apuseni spre a-și exprima protestul față de atitudinea lui Francisc Iosif în problema românească și, mai ales, în ceea ce-i privește pe moși. Chiar dacă mulți dintre fruntașii Revoluției de la 1848 nu l-au înțeles și nu au agreeat acest comportament al lui Avram Iancu, el i-a servit „o lecție neașteptată împăratului însuși, care trece de acum în ochii poporului român ca prototipul ingratitudinii și perfidiei habsburgice”³. Nu știm cât a fost ea de eficientă și nici dacă împăratul a decodificat corect gestul lui Iancu, dar este sigur că de aici i s-au tras Eroul Apusenilor multe rele tratamente din partea autorităților obediente și discriminatorii din Ungaria și din imperiu. Este adevărat că și Avram Iancu și-a manifestat deschis nemulțumirea și revolta față de administrația imperială. Astfel, la Câmpeni, la casa ierarhului „doboară cu bastonul pajura cu două capete și o calcă în picioare, plin de furie nestăpânită”⁴, iar atunci când o comisie cadastrală delimitează pădurile, înscriindu-le în documentele funciare, îi îndeamnă pe tribunii Mihai Andreica și Dionisie Darabant să refuze să treacă pădurile pe numele fiscului. Ca urmare a acestui protest Avram Iancu este arestat și trimis sub escortă la Alba Iulia, iar cei doi tribuni sunt deținuți în Abrud. La Alba Iulia este tratat cu brutalitate de un funcționar neamț al judecătoriei de ocol, iar atunci când Avram Iancu ripostează, neamțul dă ordin să fie imobilizat, după care îl lovește peste față cu palma. Actul degradant la care a fost supus a condus la o ieșire nervoasă deosebit de violentă din partea Eroul Apusenilor, care după ce este dezlegat, „zdrobește cu un picior de scaun aranjamentul din cameră”⁵.

Mulți dintre biografii lui Avram Iancu au văzut în acest regretabil incident declanșarea unei crize „care întunecă restul zilelor ce-i mai

1 *Ibidem*, p. 175.

2 *Ibidem*, p. 177.

3 *Ibidem*.

4 *Ibidem*.

5 *Ibidem*, p. 178.

rămân eroului”¹. Noi nu credem în așa-zisa nebunie a lui Avram Iancu. Este adevărat că eșecul acțiunii revoluționare pe care a condus-o și în care s-a investit cu toată ființa și pasiunea sa, dorind din tot sufletul să aducă moșilor săi libertate și demnitate, l-a marcat profund, cauzându-i o puternică depresie. Iancu însă nu a înnebunit. Silviu Dragomir nici nu mai dispune de documente care să reflecte cu precizie perioada cuprinsă între anul 1852 și 1872, când, la 10 septembrie, Iancu își găsește odihna veșnică. L-au crezut nebun o parte dintre cei pe care i-a făcut mari și așteptau ca el să fie dăruit de împărat cu onoruri și demnități din care să se înfrupte și ei. L-au considerat nebun membrii familiei care îl doreau deținând poziții înalte în imperiu, poziții care să le ridice și lor statutul social și material. Poporul, moșii care l-au iubit atât de mult nu l-au socotit nici o clipă măcar pe Iancu nebun. Credem că, văzând că nu mai dispune de niciun mijloc politic sau militar (revoluțiile nu au loc din trei în trei ani) pentru a-și ține promisiunile făcute moșilor, pe fondul unei dezamăgiri profunde, Iancu și-a dat singur pedeapsa, alegând să ducă o viață plină de privațiuni și neajunsuri, printre moșii săi dragi. Era, poate, în această alegere și o formă de revoltă, o resemnare, un răspuns dat de un mare erou a cărui inimă se frângea de dragoste pentru națiune și de durere față de poporul său. Avem, de altfel numeroase dovezi, necuprinse în monografia lui Silviu Dragomir, care infirmă teoria alienării mintale a Eroului Munților.

În câteva scrisori pe care le trimite lui Simion Bărnuțiu, Alexandru Papiu Ilarian, care l-a căutat și l-a întâlnit pe Iancu de mai multe ori în cursul anului 1855 combate cu argumente puternice ideea alienării eroului. Curios lucru că

oficialitățile, familia și unii dintre vechii tovarăși credeau că e bolnav și-l tratau ca atare. Dar moșii au cu totul altă părere. Unii cred că Iancu se prefăcea pentru a scăpa de persecuțiile autorităților, alții că s-a izolat de lume din cauza imposibilității de a-și ajuta poporul. Mulți cred că i s-a aplicat eticheta bolii după ce a refuzat decorația împăratului, probabil pentru a atenua afrontul adus de Iancu acestuia. Iată ce-i spunea lui Alexandru Papiu Ilarian un moș: „...Iancu șede acasă, sărac ca noi și mai batjocorit decât vericare dintre noi. Îmbie-l împăratul cu cruci de aur, cu bani mulți, cu dereghetorii mari; dânsul nu vru să primească nice una, nice alta, ci zise: – Împărate, dă mai întâi muntenilor pădurile ce le apărăra ei cu scump sângele lor și care le făgăduii eu lor cu tipu și cu numele tău! De atunci e mânios împăratul pre Iancul și-l batjocoresc toți domnii în tot tipul; iară Iancul dacă a văzut ce fac cu dânsul, a zis că vrea și el să sufere dimpreună cu ceilalți munteni. De atunci vorbesc domnii de el câte și mai câte și zic că ar fi nebun”². Discuțiile pe care le are cu Iancu îl conving pe Alexandru Papiu Ilarian că acesta, în ciuda unei apatii evidente, a rămas un om de spirit, capabil să întrețină orice conversație, indiferent la grobianitățile multor persoane în compania cărora apărea din când în când „și pe care i-a făcut dânsul și cu nume, și cu onoare, și cu avere”³. Către sfârșitul vieții, Iancu se considera el însuși o umbră a eroului din timpul revoluției. Uneori, când cunoscuții i se adresau pe nume, el răspundea: „Eu nu-s Iancu, eu-s numai umbra lui Iancu. Iancu e mort”, sau: „Iancu a murit acum 22 de ani”⁴.

Și totuși Iancu nu a murit. Spiritul său veghează neîncetat asupra moșilor săi dragi, asupra neamului românesc întreg.

1 Ibidem.

2 Iosif Pervain, Ioan Chindriș, *Corespondența lui Alexandru Papiu Ilarian*, Editura Dacia, Cluj, 1972, vol. I, p. 81.

3 Ibidem, p. 85.

4 Floarian Dudaș, *Avram Iancu în tradiția românilor*, Editura de Vest Timișoara, 1998, p. 235, 236.

Constantin Noica într-o retragere duhovnicească de la Cernăuți

Dr. Ion FILIPCIUC

În scurtă vreme de la revenirea administrației românești în Bucovina, sâmbătă, 5 iulie 1941, în spațiul copleșit de armatele sovietice în 28 iunie 1940, prin litera Pactului Ribbentrop-Molotov, semnat la Moscova în ziua de miercuri, 23 august 1939, câțiva tineri scriitori și ziariști din Cernăuți, care lucrau la proaspătul cotidian *Bucovina* – „ziar de afirmare românească”, apărut în ziua de luni, 14 iulie 1941 –, pornesc o serie de acțiuni menite să revigoreze cultura și literatura în această „primejduită” margine de țară, între

care se distinge și pagina *Duh și slovă*, primenindu-se de la nr. 100, prin titlul *Literatura și artă*, precum și printr-un supliment literar săptămânal, ivit în ziua de sâmbătă, 23 martie 1942, care își va statornici peste jumătate de an formula independentă ca revistă *Bucovina literară*.

Gruparea din jurul acestei reviste cernăuțene va organiza un șir bogat de lecturi publice prin satele și orașele din Bucovina, șezători literare, festival de cântece și jocuri, expoziții de artă plastică, întâlniri și conferințe ale câtorva mari scriitori – Liviu Rebreanu, Ionel Teodoreanu, Nichifor Crainic, M. Sadoveanu, istorici, filosofi.

Proiectul unei șezători literare panromânești la Putna chiar în ziua hramului Adormirii Maicii Domnului, în duminică din 15 august 1943, prinde viață când Cercul *Bucovina literară* invită scriitori și ziariști din întreaga țară spre a pomeni astfel, nu doar Adormirea Maicii Domnului, vitejia ctitorului Ștefan cel Mare sau Serbarea Națională aranjată de studenții români în august 1871, ci să aducă și un pios omagiu oștenilor români căzuți în lupta pentru apărarea hotarelor neamului în cele două conflagrații mondiale, precum și scriitorilor care s-au jertfit pentru aceeași sfântă cauză.

Gândul profesorului bucovinean Augustin Z. N. Pop a fost rostit în ziua de duminică, 1 august 1943, în drumul de întoarcere de la șezătoria diriguată în orașul Vișnița, și, până la împlinirea acestui cuvânt curat și mărinimos, tinerilor de la *Bucovina literară* nu le rămăneau decât cincisprezece zile numărate pe degete! Ideea unui sfat scriitoricesc pare să i-o fi inspirat chiar întrunirea duhovnicească organizată de cărturarul Tit Simedrea, mitropolitul

Bucovinei, pornită în ziua de duminică, 1 august 1943, în reședința mitropolitană din Cernăuți.

Un anunț privitor la manifestarea literară preconizată e publicat încă în ziua de marți, 3 august 1943, sub titlul ademenitor – *Sfat scriitoricesc la mănăstirea Putna*: „Cu ocazia hramului mănăstirii Putna, care se va oficia în ziua de 15 august 1943, Cercul *Bucovina literară* va organiza la Putna, o mare șezătoare literară populară, precum și un sfat al scriitorilor cari vor fi convocați din toate provinciile țării. Rostul acestei șezători este de a preamări, față de miile de țărani cari se vor afla la hram, măreția luptei duse de Ștefan cel Mare și, până în zilele noastre, de neamul românesc, pentru apărarea Crucii.

În sfatul scriitoricesc se vor dezbate problemele literare cari izvorăsc din aceste jertfe războinice. În vederea fixării programului șezătorii și sfatului de la Putna, membrii Cercului *Bucovina Literară* sunt invitați la ședința care va avea loc astăseară, marți, la ora 10,30, la sediu”¹.

Peste câteva zile, însă, ca și cum scriitorii cernăuțeni ar fi dorit să demonstreze că promisiunea unei întruniri anunțate pentru hramul de la Mănăstirea Putna, nu e vorbă în vânt, se deplasează pentru încă o șezătoare literară populară la Boian, cu mențiunea programului și scopului urmărite: „Cercul *Bucovina literară* organizează vineri, 6 august 1943, la orele 11.30 dimineța, o mare șezătoare literară populară în comuna frunțasă Boian. Se va rosti o conferință cu privire la eroismul ostașului român în lupta de apărare a Patriei și a Credinței și se vor citi din scrierile eroice ale scriitorilor din cerc.

Seara, la ora 8, caravana cinematografică populară nr. 3 a Ministerului Propagandei Naționale, aflată în provincia noastră, va organiza o reprezentare cinematografică, prezentând filme de război și documentare”².

Pe aceeași pagină, se anunță însă și inaugurarea sediului Cercului *Bucovina literară*: „Duminică, 8 august 1943, la orele 11.30 dimineța, va avea loc, în prezența frunțășilor vieții administrative, militare și spirituale a provinciei noastre, inaugurarea sediului Cercului *Bucovina literară*, din str. General Mircescu nr. 8. // În vederea acestei solemnități, membrii cercului sunt convocați la o ședință specială, vineri, 6 august, la orele 19.30”.

1 *Bucovina*, an III, nr. 647, marți, 3 august 1943, p. 3. Anunțul este repetat și în nr. 648, miercuri, 4 august 1943, p. 2, întocmai, fără a schimba, cum s-ar fi convenit, ziua de marți în miercuri. Tot așa și în nr. 649, joi, 5 august 1943, p. 2.

2 *Bucovina*, an III, nr. 650, vineri, 6 august 1943, p. 3.

În acest iureș de solemnități și publicitate ofensivă, în săptămâna 1-7 august 1943, se organizează la reședința mitropolitană din Cernăuți o *Retragere duhovnicească*, despre care aflăm ceva mai târziu doar din foaia oficială a Mitropoliei Bucovinei:

„Din râvna unui mănunchi de oameni, preoți și mireni, doritori de o adâncire ortodoxă mai mare și îmbunătățire spirituală atât în parte, cât și de obștească trăire creștină, între 1-7 august 1943, sub ocrotirea și binecuvântarea Î.P.Sf. Mitropolit Tit, s-a ținut la reședința mitropolitană din Cernăuți o săptămână de retragere duhovnicească.

Au luat parte: arhimandriții Benedict Ghiuș, de la Patriarhia din București, și Martinian Ivanovici, spiritualul internatului teologic din Cernăuți; preot dr. Ștefan Slevoacă, directorul internatului teologic din Cernăuți; D. Manta, preot în București; G. Noveanu din Directoratul Muncii din Cernăuți; Gh. Sofian, Adrian Cilievici și dr. Cazacu de la internatul teologic din Cernăuți; Gh. Antonescu de la cancelaria eparhială; diaconul Al. Ciurea, asistent universitar, și alți cucernici preoți.

Dintre mireni menționăm pe d-nii: Sandu Tudor, publicist din București; Paul Sterian, secretar general al Ministerului de Finanțe; Alex. Mironescu și Const. Noica, profesori universitari din București; Augustin Popescu, Ion Munteanu, directorul ziarului *Bucovina*; George Drumur, președintele Cercului *Bucovina literară*, precum și mulți alți truditori ai gândirii și scrisului din Cernăuți.

Retragerea duhovnicească s-a desfășurat după următorul program zilnic:

6.30 -7.30: Mic canon, îngrijirea personală;

7.30-8.30: Slujba de început a zilei (în paraclisul mitropoliei); de la strană: citirea sinaxarului zilei. Încheiere duhovnicească: Argument de trăire și meditație, din înțelesul hramului pentru întreaga cuprindere a zilei;

9.30-11.00: Cercul dimineții; dezvoltarea unei teme din hramul zilei;

12.00-13.00: Masa, cu rugăciuni și citanie din Viețile Sfinților și Pateric;

16.00-17.00: În paraclisul mitropolitan: Acatist. Răgaz de liniște sufletească și rugăciune personală.

17.30-19.00: Cercul de după-amiază: Discuțiuni asupra temei dezvoltate la cercul dimineții.

20.00-21.54: Ruga obștească: miezonoptica (în paraclisul mitropolitan).

22.00-22.30: Canon și reculegere personală de seară.

Programul după care s-a desfășurat această «retragere duhovnicească» ar putea fi chiar sămânța pentru ce se va petrece mai târziu la întrunirile gru-

pului «Rugul Aprins» de la mănăstirea Antim. În cele șapte zile de reculegere duhovnicească s-au discutat următoarele teme: *Calendar și priveghere; De la icoană la duhovnicie; Moaștele Sfântului Ștefan și veșnicia trupului; Cunoaștere și asceză; Cei șapte tineri din Efes și dovezile învierii; Patos și Patmos; Schimbarea la față și frumusețea izbăvitoare; Duhovnicie și tămăduire; Rugăciunea inimii și sfânta isihie.*

La sfârșitul săptămânii de retragere duhovnicească, participanții s-au spovedit și împărtășit cu Sf. Taine¹.

Retragerea de la reședința mitropolitană din Cernăuți, din săptămâna 1-7 august 1943, a intrat oarecum în atenția celor care s-au ocupat de subiect, numai că autorii comentariilor omit să facă relația cu Sfatul scriitoricesc de la Putna din 15 august 1943 și au ferma convingere că inițiativa „Rugului Aprins” aparține poetului Sandu Tudor și preotului Benedict Ghiuș „organizatorii acestei prime «tabere»”, cărora Mitropolitul Tit al Bucovinei le acordă azil... contemplativ, întrucât „a fost încântat de ideea unor tabere isihaste și a oferit facilități pentru organizarea unui stagiului de vară”².

De precizat doar că arhimandritul Benedict Ghiuș, preotul D. Manta și mireni Sandu Tudor, Paul Sterian, Alex. Mironescu și Constantin Noica, veniți din București, erau invitați, în fapt istoric, la inaugurarea sediului Cercului *Bucovina literară*, dorindu-li-se prezența și la Sfatul scriitoricesc din 14-15 august 1943, ceea ce nu s-a împlinit poate și pentru că răstimpul șederii oaspeților în Bucovina a fost prea lung. E cam greu de bănuț că cei șase bucureșteni făceau un drum până la Cernăuți în „ideea unor tabere isihaste”, când pentru contemplație „duhovnicească” se puteau retrage mult mai aproape la o mănăstire din preajma capitalei. Apoi, trăirea unor astfel de retrageri – „retraites spirituelles” – o avea îndeosebi mitropolitul Tit Simeodrea, pentru că urmasa în anii 1922-1923, ca bursier al statului francez, cursuri la facultățile de teologie protestantă din Montpellier sau Paris, participase ca delegat al Bisericii Ortodoxe Române la câteva conferințe confesionale în Lausanne (1927), Sofia (1928), Constantinopol (1929) Vatoped (1930) și Oxford (1935), unde se vor fi expus și experiențe isihaste răsăritene sau occidentale³, și, mai cu seamă, organizase cu ceva ani mai din vreme câteva retrageri duhovnicești sub oblăduirea Episcopiei Bucureștilor.

Apoi, încă un amănunt important, peste care bântuie tăcerea, aceste retrageri duhovnicești au fost prezentate cu destule amănunte în revista *Apostolul*.

Cea dintâi retragere pare a fi fost organizată

1 „Foaia oficială a Mitropoliei Bucovinei”, Cernăuți, an LXXV, nr. 15-16, 1-15 septembrie 1943, p. 109-110.

2 Vasile Andru, „Rugul Aprins” – un grup contemplativ martir, în *Mistici din Carpați*, Pontos, Chișinău, 2000, p. 127-128.

3 Pentru detalii cf. Mihai Rădulescu, *Rugul Aprins. De la Mănăstirea Antim la Aiud*, Prefață de Vasile Andru, Editura Ramida, București, 1998. Un traseu confesional occidental are și preotul Benedict Ghiuș, cu un doctorat în teologie la Universitatea din Strasbourg, prin anii 1920.

în săptămâna 17-24 august 1927 de către Vicarul Arhiepiscopesc Titu S. Târgovișteanu, care spunea că „această idee plutea în aer, înfăptuirea ei era așteptată de toți, fiecare preot simțea nevoia unei retrageri într-o tabără de autoperfecționare duhovnicească și într-un grup animat de aceleași simțiri și însetat de aceleași nevoi superioare și de ordin pur spiritual”, în care scop s-au adunat 50 de preoți la Mănăstirea Predeal, urmând programul: „a) mergerea în fiecare dimineață la biserică... la săvârșirea Sf. Liturghii; b) ținerea, la fiecare sf. slujbă, a unei predici..., cu scopul de a ne înălța duhovnicește unul pe altul; c) o meditație biblică după terminarea Sf. Liturghii, de referință făcută în mijlocul naturii, care este așa de minunată în această regiune a Predealului; d) după masă, pe la ora 3, o ședință de discuții frățești asupra diferitelor chestiuni practice...”

În trei zile la rând a predicat părintele Scriban, al cărui gând fundamental a fost: „noi, preoții, pentru a influența pe alții, în direcția Sfântului misteriu, pe care îl exercităm, trebuie ca mai întâi noi înșine să fim cât mai puternici în noi înșine, să ne îmbogățim cu comori duhovnicești cât mai bogate”.

În a patra zi, duminica a X-a după Cincizecime, a predicat Arhiepiscopul Tit Târgovișteanu: „pentru a birui puterea celui rău, care lucrează în ființa noastră, pe atâtea căi și chipuri, trebuie să plinim calea rugăciunii și a postului”.

În ziua a cincea, „în vederea Sfintei Împărtășiri, am predicat eu, scriitorul acestor relatări, asupra Tainei Sf. Mărturisiri și a Sf. Împărtășiri”, adică pr. Toma P. Chiricuță, paroh al bisericii Zlătari din București, care mărturisește, în cuvântul către arhiepiscopul Tit Târgovișteanu, că „a fost o săptămână fericită această săptămână duhovnicească, pe care ne-ați chemat să o trăim cei 50 de frați împreună, în mijlocul brazilor. Cea mai fericită săptămână din toată viața noastră de preoți”¹.

Următoarea retragere duhovnicească s-a petrecut la Mănăstirea Cheia din Prahova, în săptămâna 17-23 august 1928, unde cei chemați au ajuns cu destule peripeții, descrise în amănunt, ca și desfășurarea întregului program din cele șapte zile, de consilier referent pr. Manea Popescu².

O altă săptămână de retragere se petrece și între 31 august și 7 septembrie 1928, la aceeași Mănăstire Cheia din Prahova, de la care se publică și programul din fiecare zi, „urmărindu-se folosirea a trei mijloace: 1) *cultul divin*, la care ne-am străduit să participăm mai activ, nu numai formal, ci mai activ, 2) *lectura și tâlcuirea cuvântului lui Dumnezeu*, pe care am căutat să-l îmbrățișăm nu cu

brațele minții, ci cu ale inimii și 3) *cercetarea vieții religioase personale*, cu care a contribuit fiecare la crearea acelei atmosfere de duhovnicească prietenie și creștinească frățietate, în care am dorit să se petreacă această săptămână. Și, slavă Domnului, că așa a fost”³.

Cea de a cincea săptămână de retragere duhovnicească s-a desfășurat între 20-27 august 1930, la Mănăstirea Cernica și a prilejuit „unele concluziuni, cari pot forma temelia de lucru pentru viitor”, și anume că „idealismul religios nu e un cuvânt pentru solemnități, ci o putere creatoare de realități salvatoare”, că „prea puțin loc s-a dat, în viața clericală, îmbierilor spre ceea ce e veșnic în om și prea mult s-a uitat că putem fi frați și prieteni chiar atunci când avem ceva de împărțit între noi”, că „preoțimea noastră posedă rezerve imense de bogății morale și religioase. Cari trebuie însă puse în valoare prin energii de superioară calitate creștină”⁴.

O altă săptămână de retragere are loc la Mănăstirea Căldărușani, în zilele 15-21 octombrie 1930, sub îndrumarea aceluiași vicar arhiepiscopal Titu Simedrea Târgovișteanu, cu îndemnul că „retragerea e necesară preoților și din punctul de vedere al greutăților și al importanței diverselor probleme ridicate de mediul social actual. Mai înainte vreme, era o plăcere să fii preot, căci preotul avea multă autoritate și poporul nu ieșea din cuvântul lui. Acum însă lucrurile nu mai stau așa. Civilizația modernă a adus în poporul nostru o mulțime de lucruri noi: și bune și rele. Dar cum de om se leagă mai repede cele rele, tot așa s-a întâmplat și la noi. Mulți români, călătorind prin țări străine, nu observă părțile bune ale vieții omenești, ci aduc cu ei mai ales deprinderile rele. De aceea poporul nostru trece azi printr-o grea criză sufletească”⁵.

Retragerea de la Mănăstirea Cernica, în două serii, 24-30 august și 31 august-6 septembrie 1932, ar putea să fi fost și ultima, la care au participat 120 de preoți, având ca subiect „Contribuția preotului la rezolvirea crizei actuale”, gazdă fiind arhimandritul Chesarie Păunescu, iar lucrările desfășurându-se „sub conducerea P. S. Vicar Titu Târgovișteanu, care, ca totdeauna, a izbutit să îndrumeze toate preocupările spre piscul înalt și luminos al cugetării și simțirii creștine”, întrucât „Adevărurile creștine sunt simple, ca orice adevăr mare. Deci, eficacitatea și folosul lor nu pot fi recunoscute ca atare și experimentate decât de inimi simple, curate și devotate slujirii lui Dumnezeu. Un suflet care se roagă, care duce iubirea de aproapele până la picioarele crucii Mântuitorului; un suflet care radiază în jurul său

- 1 Toma P. Chiricuță, *Săptămâna de reculegere la Predeal*, în *Apostolul*, Curierul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române din București, an IV, nr. 18-19, 1 octombrie 1927, p. 164-166. Câteva observații interesante s-au publicat în articolul *Săptămâna de retragere*, sub semnătura Senex, în *Apostolul*, Curierul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române din București, an V, nr. 12, 15 iunie 1928, p. 185-186.
- 2 Manea Popescu, *Cum s-a scurs săptămâna de reculegere la Mănăstirea Cheia-Prahova*, *Apostolul*, an V, nr. 20, 15 octombrie 1928, p. 144-176.
- 3 *Săptămâna de retragere*, *Apostolul*, an V, nr. 17-18, 1-15 septembrie 1928, p. 253-254.
- 4 *Săptămâna de retragere*, *Apostolul*, an VIII, nr. 18, 15 septembrie 1931, p. 221-222.
- 5 *Lucrările săptămânii de retragere*, 15-21 octombrie 1930, *Apostolul*, an VII, nr. 25, 1 noiembrie 1930, p. 318-319.

mireasma vieții lui Hristos – e un suflet care contribuie efectiv și în maximă măsură la rezolvarea crizei actuale”¹.

Și totuși, în aceste vreo șapte retrageri duhovnicești, desfășurate sub oblăduirea arhiepiscopului Tit Simedrea Târgovișteanu, până a fi înscăunat în Episcopia Hotinului, nu vom găsi nimic despre Rugul Aprins.

Un text primordial, în care întâlnim imaginea Rugului Aprins este însă *Exod* și pentru ilustrare folosim *Biblia din 1688*, unde limbajul pare să păstreze, nu doar arhaitudinea cuvintelor, ci chiar și a simbolurilor ocrotite în aceste cuvinte:

„1. Și Moisi era păscând oile lui Iothór, socru-său, popei de Madiiám. Și aduse oile supt pustiiu și veni la muntele lui Dumnezeu, Horiv.

2. Și să arătă lui Îngerul Domnului în pară de foc den rug; și văzu cum rugul arde cu foc și rugul nu ardea.

3. Și zise Moisi: «Mergând mai nainte, voi vedea această vedenie mare, că ci nu arde rugul».

4. Și deaca văzu Domnul că să aprăpie să vază îl chemă pre dânsul Domnul den rug, zicând: «Moisi, Moisi!» Și el zise: «Ce iaste, Doamne?»

5. Și el zise: «Nu te apropiia aicea! Dezleagă încălțămintele den picioare-ți, pentru că locul întru carele tu stai pămînt sfînt iaste».

6. Și-i zise lui: «Eu sunt Dumnezăul tătâni-tu, Dumnezăul lui Avraam și Dumnezăul lui Isac și Dumnezăul lui Iákov». Și-ș întoarse Moisi fața lui, pentru că să temea să caute deschis înaintea lui Dumnezău.

7. Și zise Domnul cătră Moisi: «Văzând văzuii chinuirea norodului meu de la Eghipt și strigarea lor am auzit dintru cei ce gonesc pentru lucru.

8. Pentru că știu durerea lor și mă pogoriiu să-i scoțu pre ei den mîna eghiptenilor și să-i scoțu pre ei din pămîntul acela și să-i bag pre ei în pămînt bun și mult, la pămîntul de cură lapte și miere, la pămîntul hananeilor, și heteilor și amoreilor și ferezeilor și ghergheseilor și ievuseilor.

9. Și acum, iată, strigarea fiilor lui Israil veni cătră mine. Și eu văzuii chinul carele eghiptenii chinuiesc pre ei.

10. Și acum vino să te tremit cătră faraó, împăratul Eghiptului, și voi scoate norodul meu, pre fiii lui Israil, din pămîntul Eghiptului»².

Versiunea din manuscrisul anterior tiparului are un ton și mai fermecat:

„1. Și Moisi era păscîndu oile lui Iothor socru-său, popei Madiam. Și aduse oile suptu pustii și veni la muntele lui Dumnezău, Horiv.

2. Și i să arătă lui îngeru’ Domnului în pară de foc den căpină; și văzu cum căpina ardea cu foc și căpina nu să topia.

3. Și dzise Moisi: «Mergându mai nainte, voi vedea această vedenie mare, că ce nu să topește căpina».

4. Și dacă vădzu Domnul că să apropie să vadză, îl chemă pre însul Domnul den căpină, dzicându: «Moisi, Moisi!» Și el dzise: «Ce iaste, Doamne?»³.

Substantivul *căpina*, pl. *căpine*, care la vremea traducerii *Bibliei din 1688* era un neologism provenit fie din limba greacă, fie din slavonă, înseamnă în dialectul aromân *zmeură* și *zmeuriș*. Săteanul obișnuit, din toate ținuturile românești, dată fiind unitatea și continuitatea culturii arhaice a poporului nostru, în momentul în care aude preotul vorbind în biserică despre *rugul aprins* înfățișat lui Moise în pustie, nu-și poate închipui nimic livresc, întrucât cutumele și tezaurul său folcloric îi oferă o altă imagine a rugului; mai bogată decât cea din textul biblic, mai încărcată de înțelesuri și mai apropiată de viziunea organică asupra celor din cer și de pe pământ.

Astfel, prin cuvântul românesc *rug*, poporul înțelege: 1. *măcieșul* sau *trandafirul de cîmp* (*Rosa canina*), care se învrednicește de multe sinonime, precum *cacadâr*, *curu-boului*, *maciueș*, *smorghin*, *trandafir sălbatic* (în Moldova), *măceș*, *rug*, *rug sălbatic*, *rujă*, *rugiuță* și *ruguş* (în Banat), sau *măceș* (în Macedonia); floarea măcieșului, trandafir, uneori albă, plăcut mirositoare, se cheamă *răsură*, *rosură*, *rujă*, *ruje*, iar fructele comestibile, de culoare roșie, sunt numite *căcădare*, *călcădere*, *măciașe*, *măcieșe*, *poamele dracului*, *scoabe-n cur* și *ruge* (singular *rujă*). 2. *murul* sau *vița-de-mură*.

Simion Fl. Marian, din a cărui *Botanică populară română* preluăm toate aceste informații⁴, citează următoarea credință:

„Dintru început, după cum spune o legendă din Transilvania, com. Reteag, măcieșul n-a fost un tufar mic și ghimpos ca în ziua de astăzi, ci el a fost un pom frumos, drept și înalt ca un brad și cu ruji mari dar fără ghimpi. Când a alungat Dumnezău pe îngerii cei răi din cer pe pământ, atunci îngerii alungați de pe acest pom frumos și înalt au vrut să se urce iarăși înapoi la cer.

Însă Dumnezeu, văzându-i ce vor să facă, îndată au prefăcut măceșul în rug, cum se vede astăzi, și l-a înzăstrat cu ghimpi ca unghiile lui Ucigă-l-toaca, astfel că dracii, cari apucară a se acășara pe dânsul, nu se mai putură descleșta din

1 Referent, *Săptămâna de retragere*, „Apostolul”, București, an IX, nr. 19, 1 octombrie 1932, p. 305-306.

2 *Monumenta Linguae Dacomanorum, Biblia 1688, Pars II, Exodus*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1991, *Biblia Dumnezeiasca Scriptură Veche și Nouă, Ieșirea*, p. 86. Volum întocmit de Alexandru Andriescu, Vasile Arvinte, Ioan Caproșu, Corneliu Dimitriu, Elisa Lüder, Paul Miron, Mircea Roșian și Marieta Ujică.

3 *Ibidem*, p. 87.

4 Ediție critică, introducere, repere bibliografice, indice Botanica, indice capitole publicate antum / postum, text stabilit, indice informatori și bibliografie de Aura Brădățan, Cuvânt înainte de prof. univ. dr. Ioan Opreș, Editura Academiei, Suceava, 2010, vol. II, p. 318.

ghimpele măceșului, ci rămaseră acolo pentru totdeauna. Iar dracii ce scăpară nu numai că o luară la fugă încotro îi duseră ochii și picioarele, ci ei până și-n ziua de astăzi fug de rugi.

Ba, ce este încă și mai mult, nici strigoaicele nu pot trece peste rug. De-aice vine apoi că oamenii pun în fiecare an rugi-sălbatici la porți, la ferești și la uși spre ziua de St. George, anume ca strigoaicele să nu poată trece și lua laptele de la vacile mulgătoare. Românii din unele părți ale Bucovinei și Moldovei însă cred și spun că pomul cunoștinței binelui și a răului, din ale cărui poame a dat Diavolul lui Adam și Evei în rai ca să mănânce, a fost măceșul.

Atunci Dumnezeu, văzând ceea ce s-a întâmplat, nu numai că s-a supărat pe Adam și Eva și i-a alungat din rai, ci el s-a supărat și pe măceș și, drept pedeapsă, l-a prefăcut din pom mare și arătos, cum era dintru început, într-un tufari mic și spinos, cum îl vedem astăzi, iar poamele lui nu numai că le-a făcut cu mult mai mici de cum erau de la început, ci le-a umplut și sămburașii cu o mulțime de ghimpișori, cu cari, când îi iei în gură, trebuie numaidecât să te înghimpi¹.

O altă legendă din Bucovina, de astă dată chiar din satul în care s-a născut S. Fl. Marian, din Ilișeștii apropiati de Cetatea Sucevei, povestește că:

„La început, când s-au adunat toate lemnele de pe pământ și au ținut sesie: care să fie împăratul lor, a luat Dumnezeu cuvântul și a îmbiat pe vița-de-vie sau via cu această mărire. Însă via a răspuns că nu poate primi, deoarece ea face poamă și din poama ei se face vin, care e pentru toată trebuința, și așa are ea destulă greutate pe capul său, nu poate să mai ieie și grijile împărăției.

Văzând Dumnezeu că via nu se prinde a fi împărat, a îmbiat pe măslin. Însă nici măslinul n-a primit această cinste, deoarece el e la toată trebuința, spre exemplu când se face vreun pom sau vreo masă întru pomenirea celor morți, trebuie să fie și măslina atât în pom, cât și la masă.

Văzând acestea, a îmbiat Dumnezeu pe măceș sau trandafirul-de-câmp cu titlul de împărat al lemnelor. Măceșul sau trandafirul-de-câmp a primit bucuros, și de-atunci a rămas el împărat peste toate lemnele câte se află pe fața pământului¹.

Legenda pare să fie de sorginte cultă, pentru că subiectul se găsește încă în cartea *Judecătorii*, 9, cu următorul text:

„8. Copacii au plecat să ungă un împărat și să-l pună în fruntea lor. Ei au zis măslinului: Împărătește peste noi!

9. Dar măslinul le-a răspuns: Să-mi părăsesc eu undelele mele, care îmi aduce laude din partea lui Dumnezeu și a oamenilor, ca să mă duc să domnesc peste copaci?

10. Și copacii au zis smochinului: Vino tu, de împărătește peste noi!

11. Dar smochinul le-a răspuns: Să-mi părăsesc eu dulceața mea și rodul meu cel minunat, ca să mă duc să domnesc peste copaci?

12. Și copacii au zis viței: Vino tu și domnește peste noi!

13. Dar vița le-a răspuns: Să-mi părăsesc eu vinul, care înveselește pe Dumnezeu și pe Oameni, ca să mă duc să domnesc peste copaci?

14. Atunci copacii au zis spinului: Vino tu și împărătește peste noi!

15. Și spinul a răspuns copacilor: Dacă în adevăr vreți să mă ungeți ca împărat al vostru, veniți și adăpostiți-vă sub umbra mea; astfel să iasă un foc din spin și să mistuie cedrii Libanului”.

Ar fi interesant de urmărit ce valențe poetice și religioase are rugul, florile și fructele acestui arbust în literatura folclorică și eresurile popoarelor din jurul românilor pentru a ne lămurii măsura în care rugul din textul biblic a devenit, cum e de așteptat, o imagine metaforică universală. O cercetare a subiectului și din această perspectivă nu ar fi lipsită de rezultate, întrucât știm că orice element semiotic își destăinuie înțelesurile, adeseori chiar nebănuite, cu atât mai bogate, cu cât paradigma în care poate fi integrat este mai largă și mai arhaică.

Să nu uităm că vestitul călugăr Paisie Velicovschi a parcurs un traseu destul de rodnic pe drumul său către *Rugăciunea inimii*, din Rusia la Muntele Athos, de aici îndărăpt la pravoslavnicii de la Schitul cel Mare din Polonia, pe râul Maniana, de unde va coborî la Putna, iar de la Putna, va ajunge la Mănăstirea Neamțului din inima Moldovei. Adică Putna și Bucovina cu șirul de mănăstiri ctitorite de Mușatini au ocrotit în vreme câteva spornice căutări pe calea rugăciunii isihaste.

La retragerea duhovnicească de la Cernăuți iau parte doi stâlpi luminați ai Bisericii Ortodoxe Române – mitropolitul Tit al Bucovinei și arhimandritul Benedict Ghiuș de la Patriarhia din București –; programul tipărit în *Foaia oficială a Mitropoliei Bucovinei*, conferă întâlnirii un statut oficial; dezbaterile sunt stenografiate, după unele mărturii, și depuse la Biblioteca Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române; retragerea se organizează în postul Adormirii Maicii Domnului, încheindu-se în sărbătorea Schimbării la Față, cu șapte zile înainte de Hramul de la Mănăstirea din Putna, ceea ce ne îndreptățește să bănuim că inițiativa îi aparține sau mitropolitului Tit Simedrea, sau arhimandritului Benedict Ghiuș.

Singurul element care îl solidarizează, de la bun început, în acest grup și pe poetul Sandu Tudor este *Acatistul Rugului Aprins* – de mai târziu sau a fost rostit chiar într-o zi din cele șapte, la Cernăuți? –, pentru care avem un interesant precedent în *Acatistul Preacuviosului părintelui nostru Sf. Dimitrie cel Nou*, Boarul din Basarabov², tipărit

1 Ibidem, p. 319.

2 Sf. Dimitrie cel Nou din Basarabi, cuvios, moarte naturală, secolul al XIII-lea, „păzitor de vite”, își are moaștele în Catedrala

„cu binecuvântarea Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române de Sandu Tudor”, la Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1942.

Între cei care au fost în „retragerea duhovnicească” se numărau însă câțiva bucovineni: George Drumur, prim-redactor la *Bucovina literară*, Ion Munteanu, directorul ziarului *Bucovina*, George Antonescu, preot, poet, consilier eparhial în cancelaria Mitropoliei Bucovinei, Ștefan Slevoacă, preot cu a cărui semnătură cititorii se întâlneau în pagina duhovnicească din ziarul *Bucovina*, George Noveanu, Augustin Popescu (nu cumva Augustin Z. N. Pop?), Adrian Cilievici, dr. Cazacu și încă mulți alții, încât s-ar putea spune că... duhovniciei de la Cernăuți erau, într-adevăr, o grupare puternică.

Oricum, mitropolitul Tit al Bucovinei probează și alte inițiative în legătură cu viața monahală și reorganizarea în Mănăstirea „Adormirea Maicii Domnului” din Putna, încât e de mirare cum un autor prob precum Andrei Scrima, în cartea *Timpul Rugului Aprins*, îl trece cu vederea. Totuși cuvintele citate drept un corolar – „Am făcut până aici o bună bucată de drum; ni s-a dat și limpezit o sumă de înțelesuri; avem deci, mai mult ca înainte, nevoie de pecetea vie a împlinirii tuturor acestora. Ne va fi oare dat să o primim?”¹ – în „retragerea duhovnicească” din *Bucovina* cui aparțin? Absența lui Tit Simedrea din șiragul întrunirilor ulterioare – nu știm dacă n-a fost cumva și la Govora, între 1-7 august 1947 – de la Mănăstirea Antim se explică prin prudența bucovinenilor care s-au pribegit în urma revenirii sovieticilor la Cernăuți, de prin martie 1944.

Pe aceeași pagină, este și anunțul privitor la inaugurarea sediului Cercului *Bucovina literară*: „Astăzi, duminică, 8 august 1943, la ora 11.30 dimineata, va avea loc inaugurarea sediului Cercului *Bucovina literară* din str. General Mircescu nr. 8, et. II. Solemnitatea va avea loc în prezența Î.P.S.S. Mitropolit Tit al Bucovinei și a reprezentărilor tuturor fruntașilor vieții noastre administrative, militare și culturale. Se va oficia mai întâi o slujbă religioasă, după care se vor rosti cuvântările ocazionale și se va citi darea de seamă a activității cercului, de la înființarea sa și până în prezent”².

Dar cei ce s-au nevoit în săptămâna retragerii duhovnicești de la reședința mitropolitană din Cernăuți vor participa și la festinul de la Cercul *Bucovina literară*.

O amplă dare de seamă despre *Inaugurarea sediului Cercului „Bucovina literară”* ne scutește de orice comentariu:

„Duminică, 8 august crt., a avut loc, într-un cadru festiv, inaugurarea sediului Cercului *Bucovina literară* din str. General Mircescu Nr. 8. [...]

Au fost de față Î.P.S.S. Mitropolit Tit al Bucovinei, însoțit fiind de pâr. cons. dr. I. Puiu, d-l col. Frunză, din partea d-lui general guvernator C. Dragalina; d-l Cristea Otin, rectorul Politehnicii; d-l maior Pop, vice-primar; pâr. Adrian Lupășteanu; d-l maior Ghinici, din partea d-lui general Carlaonț, d-l lt.-comandor I. Păunescu; d-l Arghiropol, directorul Cancelariei Mitropolitane; d-l S. Butnariu, secretar general al Primăriei; d-nii profesori universitari C. Tomescu, Milan Pavel Șesan și Al. Mironescu; d-l insp. gen. Gh. Focșă; d-l insp. Baicu; d-l insp. N. C. Enescu; pâr. Benedict Ghiuș; d-l Cicerone Mucenic, precum și scriitorii veniți din București: Matei Alexandrescu, H. Stahl, Mac Constantinescu, C. Noica și Sandu Tudor.

Au mai participat d-nele: Margareta Stahl, Adina Cernescu, av. Peia, insp. Luchian, precum și d-nii: dir. C. Bucevschi, de la Guvernământ, ing. Popescu, din partea Asociației Generale a Industriașilor și Comercianților din Bucovina, Sandu Dumitrescu, ziarist, A. Trebici de la Administrația Financiară, membrii cercului etc.

La orele 11.30 s-a oficiat un serviciu divin de către pâr. consilier dr. I. Vasca, părintele Simion Reli, părintele Lăzărescu și Mihuță. Răspunsurile au fost date de renumitul cor al Catedralei, sub conducerea maestrului P. Frunză. Slujba religioasă s-a terminat cu sfințirea localului, după care d-l prof. S. Reli a rostit următoarea cuvântare:

«Prin umilitele noastre rugăciuni am cerut binecuvântarea Domnului și Dumnezeului nostru asupra acestui locaș, sediul Cercului *Bucovina literară*, pentru ca să fie, la această margine de țară, o nouă vatră luminoasă românească, sfințită de Duhul Sfânt, de unde să radieze o viață culturală intensă, în masele largi ale Neamului, prin vorba și scrisul poezilor și scriitorilor bucovineni, luptând și făurind cu arma condeiului, conștiința și mândria națională și realizând dragostea, până la jertfirea de sine, pentru Țară, Rege și Conducător.

Aici, în acest local, sfințit azi de reprezentanții și servitorii Bisericii noastre strămoșești, în prezența I. P. Sf. nostru Arhipăstor Tit, se vor întruni de azi înainte, ca în casa lor, cei înzestrați cu darul divin al scrisului, ca la un izvor de inspirație și de tradiție națională, grupați în jurul unui program de muncă, spre a-și dezvolta tot mai mult inspirația, disciplina spiritului și dragostea pentru tot ce este sublim, frumos și măreț în viața omului, uitând pentru un moment mizeriile vieții zilnice și întărindu-se unul pe altul, frățește și prietenește, pentru trăirea adevărului și a frumosului, în cadrele marelui ideal al legii strămoșești și al unității naționale.

Deie Domnul ca serbarea solemnă de astăzi,

Patriarhiei din București și se prăznuiește în ziua de 27 octombrie. Cf. Tatiana Petrache, *Dicționar enciclopedic al numelor de botez, cu un tabel alfabetic al sfinților ortodocși*, Editura Anastasia, București, 1998.

1 Andrei Scrima, *Timpul Rugului Aprins*, Maestrul spiritual în tradiția răsăriteană, Prefață de Andrei Pleșu, Volum îngrijit de Anca Manolescu, Editura Humanitas, București, 2012, p. 176.

2 *Bucovina*, an III, nr. 653, luni, 9 august 1943, p. 3. Cuvintele „astăzi, duminică” probează că anunțul ar fi trebuit publicat cu o zi înainte.

la care luăm parte, să rămână încrustată pe răbojul istoriei literaturii românești din Bucovina și din întreaga noastră României, ca un prim popas al tinerei grupări, Cercul *Bucovina literară*, care a pornit cu elan și însuflețire tinerească, pe lângă alți literați, scriitori și poeți mai încercați și mai consacrați, la făurirea literaturii naționale și prin ea la înălțarea conștiinței naționale, în zilele de eroism legendar pe care le trăim, contribuind astfel la sporirea rezervorului de avere morală a Neamului, care nutrește inima și mintea fiecărei generații și continuă astfel firul tradițional al vieții naționale.

Harul și binecuvântarea Domnului nostru Isus Hristos să fie cu noi toți, totdeauna, acum și pururi și în vecii vecilor».

În numele Cercului *Bucovina literară*, d-l George Drumur, președintele acestui cerc, a rostit următoarele:

«Cercul *Bucovina literară* și-a inaugurat astăzi sediul său, desigur mult prea strâmt față de largimea sufletului nostru tânăr și plin de entuziasm, dar ne mândrim totuși că am reușit să ne putem fixa un loc, unde să ne întâlnim cu gândul și cu fapta pentru afirmarea unei vieți literare și artistice așa precum o cer vremurile de acum.

Desigur că mulți se vor fi întrebat asupra rostului acestui cerc literar în viața culturală bucovineană, mai cu seamă când aici există o veche tradiție literară înrădăcinată care s-a afirmat pe deplin. Am socotit însă, noi, aceștia care ne-am grupat în jurul cercului *Bucovina literară*, că alături de înfăptuirile cari și-au dat roade minunate, să încercăm a schimba cu modestele noastre mijloace, mentalitatea că scriitorul sau artistul în genere trebuie să stea în turnul său de fildeș de unde să privească nepăsător, iar opera lui să nu fie înțeleasă decât de foarte puțini cititori.

Din toate părțile se aruncă invective asupra masei cititoare împreună cu nenumărate învinuiri că această masă nu poate sau nu vrea să înțeleagă operele scriitorilor și, prin urmare, nu putem avea pretenția ca o carte literară să poată avea succesul așteptat și nici să producă efectul de înălțare sufletească. Dar nimeni nu s-a gândit să facă educație artistică a acestei mase ca s-o poată ridica din ignoranță, de care se plânge toată lumea. Iată ce încearcă să facă Cercul *Bucovina literară*.

În clipele de față oșteanul român răstoarnă istoria pentru a zidi temelii unei noi lumi. Nimănui nu-i este îngăduit să stea de o parte. De aceea Cercul *Bucovina literară* a înțeles ca o datorie principală a activității sale să preamărească acest înalt eroism prin manifestări artistice, care să însemne îndatinarea unui cult al cărții și al cititorului.

Ne-am convins că săteanul român este nu numai un ostaș disciplinat care unde a pus mâna, a pus și Dumnezeu mila, dar și un artist în toată puterea cuvântului. De aceea ne bizuim pe realitatea socială a neamului nostru și numai pe această autentică și românească realitate vom încerca să

înfăptuim atâta cât ne vor îngădui puterile. Acestea ne sânt gândurile».

În urma acestor pagini despre subiectul pe care organizatorii sfatului scriitoricesc de la Putna îl așază în pridvorul manifestării, se poate alcătui un curs al evenimentelor:

a. Constituirea Cercului *Bucovina literară*; în fapt, doar obținerea personalității juridice, pentru că acest grup acționa ca atare încă din septembrie 1941, de la revenirea în Cernăuți și în Bucovina dezrobită a celor pribegiți;

b. Stabilirea programului Sfatului scriitoricesc de la Putna;

c. Duminică, 8 august 1943, ora 11.30 – Inaugurarea sediului Cercului *Bucovina literară* într-un spațiu oferit de redacția ziarului *Bucovina*, în Palatul din str. Gen. Mircescu nr. 8 din Cernăuți;

d. Proclamarea unor membri de onoare ai Cercului *Bucovina literară*, pentru a se asigura sprijinul moral și material din partea puterii spirituale – Mitropolitul Tit al Bucovinei –, a puterii politice – Mihai Antonescu, vicepreședintele Consiliului de Miniștri, Alexandru Marcu, ministru subsecretar de Stat al Propagandei, și Alex. Bădăuță, secretar general al Ministerului Propagandei Naționale –, a puterii administrative – general Corneliu Dragalina, guvernatorul Bucovinei – și a puterii militare – general Dumitru Carlaonț, comandantul militar al Bucovinei. Dintre acești șase membri de onoare, mitropolitul Tit Simedrea pare a fi cel mai important nu doar pentru că e pus în capul listei sau pentru că reprezintă puterea spirituală, ci întrucât are o misiune statornică și tradițională, iar nu de conjunctură istorică. Ceilalți cinci membri de onoare au primit cinstea fie din complezență – Mihai Antonescu și Al. Marcu –, fie spre a sprijini logistic și financiar acțiunile Cercului *Bucovina literară*.

Să observăm însă că la inaugurarea cercului, duminică, 8 august, așadar cu doar o săptămână înainte de Sfatul scriitoricesc de la Putna, iau parte câțiva scriitori din București și anume Matei Alexandrescu, H. Stahl, Mac Constantinescu, Constantin Noica și Sandu Tudor. Nu știm din care motive cei cinci oaspeți ai bucovinenilor nu au rămas în Cernăuți încă o săptămână pentru a participa și la manifestarea de la Putna. Știm doar că isprava duhovnicească de la Cernăuți l-a înzestrat cu câteva strașnice bucurii sufletești pe Constantin Noica și anume:

1. Trebuie menționat faptul că tânărul filosof se învrednicea în Bucovina de interes, înțelegere și apreciere, căci în revista *Iconar*, Cernăuți, an III, nr. 4 decembrie 1937, p. 7, poetul George Drumur precizase în urmă cu vreo cinci ani, într-o pagină de întâmpinare a eseului *De Caelo*: „D-l C. Noica s-a afirmat încă cu *Mathesis sau bucuriile simple*, apărut în edit. Fundațiilor Regale, în 1934, ca un lucid eseist, care adăncea probleme de cunoaștere cu rară dezinvoltură. Reactualizând cu opere de succintă analiză, filosofia cartesiană, d-l C. Noica și-a însușit

o anumită concepție de ordine individuală și colectivă ca în capitolul *Tirania puterilor anonime*, unde subliniază prezența insului în fața istoriei, prin libertatea lui de tot ce este colectiv și anonim, spre a putea ajunge la acel fastuos *homo singularis*, pe care-l vizează și Unamuno în revășătoarea sa *Agonie a creștinismului*. Perspectivele orizontice pe care *De Caelo* le deschide la cunoașterea nu numai a individului, ci și a realităților înăuntrul cărora sunt valabile formulele lui de interpretare a fenomenelor din jur, spre libertatea din geometria atâtor sisteme doctrinare, reliefează o lărgire de obiective, pentru ca planul victoriei să fie cât mai apropiat unei înțelegeri genetice. Prețuim pe d-l C. Noica și pentru claritatea cu care știe să prezinte valabilitatea unor adevăruri pentru însuflețirea individului din anonim. E și aceasta o mare calitate ca și stilul în filosofie”.

Același George Drumur va scrie și despre *Două introduceri și o trecere spre idealism* (*Bucovina literară*, an III, nr. 39, 28 februarie 1943, p. 8): „Tânăra noastră literatură filosofică s-a îmbogățit cu o nouă lucrare asupra problemelor ridicate de filosofia lui Immanuel Kant, și anume este vorba de un studiu însoțit cu traducerea primei introduceri kantiene al *Criticei judecării*, datorită d-lui Const. Noica și apărut în biblioteca de filosofie românească. [...]”

Dat fiind că în gândirea filosofică românească a fost mai mult atrasă de filosofia lui Kant, este de la sine înțeles că studiul d-lui Constantin Noica, *Două introduceri și o trecere spre idealism* [...] va interesa în mare măsură pe cercetătorii români asupra problemelor de filosofie, mai ales că autorul ne lămurește cum a fost posibilă filosofia idealistă post-kantiană, care a rezultat din golurile sistemului critic kantian, adică din părțile lui neclare”.

2. Constantin Noica se impune în fruntea grupului de oaspeți de la București ca un arbitru al disputelor, propunând de la bun început o cumpănă dreaptă și expulzând înverșunarea iscată încă de la primele discuții, prin cele rostite cam dezlânat și fără teme de Sandu Tudor:

„Ca încheiere – acesta e gândul meu din urmă – pentru mintea aceasta ageră care ar putea adăogi ceva la felul acesta de a mă exprima și de a pune probleme, gândul că acest lucru ar fi prea individualist și prea în afara tocmai a lucrului pe care ni l-am propus: crearea unei unități duhovnicești, neapărat că toate aceste discuțiuni, aș putea zice, cu cât mai subiective, cu atât mai bine, sunt de fapt puse cu dorința și cu cererea de ajutor a oblăduirii sub care suntem. Faptul că fiecare zi are hramul ei și din însuși acest hram ne punem o problemă, atunci nu mai este un fel de protestantism discuțiunile acestea personale, ci asta vom căuta să avem: discuțiune integrală care, chiar dacă nu va avea o încheiere formală – cum se făcea în școala aceea americană

Filosoful Constantin Noica

protestantă în care se însemnau pe tablă părerile din care se trăgea apoi în mod aritmetic o concluziune, care nu corespunde nimănui –, noi nu vom face lucruri de natura aceasta; vom căuta să ajungem la un fel integral de a înțelege și cred că va fi un folos din toată lucrarea aceasta, că vom ajunge să ne integrăm în toată realitatea adevărată, care este felul de a gândi a tuturor sfinților Bisericii – ca să nu spun a Mântuitorului”¹.

Cum ascultătorii acestei lungi și încâlcite introduceri nu vor fi înțeles mare lucru – adică principii călăuzitoare, probleme și subiecte –, spre a drege busuiocul metaforic fluturat amenințător de poetul Sandu Tudor, tânărul înțelept intervine cu tact împăciuitor:

„Pentru că suntem la prima ședință, e bine să spunem un lucru. Nu ne «smulgem» chiar din lumea din care venim; nu există «opoziție» între ceea ce facem aici și ceea ce facem în lumea din care venim. Felul în care a vorbit prietenul Sandu Tudor poate da sentimentul că vrem, dintr-o dată, să facem altceva, că avem nostalgia unor lucruri care să ne scoată din ceea ce facem.

Cred că venim aici ca să câștigăm puteri pentru o lume care poate fi «urâtă», cum a descris-o, în urâtenia ei, predicatorul; însă nu e necesar. «Ordinile» nu sunt împotriva ordinii Bisericii, în care ele pot fi cuprinse și între ceea ce gândim și simțim în biserică. Și dacă dau însemnătatea acestui gând de a ne așeza în armonie, de unde venim, în armonie cu ceea ce voim să facem aici tocmai pentru că ne întoarcem în lume și pentru că experiența noastră de aici trebuie să fructifice acolo. Ca atare, să creăm punți, fie vorbind cu mai multă blândețe, de lumea aceasta de care ne-am despărțit, fie nemaivorbind deloc de ea; în nici un caz cu dușmănia aceasta cu care mi s-a părut că vorbește prietenul Sandu Tudor”².

1 Antonie, *op. cit.*, p. 67.

2 *Ibidem.*, p. 68.

3. Filosoful a întocmit un eseu bine structurat din acele constante conceptuale pe care le vom întâlni în gândirea lui Constantin Noica în partea a doua a operei sale, căci în retragerea duhovnicească de la Cernăuți filosoful pare să fi avut un rol de căpetenie, nu doar în discuțiile cam înflăcărâte din cele șapte zile, ci mai cu seamă prin conferința susținută sub titlul *Cunoaștere și asceză*¹, al cărei text își păstrează logică și astăzi:

„Sărbătorim astăzi hramul Sf. Antonie Romanul. Alături de el, calendarul mai amintește de Isachie, Dalmat și Faust, precum și de Cosma Sihastrul; toți sihastri, toți închinați postului și vieții duhovnicești.

Întâlnirea aceasta, desigur, a făcut pe alcătuitoarea programului nostru atât de frumos să pună ca temă pentru astăzi: Asceză. Și cunoaștere, adaugă el fiindcă suntem intelectuali, fiindcă ne punem problemele în termeni de cunoaștere. Și atunci, iată, dintr-o dată acești termeni polari: cunoaștere-asceză, propuși unei dezbateri cât mai apropiate de gândul care ne-a adus aici.

Cunoaștere și asceză. Și are aici un sens adversativ. E ca și cum am spune: om și animal, destin și libertate. Sunt termeni care nu se însumează; care se împotrivesc unul altuia; care se întregesc poate; care, în orice caz, stau într-o anumită tensiune.

Care este atunci adversitatea dintre acești doi termeni, ce a făcut pe autorul programului să împotrivescă asceza cunoașterii?

La prima vedere, cunoașterea este ordine: ordinea rațională, o schemă; asceza este viață, trăire, experiență vie. Deci, iată opoziția dintre sens și rost viu, dintre ordine și viață. Cu un alt termen: dintre rigoare și aventură în sensul plin al cuvântului. Așa e la prima vedere și bănuiesc că așa a fost gândită opoziția aceasta. Aș răsturna-o însă și aș găsi opoziția acelorași termeni, atribuită însă ascezei și cunoașterii. Adică, aș spune că într-un anumit sens, cunoașterea, ea este viață; și într-un anumit sens, asceza, ea este ordine și rigoare. Firește, viață de alt tip, rigoare de alt tip; dar atributele vieții sunt aici, în cunoaștere; și atributele rigorii, fețele felurite ale ordinei sunt dincoace, în asceză.

Dar iată ce vreau să spun. Mă gândesc, răsturnând această opoziție asceză-cunoaștere, în care am cunoaștere-viață și asceză-ordine, mă gândesc că de obicei se găsește în cunoaștere numai schemă, ordine rațională. Dar nu e ea și viață? Un scriitor spunea într-o zi ceva tulburător. Spunea anume: cine a folosit mai mult bolnavului de friguri: medicul care a stat la căpătâiul lui și l-a îngrijit sau aventurierului care în rătăcirile lui, a descoperit arborele chininei?

Aventurierul acesta pornise – voit sau nu – spre cunoaștere, întreprindea un fapt de cunoaștere; în schimb, într-un anumit sens, în sensul rău, pentru că lucrurile pot avea și o față rea, medicul acela care a stat la căpătâiul bolnavului trăia etica ascetismului, era omul datoriei, se lipsea pe sine de atâtea lucruri, ca să se supună unui comandament: de a sta la căpătâiul unui bolnav pe care, poate că nu el, ci totuși, celălalt, aventurierul avea să-l vindece.

Cunoașterea este, aș spune, întotdeauna această aventură. Am să aleg cunoașterea cea mai riguroasă: cunoașterea științifică, despre care un om de știință însuși spunea că se naște din vis. Un chimist, dacă nu mă înșel, Kekule, spunea: Visați, domnilor, visați, poate descoperiți ceva! Cei care cunosc raționamentul matematic, știu câte surprize și cât de puțină logică este în descoperirea lor; fiind totuși prefect logic în desfășurarea și expunerea ei.

Cunoașterea, deci, îmi pare de această dată a avea atributul cuceritor, atributul atrăgător al vieții. Cunoașterea e cea care are bucuria întâmplării, bucuria ineditului. Gândiți-vă la tot ce face viața noastră de speculație. Nu geometrismul acela al lui Descartes, care se atribuie de obicei cunoașterii. A merge de la simplu la compus e doar un exercițiu și o asemenea viață speculativă l-ar părăsi pe însuși Descartes. Nu asta susține elanul unei vieți de gândire, ci surpriza, neașteptatul, posibilitatea de a te găsi pe tine în lucruri atunci când nu te aștepti și de a găsi lucrurile din afară în tine, atunci când nu te aștepti.

În timp ce dincolo, în planul deocamdată lipsit de plinătate al ascezei, este o condamnare a distracției, condamnare a viselor, cum se spune cu alt termen, condamnare a tot ce e căutare vagă, a tot ceea ce este nesiguranță, a tot ceea ce face, totuși, farmecul vieții. Așa încât, vedeți, cunoașterea se ridică de această dată în fața unei anumite asceze, a unei anumite rigori, a unei anumite vieți disciplinate, cu toate atributele luminoase ale vieții. Asceza așa înțeleasă e a neîntâmplării. Într-un sens, aș spune, cuvântul, cu toată îndrăzneala lui, e nerodnicie, câteodată.

1 Rostită în ședința de dimineață din ziua de 3 august 1943, în Reședința mitropolitană din Cernăuți. După Antonie Plămădeală, *Rugul Aprins*, Editată de Arhiepiscopia Sibiului, Sibiu, 2002, Ediție electronică, Apologeticum, 2006, p. 81-84.

Ca să-mi ilustrez gândul, folosesc o parabolă care mă stăpânește de multă vreme și din care – putem vorbi la persoana întâi, putem spune aici ce simțim și cum simțim lucrurile –, din care am făcut, puțin, înțelesul vieții mele morale: *Parabola fiului risipitor și a fratelui lui*. Accentuez și a fratelui lui, pentru că parabola nu este numai a fiului. Fiul stă în cumpănă cu fratele. Fiul răătăcește în lume solicitat de toate ispitele, îndemnat de toate curiozitățile, aş spune: însetat de toate cunoașterile; cumpănit de fratele care stă acasă, disciplinat de toate ascezele, cumințit de toate ascultările. Numai așa are plinătate parabola, numai așa, punând cei doi poli față în față poți face din această parabolă cea mai înaltă lecție întâlnită, în ceea ce privește viața morală creștină. Viața creștină aş zice: viața în duh creștin; fiindcă, dacă spun moral, spun prea puțin. Dacă n-ar fi decât viața morală, viața creștină ar trece de partea fratelui; ar trece mai mult de partea fratelui. Dar e viață.

Analizați puțin cât de bun este, în sensul prost al cuvântului, acest frate al fiului risipitor. El regăsește cel mult o viață morală, o viață morală de comandamente. O viață morală de imperative, pe care până și filosofia a știut s-o depășească, căci să nu credeți că în pragul de sus filosofia este viață morală, ci este viață pur și simplu; viață pe care filosofia nu o găsește cu plinătatea religiei, dar tot viață spirituală. Ei bine, fratele acesta rămâne în pragul vieții morale, nu întâlnește decât câteva comandamente, nu săvârșește decât câteva supuneri. Și aceleași stări le întâlnești, dacă te angajezi adânc în asceză, nu numai ca tehnică, dar și ca un rost adânc de viață. Gândiți-vă de pildă că în Pateric sau atâtea cărți despre viața pustnicilor găsim o mulțime de exemple de acestea. Gândiți-vă câți oameni, dăruți aparent vieții duhovnicești, nu și-au pierdut viața! Este aproape înspăimântător să vezi că, în chilie sau în lume, nu importă, *s-a putut face zadarnic asceză*. Știți poate pilda celor trei frați – i-aș numi *cei trei frați ai fiului risipitor*, cei trei frați cari vin la un pustnic și-l întreabă dacă au făcut cu adevărat ce trebuia să facă.

Unu spune: Părinte, am învățat pe dinafară Biblia. Părintele îi răspunde: *Ai risipit vorbe în văzduh*.

Al doilea spune: Părinte, eu am scris din nou toată Biblia. La care părintele îi răspunde: *Ai pregătit pergament pentru ferestre*.

A treilea spune: Părinte, în chilia mea au crescut buruieni (așa de singur am stat). Părintele îi răspunde: *Ai izgonit de la tine virtutea ospitalității*.

Vedeți, oamenii aceștia erau buni sau credeau cu sunt, făceau ceva din ceea ce e al virtuții. Cu toate acestea, greșeau.

Sau luați exemplu celălalt, al lui Heron. Acest Heron, care trăise în pustnicie ani de zile, zeci de ani, e la sfârșit ispitit de diavol să se arunce în fântână pentru că va scăpa, pentru că Dumnezeu îl va scăpa, ca un semn al voinței sale. Și Heron se aruncă. Abia îl scapă cu viață ceilalți frați și încăpățânarea lui, a lui Heron, de a crede că totuși avusese dreptate, că nu fusese ispitit de diavol, ci era încercarea lui Dumnezeu și dovada curățeniei lui, face pe ceilalți, în clipa când moare, abia să-i acorde dreptul de a-l înmormânta creștinește, de a nu socoti că-și luase singur viața. Așadar, trăise în pustie cincizeci și mai bine de ani, respectase toate comandamentele, fusese mai desăvârșit ca fratele fiului risipitor și totuși sfârșise așa: *îngăduit* să nu fie în rândul celor fără de lege. Vedeți deci câtă tristețe și câtă nerodnicie pot fi într-o asceză greșit înțeleasă.

Negreșit, așa cum v-am înfățișat eu lucrurile, răsturnat, cunoașterea este viață în vederea unei rigori pe care se poate să nu o atingă. În două cuvinte, cunoașterea este sau științifică, sau filosofică.

Cunoaștere științifică e viață sau fapt de viață, pentru că e vorba de un irațional acolo, care vrea să se raționalizeze, nu?, de căderea pietrelor, curgerea apelor. Știința vrea să spună care este legea căderii pietrei și de ce se îndrumă așa apele? Deci, un irațional care se raționalizează. Filosofia are altceva, aş spune, tot ceva al vieții, nu iraționalul, dar o subiectivitate care vrea să se obiectiveze, să ajungă cum se spune la un *Weltanschauung*, ceva care vrea să fie expresiune valabilă pentru alții. Nu reușește, dar tinde. Așadar, la știință, raționalitate; la filozofie, obiectivitate. Iată către ce tinde această viață, această căutare, această – cu un termen al lui Platon – vânătoare a minții în cunoaștere. Nu ajunge însă aici. Cunoașterea e viață care poate să nu ajungă la rigoare. Dar și asceza este rigoare care poate să nu ajungă la viață.

M-am străduit să vă arăt aceasta și poate cele câteva exemple v-au dat de gândit pe această temă.

Ce înseamnă atunci răsturnarea aceasta pe care o fac înțelesului prin Cunoaștere – fapt

de viață, și asceză – rigoare. Ce înseamnă tot ce v-am spus? Înseamnă că poți lua viața și poți lua ordinea, fie ca tehnică, fie ca scop, fie ca mijloc, fie ca țință. Adică: cunoașterea are ca mijloc efervescența aceasta a vieții și vrea, ca scop, să atingă un plan al obiectivității, al ordinei. Asceza are ca tehnică ordinea, are ca tehnică rigoarea și vrea, ca scop, să atingă o viață a plinătății. Viață sau ordine nu pot sta exclusiv de o parte și de alta, pur și simplu pentru că, îndeplinind alte funcțiuni, sunt și aici și dincolo.

Și ce salvează atunci asceza? Toată problema stă aici. Am văzut că o simplă tehnică, adică tehnica rigoristă, tehnica aceasta a ordinii ascetice nu o poate salva. Vrednicia nu e de-ajuns; trebuie *învrednicire*. Nu e destul să te vrednicești; trebuie și să te învrednicești.

Ce poate face din asceză un exercițiu fructuos, nu un simplu exercițiu orb? Ce poate face din ea, spre deosebire de cunoașterea noastră laică, întotdeauna nerodnică până la urmă, în sensul absolut, ce poate face din ea un exercițiu cu adevărat rodnic? Un singur lucru: așezarea dintr-o dată în țință. Accentuez *dintr-odată*. Ca să vă luminez ce vreau, dau un citat: «Nu m-ai căuta, dacă nu m-ai fi găsit». Nu-ți este îngăduit să faci asceză dacă nu știi de la început tot ce ai să știi mai târziu, în amănunt; dacă nu știi dintr-odată ce vei desfășura mai târziu parte cu parte. Posibilitatea aceasta de a te situa dinainte în scop, de a te ști dinainte în ce ai să găsești, aceasta salvează asceza. Și de aici, după cât pot înțelege, tristețea și zădărnicia tuturor acelor vieți care făceau exercițiul căutării, dar fără să-l fi găsit dinainte, pe Dumnezeu îl caută degeaba pe calea ascezei. Aceasta e dat ascezei și asta face cu puțință biruința ascetului.

În cunoaștere o asemenea biruință nu e cu puțință. Nu te poți așeza dintr-odată în țință (care e ordinea, adevărul). Căutând ordinea cu mijloacele tale, ale vieții, n-ai s-o găsești, ci ai să rămâi în viață într-o dezordine pură, în iraționalitate, în subiectivitate. Firește, atingi un adevăr; dar îl depășești; atingi o ordine, dar o dinamitezi singur, îți creezi singur soluția dezordinei.

O singură încercare s-a făcut de a da cunoașterii sensul acesta de biruință a spiritului care se așază dinainte în scop, calea nemaifiind decât regăsirea a ceva ce aveai dinainte: anume tomismul. Tomismul apusean spune: Nu cunoști un lucru decât pentru că îl știi, pentru că trăiești ceva, ești ceva. Ești obiectul, de aceea îl poți cunoaște; adică tomismul se așază dinainte în țință, în țința drumului său, pentru ca după aceea să îngăduie desfășurarea spiritului către țință. Exact cum face asceza: ai dinainte pe Dumnezeu, după aceea îl cauți. Dar tomismul nu este pentru noi, nu e pentru ceasul nostru; nu e pentru lumea aceasta a noastră.

Și atunci, cunoașterii îi rămâne destinul acesta de a avea atributele vieții, de a avea multe din biruințele prezente ale vieții, dar de a nu avea biruința finală. În timp ce ascezei îi sunt date multe înfrângeri, mult mai multe decât cunoașterii, mult mai amar decât cunoașterii; cu nădejdea însă și uneori cu reușita unei biruințe finale.

Dacă așa stau lucrurile, atunci eu nu mai pot să vă înfățișez meditațiunea mea așa cum voiau organizatorii, sub titlul *Cunoaștere și asceză*. Aș spune: *Cunoaștere sau asceză*. Cunoaștere și asceză, stând alături, chiar în adversitate, nu mai văd. Căci dacă a întâlnit pe Dumnezeu, cel ce face asceză adevărată, *nu poate să nu-l caute*. Iar dacă nu l-a întâlnit, *nu poate să-l caute*. Sau îl caută atunci peste tot, orbește, aproape deznădăjduit, așa cum îl căutam noi în cunoaștere”. (Constantin Noica)

4. Cunoașterea unui grup de tineri cărora le-a reușit în scurtă vreme o acțiune culturală coerentă și performantă, într-un colț de țară bântuit de primejdii, tânărului filosof oferindu-i-se la fața locului spre cunoaștere și apreciere acea visată școală fără de programe sofisticate și cataloage amenințătoare. Căci iată un bilanț rostit de prof. Ilie Mandiuc, la inaugurarea Cercului *Bucovina literară*, în ziua de duminică, 8 august 1943:

„Cercul *Bucovina literară* a luat ființă, ca urmare a mai multor consfătuiri, la data de 2 iunie 1943.

Următorii membri se găsesc înscriși astăzi în acest cerc: George Drumur, prof. univ. Simion Reli, prof. univ. C. N. Tomescu, prof. univ. Milan Șesan, asistent univ. Traian Chelariu, prof. Ilie Mandiuc, prof. Aurel Vasiliu, prof. Zaharia Macovei, prof.

Grigore Rațiu, prof. George Voevidca, prof. D. Loghin, prof. Emil Chindriș, prof. George Maxim, prof. Melania Hayeck-Livadă, prof. Dragoș Luța, prof. Traian Cantemir, prof. Augustin Z. N. Pop, prof. M. Cosmineanu, prof. Năstase Pârlea, prof. Nicolae Munteanu, prof. Mircea Hoinic, prof. Viorica Pintilescu, prof. Dumitru Isac, prof. Ion Cârdei, Gh. Antonescu, George Radu, Apolo Bolohan, Viorel Șuluțiu, Adelina Cârdei, George Noveanu, George Todoran, Axinte Dragu, Ion Munteanu, Niculae Tăutu, Iacint Jemna, Constantin Iacob, Victor Morariu, S. Coroamă, Teofil Lianu, Gruia Bodnărescu, Paladi Radu, Mihai Bendescu, N. Istrati, Teodor Scarlat, Gh. Cărare, Zorica Neamțu, Ghedeon Coca, Leon Șandru, V. Țigănescu, V. Bodnariu, C. Bivolaru, Pivin Leandru.

De la înființarea sa și până astăzi, adică în curs de două luni, Cercul a avut următoarea activitate:

Au organizat 12 șezători literare populare, în următoarele localități: Dorohoi, Herța, Vășcăuți, Noua Suliță, Cosmeni, Tg. Nistrului, Putna, Sucevița, Vicovul de Sus, Plaiul Cosminului, Vișnița, Boian.

A fost organizat un festival de joc și cântec românesc, la Teatrul Național din Cernăuți, în folosul Crucii Roșii. A fost organizată conferința scriitorului Ionel Teodoreanu, la Cernăuți, în folosul Crucii Roșii. Aceste două manifestări, ținute sub patronajul Î.P.S.S. Mitropolit Tit, au produs un beneficiu net de 150.000 de lei pentru Crucea Roșie, filiala Cernăuți.

A fost organizată o șezătoare literară și o tombolă la Spitalul de răniți nr. 179 din Cernăuți. A fost organizată o expoziție de pictură la Cernăuți a pictorului Leon Hrușcă. A fost editată broșura *Mănăstirea Putna*, scrisă de prof. univ. Simion Reli.

Cu aceeași dragoste de muncă vom continua să activăm și în viitor.

Ultimul a luat cuvântul d-l prof. Augustin Z. N. Pop, care, arătând rostul Cercului *Bucovina literară* în viața culturală a acestei provincii, a subliniat răsunetul și aprecierea de care se bucură acest cerc. Apoi a citit lista membrilor de onoare ai Cercului *Bucovina literară*, proclamați într-o ședință specială.

Iată această listă: Î.P.S.S. Mitropolit Tit al Bucovinei; D-l prof. Mihai Antonescu, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri; D-l prof. Alexandru Marcu, ministru subsecretar de Stat al Propagandei; D-l general Corneliu Dragalina, guvernatorul Bucovinei; D-l general Dumitru Carlaonț, comandantul militar al Bucovinei; D-l Alex. Bădăuță, secretar general al Ministerului Propagandei Naționale.

La rostirea fiecărui nume, asistența a aplaudat îndelung și cu multă căldură.

După aceasta d-l prof. Aug. Z. N. Pop a subliniat linia de conduită a Cercului *Bucovina literară*, care a înțeles din primele clipe să fie alături de eforturile întregului neam de a-și croi un nou destin istoric. La sfârșit s-a servit o mică gustare oferită oaspeților de Cercul *Bucovina literară*.

Cu inaugurarea sediului Cercului *Bucovina literară* s-a pus temelia unei propășiri culturale, menită să dea acestei părți de țară românească trăirea spirituală în adevăratul spirit național și patriotic¹.

5. I se face surpriza unei cronici elogioase – în *Bucovina literară*, an III, nr. 62, chiar în ziua de duminică, 8 august 1943, p. 8, sub titlul *Constantin Noica: Două introduceri și o trecere spre idealism*, cu următorul conținut:

„În biblioteca de filosofie românească a Fundației Regale pentru Literatură și Artă, a apărut noul studiu de filosofie al d-lui Constantin Noica. Nu intenționăm să intrăm în amănuntele lucrării pentru că lucrul acesta este o imposibilitate față de spațiul rezervat recenziilor, ci vrem să o prezentăm citi-

torilor sau spiritelor libere, cum spune d-l Noica, astfel ca din această prezentare să se poată deduce importanța ei în cercetările filosofice contemporane. Studiul d-lui Noica constituie nu numai o informație din istoria filosofiei, ci o lucrare de mare claritate față de problema judecării kantiene, așa cum a fost formulată la timpul ei. E mai mult un studiu de sensibilitate filosofică de mai mare preț.

D-l Constantin Noica s-a afirmat din primele sale lucrări din domeniul speculației filosofice, că e pătruns de atmosfera întregului sistem și a întregii dimensiuni de gândire majoră, care argumentează într-un mod nespus de clar probleme ce altcum n-au fost limpezite încă.

În tânăra generație a gânditorilor români, d-l Noica se situează între cei mai talentați și cei mai pătrunși de vocația filosofiei, privită sub toate raporturile. Pornind de la acele libere eseuri, *Mathesis sau bucuriile simple*, d-sa a dat dovadă de afecțiune pronunțată pentru ideile care concep lumea în generalitatea ei. D-l Noica a pornit totdeauna, pentru convingerile sale proprii, de la temelia tuturor lucrurilor, folosind astfel experiența proprie despre valabilitatea unor adevăruri, care nu pot fi verificate în mod analogic.

Înșușindu-și disciplina filosofiei clasice, d-l Noica a dat, nu numai pentru specialiști, ci mai ales pentru nespecialiști, care n-au trecut printr-o disciplină riguroasă a gândirii, un sistem de a înțelege problemele de filosofie mai înaltă, fără să fie nevoie de eforturi care, în cele mai dese cazuri, puteau duce la o totală înfrângere.

În noua lucrare, *Două introduceri și o trecere spre idealism*, d-l Constantin Noica propune să prezinte cititorului român tălmăcirea critice din gândirea kantiană. Utilizând o serie de argumente ale marilor gânditori, care s-au ocupat de filosofia lui Kant, între cari Fichte ocupă locul principal, d-l Constantin Noica trece prin toată tehnicitatea speculativă, spre a putea ajunge să-și formuleze o convingere asupra marelui gânditor german. Bogata d-sale informație din acest domeniu, supusă unei viguroase judecăți și unei analize fără părtinire, îl apropie de esența acestei gândiri, pentru a o prezenta cititorului român în adevărata ei lumină.

Fără îndoială că d-l Constantin Noica reprezintă un model pentru întreaga generație tânără de gânditori români, despre felul cum trebuie privită viața filosofică românească. D-sa n-a pregetat să rămână nu numai cu ceea ce puteau da interpretările, oricât de bune s-ar fi părut acestea, din problemele filosofiei. De aceea d-l Noica a reușit să dea un model de claritate în materie de filosofie, care este atât de spinoasă pentru cel ce vrea să găsească un drum de orientare. Problematika filosofiei kantiene a ispitit pe mulți gânditori, dar mare parte din ei au rămas la faza informației, neputând să-și formuleze atitudine românească față de toate problemele puse. D-l Noica completează interpretarea sistemului de

1 „Bucovina”, an III, nr. 654, miercuri, 11 august 1943, p. 4.

gândire kantian în sensul unei limpeziri într-o sferă care să corespundă și afecțiunii.

Disciplina rațiunii pe care o prezintă d-l Noica în noua d-sale lucrare este atât de frumos conturată, încât a te atinge de ea prin citate ar însemna să-i stâlcești valoarea simetriei, care este atât de proporționată, încât nu poate suporta nici un fel de fragmentare.

În rezumat: *Două introduceri și o trecere spre idealism* de d-l Constantin Noica e una dintre rarele

studii de filosofie în care claritatea este cel mai de căpetenie lucru”.

Semnata de același entuziast și neobosit admirator, George Drumur, cronica cernăuțeană îl va încânta pe tânărul filosof și în mod sigur va stârni invidiile frățești ale comilitonilor bucureșteni.

6. Va fi recompensat de Mitropolitul Bucovinei cu o excursie pe la câteva mănăstiri, în urma cărui periplu filosoful scrie articolul *Bisericițele noastre*:

„Recitesc, la capătul călătoriei: «Sunt încântătoare bisericuțele acestea ale Bucovinei...» și mă cuprinde revolta. Cum, asta e impresia rezumativă, asta să fie exclamația finală față de tot ce ți-a trecut pe dinaintea ochilor, când cercetezi întâia oară Bucovina?

Exclamația e a unui străin. A unui străin din Apusul catedralelor și-al gigantescului de factură gotică. E treaba lui, la urma urmelor, dacă pierde măsura adevărată a lucrurilor și califică pe numele lor mic înfăptuiri mari ale trecutului românesc. Dar ne-am însușit și noi, ne-am însușit până la banalizare calificarea aceasta. Și iată în ghidurile noastre, iată în istoriile noastre, iată în inimile noastre, cuvântul gingaș, simțământul gingaș: «bisericițele Bucovinei».

Falsificăm un întreg trecut – cu gingășie. Închipuim o dulce continuitate între natura românească și spiritul românesc, făcând din bisericuțele acelea niște apariții ale firii, parcă. Nu sunt zidurile lor simple întregiri ale naturii înconjurătoare? Nu sunt picturile lor ample armonii de culori într-o armonie mai vastă? Totul e încântător, micuț, gingaș.

Dar nu mai vedem? Nu mai înțelegem? Te apropii de Sucevița, cu făgăduiala diminutivului acestuia – cu adevărat fermecător – că vei întâlni un mic giuvaer. Dar întâlnești ziduri, ziduri de cetate. Treci pe sub o poartă grea și într-o clipă ți se revelează odată cu scara către cer de pe perețele nordic al bisericii – puterea Moveștilor. Căci e putere aci. E voință domnească. E mândrie și sete de laudă, singura sete care-a știut să proiecteze arta în istorie. Așa e la Voroneț, așa e la Vatra Moldoviței și așa e la Putna. Iar dacă minunea aceasta de biserică a Humorului nu e zidită decât de logofătul Teodor Bubuog, cu-atât mai copleșitoare e impresia de putere; așadar nu numai domnitorii erau însetați de măreție, pe vremea aceea.

Ochiul nostru, stricat de gigantismul Apusului, reține imaginea catedralelor. Dar ce rost are alăturarea catedralelor de bisericile noastre, când alta e măsura lăuntrică? Catedralele sunt ale orașelor, sunt zid lipit de zidul orașelor. Când, în secolul al XVIII-lea, în prea luminatul secol al XVIII-lea, edilii orașului Chartres se hotărâseră să dărâme catedrala, singura pricină care i-a împiedicat s-o fac era că dărâmăturile catedralei ar împiedica circulația. Dar bisericile Bucovinei n-aveau nevoie să covârșescă alte clădiri. Ele stăpâneau natura.

Sunt în mijlocul naturii și totuși nu sunt ale naturii. E destul să le privești ca să vezi că e vorba de artă cultă. Nici o prejudecată fals semănătoristă nu te mai poate îndemna, de astă dată, să faci apel la sufletul țărănesc. E creație conștientă, meșteșug, artă în sensul propriu, în sensul mare. Ne-am lăudat prea mult – și mai ales ne-au lăudat alții – cu ce e țărănesc în noi, ca să nu ne lăudăm odată cu nețăărănescul nostru. Pictorul de aici împrumută câteodată din credințele populare o viziune răzleață, cum ar fi învoiala lui Adam cu diavolul, sau vămile văzduhului; iar zugravul de la Voroneț pune el pe zid, alături de Maica Domnului, un cioban de-al nostru, cu portul lui; – dar nu cu sufletul țărănesc s-a înfăptuit și nu cu ele se înțelege fapta aceasta de artă românească. Expresie de putere și expresie de sensibilitate cultă, bisericile aceste dezvăluie o altă dimensiune a sufletului românesc.

E, poate dimensiunea noastră uitată. Și cât de adânc am uitat-o, ne miniaturizăm monumentele, facem din adevăratele noastre catedrale bisericuțe răsărite ici și acolo în natură, iar, când o curiozitate turistică ni le aruncă în față, singura noastră emoție este tandrețea. Ce fermecătoare ne par! E păcat numai că vântul și ploile au stricat, în acești 400-500 de ani, aproape în întregime picturile exterioare de pe perețele nordic. Dar ce putem noi face? Natura le-a ridicat, natura să le apere.

Și te întorci în orașul cu atâtea vitrine de cristal, îndărătul cărora stau cravate și parfumuri. Te întorci în orașul dezgustului modernist, unde slujenia caselor noi nu e salvată decât de calitatea geamurilor mari, de cristal. Câțiva metri pătrați din geamurile acestea, câteva sute de metri pătrați ar salva picturile exterioare ale bisericuțelor noastre. Dar n-am mai avut cristal și pentru ele. Vă gândiți voi, în noiembrie, când bate vântul și ploaia de miază-noapte, vă gândiți voi, așa cum stați îndărătul geamurilor voastre de cristal, la mesele voastre de bridge, vă gândiți că moare câte un sfânt pe pereții bisericuțelor din Bucovina? Dacă ar exista un Savanarola al artei, ar arunca cu pietre în geamurile voastre de cristal.

În fiecare toamnă moare câte un sfânt. Nu, nu e simplă nepăsare și nepricepere. Privim mănăstirile și nu mai înțelegem că acolo e duh al istoriei, sete de putere. Privim – și nu credem, nu îndrăznim. Iar sfinții ne mor pe pereți și în suflute, pentru că nu îndrăznim”¹.

7. În semn de apreciere a ospitalității cu care a fost primit și a prieteniei încheiate în cele șapte zile de retragere duhovnicească cernăuțeană, Constantin Noica va colabora la revista *Cronicar*, Cernăuți, an II, nr. 1, ianuarie 1944, p.

1-3, cu articolul *Formă, formare, informare*, pe care îl redăm în întregime, întrucât textul tânărului filosof nu și-a pierdut nici farmecul stilistic și nici densitatea conceptuală chiar și după trecerea unei jumătăți și ceva de veac:

„Nimeni nu știe destul astăzi. Toți vrem să fim informați. Cu privire la ce? Nu știm exact. Dar am voi să știm, să aflăm, să putem spune – într-o lume în care fiecare clipă avem impresia că se întâmplă ceva, fără ca noi să fim la curent. Există, în vremuri de mare densitate, cum sunt cele de azi, o supremă valoare, din care omul își face hrana zilnică: informația. Să știi ceva, chiar inexact, dar să știi. E aproape ca un narcotic.

Despre informația aceasta, atât de ușurată în ea însăși, dar care exercită o tiranie atât de mare asupra omului contemporan, aș voi să arăt că are o ascendență nobilă, poartă un nume mare. Ca orice lucru cu vechime, a degenerat. Nici nu ne dăm seama câte forme de viață, câte noțiuni, câte cuvinte sunt degenerate, decăzute, automatizate. Se spune că viața e îmbogățită. Dar în unele privințe ea e dimpotrivă: pierdere, împuținare, sărăcire. Golim lucrurile de sens, ca să ne mișcăm mai ușor printre ele. Călcăm peste morminte, ca în adevărate cimitire. Dar lucrurile acestea moarte învie din când în când, iar atunci ne îngrozește tot ce am lăsat să moară, pentru a fi noi liberi să trăim.

Un scriitor român, Mircea Eliade, a arătat de curând, într-o carte intitulată *Comentarii la legenda Meșterului Manole*, cum supraviețuiesc în conștiința omului contemporan o serie de mituri cari și-au pierdut aproape cu totul sensul. De pildă, în toate timpurile oamenii au visat și căutat o «insulă a fericiților», un fel de paradis pământesc, unde omul să fie eliberat de tot ce-i pare mizerie în viața sa obișnuită. A renunțat azi la gândul acesta? Nu, dar l-a degradat. Omul modern face, sau făcea «croaziere», caută vacanțe ideale, visează un refugiu fericit, fără să mai știe că dorințele sale țin de un vis clar, bine organizat, cu un sens religios, anume acea insulă a fericiților, după care au pornit atâtea navigatori, sporind cunoștințele omenirii dar fără să sporească fericirea proprie.

Așa se degradează și cuvintele. E în ele, la început, o bogăție, o plinătate care le face revelatoare pentru viața noastră sufletească. Pe urmă numai buzele le rostesc; inima nu le mai prinde. V-ați gândit vreodată ce frumos cuvânt e acesta curent, banal și aplicabil la aproape orice situație nouă: *informație*? El închide în el ideea de formă. Și dintr-odată simți că prinde gravitate. Nu orice lucru poate informa. Te informează ceea ce are o formă, ceea ce îți poate trece forma lui și poate stăruie în tine prin forma sa proprie. A informa înseamnă altădată: a da formă, a modela, a întruhipa. Astăzi nu mai e nimic din acestea.

Dar mă gândesc că un cuvânt atât de gol de sens, cum e astăzi cel de *informație*, s-ar putea răzbuna pe noi pentru felul cum îl întrebuițăm. Nu v-a fost niciodată frică? Folosind cuvintele acestea ca un material exploziv cu care suntem deprinși. Dar, ca și un exploziv care devine primejdios prin descompunere, un cuvânt se poate redescompune într-o bună zi, își poate regăsi sensurile lui originare, iar atunci tihna în care trăim se curmă. Vă denunț această primejdie: folosirea prea deasă, prea curentă, a noțiunii de informație. S-o redescompunem spre a vă arăta toate primejdiile care zac în ea.

Informație, informare, conține așadar noțiunea de formă. Ce sens are forma, deci cărui lucru se opune? Materiei. Formă și materie, aceste sunt noțiunile cu care ne jucăm, fără să știm. A *informa* înseamnă în latinește a da formă unui conținut. Există o materie care poate lua mai multe forme, aproape orice formă; există o materie nedeterminată. Forma în schimb e ceva determinat, iar ea vine să determine materia, să-i dea un contur, s-o scoată din anonim. Dai formă, informezi o materie oarecare, și ai făcut să existe ceva. În câteva cuvinte, am expus, fără s-o știți poate, celebra teorie filosofică a lui Aristotel. Sensul adânc al lui *informare* se leagă, în conștiința europeană, de perspectiva filosofică a lui Aristotel.

Dar numele nu trebuie să ne sperie. Cât de limpede e teoria aceasta, atât de pretențioasă în aparență când o așezi sub numele lui Aristotel! Ce spune el? Că există forme, care sunt ceva

1 Calendar creștin pe anul bisect 1944, Cernăuți, 1943, p. 45-47, după *Bucovina în relatări de epocă*, Antologie și argument de Doina Papuc și Liviu Papuc, *Convorbiri literare*, Iași, 2009, p. 322-324.

anumit, și materie, care nu e nimic anumit dar poate fi ceva, poate fi actualizată, ea nefiind decât virtuală. Forma e cea care actualizează materia. Nu se întâmplă așa în faptele cele mai cunoscute ale vieții? M-am gândit întotdeauna că teoria lui Aristotel, poate fi plastic înfățișată prin căsnicie. Căsnicia e «informare», e un fel de a da formă unei materii. Ce e bărbatul? Ceva anumit în societate. Și femeia? E – nu poate încăpea supărare aici – materie. O femeie poate lua, are virtualitatea de a lua mai multe înfățișări: dacă se mărită cu un ofițer, va trăi viață de ofițereasă; dacă se mărită cu un preot, va duce viață de preoteasă, cu alt sil, cu alte obligații. Aceeași femeie – ca la Aristotel aceeași materie – poate lua forme diferite. Iar destinul ei este de a se defini prin și înăuntrul formei de viață pe care i-o dă soțul. E crud, dar așa este. Trăim înăuntrul formelor, iar unii le au pe cont propriu, alții și le însușesc. Femeia simte mai bine decât oricine câtă dreptate are Aristotel.

Iată ilustrat sensul adânc pe care-l avea termenul de *informare* în limba latină. Cum, de la acest sens adânc, de «a da formă», a putut termenul să devină ce înseamnă azi: a da de știre, a vesti ceva? E interesantă și viața cuvintelor. Uneori e numai pitorească. De pildă cuvântul nostru de *formă* a dat în limba franceză, între altele, *fromage* care mai înainte se spunea «*formage*». Neașteptat, nu? Cine s-ar fi gândit că brânzeturile franceze sunt înrudite cu formele. Dar dacă etimologia cuvântului e pitorească, la «informația» noastră de azi, ea e revelatoare. Istoria câte unui cuvânt, ca și istoria câte unei familii, poate fi o adevărată pagină de antologie. De la *informare*, a da formă – care putea însemna în latinește și a închipui o formă, a plăsmui – s-a ajuns la ideea de modelare, de modelare a sufletelor, de educare. A da o formă avea și sensul acesta frumos: de a instrui. Așa îl gândește limba franceză din Evul Mediu, când termenul latin de *informare*, devine nu cel de «*informer*», ci de «*enformer*» însemnând tot ce înseamnă în latinește, inclusiv a instrui. Numai că a instrui pierde din ce în ce, în franceză, sensul exclusiv de a educa, putând însemna și «être instruit sur tell ou telle chose», a afla, a fi informat, exact în felul nostru de astăzi. Nu numai însă că termenul latin de *informare* devine termenul de azi, de a informa, pe care noi l-am luat din franceză, dar și termenul de *informatio* duce spre noi. Căci însemna proiect, proiect de formă, plan, schiță, iar în franceza medievală «*information*» însemna chiar știință, talent – spre a deveni căutare «*inquisitio*» adică proiect pe care-l cauți. De la căutare la aflare, la informație în sensul nostru de azi, nu e decât un pas.

Toată această transformare a verbului cu sens plin de «*informare*», a da formă, într-un verb cu sens vag, a da de știre, e de fapt inclusă în forma reflexivă a verbului latin, în *se informare*, a se informa pe sine. Căci «se informare» nu mai putea însemna a-și da formă singur, ci chiar în latinește era «*inquirere*», a căuta, a încerca să se lămurească. Iar acum, deținem cele două extreme ale termenului acesta: căci de unde la început era activ și însemna a primi ceva, cuvântul s-a degradat de două ori: și-a pierdut plinătatea de la început; și a renunțat și la puterea de acțiune din trecut. Azi ne informăm, adică deschidem ziarul, deschidem radioul și căpătăm o veste. Nici măcar nu mai căutăm: vine vestea, vine informația peste noi. E destul să apăsăm pe un buton.

Se va spune că nu e nimic: e destinul cuvintelor să se tocească și să se banalizeze. Numai că – și aceasta vroiam să arăt – cuvântul se răzbună. L-ai lăsat să-și degradeze sensul, dar el știe câteodată să și-l regăsească singur și să ți-l impună. Credeți că termenul nostru de *informație* nu mai cuprinde niciodată sensul de *formă*? Credeți că ne informăm unii pe alții fără să ne dăm forme unii altora, fără să suferi? Ați fost triști în câte o zi și nu vă dădeați seama de ce. Iar deodată vă amintiți: v-a dat cineva o informație, o simplă informație, iar odată cu ea v-a trecut un fel de formă, o formă de tristețe, de neliniște, de dezastru. Îmi spunea cineva că a fost recent într-o țară neutră, ce sentiment de nesiguranță îi dădeau informațiile acelea, de cele mai multe ori fantastice, din ziarele de acolo, libere să scrie și să imagineze orice. Omul nu mai știa cum să se întoarcă mai repede în țară, spre a scăpa de valul acela de informații, care-i dădeau fiecare formă de nesiguranță, un dezechilibru interior, o deformare. Căci acesta e destinul informației noastre de azi: pentru că nu mai are caracterul plin de a trece cuiva o formă, de a informa, ea se răzbună, deformându-ne. Ideea de formă a supraviețuit, dar fiindcă n-o acceptăm cum este, nu ne lasă ea cum suntem; ne deformează.

Dar, ieșind din actualitate, să dăm un exemplu încă mai lămuritor asupra felului în care supraviețuiește forma în termenul nostru de *informație*. Închipuiți-vă un om bun între oameni răi. Nu e surprinzător să vezi că oamenii buni nu se «informează» asupra răului altora? Cei răi între ei se vorbesc de rău, se arată cu degetul, își demască viciile; dar cel bun trece neștiutor printre toate. Nu sunt chiar așa de răi oamenii, spune el. Dar nu vezi? îi spune celălalt. Uite ce păcate au, câte nelegiuiri fac! Nu, omul bun nu vede. Și credeți că o face din neputința de a

discerne, din orbire? O face mai ales dintr-un instinct de apărare: omul bun simte că dacă te informezi despre rău, *iei forma răului*, iar forma aceea rămâne în tine. Omul bun știe că lucrurile nu trebuie numite pe numele lor rău, căci dacă le scoți din anonimat, ele încep să te apese, să te tiranizeze.

Și ce spun toate acestea? Poate spre a sugera ceva, spre a propune ceva: nu vă informați prea mult. Nu vă informați prea mult nici asupra actualității imediate, cum nu trebuie s-o faceți excesiv și în toate direcțiile nici în materie de cultură. Și într-un caz și în altul riscați să primiți mai multe forme decât încap într-o viață sufletească bine echilibrată. Fiindcă forma stăruie chiar în termenul nostru degradat, de azi, de informație. Trăim printre forme – forme de cultură sau forme de actualitate – și ne trecem unii altora forme, ne informăm, ne formăm neîncetat. Toată viața noastră e un schimb, un împrumut, o întrepătrundere de forme. Pe unele ni le putem însuși, pe altele nu. Unele ne formează cu adevărat, altele ne deformează.

Nu vă lăsați schimonosiți – asta aș fi vroît să vă spun. Nimic nu e mai frumos, în viață, decât să dai și să primești, ca un izvor. Dar nu uitați că echilibrul vieții noastre se creiază dând *totul* și neprimind decât ceva”.

Încât, în urma celor de mai sus, putem spune că exercițiul spiritual în care s-a implicat Constantin Noica întru retragerea duhovnicească de la Cernăuți, din săptămâna 1-8 august 1943, a fost încununat cu destulă rodnicie... Dar că, din păcate, sfârșitul războiului și răsturnările mai tuturor destinelor au făcut ca filosoful să se rupă de gruparea cernăuțeană –

oricum în destrămare vertiginoasă, îndată ce litera Pactului Ribbentrop-Molotov a fost desăvârșită cu ajutorul... frățesc al Marii Britanii și al S. U. A. – iar rodnicia retragere bucovineană să-și piardă orice perspectivă. Și ce minunat fapt cultural ar fi fost ca tânărul Constantin Noica să fi însăilat o peripatetică prin grădina Bucovinei...

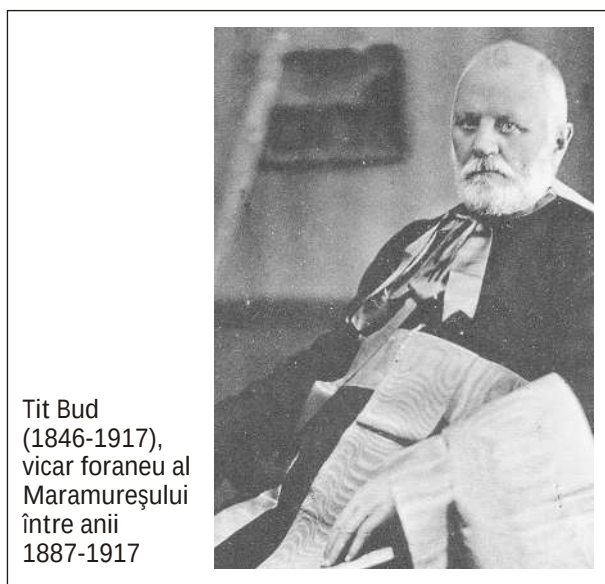

Contribuțiile vicarului Tit Bud privind viața ecleziastică din Maramureș

Muzeograf **Marius CÂMPEANU**

Vicarul greco-catolic Tit Bud a fost unul dintre cei mai mari oameni de cultură ai Maramureșului din toate timpurile. S-a născut la 24 decembrie 1846 în familia preotului Ioan Bud din Sat-Șugatag¹. A urmat clasele primare la școala confesională din satul natal, iar cele secundare la Sighet și Beiuș. Între anii 1856 și 1869 urmează studiile teologice la Gherla, după care, între 1870-1873, este investit preot-cooperator și dascăl la Ieud. După 1873 îndeplinește funcția de notar consistorial la Gherla, ocupând acest post în cadrul administrației diecezane la cererea episcopului Mihail Pavel. După plecarea episcopului la Oradea, Tit Bud se întoarce în satul natal, unde funcționează ca preot-paroh între anii 1880-1899. Din 1882 devine protopop al Marei², iar din 1887 vicar foraneu al Maramureșului³. În anul 1899 se transferă la Sighet, îndeplinind calitatea de paroh, pe lângă aceea de vicar. A murit la 19 august 1917 în momentul în care reprezentanții armatei și administrației de stat au coborât clopotul mare din turnul bisericii din Sighet, confiscat în vederea transformării în tunuri, acesta fiind aruncat pe caldarâm s-a sfârșit⁴.

Aria preocupărilor lui Tit Bud a fost vastă. Pe tărâm cultural, a îndeplinit calitatea de vicepreședinte al Asociațiunii pentru Cultura Poporului Român din Maramureș și de președinte al Reuniunii Învățătorilor Români Greco-Catolici din Maramureș. Pe lângă administrarea problemelor bisericești și școlare, lui Tit Bud i se datorează primele preocupări de prezentare a

Tit Bud
(1846-1917),
vicar foraneu al
Maramureșului
între anii
1887-1917

structurilor ecleziastice din Maramureș premergătoare instituției vicariale românești prin intermediul unor lucrări cu caracter monografic. În cele ce urmează ne vom referi la trei scrieri semnificative ce analizează structura vicariatului (protopopiate, parohii, filii) și clerul greco-catolic maramureșean (vicari, protopopi, parohi), atât în perioada în care s-a aflat sub jurisdicția Episcopiei rutene de Muncaci, cât și sub patronajul Episcopiei Greco-Catolice de Gherla.

Disertațiune despre episcopii și vicarii români din Maramuresiu (Gherla, 1891) este o carte scrisă pentru a compensa deficitul de informație pe care contemporanii autorului îl înregistrau despre trecutul vieții bisericești, consti-

1 Familia Bud este originară din Budești, consemnată la 1405, descinzând din Bud de Cosău (Kaszo, Kasso), fiul cneazului Locovoi (cf. Alexandru Filipașcu, *Enciclopedia familiilor nobile maramureșene de origine română*, ediție îngrijită de Ioan și Livia Piso, Cluj-Napoca, 2006, p. 39). Tatăl vicarului Tit Bud a îndeplinit calitatea de paroh în Sat-Șugatag între anii 1837 și 1856.

2 Conform șematismelor de Gherla, a îndeplinit funcția de protopop al Marei între anii 1882 și 1903.

3 De-a lungul timpului, în Transilvania au funcționat cinci vicariate foranee: Hațeg, Silvania, Rodna, Făgăraș și Maramureș. În șematismele de Muncaci, vicariatul apare sub denumirea de Archi-Diaconatus Marmarossiensis, având în componență 10 districte protopopești în care cele 50 de comune românești erau împărțite pentru început în trei protopopiate: Vișeu (sau „al Ierașului de Sus”), Cosău și Sighet (sau „al Ierașului de Jos”). Ulterior, din cele trei districte s-au format șase, fiind înființate protopopiatele Iza în 1747, Ieud în 1862 și Mara în 1867. În ultimii ani, organizarea și funcționarea a trei vicariate foranee au fost ogândite în cadrul unor ample lucrări de analiză istorică și documentară: Ioan Ciocian, *Biserica și societatea românească din Transilvania. Vicariatul Silvaniei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, Arad, 2000; Mirela Andrei, *La granița imperiului. Vicariatul Rodnei*, Cluj-Napoca, 2006; Camelia Elena Vulea, *Biserica greco-catolică din Vicariatul Hațegului (1850-1918)*, Cluj-Napoca, 2009. Tot în aceeași serie se înscrie și lucrarea preotului Radu Iacob *Istoria Vicariatului Hațeg*, editată la Lugoj în 1913.

4 Mihai Marina, *Maramureșeni – portrete și medalioane*, Cluj-Napoca, 1998, p. 185.

tuind în perioada respectivă și o necesitate deoarece: „cunoscem istoria, dreptul și asiadiamentele altora, éra despre a le baserecei noastre seau nu avem neci idea, seau de avem órecari cunosciinție, acele de comun sunt prea defec-tuóse”¹. Necesitatea editării acestei lucrări a fost dezbătută în cadrul sinodului preoțesc desfășurat în primăvara anului 1890, considerându-se că aceasta va fi „una petricica la fundamentul unei lucrări cândva și mai ample”².

În prolegomene, Tit Bud amintește de rolul fundamental deținut de Mănăstirea Peri – ctitorie voievodală a Drăgoșeștilor, ajunsă în anul 1391 la rangul de stavropighie patriarhală –, despre intențiile prozelitiste ale episcopilor ruteni asupra Maramureșului, despre episcopii ortodocși locali și despre jurisdicția vremelnică a episcopilor ardeleni cu sediul la Bălgrad asupra acestui teritoriu. Autorul afirmă că unirea religioasă în Maramureș a fost impusă arbitrar, atât episcopii Iosif Stoica și Dositei, cât și protopopii români nefiind prezenți la sinoadele unirii³, încercând astfel să-și păstreze autonomia confesională.

Episcopii ruteni de la Muncaci și-au exercitat controlul ecleziastic asupra Maramureșului prin intermediul vicarilor, considerați „loctiitori episcopești”. Motivația investirii acestora, consideră Tit Bud, este mai degrabă din considerent geografic, deoarece Ungvárul și Muncaciul erau la mare depărtare de comitatul Maramureș. Înainte de a expune numele vicarilor ruteni, sunt prezentate sursele și izvoarele utilizate, acestea fiind următoarele: *Brevis notitia foundationis Theodori Koriathovits*, autor Joannicius Basilovits (tipărită la Cassovia, 1799), *De vicariis Marmaticis* – protocolul manuscris al diecezei Muncaciului și *Şematisme de Muncaci* din

anii 1876 și 1886. După cum se precizează, începutul instituției vicariatului în Maramureș datează din timpul episcopului Iosif Hodermarszky (1707-1715), care l-a delegat pe fratele său, Procopie, să îndemne poporul să accepte „unirea religioasă”. În acest areal, Procopie va întreprinde a doua „călătorie misionară” în anul 1725, de data aceasta fiind trimis de episcopul Bizánczy (1716-1733), care în anul 1723 l-a desemnat în calitate de „vicar episcopesc al Maramureșului”. Sub jurisdicția Episcopiei Rutene de Muncaci s-au perindat următorii vicari ruteni: Simeon Olsavszky (între 1729 și 1733), Grigoriu Bulko (între 1740 și 1742), Joan Blasovszky (între 1743 și 1744), Andrei Bacsinszky (între 1746 și 1754), Daniel Havrilovics (între 1754 și 1761), Andrea Zsetkey (între 1761 și 1772), Mihail Paraszovics (între 1772 și 1778), Georgiu Kózseghegy (între 1778 și 1806)⁴, Vasiliu Papp (între 1808 și 1811), Mihail Tabakovits (între 1811 și 1813), Ștefan Andruhovics (între 1813 și 1815) și Petru Anderco (între 1815 și 1869). Ultimul vicar menționat, român de origine, dar promotor al politicii rutene, pentru a-și păstra beneficiile vicariale n-a acceptat să treacă în 1853 sub jurisdicția eparhiei de Gherla, fapt pentru care parohia Sighet a fost menținută până la 1871 în componența diecezei Muncaciului⁵.

„Mentorul puternic” care a izbutit să scoată poporul românesc din Sighet de sub jurisdicția Muncaciului și sub care începe „o eră nouă și mai fericită” este Mihail Pavel, parohul Slatinei, primul vicar episcopal foraneu aparținător diecezei române de Gherla⁶. Instituția vicarială română a fost înființată la 24 noiembrie 1860, în urma susținutelor demersuri ale clerului și credincioșilor maramureșeni⁷ și a mai

1 Tit Bud, *Disertațiune despre episcopii și vicarii români din Maramuresiu*, Gherla, 1891, p. 1.

2 *Ibidem*, p. 2.

3 La sinodul din 5 septembrie 1700, desfășurat la Alba Iulia, declarația de unire a fost semnată și de trei protopopi din ținuturile învecinate comitatului Maramureș. Este vorba despre protopopul Ilie din Saldobiș (Saldobas lângă Hust), Luca din Salisiu (Szöllő = Selensiu) și Vasiliu din Romlis (sau Comlis), comune din ținuturile Ugocea și Bereg.

4 În anul 1798, conștientizând lipsa dascălilor, a scris următoarele rânduri: „Serman neam român, n-are învețiatori și nu este cine se-i înveție în limba lor maternă”. Prin testament, vicarul Georgiu Kózseghegy pune bazele unei fundații pentru edificarea unei școli elementare la care să învețe pruncii români și ruteni, arătând că dacă școala nu s-ar înființa, din veniturile fundației vor fi suportate stipendii studenților nobili români și ruteni din Maramureș. Conform Tit Bud, *lucr. cit.*, p. 32-35.

5 Prevederile vieneze consimțeau că parohiile mixte formate din români și ruteni în care comunitatea românească era majoritară trebuiau să intre sub patronajul Gherlei, fapt asupra căruia Ordinariatul Muncaciului își dăduse acordul. Totuși, eparhia ruteană nu recunoștea decât 94 de parohii din cele 104 preconizate a fi încorporate Gherlei, astfel încât parohii ca Sighetul Marmăției, Rona și Satu Mare cu populație majoritar românească, sub pretextul că în statisticile din localitățile menționate „rutenii nu sunt așa de puțini”, au fost menținute aproape două decenii sub jurisdicția episcopiei rutene. Cf. Ana Victoria Sima, *O episcopie și un ierarh. Înființarea și organizarea Episcopiei greco-catolice de Gherla în vremea Episcopului Ioan Alexi*, Cluj-Napoca, 2003, p. 184.

6 Este singurul vicar al Maramureșului care nu a îndeplinit calitatea de protopop. În anul 1872 este numit episcop de Gherla, iar în 1879 episcop de Oradea Mare. Moare în anul 1902, fiind îngropat în biserica din Slatina (azi, Solotvino în Ucraina), ctitoria sa.

7 În scrisoarea de mulțumire pentru înființarea Vicariatului Român din Maramureș, Mihail Pavel scria următoarele: „Saltă inima fieștecărui român marmățian de bucurie, văzând că cârma lor bisericească s-au curățit de limbi străine...”; în Emil Domuța, *Înființarea Asociațiunii pentru cultura poporului român din Maramureș și activitatea sa în perioada 1860-1869*, în *Acta Musei Napocensis*, XXI, 1984, p. 254.

multor controverse între episcopia Gherlei și cea a Muncaciului.

În paginile următoare sunt redade contribuțiile unor reprezentanți de seamă ai preoțimii locale care și-au asumat calitatea de vicari ai Maramureșului până în momentul investirii vicarului Tit Bud. În anul 1860, Mihail Pavel a fost numit paroh în Slatina¹ și vicar al Maramureșului, calitate pe care a îndeplinit-o până la sfârșitul anului 1872, când a fost numit episcop de Gherla. În acest interval de timp a întreprins numeroase călătorii la Gherla, Viena și Roma, pentru redobândirea credincioșilor români din Sighet², având sprijin și din partea mitropolitului Ioan Vancea. Pe plan cultural, lui Mihail Pavel îi revine calitatea de membru fondator, în anul 1860, alături de comitele suprem Iosif Man și de alți intelectuali români, al Asociațiunii pentru Cultura Poporului Român din Maramureș³. Principalele deziderate ale Asociațiunii au fost înființarea unei preparandii⁴ și a unui convict pentru susținerea tinerilor care doreau să devină dascăli, dar nu dispuneau de venituri corespunzătoare. Tot în această perioadă a luat ființă Societatea de lectură a românilor din Sighet⁵, iar la nivel de vicariat, prin decret episcopal, s-a înființat Consistoriul subaltern vicarial din Maramureș. În timpul păstoririi sale, Maramureșul istoric a fost vizitat în vara anului 1860 de episcopul Ioan Alexi al Gherlei.

Succesorul vicarului Mihail Pavel a fost

Ioan Pop, parohul din Vad și protopopul districtului Mara. Acesta a administrat vicariatul între anii 1872 și 1879⁶. În *Disertațiune*, ultimul evocat este Mihail Kőkényesdy, parohul Bârsanei și protopopul districtului Cosău. Acesta a îndeplinit funcția de vicar între decembrie 1879 și septembrie 1887⁷. Înainte de a fi investit vicar, a deținut funcțiile de notar al consistoriului subaltern vicarial din Maramureș, catehet și profesor de limba română la Gimnaziul Catolic din Sighet, vicepreședinte al Asociațiunii și președinte al Reuniunii învățătorilor greco-catolici români din Maramureș⁸. După moartea vicarului Mihail Kőkényesdy, oficiul a fost vacant până la 15 noiembrie 1887, pentru ca ulterior să fie ocupat de Tit Bud, care la acea dată îndeplinea funcțiile de asesor consistorial, paroh în Sat-Șugatag și protopop al districtului Mara.

O altă scriere impresionantă prin volumul considerabil de informații adunate este *Date istorice despre protopopiatele, parochiile și mănăstirile române din Maramureș din timpurile vechi până în anul 1911* (Gherla, 1911). Prin intermediul acesteia sunt prezentate structura vicariatului și împărțirea pe protopopiate, cu numărul parohiilor și a filiilor și sunt amintiți preoții și protopopii care le-au păstorit. Lucrarea, potrivit autorului, nu este finalizată,⁹ dar reprezintă un punct de reper pentru cei doritori să creioneze istoricul vreunei parohii ori să întreprindă investigații documentare ulterioare. La fel cum a procedat și în partea introductivă a

- 1 Studiile teologice le-a absolvit la Ungvár și Viena. Anterior a deținut mai multe funcții: notar al consistoriului episcopal de la Ungvar, paroh în Apșa de Jos și notar al consistoriului episcopal din Gherla.
- 2 Parohia greco-catolică Sighet s-a dezmembrat de către episcopatul rutean de la Ungvár prin decretul Nunțiatunii Apostolice de la Viena nr. 593/2 din 18 aprilie 1871.
- 3 Deși statutele Asociațiunii n-au fost aprobate de guvern decât în anul 1868, aceasta și-a început activitatea cultural-politică încă din anul 1860. Activitatea Astrei între anii 1860 și 1905 este reflectată de Tit Bud în *Analele Asociațiunii pentru cultura poporului român din Maramureș*, Gherla, 1906. Pe această temă au mai scris: Vasile Curticăpeanu, *Mișcarea culturală românească pentru Unirea din 1918*, București, 1968; Emil Domuța, art. cit.; Nicolae Josan, *Un manuscris inedit despre „Asociațiunea pentru cultura poporului român din Maramureș”*, în *Marmația* 7/2, Baia Mare, 2002.
- 4 Preparandia din Sighet a fost înființată în anul 1861, avându-l la conducere pe profesorul Ioan Bușiția, absolvent al Institutului Pedagogic de la Viena și fost dascăl la gimnaziul din Târgu-Lăpuș. În zece ani de activitate, Preparandida a „produs” peste 120 de învățători pentru școlile confesionale din vicariat. În anul 1870 va „fuziona” cu preparandia de stat cu limba de predare maghiară. Pentru activitatea acesteia relevante sunt următoarele studii: Ioan Bușiția, *Preparandia din Sighet*, în „Gazeta Transilvaniei”, an XLIII (1880), nr. 12; Vasile Căpâlneanu, *Maramureșenii în luptă pentru libertate și unitate națională. Documente 1848-1918*, București, 1981; Vasile Paul, *Ioan Bușiția, întâiul profesor al învățământului pedagogic din Maramureș*, în „Marmația”, IV, Baia Mare, 1978; Vasile Popeangă, *Preparandiile românești din Transilvania*, în „Ziridava”, XII, Arad, 1982.
- 5 Cadrul juridic este prezentat în *Statutele Societății de lectură a românilor maramureșeni*, lucrare apărută la Sighet în anul 1868.
- 6 A absolvit cursurile teologice la Viena. A fost paroh în Tăuții de Jos, în paralel îndeplinind și oficiul de protopop al districtului Baia-Sprie. Din anul 1866 a fost desemnat paroh în Vad. A murit la 10 decembrie 1879, la vârsta de 46 de ani.
- 7 A absolvit teologia la Ungvár. Anterior, a fost coadjutor (preot cooperador) în Săpânța și paroh în Biserica Albă. A murit la 1 septembrie 1887.
- 8 În dieceza Gherlei au funcționat cinci reuniuni învățătoresci: Reuniunea învățătorilor români sălăjeni, Reuniunea „Mariana” de la Rodna, Reuniunea învățătorilor din jurul Gherlei, Reuniunea învățătorilor greco-catolici din Satu Mare și Ugocea și Reuniunea învățătorilor greco-catolici din Maramureș, înființată la Sighet în anul 1883. Cf. Vasile Căpâlneanu, Petre Pușcașu, *Reuniunea învățătorilor români din Maramureș (1883-1913)*, în „Marmația” III, Baia Mare, 1977.
- 9 Tit Bud menționează în introducere faptul că: „Opul meu nu-i complet, sunt în dânsul lacune multe d(e) e(xemplu) am aflat că un cutare a fost un preot în satul oarecare, dar n-am aflat câți ani a servit acolo, apoi din trecutul unor parohii abia sunt ceva date”.

primei lucrări, Tit Bud prezintă izvoarele documentare și bibliografice pe care le-a avut la dispoziție, printre care se numără documentele din arhiva episcopiei rutene de Muncaci, protocoalele congregațiilor comitatense, protocoalele și matricolele parohiilor din Maramureș de la conscrierea realizată în 1774, documentele din arhiva vicariatului rutean din Sighet, șematismele de Muncaci și Gherla, dar și alte lucrări reprezentative pentru istoria Maramureșului voievodal (*Diplome maramureșene din secolul XIV și XV*, autor Ioan Mihalyi de Apșa; *Însemnări din bisericele Maramureșului*, autor Ioan Bârlea etc.).

Primele mențiuni documentare despre preoții și protopopii maramureșeni apar încă din veacul al XIV-lea. În prima parte, autorul face o radiografie a celor șase protopopiate existente în anul 1911 în componența vicariatului, menționând pentru fiecare protopopiat în parte, atât parohiile și filiile ce-l compun, cât și protopopii care le-au administrat începând din a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Potrivit documentelor și datelor furnizate de autor, vicariatul avea în componență protopopiile Vișeu, Cosău, Sighet, Iza, Ieud și Mara.

Protopopiatul Vișeu (sau „al Ierașului de Sus”), potrivit documentelor păstrate în arhiva episcopală din Ungvár, a fost înființat în anul 1781. În intervalul de timp cuprins între trecerea în componența eparhiei de Gherla (1853) și anul apariției lucrării (1911), calitatea de protopop a fost deținută de următorii slujitori bisericești: Ioan Mihaly (până în 1861), Vasiliu Mihalca (între 1862 și 1878), Alexiu Anderco (între 1878 și 1885), Paul Oros (între 1885 și 1895), Paul Pop (între 1895 și 1903), Iuliu Dragoș (între 1903 și 1909) și Ioan Coman (din 1909). Din cadrul protopopiatului Vișeu, au luat naștere protopopiile Iza în 1747 și Ieud în 1862. În perioada supusă atenției calitatea de protopop al districtului Iza a fost îndeplinită de următorii preoți: Vasiliu Crăciun (între 1853 și 1880), Vasiliu Gyenge (între 1880 și 1882), Mihail Iurca (între 1882 și 1888), Alexandru Gyenge (între 1888 și 1890), Antoniu Kovats (între 1890 și 1900) și Ioan Ivașco (din 1900). Protopopi ai Ieudului au fost: Laurențiu Mihalyi de Apșa (între 1862 și 1881), Alexandru Gyenge (între 1881 și 1903) și Ioan Ivașco (din 1903).

Protopopiatul Cosău este menționat documentar la sfârșitul secolului al XVII-lea, ca-

litatea de protopop fiind îndeplinită de următorii sacerdoți: Filip Opriș (până în 1865), Ștefan Opriș (între 1865 și 1867), Mihail Kökenyesdi (între 1867 și 1887), Vasiliu Gyenge (între 1887 și 1901) și Ștefan Anderco (din 1902). În urma reorganizării administrativ-ecleziastice din anul 1867, o parte din parohiile protopopiatul Cosău vor alcătui protopopiatul Marei. Calitatea de protopop al acestui nou district va fi îndeplinită de Ioan Pop (între 1867 și 1879), Petru Opriș (între 1880 și 1882), Tit Bud (între 1882 și 1903) și Petru Bârlea (din 1903).

Calitatea de protopop al districtului greco-catolic Sighet (sau „al Ierașului de Jos”) în perioada abordată a fost îndeplinită de Alexandru Lazăr de Purcăreți (până în 1868), Vasiliu Lazăr (între 1868 și 1902) și Tit Bud (din 1902).

În partea secundară a lucrării sunt inserate mici schițe monografice ale parohiilor greco-catolice din Maramureș „cu elencul preoților din timpurile vechi până la anul 1911”. În cadrul acestei secțiuni sunt prezentate succesiv cele 50 de parohii românești cu numeroase informații referitoare la numărul de credincioși, biserici, școli confesionale și preoți-parohi. În partea finală, vicarul Tit Bud prezintă mănăstirile române ale Maramureșului „de altădată”¹. Criteriul de prezentare a mănăstirilor este în funcție de importanța istorică și spirituală deținută de-a lungul timpului. Astfel, apar menționate următoarele mănăstiri: Peri, Moisei, Biserica Albă, Giulești, Ieud, Bârsana, Cuhea, Săcel, Rozavlea, Vișeu de Sus, Budești, Călinești și Rona de Jos, dintre toate acestea funcționând în timpul păstoririi sale doar mănăstirea Moisei, ctitorită de mitropolitul Sava Brancovici la 15 august 1672 și resfințită la 15 august 1911.

Greutățile întâmpinate de comunitatea românească din Sighet în eforturile de eliberare de sub jugul rutean și încorporare în structura vreunei episcopii românești, în speță în eparhia greco-catolică de Gherla sunt prezentate în *Însămnări și date despre înființarea parohiei gr.(eco)-cat.(olice) române din Sig(h)etul Maramureșului* (Gherla, 1905). Prezentarea debutează cu informații referitoare la lăcașurile de cult românești din Sighet. Prima biserică din lemn, amintită în anii 1746 și 1750, a fost dăruită sighetenilor de credincioși din Săcel. Lăcașul sfânt a ars în anul 1804, pentru ca în 1808 să fie

1 Problematika mănăstirilor din Maramureș mai apare la Ștefan Meteș, *Mănăstirile românești din Ungaria și Transilvania*, Sibiu, 1936; Simion Reli, *Biserica ortodoxă din Maramureș în vremuri trecute*, Cernăuți, 1938 (include și mănăstirea din Petrova); Macarie Motogna, *Monahismul ortodox din Maramureș și Transilvania septentrională până la începutul secolului al XIX-lea*, Mănăstirea Rohia, 2010; Viorel Ciubotă, Liuba Horvat, *Un document din anul 1749 despre mănăstirile din Maramureș, în Satu Mare. Studii și comunicări. Seria istorie-etnografie-artă*, XXVIII/II, 2012.

sfințită o altă biserică de piatră, edificată prin contribuția întregului popor român din comitatul Maramureșului în timpul vicariului Vasiliu Papp¹.

În anul 1853, prin înființarea diecezei greco-catolice de Gherla², s-a luat hotărârea ca parohiile mixte, formate din români și ruteni, în funcție de numărul cel mai mare de credincioși, să fie arondate, fie Gherlei, fie Muncaciului. Pentru a-și păstra susținerea financiară venită din partea Muncaciului, la conscrierea credincioșilor greco-catolici, vicarul Petru Anderco i-a declarat ruteni pe numeroși români. Perioada sumbră s-a încheiat în anul 1871, când la insistențele vicarului Mihail Pavel, Nunțiatura Apostolică de la Viena, printr-un decret special, a scos parohia greco-catolică Sighet de sub jurisdicție ruteană încorporându-o episcopiei armenopolitane³. Dreptatea a fost doar parțial realizată, deoarece biserica, casa parohială și școala au rămas în proprietatea rutenilor. Până la edificarea unei noi biserici⁴, comunitatea românească a folosit o capelă romano-catolică din

piața Sighetului, cedată de episcopul de Satu Mare la cererea vicarului Pavel.

În paginile următoare Tit Bud întocmește cronică parohiei greco-catolice din Sighet între anii 1871 și 1903, consemnând numeroase momente semnificative cu caracter ecleziastic și școlar, neomițând totodată nici informațiile cu caracter demografic (nașteri, căsătorii și decese).

Alături de lucrările menționate, Tit Bud a mai publicat numeroase studii cu caracter teologic, fiind în același timp și unul dintre primii culegători de folclor din Maramureș. Vicarul va rămâne în memoria acestui spațiu binecuvântat de Dumnezeu prin rolul providențial de coordonator al clerului maramureșean în procesul de organizare a învățământului confesional, prin susținerea Asociațiunii pentru Cultura Poporului Român din Maramureș și a Preparandiei din Sighet, creuzete în care a luat naștere sentimentul național românesc care a însuflețit inimile maramureșenilor participanți la înfăptuirea Marii Uniri.

Bibliografie selectivă

- Căpâlneanu, Vasile, Pușcașu, Petre, *Reuniunea învățătorilor români din Maramureș (1883-1913)*, în „Marmația”, III, Baia Mare, 1977.
- Domuța, Emil, *Înființarea Asociațiunii pentru cultura poporului român din Maramureș și activitatea sa în perioada 1860-1869*, în „Acta Musei Napocensis”, XXI, 1984.
- Filipașcu, Alexandru, *Enciclopedia familiilor nobile maramureșene de origine română*, Ediție îngrijită de Ioan și Livia Piso, Cluj-Napoca, 2006.
- Marina, Mihai, *Maramureșeni – portrete și medalioane*, Cluj-Napoca, 1998.
- Popeangă, Vasile, *Preparandiile românești din Transilvania*, în „Ziridava”, XII, Arad, 1982.
- Sima, Ana Victoria, *O episcopie și un ierarh. Înființarea și organizarea Episcopiei greco-catolice de Gherla în vremea Episcopului Ioan Alexi*, Cluj-Napoca, 2003.

1 În anul apariției acestei lucrări, biserica era deținută de comunitatea greco-catolică ruteană din Sighet, iar în prezent este administrată de Vicariatul Ortodox Ucrăinean din Sighet.

2 Dieceza Greco-Catolică de Gherla a luat ființă prin bula pontificală „Ad Apostolicam Sedem” din 26 noiembrie 1853. În componență au intrat 634 de parohii: 540 de parohii cu 350.000 de suflete desprinse din episcopia de Făgăraș și 94 de parohii românești cu 60.000 de credincioși desprinse de la episcopia de Muncaci.

3 Dezmembrarea parohiei române din Sighet de către episcopia ruteană s-a realizat prin decretul Nunțiatului Apostolic din Viena nr. 598/2 din 18 aprilie 1871.

4 Construirea bisericii din Sighet a început în anul 1890, pe un loc primit de la stat. Sfințirea bisericii s-a săvârșit la 20 martie 1892. Cercetătorul clujean Simion Retegan, în lucrarea *În umbra clopotnițelor. Școlile confesionale greco-catolice din dieceza Gherlei între 1875-1885*, Cluj-Napoca, 2008, publică un număr de 4 documente ce fac referire la demersurile întreprinse de „frunțașii laici și ecleziastici” ai românilor din Maramureș, la sfârșitul lunii august 1879, pentru ridicarea unei noi biserici la Sighet (p. 220-229).

Mircea Carp mai crede în monarhie

Interviu realizat de **Dragomir IGNAT**

Ajuns la venerabila vârstă de 91 de ani, jurnalistul Mircea Carp, cel care întreține vî speranțele românilor în timpul comunismului, de la posturile de radio „Vocea Americii” și „Europa Liberă”, mai crede că dacă Revoluția din '89 nu ar fi fost furată de neocomuniști și securiști și la cârma României ar fi revenit Regele Mihai, altul ar fi astăzi destinul țării. Despre România postdecembristă am purtat recent cu Domina Sa, la casa familiei Măricuța și Ștefan Dăncuș din leud, dialogul pe care îl redăm mai jos.

Rep.: *Domnule Mircea Carp, într-un interviu pe care ni l-ați acordat în 2002, vă pronunțați în favoarea monarhiei. Vă mai mențineți astăzi opțiunea?*

M.C.: Mai mult ca oricând. Toți anii de când a fost abolită monarhia de către regimul comunist au fost ani pierduți pentru țara noastră. Nu am realizat tot ceea ce ar fi putut să producă acest popor și această țară tânără și bătrână și uite că ne găsim astăzi la o răscruce de vânturi în care nu se realizează decât un mare furțișag în întreaga țară, și politic, și material, și uman. Acum, eu cred că asta se datorește și faptului că monarhia a fost ilegal abolită la noi în țară. Dacă s-ar fi crezut că nu mai este utilă această formă de guvernare care ne-a condus în istorie de la Carol I, Ferdinand, Carol al II-lea și Mihai I și ar fi optat pentru republică, și aceasta formă de guvernare modernă pentru țară, dar care se potrivește foarte bine altor țări, poporul trebuia să fie cel care să se pronunțe. Pentru noi însă cred că trebuia să rămână monarhia ca formă de administrare a țării, care ne dă prestigiu, ne dă temelie, care ne facilitează relațiile cu lumea exterioară și ne dă liniștea sufletească că avem oameni care ne conduc țara și nu partide politice.

Rep.: *Apropo de partide politice. După '89 s-au perindat la noi în țară partide din toate spectrele politice, fiecare cu guvernele lor. Credeți că au fost unele bune și altele rele? În ce măsură au influențat neocomuniștii și foștii securiști dezvoltarea țării?*

M.C.: Nu voi intra în răspunsul la prima

parte a întrebării: să precizez care dintre conducătorii țării de după, '89 au fost mai buni sau mai puțin buni, dar vă voi spune cu toată siguranța că realizările care s-au materializat în acest timp, pentru că ele au fost, s-au plătit foarte scump, în sânge chiar, în condițiile de viață, în dreptul de a trăi ca oameni liberi și au adus mult rău dezvoltării economice a țării noastre, care s-a dezvoltat și înainte de la Carol I încoace. Dacă am fi avut o conducere bună, am fi fost mult mai repede primiți în structurile europene. Să nu uităm că de când a intrat armata sovietică în țară și a instaurat regimul comunist, acesta și-a impus oameni peste tot. Însăși Ana Pauker a declarat la un moment dat ceea ce știam și noi, că Partidul Comunist nu avea decât o mie de membri și iată că cu vremea a devenit un partid cu patru milioane de membri. Nu ne e greu să ne închipuim câți dintre acești patru milioane erau oameni care credeau în ideologia comunistă. Dar în orice caz, țara nu ar fi putut să producă atâtea elemente negative în conducerea ei politică, economică, culturală, ca această realizare negativă în toți anii regimului comunist. Securitatea era o organizație care nu se manifesta, numai în România, ci și în Ungaria, Polonia, Bulgaria și-n alte țări din fostul bloc comunist, care cu vremea devenise stat în stat, iar dacă e să-i credem pe unii analiști politici, chiar și conducătorii politici ai țării erau în mîna securității și treburile țării erau dirijate de acolo și nu din comitetele centrale. La noi, neocomuniștii și securiștii s-au infiltrat, fără îndoială, în toate structurile postdecembriste.

Rep.: În interviurile din 2002, pronunțați niște nume de politicieni pe atunci tineri, Mircea Geoană, Dudu Ionescu, Radu Stroe. Cum apreciați astăzi evoluția lor?

M.C.: Și aceasta este o întrebare grea, la care nu aș voi să răspund, dat fiind că eu trăiesc în Germania la München și vin în România doar cam două, trei luni pe an. Nu știu cât aș fi dispus să mă implic în analiza vieții politice românești. Ca observator din afară pot spune doar că au fost tineri de perspectivă și alte nume decât cele pronunțate de dumneavoastră, dar au fost marginalizați, obturați și umbriți, fie de situația politică din țară, fie de către securiști, fie de către foștii activiști bătrâni, din umbra neagră, care s-au opus ca tinerii să acceadă la vârful piramidei și să-și dezvolte fiecare personalitatea politică. Ei au fost izolați sau împinși în afara sferei politice și astăzi constatăm cu foarte multă durere că numărul celor care vor să facă politică în România este foarte, foarte mic sau aproape inexistent. Vorbim de politica reală, nu de cea care se face astăzi. Îmi vine în minte declarația recentă a unui deputat oarecare, care întrebat de ce și-a dorit să ajungă în Parlament a răspuns că voia doar să vadă cum merg treburile pe acolo. Și, din păcate, nu e singurul din această categorie. Vă dați seama în ce situație îngrozitoare ne găsim. Avem astăzi o clasă politică submediocră, deși există câteva personalități care sunt implicate în viața politică și care dau un oarecare randament. Dar majoritatea politicienilor sunt mânați de aspirații economice, financiare, de grija pentru ocuparea unor locuri de putere și decizie pentru a trage de aici foloase proprii. Îi interesează mai puțin situația țării.

Rep.: Astăzi România este membră în UE și NATO. A schimbat intrarea ei în cele două organisme internaționale situația omului de rând din țară?

M.C.: Eu cred că, dacă ne referim la intrarea României în NATO, aceasta ne dă siguranță în fața unui dușman de veacuri de la răsărit. Să ne referim doar la situația actuală din Ucraina și la Rusia cu mașinațiile ei politico-militare și diplomatice, care devine tot mai mult un pericol pentru această parte a Europei cel puțin. NATO este o garanție că România își poate continua viața politică, viața economică pe care trebuie să o aibă ca să existe ca țară alături de celelalte țări care fac parte din UE, din NATO, din Națiunile Unite ș.a.m.d. În ce privește apartenența noastră la UE, sigur că sunt probleme și aici este o lacună a oamenilor noștri politici care se ocupă prea puțin de a explica și a

implica în viața românească avantajele de a fi membru al UE. În situația mondială actuală, fără unitate între anumite grupuri de familii nu se poate trăi mai departe. Or românii fără apartenența la UE și NATO ar fi ca o barcă ce plutește fără cârmă pe marea agitată a situației actuale mondiale.

Rep.: Unele voci de la Moscova consideră România vinovată de tulburările din Ucraina. Când vine vorba de Republica Moldova și alipirea ei la patria mamă, tot Moscova ne arată pisica neagră cu Transilvania. Credeți că în viitor escaladarea disensiunilor ar putea afecta situația teritorială și însăși existența noastră ca stat național?

„Aici Mircea Carp, să auzim numai de bine!”

M.C.: Un cancelar german, Carol Smidth, declara, când cele două Germanii erau încă despărțite în Germania de Est și Germania de Vest, că ceea ce se naște din aceeași sursă nu poate decât să și trăiască împreună. Eu cred că Republica Moldova, care de fapt este Basarabia, datorită situațiilor internaționale de la 1812 încocoare a trecut prin tot felul de probleme și a răzbit pentru că avem o mare putere și lingvistică și spirituală care i-a menținut unitatea, chiar dacă a trăit despărțită de țara mamă. Eu cred că încetul cu încetul și pe bază democratică și pe bază de politică internațională mondială și europeană, Republica Moldova care era și Moldova lui Ștefan cel Mare cu teritorii în stânga și în dreapta Prutului, își va găsi drumul

ei ca să se unească cu România. Deocamdată însă, în politica internațională trebuie să ne bucurăm că această parte a Țării Românești poate să existe, să trăiască și să fie admisă în organizații internaționale. Nu va fi admisă mâine, poimâine în UE, dar va semna o serie de contracte foarte importante de legături și chiar apartenență, iar cu NATO desigur că mai trebuie să așteptăm puțin și să vedem dacă va fi absolută nevoie. Aceste două mari organizații UE și NATO sunt o cheazășie a independenței Moldovei și a politicii de neutralitate. Situația României ca stat național nu cred că poate fi pusă la îndoială de nimeni, niciodată.

Rep.: *Cu toate acestea Victor Orban și al său FIDESZ continuă ideea revizionistă, făcând derapaje de la politica UE, solicitând Ucrainei anumite părți din teritoriu și mult trâmbițata autonomie pentru maghiari. De asemenea și celorlalți vecini, Serbia, Slovacia și evident România. Credeți că poate fi această politică revizionistă o sursă de noi conflicte viitoare?*

M.C.: Poate fi o politică revizionistă atâta timp cât populația de acolo se va lăsa la infinit atrasă de aceste lozinci și apeluri supranaționaliste sau așa putea să le numesc chiar șoviniste. Eu știu că ungurii au avut niște avantaje din situații politice bazate pe principii dictatoriale. Fac o mică paranteză care cred că e bine de amintit. Să ne amintim că atunci când a avut loc dezmembrarea Cehoslovaciei, Beneș a oferit României, respectiv regelui Carol al doilea, să ia acea parte din sud-vestul teritoriului Cehoslovaciei care era populată și de români și de ucraineni, dar regele a refuzat, spunând că nu face parte din România, iar faptul că Cehoslovacia era atunci în derută era o altă chestiune. Ungurii s-au repezit și au luat acea parte. A venit apoi chestia Banatului sârbesc, deși noi ne-am zbatut la un moment dat după Primul Război Mondial pentru el, dar în momentul în care s-a ajuns la pacea de la Versailles, la concluzia că România nu are dreptul la el, ne-am mulțumit că nu-l avem și nu am avut pretenții. Ungurii au luat și parte din Banat. Niciodată noi nu am vrut să anexăm teritorii care nu sunt ale noastre și a fost o politică dusă în toate regimurile posibile. Însăși Transnistria n-a fost încorporată în România. A fost o regiune ocupată în timpul războiului. Ce s-ar fi întâmplat la sfârșitul războiului nu avem de unde să știm, dar în tot acest timp când Ungaria și alte țări își anexau părți care nu erau ale lor, noi le-am refuzat. De ce am făcut această paranteză? Pentru a preciza că suntem foarte imuni și să transmitem populației

din Transilvania să nu aibă nicio grijă că se va întâmpla ceva cu teritoriul ei. Să nu uităm că totuși există o Conferință a securității internaționale care a fost semnată la Helsinki cu ani în urmă, în care s-a stabilit clar că niciun teritoriu nu poate să fie luat de o altă țară decât cu aprobarea ambelor țări în conflict și/sau în discuție și cu semnătura celor 22 de țări semnatare a convenției. Îmi puteți răspunde, uite ce s-a ales din această convenție cu Ucraina. E adevărat, dar nu s-a terminat încă povestea. În al doilea rând între statele Ungaria și Rusia este o mică deosebire între ce poate să facă unul și ce poate să facă altul. Și în al treilea rând cred că și Occidentul își dă seama că schimbarea de putere de la sovietici la o social-democrație determină Moscova să nu se poată avânta mai mult decât o face în momentul de față. Toate țările au învățat anumite lecții ale istoriei. Poate nu le aplică așa cum am vrea noi, dar Europa și SUA nu pot să admită niște schimbări comportamentale radicale doar de dragul unui dictator ca vecinul nostru de la apus.

Rep.: *Ca trăitor în afara granițelor, cum vedeți activitatea diplomatică a României afară? Pot românii din afara granițelor influența cu ceva în bine situația din țară?*

M.C.: Trecem peste întrebarea asta.

Rep.: *Nu doriți să răspundeți la ea?*

M.C.: Nu, pentru că nu sunt pregătit să răspund. Ar fi un bla, bla bla, ori dumneata nu asta vrei de la mine. Să încercăm totuși doar tangențial. Politica externă românească nu se conduce din străinătate, ci de aici din țară. Sigur că și românii din străinătate fac parte din aceeași țară, au drepturi și păreri, dar influența lor este foarte mică. Unii dintre ei, plecați la muncă temporar, trimit bani în țară, dar personal nu cunosc români care să fie atât de bogați, încât să investească în economia de acasă. Poate sunt totuși, dar numărul lor este așa de mic, încât nu poate conta ca influență. Asta spre deosebire de alte popoare la care diaspora este și mai numeroasă, și mai puternică, și de ce nu, și mai unită. Ai noștri nu duc o politică culturală românească în exil, ca de altfel nici acasă. Noi am avut în lume nume mari ca Eugen Ionesco, Brâncuși, Palade, Ciorănescu, Vintilă Horia ș.a. care s-au afirmat pe scena internațională, dar s-au afirmat ca personalități și renume fiecare în domeniul său. N-a existat un curent cultural românesc care să ne impună în străinătate, poate și pentru că e în firea noastră să-l criticăm pe cel care a scris o carte sau a creat ceva, în loc să-l încurajăm. Românii de valoare își lasă amprenta

unde muncesc. Dar atât. În Germania aproape că nu există spital în care să nu întâlnești medici sau cadre medii români, dar tratează pacienți germani sau alții fiecare din țara unde se află. Aici ungurii trebuie să recunoaștem că ne sunt superiori.

Rep.: Am trecut recent de alegerile pentru europarlamentari. Dar nu e mai puțin adevărat că președinții sau conducătorii ne-au fost impuși, cel puțin la ultimele prezidențiale din România de către grupuri masonice diferite. Să ne amintim disputa Geoană-Băsescu, în care prima dată i se comunică primului că a devenit președintele țării, ca apoi scenariul să fie distorsionat de o altă grupare masonică înclinând balanța în favoarea marinarului. De fapt cine alege președintele țării, românii sau cercurile de interese de afară?

M.C.: Nu am cunoștință de ceea ce-mi spuneți. Oricum, cercurile de interese n-ar putea merge până la a nominaliza președinte pe

Ionescu sau Popescu. Ele pot influența doar parțial anumite cercuri din interior. Pe de altă parte, ca jurnalist mă abțin să comentez afirmația dumneavoastră pentru că nu am verificat-o din cel puțin două surse.

Rep.: În încheiere, ce le transmiteți maramureșenilor și românilor din țară și de pretutindeni?

M.C.: În primul rând mulțumirile mele minunatei familii Ștefan și Măricuța Dăncuș din Ieud, pentru ospitalitatea și omenia cu care m-au primit pe mine și pe membrii familiei mele de fiecare dată. Apoi felicitări celor de la Sighetul Marmăției, care continuă anual prin Școala de vară proiectul inițiat de Ana Blandiana și Romulus Rusan, privind cunoașterea atrocităților comuniste. În acest an va fi omagiată personalitatea lui Corneliu Coposu, de la a cărui naștere s-au împlinit 100 de ani. Tuturor românilor de pretutindeni, urări de sănătate, credință, unire și prosperitate.

Mircea Carp împreună cu autorul articolului, la Ieud în 27 mai 2014 (foto sus).

Gazda lui Mircea Carp la Ieud, Ștefan Dăncuș, împreună cu fiul – Ioan Doru Dăncuș – și cu nepoții (foto stânga).

Pitoresc, simbolic și metafizic în proza lui Mihail Diaconescu

Monica DUȘAN

Dimensiunea filosofică, respectiv metafizică, a romanelor-parabole create de Mihail Diaconescu este susținută, în mod firesc, de preferințele lui pentru simboluri, dar și pentru descrierile pitorești. Asocierea dintre pitoresc, simbolic și metafizic este paradoxală. Ea are, însă, o capacitate de sugestie cu totul specială. În cuprinsul acestei asocieri, simbolurile sunt numeroase, insolite, pline de forță revelatoare și de o particulară dimensiune speculativă.

Un peisaj, un obicei străvechi, un oraș, un sat sau orice alt obiect al percepției noastre este pitoresc dacă, prin așezare, aspect, colorit, formă, detalii, capacitate de atracție, poate deveni subiect al unei picturi. Ceea ce este pitoresc atrage prin varietatea formelor, prin aspecte mai puțin cunoscute, prin colorit, structură, originalitate, detalii expresive, semnificații insolite.

În acest sens, ceea ce este pitoresc poate fi expresiv, plastic, viu, colorat, nuanțat.

Ceea ce este pitoresc nu-i atrage însă doar pe artiștii plastici. Și scriitorii, impresionați de aspectele expresive ale unor domenii ale realului, pot cultiva preocupările pentru pitoresc. În acest sens, Alexandru Vlahuță (1859-1919) a publicat volumul său de mare succes *România pitorească* (1901).

În lucrarea sa fundamentală, *Spațiul miotic* (1936), partea a doua din *Trilogia culturii*, Lucian Blaga a introdus capitolul *Pitoresc și revelație*.

Raportându-se la domenii ale artei, precum arhitectura și ceramica populară, la unele religii, la diverse laturi ale portului țărănesc de la noi, la mitologie și la problema psihosocială, respectiv sociologică, a mentalităților, la alte domenii ale culturii, Blaga ajunge la concluzia că există în anumite acte de creație o orientare spre pitoresc, care echivalează cu o „determi-

nantă stilistică, inconștientă, organică, constitutivă. Această orientare poate să invadeze, în sens creator, toate domeniile de manifestare ale vieții spirituale și culturale. Determinanta poate fi și un puternic organ de asimilare a unor influențe străine. Ea figurează ca atare, de pildă, în matricea stilistică a poporului român.

Există o orientare spre pitoresc, ca dominantă stilistică. În cazul acesta orientarea ia proporții de cult, țâșnit dintr-un insondabil și copleșitor sentiment metafizic”.

Blaga are dreptate când discută despre relația complexă dintre pitoresc și acest „copleșitor sentiment metafizic”.

Sigur este faptul că relația dintre pitoresc, simbolic și metafizic are în proza lui Mihail Diaconescu o capacitate aparte de revelare a unor aspecte foarte profunde ale realului. Exemplele în acest sens sunt numeroase. Ele pot fi găsite în toate romanele sale. Ne vom opri însă doar la trei exemple luate din *Depărtarea și timpul* și din *Nopti și neliniști*. *Pseudojurnal metafizic*.

Mihail Diaconescu

Iată un scurt fragment care evocă un peisaj pitoresc. Tânărul Eudoxius, unul dintre personajele principale ale romanului *Depărtarea și timpul*, a fugit de la o mănăstire din Tomis, cu gândul de a nu se mai întoarce. Ca să fie sigur, însă, că decizia sa nu este eronată, Eudoxius se duce mai întâi la un sihastru, Ditugentus Galerius, cu dorința de a primi de la el un sfat potrivit.

Drumul său întortocheat spre chilia sihastrului este zugrăvit epic cu ajutorul unor amănunte pitorești și simbolice. În special peisajul, cu perspectivele lui vaste, cu prospețimea culorilor și atmosfera specifică, cu puterea de atracție și măreția lui fără seamăn, sub cerul albastru de primăvară, are forță revelatoare. De altfel, tablourile simbolice create de Mihail Diaconescu au totdeauna desene clare, robuste și o densă atmosferă sugestivă.

Ni se sugerează astfel străvechimea, frumusețea unică și spiritualitatea locului unde ajunge Eudoxius. Relația dintre pitoresc, simbolic și metafizic ne spune ceva despre *mirabilis spiritus loci*. Această relație ne reamintește și de faptul că, în conformitate cu învățătura de credință ortodoxă, întreaga fire se spiritualizează evolutiv prin om, care este preot al creației.

Este cazul să subliniem faptul că peisajele descrise de Mihail Diaconescu în romanele sale evocă nu numai splendorile primăverii, ca în fragmentul pe care îl reproducem aici, ci și luminile intense ale lunilor fierbinți de vară, cenușiul toamnelor mohorâte, cu ploi mocănești putrede și frig umed, năprasnicele geruri ale iernilor. Fiecare dintre aceste descrieri este realizată *in crescendo*. Fiecare evidențiază simțul

armoniei expresive. Fiecare provoacă stări sufletești intense, dar greu de explicat, inefabile. Fiecare sugerează stări psihice, intenții, situații, acțiuni, relații sau personaje.

Fragmentul pe care îl reproducem evidențiază variate simboluri risipite în text. Evidențiază și o clară disponibilitate lirică. De altfel, așa cum am mai arătat, în toate romanele diaconesciene găsim numeroase momente lirice plasate în fluxul narativ. Sunt momente lirice asociate cu tablouri, acțiuni și evocări sentimentale, rămase definitiv în memoria noastră afectivă.

Putem vorbi de variatele simboluri risipite în text. Dar putem vorbi și de un simbol dominant: al peisajului pitoresc, care ne trimite sensibilitatea și puterea de judecată de la *mirabilis spiritus loci* la frumusețea atemporală a firii.

„Fără să întrebe pe nimeni, Eudoxius găsi repede poteca îngustă care cotea după curtea bisericii și apucă prin pădure, pe sub copacii străvechi, înspre chilia sihastrului Ditugentus Galerius. Își amintea bine de aceste locuri. La fel ca atunci când venise aici prima dată, se simțea mișcat sufletește, înfiorat adânc în toată ființa lui. De boala din care abia se sculase uitase cu totul. Sau i se părea că uitase.

În curând poteca se pierdu pe firul subțire al unei văi cu apă puțină, printre pereți de piatră și tufe dese de mărăcini. Chilia sihastrului se afla undeva, spre izvoare. Locul îngust pe unde se putea merge călare, ocolind bolovanii surpați, gropile cu apă adâncă și copacii prăvăliți peste maluri, însoțea cursul pârâului până la el. Calul sălta voinicește, cobora, ocolea primejdiile, se strecura grijuliu și iar se urca gâfâind tot mai des, de parcă și el ar fi știut unde merge. Nădușeala de sub șa se prefăcu repede în clăbuci albi. Totuși Eudoxius nu-l slăbi. Numai uneori, când poteca îngustă, șerpuitoare, ieșea sus, pe câte o mică înălțime, îl oprea doar pentru puțin timp lăsându-l ca să răsuflă. Atunci, în ciuda slăbiciunii, a oboselii apăsătoare și a grabei care îl stăpânea, trăia și înțelegea dintr-o dată liniștea atotcuprinzătoare a codrului, neatinsă și neschimbată parcă de la începuturile tainice ale lumii. Susurul abia simțit al râului limpede printre pietrele albe ale prundului pe care mergea pieptiș se stinge de la o clipă la alta. Îl copleșea, în schimb, tăcerea deasă a copacilor bătrâni, cu crengi noduroase, întinse unele peste altele până departe, încremenite într-o nemișcare plină de măreție ciudată. Flori sfioase – albe, galbene, roșii – abia ieșite din mustul zăpezii și din putregaiul binefăcător al frunzelor se amestecau într-o parte și alta prin locurile mai luminate, bătute de soare. Printre ele cutreierau lin albinele. Peste vreascuri coborau încet, agățați de fire nevăzute sau ușor străvezii, păianjenii locului. După zilele de zăcere bolnavă pe patul de scânduri tari din chilia săracă de la schola din Tomis, liniștea înaltă a pădurii cu crengile gata să se desfacă în soare îl înfiora trupește și sufletește, îl întărea dintr-o dată. Răsuflă adânc, fără să-și dea seama. Apoi lovi din nou cu călcâiele în burta calului obosit.

Spre seară era într-o poieniță plină de fire de iarbă crudă și flori proaspete, galbene, înconjurate peste tot de pădure, sub un perete de piatră nu prea înalt, lângă o biserică mică de lemn. Chilia sihastrului, săpată în stânca de cretă albă, avea intrarea către apus. Soarele, care asfințea peste păduri într-o mare de flăcări, colora intrarea aceea în auriu și roșu.

Eudoxius se dădu jos din șa. Avea picioarele amorțite. Abia se mișca. Lăsă calul să pască în voie”.

Iată și un alt fragment, total diferit de primul exemplu, extras tot din *Depărtarea și timpul*. Este evocată aici cetatea Constantinopol, *sedes Imperii et caput mundi*, pe ulițele căreia personajul Felix răătăcește ca un năuc, otrăvit de ură și de dorința de răzbunare contra stăpânului său, Herakleones cel Bătrân Parthenopolitanul.

Descrierea itinerantă realizată de Mihail Diaconescu abundă în amănunte pitorești, extrase din documente istorice precise, referitoare la epoca împăratului romano-bizantin Flavius Anastasius (491-518), monarh monofizit implicat personal în evenimente sociale și istorice desfășurate tumultuos în Scythia Minor (Dacia Pontica, Dobrogea românească de azi).

Amănuntele pitorești puse în descrierea itinerantă au o funcție simbolică. Toate au dimensiune revelatoare. În continuare ele întregesc și susțin precizia și logica desfășurării epice. Sunt tablouri dinamice, pline de umbre și lumini schimbătoare. Înțelegem astfel mai bine motivele pentru care Blaga are dreptate când scrie că pitorescul poate declanșa și întreține un „*copleșitor sentiment metafizic*”.

În volumul I din lucrarea sa fundamentală, *Balkanismul literar*, eminentul critic și istoric literar Mircea Muthu, profesor la Universitatea din Cluj-Napoca, unul dintre cei mai reputați savanți comparatiști din cultura română, a analizat în mod special romanul *Depărtarea și timpul*, pe care l-a pus în relație cu istoriografia grecească antică, mai ales cu opera lui Tucidide, ca model de *echilibru* între *adevăr* și *invenție epică*.

Domnul profesor Mircea Muthu a realizat o analiză literară nuanțată, deosebit de pertinentă.

În sensul celor afirmate de savantul comparatist și istoric literar Mircea Muthu, fragmentul pe care-l reproducem aici, suprasaturat de elemente simbolice, ilustrează admirabil nu

numai relația complicată dintre *adevărul istoric* și *invenția epică*, ci și pe aceea dintre *pitoresc* și *metafizic*, de care vorbea Blaga. Apare limpede și faptul că sugestia, indefinisabilul, simbolurile, evanescența, aluzia și prezența misterului îl preocupă în mod consecvent pe romancier, ca și pe scriitorii simbolști.

Ca și scriitorii simbolști, de la care a învățat multe, Mihail Diaconescu este convins că aspectele cele mai banale și mai umile ale realului ne pot trimite disponibilitatea contemplativă și cugetarea spre dimensiunea metafizică a existenței. Ca autor simbolist (neosimbolist), Mihail Diaconescu continuă, însă, și o anumită tradiție romantică impregnată de filosofare, referitoare la capacitatea unor personaje literare de a sintetiza și semnifica, în trăirile lor sufletești, meandrele și tensiunile unor tumultuoase epoci istorice.

În plus, modul cum este portretizat Felix, personajul care apare în acest fragment, arată că romancierului îi plac, uneori, excentricii, non-conformiștii și temerarii; firea lor stranie, greu de încadrat în tipare, devine obiect al analizei psihologice și al contemplației estetice.

Iată acest amplu fragment:

„*Ar fi trebuit să-l omor demult*», se gândi Felix după ce izbuti să se ridice din paisele putrede, urât mirositoare. Îl dureau nu numai urmele loviturilor, ci tot trupul. Parcă avea oase de cocă și gura plină de câlți. Sufletul plin de umilință și de setea nebună de răzbunare îl durea mai rău decât toate rănilile și vânătaiele la un loc.

Împleticindu-se amețit, ținându-se anevoie de ziduri, izbuti să iasă afară din curtea palatului ca să umble pe uliță. Sclavul ianitor de la poartă se uită la el ca la o arătare. Rana din creștetul capului mai sângera încă și-i mânjea obrazul și gâtul, cămașa albă și parfumată cu care dorise să se înfățișeze la întâlnirea de dragoste cu *nobilissima domina*. Pe deasupra, împuțiciunea băligarului și îndeosebi mirosul acru, dospit, de pișătar vechi de cal îi intrase parcă nu numai în nări, ci în toate mădulele, până la măduvă. De câteva ori îi veni să icnească de prea multă greață. Cetatea întreagă și lumea întreagă miroseau a băligar și a stârv.

Înainta fără să-și dea seama pe unde umblă. Dincolo de zidul lui Theodosius, cam între poarta Sfântului Roman și Poarta Selymbria, soarele cobora spre apus într-o mare de flăcări. Oamenii cu care se întâlnea, caii, catârii, căruțele zarzavagiilor care se grăbeau să iasă din cetate înainte de închiderea porților, oștenii, sclavii aveau în toate mișcărilor lor ceva nefiresc. Se mișcau anapoda, răspândind și ei mirosuri îngrozitoare. De scârbă, îi venea să se ferească din calea lor. Înțelese repede că și oamenii se dau la o parte din calea lui de parcă ar fi fost ciumat.

Abia ceva mai târziu își dădu seama că ajunsese în fața bisericii Blacherne. Nu întârzie însă prea mult acolo pentru că nu putea sta locului. Diavolii Behomot și Abubu își înfigeau ghearele în inima lui. Simțea nevoia să umble. Pe deasupra, închipuirile sângeroase, pline de ură și de dorința amețitoare de răzbunare îl mânau mai departe fără țință, dar și fără întârziere.

După ce trecu de biserică și intră în înghesuiala viermuitoare a ulițelor, se rătăci iar. Acum oamenii se ciocneau de el, îl bombăneau sau îl blestemau. De câteva ori fu îmbrâncit și scuipat. Cineva se închină în urma lui și-l numi nebun.

Încetul cu încetul se mai liniști totuși. Mergea fără să se mai țină de ziduri atingându-se uneori de câinii fără stăpân care se dădeau la o parte din calea oamenilor. Izbuti astfel să se gândească la felurile fărădelegi ale lui Herakleones într-o înlănțuire cât de cât logică. De faptul că la înțelegerile sale mai vechi cu ostrogoții care se mișcau prin Thracia și Moesia Inferior Herakleones primise bani de la Theodoric Amalul nu se mai îndoia cătuși de puțin. Solul

la Ravenna al împăratului Flavius Anastasius era, deci, un ticălos care își vindea credința pe bani. Tot din lăcomie de bani, același Herakleones vânduse o parte din sclavii de pe moșiile împărătești din Dacia Pontică la prețuri scăzute unor neguțători veniți din Asia și de la Constantinopole. Ca să nu se simtă că se atinsese de averile împărătești, Herakleones schimbase o seamă de papirusuri aflate în arhivă. Fie că uitase, fie că nu se pricepuse să facă totul până la capăt, rămăseseră însă destule înscrisuri mai vechi din care se putea vedea foarte bine înșelăciunea lui de tâlhar nerușinat. El, Felix, avusese, deci, grijă să scoată copii și după înscrisurile vechi – bune și adevărate –, și după înscrisurile noi, pline de hoții și înșelăciuni strigătoare la cer. Cele mai mari și mai obișnuite furturi Herakleones le făcea, însă, din celelalte venituri ale averilor imperiale. Aurul, argintul, caii, sacii de grâu, plata vămilor, tributul unor seminții de dincolo de hotarul Dunării, din Romania de la Munții Carpați, numeroase dări către stăpânire treceau, înainte de toate, prin mâinile lui. Palatul strălucitor de la Tomis, villa luxoria de la Parthenopolis și cealaltă, de la Vicus Amladia, palatul cu rafinamentul lui nebunesc și pervers în care ședea acum la Constantinopole, averile sale, pe cât de trufașe pe atât de nerușinate, erau adunate din jaf și hoții săvârșite cu puterea într-o mână și cu legea în alta. Faptul că mulți locuitori ai Daciei Pontice treceau Dunărea spre miazănoapte, în Romania, de sub stăpânirea barbară, prin păduri și prin munți, prin sate pe Olt și pe Argeș, pe Buzău și pe Prut sau pe Mureș nu mai mira pe nimeni nici la Tomis și nici chiar la Constantinopole. Nu rânduială și pace romană aduseseră Herakleones în Dacia Pontică, ci, dimpotrivă, cea mai necruțătoare prigoană. Dacă ar fi putut pune sub ochii împăratului Flavius Anastasius sau măcar ai marilor săi dregători în frunte cu vestitul Aurelius Caius Galerius, tribunus et magister officiorum omnium, toate dovezile adunate în arhiva de la villa luxoria sau aci, în palatul de la Constantinopole, poate că Herakleones n-ar mai fi prețuit nici măcar cât un gunoi. Ar fi trebuit deci ca el, Felix, să răzbească, neapărat, cât mai repede, cu toate dovezile sale, la marii demnitari de la Palatul Sacu. Sau, dacă nu răzbea el însuși, să le trimeată prin cineva de încredere. Prin cine? Nu izbutea să-și dea seama.

Felix se opri. Durerea îl mușca sălbatic de șale și de ficat. Parcă avea acolo un ghem plin de viermi. Se șterse încet de sângele lipicios de pe față. Rana din creștet nu mai curgea. Îi dădea însă un fel de amețală amestecată cu leșin de la burtă care-l făcea din nou să icnească.

Porni iar. Sufletul său se zbătea mai departe, ca o fiară jupuită de vie. Îi trecu deodată prin minte că mult mai firesc ar fi fost să se răzbune pe Herakleones omorându-l cu mâna lui. Doar nu degeaba **nobilissima domina** Annia Valeria Iulia îi spusese că pentru a se putea bucura în voie de patima ei, dorea uneori să scape de soț. O înjunghiere în somn, o anumită otravă, o sugrumare sau cine știe ce alt mijloc ar fi putut răsplăti din plin, fără nicio urmă primejdioasă, toate fărădelegile acestui **tyranos hoplizomenos** urât și spurcat. Știa de mult timp ce anume dorește femeia lui. Ei bine, era gata să-i îndeplinească îndemnul.

Înțelegând acest lucru, Felix se simți înviorat pe neașteptate. Plăcerea cu care își gândea răzbunarea se amesteca mai departe cu ura și teama, cu toată râia și cangrena suflătească de care era chinuit. Plăcerea era însă mai puternică decât orice nevoie de prevedere. Își aminti de înfruntarea filosofică din încăperea lui Dionysius și i se păru că pricepe deodată cât de adâncă este plăcerea amestecată cu ură. **Nobilissima domina** îi spusese că e gata ca după moartea soțului să se mărite cu el. Asta aducea a fărădelege. Dar oare o fărădelege nu cheamă asupra ei o altă fărădelege?

Fără să-și dea seama, Felix ajunse iar în fața unui lăcaș dumnezeiesc. Parcă era marea Biserică a Învierii. Se închină cutremurat. Nu cumva diavolul pusese stăpânire pe el? Pricepea doar că are nevoie de răzbunare ca de aer și apă.

Altminteri, vederea credincioșilor care intrau la slujbele serii cu lumânările aprinse în mâini îi risipea parcă orice urmă de amețală. Acum era în fața Bisericii cu cinci cupole a celor doisprezece apostoli, una din cele mai mari și mai vestite din Constantinopole. Sub pardoselile ei de marmură albă zăceau trupurile mai multor bazilei răposați începând cu Sfântul Împărat Constantin cel Mare. Se auzeau cântările prelungi și puternice ale preoților și călugărilor risipindu-se pe ulițe și peste case, înălțându-se în văzduhul roșu amestecate cu umbrele serii. Se vedeau călugări, cerșetori și matroane purtate în lectici de sclavi uriași. Mirosea a sudoare omenească, a parfumuri tari, a fum des de tămâie, a uleiuri arse în candelă peste mormane de flori veștede sau putrede, a ceară topită de la lumânări.

Nu îndrăzni să intre. Păcatul curviei trăit toată ziua cu atâta nerăbdare și bucurie, dar mai ales mânia și dorința de omucidere îl îndepărtau deocamdată de tot ce e sfânt.

Acum se simțea mincinos și lepros ca Ghiezi cel necinstit, ucenicul lui Neeman Sirianul.

Își îngădui totuși să stea pe trepte laolaltă cu cerșetorii, așa murdar și împruțit cum era, cu răni în cap și cu vânătăi pe tot trupul, terfelit în băligar și în praf, prefăcut în nimic. Își închipui iarăși că demonii au pus stăpânire pe el. Poate că Abadon, îngerul adâncurilor și împăratul scorpiilor, care îi chinuie și-i vatămă pe oameni în iad, era undeva, pe aproape. Dacă demonii l-ar fi ajutat să se răzbune mai repede, n-ar mai fi stat lângă mult dorita **nobilissima domina**, nici măcar o clipită. Trebuia totuși să se folosească de ea ca să izbândească neapărat. După izbândă, nimeni și nimic nu l-ar fi putut opri să se întoarcă acasă, în Dacia Pontică, pentru ca de acolo să treacă pentru totdeauna, dincolo de Dunăre, spre Barbaricum, în Romania de la Munții Carpați. Acolo, pe undeva pe Olt sau pe Mureș, putea trăi tot restul zilelor sale.

Așadar știa bine ce are de făcut. Deocamdată însă era obosit și murdar, cu puterile împruținate, cu gura uscată și limba amară, cu toate măruntaiele arse de o durere necunoscută. Spre norocul lui, în partea dreaptă, spre băile Zeuxipp, chiar lângă treptele de la intrarea în Biserică, se afla o fântână. Un fir subțire de apă curgea într-un jgheab de piatră în care pluteau câteva frunze veștede.

Se ridică, se spală pe îndelete, își curăță fața de sânge și straietele de pete de bălegar încercând să scape și de mirosul nesuferit care-l otrăvea. Rănila nu-l mai dureau decât rar, când făcea anumite mișcări greșite. Greata se risipea repede și ea.

Târziu de tot era gata. Înțelese că umblatul anapoda pe ulițe, pe sub crengile sicomorilor pline de porumbei îi face bine, așa că porni iar.

Ceva mai încolo de Biserica celor doisprezece apostoli, într-o parte și alta a uliței care duce spre mănăstirea Chara, către Blacherne, era vestita Vale a Plângerii, cu târgul de sclavi. Ziua și noaptea, fără întrerupere, aici se tocmeau vânzări de zeci și chiar sute de capete – bărbați, femei și copii, zdrențăroși, văitându-se de frig sau de foame, născuți în imperiu sau dincolo de hotarele lui, prinși în războaie sau căzuți în robie, fiindcă nu aveau cu ce-și plăti datoriile, bătrâni sau prunci nenăscuți, aflați încă în pântecul mamelor.

Așezați în țărână, printre gunoarie, paie și muște, singuratici sau strânși laolaltă după rudenie sau prietenie, sclavii priveau cu tristețe la bogătașii veniți să-i cumpere sau la trecătorii gură-cască. Ca în orice alt târg, pe niște scânduri geluite, bătute pe stâlpi, se vedea scris cu litere groase un mare **Edictum de pretiis rerum venalium** dat de însuși împăratul Flavius Anastasius ca să arate prețurile la care puteau fi vânduți sclavii. Unii dintre acești sclavi erau cu mâinile și picioarele desfăcute. Alții, dimpotrivă, vârați în lanțuri și juguri de lemn, mai rău decât fiarele. O sclavă tânără, neînchipuit de frumoasă, cu ochii întunecați, își alăpta pruncul. Alta, bătrână, însemnată cu fierul pe frunte, ca răufăcătorii, ședea chircită, bolnavă, și cineva, o rudă, poate, îi dădea apă să bea.

Felix se gândi fără să vrea la sclavii trimiși de Herakleones din Dacia Pontică până aici, la Constantinopol, în această Vale a Plângerii. Pe alții, așa cum se putea dovedi cu înscrisurile tainice descoperite de el în arhivă, îi vânduse mult mai departe, prin Frigia, Licaonia și Cilicia sau chiar în Siria, Galileea și Alexandria Egiptului. Se mai putea oare mira cineva că năpăstuiții Daciei Pontice se răsculau sau își luau lumea în cap ducându-se în satele din Munții Carpați?

Ceea ce părea mult mai întristător în această neguțătorie cu sclavi era însă faptul că împotriva tuturor învățăturilor creștine, împărații înșiși, laolaltă, bineînțeles, cu marii lor dregători, vindeau sau cumpărau carne vie ori de câte ori aveau nevoie sau le venea bine la îndemână. După niște hărțuiri cu regele Kobad al Persiei, împăratul Flavius Anastasius umpluse toate cetățile sale cu sclavi aduși din război, câștigând pe ei o mulțime de bani. Se știa bine că pe aceia pe care nu-i putuse vinde și nici trimite pe latifundiile sale, îi omorâse, ca să nu-i mai înghită mâncarea degeaba.

Printre săracii din satele și cetățile Imperiului erau încă mulți care, spre a dobândi cele trebuitoare traiului, se vedeau siliți să se vândă pe ei înșiși sau pe copiii lor. Împotriva sclaviei scriseseră, propovăduiseră și se luptaseră învățați ca Sfinții Grigore de Nyssa și Vasile cel Mare. Ei nu uitau că unii sclavi ca Onisim, Evarest, Anicet și Calist ajunseseră preoți sau chiar episcopi. Vestitul Calist, marele învățat, episcopul Romei, fusese sclav în tinerețea lui. Sclavia se înfățișa plină de cruzime îndeosebi atunci când părinții erau siliți să-și vândă copiii pentru neplata datoriilor. Cei ce cumpărau copii sclavi erau, de multe ori, mai cruzi decât regii Asiriei de odinioară, spintecătorii și jupuitorii de oameni. De aceea împăratul Diocletian prevăzuse și el, în legi, pedepsele cele mai aspre împotriva părinților săraci și datornici care își vindeau copiii drept sclavi. De pe timpul lui Constantin cel Mare, dănuia, de asemenea, o lege potrivit căreia, dacă doreau, stăpânii miloși își puteau elibera sclavii

aducându-i în mijlocul unei biserici, în fața altarului, și mărturisind în fața lui Dumnezeu și a oamenilor că nu se mai socotesc stăpânii lor. Legea încuraja astfel iubirea creștinească față de aproapele. În ciuda acestor învățături, legi și opreliști, sclavia dăinuia mai departe ca și cum nimeni n-ar fi auzit nimic despre nenorocirile aduse de ea. Bogătașii Imperiului se puteau lipsi oricând de cele mai felurite lucruri. De sclavi, însă – niciodată, pentru nimic în lume.

Felix se mai uită puțin la nenorociții amestecați cu țărână. Durerea lor mută o vindeca parcă pe a lui. E atâta suferință în lume! Și atâta lipsă de milă!”

Este ușor de observat faptul că, în descrierile sale itinerante, Mihail Diaconescu notează senzații variate: vizuale, tactile, kinestezice, auditive, olfactive. Ele compun imagini asociate cu sentimente puternice, trăite intens. Subiectivitatea extremă *acutizează* senzațiile lui Felix, care percepe tablouri pline de amănunte uimitoare. Apar și senzații care se declanșează în interiorul organismului. Spectacolul ațâțător al schimbării detaliilor din decorul străzilor îl soliciță puternic. Pragul maximal atins de suprasolicitarea plurisenzorială susține o tensiune sufletească aproape explozivă. Starea lui sufletească este minuțios analizată și reliefată epic. Pragul diferențial între normalitate și anorma-

litate a fost distrus. Reflecțiile personajului, dominate de ură și îndeosebi de o chinuitoare sete de răzbunare, tind să se transforme în delir.

Este clar faptul că această descriere itinerantă, ca succesiune rapidă de impresii și tablouri dinamice, are o importantă funcție simbolică. Desfășurarea acestei descrieri este imprevizibilă. Datele percepute acut sau neclar de Felix susțin o întunecată patologie delirantă.

Descrierea continuă cu noi detalii expresive și simbolice și devine un *tablou pitoresc* de vaste proporții.

Iată în continuare această descriere în care diverse rafinamente stilistice apar clar:

*„Porni din nou, mai departe, cu sufletul întărit, mai liniștit parcă, dar și mai aspru, mai îndârjit. Constantinopole Flora, cetatea cetăților, **nea Roma Anthousa, splendidissima civitas, sedes Imperii et caput mundi** spre care privea lumea întreagă, părea la ora aceasta a serii o așezare tainică, plină de umbre și lumini, de ispite și de primejdii. Palatele de pe lângă uriașa biserică Arhanghelul Mihail, ridicată tot din porunca lui Constantin cel Mare, casele falnice sau umile din jurul bisericii Sfânta Maria, în capul mahalalei Blacherne, zidită din porunca împărătesei Pulcheria a basileului Marcian, grădinile cu chiparoși înalți, scăldați în apele cerului limpede, paraclisele, spitalele, azilele de bătrâni sau tarabele negustorești, mânăstirile, cimitirele, zidurile trufașe sau dărâmate, trecătorii grăbiți sau leneșii gură-cască, sclavii, oștenii, târfele de tot felul, eunucii cu fețele spâne, călugării bărboși, înveșmântați în negru, țărani cei proști veniți cu marfa la târg, neguțătorii cu straie ciudate sosiți de foarte departe, de peste mări și țări, sau marii demnitari purtați în lectici cu acoperișuri de mătase se amestecau la ora aceasta cu puțină răcoare într-o mișcare năucă, fără început și fără sfârșit. Frumusețea, trufia, nepăsarea vinovată și închipuirile cele mai deșarte, evlavie, rătăcirile de tot felul, cruzimea și gândurile pline de otrăvă făceau parte din viața acestor oameni și a acestei așezări pe care preoții o numeau totuși în rugăciunile lor strigate spre cer **«de Dumnezeu păzită cetate»**.*

*De pe Chrysokeras la poalele Acropolei, până departe, la Turnul Galatei, se vedeau portul cu vasele de război, clădirile oștenilor, puzderia de ulițe pline de viermuiala săracilor și a răufăcătorilor de tot felul, dar mai ales de lături și mortăciuni împuțite, neridicate cu lunile. Despre străinul care întârzia noaptea pe ulițe, printre **taberane vinariae**, băi și tarabe pline de pește împuțit, nu se putea spune niciodată prea lămurit dacă a doua zi mai rămânea în viață.*

Felix nu întârzie în această parte a ulițelor. Plimbarea, mișcarea necurmată a oamenilor, răcoarea serii și a vântului blând dinspre țarm îi făceau atât de bine, încât se hotărî să se întoarcă spre mijlocul cetății, tocmai acolo unde era înghesuiala mai mare. Într-acolo, mulțimea statuilor, a coloanelor, a bisericilor, a palatelor și mânăstirilor dăruia ochilor o priveliște fără seamă.

Din forul Augusteon, înconjurat peste tot de portice, pe unde se plimbau paznicii ulițelor înarmați cu ciomege groase, lustruite frumos, învățăceii gălăgioși de la Marea Școală a Patriarhiei, tinerii spilcuiți și curtezanele nobile cu priviri molatice, ispititoare, se putea intra către miazănoapte în marea biserică Sfânta Sofia, spre miazăzi în Palatul Sacru, spre răsărit, în Palatul Senatului, iar la apus se putea merge pe ulița largă, care ducea spre Hipodrom și forul lui Constantin cel Mare. Zidurile palatelor erau împodobite aici cu mozaicuri strălucitoare care sticleau în lumina roșiatică a serii, cu chipuri de marmură și

coloane înalte, cu zugrăveli minunate, înfățișând sfinți, grădini pline de flori și de păsări, înțelepți sau oșteni. Din crengile și frunzele copacilor ieșeau rășini sau sucuri cu miresme mai plăcute ca la Ierihon, cetatea parfumurilor și a palmierilor înconjurată de trandafiri sălbatici de pe muntele Carantania. Uriașa coloană de porfir din forul lui Constantin cel Mare având în vârf statuia de bronz aurită a împăratului înfățișat ca zeu al soarelui **Deus Sol Invictus**, cu o uriașă cunună de raze pe cap, se vedea de peste tot, pe deasupra caselor, palatelor sau bisericilor. La fel, cealaltă coloană de porfir, cea din forul Augusteon, purtând statuia sfintei împărătese Elena, mama sfântului împărat Constantin. O altă coloană, aceea de bronz, închipuind șerpi răsuciți, care amintise cu sute de ani în urmă la Delfi izbânda grecilor asupra persilor, fusese adusă și ea și ridicată pe o nouă temelie de marmură în Hipodrom. Alte coloane, pe lângă Capitoliu, Senat și Praetorium, pe marginea Viei Sacra și în marele Forum fuseseră ridicate spre a-i preamări pe împărații de odinioară și faptele lor. Cele mai multe din aceste coloane se înghesuiau unele în altele către Palatul Sacru, pe lângă marea biserică Sfânta Sofia și Biserica Păcii – Aghi Eirene – amintind amândouă că marea cetate se închina filosofiei, binelui și dorului adânc de viață sufletească înaltă.

Despre Palatul Sacru, întins până departe, spre Bosfor, se spunea că el singur este o mare cetate ridicată în mijlocul cetății. La Palat, fiecare împărat zidea și adăuga câte ceva, mai mareș, mai trufaș, mai strălucitor. Felix îl privi în treacăt, apoi se amestecă din nou în mulțime.

În aceste forumuri și pe aceste ulițe treceau șirurile lungi ale preoților când scoteau moaștele sfinților, icoanele și praporii la vedere, pe aici călăreau oștile înfierate în platoșe ca să primească binecuvântările patriarhilor în drum spre războaie sau la întoarcerile pline de biruință. Aici cuvântau prorocii care se băteau cu pumnii în piept, vindecătorii sau monahii înzestrați cu darul vedeniilor. Cele mai multe biserici ale cetății se înghesuiau și ele pe ulițele mari și mărunte cu case vechi, înconjurată de crini și de viță-de-vie pe lângă Forul Augusteon. Lumea întreagă știa că la Constantinopole se află tot atâtea biserici câte zile sunt într-un an. În biserici, în racle de argint și de aur se aflau moaștele făcătoare de minuni ale sfinților, mai de preț, fiecare în parte, decât toate nestematele și tot aurul lumii la un loc. În aceste biserici, sub sutele și miile de lumânări ale policandrelor sau lângă catapetesmele pline de pietre scumpe, se înghesuiau credincioșii. Și tot în ele se arătau uneori dregătorii palatului sau împăratul însuși, înconjurat de oștenii săi de credință, de toată mărirea și puterea sa fără margini. Mai liniștite și mai tăcute, bisericile mănăstirilor care se înșirau pe alte ulițe, spre malul mării, la Petrion, sau de-a lungul râului Lykos, care se varsă în Propontida, adunau și ele ziua și noaptea, fără niciun răgaz, alte și alte mii de credincioși din Imperiu și din lumea întreagă. Aici, la **sedes Imperii et caput mundi**, noul Ierusalim și noua Romă, veneau și plecau nu numai credincioșii, ci și oamenii de tot felul, din lumea întreagă, într-o mișcare neîntreruptă. Mii și mii de tarabe, de meșteșugari, de zarați în **tabernae argintariae**, de zarzavagii și bucătari cu mâncarea fiartă pe cărbuni de mangal, așezați chiar acolo, în calea și în văzul tuturor, își întindeau negoțul lor lacom îndeosebi în viermuiala de pe ulițele care se întretaie de la Porticul Lung, între Tauros și Forul lui Constantin până la Strateghion și Amastrianon, iar mai departe, până la Biserica Nașterii Sfinte din Betleem și Chrysokeras, unde ziua se vindeau grâne, vite, porci și mult pește. Sirieni cu nasuri prelungi și părul creț, egipteni tucirii, romani de la Dunăre și Carpați, goți, persani, mauri negricioși din miazănoaptea Africii, călători cu părul bălan veniți de prin Galia și Britania, oameni ciudați despre care era greu să bănuiești de unde vin și încotro se duc, umblau și ei prin înghesuiala aceasta de ulițe ca la ei acasă.

Felix se amestecă printre ei, privi lacom, se îmbrânci, se înjură în treacăt cu câțiva inși care-i căutară pricină ca din senin și, încetul cu încetul, se simți ceva mai ușurat de tot răul din el. De dorința de răzbunare nu uita nicio clipă. Sufletul său înrăit, plin de viermi și dispreț, îl durea mai departe. Acuma însă nu mai simțea decât oboseala. Pe deasupra, întunericul se făcea tot mai des, iar când nimerea acolo, unde înghesuiala era mai mare, se trezea din nou că nu mai știe pe unde umblă.

Deodată, în capul uliței care duce la Sfânta Sofia pe sub poalele Acropolei până către coasta Bosforului, se trezi privit stăruitor de o femeie. Era tânără, înaltă și subțire, neobișnuit de frumoasă, cu ochii molatici și mișcări unduioase. Umbla desculță. Avea picioarele pline de praf. Straiul lung, pieptănătura părului și podoabele de pe piept o arătau a fi din locuri depărtate, poate din Siria sau Liban.

Îi întoarse spatele. Fără să vrea își pipăi însă cămașa descheiată la gât, care mirosea încă a parfumuri scumpe date de **nobilissima domina** și a bălegar de cal, ca să vadă dacă a

început să se usuze. Își trecu mâna și prin păr, unde simți sângele ceva mai închegat și rana de unde izvorâse. Starea de umilință în care se afla îi lua orice urmă de îndrăzneală.

După câteva clipe se răsuci totuși către ea. Străina ședea rezemată de un zid și se uita drept în ochii lui ca la o rugămintă ciudată, amestecată cu tângire dureroasă, plină de stăruință. Frumoasă și negricioasă la față cum era mai demult Candachia, împărăteasa din Etiopia, de care citise pe foi de papirus, părea o nobilă din cele mai aristocratice neamuri, rătăcită aiurea pe ulițe. Se priviră în tăcere. Înțelese îndemnul ei.

Când străina porni pe uliță spre poalele Acropolei, se luă după ea. Femeia mergea încet, ușoară ca o umbră, oprindu-se uneori ca să-l privească, îndemnându-l cu ochii să se apropie, să îndrăznească.

El o urmă. De îndrăznit nu îndrăznea însă nimic. Rămânea deci la o anumită depărtare încercând, în ciuda înghesuiei și a întunericii care se făcea tot mai des, să n-o piardă din ochi.

Pe la poalele Acropolei și pe ulița care ducea de aici către Bosfor, lumea se rări dintr-o dată. Pe ulițele cu ziduri leproase, mâncate de timp, pline de necurătenii și scârboșenii, rătăceau doar câinii, bețivii și niște matahale cu priviri rele de care i se făcu frică. Știa însă de la sclavii lui Herakleones că pe ulițele din partea aceea sunt case tainice, de pierzanie, pline de codoși pezevenghi și de târfe nerușinate. Îi trecu prin gând că femeia aceea e o târfă. Nu bănuia încotro îl purta. Își pipăi punga cu aur și cu argint dată de **nobilissima domina** ca să cumpere **amatoriae fabulae** și se simți ceva mai liniștit. După încordarea din timpul zilei când așteptase zadarnic întâlnirea de dragoste, dar îndeosebi după umilința trăită în fața lui Herakleones, i-ar fi plăcut să petreacă o noapte întreagă lângă o muiere plătită. Balsamul sufletesc pe care îl dăruiește o muiere iscusită e uneori mai de preț decât orice altă binefacere.

Poate că totuși nu e o târfă oarecare, ci o femeie păgână din neamurile sidonienilor veniți la Constantinopole tocmai de pe coasta Libanului. O parte din acești sidonieni, foarte harnici în negoțul cu mirodenii și în călătoriile cu corăbiile pe toate mările, nu se creștinaseră decât cu numele. Trăiau în anomie adică întru fărădelege și-i preamăreau încă în ascuns pe zeii lor spurcați, cu obiceiuri ciudate și nume tainice. Femeile se închinau îndeosebi la zeița Astarte care se mai cheamă și Anat”.

Ținem să subliniem ritmul monologului auctorial în succesiunea tablourilor itinerante din fragmentul de mai sus. Este un ritm pus în relație cu reflecțiile pline de amărăciune și de ură fierbinte ale lui Felix, cu unele părți esențiale, cu câteva puternice accente lirice și cu aspectele strict documentare scoase din tratatele antice și moderne de istoria Bizanțului.

Acest ritm sugerează *primatul îmbinărilor* dintre ceea ce este impulsiv și reflexiv în trăirea lui Felix, respectiv irațional și rațional. Apare aici și o îmbinare dintre ceea ce este *pitoresc* și *revelație* (distincția teoretică afirmată de Blaga).

Pe un plan mai larg, în toate romanele lui Mihail Diaconescu apar descrieri în care putem sesiza unele accente ritmice. Ele adaugă textului trăsături care amintesc de poemele în proză. Sunt descrieri în care relația dintre *pitoresc* și *revelație* devine monolog liric.

Într-un puternic contrast cu tablourile pitorești ale străzilor, piețelor, edificiilor, grădinilor și monumentelor publice din orașul Constantinopole, *sedes Imperii et caput mundi*, la finele Antichității și începuturile Evului Mediu, sunt imaginile unor orașe moderne în proza lui Mihail Diaconescu.

În romanele sale sunt descrise, din per-

spectiva unor viziuni ample, monumentalizante, numeroase aspecte ale unor orașe precum Tomis, Parthenopolis, Constantinopole și Roma, în *Depărtarea și timpul*; Berlin, București și Pitești, în *Umbrele nopții*; Beiuș, Oradea, Budapesta, Praga, Alba Iulia, Viena, București, Iași, Arad, în *Sacrificiul*; Alba Iulia, Sibiu, Roma și Iași, în *Marele cântec*; Iași, Viena, Constantinopole, București, Berlin și Paris în *Speranța*; Berlin și București, în *Nopți și neliniști*. *Pseudojurnal metafizic* și altele.

De fapt, în toate romanele diaconesciene, indiferent de epocile pe care le evocă, numeroase orașe din țară și din străinătate sunt descrise cu aspectele lor caracteristice, inclusiv cu cele pitorești.

Este o situație legată de caracterul *itinerant* al unora dintre subiectele sale, marcate de simbolurile *drumului* și *popasului*, pe care le-am discutat. Sunt cele două simboluri care au declanșat dorința noastră de a scrie aceste rânduri.

Prezența pitorescului în descrierile care evocă orașe, metropole, moderne și contemporane, pune însă o problemă de ordin principial, asupra căreia credem că este necesar să ne oprim, fie și în trecut.

Este posibilă evocarea *pitorescului*, ca sumă a unor aspecte semnificative din viața ma-

rilor metropole? Există astfel de laturi pitorești în viața cotidiană a acestor metropole? Nu cumva pitorescul există doar ca sumă de aspecte caracteristice ale unor peisaje, ale unor locuri exotice, ale unor datini și practici străvechi, de tip etnografic, ale unor aspecte ale realului rar întâlnite? Ale unor realități rurale? Ale unor locuri istorice?

Răspunsul nostru este categoric. Există variate aspecte pitorești, multicolore, fascinante uneori, în viața cotidiană a marilor metropole din epoca modernă și contemporană.

Astfel de aspecte au constituit, de altfel, o sursă importantă de inspirație pentru pictori de geniu.

Pitorescul orașelor moderne l-a fascinat, de pildă, pe pictorul Giorgio de Chirico (1888-1978). La Milano și apoi la Torino, el era obsedat de arhitectura cu linii drepte, de statui, de scuaruri, de colțurile străzilor și marilor bulevarde, de modul cum cădeau pe clădiri luminile și umbrele, de toată ambianța urbană. Și la Paris era obsedat de ceea ce considera el a fi pitoresc în arhitectura urbană.

Imaginile create de Giorgio de Chirico cuprind clădiri, străzi, monumente, spații, raporturi, unghiuri, umbre evocate pictural într-o atmosferă cu totul aparte, stranie, fără echivalent în arta plastică de până la el. Foarte cunoscută în acest sens este pictura intitulată *Melancolia și misterul unei străzi* (1914), o capodoperă a artei plastice italiene și universale.

Ceea ce este pitoresc și revelator, după expresia lui Blaga, apare în pictura de inspirație citadină a lui Giorgio de Chirico pe fonduri ample și contrastante, cu mari pete de culoare, apte să sugereze, în mod paradoxal, atât ceea ce este concret, evident, cât și ceea ce pare misterios, difluent, evanescent. Lumina din aceste tablouri, pe care de Chirico însuși le-a numit „*metafizice*”, vine de sus, dar și de pe marginile rectilinii ale clădirilor. Sunt lumini marcate de umbre quasifantastice.

Indubitabil, ceea ce este pitoresc, revelator, fantastic și „*metafizic*” în existența unor orașe moderne și-a găsit în Giorgio de Chirico un interpret genial.

Și în opera de pictor și gravor a lui James Ensor (1860-1949) găsim creații inspirate de realitățile citadine moderne, care ne îndeamnă să ne gândim la relația dintre pitoresc și revelație, despre care a scris Blaga.

În opera belgianului James Ensor, dominante sunt compozițiile alegorice, pline de culori contrastante, în care amestecul de simboluri, burlesc, comic, caricatural, carnavalesc și ma-

cabru este mereu prezent. Creații precum *Muzică pe strada Flandra* (1891), *Acoperișuri la Ostende* (1898) și altele conțin interpretări în desene, proporții, culori și nuanțe ale unor aspecte pitorești percepute în mediile citadine.

Luminile și umbrele marilor metropole moderne, percepute ca elemente stranie și pitorești, apar, de asemenea, în descrierile marilor poeți simbolști. Apar și în descrierile unor prozatori scandinavi precum Knut Hamsun (1859-1952), Johann August Strindberg (1849-1912) și în ale altora.

Exemplele de creații artistice în care ceea ce este pitoresc în viața unor metropole moderne și contemporane apare transfigurat în desene și imagini, respectiv în picturi sau în compuneri lirice, dar mai ales epice, de o excepțională forță revelatoare, ar putea fi continuate. Toate aceste exemple arată că Blaga avea dreptate când vorbea despre relația dintre *pitoresc* și *revelație*.

Relația aceasta este evidentă în numeroase tablouri simbolice din opera lui Mihail Diaconescu, în care sunt evocate caracteristici ale unor metropole, moderne și contemporane.

Deosebit de semnificativă în acest sens este descrierea simbolică din romanul *Nopti și neliniști. Pseudojurnal metafizic*, în care Mihail Diaconescu evocă atmosfera aparte a orașului Berlin la orele târzii ale serii.

Atmosfera bizară, halucinantă, a metropolei germane, jocul de umbre, contururi, proporții, culori și lumini, ceva între real și fantastic, care-l soliciță intensiv pe enigmaticul tânăr Aubrey de Vere, eroul principal al capodoperei epice pe care Mateiu I. Caragiale (1885-1936) a intitulat-o *Remember*, îl atrage puternic și pe Mihail Diaconescu.

Mateiu I. Caragiale insistă, în variate moduri, asupra enigmaticului tânăr Aubrey de Vere, ucis și azvârlit în apele fluviului Spree care străbate orașul Berlin. Acțiunea din *Remember* se desfășoară sub semnul erosului, dar și al morții, al unor imagini halucinante, în care atmosfera generală, culorile, contururile și întâmplările par fragmente de vis.

O atmosferă stranie, cvasihalucinantă, ceva între nocturn, bizar și ireal, se desfășoară și în *Nopti și neliniști. Pseudojurnal metafizic*, respectiv în paginile în care găsim descrierea unor străzi din Berlin la orele serii. Simbolurile sunt plasate de Mihail Diaconescu în text pentru a semnifica ceea ce este sinistru, morbid, tragic, convulsiv și patetic în orașul Berlin, străbătut de-a lungul și de-a latul de soldații trupelor de ocupație de după cel de-al Doilea Război Mondial. Expresivitatea armoniilor cromatice puse

de el în text, pline de o senzualitate difuză, acaparantă, dar și morbidă, amintește de pictura expresionistă, îndeosebi de ceea ce este *urlet*, *disperare* și *strigăt* în manifestările ei cele mai reprezentative.

Nu lipsește din această descriere diaconesciană imaginea simbolică a unuia dintre podurile peste Spree, ca loc care unește două lumi: a realului și a imaginarului, a diurnului și a nocturnului, a posibilului și a imposibilului, a normalității și a infernalului, a lucidității și a trăirii extatice, a vieții și a morții.

Este o imagine narativă (un tablou) care ne amintește de faptul că o funcție simbolică are, de asemenea, *podul* din xilogravura capodoperă artistică pe care pictorul norvegian, „*geniul Nordului*”, Edvard Munch (1863-1944) a intitulat-o *Fete pe pod* (1920). Un pod apare și în cunoscuta litografie capodoperă pe care Munch a intitulat-o *Strigătul* (1895).

Și la Mihail Diaconescu, și la Edvard Munch, vesperalul, respectiv nocturnul, se amestecă într-un mod apăsător și teribil cu oniricul și pateticul. Și pictorul norvegian, și romancierul român evocă ceea ce este misterios și lăuntric, devastator uneori, în trăirile noastre. Descrierile sunt ample, nuanțate, deosebit de expresive, pline de efecte plastice neașteptate, dar și apăsătoare. Sensibilitatea, percepțiile și puterea de judecată stau sub semnul unei chinuitoare melancolii. Și Edvard Munch, și Mihail Diaconescu estetizează obsesiile întreținute de gândul la moar-

te și la tot ceea ce este obscur în fragila existență umană. Și la romancierul Mihail Diaconescu, precum la pictorul și gravorul Edvard Munch, care i-a servit scriitorului nostru de exemplu sublim, notele simbolice ale imaginii coexistă cu accentele, atmosfera și cu sensul *expresionist* al compunerii.

Iată cum apare relația dintre pitoresc, simbolic și metafizic în descrierea pe care Mihail Diaconescu o dedică metropolei ultramoderne Berlin, la orele târzii ale serii.

Fragmentul pe care îl reproducem demonstrează cu prisosință rafinamentul intelectual propus lectorilor de proza lui Mihail Diaconescu, relațiile dintre simbolurile sale și unele note expresioniste, excepționala putere de atracție a romanelor care compun „*fenomenologia epică a spiritului românesc*”, dar mai ales motivele pentru care critici de mare autoritate îl consideră unul dintre cei mai importanți scriitori din istoria literaturii române și europene.

În legătură cu acest fragment, ținem să notăm faptul că scrisul lui Mihail Diaconescu este, în general, calm, expozitiv. Este concentrat. Este echilibrat și firesc. Este ordonat după cele mai severe rânduiri ale epicului.

Uneori, însă, o *tensiune* latentă se însinuează în propoziții și fraze. La un moment dat scrisul devine exaltat și patetic. Devine strigăt. Precum în creațiile expresioniste. Discursul naratorului capătă astfel o intensitate dramatică și tragică ieșită din comun, violentă.

„M-am spălat îndelung și metodic pe față, pe brațe, pe piept. Mi-am revenit repede. Și din nou m-am simțit îndemnat să ies în oraș.

Peste un sfert de oră eram în stația Karlshorst, de unde am luat trenul orășenesc spre centru. Am coborât la Alexanderplatz și am pornit încet pe lângă Rothes Rathaus și fântâna Neptun spre Unter den Linden și Brandenburger Tor.

Seara unei duminici senine de început de octombrie cu aerul rece și umed în centrul Berlinului înseamnă, mai presus de toate, o atmosferă stranie, acaparantă și persistentă ca puterea unui alcool. Perechile rare de îndrăgostiți plutesc parcă pe lângă trecătorii singuratici cu privirile indifferente sau stăruitoare. Uneori poți vedea militari din trupele puterilor de ocupație – sovietici, americani, francezi și britanici – pe care toți berlinezii și toți germanii îi urăsc din adâncul inimii pentru aroganța lor și pentru că le reamintesc că la zeci de ani după ultimul război sunt mai departe o țară ocupată. Niciun om normal, indiferent cine și de unde ar fi, nu poate accepta teoria cinică, criminală în fond, despre o așa-zisă **vină germană** perpetuă. Împreună cu turiștii întârziați sau cu clienții localurilor de noapte toți cei care rătăcesc pe străzi în amurg compun o lume pestriță, amestecată, care se deplasează anapoda, fără nicio țință precisă.

M-am lăsat prins de fluxul lent al celor care întârziu pe podul de peste Spree, pe lângă Dom, apoi pe Unter den Linden, pe lângă Zeughaus, Neue Wache și operă, prin piața vastă dominată de Universitatea unde îmi țin eu cursurile și seminariile, de palatul Kommode și de catedrala Sfânta Hedwig, ca să înaintez, deși nu aveam nicio țință anume, spre Brandenburger Tor, unde trecătorii se răreau tot mai mult, fiindcă apărea Zidul, care împărțea orașul și lumea în două.

Mi-a plăcut să prelungesc plimbarea mea pe străzile și bulevardele semipustii luminate feeric. Întâlnirile cu trecătorii întârziați la această oră au totdeauna în ele ceva enigmatic și derutant. Adierile reci ale serii de toamnă m-au înviorat mai mult decât apa rece a dușului. M-am simțit neliniștit, ațâțat. M-am simțit bine. Aerul enigmatic al rarilor trecători întâlniți în

cale, veselia clienților din restaurantele unde se petrecea zgomotos, violent, gălăgia unor militari americani – albi și negri – în uniforme lor elegante, de un verde închis, care se rătăciseră și se certau zgomotos, fără să-și poată decide direcția, privirile lacome, nerăbdătoare, sau, din contră, umile, stăruitor interrogative, ca ale unor cerșetori, ale câtorva bătrâni eleganți, porniți, și ei, fără țintă, muieruștile cu aer sportiv, fardate strident, dornice să fie băgate în seamă, sigur niște femei «**din alea**», bune de consum contra cost, zgomotele pantofilor lor cu tocuri ascuțite pe asfaltul trotuarului, amestecate însă cu frânturile muzicale și cu zgomotele informe ale localurilor, dar și cu ecurile îndepărtate ale orașului, alcătuind laolaltă un fundal sonor imens, estompat, vitrinele strălucitoare, pe care numai seara sau noaptea le poți observa în voie, teii bulevardului cu coroanele lor imense și frunzele roșii pălite de frigul toamnei sunt doar o parte, neînsemnată, din infinitele amănunte care compun laolaltă atmosfera stranie a marii metropole la orele serii.

O stare sufletească nelămurită, ceva ca o prelungire vagă a închipuirilor mele de la masa de scris sau ca o pornire plină de tristețe, dar și ca o culpă abstractă, insinuantă, pe care nu mi-o puteam reprezenta lămurit, legată de dorințe anarhice, dominate cu greu, m-a asaltat, m-a sfâșiat și m-a împins mai departe pe străzile semipustii în orele acelea târzii. Noaptea de început de octombrie mi-a plăcut tocmai pentru că era plină de ciudățenii și de ispite stăruitoare.

Mi s-a părut că eu însumi pot deveni obiectul de percepție al celei mai acute subiectivități, că pot asista, agitat, fascinat și totuși lucid, la propriile mele dorințe sau acte, ca la o realitate străină, pe care abia atunci o descopeream. Bineînțeles, senzualitatea mea secretă și melancolică, torturantă adeseori, își dădea iar în petec. Ea m-a îndemnat să-mi amintesc acolo, prin fața vitrinelor, că plăcerea, ca absența a suferinței și exaltare irațională, ca bucurie impulsivă, prea mult amânată, îmi descoperă lucruri nebănuite, periculoase adesea. Poate de aceea senzualitatea mea exacerbată este de multe ori asociată cu deruta și disperarea. Oricum – starea de tensiune și sfâșiere sufletească prea mult prelungită, provocată și menținută de o așteptare nedefinită, a devenit dintr-o dată de nesuportat.

Am cotit pe Friedrichstrasse, chemat de un fel de putere inexplicabilă, am înaintat pe trotuarul care trece pe sub imensa construcție de oțel și de sticlă a Gării Centrale și pe lângă cabaretul **Die Distel**, ca să ajung pe Marele Pod de pe Spree.

Mi s-a părut nespus de straniu faptul că în plină noapte, luminați doar de vitrinele și felinarele palide, pescărușii se mai agitau fantomatic pe luciul sticlos al apei. M-am oprit și, proptit de marginea metalică a podului de fier forjat, m-am uitat uluit la plutirea caligrafică a pescărușilor care nu voiau să se culce.

Apele Sprei aveau în curgerea lor monotonă, egală, iradiind o răcoare umedă, insinuantă, ceva dens și negru, terifiant. M-am gândit la apele Styxului și la puterea lor de a inspira tuturor celor care credeau în el o fascinație morbidă și perversă, plină de oroare. M-a luat dintr-o dată cu frig. Am început să tremur. Am uneori asemenea stări. Totul în percepția mea devine tensionat, sufocant, amenințător sau, din contră, dezlănțuit, exaltat. Alteori simt însă un fel de paralizie a voinței și puterii de judecată, ca în momentele când priveam la apa rece a Styxului.

Am pornit repede mai departe cu senzația că oasele mele reci au devenit mai fragile. Dincolo de pod, de o parte și de alta pe Freidrichstrasse, sunt localuri de noapte pentru toate gusturile și pungiile. Vacarmul infernal, cântecele strigate sau melancolice, sunetele ascuțite ale orchestrelor și acordeoanelor se prelungesc departe în stradă. Se adună aici clienți din tot orașul, bețivi ordinari, dezdrumați, dar și lume mai selectă, indivizi onorabili și respectabili, însoțiți de soții, studenți, militari în permisie, îndrăgostiți, o lume amestecată, în continuă agitație.

Se adună îndeosebi angajați sau tineri studioși de la spitalele și facultățile de medicină grupate în jurul celebrelor clinici din ansamblul medical de la **Charité**. Viitorii discipoli ai lui Virchow și Koch au laolaltă accese lirice și patetice, de o violență extremă, întreținute cu cântece, gesturi expansive, alcooluri tari și nenumărate pahare de bere.

În fața unei cârciumi m-am oprit derutat. Timp de câteva minute am rămas nesigur în stradă. Apa neagră a Styxului, venită de undeva, de la capătul lumii, străbătea mai departe, paradoxal în infern molcom al metropolei rostogolindu-se lin, cu unde tulburi și noroioase, pline de pete mari de petrol. Un scrâșnet strident de instalații și fiare a tăiat noaptea spre stația de tren orășenesc de la Alexanderplatz. Puțin mai încolo, peste câteva case, se vedea vag o bucată din zidul care tăia orașul în două. Reflectoarele aprinse toată noaptea îi luminează contururile și sârmele ghimpate susținute în suporti de metal. Zidul desparte

Berlinul, țara aceasta, continentul nostru și lumea întreagă în două. Zidul este un semn al timpului nostru. Mulți dintre cei care au încercat să-l treacă au fost uciși fără milă. **Drüben**, peste zid, poate fi speranța. Dar aici, lângă zid, poate fi și moartea. De aceea fluviul care trece pe lângă zid semăna cu apa curgătoare care străbate Infernul. Aici în orașul acesta există un zid al morții, un fluviu al morții și un tărâm al morții. În mijlocul Europei moartea este la ea acasă. Europa și lumea întreagă se află sub semnul acestui zid, adică al morții.

Deși era întuneric, fantomele pescărușilor continuau să sfâșie aerul în volute amestecate. Luminile palide ale cheiurilor și bulevardelor tremurau în luciul lichid. O adiere de umezeală și frig, amestecată cu mirosuri rele de benzină arsă, bere acră vărsată pe jos, muștar și tutun ieftin otrăvea atmosfera plutind încet peste case și cartiere, peste întregul oraș. Duhoarea umedă pătrundea mai ales în oase și în suflet.

Un nou frison m-a străbătut fără veste. Nu știu dacă era frigul sau umezeala grețoasă sau amestecul lor. Apele Styxului miroseau a putregaiuri, a cloacă și a canale, a descompunere generală. Toată metropola colcăia de otrăvuri dospite, purtate de adierile nopții îndeosebi peste fluviu și cheiuri. Sau poate că fantezia mea chinuită de tendințe anarhice, sfâșietoare, provoca atunci și acolo doar fantasme și monștri.

După câteva momente de ezitare m-am decis. Am deschis ușa localului de lângă mine. Am intrat.

Firește, dincolo de apa neagră a Styxului nu poți întâlni decât atmosfera Infernului. Era acolo un fum des de țigări și pipe, amestecat cu mirosul apăsător de fripturi de porc și de oaie, de bere, de parfumuri tari și de sudoare umană. Localul adăpostea o lume dezarticulată și confuză.

M-am învârtit printre mese, fără să găsesc un loc liber. Am avut totuși noroc. Dintr-un grup de flăcăi și de domnișoare hazlii s-a ridicat un vlăjgan înalt, deosebit de amabil, care m-a poftit între ei. Erau trei perechi tinere și încă doi amici fără însoțitoare, afumați rău și gălăgioși, însă bine dispuși, înclinați, așa cum se întâmplă adesea la băutură spre gesturi patetice și sentimentale. După ce chelnerul mi-a adus și mie un pahar de bere **Bremerhaven** au ciocnit toți cu mine și mi-au urat, fiecare în felul său, noroc în amor și în afaceri. După care au izbucnit toți într-un hohot imens de râs cu cascade, semn al faptului că eu nimerisem în toiul unei veselii strașnice.

Discutau toți, amestecându-se și întrerupându-se, repetând uneori, fiindcă nu reușeau să se înțeleagă, răstindu-se energic unii la alții, râzând și iar strigând, de parcă nu s-ar mai fi putut stăpâni. Mi-a plăcut atmosfera. Expresivitatea șocantă a comesenilor mei, dar îndeosebi paradoxurile lor incitante sau numai ironice mă reconfortau. Am mai comandat un pahar. Apoi – încă unul, pe care l-am băut cu aceeași plăcere. Am început să mă amețesc.

Am încercat totuși să înțeleg ce spuneau. N-am reușit să pricep mare lucru. Una dintre domnișoare, o tânără cu gropițe în obraji și gene prelungi, vorbea apăsător în dialectul ei berlinez, pe care mi-a fost imposibil să-l sesizez în toate subtilitățile lui expresive. Senzualitatea ei bine ațâțată era evidentă în cele mai neînsemnate gesturi. Un tânăr i-a răspuns într-o germană cu accent și nuanțe de la Marea Baltică, iar altul, deși vorbea literar, era atât de beat, că nu se mai putea înțelege nimic din ce spune. Am făcut prostia să-i cer să repete. Drept răspuns s-a agățat tandru de brațul meu. I-am simțit răceala și transpirația palmelor cu degete fine, prelungi. Duhnea a bere și a tutun.

M-am eliberat încet, încercând să nu-l supăr. Am reușit. Apoi am priceput că toți de la masa aceea erau medici și îl batjocoreau fără milă pe un profesor al lor, care le enumerase la ultima lui prelegere simptomele în **Nierensteinkolik**. Vlăjganul simpatic care mă invitase la masă își lua un aer solemn, magisterial, teribil de ridicol, ca să-l imite pe profesor mai bine. Se vede treaba că-i reușea. Râsul comesenilor săi era de-a dreptul nebun.

În momentul acela am trăit șocul de care, acum, când scriu, după o noapte de somn agitat, îmi amintesc cu o imensă oroare.

Mi-a reținut atenția o femeie elegantă și distinsă cu ochi cenușii, care s-a ridicat de la masa de lângă noi. Da, era o femeie frumoasă și elegantă. Privirile ei intense, tăioase, amestec de neliniște și chemare, se potriveau cu sugestiile impure oferite de trecerea mea în tărâmul întunecat al Styxului și Infernului de pe lângă zidul Berlinului și spitalele de la **Charité**. Fața ei prelungă, cu trăsături fine, marcate de cerceii aurii din urechi, sugera o femeie bolnavă, cu ochii injectați și privirile stranie, dar ceilalți clienți ai localului nu-și dădeau seama de asta. Numai eu, încălzit de alcool și cutreierat de semnele Infernului, înțelegeam că femeia aceea nu e în apele ei. Corpul ei mirosea a parfum, dar și a sudoare și tutun.

A tras adânc dintr-o țigară prelungă și a lăsat să plutească în jur câteva rotocoale dense de fum alb. Apoi a pornit nesigură spre ieșire. Prezența ei morbidă și fascinantă m-a tulburat dintr-o dată, nespus de profund.

M-a zărit și ea. M-a privit intens. O clipă, două, trei! Dumnezeule mare, parcă nu se mai termina! A ezitat și a trecut mai departe.

Am înghețat. Parcă m-ar fi cunoscut. De unde mă cunoștea femeia aceea? Dar oare mă cunoștea? Cine era ea? Și de ce privirile ei reci trezeau în mine atâta emoție? Toți cei de la masă au tăcut ca la un semn nevăzut.

M-am ridicat amețit, am lăsat banii de plată lângă paharul gol și, fără să le spun ceva comeseilor, m-am îndreptat spre ieșire. Am fost sigur că necunoscuta aceea cu privirile reci mă așteaptă afară. Aveam, de altfel, sentimentul că o stare haotică și vinovată, o complicitate vicleană mă lega de ea.

*Era afară, bineînțeles. Dar departe, pe trotuar, spre podul și cețurile albe de peste Spree, adică peste Styx, unde se oprise și râdea singură în hohote, ca o apucată. Poate că nici nu era râs, ci un strigăt înăbușit, amestecat cu vorbe și țipete sugrumate. Poate că era beată. Da, era beată. Ecourile intermitente ale râsului ei isteric, care semăna uneori cu un geamăt, erau amplificate de străzile goale. Mi-a trecut prin minte că nu e beată, ci nebună, o țicnită violentă și patetică. Sau, poate, o femeie mesager. Un mesager al morții ieșit din apele Styxului. Sau, poate, era chiar Moartea, care își aștepta victimele tentate să riște trecerea peste zidul cu sârmă ghimpată. Mi-am amintit speriat că uneori și mie îmi trecuse prin gând să încerc, să trec, cumva, **dincolo**. Mă liniștisem după ce înțelesesem că mă jucam cu moartea. Da, moartea își făcea de cap la Berlin.*

Tocmai atunci peste apele Spreei, cu strălucirea lor unsuroasă, a început să răsună ceva impur și grotesc, un amestec strident de țipete, râsete isterice, cântece violente de berărie, de ritmuri și melodii răsuflăte, ca la o operetă frivolă, dar și de jazz prelung, convulsiv, ceva ca un urlat îndepărtat de trompetă, sau ca o chelălăială sinistră de câini. Orașul întreg petrecea, cânta și chelălăia.

Am rămas la distanță și am privit-o în tăcere, mai confuz ca oricând. De fapt nu-mi dădeam seama dacă mi-era teamă de ea, de orașul acesta bizar și misterios sau de mine însumi. Faptul că pot fi dominat de chemări anarhice, sfâșietoare, dar și de stări ruinătoare de anxietate și dezechilibru mi s-a revelat cu o claritate înspăimântătoare.

Mi-am amintit ca prin vis de atmosfera calmă a camerei mele de lucru, de foile albe și de liniștea pură a dimineții de duminică din care nu mai rămăsese nimic. Moartea cutreiera la Berlin sub înfățișarea unei femei nebune cu privirile înroșite. Am vrut să fug imediat de acolo, dar picioarele mi se prefăcuseră în plumb.

M-am simțit singur, pierdut într-un oraș imens și străin, în infernul plin de imagini neverosimile și de pericole cu înfățișări descompuse”.

În acest fragment, semnificativ pentru arta descriptivă evidențiată de romanele capodopere ale lui Mihail Diaconescu, sunt numeroase simboluri. Toate revelează realitatea pitorească, plină de contraste și de cruzime, a unui mare oraș contemporan.

Atmosfera încărcată, ațâțătoare, derutantă a seriei este un simbol al agitațiilor interioare, al nesiguranței și rătăcirilor sufletești, de care se lasă cuprins eroul narațiunii, profesorul și scriitorul Ovidiu Codrescu. Este o atmosferă stranie, care amintește de peisajele urbane „metafizice” ale lui Giorgio de Chirico. Policromia stridentă a seriei se transformă lent într-o monocromie cenușie, care devine repede întuneric. Cuvintele pictate pe firme se transformă în niște apăsătoare logografe.

Tablourile statice și imaginile fugitive, itinerante, marcate de amănunte stranii, evanescente sau apăsător desenate, sugerează laolaltă

deruta și spaima, lipsa de perspectivă îndeosebi, trăite într-un univers opac, sufocant, agitat de o mișcare larvară și de monștri, de sugestiile teribile ale morții și ale Infernului. Aceste tablouri statice, combinate cu imagini fugitive, sunt laolaltă o capodoperă descriptivă. Amănuntele picturale, structurile și rezolvările secvențiale se integrează firesc în coerența plastică a ansamblului.

Fapt semnificativ, rafinatele și supraabundentele efecte stilistice ale textului nu sunt superflue. Liniile, punctele, culorile, volumele și detaliile tablourilor vespérale și nocturne formează mai multe ansambluri descriptive, care se schimbă firesc, în conformitate cu regulile (cu practica) unei *relatări itinerante* și simbolice. Ele devin obsedante. Un simț acut al nuanțelor și contrastelor orientează descrierea.

Personajul din această relatare merge pe străzi și pe podul de peste Spree, pe lângă *Zidul rușinii*, care este și *Zidul blestemat* și *Zidul*

morții, atras la un moment dat de un fel de putere hipnotică. De fapt, personajul *coboară* în Imperiul morții și în Infern. Întortochierea străzilor este *descendentă*.

În mod paradoxal, tensiunea confruntării cu ceea ce este abject, demonic și infernal în istorie devine un fel de *diminuendo descriptiv*, punctat de rarefiate impresii coloristice, auditive și olfactive.

Ovidiu Codrescu *este atras încet* în Infern, mai mult fără să-și dea seama, ca într-un fel de trăire semihipnotică.

Pentru lector, este interesantă *maniera neostentativă* a dispunerii unor idei și convingeri în textul narativ, suprasaturat de simboluri. *Maniera neostentativă* a dispunerii ideilor și încorporarea tragicului în personaje, acțiuni și situații este asociată în mod firesc cu acest *diminuendo descriptiv*.

La Berlin, absurdul istoric și politic, manifestat în forme brutale și criminale, trece drept act rațional. Ilogicul se înfățișează drept realitate logică. Pare că lumea întreagă zace crotopită de somnul indiferenței și al morții. Absurdul mai apare și drept coerență a incoerentului. Falsificarea grosolană a realului apare, de asemenea, drept adevăr imutabil și inconturbabil. Acest pseudoadevăr apare în noapte pe lângă târâmul sinistru al morții și al apelor Styxului.

Zidul care împarte orașul Berlin și lumea întreagă este un simbol al unor catastrofe politice și istorice. Este însă și un simbol al morții nedrepte și violente. Așa cum un simbol al morții este și apa neagră a Styxului, respectiv a fluviului Spree, uleios, urât mirositor, întunecat și sinistru.

Și femeia exaltată și nebună care pleacă din cârciumă și urlă pe străzi, amestecându-și țipetele isterice cu urletele disperate ale câinilor și orchestrelor din restaurante, este un simbol. Este, ca și zidul Berlinului, ca și apa murdară a fluviului Spree, ca și noaptea plină de strigăte, țipete și cântări dezarticulate, un simbol al derutei, al spaimei de viață, al morții.

Și podul, ca loc de trecere de la real la imaginar, este un simbol. Este un simbol macabru și polivalent.

Și cârciuma sordidă, plină de petrecăreți agitați, este un simbol. Este un simbol al lipsei de perspectivă, al atitudinilor comice, sarcastice, groțesti și burlești față de viață, ca în pictura lui Ensor. Este și un simbol al Infernului. De altfel, simbolul Infernului apare, am putea spune, obsesiv, în mai multe romane ale lui Mihail Diaconescu. Cârciuma, ca simbol al Infernului, apare în *Depărtarea și timpul*, în

Adevărul retorului Lucaci, în *Marele cântec*, în *Culorile sângelui*, în *Speranța*, în *Sacrificiul*, în *Umbrele nopții*. E un *topos*. E un simbol și un loc comun.

Lângă *Zidul rușinii*, care este și *Zidul morții* și *Zidul ucigașilor și sinucigașilor*, sub cerul de plumb al metropolei, în noaptea cu mirosuri fetide, scabroase, insuportabile, etanșeitatea spațiului este totală. Este o etanșeitate strivitoare și sufocantă. Femeia patetică și nebună poate țipa și urla cât vrea ea, însoțită de câinii metropolei, care chelălăie în delir. N-o aude decât personajul scriitor, speriat de întuneric, de concretul terifiant, de ceea ce îi trece lui prin gând și, mai ales, de pericolul unei posibile morți.

Aflate sub semnul morții, toate detaliile orașului se descompun lent, otrăvite, parcă, de un fel de putrefacție universală. Metropola, străbătută de apele unsuroase ale Styxului, pute ca o groapă de gunoi de imense proporții sau ca un cadavru asaltat de viermii neadormiți ai neliniștii.

Amplasarea deliberată a fiecărui simbol în cadrul acestui tablou produce puternice efecte expresive, asociate cu un rafinat sistem de reamenajări structurale și de relații contextuale și compoziționale. Se află aici un tablou general. Dar se află și o suită de tablouri comunicante.

Relațiile dintre aceste efecte expresive sunt clare, dar și insolite, pregnante, alcătuiind laolaltă o amplă suită de subtilități cromatice, olfactive, auditive și tactile. Mai ales jocurile cromatice din cuprinsul relatării dau tablourilor epice caracterul lor straniu.

Sunt tablouri simbolice care filtrează și esențializează angoasele, contradicțiile, decadența spirituală, dinamica și convulsiile unei epoci istorice.

Sunt note caricaturale și groțesti în această suită de tablouri simbolice. De aceea, Mihail Diaconescu, a cărui activitate de critic de artă este binecunoscută, ne apare ca un continuator, în proză, al desenelor simbolice și satirice realizate, în epoca lor, de pictori precum Goya, Delacroix sau Ensor.

Sesizăm în descrierile dedicate metropolei berlineze o artă insistent descriptivă, dar și antidecorativă, care stabilește relații noi între gândirea noastră iscoditoare și variate probleme artistice, politice, istorice, morale și filosofice. Sesizăm, de asemenea, o experiență interioară, care devine extrovertită, manifestată în simboluri, respectiv în forme, detalii, umbre, culori, simetrii, asimetrii și volume apte să sugereze dimensiunea metafizică a unor *aspecte brutale* ale realului. Mihail Diaconescu, băiatul preo-

tului de la Vulturești și esteticianul Ortodoxiei, nu se dezmente și nu uită de aspirația spre sacru, nici măcar în situațiile dominate de sugestiile absurdului, demoniacului și Infernului.

Se află în această descriere, susținută de relația dintre pitoresc și revelație, teoretizată de Blaga, jocuri și revărsări cromatice realiste, dar și fanteziste, extravagante, paradoxale, insolite, asimetrice, derutante. Deși e seară și apoi noapte, evocările pătimase și exaltate, profund subiective, devin incandescente.

Dincolo de toate acestea sesizăm, prin contrast, o atotputernică aspirație spre ordine, calm, simetrie, armonie, spre actul creației, spre transcendent și spiritual, spre sacru.

Interesant și deosebit de semnificativ este faptul că într-un scurt, dar emoționant, fragment epic, supraîncărcat de semnificații politice, istorice, psihologice, metafizice, artistice, religioase și spirituale, Mihail Diaconescu reușește să pună laolaltă atâtea simboluri ale imanenței și transcendenței, care comunică strâns între ele. Este o performanță artistică.

De fapt, toate simbolurile utilizate de Mihail Diaconescu în diverse romane comunică strâns între ele. Tocmai supraabundența lor ne îndeamnă să afirmăm că el este un romancier preocupat în mod special, programatic am putea spune, de excepționala capacitate de revelare a

simbolurilor. El este, într-adevăr, un autentic și strălucit scriitor simbolist. Mai precis, un mare romancier neosimbolist.

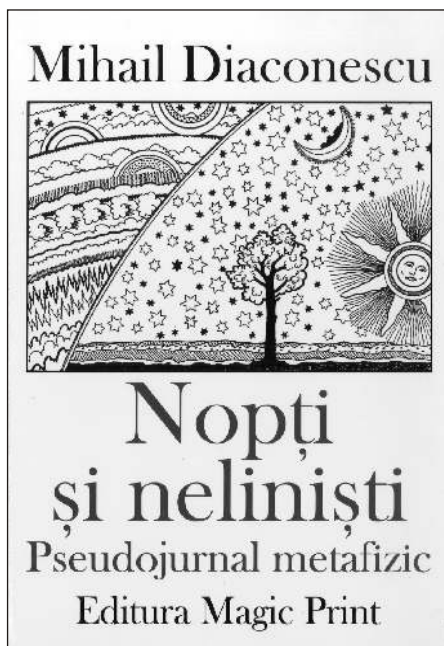
Niciun alt autor în cultura română și europeană din zilele noastre n-a utilizat atât de intens ca Mihail Diaconescu sugestiile oferite de funcția gnoseologică și metafizică a simbolurilor, într-un număr atât de mare de romane.

Am putea continua demonstrațiile noastre cu numeroase alte fragmente extrase din toate romanele-parabole realizate de Mihail Diaconescu.

În aceste romane, capodopere epice, relația dintre descriptiv, pitoresc, simbolic, monumental, metafizic și revelator este mai mult decât evidentă.

Faptul că Mihail Diaconescu este un prozator cu o vastă experiență de viață, cu o puternică vocație epică, un reputat savant istoric, un estetician, un critic de artă, cu lucrări monografice de mare anvergură, un filosof al cunoașterii și un sociolog apare limpede în fragmentele reproduse în acest capitol.

Dincolo de ceea ce este descriptiv, expresiv și pitoresc, simbolurile imanenței și ale transcendenței puse în aceste fragmente ne vorbesc despre condiția omului în lume și în istorie, despre aspirația sa spirituală îndeosebi. De aceea, forța lor revelatoare este copleșitoare.

SĂ SCRIEM CORECT ROMÂNEȘTE

Probleme ale limbii presei românești
din Ungaria (II)

Dr. Viorel HODIȘ

Redactorii, mai toți tineri și foarte tineri, ai **Foii Românești**, săptămânal al românilor din Ungaria (care a depășit deja șaiszeci de ani de apariție neîntreruptă)¹ dau dovadă de multă hărnicie, abnegație și profesionalism jurnalistic în munca lor, scoțând la lumină cu promptitudine exemplară o gazetă bogată în informație diversificată și foarte „fotogenică”, pe deasupra, cu multă ilustrație foto de bună calitate, citită cu mult interes de către români.

Școliți la unicul liceu din Ungaria „cu – teoretic! – limba de predare română”², redactorii, unii dintre ei, manifestă, însă, evidente „lacune” ce dovedesc ne-stăpânirea riguros științifică a structurii gramaticale (a morfologiei și sintaxei) românești. Și celor cu studii universitare (făcute în Ungaria sau, unii, puțini, chiar în România), gramatica le poate pune uneori competența și nervii la încercare. Cauza, una dintre cele mai evidente, o reprezintă prevalența limbii oficiale, maghiara, pe care cei mai mulți români o folosesc drept limbă de contact diurn, intra-/interetnic, româna devenind progresiv limbă pasivă³.

Una dintre cele mai frecvente „pietre de poticnire”⁴ a redactorilor „**Foii**”, dar, cum spuneam, și ai altor publicații, o constituie **construcția genitivului românesc**, despre care vom trata în cele ce urmează, adresându-le redactorilor în final, întrebări mai mult sau mai puțin retorice, la care chiar ei înșiși – desigur! – ar putea să-și răspundă.

* * *

ÎNTREBĂRI... DIN START!

Din start vrea să-nsemne „încă din titlu”!

Într-o recentă apariție a „**Foii Românești**” se inserează⁵ un titlu (lung) al unui articol (scurt): „ÎNTÂLNIREA PĂSTRĂTORILOR DE TRADIȚII A NAȚIONALITĂȚILOR LA APATEU”.

Felul cum punem un titlu are, fără-ndoială, importanță. Un învățat lingvist francez și-a dedicat o parte din viața studierii acestei probleme, scriind un adevărat tratat „despre arta intitulării”. Sigur, e foarte util ca – încă din titlu – să poți afla despre ce sau despre cine tratează, în esență, cartea, studiul, sau articolul; ce/pe cine înfățișează tabloul pictorului sau statuia sculptorului; despre ce sau despre cine-i vorba în opera muzicală vocal-simfonică, mai ales, în așa-numita „muzică cu program” etc. Condiția necesară și suficientă este ca **titlul să fie scurt și clar**.

I. Titlul la care ne referim aici conține două componente morfosintactice în cazul **genitiv**: (întâlnirea) **păstrătorilor** și (a) **naționalităților**.

1. Construcția genitivă exprimă, primordial, o relație de **apartenență**, de **posesie**, în care substantivul (sau locuitorul său) în genitiv reprezintă „**posesorul**”, iar termenul său regent, (de regulă) precedent, – „**obiectul posedat**”:

ex. **titlul** („obiect posedat”) **revistei** (genitiv/„posesor”).

1 Dar și ai altor publicații periodice sau neperiodice de acolo.

2 Liceul „Nicolae Bălcescu” din Jula (Gyula), județul Bichiș (Bekes).

3 Dintr-un interviu acordat subsemnatului de prof. Traian Cresta, președintele Autogovernării pe Țară a Românilor din Ungaria (AȚRU): „– Domnule Președinte, mai deunăzi, într-un colțșor de gazetă („Foaia Românească”), citii că din douăzeci și două de localități din Ungaria, în care trăiesc (și) români, doar în două e uzuală româna ca limbă de contact între români. E adevărată informația?”

4 Vezi *Dicționar Biblic*, vol. II, L-Z, Editura „Cartea Creștină”, Oradea, 1995, p. 1022, s.v. *piatră de poticnire* (ebr. *kasal* „a merge poticnindu-se”; ebr. *miksol*, *maksela* „lucrul de care se împiedică cineva”).

5 Nicidecum *inserează*, (confuzie paronimică... „rătăcită”, uneori, printre foile „Foi”!).

Genitivul este un caz foarte exigent; el pretinde termenului/„obiect posedat” (regentul său) poziție chiar *în fața sa*, precum și *articulare hotărâtă*:

întâlnire **A păstrătorilor**;

tablou **L pictorului**;

tradiții **LE naționalităților etc.**

Să numim construcțiile de acest tip „*genitiv direct*”, sau „*i-mediat*” (în sensul de „*ne – mediat*”, adică „*fără mediator*”, respectiv „*fără intermediar*”).

2. În momentul în care, însă, între cei doi termeni ai construcției genitive apare un „interpus”, cuvânt pe care l-am putea numi „*străin de relație*”:

*întâlnire **A** (periodică) **păstrătorilor**;

*tablou **L** (original) **pictorului**;

*tradiții **LE** (seculare) **naționalităților etc.**,

genitivul/posesor își exercită „autoritatea” asupra termenului/obiect posedat, obligându-l să-și „trimită”, chiar *în fața lui* (a genitivului) un „locuitor” corespunzător *genului* și *numărului* său (gen și număr ale substantivului/obiect posedat). Acest locuitor este **AL**, **A**, **AI**, **ALE** (rareori el însuși la genitiv singular: **ALUI**, **ALEI**; respectiv, plural: **ALOR**), numit de gramatici **articol**, căci, e drept, provine din **articolul hotărât** („extras” din sau dezlipit de substantivul/obiect posedat). Numai că – detașat și amplificat sau „consolidat” cu un **A** – (protetic), ceea ce-l face autonom – el se comportă ca un veritabil „locuitor”, adică **pronume** (în latina literară: **pro nomen** înseamnă „*pentru nume, în loc de nume*”), problemă pe care, deocamdată, o vom ignora metodic, adică voit, împăcând disputa științifică prin denumirea dublă de **articol/pronume**, pe care i-o acordăm aici, provizoriu, lui **AL**, **A**, **AI**, **ALE**...

tablou **L pictorului**
tradiții **A naționalității**
păstrători **I tradițiilor**
tradiții **LE naționalităților**

tablou **L**
tradiții **A**
păstrători **I**
tradiții **LE**

original
seculară
iluștri
seculare

AL pictorului,
A¹ naționalității,
AI tradițiilor,
ALE naționalităților

etc.

Să numim această construcție, amplificată, „*genitiv indirect*”, sau „*mediat*”, intermediat fiind de articolul/pronume **AL**, **A**, ...

3. Aceeași pretenție și-o impune *genitivul* și-n situațiile în care substantivul/obiect posedat este *articulat nehotărât* sau *nearticulat* (ca-n titlul de la care am pornit: *tradiții A* [corect: **ALE**] *naționalităților*), situație în care nici nu mai contează prezența/absența sus-numitului „*cuvânt străin*”:

(UN) tablou (original) **AL pictorului,**
(O) tradiție (seculară) **A naționalității,**
(NIȘTE) păstrători (iluștri) **AI tradițiilor,**
(NIȘTE) tradiții (seculare) **ALE naționalităților etc.**

4. Și mai specială este situația în care – din motive prozodice sau de topică – substantivul/„obiect posedat” este postpus *genitivului*/„posesor”:

„**ALE turnurilor umbre** peste unde stau culcate...”²;

„Dar nu mai pot. **A dorului tărie**

Cuvinte dă duioaselor mistere...”³;

„**AI noștri tineri** la Paris învață

La gât cravatei cum se face nodul, ...”⁴ etc.,

situație în care substantivul regent/„obiect posedat” (*umbre, tărie, tineri*) își pierde orice tip de articol, „posesorul” (substantiv sau pronume) construindu-se, obligatoriu, cu articolul/pronume: **ALE turnurilor, A dorului, AI noștri** etc.

1 Se poate legitim aprecia – din punctul de vedere al gramaticii istorice – că, în situația specială a genului *feminin singular*, – **A** (articol) + **A** – (protetic) s-au unit, s-au suprapus, rezultând: **A naționalităților**. Femininul singular românesc prezintă și alte specificități, asupra cărora nu vom zăbovi acum aici.

2 Gr. Alexandrescu, *Umbra lui Mircea. La Cozia*.

3 M. Eminescu, *Poesii*, (editio princeps: T. Maiorescu), Editura Librăriei SOCECU & Comp., București, 1884, p. 51.

4 Idem, *Poezii*, ediție îngrijită de Perpessicius, ESPLA, (București), 1958, p. 397.

II. „Frica” de această **construcție genitivală „indirectă”** pare să fie pentru unii jurnaliști ai presei românești din Ungaria foarte mare¹, din moment ce-i întâlnim nedoritele efecte la tot pasul. Chiar în același număr al „*Foii Românești*” (nr. 40/2004), la câteva pagini distanță, întâlnim alte două asemenea „*pietre de poticnire*”² în una și aceeași frază (p. 10). Iat-o:

„Festivalul Cluburilor Pensionarilor Transfrontaliere a fost titlul [alt titlu, alte „întrebări... din start!”] întâlnirii din 25 septembrie, organizată [sic!] de Clubul Pensionarilor și a Ceferiștilor [alt titlu, respectiv nume de club] din Leucușhaz”³.

1. Astfel, în loc să-și construiască – din cele două genitive – unul „direct” (*festivalul cluburilor* – aici, corect!) și altul „indirect” (...*cluburilor transfrontaliere ALE pensionarilor*), autorul titlului articolului a preferat (eschiva!) ca – din construcția genitivală legitim „indirectă” să „extragă” cuvântul „străin” (*transfrontaliere*), convertind-o în „directă” (... *cluburilor pensionarilor*), cuvântul extras („buclucașul” *transfrontaliere*) fiind din punct de vedere gramatical *necanonic*⁴ adăugat ca un apendice: „*festivalul cluburilor pensionarilor *transfrontaliere*”.

2. Făcând din nou referire la „*arta intitulării*”, menționăm că – dacă redactorul se hotăra să renunțe la acest „apendice”/balast – izbutea un titlu corect: **Festivalul cluburilor pensionarilor**. Dar s-a-ntâmpat, cum foarte frecvent auzim clișeu verbal pesimist, că „*n-a fost să fie!*”. Iar, dacă nu putea renunța la el și-l trata *canonic* drept ce este („cuvânt străin” interpus relației), și construcția – ca **genitivală „indirectă”**, mediata de articolul/pronume corect acordat –, titlul devenea, din nou, acceptabil. Mai lung, dar acceptabil: **Festivalul cluburilor transfrontaliere ALE pensionarilor**. Dar se vede, din nou, că „*n-a fost să fie!*”.

III. O oarecare siguranță (dacă nu *rutină!*) în construirea genitivului „direct”, dar totală nesiguranță în a celui „indirect” trădează și continuarea frazei mai sus-citate:

„... a fost titlul **întâlnirii** [corect!], organizată de Clubul **Pensionarilor** [corect!] și **A** [corect: **AL Ceferiștilor** din Leucușhaz”.

Avem, aici, de-a face, înțeleg, cu două cluburi: primul, *AL Pensionarilor*, secundul, *AL Ceferiștilor*⁵, primul genitiv fiind construit „direct” și corect (*clubul pensionarilor*), iar al doilea – „indirect” și incorect: **A Ceferiștilor!** Incorect, întrucât – însumând, dar nerepetând cuvântul *club* (pe care-l pronominalizăm) – din: *clubul pensionarilor* + *clubul ceferiștilor* – nu putem, corect gramatical, obține decât: **Clubul pensionarilor** și **AL ceferiștilor**, (cum precizam și *supra*, I. 2).

IV. Se mai impune formulată o rezervă, una vizavi de acești interesanți „*club-men/ceferiști*”... *maghiari!*, de astă dată nu rezervă de ordin gramatical, ci – să-i zicem – semantic/referențial. Rămâne de domeniul *anecdoticului* dacă în Ungaria de astăzi ar exista vreun *club al... ceferiștilor*, respectiv dacă există *cluburi transfrontaliere* (adică și-n Ungaria, și-n România) *ale... ceferiștilor*: ceferiști în ambele țări... ceferiști din toate țările?!. Fiindcă, dacă s-ar confirma existența unor asemenea cluburi, am putea pretinde c-am intrat și noi în istoria marxismului internaționalist, clamând ca Karl Marx (scuzată ne fie *i-represibila cacofonie!*): *Ceferiști din toate țările, uniți-vă!* (Glumim, desigur, făcând aluzie la opera clasicilor marxismului, care au lansat în *Manifestul lor*⁶ sloganul proletariatului mondial: „*Proletari din toate țările, uniți-vă!*”). Doar că nici *ceferiști* – feroviari ai **C**(ăilor) **F**(erate) **R**(omâne) –, nici vreun *club ceferist(ic)* nu vom putea întâlni, nici la Leucușhaz, nici în toată Ungaria, nici în „toate țările”, altele decât România! Necum *club transfrontalier al ceferiștilor*. *Al feroviarilor*, da!

* * *

V. Și iată-ne ajunși la mai sus-menționatele și așteptatele întrebări retorice „din start”, adică din titluri, toate referitoare la „buclucașele” *construcții genitivale „indirecte”*:

1. Cât privește genitivul **A naționalităților** (I. 2), acest articol-pronume **A** ne conduce în *amonte* spre identificarea referentului său (*întâlnireA*), care trebuie să-i fie corespunzător *genului* (feminin) și *numărului*

1 Nu putem ignora trista realitate că și pentru unii condeieri din Țară – jurnaliști, ba chiar scriitori cunoscuți –, realitate neonorantă și deloc exemplară pentru diaspora românească, asupra căreia vom reveni.

2 Vezi *supra*, nota 4.

3 Numele ultimei stații de cale ferată de pe teritoriul maghiar (a magistralei Budapesta-Arad-București) din satul Leucușhaz (Lokoshaz) spre Curtici-Arad.

4 Vezi cuplul antonimic *canonic* – *anapoda* (<n. gr. *kanonika* – *anapoda*) în articolul *Norm and Disagreement in the Usage of the „Oblique” Case in Romanian*, în V. Hodiș, *Op. cit.*, *supra*, nota 3. (Vezi rezumatul articolului în limba română, p. 180-181).

5 (...ceferiști ai Ungariei?!). Chiar dacă – organizatoric/oficial – avem unul și același club, din punctul de vedere al dezbaterii noastre chestiunea e irelevantă, motiv suficient ca, deocamdată, s-o ignorăm.

6 Vezi *Manifestul Partidului Comunist*, publicat de K. Marx și Fr. Engels la Londra, în 1848.

(singular), exigențe pretinse de tipul de genitiv „indirect” (cum statuas *supra*, I. 2, I. 3), întrebându-ne cu-ndreptățire:

1.1. *întâlnire***A** este, oare, **A naționalităților?**;

1.2. nu, cumva, *întâlnire***A** este doar **A păstrătorilor** de tradiții... ale naționalităților? (căci *păstrătorii* – nu naționalitățile! – sunt aceia care se-ntâlnesc la Apateu, nu-i așa?!);

1.3. și, dacă am chiar ignora această „logică” a stării de fapt, s-ar putea accepta ca *întâlnirea* să fie și... a naționalităților: **întâlnirea păstrătorilor... A naționalităților?!*;

1.4. nu, cumva, tocmai *tradiții***LE** (feminin plural) acestea sunt **ALE** (feminin plural) **naționalităților?!**

2. Iar, cât privește genitivele conținute în fraza citată (de la p. 10):

2.1. nu-i așa că – în locul unui fals convertit genitiv „direct” (chiar corect gramatical, în sine, fiind): *...cluburilor pensionarilor* (transfrontaliere) – e „musai” (< magh. *muszaj*) să acceptăm veritabila construcție genitivală „indirectă”: *...cluburilor transfrontaliere ALE pensionarilor* – corectă, și logic, și gramatical?

2.2. din *clubul pensionarilor* + *clubul ceferiștilor* (fie, ei, deocamdată, și maghiari!), nu-i așa că nu putem obține decât „însumarea”: **Clubul pensionarilor** și **AL** [nu **A!**] *ceferiștilor?!*

Întrebări retorice, desigur, din moment ce ele reprezintă, în același timp, și răspunsuri la „întrebări[le noastre]... *din start, adică din... titluri!*”. Titluri care mai pot accepta și câte o „amputare”, câte o „remaniere” lexicală. Astfel, circumstanța locală „... *la Apateu*”¹, care nu modifică întru nimic datele problemei dezbătute aici, poate fi – cu real folos – abandonată din titlu, căci se deduce, se află, oricum, din text. În plus, se câștigă mult și prin scurtime.

Referitor la sugubeții „ceferiști”... din Ungaria[!], putem, legitim, sugera înlocuirea termenului *ceferist* cu *feroviar* (magh. *vasuti, vasutas*) chiar din denumirea românească a clubului respectiv din Leucușhaz (Ungaria).

3. Astfel *diortosite*², titlurile/construcțiile genitive discutate de noi aici ar suna mai frumos și ar fi, și logic-referențial, și gramatical corecte, în variantele:

3.1. ÎNTÂLNIREA PĂSTRĂTORILOR DE TRADIȚII **ALE** NAȚIONALITĂȚILOR ;

3.2. FESTIVALUL CLUBURILOR TRANSFRONTALIERE **ALE** PENSIONARILOR, respectiv numele românesc al clubului-gazdă a festivalului din Leucușhaz:

CLUBUL PENSIONARILOR ȘI **AL** FEROVIAILOR.

* * *

Încheiem cu o notă de optimism, în ce ne privește, precum și de sănătos umor, de vreme ce, iată, spiritul nu ne părăsește.

Ca orice artă, și această capricioasă „artă a intitulării” se poate deprinde, cu timpul.

Ca orice construcție, suntem pe deplin convinși că și pretențioasa „construcție genitivală” în „*limba noastră cea română*” (cum, cu nemărginită afecțiune, se exprimă frații noștri basarabeni și bucovineni „de dincolo”!) se poate... clădi, pas cu pas.

Căci rubrica aceasta, care, sperăm, va continua „*să clădească*”, socot că tocmai de aceea s-a și născut!

1 Numele localității-gazdă a „întâlnirii” *Apateu* (Apatfalva < *apat* = „abate” + *falva* = „sat”) de lângă *Nădlac* (*Nagylak*), important punct de trecere a frontierei româno-maghiare.

2 Vezi Lambros Peșinis, *Dicționar grec-român*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, s.v. *diorto* [-ono], „a corecta, a îndrepta, a repara”.

Originea Familiei Micle din Țara Chioarului

Arhim. dr. Veniamin MICLE

Familia Micle aparține vechii nobilimi românești din Maramureșul istoric¹. Despre unii membrii ai săi s-a scris de-a lungul secolelor, puțin și sporadic, fără a li se cunoaște originea, întrucât întocmirea unui arbore genealogic, pe temeiul documentelor istorice, s-a realizat recent².

Numele „Micle”, menționat în documentele originale din secolele XV–XVI, redactate în limba latină, apare de douăsprezece ori, fiind redat totdeauna sub forma „Mykle”³. În fond, denumirea traduce în limba latină, prin filieră maghiară – Miklós – numele Nicolae⁴, care în sârbo-croată se pronunță Miclauš, de unde avem românescul Miclăuș⁵.

Unii consideră transcrierea românească „Micle” ca o formă de maghiarizare a numelui. Totuși, din cercetările sociologice efectuate în Maramureș, implicit în diferite zone ale Transilvaniei, am ajuns la alte rezultate. Chiar în familia noastră, se știa că „Miclea” este „mai românesc”; la fel susține și Dorel Micle, asistent universitar la Facultatea de Istorie din Timișoara, care relatează că, părinții săi purtau numele de „Miclea”, dar în anul 1941, în timpul ocupației Ungare, a fost maghiarizat în „Micle”⁶. Inginerul Horia Micle scrie că, datorită maghiarizării, membrii familiei sale au primit un „a” la finele numelui, numindu-se acum „Miclea”⁷. Micle Ioan din Câmpulung la Tisa precizează că, în timpul ocupației respective, autoritățile horthyste le-au schimbat numele; tatăl său a devenit Miklós Peter, iar fratele, Miclea Vasile⁸. De asemenea, Silviu Micle, din Sighetul Marmăției, afirmă că familia sa a fost maghiarizată prin adăugarea unui „a” final la

numele Micle. Deci, rezultă că autoritățile maghiare au modificat grafia, pentru a nu mai păstra forma inițială a numelui românesc, folosind o metodă duplicitară: purtătorii numelui „Micle” au primit un „a” final, iar de la cei care semnav „Miclea”, l-au eliminat. Circulația ambelor forme: Micle – Miclea o atestă chiar unele documente medievale din Țara Românească, fapt ce exclude orice tendință de maghiarizare⁹. În timpul domniei lui Vlad Dracul (1436-1442; 1443-1447), un hrisov din 18 iulie 1437 menționează, între demnitarii Curții Domnești, pe „Micle paharnicul”¹⁰, iar Pomelnicul Mănăstirii Govora păstrează numele unui „ostaș Miclea”, din tabăra voievodului Radu cel Mare (1495-1508)¹¹. Tot în perioada respectivă, printre „boierii din Brâncoveni”, ctitori la Mănăstirea Bistrița olteană, apare și „boierul Miclea”¹². În jurul anului 1600, se găsea un „cnez Micle” în satul Costești, din plaiul Horezu, unde întâlnim localitatea Giulești¹³. Întrucât documentele maramureșene, redactate în limba latină, caligrafiau acest nume sub forma „Micle”, am considerat potrivit respectarea grafiei originale.

Primul strămoș al familiei Micle, cunoscut documentar, este cneazul Giula din Giulești, Maramureș; el apare întâia oară menționat în *Diploma din 15 septembrie 1349*, emisă de regele Ludovic I cel Mare al Ungariei (1342-1382)¹⁴. Documentul atestă că Giula din Giulești era fiul lui Dragoș, și obținuse de la regele Carol Robert de Anjou (1308-1342) confirmarea proprietăților sale Giulești și Nireș de pe valea Marei¹⁵. Cercetătorii sunt de acord, pe baza actului din 1349, că Giula din Giulești este fiul unui Dragoș, dar la întrebarea: cine

- 1 Arhim. Veniamin Micle, *Ascendenții Familiei Micle*, în „Anuarul Institutului de Cercetări socioumane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, VII/2006, Craiova, 2006, p. 17-31.
- 2 Idem, *Genealogia familiei Micle*, Sfânta Mănăstire Bistrița, 2006, 332 p. + 8 Tabele genealogice.
- 3 Ioan Mihályi de Apșa, *Diplome maramureșene din secolul XIV și XV*, Sighet, 1900: Doc. 172, p. 295; doc. 186, p. 321; doc. 193, p. 331; doc. 248, p. 425; doc. 262, p. 447; doc. 269, p. 461; doc. 272, p. 466; doc. 290, p. 500; doc. 292, p. 504; doc. 306, p. 527; doc. 307, p. 528; doc. 307, p. 528.
- 4 Arhim. Veniamin Micle, *Microbiobibliografie*, Bistrița, 2001, p. 10.
- 5 N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963, p. 118-119.
- 6 Cf. dmicle@litere.uvt.ro.
- 7 Horia Micle, Scrisoare, din 11 mai 2003.
- 8 Ioan Micle, Scrisoare, f. d.
- 9 Aurelian Sacerdoțeanu, *Pomelnicul Mănăstirii Bistrița Olteană*, în „Mitropolia Olteniei” XVIII (1966), nr. 5-6, p. 478.
- 10 D. R. H., B, vol. I, p. 144.
- 11 Arhim. Veniamin Micle, *Documente vâlcene în cercetarea lui Aurelian Sacerdoțeanu*, Mănăstirea Bistrița, 2004, p. 119.
- 12 Aurelian Sacerdoțeanu, *art. cit.*, p. 485.
- 13 Arhim. Veniamin Micle, *Relațiile Mănăstirii Bistrița cu moșia Costești-Vâlcea*, în „Oltenia”. Studii. Documente. Culegeri. Seria a III-a, an VII, 2003, nr. 1-2, Craiova, p. 63-73.
- 14 Idem *Cneazul Giula din Giulești – Maramureș*, în „Maramureș – Vatră de istorie milenară”, Cluj-Napoca, 2007, vol. VI, p. 25-51.
- 15 George-Felix Tașcă, *Deux localités roumaines homonymes au XIV-e siècle. Quelques considérations historiques*. Extras, București, 1989, p. 140.

a fost acel Dragoș?, răspunsurile se diversifică. De-a lungul timpului s-au emis numeroase opinii contradictorii, atât datorită insuficienței documentelor ajunse până în vremea noastră, cât și analizei unilaterale a celor existente. Pentru început, remarcăm faptul că, anterior anului 1349, existau două personalități cu acest nume: Dragoș, tatăl lui Dragomir din Giulești¹, în 1317, și Dragoș din Bedeu, în 1336².

Despre Dragoș, tatăl lui Dragomir din Giulești, istoria oferă o singură mărturie documentară, consemnată într-o *Diplomă din anul 1317*. Originalul acestui act s-a pierdut, dar se cunoaște dintr-un rezumat, cuprins în manuscrisul intitulat *Productio Nobilium Anno 1752*, redactat în Maramureș, la mijlocul veacului al XVIII-lea, de autoritățile austriece, pe baza documentelor³, și păstrat între scrisorile lui Nuțu Rednik al lui Belyn din Giulești⁴.

Dragoș din Bedeu apare în *Actul din 25 decembrie 1336* eliberat de Capitlul din Agria, prin care se arată că, pentru satul Bedeu, stăpânit de Dragoș și Drag, ambii „slujitorii domnului nostru regele”, au fost „alese hotarele”, de către aprodul Curții Regale, magistrul Egidiu, și preotul Nicolae, trimisul Capitlului bisericii din Agria⁵. Deși nu dispunem de alte documente privind pe acest Dragoș, totuși, în general, personalitatea sa poate fi reconstituită cu destulă aproximație. Aparținând categoriei ostășești de „servientes regis”, el lupta în banderiu regal, anume creat de rege pentru a avea posibilitatea să se dispenseze uneori de trupele marilor nobili ai Regatului, care nu totdeauna erau supuși⁶. În această calitate, Dragoș aparținea micii nobilimi în devenire⁷, cu privilegiile dobândite încă din timpul regelui Andrei al II-lea (1205-1235), prin *Bula de Aur* care îi garanta unele drepturi, ca: echiparea pe cheltuiala suveranului, când obligațiile militare depășeau frontierele Regatului; judecarea numai la Tribunalul Regal și interzicerea molestărilor din partea marii nobilimi⁸. Mulți dintre slujitorii regelui locuiau la țară, iar unii obțineau anumite proprietăți. În virtutea acestui drept, Dragoș deve-

nise coproprietar la Bedeu, probabil o moșie confiscată de rege de la vreun Bedö „infidel”⁹ și donată în jurul anului 1320 Drăgoșeștilor, care, la 1336, o stăpâneau de mai multă vreme¹⁰, pentru că pare puțin probabil ca tatăl lui Dragoș să se fi numit Bede sau Bedea, nume străine de onomastica maramureșeană¹¹. De remarcat că, moșia Bedeu – cea Bedeuhaza – se afla situată „către miazănoapte”, pe unde „trece drumul mare care duce din Maramureș spre Ungaria”¹², deci mult mai accesibil pentru un slujitor regal, decât Giuleștii de pe Mara.

Ocupându-se de cele două personalități, Dragoș de Giulești și Dragoș de Bedeu, cercetătorii au ajuns la concluzii diferite cu privire la relațiile dintre cele două familii cneziale maramureșene. Unii nu constată nicio legătură între românii din Giulești și cei din Bedeu. Istorici renumiți susțin că Dragoș, menționat în *Diploma din 1317*, este capul familiei Giuleștenilor, dar nu are nimic comun cu Dragoșizii din Bedeu¹³, sau că nu există nicio legătură între cnezii Giuleșteni și Drăgoșești, ci similitudinea numelor a creat confuzii între istorici¹⁴. S-a mai afirmat că diplomele respective (*15 septembrie 1349* și *20 martie 1360*), emise de regele Ludovic I cel Mare, provin dintr-o perioadă destul de tulbură; din cuprinsul lor, rezultă că, atât Dragoș, tatăl lui Giula din Giulești, cât și Dragoș, fiul aceluiasi Giula, nu trebuie confundați cu voievodul Dragoș¹⁵. În acest sens, cea mai recentă contribuție la studierea problemei, exclude identificarea lui Dragoș-Vodă, cu Dragoș din Bedeu¹⁶.

Totuși, o analiză mai atentă a documentelor, precum și coroborarea lor cu altele, descoperite recent, arată că, între cei doi Dragoș, există o legătură de filiație. Primul Dragoș, menționat în *Diploma din 1317*, este bunicul lui Dragoș din Bedeu descălecătorul Moldovei. Aceasta se observă, în primul rând, din faptul că, în epoca respectivă, diferența între generații era chiar mai mică de 20 de ani. Se știe că românii se conduceau după dreptul matrimonial bizantin, sub a cărui autoritate religioasă se

1 Idem, *Giulești Maramureș – Giulești Suceava. Două localități istorice omonime surori*, sec. XIV, București, 1989, mss., Addenda, f. 2.

2 Ioan Mihályi de Apșa, *op. cit.*, Documentul nr. 6, p. 13.

3 Radu Popa, *Cnezatul Marei. Studii documentare și arheologice în Maramureșul istoric*. Cu un studiu antropologic al cimitirului din Giulești întocmit de Ioana Popovici, Baia Mare, 1969, p. 9.

4 Ioan Mihályi, *op. cit.*, p. 27, nota 5.

5 Ibidem, Documentul nr. 6, p. 13.

6 Marius Diaconescu, *Dragoș, „descălecătorul” Moldovei, între legendă și realitate*, în vol. *Nobilimea românească din Transilvania*, coord. Marius Diaconescu, Satu Mare, 1997, p. 81-82.

7 Șerban Papacostea, *Românii în secolul al XIII-lea. Între cruciată și Imperiul mongol*, București, 1993, p. 126-127.

8 Ibidem, p. 128.

9 V. Bélay, *Máramoros megye társadalma és nemzetiségei. A megye betelepüléséről a XVIII század elejétől*, Budapest, 1943, cf. Dr. Radu Popa, *Observații privind vechimea și semnificația ca izvor istoric a unor toponime maramureșene*. Extras din „Marmația” III, 1977, p. 46, nota 71.

10 R. Popa, *Țara Maramureșului în veacul al XIV-lea*, București, 1997, p. 66, 171, 240.

11 Dr. Radu Popa, *Observații privind vechimea...*, p. 46, nota 69.

12 Ioan Mihályi, *op. cit.*, p. 15.

13 Mircea Gherman, *Contribuții la genealogia Dragoșizilor*, în „Muzeul Național” III, București, 1976, p. 271.

14 Dr. Radu Popa, *op. cit.*, p. 161.

15 George-Felix Tașcă, *art. cit.*, f. 7.

16 Marius Diaconescu, *op. cit.*, p. 77-90.

găsea Biserica Ortodoxă, care admitea căsătoria băieților la vârsta de 14 ani, iar a fetelor la 12¹. De asemenea, *Rahoncz Codex*, redactat la sfârșitul secolului al XI-lea și începutul celui următor, care prezintă realități referitoare la strămoșii noștri², cuprinde și *Jurământul tinerilor blaki* din secolul al XI-lea – rostit după cuvântul mitropolitului – de noii recruți, începând cu cei de 15 ani, când erau investiți în fața crucii cu însemnele ostășești: căciula înaltă și mantaua lungă³. Deci, încorporarea în efectivele militare avea loc la vârsta de 15 ani, motiv pentru care, mulți tineri încheiau căsătorii ca, în cazul dispariției în dese războaie ale epocii, să le rămână urmași.

Referindu-se la primul Dragoș, menționat în anul 1317, unii cercetători au emis ipoteza că Dragoșștii din Bedeu și cei din Giulești descind dintr-un strămoș comun. În secolul al XIII-lea, tot teritoriul aparținuse unui singur stăpân, formând un voievodat puternic, de la care apoi, divizându-se prin moșteniri, s-a ajuns la proprietarii atestați documentar⁴. În acest sens, se presupune că *Diploma din 1317* a fost emisă la moartea voievodului Dragoș de Maramureș, cu reședința în Giulești, care a trăit între anii 1250-1317,⁵ fiind fiul unui Giula care trăia, probabil, la Giulești către anul 1270⁶.

Alți istorici consideră pe Giula din Giulești frate cu Drag și Dragoș de Bedeu. Referindu-se la Dragoș de Bedeu, Alexandru Filipașcu scria că, „moșiile lui din Maramureș au fost împărțite între frații săi, Giulea din Giulești și Drag din Bedeu”⁷. Pe temeiul acestei opinii, s-a afirmat că „Diploma din 1317 este dată lui Giula și Dragomir, fiii lui Dragoș”⁸, sau că Dragoș din Giulești a fost înnobilit în 1317 împreună cu cei trei fii ai săi: Giula din Giulești, Drag și Dragoș din Bedeu, fiind ridicați la rangul de nobili ai Regatului Ungariei⁹, adevărul este că, Giula din Giulești nu este menționat nominal în documentul respectiv. Acolo se precizează că „au fost înfățișate regelui Ludovic actele de danie din 1317, ale regelui Carol, cu privire la posesiunea satelor Giulești (Gyulafalva) și Mestecăniș (Nyires)

date lui Dragomir, fiul lui Dragoș, și celorlalți frați ai săi, confirmate și prin alte documente, așa cum recunoscuse numitul Dragomir, că acesta <Dragoș> fusese părintele său”¹⁰. Deci, *Diploma din 1317* nu confirmă existența lui Giula din Giulești, ci a dedus-o unii cercetători din cea emisă la 15 septembrie 1349. Însă, *Diploma din 1336* precizează că donațiile au fost „confirmate și prin alte documente”, or este cunoscut faptul că multe diplome regale nu s-au păstrat, fiind distruse în numeroasele invazii și chiar lupte interne dintre cnezii maramureșeni.

Diploma prin care regele Carol Robert a confirmat moșiile lui Giula din Giulești se poate înscrie în seria celor emise cnejilor maramureșeni cu ocazia diferitelor evenimente interne sau externe ale Regatului Maghiar. Dintre ele, menționăm răscoala oaspeților regali, din 1317¹¹, precum și „maltratarele” aplicate catolicilor de schismatici și tătari în Moldova, despre care regele se plânge papei, cerând ajutor pe care însă nu-l primește¹². Documentele amintesc de un comandant, viteazul Phinta care a trecut în Moldova, în vara anului 1324, unde a săvârșit „slujbe îndatoritoare și plăcute”¹³, iar în 1326 au fost luate măsuri represive împotriva maltratarelor săvârșite de moldoveni¹⁴. În aceste împrejurări, însuși regele Carol Robert de Anjou pătrunde în vara anului 1326 în Maramureș, unde are loc o întâlnire cu elita conducătoare a românilor, în frunte cu voievodul și cnejii țării. Pentru recunoașterea suzeranității Coroanei maghiare, conducătorii maramureșeni solicită, și obțin de la rege: desființarea comitatului Maramureș – înființat în anul 1300, când regele Andrei al III-lea numește primul său comite pentru Maramureș, în persoana lui Nicolae Pok din Medieșul Aurit¹⁵ – acceptarea organizării voievodatelor ca organ suprem de conducere al întregului ținut, recunoașterea proprietății nobiliare, precum și exercitarea liberă a religiei ortodoxe, fără obligația de a trece la catolicism¹⁶. Din această perioadă, este cunoscută *Diploma din 22 septembrie*

1 Ovidiu Drâmba, *Istoria culturii și civilizației*, vol. II, București, 1987, p. 180.

2 Viorica Enăchiuc, *Rahoncz Codex. Descifrare, transcriere și traducere*, București, 2002, p. XI.

3 *Ibidem*, p. 419, nota 22.

4 Mircea Gherman, *art. cit.*, p. 272.

5 George-Felix Tașcă, *art. cit.*, f. 3.

6 Idem, *Un long filon généalogique*, în „Recherches sur l’histoire des institutions et du droit” X (1985), p. 94-95.

7 Prof. Alexandru Filipașcu, *Istoria Maramureșului*, Baia Mare, 1997, p. 48; Idem, *Patronime maramureșene. Genealogia familiei de Dolha și Petrova (Nobili maramureșeni, urmași ai dacilor liberi)*, ediție îngrijită și postfață de Livia Piso-Filipașcu. Cuvânt înainte de prof. univ. dr. Ioan-Aurel Pop, București, 2003, p. 43.

8 Mircea Gherman, *art. cit.*, p. 271.

9 Aurel David, *Urmașii lui Dragoș-Vodă. Între „Legenda Meșterului Manole” și „Blestemul Mioriței”*, în „Maramureș – vatră de istorie milenară”, vol. III, Cluj-Napoca, 1997, p. 25.

10 George-Felix Tașcă, *art. cit.*, Addenda, f. 2.

11 Simion Chiș-Bloju, *Din monografia comunei Săliște de Sus*, în „Maramureș – vatră de istorie milenară”, vol. III, Cluj-Napoca, 1997, p. 414.

12 D. I. R., C. Transilvania XIV, II, p. 160.

13 *Ibidem*, p. 132-135.

14 Al. I. Gonța, *Afirmarea existenței statului moldovean în luptele dintre catolici și ortodocși până la întemeiere. Voievodatul lui Dragoș*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei” XXXVI (1960), nr. 9-10, p. 565.

15 Valer Hossu, *Maramureș – pecete de țară*, Cluj-Napoca, 1998, p. 36.

16 Simion Chiș-Bloju, *art. cit.*, p. 414.

1326,¹ prin care, românul maramureșean Stanislau Kenezs sau cneazul, fiul lui Sten (Stan), primea o moșie și alte privilegii, ca recunoștință pentru devotamentul și serviciile sale², el beneficia de unele avantaje cu caracter nobiliar, însă fără statut de nobil deplin³. De asemenea, regele Carol Robert, după campania din Țara Românească, emite mai multe diplome⁴, fiind cunoscută *Diploma din 16 februarie 1332*, dată fiilor defunctului comite Briccius de Bathor; ea amintind serviciile a doi dintre acești frați: Ioan, comite de Sălaj, și Leucus, ultimul răpus în țara invadată, fiind prima diplomă de răsplătire cunoscută, conferită de rege unor nobili participanți la campania din sudul Carpaților⁵. În anul 1346, regele Ludovic I înnoobilează pe fiii lui Stanislau, împreună cu o serie întreagă de alți cneji⁶. Deci, în această perioadă, marcată de evenimente politice și militare, regele a donat, mai mult decât probabil, o diplomă cnezială lui Giula din Giulești, la care se referă *Diploma din 1349*.

În *Diploma lui Giula* scrie, printre altele, că „moșiile lor numite Giulești, aflătoare lângă râul Maramureș, și Nireș, pe care odinioară, preînălțatul principe domnul Carol, din mila lui Dumnezeu vestitul rege al Ungariei, preaiubitul nostru tată de bună pomenire, le hărăzise aceluiași Giula pentru preacredincioasele și vrednicele lui slujbe, punând să fie arse și mistuite de foc casele lui, spre marea pagubă și pierdere a pomenitului Giula și a fiilor săi suziși⁷. Nu-i exclus ca, în dezastrul provocat de adepții voievodului Bogdan din Cuhea, să fi dispărut și documentele anterioare privind familia sa. Cazuri asemănătoare sunt cunoscute în perioada Evului Mediu; de pildă, Codrenii, a căror stăpânire este atestată în 1345, primesc o întărire ce confirmă o diplomă dată de Carol Robert, necunoscută, deci databilă „ante 1342”⁸ sau unii nobili din Apșa, care primesc în 1406 de la regele Sigismund de Luxemburg (1387-1437) o nouă donație, deoarece „li-terele lor privilegiate”, între altele și donațiile regelui Ludovic I, „s-au nimicit împreună cu casele lor prădate și arse cu ocazia invaziei moldovenilor”⁹.

Tot pe temeiul documentelor, s-a ajuns la concluzia că Giula din Giulești ar fi identic cu Sas-Vodă, fiul lui Dragoș-Vodă. Scriind despre *Diploma din 1349*, istoricul Dimitrie Onciul afirma că, „se află la 1349 un Giula fiul lui Dragoș, care a fost scos cu fiii săi, Dragoș, Dragomir, Ștefan, Tatar,

Costea și Miroslav, din moșia sa de către Ștefan, nepotul și aderentul rebelului Bogdan. Câțiva ani în urmă (1360), Dragoș, fiul acestui Giula, și mai apoi (1365) și Balc, fiul lui Sas, cu frații săi Drag, Dragomir și Ștefan sunt răsplătiți de regele Ludovic I cu mai multe posesiuni în Maramureș, pentru credincioasele lor servicii contra lui Bogdan în Moldova... Într-un document grecesc, ei sunt numiți Balitza și Dragoș. Vederat că, Drag și Dragoș este tot acel nume și aici una și aceeași persoană. Acest Drag sau Dragoș, fratele lui Balc... este de bună seamă tot același Dragoș care a fost investit de regele Ludovic la 1360 cu posesiuni maramureșene, ca și cinci ani în urmă Balc... Însă, la 1360, Dragoș este numit fiu al lui Giula, cum nu se mai află el în urmă, pe când frații Balc și Dragoș sunt numiți fii ai lui Sas. În documentul din 1349, mai aflăm pe lângă Dragoș încă și alți fii ai lui Giula, dintre care, Dragomir și Ștefan apar la 1365, ca și Dragoș, ca frați ai lui Balc și fii ai lui Sas. Ce este oare aici mai aproape decât că Giula și Sas sunt una și aceeași persoană? Coincidența tuturor acestor momente ne impune concluzia că Giula, fiul lui Dragoș, este persoană identică cu Sas”¹⁰.

Este interesantă observația istoricului Dimitrie Onciul, care adevărește înrudirea celor două personaje, Giula din Giulești și Sas-Vodă, dar autorul nu reușește să le distingă, mai ales datorită faptului că nu se încercase încă o identificare a cneazului Giula din Giulești – personajul cheie în genealogia Dragoșeștilor. El a observat în documente că, atât în familia lui Giula din Giulești, cât și în a lui Sas-Vodă, copiii au nume identice (Dragoș/Drag, Ștefan, Dragomir). Fenomenul se explică, însă, prin faptul că cei doi veri primari și-au botezat copiii cu nume preluate de la părinții și strămoșii lor comuni. Deci, nu pot fi admise, ca veridice, afirmațiile istoricului, că „Sas, al cărui nume adevărat este Giula (Iuliu)”¹¹, sau cea referitoare la o monedă, „fără inscripție și cu marca Moldovei, cap de zimbru și cu steaua între coarne..., seamănă să fie încă din timpul lui Dragoș sau al fiului său Giula-Sas”¹².

Există istoriografi care consideră pe Giula din Giulești fiul lui Dragoș-Vodă. Referindu-se la el, cercetătorul Ioan Bârlea scria că, numitul Giula sau Iuliu a primit cnezatul Giulești de la regele Carol Robert, pe râul Mara, ca donație, când probabil

1 Ioan Mihályi de Apșa, *op. cit.*, p. 6.

2 Victor Spinei, *Moldova în secolele XI–XIV*, București, 1982, p. 178.

3 Acad. prof. univ. dr. Ștefan Pascu, *Cnezi-Cnezate, Voievozi, Crainici-Crăinicii din Maramureș*, în „Maramureș – vatră de istorie milenară”, vol. II, Cluj-Napoca, 1997, p. 43.

4 Maria Holban, *Din Cronica relațiilor româno-ungare în secolele XIII–XIV*, București, 1981, p. 107.

5 *Ibidem*, p. 108.

6 Acad. prof. univ. dr. Ștefan Pascu, *art. cit.*, p. 43.

7 D. I. R., XIV, C, Transilvania, vol. IV (1341-1350), 1955, Document nr. 732, p. 501.

8 Ioan Mihályi, *op. cit.*, p. 20.

9 *Ibidem*, Documentul nr. 81, p. 143.

10 D. Onciul, *Dragoș și Bogdan fondatorii Principatului Moldovenesc*, în *Studii istorice*, p. 122-124.

11 *Ibidem*, p. 125.

12 *Ibidem*, p. 128.

Bedeul a rămas în posesia unchiului său Drag;¹ idee împărtășită și de alți istorici².

Unii cercetători consideră pe Dragoș, tatăl lui Dragomir, menționat în *Diploma din 1317*, ca fiind Dragoș Românul,³ însă, în documentul respectiv nu este atribuit lui Dragoș apelativul de „Românul”, ci scrie că satele au fost „date lui Dragomir, fiul lui Dragoș, și celorlalți frați ai săi, confirmate și prin alte documente”⁴. Referindu-se la părintele lui Giula din Giulești, Xenopol afirmă că familia cnejilor din Giulești cuprinde pe Dragoș, numit Valahul, al cărui fiu Giula a avut ca fiu pe alt Dragoș, răsplătit de rege pentru participarea la luptele din Moldova, în 1359⁵. Probabil, marele istoric a beneficiat de anumite documente care nu se mai păstrează, pe temeiul cărora face această afirmație care, în fond, este identică cu cea păstrată în Fondul familiei Rednic din Giulești. Actul emis de regele Carol Robert la anul 1317, al cărui rezumat s-a păstrat în „Registrul cu înscrierile posesiunilor nobiliare ale regelui Ludovic asupra satului Giulești”, arată limpede că este vorba de „Dragoș, fiul lui Giulea, care a fost fiul Românului Dragoș”⁶. Până la data respectivă, din documentele maramureșene cunoaștem un singur Dragoș numit „Românul”, pe Dragoș din Bedeu, viitorul voievod al Moldovei, *Diploma din 1336*, referindu-se la moșia Bedeu, precizează că este „a românilor (*valahorum*) Drag și Dragoș”⁷.

Se presupune că Dragoș-Vodă de Bedeu, din prima căsătorie a avut un fiu, pe care l-a botezat după numele bunicului, Giula. Deși tradiția folclorică susține că soția lui Dragoș a fost „de lege sască”⁸, totuși nu ar fi exclus ca, rămas văduv, să fi luat în căsătorie o locuitoare a cetății Hust, unde

presta serviciul militar, înainte de a deveni slujitor al regelui; originea germană a soției lui Dragoș este admisă și de H. Weczerka⁹. Potrivit vechiului obicei păstrat, nu numai la români, ci și la alte popoare, de a boteza primul născut cu prenumele bunicului, Dragoș și-a botezat primul fiu, Giula, după tatăl său¹⁰, iar *Diploma din 20 martie 1360* arată clar folosirea constantă a acelorași nume în cadrul familiei: Dragoș – Giula – Dragoș – Giula¹¹. Deci, se deduce că Dragomir, atestat în anul 1317, a avut mai mulți frați care nu au fost menționați nominal, iar cel mai mare, Giula, murise la data emiterii diplomei. Acest Giula a avut pe Drag și Dragoș, românii din Bedeu, iar Dragoș Românul și-a botezat primul născut după prenumele tatălui său, Giula; acesta este Giula din Giulești, cunoscut și sub numele de „Giula, fiul lui Dragoș Românul”¹².

După identificarea persoanei lui Giula din Giulești, ne vom opri puțin asupra numelui său. Documentele maramureșene indică acest antroponim sub diferite forme grafice, atât în latină, cât și în română. Textul latin al celor șapte documente, unde este menționat, îl prezintă în trei variante: Gyula¹³, Gyule¹⁴ și Gywle¹⁵. Și în limba română, numele este redat diferit: Giula, Giulea¹⁶, Ghiula¹⁷ și Gyula¹⁸. De asemenea, în alte două texte – redactate în Moldova și Polonia, respectiv între anii 1384 și 1387 – textul latin îl scrie Jula¹⁹, traducerea românească făcându-se prin Giula²⁰, iar o versiune în limba polonă îl scrie sub forma de Dzula²¹. După cum adevăresc documentele păstrate, numele Giula nu s-a bucurat de mare popularitate în onomastica maramureșeană; el rămâne familiar Giuleștenilor, unde întâlnim pe Giula din Șugatag, Giula Albu-Fejer, Giula fiul lui

- 1 Pr. Ion Bârlea, *Contribuții la istoria Maramureșului după manuscrisul fostului arhivar Gheorghe Petrovay*, Sighet – Maramureș, 1929, p. 5.
- 2 Mihai Marina, *Sighetul – cetate a dacilor și așezare a românilor*, în „Magazin Istoric” X (1976), nr. 12, p. 31.
- 3 Ștefan S. Gorovei, *Un ctitor de țară: Bogdan I*, în „Magazin Istoric” VII (1973), nr. 2, p. 38.
- 4 George-Felix Tașcă, *art. cit.*, Addenda, f. 2.
- 5 Vasile Iuga, *Dragoș-Vodă – Istorie – Note și Comentarii*, în „Maramureș – vatră de istorie milenară”, vol. II, Cluj-Napoca, 1997, p. 274.
- 6 Documentul nr. 135, pag. 43, cf. George-Felix Tașcă, *art. cit.*, Addenda, f. 2.
- 7 Ioan Mihályi de Apșa, *op. cit.*, p. 13-15, cf. Idem, *art. cit.*, Addenda, f. 3-8.
- 8 Victor Spinei, *op. cit.*, p. 309, nota 109.
- 9 *Ibidem*.
- 10 George-Felix Tașcă, *Deux localités roumaines...*, p. 140-141.
- 11 Radu Popa, *Cnezatul Marei...*, p. 12, nota 29.
- 12 Documentul nr. 135, pag. 43, cf. George-Felix Tașcă, *Giulești Maramureș...*, Addenda, f. 2.
- 13 Diploma 15 septembrie 1349, Bistrița; Diploma 12 octombrie 1355; Diploma 29 noiembrie 1355, Agria; cf. Ioan Mihályi, *op. cit.*, p. 26-27, p. 33-34, p. 35-37; Diploma 2 iulie 1360, Vișegrad, cf. D. R. H., C, Transilvania, vol. XI (1356-1360), p. 519-520.
- 14 Diploma 20 martie 1360, cf. Ioan Mihályi, *op. cit.*, p. 37-39.
- 15 Diploma 11 februarie 1364, Janich, cf. Ioan Mihályi, *op. cit.*, p. 53.
- 16 Diploma 15 septembrie 1349; Diploma 21 septembrie 1349, Sighet, cf. Ioan Mihályi, *op. cit.*, p. 26-27, p. 28-29; Diploma 2 iulie 1360, Vișegrad, cf. D. R. H., C, Transilvania, vol. XI (1356-1360), p. 519-520; Diploma 11 februarie 1364, Janich, cf. Ioan Mihályi, *op. cit.*, p. 53.
- 17 Diploma 12 octombrie 1355; Diploma 29 noiembrie 1355, Agria; Diploma 20 martie 1360, cf. Ioan Mihályi, *op. cit.*, p. 33-34, p. 35-37, p. 37-39.
- 18 I. Cav. de Puscariu, *Date istorice privitorie la familiile nobile române*, Partea II, Sibiu, 1895, p. 212.
- 19 George-Felix Tașcă, *Giulești Maramureș...*, f. 5.
- 20 *Ibidem*, f. 6.
- 21 Idem, *Deux localités roumaines homonymes...*, p. 144.

Fitze și Giula fiul lui Nan Pop¹, toți descendenți ai cneazului Giula din Giulești. Dimpotrivă, în Transilvania și Banat, numele este răspândit prin toate zonele. Astfel, între anii 1233-1239, banul de Severin era Giula, scris sub forma de Iula, Jwla sau Gyula². De asemenea, o cercetare a Capitlului Transilvaniei arată, în urma unei plângeri din 6 noiembrie 1353 a nobilului Toma din Reghin, că Iacob, fiul lui Vyd, castelanul de Ciceu, a trimis pe românii săi și pe cnejii, anume Petru fiul lui Mihail, Iula, precum și alți oameni de rând, ce țin de acea cetate, asupra domeniilor din Cuzdrioara și Chirău pe care le-a jefuit, iar la 15 mai 1366, Desideriu, din familia Vas de Țaga, a trebuit să jure că nu din porunca sa au năvălit cneazul Ladislau și voievodul Giula din Mihăl asupra moșiei Chesa (Kywhaza) a lui Ladislau din Iclod, unde au săvârșit mari stricăciuni și pagube³.

Deși, după fonetism și grafie, s-ar crede că numele Giula este specific maghiar, totuși el este peceneg de origine, având semnificația de comandant sau căpetenie militară și socială⁴. În limba maghiară, cuvântul Gyula are două semnificații: ca nume propriu, este echivalentul latinescului Iulius (Iuliu), iar ca substantiv comun, înseamnă „comandant” sau „căpetenie”, așa cum a fost preluat de unguri, prin filiera românească, de la pecenegi, în secolul al IX-lea⁵.

Specialiștii în lingvistică au constatat că numele Giula este strâns legat de toponimul „Alba Iulia”⁶. Voievodul Gyla (Gyula, Giula, Iula), stăpân al întregului teritoriu din Ultrasilvania – cum relatează Annonymus – s-a opus expansiunii maghiare, dar a fost înfrânt, iar țara sa, avându-și probabil capitala la Alba Iulia, a fost ocupată de maghiari. Prin secolele XIII–XIV, când limba latină medievală a pătruns în cancelariile Transilvaniei, numele Gyula (Iula) s-a transformat în cea de a doua particulă a numelui orașului Bălgrad, Iulia; *alba* fiind traducerea slavonismului *bāl*, în limba română, adică *alb*, născându-se astfel actual toponim: Alba Iulia⁷.

Numele particular de Giula în onomastica maramureșeană, anterioară secolului al XIV-lea, a atras atenția istoricilor. În acest sens, Ștefan Pascu scria că Transilvania a avut trei voievozi care au purtat numele de Giula: în 1002, era Giula „cel Tânăr”;⁸ în anii 1201 și 1214, alt voievod purta acest nume, iar între 1229-1231, era tot un Giula, „dar nu

se poate afirma că cei doi ultimi voievozi proveneau din Giulești, pentru că sunt menționați ca venind din Alba Iulia și din Solnoc”⁹, opina profesorul. Aici, cred că problema trebuie abordată invers: „din Alba Iulia și Solnoc”, s-a trecut în Maramureș. Probabil, evenimentul a avut loc în timpul invaziei tătarilor, din anul 1241, care nimicesc Imperiul cuman și invadează Ungaria, pustiind-o de-a lungul și de-a latul, însă n-au pătruns în Maramureș unde s-au adăpostit mulți români refugiați din satele lor¹⁰. Din această cauză, nu ar fi exclus ca acest Giula din Giulești să fie un urmaș al voievozilor Giuleșteni de la Alba Iulia, care s-au retras din fața năvălitorilor în munții Maramureșului, continuându-și viața normală.

Pentru susținerea afirmației, că Giula din Giulești ar fi urmașul Giuleștenilor din Alba Iulia, există dovezi suficiente de concludente. Istoricii vorbesc de Giula cel Bătrân, fondatorul satului Giulești. În aceste circumstanțe, se pune întrebarea: cât de „bătrân” era Giula cel Bătrân? Apelând tot la cercetările academicianului Ștefan Pascu, constatăm că, tratând despre primele atestări documentare din Maramureș, istoricul întocmește lista celor dintâi cnej maramureșeni; printre ei se numără și Dragoș, fiul lui Giula, menționat într-un act din anul 1282, în calitate de martor la o hotărnicire¹¹. Presupunând că Dragoș avea aproximativ 40 de ani, el trebuia să se fi născut în preajma anului 1242, iar tatăl său, Giula, în jurul anului 1222.

Despre un voievod transilvănean, numit Giula, relatează și Ioan cavaler de Pușcariu; el menționează pe „Leustachius vel Eustachiu, voievodul Transilvaniei 1182”, care a avut pe „fiul său Gyula voievod 1230-1235”. Autorul face legătura cu voievozii maramureșeni, despre care zice că, „un alt Gyula a avut pe Dragoș românul nostru din Maramureș, 1359”¹². Într-adevăr, prima mențiune scrisă se păstrează într-un document al regelui Bela al III-lea (1172–1196), din anul 1176, care se referă la voievodul „Leustachios al Transilvaniei”, stăpânul unui voievodat ce se întindea pe valea Mureșului¹³. Deci, pe temeiul celor afirmate de mari istorici, se poate conchide că „bătrânul Giula” descindea din voievodul transilvănean Eustachie, atestat documentar în anul 1176.

Se observă, deci, că numele Giula este mai vechi, făcând legătură chiar cu voievodul Gelu. La

1 Alexandru Filipașcu, *Patronime maramureșene...*, p. 36.

2 Maria Holban, *op. cit.*, p. 57, nota 27.

3 *Ibidem*, p. 274.

4 Radu Popa, *Observații privind vechimea...*, p. 49-50.

5 George-Felix Tașcă, *Giulești Maramureș...*, f. 6.

6 Gheorghe Anghel, *Alba Iulia: două milenii de existență*, în „Magazin Istoric” IX (1975), nr. 5, p. 18.

7 *Ibidem*, p. 20.

8 Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, I, ed. a II-a, 1972, p. 67.

9 *Ibidem*, p. 147.

10 Prof. Alexandru Filipașcu, *Istoria Maramureșului*, p. 35.

11 Acad. prof. univ. dr. Ștefan Pascu, *art. cit.*, p. 54.

12 I. Cav. de Pușcariu, *op. cit.*, p. 212.

13 Sergiu Columbeanu, „Țări”, *cnej și voievozi*, în „Magazin Istoric” VII (1973), nr. 8, p. 52.

începutul secolului al X-lea, în Transilvania, pe lângă alte ducate, este menționat și cel al lui Gelu, „ducele valahilor”¹. Ducatul său se întindea din părțile Someșului² până la Mureș³, fiind populat de români și slavi, creștini de credință ortodoxă. Recentele cercetări arheologice efectuate în raza comunei Dăbâca din județul Cluj, fosta sa reședință, au descoperit temeliiile a șase biserici, uneori suprapuse; cele mai vechi datează din secolul al X-lea⁴. Aici a existat, prin secolele IX-XI, un scaun episcopal ortodox român, cu ierarh adus de la Patriarhia din Constantinopol, datorită legăturilor voievodului Gelu cu Imperiul bizantin⁵. După anul 900, când ungurii, stabiliți în Panonia, au început incursiuni de pradă și de cucerire spre Crișana, Banat, Transilvania și Maramureș⁶, a devenit o perioadă grea pentru populația sedentară din aceste locuri. Voievodatul lui Gelu se confrunta cu o situație internă precară și cu dificultățile create de popoarele năvălitoare din răsărit. În aceste împrejurări, conducătorul maghiar Tuhutum pătrunde prin Meseș, traversează Almașul, îl ucide pe Gelu și-i ocupă țara. După moartea voievodului, românii încheie, la Așchileu, un pact cu ungurii, alegând conducător pe Tuhutum⁷. Potrivit celei mai recente analize istoriografice a operei lui Anonymus, luptele voievozilor locali Menumorut și Gelu s-au desfășurat după anul 927, mai exact începând cu 934, după moartea țarului Simeon al Bulgariei (893-927)⁸.

Noul conducător al românilor din Transilvania, Tuhutum, inaugurează dinastia Ardeleană care va domni până la detronarea ei de către regele Ștefan I cel Sfânt al Ungariei (997-1038). Numele Gelu s-a păstrat în familia lui Tuhutum, al cărui nepot s-a numit Giula Seniorul, socrul regelui Ștefan I. Asemenea și strănepotul său, Giula junior, pe la anul 1002 a fost învins de Ștefan I și dus în captivitate, însă numele a trecut și la voievozii Ardealului, cum s-a observat: Gyula fiul lui Eustachie⁹.

După cum am constatat, Giula din Giulești apare prima dată menționat la 15 septembrie 1349, în *Diploma* regelui Ludovic I cel Mare. Din cuprinsul ei, aflăm că Giula avea șase copii: Dragoș, Ștefan, Tatar, Dragomir, Costea și Miroslav. Numit simplu, „fiul lui Dragoș”, este semn că tatăl său – Dragoș de Bedeu – era o persoană binecunoscută în cercurile Curții regale; la fel îl găsim și în *Scri-*

soarea voievodului Ioan, înaintată regelui la 21 septembrie 1349, din Sighet¹⁰.

Deși, în documente, Giula din Giulești nu este niciodată menționat *cnez*, nici stăpânirea sa *cnezat* sau „de drept cnezial”, totuși, marele cunoscător al cnezimii maramureșene, Radu Popa, consideră că nu există „niciun motiv pentru a-i desprinde pe Giuleșteni din categoria cnejilor, categorie de stăpâni feudali de sate din etapa prestatală a dezvoltării societății românești din Maramureș ca și din alte regiuni”. Același istoric afirmă, că „termenul de cnezat, în sens de stăpânire feudală ereditară recunoscută de Coroană, cu anumite îngrădiri, apare în actele Cancelariei regale pentru prima oară abia la 1350, iar stăpânirea de drept cnezial s-a precizat sub aspect juridic în normele din Regatul medieval maghiar abia în veacul al XV-lea, după mai bine de un secol de experiențe și de soluții diverse, adoptate de organele administrative și judecătorești”¹¹. Cnezatul, ca formă de organizare social-juridică, exista de la început, în virtutea dreptului românilor, nu al unui mandat al regelui. Dacă amestecul regelui se afirmă tot mai mult, începând cu mijlocul secolului al XIV-lea, este consecința *Decretului din 1351*, precum și obligația rezultată din el, de a se obține un act scris, emis de rege sau de un reprezentant al său oficial: voievodul sau comitele¹². În aceste condiții istorice, cnejii au preferat să fie înnobilați prin scrisori regale, primite în temeiul serviciilor făcute suveranului, adesea cu vărsarea propriului sânge. Deci, nu era vorba de o ambiție personală, cum afirmau unii, pentru a-i transforma în iobagi pe frații lor români, până atunci egali în drepturi¹³.

Primul rege al Ungariei, care impune un nou statut juridic cnezimii maramureșene și românilor în general, este Carol Robert de Anjou care, în realitate, le întărea prin scrisori regale drepturile lor anterioare¹⁴. După suirea sa pe tron, a purtat războaie timp de 16 ani pentru nimicirea puterii oligarhilor maghiari, obișnuiți să comande regelui, urmărind înfăptuirea unei națiuni mari și puternice, plan considerat realizabil prin extinderea sistemului feudal la toate teritoriile și națiunile Regatului maghiar, încât deosebirile dintre numeroasele naționalități, împărțite în cele două categorii sociale, nobili și iobagi, precum și diferențierile de sânge și de limbă dintre ele să fie eliminate prin introducerea

1 I. Cav. de Pușcariu, *op. cit.*, p. 95.

2 *Ibidem*, p. 118.

3 Ovidiu Pecican, *Arpadieni, Angevini, Români. Studii de medievistică central-europeană*, Cluj-Napoca, 2001, p. 30.

4 Ștefan Pascu, Mircea Rusu, *Cetatea Dăbâca*, în „Magazin Istoric” I (1967), nr. 8, p. 5.

5 Preot prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 1, București, 1980, p. 275.

6 Valer Hossu, *Nobilimea Chioarului*, Baia Mare, 2003, p. 8-9.

7 Idem, *Maramureș – pecete de țară*, p. 22.

8 Alexandru Madgearu, *Românii în opera notarului anonim*, Cluj-Napoca, 2001, p. 143, cf. Ovidiu Pecican, *op. cit.*, p. 29, nota 1.

9 I. Cav. de Pușcariu, *op. cit.*, p. 118.

10 *D. I. R.*, vol. IV (1341-1350), 1955, Document nr. 736, p. 505-506.

11 Radu Popa, *Cnezatul Marei...*, p. 19-20.

12 Maria Holban, *op. cit.*, p. 226, nota 36.

13 *Ibidem*, p. 228-229.

14 Alexandru Filipașcu, *Patronime maramureșene...*, p. 39.

latinei, în afacerile de stat, și prin obligarea nobililor de a îmbrățișa religia catolică. Totuși, se constată că regele Carol va acorda numeroase privilegii cnejilor din Maramureș, fără nicio știrbire a autonomiei voievodale, respectându-le tradițiile românești, juridice și religioase. Cnejii ridicați la rangul nobiliar nu sunt supuși jurisdicției funcționarilor regești, ci rămân în continuare sub autoritatea voievodului lor. Recunoscuți ca atare, nobilii maramureșeni nu sunt constrânși să îmbrățișeze religia catolică (condiție *sine qua non* în Regatul Apostolic Maghiar) ci, ca o favoare, sunt lăsați să practice religia ortodoxă, căreia îi vor aparține și urmașii lor în veacurile următoare¹.

Printre primii beneficiari ai diplomelor acordate de regele Carol Robert cnejilor maramureșeni, se numără și Giula din Giulești. Pe fondul pregătirilor de război și al campaniilor militare din Galiția și la răsărit de Carpați, regele inițiază un nou statut juridic pentru elitele cneziale din Maramureș, stimulând cererile lor de reînnoire a donațiilor, în condițiile „dreptului nobiliar”.² În diplomele emise acum, se specifică, în mod expres, apartenența etnică a privilegiatului, ceea ce a însemnat recunoașterea juridică a acestei nobilimi. După cum s-a constatat, documentul din decembrie 1336 atestă pe românii Drag și fratele său, Dragoș, tatăl lui Giula, ambii din Bedeu, vechi slujbași ai regelui. Condițiile juridice trebuiau să fie asemănătoare celor din actul eliberat urmașilor lui Stanislau din Bârsana de către Ludovic I, adică: cei doi să fie supuși judecății regelui și juzilor țării; exceptarea de la judecata regelui fusese acordată în puține cazuri de către Carol Robert, și tot el a revenit asupra unora.

Orientându-ne după *Diploma din 22 septembrie* 1326 acordată de rege cneazului Stanislau din Bârsana, se pot deduce și „prea credincioasele și vrednicele slujbe” ale cneazului Giula din Giulești, săvârșite față de Coroana angevină; printre ele, enumerăm defrișarea pădurilor, întemeierea noilor sate și popularea lor cu oameni, protejarea bunurilor regale din zona sa teritorială, strângerea dărilor și a contribuțiilor, întreținerea și protecția drumurilor, instruirea militară a bărbaților și participarea cu ei la război. Se crede că i-a lăsat în beneficiu toate datoriile și dările obștilor de pe acele moșii, pe care să le strângă după obiceiul și legea nobililor Ungariei. Deși Stanislau a primit o moșie de care urma să se folosească „după obiceiul și legea nobililor Ungariei”,

totuși, atât el, cât și pământul au fost scoși „de sub orice atârnare, judecată și dare regească”. Aceasta dovedește, o dată mai mult, situația de autonomie românească a Țării Maramureșului. Cneazul Stanislau, fiind trăitor în „legea românească” (*Jus Valachicum*), urma să fie judecat și supus unor contribuții numai de către voievodul maramureșean. Asemenea privilegii par să fi avut și cnejii din Giulești, Bedeu și Sarasău. Aceste cazuri prefigurează o altă etapă a politicii angevine, de ridicarea pe o nouă treaptă a nobilimii românești din această parte a Regatului³. Deși era socotit nobil, sau mai bine zis liber, Giula din Giulești nu era proprietarul averii donate, ci avea datoria să înființeze sate noi și să le colonizeze, apoi să strângă din venitul lor a cincisprezecea parte, din care, jumătate să o dea cetății Hust, iar cealaltă să o rețină ca răsplată pentru osteneala sa. De asemenea, mai era dator să dea un oarecare număr de ostași cu sulită, pentru apărarea cetății Hust și, la ordinul prefectului și sub comanda lui, să plece la război⁴.

În secolul al XIV-lea, feudalitatea românească din Maramureș era structurată în două categorii distincte: cnezii de sat și cnejii de vale. Cnezatul Mara era unul „de vale” sau „cnezat mare”,⁵ cuprinzând nouă sate sau nouă cnezate de sat: două cnezate de sat libere și șapte cnezate de sat, obținute în 1360 de Dragoș, fiul lui Giula, fiind condus de cnezii de obști teritoriale din această familie. Cnezatul lor cuprindea satele Giulești, Mestecăniș, Sat-Șugatag, Slatina, Hărniciești, Desești, Breb, Copăcești și Crăcești⁶, așezate de-a lungul văii Mara.

Giulești, așezat în apropierea îmbinării râurilor Mara și Cosău, este primul sat menționat în documente. Textul latin original îi redă numele prin două expresii maghiare: *Gyulafalva*⁷, care înseamnă „satul lui Giula”, și *Gyulahaza*⁸, sau „casa lui Giula”⁹. Deci, toponimul satului Giulești provine din eponimul Giula, unul dintre strămoșii cnejilor Giuleșteni, opinie susținută și de Radu Popa¹⁰. Satul n-a fost întemeiat de cneazul Giula din Giulești, întrucât documentele arată clar că pe valea Marei, înainte de el, au stăpânit tatăl și fratele său, Dragoș și Dragomir¹¹.

Documentele istorice adevăresc că, în secolul al XIII-lea, Cnezatul Mara avea centrul la Giulești, unde stăpânea Dragoș, ai cărui fii primesc *Diploma*

1 *Ibidem*.

2 Valer Hossu, *op. cit.*, p. 46.

3 *Ibidem*, p. 41-42.

4 Pr. Ion Bârlea, *op. cit.*, p. 6.

5 Radu Popa, *Cnezatul Marei...*, p. 21.

6 Acad. Prof. univ. dr. Ștefan Pascu, *art. cit.*, p. 50, nota 56.

7 Ioan Mihályi, *op. cit.*, p. 26-27, p. 33-34.

8 D. R. H., C. Transilvania, vol. XI (1356-1360), Document nr. 489, p. 519-520; Idem, C. Transilvania, vol. XII (1361-1365), Documentul nr. 383, p. 400-401.

9 George-Felix Tașcă, *Deux localités roumaines homonymes...*, p. 144.

10 *Ibidem*, p. 141.

11 Radu Popa, *op. cit.*, p. 21.

din 1317¹. În anul 1349, proprietarul acestui sat, alături de care se afla altul nou, numit Nireș, era cunoscutul cneaz Giula, fiul lui Dragoș Românul². Zona era locuită din vremuri preistorice, cum mărturisesc o serie de obiecte arheologice, aparținând epocii comunei primitive și a bronzului târziu; toporul de piatră și cele câteva fragmente de ceramică descoperite pe Gruiuț³, în centrul comunei Giulești. Deci, satul Giulești are o vechime mai mare decât începutul veacului al XIV-lea.

În general, nobilii aveau curți întărite sau case de piatră,⁴ însă majoritatea covârșitoare a nobilimii de rând poseda doar casa și curtea care, de fapt, exprimau distincția față de ceilalți săteni și ofereau condiții mai bune de locuit; ele nu asigurau însă protecție, nici împotriva cetelor armate ale unor nobili adversari, nici ale unor incursiuni din afară, constituind ținte predilecte și victime sigure ale forțelor dușmane⁵. La Giulești, cneazul Giula și-a construit reședința sau curtea sa de locuit, care îndeplinea și rolul de centru administrativ al cnezatului Mara⁶, amplasată în mijlocul satului, pe o terasă a cursului mijlociu al Marei, mărginită spre sud de valea Sărata și delimitată pe trei laturi de pante abrupte, curtea avea o poziție privilegiată, dominând de la o înălțime de aproximativ 12 m albia râului și șoseaua care trece pe latura vestică⁷.

Creștin ortodox din moși-strămoși, cneazul Giula construiește și o biserică de curte, atât pentru satisfacerea cerințelor sufletești ale familiei, cât și pe cele ale sătenilor din cnezat⁸. Situată pe o terasă, planul bisericii este vizibil acum la suprafața solului, datorită amenajărilor efectuate la sfârșitul campaniei arheologice din anul 1968⁹. Nu se cunoaște nicio imagine a ei, decât descrierea sumară a lui I. Henszlmann; acesta a văzut-o înaintea demolării, și considera că ar fi aparținut secolului al XV-lea¹⁰. Traseul semicircular al absidei altarului l-a determinat să afirme că altarul a fost adăugat ulterior, încercând pe această cale să-și justifice afirmația, deoarece altarele semicirculare sunt cu totul neobișnuite în veacul al XV-lea. Cercetările arheologice au demonstrat, însă, că temelile altarului sunt țesute

cu cele ale navei, datând deci de la începutul construcției¹¹. Ulterior s-a adăugat bisericii un turn-clopotniță, pe latura de vest a navei, precum și trei contraforturi dispuse simetric, determinate de șubrezirea zidurilor din această parte. De asemenea, s-a zidit un cavou a cărui construire a deranjat un mormânt unde s-a descoperit o monedă din timpul regelui Sigismund de Luxemburg, emisă între 1427-1437¹². Astfel, epoca la care s-au produs adăugirile descrise se încadrează între sfârșitul veacului al XV-lea și începutul celui următor. În jurul bisericii, se găsea cimitirul satului, fiind descoperite peste 100 de morminte.

Contemporan cneazului Giula din Giulești era marele feudal Bogdan din Cuhea, moștenitor, împreună cu fratele său Iuga, al celui mai mare cnezat¹³, bogat și viteaz, deține funcția de voievod al Maramureșului, între anii 1341-1343¹⁴. În această calitate, la început s-a comportat ca un vasal credincios față de regele Ungariei, după cum se deduce din participarea „stăpânilor de la Cuhea” la expedițiile lui Carol Robert, în Serbia, și din stema pe care apar crinii de aur, pe fond albastru, ca un evident favor regal, acordat înainte de 1342¹⁵. El a încercat să ridice prestigiul voievodatului său la starea și limitele teritoriale de odinioară, care se aflau între granițele dintre Ungaria, Transilvania, Galiția și Cumania¹⁶.

Ungaria dorea să înlăture Hoarda de Aur din Moldova, însă, încercările regelui Carol Robert, de a pătrunde la est de Carpați, au fost mai timide. Odată urcat pe tron, în vara anului 1342, Ludovic I cel Mare declanșează o politică expansionistă de mare anvergură, spațiul extracarpatic ocupând locul privilegiat în planurile sale¹⁷, pentru realizarea căruia încerca să adune toate forțele Regatului. În perioada respectivă, cnezatul de pe Valea Bârjavei era stăpânit de Crăciun de Bilca și familia sa, care în 1341 intrase în conflict cu feudații maghiari și cu oaspeții regali din vecinătatea moșiilor sale. Iarna dintre anii 1342-1343 îl găsește pe Crăciun implicat, împreună cu Bogdan din Cuhea, într-un conflict deschis cu fiul lui Dionisie din Kölcse, un om al regelui¹⁸.

1 Ștefan S. Gorovei, *art. cit.*, p. 39.

2 Prof. Alexandru Filipașcu, *op. cit.*, p. 91.

3 Radu Popa, *op. cit.*, p. 30, nota 94.

4 Ioan Drăgan, *Nobilimea românească...*, p. 202.

5 *Ibidem*, p. 204.

6 Ștefan S. Gorovei, *Curți și reședințe domnești*, în „Magazin Istoric” XII (1978), nr. 1, p. 25.

7 Radu Popa, *op. cit.*, p. 30.

8 Radu Popa și Mircea Zdoba, *Ctitoria cnezilor Giuleșteni. Un nou monument românesc din piatră în Maramureș*, în „Studii și cercetări de Istorie veche” tom. XX (1969), nr. 2, p. 284.

9 Radu Popa, *op. cit.*, p. 30.

10 I. Henszlmann, *A szathmári püspöki megynének Középkori építészeti régiségei* în „Archaeológiai Közlemények”, IV (1864), p. 147, cf. Radu Popa, *Cnezatul Marei...*, p. 32, nota 98.

11 Radu Popa, *op. cit.*, p. 32.

12 *Ibidem*, p. 33.

13 Ștefan S. Gorovei, *Un ctitor de țară...*, p. 39.

14 Ioan Mihályi, *op. cit.*, p. 17.

15 Ștefan S. Gorovei, *art. cit.*, p. 40.

16 Valer Hossu, *op. cit.*, p. 64.

17 Victor Spinei, *op. cit.*, p. 258-259.

18 Radu Popa, *Țara Maramureșului în veacul al XIV-lea*, ed. a II-a, București, 1997, p. 226.

În calitate de voievod, Bogdan pretindea ca toți cnejii, între care se număra și Crăciun din Bilca, să se supună ordinelor sale, potrivit vechilor rânduieli. Pregătindu-se o nouă expediție maghiară în Moldova, Bogdan n-a fost de acord cu participarea românilor, însă Ioan de Kölcse, probabil castelan al unei fortificații regale din comitatul Bereg, a forțat mobilizarea lui Crăciun. Deranjat și în drepturile de proprietate de către Ștefan, fiul lui Dumitru din Cset, cneazul Crăciun a recurs la violențe, fiind sprijinit și de Bogdan. Gestul voievodului a atras reacții dure din partea slujitorilor reginei Elisabeta; în ochii lor, voievodul din Cuhea își depășise flagrant atribuțiile și lezase autoritatea reginei, stăpâna și protectoarea supușilor de pe teritoriile respective¹. În anul 1342, Bogdan, profitând de răscoala sașilor izbucnită cu ocazia încoronării tânărului Ludovic I, organizează o răzbunare împotriva lui Ioan de Kölcse, moșiile fiindu-i devastate de maramureșeni conduși de Ștefan, fiul lui Iuga, și de rudeniile sale, fiii voievozilor din Bilca și Dolha².

Urcarea pe tron a regelui Ludovic I de Anjou, la 21 iulie 1342, găsește pe voievodul Bogdan în fața unor acuzații grave. Ancheta, ordonată de rege în anul 1343, constată vinovăția lui și a nepotului său Ștefan, pe care îi declară infideli de notorietate publică, iar pe ceilalți acuzați îi achită³, motiv pentru care, între viforosul voievod și tânărul rege s-a declanșat un conflict acerb, despre care se păstrează anumite ecouri într-un document din 21 octombrie 1343: regele îl scutea pe Crăciun din Bilca de prezentarea la procesul intentat de Ioan din Kölcse, sub acuzație că sprijinise pe Bogdan, în vremea conflictelor din iarna anilor 1342-1343⁴.

Prima expediție antitătară a avut loc în anul 1343, când regele Ludovic I trimite o armată puternică, din care făceau parte și români maramureșeni, sub comanda lui Dragoș de Bedeu. În timp ce Dragoș conducea luptele, însuși regele s-a stabilit în Transilvania pentru a-i veni în ajutor, în caz de nevoie; el conducea, însă, victorios expediția și înfrângea pe tătari, obligându-i să treacă Nistrul⁵. În anul 1344 ajunge voievod al Transilvaniei Ștefan Lăckffy (1344-1350), un feudal influent și cu puternice legături în Maramureș. Împreună cu fratele său, Andrei Lăckffy, conduce în 1345 altă expediție, încununată de succes, contra tătarilor din Moldova. Principele tătar Athlamos, cumnat al hanului și al doilea ca importanță după marele han, a fost prins și

decapitat. Dragoș-Vodă, în vârstă de aproximativ 65 de ani, primește, în 1347, conducerea formațiunii statale extracarpatică, având datoria să continue lupta contra tătarilor⁶. Față de Coroana ungurească, se afla într-o situație de dependență, dar și de autonomie⁷.

Bogdan din Cuhea, care era contra politicii duse de regele Ludovic I în ținuturile moldovenești și de sprijinirea lui de către Dragoș, inițiază realizarea unei ample coaliții pentru răsturnarea lui Dragoș, slujitorul regal. Prin intermediul nepotului său Ștefan, încercă să atragă de partea sa cât mai mulți feudali maramureșeni. *Diploma din 15 septembrie 1349* arată că Ștefan se adresase și lui Giula din Giulești și fiilor săi, dar aceștia l-au refuzat; ei nu puteau lupta împotriva tatălui și bunicului lor, Dragoș-Vodă. Refuzul a provocat o ruptură definitivă între cele două tabere, ajungându-se la ciocniri violente. Ștefan, procedând ca în cazul lui Ioan din Kölcse, îi alungă pe Giuleșteni de pe principala lor moșie și le incendiază Curtea din Giulești, „făcând lui Giula și fiilor săi... o pagubă însemnată și gravă”⁸. Ca urmare, cneazul Giula își caută dreptatea. În septembrie 1349, se afla în fața regelui, a comitelui Andrei Lăckffy și a lui Ioan, voievodul Maramureșului, la Bistrița, unde explică pricina conflictului dintre el și Bogdan, care constă în faptul că nu vrea să se alăture răzvrătitorului⁹. Ca urmare, regele dispune redactarea unei scrisori cu dispoziții, pe care o transmite voievodului.

Pentru executarea poruncii regale, voievodul Ioan al Maramureșului se prezintă la fața locului, cercetează faptele, iar la 21 septembrie 1349, înaintează regelui un raport, în care, printre altele precizează: „Noi, așadar, după cum suntem datori să dăm ascultare poruncilor voastre, am mers în Maramureș, la sus-zisele sate <și> chemând pe toți cnezii pomenitei țări și pe vecinii și megieșii lor, am trecut și am dat în stăpânire sus-zisele sate numite Giulești și Nireș împreună cu folosințele lor și cu vechile <lor> hotare, nefiind nimeni împotrivă, acelui Giulea și fiilor săi și urmașilor moștenitorilor săi, ca să le stăpânească, să le țină și să le aibă cu drept de veci”¹⁰.

După restabilirea drepturilor de moștenire asupra localităților Giulești și Nireș, Giula nu mai apare activ, inițiativele administrative și gospodărești sunt transmise întâiului său născut, Dragoș, cum adeverește *Scrisoarea* din 12 octombrie 1355¹¹. Cneazul Giula din Giulești s-a stins din viață, pro-

1 Valer Hossu, *op. cit.*, p. 65.

2 Prof. Alexandru Filipașcu, *op. cit.*, p. 46.

3 *Ibidem*.

4 Victor Spinei, *op. cit.*, p. 310-311.

5 Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor – din cele mai vechi timpuri până astăzi*, București, 1971, p. 221.

6 Ștefan Sorin Gorovei, Dragoș-Vodă și-a lui ceată..., în „Magazin Istoric” VI (1972), nr. 1, p. 5.

7 Gheorghe I. Brăteanu, *Tradiția istorică a descălecatului Moldovei în lumina nouălor cercetări*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secției Istorice”, seria III, XXVII, 1944-1945, p. 26.

8 Ștefan S. Gorovei, *Un ctitor de țară...*, p. 41.

9 Ovidiu Pecican, *op. cit.*, p. 215.

10 D. I. R., Veacul XIV, C, Transilvania, vol. IV (1341-1350), Idem, Documentul nr. 736, p. 505-506.

11 D. R. H., C. Transilvania, vol. X (1351-1355), Documentul nr. 344, p. 363-364.

babel, în anul 1368, când regele Ludovic I cel Mare poruncește din nou fiilor săi, să nu-l mai tulbure pe fratele lor Dragoș, în stăpânirea proprietăților obținute prin dania regală¹.

Dragoș de Giulești, bunicul celui care va primi numele de „Micle”, a fost unul dintre renumiții nobili ai românilor maramureșeni din secolul al XIV-lea; intrat în rândul cavalerilor, el s-a afirmat în oastea regelui Ludovic cel Mare și a condus la un moment dat contingentul de luptători din Țara Maramureșului², fiind menționat de documentele vremii între anii 1355-1374. El a fost primul născut, dintre cei șase fii ai cneazului Giula din Giulești³, primind la botez numele bunicului său Dragoș din Bedeu – viitorul voievod al Moldovei, amintit în Diploma regală din anul 1336⁴. În vremea când Maramureșul era condus de Bogdan Vodă din Cuhea (1341-1343), Dragoș era încă tânăr, fiind absent de pe scena istoriei⁵, chiar în anul 1349, rolul principal îl deținea încă tatăl său, Giula⁶.

Dragoș apare șase ani mai târziu, ca reprezentant al familiei, solicitând regelui, în numele său, al tatălui și al fraților, confirmarea celor două diplome emise în 1349⁷, primind privilegiul regal prin Diploma din 12 octombrie 1355⁸. La data respectivă, era deja o personalitate bine cunoscută, afirmată prin fapte eroice, cum rezultă din Diploma regală. Documentul, având caracter solemn, evidențiază devotamentul și vitejia maramureșeanului. După ce, regele menționează toate titlurile sale nobiliare, confirmă drepturile inalienabile ale ascendenților și descendenților lui Dragoș de Giulești, dar rezervă drepturile regale și obligația permanentă a fidelității, precum și dreptul regatului de a încasa impozitele⁹. Totodată, regele poruncește să fie stabilite mejdele proprietăților respective. Ordinul este executat de Drag din Bedeu, în fața reprezentantului Capitlului din Agria, canonicul Ioan, meșterul altarului regesc al Sfântului Ladislau¹⁰.

Pe parcurs se va dovedi că, dintre toți frații, cel mai destoinic a fost Dragoș, evidențiat în numeroase lupte, expediții militare și misiuni diplo-

matice, încredințate de rege¹¹. De obicei, documentele îl numesc „Dragoș Românul”, „Dragoș de Giulești” sau „Dragoș de Maramureș”¹², pe acest „Dragus filius Gyula filii Dragus olacus”, cum apare în diplomele regale¹³. Datorită renumelui și vredniciei sale, istoricul Aurelian Sacerdoțeanu credea că „descălecătorul” Moldovei ar fi fost chiar Dragoș de Giulești, fiul lui Giula, și nepot al altui Dragoș¹⁴. Desigur, opinia este contrazisă de documentele istorice.

Cele mai importante roluri, militare și politice, Dragoș de Giulești le-a îndeplinit în timpul lui Ludovic cel Mare. După urcarea sa pe tron, regele a întreprins o serie de acțiuni războinice dirijate dinspre Transilvania spre viitoarea Moldovă – semnalate și de Ioan de Târnava în *Cronica* sa – pentru înlăturarea dominației Hoardei de Aur și extinderea regatului la est de Carpați. Prezența regelui la Siret, în 1352, sugerează ideea că voievodatele „Moldova”, de la Obcine, și „Valahia Mică”, de la izvoarele Prutului și Siretului, au fost de curând unite, și *marca* a primit oficializarea și sigiliul propriu, cu capul de bour, ca autonomie în cadrul Regatului Maghiar¹⁵. Rolul principal, în acest proces, l-au avut Dragoș și maramureșenii, care au contribuit efectiv la organizarea administrativă, militară și cultural-religioasă a noului voievodat¹⁶.

După încheierea cu succes a campaniilor împotriva tătarilor, purtate de regalitatea maghiară cu sprijinul efectiv al maramureșenilor, românii de la sud și est de Carpați depun eforturi susținute pentru a se elibera de sub dominația angevină, mai ales că regele Ludovic era ocupat în campanii militare din apusul Peninsulei Balcanice și Europa centrală. Conflictul de lungă durată, dintre Ludovic și cele două țări a început odată cu desprinderea acestora, între anii 1359–1364, de marea arie a teritoriilor controlate de rege. Primul semn de emancipare vine în luna mai din anul 1359, când se înființează Mitropolia Țării Românești, iar voievodul Nicolae Basarab transferă centrul de legitimare superioare a puterii sale de la Curtea Regală a Ungariei la împă-

1 Ioan Mihályi de Apșa, *op. cit.*, p. 61.

2 Marius Diaconescu, *Dragoș „descălecătorul” Moldovei, între legendă și realitate*, în vol. „Nobilimea românească din Transilvania”, Satu Mare, 1997, p. 78.

3 Arhim. Veniamin Micle, *Cnezul Giula din Giulești – Maramureș*, în „Maramureș – Vatră de istorie milenară”, Cluj-Napoca, 2007, vol. VI, p. 25-51.

4 Ioan Mihályi de Apșa, *op. cit.*, p. 15, nota 2.

5 Ștefan S. Gorovei, *Un ctitor de țară: Bogdan I*, în „Magazin Istoric” VII (1973), nr. 2, p. 39.

6 Ioan Mihályi de Apșa, *op. cit.*, p. 33-34.

7 *Ibidem*.

8 Radu Popa, *Cnezatul Marei...*, p. 12, nota 29.

9 George-Felix Tașcă, *Deux localités roumaines...*, p. 142.

10 Dipl. maram. p. 35, cf. Pr. Ion Bârlea, *op. cit.*, p. 12.

11 Pr. Ion Bârlea, *op. cit.*, p. 13.

12 *Ibidem*, p. 15.

13 Ioan Mihályi de Apșa, *op. cit.*, p. 26, 27, 33.

14 A. Sacerdoțeanu, *Succesiune domnilor Moldovei până la Alexandru cel Bun. Pe baza documentelor din secolul al XIV-lea și a cronicilor românești din secolele XV–XVI scrise în limba slavonă*, în „Romano-slavica”. Istorie XI (1965), p. 227.

15 Valer Hossu, *op. cit.*, p. 60.

16 C. Cihodaru, *Observații cu privire la procesul de formare și consolidare a statului feudal Moldova în sec. XI–XIV*, „AIIAI” (1980), p. 131, cf. Vasile Iuga, *Dragoș-Vodă – Istorie – Note și Comentarii*, în „Maramureș – vatră de istorie milenară”, vol. II, Cluj-Napoca, 1997, p. 272-273.

ratul Bizanțului, iar din voievod devine domn, singurul deținător al puterii în stat¹.

Cunoscând noua orientare a voievodului Țării Românești spre centrul ortodox din Constantinopol și eliberarea de sub Coroana regatului catolic maghiar, Moldova se răscoală în același an, momentul fiind bine ales, întrucât regele sprijinea pe cel al Poloniei într-un nou război cu lituanienii, urmărind să recucerească Haliciul².

Mișcarea moldovenilor din anul 1359 a alarmat profund regalitatea maghiară, urmând confruntări dure între adepții regelui și răzvrățiții localnici; ecoul lor răzbate într-un episod relatat mai târziu de cronicarii Jan Dlugosz și Filippo Buonaccorsi Calimacus. În Cronica sa, Dlugosz vorbește despre intervenția „provincialilor unguri”³. Într-adevăr, la începutul anului 1360 (16 ianuarie - 14 februarie), când regele Ludovic se afla în Transilvania, angajat într-o expediție militară, trimite pe Dragoș de Giulești, în fruntea unui detașament armat, a cărui misiune era să aducă la ordine pe răsculați. Acțiunea s-a dovedit eficientă, Dragoș recâștigând de partea regelui numeroși români „răzvrățiți cu Bogdan”⁴. După intervenția lui Dragoș de Giulești, în dragătoria voievodală supremă a Moldovei continuă să rămână Sas-Vodă, unchiul său, cu prerogative sporite în plan politic, administrativ, economic și judecătoresc⁵.

În urma expediției victorioase din Moldova, Dragoș de Giulești este răsplătit, împreună cu fiii săi, Giula și Ladislau, de către regele Ludovic cel Mare, pentru purtarea lor vitejească și meritele câștigate în diverse expediții, dar „mai ales în restaurarea țării noastre moldovene”, cum recunoaște Diploma emisă la 20 martie 1360⁶. Datorită „restaurării” voievodatului Moldovei, prin intervenția lui Dragoș de Giulești, toate cronicile românești consideră că „descălecatul” s-a petrecut în anul 1359⁷. De asemenea, istoricii sunt de acord că statul Moldova a fost întemeiat de un voievod român din Maramureș, însă diferă cu privire la persoana descălecătorului, cum și asupra timpului său, și nu mai puțin în privința modului cum s-a produs descălecatul⁸. Coincidența de nume a lui Dragoș din Giulești și a lui Dragoș din Bedeu, fiecare cu „descălecatul” și partea sa de participare la procesul îndelungat și com-

plicat al devenirii Moldovei ca stat, a creat legenda „descălecării” de către unul și același personaj, care ar fi și domnit începând cu acest an⁹.

Vitejia lui Dragoș din Giulești a fost probată în împrejurări multiple și repetate, dar dintre toate, cea mai răsunătoare a fost intervenția din Moldova. Spre gloria sa, în acel moment de cumpănă, a reușit, procedând „cu veghetoare grijă” și „neobosită strădanie”¹⁰. Prin acțiunea sa, Dragoș avea deschise toate drumurile spre titlul de noblete. În Maramureș, înnobilarea cnejilor însoțea aproape totdeauna o confirmare de *novae donationis titulo* a posesorilor lor ancestrali. De exemplu, la 20 martie 1360, regele Ludovic confirmă, ca nouă donație, lui Dragoș, șase posesiuni familiale, ca recompensă pentru serviciile aduse Coroanei¹¹. De aici, se vede că, Dragoș și din Giulești nu erau oameni simpli, ci adevărați cnej, înzestrați cu alese însușiri nobile. În Diplomă, se spune, printre altele: „Am hărăzit sus-numitului Dragoș și, prin el, lui Gyula și Lad, fiii săi, și oricăror moștenitori și urmași ai lor în temeiul unei danii nouă a Noastră, ca un fel de răsplată cuvenită slujbelor <sale>, niște sate românești ale Noastre..., să le țină și să le aibă pe veci și nestrămutat... Și <mai> poruncim și hotărâm cu regească putere, ca zisul Dragoș și fiii săi și moștenitorii lor să se bucure și să se folosească pe vecie, dimpreună cu numitele sate ale lor, de întreaga acea însușire de nobil, de care se știe că se folosesc și ceilalți nobili adevărați dintâi și firești ai țării Noastre, care luptă sub steagul regesc”. Urmează semnăturile tuturor demnitarilor regali, care participau la asemenea acte solemne¹².

La 2 iulie, în același an 1360, regele Ludovic se îngrijește de justa hotărnicie a domeniilor dăruite lui Dragoș, „spre a nu se aduce prejudicii altora”¹³. În acest sens, se efectuează o anchetă a Dealului Mijlociu, colina ce separă domeniile regale din Baia-Sprie, precum și cele din Oaș ale magistrului Simeon fiul lui Mauriciu, de posesiile atribuite lui Dragoș. Regele voia ca această colină să nu producă, prin poziția ei, nici un inconvenient în libera stăpânire a lui Dragoș și ai săi, în timpul vieții lor. Importanța acestui act rezidă chiar în atitudinea foarte circumspectă a regelui, care nu voia să cauzeze neplăceri titularilor proprietăților învecinate¹⁴. Și totuși, ele au apărut.

1 Dr. Șerban Papacostea, *Țările române în lumea europeană a veacului XIV*, în „Magazin Istoric”, 1980, nr. 4, p. 6.

2 Ștefan S. Gorovei, *art. cit.*, p. 42.

3 J. Dlugosz, *Annales seu cronicae Incliti Regni Poloniae*, IX, 1970, p. 300, cf. Valer Hossu, *640 de ani de la descălecarea voievodului Bogdan și întemeierea statului independent Moldova*, în „Maramureș – vatră de istorie milenară”, vol. V, Cluj-Napoca, 2004, p. 54, nota 8.

4 Ioan Mihályi de Apșa, *op. cit.*, p. 37.

5 Valer Hossu, *640 de ani de la descălecarea...*, p. 56.

6 Ștefan S. Gorovei, *art. cit.*, p. 42.

7 Constantin C. Giurescu – Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor din cele mai vechi timpuri și până astăzi*, București, 1971, p. 220.

8 D. Onciul, *Dragoș și Bogdan, fondatorii principatului moldovenesc*, în „S. I.” I, p. 89.

9 Valer Hossu, *art. cit.*, p. 56.

10 Ovidiu Pecican, *op. cit.*, p. 90.

11 Dan Gr. Pleșia, *La noblesse roumaine de Transylvanie. Structure et évolution*, în „R. R. H.”, XXVI (1987), nr. 3, p. 208.

12 D.R.H. – C. Transilvania, vol. XI (1356–1360), București, 1981, Document nr. 465, p. 483-484.

13 George-Felix Tașcă, *Giulești Maramureș...*, f. 5.

14 Idem, *Deux localités roumaines homonymes...*, p. 143.

În perioada respectivă, comite al Maramureșului era Benedict Himfy, o figură malefică pentru români, așa cum îl caracterizează întreaga sa activitate de baron hrăpăreț și cotropitor. În timp ce era comite al Timișului, practica jocul de pândă și provocare¹, depozitând abuziv cnezimea română în favoarea sa și a fraților săi; ajuns ban al Bulgariei, determină conflictul dintre Țara Românească și Ungaria², folosește agitațiile unor elemente din marea boierime, nemulțumite de guvernarea domnului român³, pe care le îndeamnă la învrăjbire împotriva lui. La fel procedase și în Maramureș, amestecându-se în viața românilor de acolo⁴, în centrul cărora se afla Dragoș de Giulești, al cărui prestigiu dobândit în fața regelui, născuse o ură înverșunată în sufletul invidios al comitelui.

În urma unui conflict, provocat de locuitorii orașelor Baia-Sprie și Baia Mare, prin încălcarea proprietăților lui Dragoș de Giulești, Benedict Himfy recurge la o intrigă perfidă, reclamându-l la rege pentru a-i diminua prestigiul. Măsurile de apărare ale propriilor moșii devin motive pentru comite ca să-l acuze pe Dragoș de răzvrătire, mai ales că atunci erau dese asemenea manifestări în Maramureș. Se cunoaște cazul lui Crăciun, care s-a împotrivit unor imixtiuni ale oamenilor regelui în zonă, apoi al lui Bogdan din Cuhea; alături de ei, întâlnim pe Stan zis Albul din Ozon, unde era ușor de încadrat și Dragoș de Giulești cu familiarii săi⁵. În orice caz, din punctul de vedere al comitelui, manifestările lui Dragoș nu puteau fi decât fapte menite să-l scoată pe el și pe însoțitorii săi în afara legii⁶.

Nereușind să-l discrediteze pe Dragoș de Giulești în fața regelui, comitele Benedict Himfy apelează la orașeni să-l ajute, îndemnându-i să-i adreseze o scrisoare pe care să o prezinte regelui ca dovadă că afirmațiile sale sunt adevărate. În denunțul lor, învinuiesc pe Dragoș de tot felul de samavolnicii ce trebuiau să atragă după sine sancțiunile cele mai grave. În scrisoare, citim: „Am scris nobleței voastre într-o scrisoare că Dragoș Românul – așa precum s-a lăudat pe față și chiar fără rușine – este vinovat și a fost învinuit pe bună dreptate dimpreună cu prietenii săi de multe samavolnicii și neîngăduite prădăciuni, și de felurite jafuri, de furturi de cai și de uciderea multor oameni de-ai noștri, ba chiar că pomenitul Dragoș a și spus că nimeni altul afară de

dânsul și de prietenii săi n-ar trebui să fie învinuiți de aceste fapte rele; dar, fiindcă ne-ați scris nouă că numitul Dragoș, când i s-au pus în sarcină astfel de lucruri, le-a tăgăduit înaintea domnului nostru regele, <noi v-am scris că> vă vom da și v-am dat o scrisoare de încredințare dată de zisul nostru domn regele, că toate acele fapte, prin care noi vi l-am arătat pe Dragoș ca vinovat, sunt, pe cuvântul nostru de cinste, adevărate și fără nicio minciună. Vă cerem <dar> cu supunere ca toate acestea să binevoiți a le arăta în numele nostru domnului nostru regele așa precum vi le-am arătat în scrisoarea noastră împotriva lui Dragoș”⁷. Scrisoarea avea rostul să confirme acuzațiile anterioare, de aceea se presupune că cel care învinuise pe Dragoș în fața regelui a fost însuși Benedict, iar scrisoarea să fie trimisă ca răspuns la arătarea insuccesului său din lipsa de dovezi sigure⁸.

Învinuirea menționează și lauda făptașului că toate „prădăciunile și bântuilele” s-ar datora numai lui și prietenilor săi. În fond, se constată conflictul dintre două autorități suprapuse: una tradițională, românească, exercitată în virtutea autonomiilor în vigoare încă, cealaltă regală (comitatensă), având tendința de a o înlocui pe prima⁹. De aici, se observă și mai bine manevra lui Himfy de a discredita o personalitate capabilă să păstreze oarecare independență față de autoritatea comitatului¹⁰. Altfel, Dragoș nu le-ar fi asumat cu atâta curaj, ci s-ar fi rușinat de ele. Rezultă, deci, că el și familiarii săi își apărau în fața „oaspeților” din cele două localități, vechile lor drepturi pe care aceștia, în virtutea propriilor privilegii, le nesocoteau¹¹.

Deși acuzat de jafuri, omucideri și asumarea trufașă a vinei, pentru toate acestea Dragoș de Giulești nu va fi dizgrațiat, cum ar fi fost normal, ci va dobândi noi imunități¹², bucurându-se în continuare de încrederea regelui¹³. Unii istorici sunt convinși că Dragoș nu s-a făcut vinovat de faptele pentru care îl pârâseră oaspeții, ei fiind instrumentați de Benedict Himfy pentru denigrare¹⁴. Din această cauză, „activitatea lui Benedict Himfy în Maramureș și în regiunile învecinate a fost de scurtă durată, iar plecarea lui de aici s-a produs poate și în legătură cu conflictele sale cu cnejii români înnobilați”¹⁵.

Regele Ludovic nu l-a dizgrațiat pe Dragoș de Giulești, întrucât avea nevoie de serviciile lui. În

1 Maria Holban, *op. cit.*, p. 204.

2 *Ibidem*, p. 209.

3 *Ibidem*, p. 138.

4 *Ibidem*, p. 209.

5 Ovidiu Pecican, *op. cit.*, p. 156.

6 *Ibidem*, p. 93-94.

7 D. R. H. – C. Transilvania, vol. XII (1361-1365), București, 1985, Document nr. 2, p. 2-3.

8 Maria Holban, *op. cit.*, p. 210-211.

9 Ovidiu Pecican, *op. cit.*, p. 96, nota 1.

10 (Doc. 118, din 1361-1362), cf. Maria Holban, *op. cit.*, p. 300.

11 Ovidiu Pecican, *op. cit.*, p. 132.

12 *Ibidem*, p. 91-92.

13 Maria Holban, *op. cit.*, p. 210-211.

14 *Ibidem*.

15 Radu Popa, *Țara Maramureșului...*, p. 199.

zonele controlate de Coroana maghiară se produceau evenimente care îngrijorau regalitatea¹. Moldova, pe care o pacificase odinioară Dragoș de Giulești, era din nou în fierbere², deci, veni momentul să se apeleze iarăși la ajutorul lui³. A doua răzvrătire a moldovenilor s-a petrecut în anii 1362-1363, când Bogdan și căpeteniile populației locale au izgonit pe voievodul Balc, fiul lui Sas-Vodă⁴. Rezistența opusă de moldoveni, conduși de Bogdan-Vodă, a fost atât de înverșunată, încât regele a fost nevoit să apeleze la „iscusita vrednicie” diplomatică a lui Dragoș de Giulești, aflat în oastea sa, pentru încheierea unei păci de compromis⁵. În aceste împrejurări, regele Ludovic cel Mare îl trimite ambasador al său la Bogdan, eveniment petrecut spre sfârșitul anului 1362⁶.

În urma tratatelor diplomatice, desfășurate într-un cadru dificil – să nu uităm că ambasadorul regelui era fiul lui Giula care înfruntase odinioară pe fiorosul Bogdan-Vodă – Dragoș de Giulești reușește să obțină de la Bogdan o declarație de recunoaștere simbolică a suveranității regale. La rândul său, Bogdan este recunoscut „voievod al Moldovei”, asigurându-și totodată „protectorul” său de revenirea pe calea „statornicei credințe” și de respectarea averilor fiilor lui Sas, moștenite după tatăl lor⁸.

Răsplata succesului diplomatic al lui Dragoș de Giulești s-a concretizat la 11 februarie 1363, prin confirmarea regală a proprietăților conferite în anul 1360⁹, răsplătindu-l din nou „pentru faptele lui de credință și pentru credincioasele sale slujbe”, rezervând numai pe seama lui stăpânirea satelor pe care, până atunci, le deținea în devălmășie cu frații săi¹⁰. Deci, Dragoș n-a fost dizgrațiat, cum ar fi fost normal pe urma învinuirilor aduse de orășeni, ci dimpotrivă, dobândește noi imunități la 11 februarie 1363, confirmate la 1 septembrie 1364¹¹. Noua confirmare va păstra datele anterioare, semn că Dragoș era încă activ în încercarea de a readuce sub ascultare o Moldovă grupată de acum în jurul lui Bogdan de Cuhea¹².

După victoriile militare și diplomatice obținute în Moldova – adevărate servicii aduse regalității – Dragoș de Giulești este ridicat, ca recompensă, la rang nobiliar și obține, în plus, moșiile regești Slatina, Breb, Copăcești, Desești, Hărnicești și Sat-Șugatag, cu titlul de donație nouă, cu toate drepturile crăiești pe seama sa și a fiilor săi¹³. Devenind nobil de a doua generație, avea dreptul să avanseze la slujbe mai înalte, fiind numit demnitar la Curtea regală și comandant de expediție¹⁴. Curtenii regali erau nobili apropiați ai suveranului, care serveau la Curte sau în misiuni, fiind scutiți de vămi și subvenționați¹⁵. Curtea regală reprezenta nivelul suprem al puterii și administrației de stat. Regele era înconjurat și sfătuit de către Consiliu regal, compus din reprezentanți ai aristocrației laice și bisericești. Laicii formau două categorii: demnitarii sau baronii și consilierii, membri ai Consiliului fără dregătorii. Din rândul baronilor făceau parte, în ordinea importanței: palatinul, „viceregi”, adică dregătorii unităților teritoriale autonome, ca voievodul Transilvaniei, banul Slavoniei, banul Croației și Dalmației, banii de Mačva și Severin; judecătorii (judele Curții) și dregătorii Casei regale: marele ușier, marele stolnic – demnitate ocupată de Dragoș de Giulești – urmat de marele paharnic și marele comis¹⁶. Ridicat în funcție la nivelele superioare ale nobilimii, el va purta îmbrăcămintea specifică poziției sociale, identică la înfățișare ca a oricărui nobil din regat de aceeași condiție¹⁷.

Nobilul Dragoș de Giulești își va stabili reședința sa permanentă la Șugatag, <Zalatina>, localitate ce apare totdeauna în fruntea celorla șase „villas nostras Olachales” de pe Valea Marei¹⁸. În anul 1374 este numit „homo regius” sau „om împărătesc”¹⁹, adică om de mărturie sau de încredere al regelui, demnitate ce-i acorda puteri regale incontestabile, în exercitarea funcției sale²⁰. Aceasta era una dintre obligațiile caracteristice ale nobilimii mici și mijlocii de a participa, împreună cu oficialul din partea autorității notariale – convent, capitlu și,

1 Ovidiu Pecican, *op. cit.*, p. 93-94.

2 *Ibidem*, p. 164.

3 *Ibidem*, p. 87-88.

4 Cf. Vasile Iuga, *art. cit.*, p. 272-273.

5 Hurmuzaki, *Documente*, I, 2, p. 61; Ioan Mihályi de Apșa, *op. cit.*, nr. 19, p. 37; *Documenta valachorum*, p. 114, cf. Aurel David, *Urmașii lui Dragoș Vodă. Între „Legenda Meșterului Manole” și „Blestemul Mioriței”*, în „Maramureș – vatră de istorie milenară”, vol. III, Cluj-Napoca, 1997, p. 28, nota 49.

6 D. R. H., C, Transilvania, vol. XI (1356-1360), București, 1981, nr. 460, p. 477.

7 Radu Popa, *op. cit.*, p. 245-246.

8 Al. Filipașcu, *Voievodatul Transilvaniei*. Extras din revista „Transilvania”, anul 76, nr. 3-4, Sibiu, 1945, p. 23.

9 Ovidiu Pecican, *op. cit.*, p. 145-146.

10 D. R. H., C – Transilvania, XII, doc. 236, p. 225-226.

11 Ovidiu Pecican, *op. cit.*, p. 91-92.

12 *Ibidem*, p. 105.

13 Ioan Mihályi de Apșa, *op. cit.*, p. 37.

14 Valer Hossu, *Maramureș...*, p. 62.

15 Ioan Drăgan, *art. cit.*, p. 354.

16 *Ibidem*, p. 353.

17 *Ibidem*, p. 194.

18 Valer Hossu, *op. cit.*, p. 68.

19 Pr. Ion Bârlea, *op. cit.*, p. 15.

20 *Ibidem*, p. 3.

mai rar, magistratul comitatului – la îndeplinirea unor mandate regale de hotărnicire, punere în stăpânire, citații etc.¹, ea pretindea anumite condiții de competență și onorabilitate². Printre atribuțiile sale, avea obligația să stabilească hotarele averilor, umblarea (călcarea) acestor mejde și citațiunile la procesele de la tribunalele regești; rezultatul îl expunea apoi în auzul delegatului Capitlului sau al Conventului la reședința acestui capitlu sau convent; aceștia trimiteau apoi raport scris regelui, „nadorişpanului” sau „ország birăului”³.

Documentele pomenesc ultima dată pe nobilul Dragoș de Giulești în 1374. Data morții nu i se cunoaște cu siguranță, dar constatăm că în anul 1384 este pomenit ca „de odinioară”, fiind deja mort⁴.

Deși s-a afirmat că Dragoș de Giulești⁵, în perioada când a deținut funcția de mare demnitar la Curtea regelui maghiar, a favorizat pătrunderea catolicismului în rândul ortodocșilor maramureșeni, documentele nu adevăresc aceste fenomene. El și-a păstrat credința ortodoxă, primită în familie; tatăl său, cneazul Giula, avea la curtea din Giulești biserică de rit răsăritean, unde slujea fiul său, Miroslav preotul, fiind recunoscut ca cel mai vechi preot ortodox atestat de documentele maramureșene⁶. De asemenea, Dragoș a fost bunicul liber-baronului Ioan Micle de Șugatag⁷, care și-a păstrat credința ortodoxă și legea strămoșească, la fel ca și numeroșii săi descendenți din vremea noastră.

Documentele arată că nobilul Dragoș de Giulești a avut patru urmași: trei fii, Giula, Lad sau Ladislau și Costea, și o fiică, numită Stana⁸.

Al doilea fiu al nobilului Dragoș de Giulești a fost Lad sau Ladislau, nume ce înseamnă Vladislav⁹ sau Vasile, din care descinde familia Micle¹⁰. Prima sa menționare documentară apare în Diploma din 20 martie 1360, prin care regele Ludovic I a „hărăzit sus-numitului Dragoș și, prin el, lui Gyula și Lad, fiii săi, și oricăror moștenitori și urmași ai lor ... să se bucure și să se folosească pe vecie, dimpreună cu numitele sate ale lor, de întreaga acea însușire de nobil”¹¹.

Despre Lad sau Ladislau nu mai avem alte

informații, până la 16 martie 1384, când magistrul Farcaș, vicecomite al Maramureșului, atestă că preotul Miroslav, Dragomir și Ștefan, fiii lui Giula, se judecă cu Ladislau, fiul lui Dragoș, pentru un brâu rămas de la moșul lor, împodobit cu aur și pietre scumpe, având o valoare foarte mare, fiind evaluat la suma de 26 florini aur. În urma cercetărilor, au recunoscut că Ladislau deține cu drept acest brâu din partea tatălui său¹². Brăul aparținuse moșului lor, deci lui Dragoș-Vodă, distincție caracteristică vitejilor sau cavalerilor Curții regale. Probabil, Dragoș l-a primit de la rege când era „servientes regis”, adică slujitor regal, pentru meritele sale de vitejie, sau servea pentru atârănarea sabiei. Dragoș-Vodă a lăsat brăul primului său născut, Giula din Giulești, care la rândul său îl lasă lui Dragoș, iar el, lui Ladislau, întrucât fiul său cel mare rămăsese în Moldova. În anul 1389, Ladislau nu mai era în viață, lăsând în urma sa patru orfani mici, numiți: Nicolae Micle, Ivanca, Mihai și Gheorghe.

Fiul cel mare al lui Ladislau, a primit la botez numele Nicolae, fiind cunoscut și sub numele de „Micle din Șugatag”. Ioan Mihályi scria că, „este probabil, ca descendenții familiei numiți <din Șugatag> să fie urmașii lui Ștefan sau chiar ai lui Dragoș, Nicolae din Șugatag fiind atestat ca revendicând împotriva lui Ioan din Giulești satele de pe valea Marei, datorite Giuleștenilor de regele Ludovic”¹³. Tratat despre Nicolae Micle, istoricul Ioan Bârlea conchidea: „Cu toată imprecizia documentului din 1419, referirea la una din diplomele regelui Ludovic ne asigură că și nobilii din Șugatag sunt descendenți ai aceleiași familii”¹⁴, adică a lui Dragoș de Giulești. Autorul avea dreptate; diploma din 26 mai 1435 îl atestă pe „Mykle filio Ladislai filij Dragus de Swgatagh alias ade Gywlafulwa”, adică <Micle fiul lui Ladislau fiul lui Dragoș din Șugatag alias din Giulești>, proprietar al unor părți din Desești¹⁵. Tot el scria că pe Micle, „odinioară îl numeau și Nicolae, ba câteodată se numea și Mihai”¹⁶. Prima afirmație am demonstrat-o, fiind traducerea în maghiară a antroponimului Nicolae, însă a doua nu corespunde realității, întrucât Nicolae avea un frate numit Mihai, atestat documentar.

1 Marius Diaconescu, *art. cit.*, p. 82.

2 Ioan Drăgan, *art. cit.*, p. 277.

3 Pr. Ion Bârlea, *op. cit.*, p. 3-4.

4 *Ibidem*, p. 15.

5 Arhim. Veniamin Micle, *Nobilul Dragoș de Giulești, strateg militar și diplomat iscusit*, în „Maramureș – Vatră de istorie milenară”, Cluj-Napoca, 2011, vol. VII, p. 69-84.

6 Preot prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 1, București, 1980, p. 272.

7 Arhim. Veniamin Micle, *Liber baronul Ioan Micle de Șugatag*, în „Maramureș – Vatră de istorie milenară”, Cluj-Napoca, 2007, vol. VI, p. 87-102.

8 Pr. Ion Bârlea, *op. cit.*, p. 15-16.

9 Maria Holban, *op. cit.*, p. 234-235.

10 Valer Hossu, *Nobilimea Chioarului*, p. 43.

11 Ioan Mihályi de Apșa, *op. cit.*, doc. 19, p. 37-40.

12 *Ibidem*, doc. 49, p. 81.

13 *Ibidem*, doc. 136, p. 238-239.

14 Radu Popa, *op. cit.*, p. 16.

15 Ioan Mihályi de Apșa, *op. cit.*, doc. 172, p. 295-296.

16 Pr. Ion Bârlea, *op. cit.*, p. 23.

Prima oară apare Nicolae Micle într-un document din anul 1419, când subprefecții județului Maramureș, Lucskai Bánó András, Guthy András și Kemény László, precum și cei patru pretori, l-au introdus în averile comunelor: Slatina, Breb, Desești, Copăcești, Hărnicești și Șugatag, fără ca să se împotrivescă cineva, deoarece potrivit lui său, Ioan din Giulești, văr primar cu tatăl său Ladislau, n-a reușit să prezinte scrisorile de donație, ca mărturie a dreptului său asupra comunelor menționate și, astfel, Micle a fost introdus în averile donate de regele Ludovic I, în anul 1360. La 9 august, același an, magistrul comitatului adevărește că, în urma mandatului regelui Sigismund de Luxemburg, Nicolae din Șugatag a fost introdus în moșiile amintite¹.

Nicolae Micle este menționat și într-un document din anul 1421, când ajunge la înțelegere cu același Ioan și lasă în posesia lui toată averea comunei Copăcești, jumătate averea din Doroslău și partea averii sale din Giulești, iar moșia comunei Hărnicești rămâne întreagă în posesia sa². La 26 mai 1435, Nicolae Micle înapoiază lui Petru Gherheș din Sarasău, nepot după mamă al lui Dragoș din Giulești, părțile ce i se cuvin din moșiile Slatina, Breb, Desești, Șugatag, Giulești și Valea Mare³, iar la 30 mai 1435 are proces cu același Petru, privind moștenirea dobândită de mătușa sa Stana, prin intervenția lui Costea la regina Maria, din anul 1389⁴. La 13 aprilie 1439, nobilii din Giulești sunt somați să restituie lui Nicolae din Șugatag moșia Hărnicești. Documentul constituie ultima mărturie despre Nicolae Micle care, probabil, în această perioadă s-a stins din viață⁵.

Nicolae Micle a avut trei fii: Gheorghe, Giulia și Ioan. Ultimul s-a afirmat ca o personalitate marcantă a Maramureșului, impunându-se în viața socială și militară a epocii. El s-a evidențiat ca mare proprietar funciar, viteaz în războaie și înzestrat cu alese calități morale, însușiri care i-au favorizat accesul la înalte demnități încredințate de însuși regele Matia Corvin al Ungariei, devenind un simbol emblematic pentru întreaga familie. În epocă, era cunoscut sub numele de „Ioan Micle de Șugatag”, după localitatea unde se stabilise strămoșul său, nobilul Dragoș de Giulești⁶.

Ioan Micle de Șugatag a trăit într-o perioadă de mare înflorire și afirmare a nobilimii românești,

promovată de Corvinești, aflați câteva decenii în fruntea Regatului maghiar⁷. Maramureșul făcea parte din „țara de sus” a Ungariei⁸, iar nobilii maramureșeni luptau sub comanda căpitanului suprem al comitatelor incluse în această unitate administrativă⁹. Înainte de a fi guvernator, funcția a deținut-o, începând cu anul 1441, Iancu de Hunedoara¹⁰, în această calitate, căpitanul a cunoscut pe nobilul Ioan Micle, tânăr războinic, curajos și viteaz, care a devenit nelipsit din numeroasele campanii ale temerarului conducător de oști, în războaiele purtate contra Imperiului Otoman.

Documentar, Ioan Micle apare prima oară într-un act emis la 27 mai 1446, prin care judele Curiei regești Pálóczy László adevărește că, între Giulia, fiul lui Nicolae Micle din Șugatag, și fratele său Ioan de o parte, și între Petru Gherheș din Sarasău și fiii săi, Gheorghe, Simion și Thivadar de altă parte, s-a încheiat o învoire frățască prin care se prevedea că, dacă ar muri una dintre familii fără moștenitori, atunci averea ei să o moștenească cealaltă, așa cum se învoiseră și părinții și strămoșii lor. De asemenea, în anul 1450, la intervenția mai multor nobili, Ioan Micle s-a împăcat cu Ivanca din Giulești, renunțând la dreptul său privind jumătatea moșiei Doroslău, moșia Copăcești și a patra parte din moșia Giulești, păstrând pentru sine întreaga moșie Hărnicești¹¹.

Personalitate integră, nobilul Ioan Micle a fost numit, în mai multe rânduri, „homo regius” sau „om împărătesc”, adică persoană de mărturie și încredere, reprezentând autoritatea regală în anumite relații sociale. În această calitate, întâlnim prima dată pe Ioan Micle de Șugatag la anul 1456, sub numele de „Iohannes filius Nicolai de Swgathagh”, menționat în mandatul regelui Vladislav al V-lea Postumul (1453–1457), emis la 10 iunie, din Strigoni, cu ocazia stabilirii hotarelor a două posesiuni, Apșa de Mijloc și Apșa de Jos¹². În același an, va participa la războiul pentru apărarea Belgradului, alături de alți maramureșeni¹³.

Ajuns pe tronul Ungariei, regele Matia Corvin (1458-1490) s-a bazat inițial pe „vechea gardă” de fideli și demnitari ridicați de tatăl său, Iancu de Hunedoara¹⁴, mulți fiind nobili din Maramureș, printre care se număra și Ioan Micle. Suveranul va adopta o atitudine tolerantă față de nobilimea ro-

1 Ioan Mihályi de Apșa, *op. cit.*, doc. 136, p. 238.

2 *Ibidem*, doc. 149, p. 258.

3 *Ibidem*, doc. 172, p. 295-296.

4 *Ibidem*, doc. 173, p. 297.

5 *Ibidem*, doc. 180, p. 308-309.

6 Pr. Ion Bârlea, *op. cit.*, p. 24-26.

7 Ioan Drăgan, *art. cit.*, p. 340.

8 *Ibidem*, p. 403.

9 *Ibidem*, p. 243.

10 *Ibidem*, p. 367-368.

11 Ioan Mihályi de Apșa, *op. cit.*, p. 339-340.

12 *Ibidem*, doc. 229, p. 389-392.

13 Ioan Drăgan, *art. cit.*, p. 389.

14 *Ibidem*, p. 303.

mânească ortodoxă. Unirea de la Ferrara-Florența, înfăptuită în anii 1439-1440, a recunoscut, măcar în principiu, legitimitatea cultului ortodox, asigurând cnejilor și nobililor români o anumită siguranță în privința statutului lor social, ferindu-i totodată de convertiri la catolicism, împotriva voinței și a conștiinței lor¹. Religia ortodoxă devenise „receptă” prin Diploma regelui Vladislav I Iagello din 22 martie 1443, iar nobilii români au început să construiască biserici de zid și să le picteze, așa cum arată monumentele păstrate până astăzi².

Contemporan cu Ioan Micle de Șugatag era și nobilul Ambrozie de Dolha, ai cărui strămoși veniseră în Maramureș din Comitatul Ung³. În timpul revoltelor provocate de magnații din Ungaria împotriva Coroanei (1399-1408), Dolhenii au participat la toate luptele contra partizanilor pretendentului la tron, Ladislau Durazzo. Ambrozie era fiul voievodului Seneslau al II-lea care, împreună cu fratele său Bogdan Adeodatus, după victorie, au primit în anul 1405 titlul de liber baron și trecuseră la confesiunea catolică, având mare influență la Curtea Regală⁴. Ambrozie dobândise un mare prestigiu la Curtea Regală încă din timpul regelui Albert (1438-1439), dar viața lui s-a caracterizat prin numeroase scandaluri. Cel mai grav conflict îl va avea cu membrii familiei Gherheș de Sarasău. În timpul unei „confruntări”, vărul său, Eustatie Gherheș, cade în Tisa și se îneacă. Urmările incidentului au provocat un val de proteste care vor actualiza vechi animozități⁵. Pentru omorul comis, Ambrozie, deși se afla la Curtea regală, nu s-a prezentat la judecată în fața Tribunalului regesc, să clarifice cazul. Ca urmare, regele s-a văzut obligat să-l declare căzut din toate drepturile, confiscându-i întreaga avere, pe care o donează mamei sale, regina Elisabeta⁶.

Din motive necunoscute, Ambrozie de Dolha ajunge în conflict și cu nobilul Ioan Micle de Șugatag care, însă, se răzbună în anul 1458. Ajutat de mai mulți nobili, atacă moșiile lui Ambrozie și Mihai din Strâmtura și Botiza⁷. Vestea conflictului ajunge la cunoștința regelui Matia Corvin care, la 21 mai 1459 emite mandat către Mănăstirea Lelesz să

cerceteze plângerea Dolhenilor contra lui Ioan Micle și a celorlalți nobili, pentru faptele comise⁸.

Conflictul dintre cei doi nobili, Ioan Micle de Șugatag și Ambrozie de Dolha, nu se stinge, însă primul nu-și pierde prestigiul în fața regelui, fiind din nou declarat „om împărătesc”, în anul 1462. Regele Matia Corvin, aflat la Rupea, în fruntea armatei regale, întrunită pentru a se confrunta cu sultanul Mahomed al II-lea care intrase în Țara Românească⁹, primește înaintea Scaunului de judecată plângerea lui Ioan Giula, fiul lui Nan Pop, numit și „popa Iancu din Giulești”, împotriva lui Mihai Știbor. În consecință, regele dispune să se cerceteze cazul, delegând ca om al său de încredere pe Ioan Micle, aflat în rândurile oștirii sale¹⁰. În anul 1465, Ioan Micle de Șugatag este declarat iarăși „om împărătesc”; la 23 aprilie, regele Matia Corvin emite din Buda mandat pentru cercetarea plângerii mai multor nobili împotriva călugărilor din Mănăstirea Sfânta Marie din Remeți, care le ocupaseră abuziv o mare parte de pământ arabil. În prezența delegatului regesc Ioan Micle și a juzilor nobililor, se audiază o mulțime de martori, care adeveresc în unanimitate fapta nelegiuită a călugărilor, care sunt chemați în fața regelui¹¹. De asemenea, documentele arată că, în anul următor, 1466, Ioan Micle încheie pace cu influentul curtean Ambrozie de Dolha, care fusese reabilitat între timp¹².

Confruntarea armată între regele Matia Corvin și voievodul Ștefan cel Mare al Moldovei, din anul 1467, este cunoscută sub numele de „lupta de la Baia”. Cauzele au fost multiple; printre ele, în anul 1465, oastea moldovenească eliberase cetatea Chilia, act considerat de rege o adevărată declarație de război, iar în 1467, Ștefan cel Mare sprijină răscoala sașilor din Transilvania. Matia Corvin pornește împotriva Moldovei cu o puternică oștire, numărând aproximativ 40.000 de oameni, dintre care 12.000 mercenari¹³, al cărei nucleu îl alcătuiă așa-zisa „armata neagră”, compusă din cavaleria grea și din pedestrașii mercenari, înzestrați cu armament greu; la aceștia se adăugau infanteria ușoară, folosită în special pentru misiuni de siguranță și de legătură, și cavaleria ușoară, pregătită îndeosebi pentru acțiuni

1 Ibidem, p. 184.

2 Ibidem, p. 183-184.

3 Dr. Ioan-Aurel Pop, *Elita românească din Transilvania în secolele XIII-XIV (origine, statut, evoluție)*, în vol. „Nobilimea românească din Transilvania”, Satu Mare, 1997, p. 49.

4 Alexandru Filipașcu, *Patronime maramureșene. Genealogia familiei de Dolha și Petrova (Nobili maramureșeni, urmași ai dacilor liberi)*, ediție îngrijită și postfață de Livia Piso-Filipașcu. Cuvânt înainte de prof. univ. dr. Ioan-Aurel Pop, București, 2003, p. 114.

5 Ibidem, p. 85.

6 Ibidem, p. 86.

7 Pr. Ion Bârlea, *op. cit.*, p. 24-25.

8 Ioan Mihályi de Apșa, *op. cit.*, doc. 248, p. 425.

9 Ibidem, p. 448, nota 1.

10 Ibidem, doc. 261, p. 445-448.

11 Ibidem, doc. 272, p. 465-469.

12 Ibidem, p. 425, 477.

13 Gheorghe Vlad, *Maramureșenii și Matei Corvin. Bătălia de la Baia – 1467*, în „Maramureș – vatră de istorie milenară”, vol. III, Cluj-Napoca, 1997, p. 62.

de cercetare și hărțuire a dușmanului¹. Antrenat în bătălie, regele este rănit de trei săgeți. În această situație critică, se încearcă o ieșire din încercuire. Chiar din banderiuł regelui, mai precis, din faimoasa gardă personală, numită „sumanele negre”², făcea parte și nobilul Ioan Micle de Șugatag. Împreună cu „fărtații” săi maramureșeni, salvează viața suveranului³, scoțându-l din linia de foc, îl transportă la Brașov⁴. De remarcat că, salvatorii regelui la Baia sunt numiți „credincioși familiari ai noștri” (*fideles familiares nostros*)⁵. Pentru epoca lui Iancu de Hunedoara, familiaritatea a avut un conținut precumpănitor eroic; în „familia” sa numeroasă, cei mai prețuiți erau căpitani oștirii – războinici neînfricați pe câmpurile de luptă⁶. Mulți familiari români au slujit dinastia Corvineștilor din tinerețe până la bătrânețe; ei aparțineau corpului de cavaleri ai Curții regale (*aule regie milites*), care în vreme de pace alcătuiau garda de onoare a suitei regale, iar la război, formau garda de corp a suveranului⁷.

Precizăm că, în Regatul feudal maghiar exista instituția numită „liber-baronat”⁸, care încadra personalitățile ridicate la cel mai înalt rang nobiliar, echivalându-l pe cel de conte, la francezi, sau graff, la germani. Privilegiul respectiv se acorda numai pentru merite excepționale, dovedite pe câmpul de bătălie⁹. La 17 septembrie 1469, regele Matia Corvin, ca recompensă pentru vitejia dovedită în lupta de la Baia, declară „liber-baroni” pe nobilii maramureșeni care i-au salvat viața. În această calitate, Ioan Micle se bucura de toate privilegiile acordate acestei stări sociale, însă aparținând religiei ortodoxe, nu avea posibilitatea să avanseze în funcții înalte ale Statului. El, de fapt, a rămas în tradiția românească, specific ortodoxă; nu există niciun indiciu că ar fi aderat la catolicism; nici nu era nevoie. Ridicarea sa la înaltul rang de liber-baron a fost înfăptuită de regele Matia Corvin, recunoscut pentru atitudinea deschisă față de religia ortodoxă. Ioan Micle avea la începutul perioadei Corvineștilor un statut nobiliar bine precizat: era fruntaș local și se afirmase decisiv prin vitejia militară¹⁰.

În anul 1470, Ioan Micle de Șugatag este declarat iarăși „om împărătesc”. La 24 martie, regele Matia Corvin emite din orașul Buda un mandat pentru introducerea nobililor Dumitru Șorba din Călinești, Thivadar, Ștefan și Mihai din Cornești în posesia părților de moșie din Călinești și Cornești. Totuși, introducerea nu s-a realizat, din cauza opoziției lui Petru, fiul lui Ștețiu din Berbești și a altor nobili¹¹.

Ioan Micle de Șugatag devine cel mai mare proprietar funciar din zonă, prin arendarea în anul 1475 a numeroase proprietăți, între care se includ părți din averea comunelor Șugatag, Hărniciești și Crăcești, a treia parte a comunei Doroslău, iar din averea comunelor Desești și Nireș câte o jumătate parte, totalizând o suprafață de peste 30.000 jughere¹². La 5 decembrie, magistrul comitatului adeverește că, după moartea lui Ivanca din Giulești, văduva sa, Anca de Rednic și fiul său Gheorghe, au arendat jumătatea moșiilor Șugatag, Hărniciești și Crăcești lui Ioan Micle de Șugatag, unchiul lui Ivanca, în sumă de 400 florini¹³.

Ulterior, liber-baronul Ioan Micle de Șugatag s-a stabilit în Țara Chioarului în urma unui schimb de moșii. Un urmaș al lui Drag, fiul lui Sas-Vodă, Nicolae Drágffy de Beltiug stăpânea Cetatea de Piatră¹⁴, ocupând mari demnități în timpul regelui Matia Corvin¹⁵. În anul 1472 mijlocește o înțelegere între voievodul Ștefan cel Mare și rege, care va preceda inaugurarea domniei moldovenești asupra ținuturilor Ciceu și Cetatea de Baltă¹⁶. Drept răsplătă, în anul următor, Nicolae primește o donație regală, constând din satele maramureșene Bârsana, Iza, Apșa de Jos, Rozavlea, Strâmtura, Șieu, Ruscova, Botiza, Bedeu, Bălești, Crăciunești, Subcetate, Biserica Albă, Bocicoi, Vișeu de Sus, Vișeu de Jos și Borșa din Maramureș¹⁷, situate de o parte și de alta a Tisei, care aparținuseră odinioară strămoșilor săi¹⁸. La 13 martie 1473 se eliberează mandatul judeului Curiei regale pentru introducea sa în respectivele moșii, dar s-au manifestat proteste energice din partea autohtonilor¹⁹. Pentru a se apropia

2 Istoria militară a poporului român, vol. II, București, 1986, p. 298, cf. Gheorghe Vlad, *art. cit.*, p. 61, nota 1.

3 Liviu Tătaru, *Familiiile nobile maramureșene Iuga și Vlad de Săliște*, în „Maramureș – vatră de istorie milenară”, vol. V, Cluj-Napoca, 2004, p. 66.

4 Valer Hossu, *Nobilii Micle de Maramureș, ostași ziditori în cuvânt*, mss. f. 2.

5 Gheorghe Vlad, *art. cit.*, p. 63.

6 Ioan Mihályi de Apșa, *op. cit.*, doc. 289, p. 498.

7 Ioan Drăgan, *art. cit.*, p. 245.

8 *Ibidem*, p. 353-354.

9 Alexandru Filipașcu, *op. cit.*, p. 43.

10 *Ibidem*, p. 29.

11 Ioan Drăgan, *art. cit.*, p. 354.

12 Ioan Mihályi de Apșa, *op. cit.*, doc. 290, p. 500-501.

13 Pr. Ion Bârlea, *op. cit.*, p. 26.

14 Ioan Mihályi de Apșa, *op. cit.*, doc. 306, p. 527.

15 Valer Hossu, *Nobilimea Chioarului*, Baia Mare, 2003, p. 19.

16 Ioan Drăgan, *art. cit.*, p. 351.

17 Gheorghe Vlad, *art. cit.*, p. 63.

18 Ioan Mihályi de Apșa, *op. cit.*, doc. 300, p. 517-518.

19 Pr. Ion Bârlea, *op. cit.*, p. 28

19 Ioan Mihályi de Apșa, *op. cit.*, doc. 300, p. 517-519; doc. 319, p. 548-550.

de posesiile strămoșilor săi, Nicolae Drágffy realizează la anul 1477, în virtutea dreptului medieval – care permitea schimbul de moșii între membrii familiilor înrudite – un schimb de sate din Chioar cu cele maramureșene ale liber-baronului Ioan Micle de Șugatag, ambii descendenți ai strămoșului comun, Dragoș-Vodă Românul¹. Astfel, Ioan Micle vine în domeniul lui Drágffy din Țara Chioarului, un străvechi ținut al bazinului Baia Mare², zonă cu o populație majoritar românească³, unde trăiau de aproximativ un secol rudeniile sale colaterale.

Localitatea, unde s-a stabilit liber-baronul Ioan Micle de Șugatag cu familia, a fost Surduc-Copalnic, înființată înainte de anul 1405⁴ și pentru care a cedat lui Nicolae Drágffy satele Șugatag, Nireșul de Jos și Nireșul de Sus. Ioan Micle s-a strămutat aici cu fiii săi, Lupșa, Mihai și Giula⁵, devenind stăpânul absolut al întregului teritoriu, încât s-a născut în sat zicala: „A Miclii îi piatra și apa!”⁶, despre care se spunea că este „de dincolo de deal”⁷, adică venit din Maramureș.

Gospodari și cu tradiții creștine păstrate de la înaintași, membrii familiei Micle desfășoară la Surduc-Copalnic o vastă activitate de modernizare a localității. Giula, fiul lui Ioan Micle, apare la anul 1505 ca un fervent susținător al așezământului monahal din Copalnic-Mănăstur⁸. În vatra satului, „peste râu”, la locul numit Valea Domoșii, exista un Schit, unde trăia un călugăr ortodox. Aici, membrii familiei Micle clădesc în anul 1534 o biserică de piatră⁹.

Precizăm că, starea excepțională de „liber baronatus” a fost anulată prin Dieta Transilvaniei din anii 1550-1551, deoarece Ardealul nu mai avea rege, nici nadorișpan, nici judecător de țară, singurii care aveau dreptul să decidă în chestiuni litigioase privind purtătorii acestui titlu¹⁰. Deși privilegiul a fost anulat, totuși articolul respectiv precizează că, „se menține nobilimea în libertățile sale de nobili obișnuiți”¹¹, motiv pentru care, aceste puține familii cu privilegii date de regii Carol Robert de Anjou, Ludovic cel Mare, Sigismund de Luxemburg și Matia Corvin, descendente din vechii liberi-baroni,

au continuat să se numească „baronași” și „nobili de frunte”¹². Anul morții liber-baronului Ioan Micle de Șugatag nu se cunoaște, însă a lăsat numeroși urmași.

În anul 1579, principele Cristofor Báthory și-a amplificat preocupările pentru întărirea capacității de apărare a Cetății de Piatră; își reglementează relațiile și cu nobilii familiei Micle, care primesc, la 3 iulie 1579, diplomă cu blazon¹³. La 13 iulie 1579, principele confirmă moșia Surduc-Copalnic nobililor Micle Todor, Dan, Lazăr și Grigore; fiilor lui Dan: Petre, Toma și Ioan, precum și nepoților, Ioan și Luca¹⁴.

Un detașament de ostași chioreni, în jurul anului 1581, îndeplinește unele dintre cele mai importante misiuni în țara vecină, Polonia; unii, aflați în anturajul regelui, aveau comanda de decurion, căpitani ai mai multor centurii. La Zvolocz și în alte locuri, au slujit centurionii Bartolomeu, Benedict, Gheorghe și Ioan din Surduc-Coplanic, aparținând familiei Micle¹⁵. Aici întâlnim pe „Szurdoki” Ioan, adică Ioan Surducianul, fiul lui Dan Micle Nemeșul¹⁶.

În anul 1592, principele Sigismund Báthory (1581-1597) reconfirmă teritoriul din Surduc-Copalnic nobililor Dan și Ioan Micle¹⁷. În această perioadă, pentru credincioșii din localitate, nobilii Micle construiesc o nouă biserică, „pe Coastă”, de la care se păstrează o icoană pictată prin anul 1601. La început, biserica a fost de lemn, fiind înlocuită pe la anul 1890 cu cea existentă, din cărămidă.¹⁸

Odată cu apropierea sfârșitului de secol, vremurile de pace s-au schimbat. Înțelegerile principelui Sigismund Báthory al Transilvaniei cu domniile Moldovei și Țării Românești, pentru lupta comună împotriva turcilor, au găsit oștenii din Cetatea de Piatră la datorie. În anul 1595, Ioan Micle din Surduc-Coplanic făcea parte din oastea domnului Mihai Viteazul (1593-1601). Acum este a doua oară când ostași din familia Micle străbat meleagurile din sudul Carpaților, luptând pentru recucerirea localităților cheie din mâinile turcilor. Unul dintre marii căpitani ai armatei invadatoare, Ali Pașa, este luat prizonier chiar în sectorul ostașilor ardeleni, care

1 Pr. Ion Bârlea, *op. cit.*, p. 28.

2 Ioan Chioresanu-Oaș, *Țara Chioarului „Cetatea de Piatră”*, în „Maramureș – vatră de istorie milenară”, vol. III, Cluj-Napoca, 1997, p. 441.

3 Dr. C. Diaconovich, *Enciclopedia Română*. Publicată din însărcinarea și sub auspiciile Asociațiunii pentru Literatura Română și Cultura poporului român, Sibiu, 1898, tomul I, p. 810.

4 Econom. Ștefan Suciu, *Monografia satului Copalnic și Arborele genealogic al familiei Suciu*, mss., Baia Mare, 1978, f. 1.

5 Pr. Ion Bârlea, *op. cit.*, p. 28.

6 Econom. Ștefan Suciu, *mss. cit.*, f. 4.

7 *Ibidem*, f. 1.

8 *Ibidem*, f. 4.

9 *Ibidem*, f. 10.

10 Pr. Ion Bârlea, *op. cit.*, p. 27.

11 *Ibidem*, p. 28.

12 Prof. Alexandru Filipașcu, *op. cit.*, p. 68.

13 Ioan cav. de Pușcariu, *op. cit.*, p. 240.

14 Econom. Ștefan Suciu, *mss. cit.*, f. 4.

15 Valer Hossu, *op. cit.*, p. 45.

16 *Ibidem*, p. 48.

17 Econom. Ștefan Suciu, *mss. cit.*, f. 5.

18 Idem, *mss. cit.*, f. 10.

l-au dus în cetatea lor Chioar, din vecinătatea localității Surduc-Copalnic¹.

După abandonarea Transilvaniei de către principele Sigismund Báthory, în luna iunie 1602, austriecii au atașat Ungariei domeniul Cetății de Piatră și l-au considerat „bun regal”. Urbariul din anul 1603 a recunoscut caracterul nobiliar al proprietății Surduc-Copalnic. Privilegiile întărite familiei Micle, de către Cristofor Báthory, au fost acum reconfirmate, și satul urma să ofere doar contribuții extraordinare, la solicitarea regelui Ungariei².

O mare răscoală a corpului haiducilor l-a adus, la 5 martie 1608, în fruntea Transilvaniei, pe Gabriel Báthory (1608–1613). Prevestindu-se noi vremuri de război, la cererea familiei Micle, întreaga moșie Surduc-Copalnic este confirmată de principele Gabriel Báthory, printr-un donațional emis la 10 iulie 1610, acestor membri, din care făceau parte: Petru și Ioan, precum și alt Ioan, Nicolae, Gheorghe și al treilea Ioan. Actul, ca „nova donatio” îi cuprindea, atât pe ei, cât și pe urmașii lor³. Ostașii din Chioar, printre care se aflau și nobilii Micle, au trecut Carpații în luna noiembrie 1610, străbătând drumul de la Sibiu spre Țara Românească, pentru confruntarea cu voivodul Radu Șerban (1602–1611), care intrase cu sabia în Transilvania. În timpul confruntărilor și la întoarcerea acasă, din vara anului 1611, combatanții ardeleni au acționat după tactica epocii, conform devizei: „La război, ca la război!”. Mitropolitul Matei al Mirelor, unul dintre victimele incursiunii transilvănenilor, a fost nevoit să părăsească stăreția Mănăstirii Dealu și să se adăpostească în Peștera de la Mănăstirea Bistrița, plângându-se de „jaful” lor, care nu era altceva decât, ceea ce numim în termeni militari moderni, „captura” de război⁴.

În timp de pace, nobilii din Chioar desfășurau, cu o anumită periodicitate, servicii în structura operativă a Cetății și erau trimiși în misiuni de răspundere⁵. Slujba la Cetate era grea și tensionată: drabanții efectuau garda la porți și la bastioane, la depozitele de arme, muniții și pulbere; supravegheau intrările și ieșirile de persoane, și asigurau securitatea comandanților. Tot ei păzeau deținuții, de cele mai multe ori considerați periculoși pentru principe. Din 1632, în galeria de sub cetate, era

închis David Zolyomi, unul dintre căpitani lui Gheorghe Rákóczi I, aspirant la scaunul princiar; a stat în subsolul Cetății 18 ani, până la moarte. Aici erau deținuți și tâlharii de drumul mare. Pe lângă drabanți erau și pixidarii, militari specializați în mânuirea mașinilor de luptă, pentru apărarea interioară a cetății, o categorie tot mai numeroasă, pe măsura dezvoltării armelor de foc⁶.

În anul 1650, documentele atestă în Surduc-Copalnic șaptesprezece familii Micle⁷, ulterior, fiind patruzeci și cinci⁸. Descendenții săi au cunoscut un mare spor al populației, încât spațiul devenise tot mai necuprinzător. În aceste situații sociale, unii membri s-au orientat spre alte localități, unde s-au stabilit prin căsătorie, procurarea de noi proprietăți, ocuparea unor funcții sau chiar prin relații diplomatice⁹.

Urbariul din 1651 menționează și pe ostașii nobili Micle din Surduc-Copalnic, fiind consemnați pe familii, în frunte cu capul familiei, urmat de copii și nepoți; uneori întâlnim trei generații, ca în cazul lui Maxim Micle, care slujea cu fiul său Ioan Micle și cu nepotul Luca Micle, fiul lui Ioan, servind cu calul. Tot cu calul serveau și următorii nobili: Nicolae și Simion Micle; fiii lui Petru Micle: Gheorghe, Lazăr și Alexandru; fiii lui Ștefan Micle: Ignat și Demian; Vasile Micle, având casa pe locul cumnatului său Bob Grigore; Ilieș Micle cu cei doi fii: Ștefan și Teodor, dintre care, Ștefan servea cu calul. Următorii nobili slujeau pedestru: Teodor Micle, Simion Micle și Ioan Micle. Un Ioan Micle era preotul satului. De asemenea, mai este menționat încă un Teodor Micle¹⁰.

Deși nobilii beneficiau de statut imunitar, totuși se constată că nu totdeauna era respectat. Astfel, aflăm că, în anul 1661, Ștefan Micle din Surduc-Copalnic a fost agresat. Judele și jurații nobililor din localitate au mărturisit că Gheorghe Rus din Surduc, în timpul dezordinilor provocate de turci și tătari, care la începutul lunii august asediaseră Cetatea Chioar, l-a bătut pe nobilul Ștefan Micle, lăsându-l pe moarte. Ulterior, cei doi s-au împăcat; făptașul a plătit suma de 12 florini ungurești, prețul unui cal bun, precum și amenda penală de 6 florini la Scaunul de Judecată al Districtului Chioar¹¹.

În anul 1668, nobilii Micle, consemnați sub

1 Valer Hossu, *mss. cit.*, f. 4

2 Idem, *Nobilimea Chioarului*, p. 69

3 Arhivele Naționale Maghiare Budapeste, Urbariul Domeniului Chioar și Cavnic din 1651, secvența Surduc-Copalnic, Fondul Conventului din Cluj-Mănăstur, Urbaria, filele 410-430 – Fotocopie la Filiala Cluj a Academiei, Ft. 148). – Comunicare de prof. Valer Hossu

4 Valer Hossu, *mss. cit.*, f. 4.

5 Idem, *Nobilimea Chioarului*, p. 102.

6 *Ibidem*, p. 98-99.

7 *Ibidem*, p. 109.

8 Ioan cav. de Pușcariu, *Date istorice privitoare la familiile nobile române*, ediția a III-a, coordonată și completată de Vasile Iuga de Săliște, cu Prefață de prof. univ. dr. Ioan-Aurel Pop, Cluj-Napoca, 2005, vol. I, p. 27.

9 Ioan Drăgan, *art. cit.*, p. 332.

10 Arhivele Naționale Maghiare Budapeste, Urbariul Domeniului Chioar și Cavnic din 1651, secvența Surduc-Copalnic, Fondul Conventului din Cluj-Mănăstur, Urbaria, filele 410-430 (Fotocopie la Filiala Cluj a Academiei, Ft. 148. – Comunicare de prof. Valer Hossu.

11 Ștefan Meteș, *Cercetări și sentințe judecătorești privitoare la românii din ținutul Cetății de Piatră (Chioara) în sec. al XVII-lea (1661)*, în „Revista Arhivelor”, București, an. VII (1964), nr. 1, p. 23.

numele „Miclye”, erau încadrați în structurile cetății Chioar. Din conscripția nobililor și a pușcașilor districtului, efectuată la 9 martie, secvența Surduc-Copalnic cuprindea pe Ștefan Miclye cu fiii: Ioan, Pascu și Ignat; pe Gheorghe Miclye cu fiii: Ștefan și Teodor; pe „foarte bătrânul” Vasile Miclye cu fiii: Ioan, Andrei, Vasile, Gherasim, Macsim și Mihai; pe Ioan Miclye „tânărul” cu fiii: Ștefan și Teodor; pe Marian Miclye cu fiii minori: Vasile, Ioan și Teodor; pe Ioan Miclye cu fiul Ilieș; pe Vasile Miclye, orfan; pe Gligorie Miclye; pe Teodor Miclye, orfan; pe Șimon Miclye cu fiul Ioan; pe Teodor Miclye cu fiii Ursul și Teodor¹.

În cadrul pregătirilor de război, o activitate obligatorie pentru nobili era „muștra” sau instrucția militară. Aplicația se desfășura de două ori pe an, în prezența căpitanului suprem sau a vicecăpitanului Cetății. Dintre ele, mai cunoscută este cea din anul 1680, întrucât se păstrează o conscriere – întocmită pe cele două cercuri administrative în care era așezat Districtul Chioar – a nobililor obligați la manevre. Deci, fiecare „casă” nobiliară era obligată, prin însăși rațiunea privilegiilor ei, să contribuie, într-o formă sau alta, în orice situație materială sau familială s-ar fi aflat, la menținerea stării operative a trupei. Văduvele, cum era și cea a lui Simion Pop cel Tânăr din Copalnic-Mănăștur și a lui Alesa Micle din Surduc-Copalnic, care nu aveau copii majori ori nu aveau deloc și nici iobagi în slujbă, ca să facă muștră în contul „casei” nobiliare rămase fără titular, urmau să angajeze luptători plătiți; cele care aveau iobagi, îi trimitea să slujească la cetate, fiind acceptați ca și cum ar sluji stăpânul². Documentul arată că familia era profund implicată în viața ostășească; femeile suportau, solidare cu bărbații, copiii și bătrânii, toate beneficiile dar și avatarurile unei asemenea existențe. Făcea muștră unul dintre fii, atunci când capul familiei îi delega responsabilitățile și urma să rămână moștenitorul „casei” nobiliare; în această situație era și Ignat Micle din Copalnic-Mănăștur. Boala și infirmitatea constituiau scuze pentru absențe, motiv pentru care au fost trecuți, printre alții, în liste, ca suferinzi: Luca Cozma din Lemniu și Ioan Micle cel Bătrân din Surduc-Copalnic. Majoritatea celor înscriși în listă erau nobili cavaleriști, descendenții celor consemnați în ampla conscripție din 1651.

Printre membrii familiei Micle, locuitori în Surduc-Copalnic, privind muștra dintre anii 1676-1686, conscrierea menționează nominal o serie de persoane, care participă personal sau prin

înlocuitori. Din prima categorie, întâlnim pe Ioan Micle, Nicolae Micle, Simion Micle, Ștefan Micle și Teodor Micle. În locul lui Ignat Micle, face muștră fiul său. Ioan Micle, seniorul, era bolnav. Văduva lui Ilieș Micle are iobagi de slujbă, care participă la muștră. Mai întâlnim pe Mariaș Micle și Grigore Micle. Un Ioan Micle murise; trăia soția și face muștră fiul ei, iar văduva lui Șandor Micle nu avea iobagi. De asemenea, văduva lui Alese Micle nu are om să trimită în loc³.

În Districtul Chioar, se constituise deja o elită nobiliară românească, având pretenția unor conducători proprii, întrucât deținea majoritatea absolută. Din anul 1702, observăm că în satele cu o populație nemeșească semnificativă, funcționa instituția judeului nobiliar local. La nivelul infrastructurii administrativ-judecătorești își exercitau autoritatea morală, oferindu-se garanți pentru ofertele de servicii ale iobagilor, adeverind calitatea de „nemeși”, mijlocind înțelegeri între împrișinați, acei „nobilis persona” – fruntași ai satelor, care purtau asupra lor, ca semn al prestanței și al cinstei, o pecete personală; era suficient să imprime sigiliul în ceară roșie, alături de cel al unui asesor judecătoresc, ca actul să primească validitate juridică deplină. Din mulțimea nobililor români cu o asemenea prestanță s-au detașat economiști de marcă. Mihai Micle a îndeplinit atribuțiile evaluatorului de metale nobile și ale collectorului de impozit minier într-un „oficiu tricesimal” din Remetea. Oameni cu pregătire juridică temeinică au fost juzii și vicejuzii nobiliari de district și cercuali, printre care și Gheorghe Micle. În anul 1702, este menționat Vasile Micle, ca solgăbirău⁴, adică jude nobiliar cercuar, care exercita jurisdicția asupra conflictelor dintre nobili și administra întregul cerc care îi era arondat, și asupra iobagilor⁵, atestat și la anul 1724, ca stăpân în Surduc-Copalnic⁶. În instanțele judecătorești, organizate pe două nivele – Scaunul Parțial și Scaunul General – au activat, ca asesori jurați, numeroși nobili, printre care și Mihai Micle, cunoscutul tricesimator⁷.

Măsurile anticonstituționale adoptate de imperialii din Viena, recrutările forțate și sarcinile enorme impuse pentru susținerea războiului spaniol de succesiune au alimentat neconținut nemulțumirile, determinând numeroase ridicări la luptă, atât din partea populației românești, cât și a ungarilor, acțiuni cunoscute în epocă de „răscoala curuților”. Curuții erau participanții la lupta antihabsburgică din Transilvania și Ungaria, în secolele XVII-XVIII, iar opozanții lor, lobonții, susțineau politica Im-

1 Biblioteca Academiei – Filiala Cluj, *Kemény József, Diplomatarium Transilvanicum. Supplimentum X*, mss. f. 320-321, Manuscrise K. J. 288/C. – Comunicare de prof. Valer Hossu.

2 Valer Hossu, *op. cit.*, p. 167.

3 Direcția Județeană Cluj a Arhivelor Naționale, Fond 11 – Socoteli princiare – Chioar 1676-1686, file 24-24. – Comunicare de prof. Valer Hossu.

4 Econom. Ștefan Suciu, *mss. cit.*, f. 5.

5 Magyari András, *II Rákóczi Ferencz erdelyi hadserege*, Oradea, 1994, p. 291. – Comunicare de prof. Valer Hossu.

6 Econom. Ștefan Suciu, *mss. cit.*, f. 5.

7 Valer Hossu, *op. cit.*, p. 209.

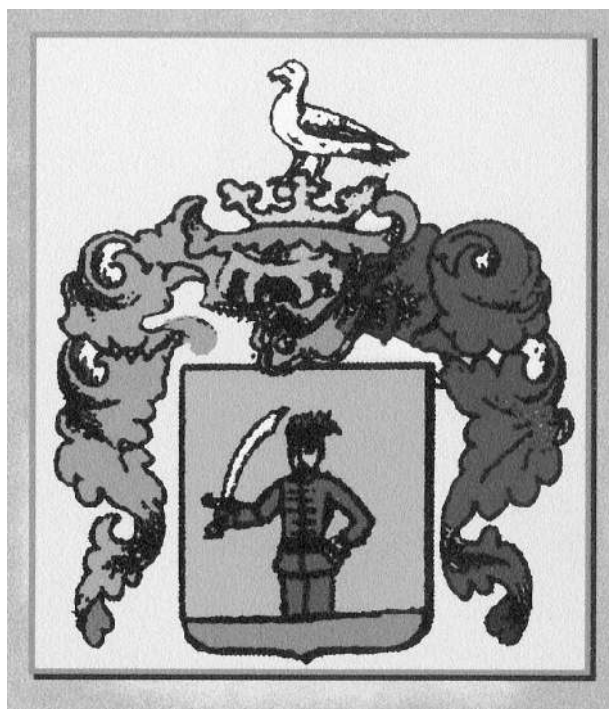
periului Habsburgic¹. Lupta antihabsburgică a culminat cu răscoala condusă de Francisc Rákóczy, un tânăr crescut în spirit german și căsătorit cu o prințesă germană, Sarolta-Amalia. Proclamarea independenței Transilvaniei și a principelui ei suveran, Francisc Rákóczy al II-lea (1704-1711), are loc la 7 iulie 1704, în Alba Iulia, unde participă și luptătorii chioreni. Din conscripția armatei lui Francisc Rákóczy al II-lea, rezultă că mai mulți membri ai familiei Micle din Surduc-Copalnic au participat la răscoala curuților. Astfel, în Regimentul lui Pongrácz György era Pascul Micle², iar în Regimentul Nobiliar al Chioarului, se aflau Voasi Micle³ și Ioan Micle⁴.

Studiile privind descendenții liber baronului Ioan Micle din Surduc-Copalnic adevăresc o anumită migrare a unor membri ai acestei familii nobile, prin părăsirea devălmășiei tradiționale, dar care s-au stabilit tot în zone locuite de populație românească. Fenomenul acestei expansiuni denotă vitalitatea la

care ajunsese această veche familie, precum și atingerea unei faze de evoluție care îi făcea compatibili cu ceilalți nobili din Regat; totuși, ei nu s-au înrudit cu nobilimea maghiară din comitatele unde s-au stabilit, ci au păstrat nealterate tradițiile românești și credința ortodoxă, moștenite de la strămoși⁵.

Primul document, care atestă ieșirea din indivizie a unui membru aparținând familiei liber-baronului Ioan Micle, datează din anul 1650; el adevărește că Ionaș Micle, fiul lui Petru Micle, părăsise localitatea natală Surduc-Copalnic și se stabilise la Pribilești, localitate situată tot în Domeniul Chioarului⁶, el locuia în averea lui Kosaly László⁷. De asemenea, în Copalnic-Mănăstur, exista la 14 iulie 1668 un Ioan Micle care avea o moară proprie⁸.

Astăzi întâlnim descendenți ai familiei Micle în tot cuprinsul Chioarului, precum și în alte zone ale țării, și chiar peste hotare, unde s-au răspândit de-a lungul secolelor⁹.

Blazon nobiliar

- 1 Gheorghe Vlad, *Aspecte ale participării maramureșenilor la răscoala curuților condusă de Francisc Rakoczi al II-lea (1704-1711)*, în „Maramureș – vatră...”, vol. IV, Cluj-Napoca, 1999, p. 64.
- 2 Magyari András, *op. cit.*, p. 291. – Comunicare de prof. Valer Hossu.
- 3 *Ibidem*, p. 311. – Comunicare de prof. Valer Hossu.
- 4 *Ibidem*, p. 332. – Comunicare de prof. Valer Hossu.
- 5 *Ibidem*, p. 334.
- 6 Valer Hossu, *op. cit.*, p. 109.
- 7 Arhivele Naționale Maghiare Budapeste, Urbariul Domeniului Chioar și Cavnic din 1651, secvența Surduc-Copalnic, Fondul Conventului din Cluj-Mănăstur, Urbaria, filele 410-430 (Fotocopie la Filiala Cluj a Academiei, Ft. 148). – Comunicare de prof. Valer Hossu.
- 8 Arhivele Naționale Baia Mare, Fond documente foi volante. Inventar nr. 248, nr. 1. – Comunicare de prof. Valer Hossu.
- 9 Arhim. Veniamin Micle, *Stabilirea în Țara Chioarului a liber-baronului Ioan Micle de Șugatag*, în „Vatra Chioreană”. Revista Țării Chioarului, nr. 5 (an VI). Septembrie 2011, p. 50-52.

Mare sărbătoare la măreni

sau Despre semnificația unui eveniment în viața comunității

Ioan NEAMȚIU

Evenimentul a avut loc duminică, 13 iulie a. c., cu ocazia târnosirii și binecuvântării lucrărilor de înnoire ce s-au făcut la Biserica cu hramurile „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” și „Sfinții Martiri Brâncoveni” din Parohia Ortodoxă Mara, comuna Desești, din Maramureșul voievodal. Tot cu acest prilej au fost sfințite noul altar de vară, din incinta bisericii, și o troiță maramureșeană, iar noua casă parohială a fost binecuvântată. Preasfințitul Iustin Sigheteanul, înconjurat de un frumos sobor de preoți, a coordonat aceste acte liturgice, culminând cu săvârșirea Sfintei Liturghii¹. La toate acestea au participat locuitorii satului Mara, cu mic cu mare, care – alături de invitații lor – s-au bucurat de o aleasă sărbătoare. Trebuie spus, în acest context, că este o bună tradiție în comunitățile noastre ortodoxe să fie invitați, cu acest prilej, prieteni, cunoscuți, sau pur și simplu credincioși, din alte comunități și ținuturi, să participe la bucuria gazdelor. Un astfel de eveniment nu este numai local, ci devine extins, extracomunitar, iar ecoul produs de acesta este pe măsură.

Pe de altă parte, pentru o familie este o mândrie să aibă invitați cu care să meargă la biserică, împreună de-acasă, și, astfel, să participe la eveniment, după care să se bucure cu toții, din nou, la agapa de-acasă. Este un *nielcoșag*, dacă ar fi să ne exprimăm într-un regionalism, dar care acoperă mai bine orgoliul familiei respective, ca să arate satului cu ce oaspeți de seamă se însoțesc. Un exemplu concret: familia lui Gheorghe Bohotici – de la moară – l-a avut ca invitat pe domnul director al Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” din Baia Mare, adică pe

domnul Teodor Ardelean, împreună cu soția, doamna Silvia. Deși agenda Domniei Sale, pentru ziua respectivă era, ca de obicei, încărcată cu mult timp înainte, a fost nevoit să dea curs insistențelor cu care această invitație a fost tușată – insistențe ale căror martor am fost, și eu, într-una din zilele premergătoare – și, prin urmare, să participe la acest eveniment. „Pentru această sărbătoare duminicală aveam mai multe

solicitări. Când trebuia să pun în cumpănă și să decid, am fost sunat de un prieten din Mara, Gheorghe Bohotici – tatăl ziaristului de la Trinitas, Ciprian Bohotici – un om așezat, un om cumpănit, un om înțelept, un gospodar, fost pădurar, un mare iubitor de credință, dar și de suflet românesc, un om care în decursul timpului a legat relații cu personalități marcante, din diverse domenii, unele chiar surprinzătoare – să zic așa – cum ar fi: Dan Puric, Călin Georgescu, Napoleon Slăvescu și alții, și care mi-a spus că celelalte manifestări pe care eu ar fi trebuit să le onorez nu pot avea valoarea pe care o are satul Mara cu tot ce înseamnă evenimentul și oamenii săi și mai ales sfințirea unei biserici, care este un eveniment ceva mai rar și, unde, eu voi fi oaspetele lui și oaspetele preotului paroh² și al Preasfințitului Iustin și voi fi acolo în etajul de

FAMILIA ROMÂNĂ VARIA

1 Sursa: <http://www.episcopiammsm.ro/>. Tot de pe site-ul Episcopiei Maramureșului și Sătmărilor am preluat și fotografiile atașate prezentului material.

2 Pr. Vasile Onișă.

frunte al invitațiilor. Evident că am așezat în judecata mea interioară și faptul că această solicitare venea cu o căldură deosebită din partea unui om simplu și a unui om care îmi demonstrase, în întâlnirile noastre anterioare, cât de mult ține la mine, la instituția pe care eu o păstoresc, ce bine cunoaște activitățile noastre și, în consecință, mi-am luat soția și am mers în acea duminică acolo” – ne-a mărturisit domnul Teodor Ardelean, cu precizarea că – așa cum vom mai vedea – a fost o zi deosebită și, într-un anume fel, inedită. Bineînțeles că prezența Domniei Sale nu a rămas neremarcată – nici nu se putea altfel! – atât de către presa care a relatat despre eveniment¹, cât și de către cei care au avut bucuria să se înfrupte la agapă, pe lângă delicatesele gazdelor, și de cele culturale împărtășite de domnul director dr. Teodor Ardelean; o remarcă, în acest sens, este elocventă: „imaginiile nu pot reda decât o frântură din minunatele amintiri sădite în sufletul meu cu prilejul acestei sărbători. Din acest motiv, țin să mulțumesc din suflet familiei Ardelean pentru bogăția intelectuală a clipelor petrecute împreună cu acest prilej în localitatea Mara, județul Maramureș”².

Conform relatărilor, această sărbătoare religioasă a fost o ocazie fericită, o manifestare de suflet și de credință, o bucurie trăită la cote maxime de toți mărenii, de musafirii lor, rudenii, prieteni și fii ai satului³. A fost totodată – și va rămâne mult timp așa, prin ecoul prelungit al manifestărilor – un prilej aparte de revigorare, de întărire a unității de credință, de neam, de valorificare și reliefare a inegalabilelor noastre tradiții și obiceiuri strămoșești⁴. Nu mai departe, un obicei al acestor minunați oameni este și acela de a-și întâmpina oaspeții la intrarea în localitate, după tradiție: cu pâine și sare, cu călăreți, cu mândre fete și feciori în costume populare, în frunte cu notabilitățile comunității⁵. Așa cum remarca (și) Preasfinția Sa Iustin Sigheteanul, „localitatea Mara este poarta de intrare în Maramureșul voievodal, cu oameni harnici și primitivi, creștini și români adevărați, care, iată la 124 de ani, și-au înnoit biserica în exterior și au reorganizat Sfântul Altar, au construit un altar de vară și au îmbunătățit condițiile

de participare la sfintele slujbe, pentru că sunt oameni care înțeleg că în localitatea lor Biserica și Casa lui Dumnezeu trebuie să fie cea mai frumoasă construcție, cea mai bine îngrijită și cea mai iubită”⁶. Ca atare, mărenii își asumă acest fapt și te întâmpină și te îmbie să poposești la ei, ori de câte ori treci Gutâiul, pentru a pregusta din ospitalitatea maramureșeană.

Desigur că ar merita să insistăm (cât) mai mult asupra mării sărbători, din satul Mara, dar lăsăm acest lucru în seama cronicarilor, iar noi vom folosi prilejul pentru a puncta ce înseamnă târnosirea sau sfințirea unei biserici în viața unei comunități. Dintru început putem spune că pregătirea unui asemenea eveniment începe odată cu punerea pietrei de temelie a unei biserici sau odată cu începerea lucrărilor de restaurare a acesteia, după caz. Se procedează astfel, pentru că edificarea unui locaș de închinare are ca punct culminant târnosirea sau sfințirea lui, în funcție de lucrările care se fac – distincții asupra cărora vom zăbovi, puțin mai încolo.

Biserica, din punctul de vedere al învățaturii creștin-ortodoxe, are o semnificație dublă. În primul rând, ea este instituția divino-umană, întemeiată de Domnul nostru Iisus Hristos, prin întruparea, moartea și învierea Sa, și desăvârșită prin pogorârea Sfântului Duh, care lucrează în ea, prin Sfinții Apostoli și urmașii acestora, care reunește obștea tuturor credincioșilor creștini care cred în Hristos, mărturisesc și practică această credință, într-o cât mai mare măsură⁷. A doua semnificație este cea de locaș de închinare⁸, adică locul dedicat cultului divin public, biserica din lemn sau zid pe care o vedem, mândră, semeată, (de regulă) în centrul comunității de credincioși, care, la glasul clopotelor, se îndreaptă – în duminici și sărbători – către ea pentru fi părtași la comuniunea cu Dumnezeu. Biserica este, în prima accepțiune, opera lui Dumnezeu, cadou făcut oamenilor pentru mântuirea lor, iar în a doua accepțiune este opera oamenilor, ca răspuns la chemarea lor de către Dumnezeu. Ambele sensuri se îmbină într-o binecuvântată sinergie, deoarece darul lui Dumnezeu este ambalat și ornat de către om, rezultând astfel o operă de artă care este o anti-

1 Vasile Măranu, *Mara – poarta de sub Gutâi a Maramureșului voievodal*; articol apărut în *Graiul Maramureșului*, nr. 7400, joi, 17 iulie 2014, p. 8.

2 Postare pe facebook alături de mai multe fotografii de către Lia Miclea. Sursa: <https://ro-ro.facebook.com/photo.php?fbid=707052972708410&set=a.707067806040260&type=1&theater>

3 Vasile Măranu, *art. cit.*

4 *Ibidem.*

5 A se vedea: <http://trinitastv.ro/stiri-video/tarnosirea-bisericii-din-satul-maramuresan-mara-48557>

6 În: <http://trinitastv.ro/stiri-video/tarnosirea-bisericii-din-satul-maramuresan-mara-48557>.

7 În această accepțiune cuvântul Biserică începe cu majusculă.

8 În această accepțiune cuvântul biserică începe cu literă mică.

cameră a raiului căci „în biserica slavei Tale stând, în cer a sta ni se pare...”¹. Prin urmare, în biserică – lăcașul de închinare – suntem botezați și duși spre închinare la patruzeci de zile după naștere; în biserică mergem în fiecare zi de sărbătoare; în biserică ne rugăm mai bine ca în oricare alt loc; în biserică ne împărtășim cu Sfintele Taine; în biserică ascultăm cuvânt de învățătură; în biserică ne sfințim viața².

Pentru a răspunde acestor deziderate o biserică, după ce a fost construită sau restaurată, va fi târnosită sau sfințită/resfințită, după caz. Ceea ce face ca locașul bisericesc să devină spațiu sacru, al lucrării lui Hristos, este sfințirea lui. Din momentul actului sfințirii, locașul bisericesc este plin de „realitate sacramentală”³. Slujba sfințirii bisericii este foarte impresionantă și grăitoare, ea arătându-ne locul și rostul pe care le are biserica în viața credincioșilor. Cere monia ei are prototipul în Vechiul Testament unde se menționează sfințirea cortului mărturiei (Ieșirea 29, 32-37) și a templului lui Solomon (II Paralipomena cap. 57). Apoi Biserica Noului Legământ este sfințită, temeiuri sigure găsind în relatările patristice⁴. Odată ce un edificiu a fost sfințit ca biserică, acesta nu mai poate fi folosit în scopuri seculare. Sfințirea se impune, atât din motive intrinseci scopului pentru care este construită o biserică, adică de a fi spațiu al comuniunii divino-umane, cât și din motive extrinseci, ce pot să apară pe durată – mai lungă sau mai scurtă – a construirii unei biserici⁵.

Sfințirea unei biserici se face, de regulă, de către arhiepiscopul locului⁶, arătându-se prin aceasta că Hristos își continuă lucrarea Sa sfințitoare ca Arhiepiscop al Bisericii Sale. În acest sens, arhiepiscopul⁷ se îmbracă în toate veșmintele arhieresti și, peste acestea, cu un giulgiu sau o cămașă albă care arată pe Hristos „retrăindu-Și”

coborârea în mormânt, deoarece Sfânta Masă, din Sfântul Altar, simbolizează, în principal, mormântul lui Hristos, locul de jertfă al „Mielului înjunghiat”⁸. Cu toate că sfințirea este a întregii bisericii, slujba de târnosire se concentrează în Sfântul Altar și pe Sfânta Masă, în special. Aici trebuie să facem o distincție terminologică, deoarece sunt utilizați termenii de: *târnosire* sau *târnoseală* și de *sfințire*. Deși sunt sinonimi, dicționarele explicând târnosirea ca fiind „sfințirea unei biserici”, ei comportă o nuanțare, în sensul că prin târnosire are loc, totodată, și inaugurarea, unei biserici⁹. Prin urmare, când a fost construită o biserică nouă se face târnosire; de asemenea când au loc ample lucrări de restaurare a unei biserici și, mai ales când se „reorganizează Sfântul Altar”, se impune o târnosire, cum a fost și în cazul bisericii din Mara. Însă, când au loc lucrări în alte părți ale bisericii, cum ar fi de pildă (doar) pictura sau schimbarea acoperișului sau altele – deci când nu se intervine în Sfântul Altar și la Sfânta Masă – are loc o sfințire¹⁰ sau o resfințire, după caz. Așadar, mai pe scurt și simplu spus, târnosirea este o sfințire mai specială, ce include ritualul legat de Sfânta Masă, cum vom vedea în cele ce urmează.

Anterior târnosirii, Sfânta Masă este golită, fiind lăsată fără nimic pe ea. Târnosirea începe cu o rânduială numită Privegherea de Toată Noaptea, în seara de dinaintea slujbei de târnosire. În acest moment, toate materialele necesare târnosirii sunt deja pregătite. În ziua târnosirii, slujba începe cu Sfințirea Apei de către un preot numit dinainte. Se poate sluji Utrenia, o slujbă de dimineață, dar folosind o masă acoperită pusă în fața Ușilor Împărătești pe care se găsesc o candelă, un disc, o steluță și o acoperitoare pentru disc unde, după sosire, epis-

1 Este începutul unui tropar, din prima duminică din Postul Mare, de la Utrenie.

2 Apud: ÎPS Pimen, arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților. Sursa: <http://www.doxologia.ro/cuvantul-ierarhului/biserica-slavei-tale-stand-cer-sta-ni-se-pare>.

3 Dr. Irineu Pop-Bistrițeanul, *Cuvântul dragostei. Cuvântări duhovnicești – III*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1997, p. 55.

4 Idem, *Pavăza credinței. Cuvântări duhovnicești – I*, Editura OMNISCOP, Craiova, 1994, p. 205 ș. u.

5 Deși, de la punerea pietrei de temelie și până la terminare, cei care participă la edificarea bisericii ar trebui să lucreze „în duh și adevăr”, se întâmplă deseori ca diferiți meșteri, constructori sau pictori să nu fie foarte evlavioși, să cânte, să vorbească vrute și nevrute, să se certe etc.; sau se pot întâmpla diverse accidente, mai mari sau mai mici etc. Sunt doar câteva exemple, limitativ, enumerate.

6 În situații de excepție se poate face printr-un delegat al său. A se vedea: Arhid. prof. Dr. I. Floca, *Drept canonic ortodox*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990, p. 130 sau <http://ro.orthodoxwiki.org/Tarnosire>.

7 Aici termenul arhiepiscop include pe: patriarh, mitropolit, arhiepiscop, episcop vicar și arhiepiscop-vicar. Dacă la sfințire participă un sobor de arhierie, cel mai mare dintre ei în grad, va conduce solemnitatea și va efectua actele principale ale ritualului.

8 Sfânta Masă, mai simbolizează și masa lui Hristos cu Apostolii, foisorul de deasupra casei, așternutul și ieslea lui Hristos. Cf. Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, *Liturgica Generală*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993, p. 394.

9 A se vedea: Ion M. Stoian, *Dicționar religios*, Editura Garamond, București, 1992, p. 251, 272, 273 sau <http://dexonline.ro/definities/tarnosire> ș. a.

10 Care este o sfeștanie, cu rugăciuni specifice momentului și lucrărilor efectuate.

copul aşază sfintele moaşte. Slujba începe cu citiri din psalmi, urmate de cereri şi rugăciuni. Credincioşii şi corul, conduşi de arhiereu, care duce discul acoperit pe care se află sfintele moaşte, pornesc în procesiune şi înconjoară biserica de trei ori. După ce se termină şi cel de-al treilea tur în jurul bisericii, arhiereul intră în biserică, acest act reprezentând intrarea lui Hristos Regele şi luarea în stăpânire a clădirii prin înfrângerea puterii diavolului. Arhiereul intrând în biserică, merge în altar, unde pune discul pe Sfânta Masă. Apoi ia moaştele şi le pune într-o cutiuţă anume pregătită, după care toarnă mir peste moaşte, ceea ce simbolizează unirea dintre Dumnezeu şi mucenicii Săi. În timp ce spune rugăciuni şi Psalmul 145, aşază cutiuţa cu moaşte într-un locaş săpat în masa altarului, unde este sigilată cu ceară care conţine mirodenii înmiresmate, aşa cum au făcut Iosif din Arimateea şi Nicodim la ungerea trupului Domnului înainte de înmormântare. Astfel, Sfântul Altar reprezintă mormântul lui Hristos. După aşezarea moaştelor în masa altarului, arhiereul începe spălarea şi ungerea acesteia. În acest scop, el ia un vas cu apă şi, cu binecuvântare şi rugăciune, toarnă apă de trei ori peste masa altarului şi o spală în timp ce este citit un psalm. Masa este curăţată prin spălare şi sfinţită prin harul Duhului Sfânt, la fel ca la botez. După ce masa este ştersă şi uscată, arhiereul o stropeşte cu apă de trandafiri în timp ce se citeşte alt psalm. Preoţii care asistă, şterg apoi masa cu un antimis. După ce unge masa cu mir, odată în mijloc şi apoi pe fiecare parte, episcopul împrăştie mir peste toată masa în timp ce spune un alt psalm. Surplusul de mir este şters de preoţi cu antimisul, iar icoanele celor patru evanghelişti sunt prinse de masa altarului, câte una la fiecare colţ¹. Apoi se îmbracă Sfânta Masă, peste care se aşază obiectele de cult rânduie şi are loc miruirea bisericii, căderea şi stropirea cu apă sfinţită, întocmai ca la o sfinţire obişnuită.

Intenţionat am lăsat să se desfăşoare mai multe amănunte legate de acest ritual al târnosirii, deoarece la baza tuturor actelor şi gesturilor săvârşite de arhiereu şi de către ceilalţi împreună slujitori – sau doar de către o parte, dacă soborul este mare – stau profunde simbolisme şi semnificaţii care exprimă, într-o mare varietate de forme, prezenţa harică a lui Hristos în biserică, prin Duhul Sfânt. Pentru mulţimea

din biserică, care priveşte prin uşile altarului, poate părea un spectacol, mai ales când au loc spălarea, ungerea şi îmbrăcarea Sfintei Mese. Dacă am admite că, în termenii noştri convenţionali, ar fi un (anume) spectacol, acesta este dat (doar) de dinamica actelor şi gesturilor care se desfăşoară cu această ocazie, dar este un „spectacol” care nu are spectatori, ci numai participanţi activi, deoarece întreaga mulţime se roagă şi invocă divinitatea pentru a sfinţi locul şi momentul. Iar ca să nu fie dubii că aşa stau lucrurile – că şi mirenii sunt chemaţi să participe activ la aceste măreţe momente – arhiereul poate invita în Sfântul Altar, pe lângă sobor, şi mireni, care, cu binecuvântare, participă la ritualul de acolo. La târnosirea bisericii din Mara unul dintre participanţii activi a fost şi domnul dr. Teodor Ardelean, care a fost invitat de Preasfinţitul Iustin Sigheteanul, dintru început şi pe tot parcursul slujbelor, la „o distanţă minimă de întreaga ceremonie”, cum avea să simtă chiar Domnia Sa acest fapt. Însuşi Preasfinţitul Iustin va avea să explice acest gest, într-un alt context: „Iubitul nostru frate întru Hristos, prieten şi om de cultură, dr. Teodor Ardelean [...] este ctitor de limbă şi cultură românească, unul dintre cei mai importanţi şi eminenţi din nord-vestul României. [...] Aş dori să îmi exprim gratitudinea pentru faptul că eparhia noastră îl are între cei 30 de membri ai Adunării Eparhiale, slujitor devotat şi fidel al credinţei noastre străbune şi al tuturor lucrărilor culturale, spirituale şi administrative. [...] Aş dori să-l am pe doctorul în filologie Teodor Ardelean, directorul Bibliotecii Judeţene «Petre Dulfu» din Baia Mare, aproape sau în apropierea mea, pentru a păstra legătura între cultură şi credinţă, între Catedrala Credinţei şi Catedrala Culturii – Biblioteca Judeţeană”². Fiorul harului Duhului Sfânt te cuprinde, inevitabil, în aceste împrejurări, ceea ce a constatat şi domnul director, căci cuvintele: „Am mai văzut astfel de momente, dar n-am participat niciodată cu mâna mea şi cu trupul meu la operaţiunile atât de frumos rânduite care se fac odată cu sfinţirea mesei altarului. Prin urmare, sunt un om câştigat că am trăit un eveniment mult mai aproape de substanţa lui evenimentială”, tocmai acest lucru vor a spune.

După slujba târnosirii/sfinţirii se săvârşeşte Sfânta Liturghie, la care credincioşii participă cu evlavie. După toată rânduiala din ziua respectivă, biserica este sfinţită şi toţi partici-

1 Sursa: <http://ro.orthodoxwiki.org/Tarnosire>

2 Iustin Hodea Sigheteanul, *Dr. Teodor Ardelean – ctitor de instituţii culturale româneşti*, în volumul omagial: A. Pop, A.-M. Jucan, *Teodor Ardelean – 60: „Sunt ani la mijloc şi-ncă mulţi vor trece”*, Baia Mare, 2011, p. 6, 7, 8.

panții sunt sfințiți; întreaga comunitate și întregul ținut se umple de harul Duhului Sfânt, iar binecuvântarea lui Dumnezeu se revarsă din belșug în acel loc și în acea zonă. Și nu numai atât: razele duhovnicești sunt duse și împrăștiate și de ceilalți participanți, din alte localități, astfel încât ecoul celor întâmplare acolo este ecoul vocii lui Dumnezeu, căci, îndeosebi, la o sfințire de biserică, El ne asigură că „am auzit rugăciunea ta și cererea ta cu care te-ai rugat către Mine și ți-am îndeplinit toate după cererea ta; am sfințit templul (*biserica* – s. n.) pe care l-ai zidit, ca să petreacă numele Meu acolo în veci și vor fi ochii și inima Mea acolo în toate zilele”. (III *Regi* cap. 9, vers. 3).

Prin urmare, comunitatea de credincioși

din satul Mara, împreună cu toți participanții, s-a umplut de sfințenie și bucurie. Invitații, pătași la bucuria mărenilor, și-au reafirmat simpatia și prietenia față de aceștia, prin simțăminte și cuvinte profunde. „Mi-s dragi creștinii din Mara, mi-s dragi țăranii aceștia autentici, nescofâlciți și nesofisticați, în nebunia prin care trece omenirea la ora actuală și ferm hotărâți în principiile și în crezul nostru și, de ce nu până la urmă, în principiile de a petrece și a sărbători cu adevărat frumos în astfel de momente!” – sunt cuvinte ale domnului Teodor Ardelean, la care orice participant la târnosirea bisericii din Mara cred că achiesează. Așadar, aceasta este semnificația evenimentului ce a avut loc aici: trăire și simțire și, peste toate, bucurie.

Imagini de la târnosirea bisericii cu hramurile „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” și „Sfinții Martiri Brâncoveni” din Parohia Ortodoxă Mara, comuna Desești, Maramureș, iulie 2014.

Elogiul vocației culturale și patriotice a doctorului Traian Gheorghe Dascăl

Dr. Alexandru ROTARU

U.M.F Cluj-Napoca

Dezvelirea, în martie 2013, la Gherla, prin grija oficialităților municipale, a monumentului *Lupa Capitolina* oferit de domnul doctor Traian Gheorghe Dascăl, mi-a prilejuit numeroase aduceri aminte privitoare la personalitatea acestui Mecena al istoriei și culturii plaiurilor someșene.

În 1953, când l-am cunoscut pe Traian Gheorghe Dascăl, eram colegi la Școala Medică Medicală din Cluj. Îmi amintesc că el avea un temperament reținut, meditativ, contemplativ, așezat. Preocupările lui extrașcolare erau oarecum diferite față de ale noastre. Mie însumi mi-a trezit o vie curiozitate prezența lui la aproape toate cultele religioase din Cluj, de la care povestea ritualurile și nu de puține ori reținea și interpreta partea melodică a lor.

Avea o memorie foarte bună a cântului și o plăcere nativă pentru muzica vocală, indiferent dacă ea era religioasă sau laică, cultă. Impresionant pentru un copil de la țară a fost faptul că l-a atras muzica și spectacolele de operă și balet, audiind tot ce era cuprins în repertoriul Operei din perioada școlară 1953-1957. Cânta arii din diverse opere și ne povestea cu multă determinare scene din spectacole, astfel că mi-a stimulat și mie interesul, încât am ajuns să fiu mereu părtaș cu el la un loc în picioare la „cucurigu” (balconul operei).

În timpul studiilor universitare m-a ispitit și l-am însoțit la cursurile de istorie ilustrată a muzicii pe care le ținea profesorul Merișescu la Casa de Cultură a Studenților.

Finalul studiilor universitare pentru Traian Gh. Dascăl nu a însemnat și abandonarea „muzei Euterpe”. „Zăpăcit” de această muză, fascinat de arta monumentală și pasionat de istorie, dr. Traian Gh. Dascăl a audiat cursuri ocazionale de istoria literaturii române și universale la Universitatea din București, cursuri de teoria muzicii la Conservatorul „Gh. Dima” din Cluj, cursuri de istoria artelor la Universitatea de Vest din Timișoara și cursuri de drept și arheologie la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași. Hobby-urile menționate mai sus s-au corelat întru totul cu

firea sa, dar și cu obârșia lui din zona Văii Someșului Mare, arie geografică ce mustește de istorie și cultură, de frământări care au marcat spiritual acest spațiu transilvan.

Istoriceste vorbind, acest spațiu se află la limita de separație a Daciei romane de Dacia liberă. Aici este situat și satul natal al dr. Gh. Dascăl, Cristeștii Ciceului, în care prin eforturi financiare proprii a concentrat un moment al istoriei într-un splendid ansamblu monumental ce înfățișează *Lupa Capitolina* între Decebal și Traian. Lucrarea de artă, concepută de profesorul Nichifor Someșan din Timișoara și sculptorul Ilarion Voinea, din Cluj-Napoca vorbește mai mult decât o carte despre etnogeneza noastră daco-romană, despre apartenența la Ginta Latină și statornicia noastră pe aceste meleaguri.

Aserțiunile de mai sus se bazează, între altele, și pe cercetările celebrului istoric maghiar Toma Karoly (1829-1891), socrul savantului român Victor Babeș și cel mai mare epigrafist al Daciei. Bustul său, susținut material de același protector al istoriei și culturii locale, dr. Traian Gh. Dascăl, onorează o filă de istorie a satului în care el, marele istoric, a copilărit.

Crucea Eroilor Unirii este un remarcabil monument amplasat în Cristeștii Ciceului, satul natal al sponsorului, pe drumul ce leagă Transilvania de Moldova. Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Al. I. Cuza și Ferdinand, ale căror efigii realizate în altorelief sunt așezate câte una pe fiecare dintre cele patru brațe ale crucii, amintesc trecătorilor că, împotriva vitregiilor istoriei, ne-am unit și că trebuie să rămânem uniți toți cei dintre hotarele noastre istorice sau de aiurea. Îndemnul, contrar aparenței sale de banalitate, este o chemare la meditație și neuitare, iar importanța lui este, cu atât mai mare, cu cât, în prezent, europenizarea sau mondializarea sunt folosite de către „prietenii” pentru dezunirea noastră. Iată de ce un asemenea monument are o mare valoare prin mesajul pe care-l transmite, reprezentând pagini de istorie, de lumină și demnitate națională.

Multora dintre oamenii de știință sau cultură,

dr. Traian Dascăl le-a amplasat busturile pe socluri așezate în numeroase localități de-a lungul Someșului Mare, acolo unde ei au fost zămisliti sau ei înșiși și-au zămislit nemuritoare opere. În acest context sunt de menționat Janos Bolyai, poetul revoluționar Andrei Mureșanu, dar și George Coșbuc, Liviu Rebreanu, Iustin Ilieșiu, Nicolae Drăganu, Ion Creangă și Mihai Eminescu. Operele de artă monumentală donate de dr. Traina Gh. Dascăl sunt mult mai numeroase și răspândite pe un traseu mult mai mare decât cele pe care le-am cuprins în acest elogiu, ultima, cea de la Gherla, fiind a XXXIV-a. Ele înnobilează localitățile pe un areal geografic ce poate fi socotit, pe drept cuvânt, o vatră de istorie și cultură. Locuri în care la tot pasul se găsesc însemne ale perenității noastre și incontestabile repere ale științei și culturii ro-

mânești. Nu există în mediul rural român o concentrare mai mare de astfel de monumente care întrupează genialitatea umană și forța spiritului românesc ca în zona aceasta.

Eu, autorul prezentului elogiu, apreciez că efortul doctorului Dascăl pentru realizarea acestor însemne ale istoriei și culturii este un îndemn de a ne trezi la realitate, noi și mai ales cei răspunzători de cultură.

Aceasta în împrejurimile în care, din decembrie 1989 până în prezent, conform unui comunicat al Ministerul Educației și Culturii, 540 de monumente au fost distruse. Unele au dispărut din neglijență, iar altele, în opinia mea, datorită inconștienței și inculturii crase ale unor proprietari de terenuri care nu au mai multă inteligență și cultură decât pământul pe care l-au cumpărat.

În circumstanțele date, identitatea românească, rămânând în afara aprecierii și preocupării dirigitorilor, cade victimă celor care o asaltează. Așa că, pentru aceste vremuri, strădania doctorului Traian Dascăl de a salva sub această formă identitatea noastră, mi se pare o îndrăzneală epopeică și asta în condițiile în care pentru acest crez și-a investit toată agoniseala de o viață de medic. Singura investiție pentru el și soția lui a fost într-un apartament cu trei camere, în loc de mobilă luxoasă, o bibliotecă impunătoare, constituind o puternică mașină de studiu pentru istoria, literatura și cultura poporului român.

Reușind să treacă peste toate obstacolele care i-au apărut în cale și pe care le trece un om până la vârsta de 75 de ani, pe care i-a împlinit pe 21 noiembrie 2013, are în plan noi proiecte și își menține crezul. Același pe care regele Ferdinand I-a transmis generalului Berthelot prin curier diplomatic, spunându-i: „*Te rog să-i transmiți generalului că tot așa va fi și la sfârșit, cum am fost și la-nceput*”.

Eu, care-l cunosc pe Traian Gheorghe Dascăl de 60 de ani, sunt convins că-și va păstra cuvântul. Dumnezeu să-l ajute!

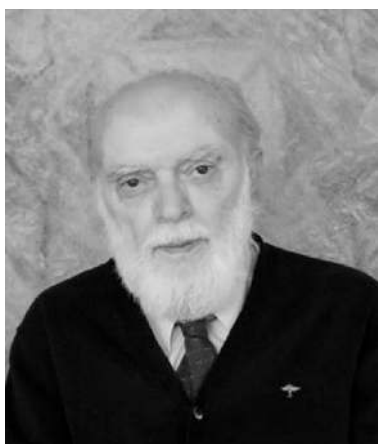
Dezvelirea statuii Lupa Capitolina la Gherla, în martie 2013

Ne-a părăsit un OM...

Gânduri la despărțirea de domnul Nicolae Stroescu-Stănișoară

Dr. Mirel GIURGIU
Kehl, Germania

Cel care ne-a părăsit pe 27 iunie 2014, Nicolae Stroescu-Stănișoară a fost un OM... de prestigiu, Om de mare cultură, român ce și-a închinat viața unor idealuri de democrație creștină, afirmate la vremea tinereții sale de mari lideri români cum au fost Iuliu Maniu, Corneliu Coposu, Dinu Pillat, N. Steinhardt, C. Noica, Gheorghe Brătianu etc., politicieni de marcă, oameni de cultură aleasă care au fost persecutați, închiși, unii omorâți, după ce au suportat cu stoicism infernul închiisorilor, la Aiud, Gherla, Sighetul Marmăției, Jilava, Pitești etc.

Nicolae
Stroescu-
Stănișoară
(1925-2014)

După cum am putut citi în cotidianul *Graiul Maramureșului* (redactor-șef jurnalistul, poet Gheorghe Pârja) – Domnul Stroescu a urmat, după studiile liceale împlinite la Craiova, „cursuri de drept și filosofie la Universitatea din București, dar nu a reușit susținerea examenului de stat, fiind pus sub urmărire de Securitate”.

Așa stând lucrurile, domnul Stănișoară a fost mereu urmărit și persecutat de organele Securității, din cauza cărora a fost nevoit să trăiască în clandestinitate până în anul 1964 când, urmare a decretului semnat de Gheorghiu-Dej, a fost amnistiat ca și Constantin Noica, Nicolae Steinhardt, Dinu Pillat și alți intelectuali iluștri...

Chiar în libertate fiind, Domnul Stroescu

era mereu urmărit, mereu hărțuit de organele represive ale statului comunist. Astfel, cu tot regretul și durerea de a-și părăsi țara natală, s-a decis în cele din urmă să plece la München împreună cu soția care avea origine germană. După cum este îndeobște cunoscut, Nicolae Stroescu-Stănișoară, a ajuns director al postului de radio Europa Liberă, a continuat să scrie și să participe activ la viața Institutului Român și a Bibliotecii de la Freiburg, o cetate a culturii românești din elita căreia va face parte decenii întregi.

Acolo, la Freiburg, l-am cunoscut personal și m-am apropiat de dânsul ca de un adevărat maestru, de un profesor umanist de la care simteam că am multe de învățat... M-am bucurat de simpatia și chiar de prietenia dânsului, participam împreună la întâlnirile periodice care aveau loc la sediul Bibliotecii de la Freiburg, mă consultam cu domnia sa când era vorba de subiectele de abordat în ședințele de comunicări științifice anuale, țineam cont de sugestiile și părerile Omului de cultură, Omului cu suflet, Românului adevărat, Teologului erudit, dăruit științei teologice, filosofiei și psihologiei sociale, domenii cărora le-a închinat lucrări numeroase, mult apreciate de cunoscătorii în materie.

Demne de menționat sunt aici sunt articolele publicate în revista *Convorbiri literare*, revistă ce apare lunar la Iași.

Relația mea cu maestrul Stroescu era una aparte, lua forma unor lungi dialoguri ce însemnau tot atâtea dezbateri pe teme literare, filosofice și politice de actualitate. Doream amândoi să ajungem să trăim importante îmbunătățiri ale vieții românilor în cadrul oferit de o Românie cu adevărat democratică. O Românie în care demnitatea, echitatea și valorile culturii să-și afle mereu adăpost în viața fiecărui cetățean conștient de importanța acestor noțiuni pentru existența individuală și colectivă a semenilor noștri... Chiar dacă locuia la München, Omul de cultură Stroescu ținea legătura cu mari personalități, cu elite ale societății, ale vieții politice românești aflate în țară.

Când a fost să plec din Kehl, în luna mai anul acesta, păstrând gândul de a rămâne câtva timp în România (Maramureș și Cluj), am luat ca și-n alte dăți, legătura telefonică cu domnul Stroescu... Între altele – mi-a spus ca dorește mult să plece la București în luna iunie, iar la întoarcere, în luna lui Cuptor, urma să ne revedem la Freiburg, să ne împărtășim impresiile căpătate în patrie, să ne întâlnim la Institut cu doctorul Mihai Neagu Basarab – (actualul director al locașului de cultură roman din Freiburg), cu doamna Mochinschi (fosta secretară a instituției), cu domnul Iancu Bidean (profesor, fost director, actualmente având probleme de sănătate) cu doamna Alice, fină intelectuală, fosta secretară a domnului Stroescu – persoane remarcabile cu care doream să abordam în detaliu tematica variată, complexă, a viitoarei sesiuni de comunicări științifice din toamnă. Încă de la finele anului 2013, după încheierea lucrărilor sesiunii științifice, conducerea Institutului Român, (din care făcea parte și domnul Nicolae Stroescu) hotărâse, ca în anul acesta (2014), să ne concentrăm eforturile spre a pune în lumina scrierilor noastre biografia creatoare a unor oameni de cultură, scriitori, artiști plastici, compozitori etc., care, în ciuda unor merite incontestabile, erau mai puțin cunoscuți sau chiar necunoscuți în țara noastră. Ne-am gândit mai întâi la Vintilă Horia, scriitor căruia i-a fost retras premiul Goncourt în urma unor intrigi plecate de la ambasada României comuniste în capitala Țării Hexagonului... Am continuat să ne preocupăm de personalități precum Horea Stamatu, Stefan Baci, Aron Cotruș, Eugen Giurgiu și alții...

Sugestiile și părerile ilustrului publicist și scriitor, azi dispărut erau dintre cele luate mereu în considerare de către colectivul Institutului, fiind pline de consistență.

Ținea mult să ne revedem în vară, i se părea, ca și subsemnatului, prea lung timpul ce avea să se scurgă până în luna octombrie a.c.

Nu puteam prevedea că vom avea parte, din păcate, de un timp fără întoarcere pentru Umanistul român pe care n-a fost să fie să-l mai revăd cu zâmbetul lui cald, cu manierele lui politicoase, nici să-i mai aud glasul rămas tânăr din toate timpurile, din vremea când îl ascultam,

ori de câte ori reușeam să-l prind pe recepție, la Radio Europa Liberă. Îl invoc acum pe zeul Cronos cu care s-a luptat un Om ce a avut o existență impregnată de cultură și civism înalt, de trăire onestă pusă în slujba unor idealuri democratice, național-creștine pe care le-a afirmat neobosit, netemător de riscuri personale, un om activ pe plan intelectual, literar și jurnalistic până la ultima suflare... Dovadă sunt articolele trimise cu mare regularitate, lună de lună, la redacția prestigioasei reviste de cultură *Convorbiri literare*.

În numărul apărut la sfârșitul lunii aprilie 2014 mi-a fost dat să-l regăsesc pe gânditorul Stroescu în postura celui preocupat de probleme existențiale, de căutarea unui ultim sens al vieții omului, sens reflectat admirabil într-unul dintre textele scrise și publicate de dânsul. Am aici în vedere articolul intitulat *Rațiunea și divinul* – o țesătură de gânduri și idei pe care Europeanul Stroescu reușește să le împărtășească cititorului, făcând referință la filosoful Edmund Husserl (1859-1938), citându-l cu convingerea unor apropieri de orizont ideatic: „Pericolul cel mai mare care amenință Europa îl constituie oboșeala. Să luptăm împotriva acestui pericol al pericolelor ca buni europeni animați de curajul pe care nici chiar o luptă fără sfârșit nu-l sperie”. (Edmund Husserl, *Criza umanității europene și filozofia*). Am ales citatul de mai sus, fiindcă el exprimă un adevărat „credo” al unui „aristocrat al intelectului” care a fost și va rămâne pentru noi europeanul convins, patriotul român care a fost Nicolae Stroescu-Stănișoară. Scrierile sale detaliază adesea relația existentă între rațional și irațional, între sacru și profan, (divinitate-umanitate), între național și european, considerații luate ca niște poli ai cugetului cu tendința de apropiere și armonizare, împlinindu-se în personalitatea umanistului a cărui dispariție o regretăm astăzi.

Ne-au rămas amintirile și cărțile celui care a fost Nicolae Stroescu-Stănișoară, un Om din alte vremi, un Om care avea alte repere existențiale, alte idealuri decât semenii obișnuiți cu care ne întâlnim de obicei. Un Om de mare condiție morală, de mare onestitate și probitate intelectuală.

Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească în Pace! Nu-l vom uita niciodată!

Ileana Bozac

(1914-2000)

Lucia PAVEL

Am comemorat, în luna august 2014, 100 de ani de la nașterea profesoarei Ileana Bozac, om de mare valoare, care s-a remarcat ca un istoric erudit, deosebit de modest, cu o pregătire profesională și științifică dobândită prin muncă neobosită, fiind în același timp și un intelectual devotat neamului său.

*Ileana Bozac
(1914-2000)*

S-a născut la 16 august 1914 în loc localitatea Sâmboleni, județul Cluj, într-o familie de preoți greco-catolici și dascăli români. Urmează școala primară și primele clase de liceu la Blaj, continuă la Cluj, unde a și susținut bacalaureatul în 1931.

Studiile universitare le-a efectuat la Universitatea Daciei Superioare din Cluj, la Facultatea de Litere, specializarea istorie-geografie. În 1936-1937 a promovat examenul de capacitate la București, în specialitatea istorie-geografie, fiind clasificată a 8-a pe țară, obținând licența în istorie cu distincția *magna cum laude*. A avut ca profesori mari istorici și geografi: Ioan Lupaș, Alexandru Lapedatu, Ioan Moga, Constantin Marinescu, Francisc Pall, Silviu Dragomir, Nicolae Bănescu, Vasile Meruțiu, Tiberiu Moraru. În paralel a studiat etnografia și folclorul timp de trei ani (cursuri și examene) cu Romulus Vuia și Ion Chelcea, iar în 1936 a absolvit, după un an de practică, Seminarul Pedagogic Universitar. La terminarea studiilor universitare a efectuat o călătorie de studii în Franța, la Grenoble.

Pe lângă studiile de la Universitate, s-a specializat, timp de trei ani în paleografie română,

germană, chirilică, latină și în limba slavă veche (medio-bulgară), precum și în interpretarea textelor bizantine.

Între anii 1945-1947 urmează cursurile anilor I și II de doctorat la Universitatea din Cluj, cu Silviu Dragomir, Ioan Moga, Romulus Vuia, Virgil Cândea, Francisc Pall, Ioachim Crăciun, cursuri finalizate cu examene, dar susținerea tezei, deși elaborată, n-a mai fost posibilă din cauza gravelor consecințe, pe plan general și personal, ale războiului și ale bulversării politice din țară. Ca majoritatea intelectualilor formați în perioada interbelică, a avut de suferit rigorile noului regim și abia în 1966, de exemplu, s-a putut prezenta la un concurs pentru obținerea certificatului de traducător din și în limba germană.

Cu toată pregătirea ei superioară, după război n-a fost încadrată decât ca secretară-administratoare și bibliotecară la Centrul de Studii și Cercetări privind Transilvania, după care, aproape trei ani, a rămas fără mijloace de subzistență. Abia în 1951 a fost angajată cercetător la Institutul de Istorie al Academiei, filiala Cluj, unde a activat până la pensionare, în 1974, fiind promovată, în 1967, cercetător științific principal.

Și-a început cariera profesională în 1936, inițial ca profesoară în învățământul secundar, la Liceul Comercial din Cluj, după care s-a mutat împreună cu soțul la București, unde a activat ca profesor la diferite licee.

În 1958 a devenit membră a Societății de Științe Istorice și Filologice din România.

În anul 1969 a fost trimisă de către Direcția Generală a Arhivelor Statului într-o călătorie de documentare științifică de trei luni, la arhivele și bibliotecile din Viena, împreună cu istoricii C. C. Giurescu și Cornelia Bodea, pentru a depista și microfilma izvoare istorice referitoare la răscoala iobagilor români condusă de Horea, Cloșca și Crișan. Acolo a identificat și propus pentru microfilmare aproximativ 19.000 de pagini privind istoria țării noastre în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea.

În 1974 a fost cooptată coautoare la *Osterreichisches Biographisches Lexikon*, editat de Österreichische Akademie der Wissenschaften din Viena, unde a și publicat trei prezentări de autori români.

A colaborat la *Indicele Hurmuzachi – Bibliografia secolului al XIX-lea*. Ca excelentă cunoscătoare a limbii germane și a paleografiei gotice germane precum și a celei latine medievale, a contribuit la prelucrarea textelor germane de grafie gotică pentru colecțiile: *Documente privind istoria României. Seria C. Transilvania (Documenta Romaniae Historica)*. A efectuat indicele la cele 6 volume ale *Tratatului de istorie a României*, la *Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Române. Seria Transilvania* și la *Izvoarele răscoalei lui Horea*, pentru care a valorificat numeroase documente din arhivele de la Viena (Haus-Hof und Staatsarchiv, Kriegsarchiv, Hofkammerarchiv, Nationalbibliothek), Cluj, Sibiu, Târgu-Mureș, Alba Iulia, București, Blaj, Brașov, Brad, Deva, Dej, Arad, Oradea, Hunedoara, Zlatna și Câmpeni, pe care le-a transcris după original, după fotocopii ori microfilme. De asemenea, a colaborat la traducerea și prelucrarea lor pentru tipar, îndeosebi a celor de limba germană. Pe baza materialului arhivistice și a hărților vechi a întocmit schițe pentru hărțile economice privind Transilvania, incluse în volumul II al *Tratatului de istorie a României* (1964). A colaborat la *Tratatul de istorie a pedagogiei*, publicat în București, pentru care a elaborat un întreg capitol, care, însă, nu apare sub numele autoarei.

Rezultatele cercetărilor sale din arhive și biblioteci de specialitate au fost materializate în elaborarea și publicarea unor valoroase studii și articole de istorie, caracterizate prin rigoare și originalitate, privitoare la istoria școlară și culturală a românilor transilvăneni și la luptele de emancipare socială a poporului român din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. Dintre acestea se cuvin reținute pentru posteritate titlurile lucrărilor sale, care sunt tot atâtea contribuții la dezvoltarea istoriografiei noastre: *Învățământul românesc din Transilvania în secolul al XVIII-lea începutul secolului al XIX-lea*, Ioan Urban Jarnik în lumina corespondenței sale cu Ioan Micu Moldovan, *Știri despre românii din Transilvania în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea în Autobiografia lui Heydendorff*, *Semnificația europeană a Răscoalei lui Horea în comentariul lui W. L. Wekhrin (1739-1792)*, Nicula Iuon al Horii, fiul lui Horea.

A făcut parte din colectivul de autori ai volumelor *Revoluția de la 1848 în Transilvania. Documente*, vol. I, vol. II, *Documente privind Revoluția de la 1848 în Țările Române*, vol. II, *Izvoarele Răscoalei lui Horea. Seria B. Izvoare narrative și altele*. În acestea autoarea urmărește cu perseverență situația economică din Munții Apuseni,

ajunși în interesul occidentalilor, având în vedere exploatările miniere, pădurile, bogăția solului și subsolului, studiate de savanți de renume, ca de exemplu Spallanzani, precum și situația socială și culturală, cu preponderență cea a învățământului. În ce privește mișcările sociale autoarea conturează rolul fiului lui Horea, Iuon, ca al patrulea căpitan în răscoală și relevă o nouă sursă de informare contemporană, bazată pe un material documentar inedit, ce completează și amplifică informația asupra ecoului european al răscoalei din 1784. Astfel, sunt incluse texte necunoscute până acum privind răscoala lui Horea, provenind de la autori imparțiali, de exemplu militari trimiși pentru reprimarea răscoalei. Apare, de asemenea, pentru prima oară, opinia unui iluminist german, publicistul Wekhrin, care sesizează amploarea reală a răscoalei românilor, într-un articol publicat în periodicul său *Der graue Ungeheuer*. Aceste texte au fost apreciate și utilizate amplu de David Prodan și Ștefan Pascu. La acestea se adaugă prelucrarea bogatului material arhivistice nepublicat încă.

În același timp, a aranjat și pregătit pentru tipar cărți din bogata colecție și operă folcloristică a lui Traian Gherman, despre care a și publicat câteva studii. A continuat să lucreze și după pensionare la un corpus documentar, finalizat, după trecerea ei spre cele veșnice, de către prof. univ. dr. Teodor Pavel, care a și scris un vast studiu introductiv, a completat regestele la documente, a adăugat o serie de documente noi depistate de el în arhivele străine și a pregătit cartea pentru tipar. Lucrarea, de mare amplitudine și importanță pentru cunoașterea societății românești din Transilvania dinaintea răscoalei lui Horea, s-a publicat în limbile română și germană sub titlul *Călătoria lui Iosif al II-lea în Transilvania la 1773/Die Reise Kaiser Josephs II. durch Siebenbürgen im Jahre 1773*, Editura Institutului Cultural Român. Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, vol. I, 2006, 861 p. (două ediții în același an) și vol. II, 2011, 394 p. Pe lângă activitatea științifică deosebit de bogată, Ileana Bozac, rămasă văduvă la numai 29 de ani, s-a dedicat creșterii și educării celor două fiice ale sale, pentru care continuă și azi să fie un model demn de urmat. S-a stins din viață la 23 martie 2000 și a fost înmormântată la Cimitirul Central din Cluj-Napoca, fără a uita o clipă imaginea „casei de pe deal” din satul natal, unde a copilărit și a petrecut vacanțele de-a lungul anilor. Iubirea de neam și credința neștirbită în Dumnezeu i-au dat tărie să înfrunte vitregiile vremurilor și să se bucure de împlinirile unui valoros intelectual.

Prof. univ. dr. ing. Ilie Paraschiv – cel mai mare specialist român în domeniul preparării minereurilor

Ing. Teodor BENE

Profesor universitar, născut în orașul Galați la 03.10.1933, căsătorit, având doi copii, Ilie Paraschiv a absolvit Institutul de Metale Neferoase din Moscova, Facultatea de Metalurgie, specialitatea prepararea substanțelor minerale utile în anul 1958. După absolvire, și-a început activitatea direct în producție, la Exploatarea Minieră Borșa, unde, în același an a început prelucrarea prin flotare a celui mai dificil (de prelucrat) minereu complex de plumb, zinc și cupru nu doar din țară, ci din lume. Aici a lucrat ca șef al Uzinei de Preparare a Minereurilor, aducându-și o contribuție consistentă la îmbunătățirea randamentelor de extracție a metalelor în concentratele obținute și livrate apoi uzinelor metalurgice.

Prof. univ.
dr. ing.
Ilie Paraschiv

În perioada 1961-1964 urmează pregătirea prin doctorat la Institutul de Oțeluri și Aliaje din Moscova, unde în noiembrie 1964 a susținut teza „Separarea prin flotatie a monazitei de piroclor și zircon”, obținând titlul științific de doctor. Revenind în țară, ocupă funcții de expert tehnic principal, inginer proiectant-șef la Ministerul Minelor, șef al Laboratorului de cercetare, șeful Secției de cercetare din cadrul Institutului de Cercetări Miniere București, iar între anii 1970 și 1990 director general la Institutul de Cercetări și Proiectări Miniere Baia Mare, cel mai mare institut de profil din România, a cărui coordonare în materie de cercetare științifică acoperea șase județe, inclusiv Bucureștiul și în care își desfășurau activitatea de cercetare științifică și de proiectare în domeniul minier peste 1500 de ingineri. Domnia Sa a condus cu competență și respon-

sabilitate acest institut de maximă importanță pentru economia națională, preocupându-se de eficientizarea și sporirea prestigiului acestuia.

În intervalul 1974-1980 specialiștii din cadrul Institutului, cercetătorii și proiectanții au elaborat numeroase studii, documentații tehnice, analize și expertize în diferite țări ale lumii, cum sunt: Maroc, Algeria, Argentina, China, Angola ș.a.

Profesorul Ilie Paraschiv a fost preocupat constant și intens de cercetarea științifică, concentrându-se cu precădere asupra domeniilor: prepararea substanțelor minerale utile, hidrometalurgie, biotehnologia metalelor, protecția mediului, sinteza și folosirea unor noi reactivi de flotatie, tehnologii neconvenționale de valorificare a metalelor, fiind cercetător științific principal gradul I din anul 1970. A elaborat un număr impresionant de studii și articole vizând prelucrarea prin flotare a minereurilor complexe cuprifere și argentifere, sinteza și utilizarea izotopilor radioactivi în procesul de preparare a minereurilor, protejarea prin metode chimice a iazurilor de steril împotriva poluării și a degradării prin eroziune.

Din 1990 și până în 2003 desfășoară o valoroasă activitate didactică și de cercetare ca profesor și conducător de doctorat, conform ordinului nr. 8588/1990 al Ministerului Învățământului și Științei, la Universitatea de Nord din Baia Mare, îndeplinind și funcțiile de șef de catedră, director al Centrului de cercetare pentru procesarea resurselor minerale și a deșeurilor, precum și pe cea de secretar științific al Universității de Nord Baia Mare. După pensioare, în anul 2003 devine profesor asociat la Universitatea de Nord din Baia Mare.

A publicat 13 tratate, monografii de specialitate dintre care: *Mineralurgia* (3 volume), *Flotatie* (2 volume); *Reactivi de flotatie*; *Scheme și regimuri de preparare a substanțelor minerale utile*, *Progrese în prepararea minereurilor*. Este autor al mai multor cursuri și manuale universitare: *Bazele preparării substanțelor minerale Utile* (2 volume și îndrumător de lucrări practice); *Flotatie* (3 volume); *Protecția mediului în zonele miniere*, toate având index ISBN. A prezentat 60 de comunicări științifice la congrese și simpozioane internaționale, care au avut loc în țări ca: Iugoslavia, Franța, Macedonia, Slovacia, Turcia, Germania, Bosnia-Herțegovina,

Bulgaria, România etc. A participat la 83 de congrese, sesiuni și simpozioane naționale, a publicat 90 de articole în reviste de specialitate din domeniul procesării substanțelor minerale utile, al hidrometalurgiei, fizicii, chimiei etc. A participat la elaborarea a 85 de contracte de cercetare-proiectare, este autor și coautor la 45 brevete de invenții dintre care 21 s-au aplicat în industrie. Profesorul universitar dr. Ilie Paraschiv este distins cu Ordinul Muncii clasa a III-a și cu Ordinul Meritul Științific clasa a III-a, la care se adaugă alte patru medalii ale statului român. I s-a decernat Medalia de argint la Salonul Mondial de invenții EUREKA Bruxelles, 1982 și premiul Asociației Generale a Inginerilor din România pe anul 1996.

Este membru în Consiliul Științific al Conferințelor Balcanice de Procesare a Mineralelor, este membru de onoare fondator al Academiei Balcanice de Științe pentru Tehnologii Minerale. A îndrumat elaborarea a 12 lucrări de doctorat care au fost susținute până în anul 2003, persoanele respective obținând titlul științific de doctor inginer în procesarea mineralelor. A coordonat până în anul 2008 pregătirea științifică a încă șase doctoranzi. În perioada 1974-1988 a coordonat activitatea Consiliului Tehnico-Științific în domeniul preparării minereurilor neferoase al țărilor est-europene membre în fostul CAER.

Are lucrări publicate în numeroase volume editate în urma unor prestigioase manifestări științifice la care a participat, cum sunt: cel de-al IX-lea Congres Internațional de Procesare a Mineralelor Praga 1970; Conferința Balcanică de Preparare a Minereurilor, Sofia, 1973; al XII-lea Congres Internațional de Procesare a Mineralelor, Sao Paulo, Brazilia, 1977; Simpozionul Germano-Român, Hanovra, Germania, 1981; Conferința de Biotehnologie, Pozargic, Bulgaria, 1983; a V-a Conferință Balcanică de Preparare a Minereurilor, Varna, Bulgaria, 1989; al XX-lea Congres Internațional de Procesare a Mineralelor, Aachen, Germania 1997; al IX-lea Simpozion Internațional de Biohidrometalurgie, Troia, Portugalia 1991; al X-lea Simpozion Interna-

țional de Hidrometalurgie, Jakson SUA, 1993; MicroCAD, Miskolc, Ungaria, 1994; al XIV-lea Congres Internațional Minier, Sofia, Bulgaria, 1994; al XXI-lea Congres Internațional de Procesare a Mineralelor Roma, Italia, 2000; Conferințele Balcanice de Procesare a Mineralelor desfășurate în: Baia Mare, România, 1977, Ohrid, Macedonia, 1995, Vatra Dornei, România 1997, Belgrad, Iugoslavia, 1999, Istanbul, Turcia, 2001, Dures, Albania, 2005, Varna, Bulgaria, 2003, București, România, 2009, Tuzla, Bosnia-Herțegovina, 2011, Sozopol, Bulgaria, 2013; Simpozioanele de Procesare a Mineralelor din Turcia (al VI-lea din 1996, al VII-lea din 1998, al VIII-lea din 2000); Conferința de Mine și Metalurgie, de la Donji Milanovac, Serbia, 2004 și altele.

Cărți și cursuri universitare

1. Ilie Paraschiv, *Flotația* vol. I și II (monografie), Editura Tehnică, București, 1989, 1992.
2. I. Crăescu, N. Golcea, M. Guran, P. Ilie, S. Tătaru, *Mineralurgie* vol. I, II și III (tratat), Editura Tehnică, București, 1985, 1988, 1998.
3. Ilie Paraschiv, *Reactivi de flotație* (monografie), Editura Tehnică, București, 1982.
4. Ilie Paraschiv, *Bazele preparării substanțelor minerale utile* vol. I, II și III, (curs) Universitatea de Nord Baia Mare, 1994, 1994.
5. Ilie Paraschiv, *Regimuri de preparare a substanțelor minerale utile*, Editura Tehnică, București, 1978
6. Ilie Paraschiv, *Flotația substanțelor minerale utile*, vol. I, II și III (curs) Universitatea de Nord Baia Mare, 1994, 1995.
7. S. Krausz, Ilie Paraschiv, *Teoria și tehnologia flotației*, vol. I și III, Editura Matrix, București, 2001.
8. Ilie Paraschiv, *Separarea prin flotație a monazitei de piroclor și zircon*, disertație 1964, Institutul de Oțeluri și Aliaje, Moscova URSS.

Profesorul univ. dr. Ilie Paraschiv a publicat peste 20 de studii și lucrări de cercetare științifică reprezentative în domeniul preparării minereurilor neferoase auro-argentifere, al utilizării diverșilor reactivi în procesul de flotare, de protejare a iazurilor de steril, de protecție a mediului ș. a., toate fiind menite să conducă la creșterea randamentelor de extracție și a gradului de recuperare a metalelor din zăcămintele minerale supuse procesului de flotare din România. Domnia Sa deține, în același timp, peste 20 brevete ca autor și coautor privind diversele procese de separare a concentratelor, de obținere a concentratelor selective, de obținere a diferiților reactivi de flotație, desarsenierea piritelor argentifere ș.a.

Profesorul univ. dr. Ilie Paraschiv s-a impus peste tot, pe unde l-au purtat interesele activității de cercetare și exploatare ca un om drept și cinstit, aplecând mereu spre rezolvarea problemelor sociale și economice din familiile celor pe care i-a condus.

Proza anilor '60. Exprimări estetice

Carolina BOTIȘ

Evoluția romanului românesc cunoaște schimbări remarcabile și recrudescențe uimitoare. Secolul XX aduce în prim-plan creații românești interesante și originale, chiar dacă există precursori în literatura europeană care se pot erija în pionieri ai romancierilor români. Nota de originalitate rezidă în maniera în care scriitorii noștri au știut să creeze personaje-emblemă sau destine colective, precum și reflecții și reflecții ale marilor și eternelor teme ale existenței umane. De la romanul de tip balzacian la romanul-fluviu, de la romanul psihologic la romanul polițist, destinul unui personaj sau al unei colectivități se derulează în amănunțimea și deseori implacabila calvară masivă a istoriei, a ideologiilor politice, a luptelor de clasă și conflictelor sociale, urmărindu-se dezvoltarea acestora pe mai multe niveluri.

Literatura anilor '60 recuperează valențele autenticității prin recursul la realism, ieșind de sub tutela dogmatismului și schematismului „obsedantului deceniu”. Scriitorii alcătuiesc creații inedite izvorâte din experiența tragică a ideologiei comuniste, pledând în demersul lor pentru reproducerea realității. Totodată, apare în prim-plan subiectivitatea autorului care se identifică aproape în totalitate cu naratorul. Se abandonează tehnica omniscienței prin care autorul cunoștea toate manifestările personajului și le zugrăvea în mod egal. Romanul contemporan preia idei din mai multe științe și le analizează într-o perspectivă deseori problematică, dilematică. E un roman de aventură a spiritului, de investigație a zonelor ascunse ale conștiinței, de conflicte interioare și convulsii axiologice. Fenomenul este surprins cu pertinentță de criticul și istoricul literar Gheorghe Glodeanu, care afirmă cu autoritate că „*odată cu Dostoievski, Proust și Joyce, romancierul zugrăvește o lume incertă și relativă, prezintă un univers enigmatic sau, luându-l pe cititor drept colaborator, transformă narațiunea într-un joc de puzzle. Dacă romancierul secolului trecut credea din plin în progresele cunoașterii, romanul noului modernism este măcinat de incertitudinile și de*

interogațiile specifice unui spirit insurgent ce (re)pune totul sub semnul întrebării. Narațiunea se transformă adesea într-un veritabil experiment, dar nu într-unul naturalist (așa cum l-a conceput Emile Zola), ci într-un autentic experiment estetic”¹.

Pe de o parte, noul roman lansează și provoacă, totodată, întrebări asupra sensului și semnificației existenței umane, a libertății, credinței, valorilor, principiilor moral-religioase. Pe de altă parte, pune totul sub lupa îndoielii, a reconsiderării din perspective noi, căpătând valențe moderne: „*Abordând un punct de vedere estetic și filosofic, romanul contemporan se întoarce asupra propriei sale condiții, teoria devorând vechile coordonate ale relatării. Romanul devine un act narcisic, un roman al romanului, o meditație asupra mijloacelor sale de expresie. Ironia, nostalgia parodică și autoparodică, amplificarea spiritului critic și a naturii interogative, recursul la parabolă, plăcerea mistificației, pătrunderea masivă a elementului livresc, autoreferențialitatea, distrugerea mitului inspirației și al marelui scriitor, impuritatea estetică – sunt câteva dintre atributele reconsiderării trecutului. Sunt trăsături specifice romanului postmodern, trăsături ce încep să se manifeste deja în perioada interbelică, chiar dacă postmodernismul va fi în vogă la noi abia în anii '80*”². Există o legătură de continuitate între romanul interbelic și cel postbelic. Dacă în intervalul interbelic, literatura română s-a remarcat prin apariția unor scriituri valoroase de genul celor ale lui Camil Petrescu, Liviu Rebreanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Mihail Sadoveanu, perioada imediat următoare celui de-al Doilea Război Mondial stagnează din punctul de vedere al editării unor romane sugestive prin tema dezbătută. Era, de fapt, un moment de revenire după ororile războiului și reconstruirea țării marcate de acest episod tragic în istoria omenirii.

După sfârșitul acestei perioade de îngheț literar, suntem martori la o înflorire a genului, ca răspuns față de nevoia recuperării unui trecut re-

1 Gheorghe Glodeanu, *Măștile lui Proteu*, Fundația Culturală Libra, București, 2005, p. 22.

2 *Ibidem*.

cent reconsiderat prin prisma efectelor pe care le-a produs în conștiința beneficiarilor literaturii. Este vorba despre o emancipare a scrisului de sub dogmatismul osificat al regimului comunist instaurat la putere. În acest moment „romanul va descoperi, cu adevărată frenezie, istoria reală și existența adevărată a omului. Realitatea și metarealitatea existenței autentice umane, după care tânjise îngrădit în țarcul strâmt al Ideii, i se revelează acum mai pasionante și asistăm la explozia literară a anilor 1965-1970, ale cărei ecouri se repercutază și în deceniul opt. Astfel, o continuitate dialectică leagă (inclusiv și mai ales la nivel valoric, cum se va vedea), în fiecare etapă romanul de istorie și de literatură, și etapele între ele, conferind acestui gen de maximă cuprindere unitate și organicitate în dezvoltarea sa”¹. Așadar, de aici „decurge o unitate de substanță, asigurată de unitatea viziunii asupra lumii, precum și de finalitatea atribuită actului creator, funciar identică la majoritatea exponenților genului în aceste decenii, finalitate etică și politică. Este o unitate dinamică în cadrul căreia coordonata constantă, decisivă, este, în timp, aprofundată și nuanțată prin îmbogățirea și diversificarea mijloacelor de cunoaștere și de expresie artistică. Realismul a fost întotdeauna și în toate literaturile, nu atât o metodă artistică între altele, cât mai ales o modalitate de a aborda realitatea în spiritul realității. Aceasta presupune că realismul a fost rezultanta unei aspirații de a descifra sensul intim al realității umane și totodată de a îmbogăți realul. În vremea modernă, când din ce în ce mai pregnant luăm cunoștință că realitatea umană presupune și o metarealitate (care e tocmai rezultatul îmbogățirilor aduse de artă și de cunoaștere în general, lumea semnelor create de om, ceea ce numim cu un cuvânt cultură), literatura își va apropia mai mult acest spațiu al metarealității, simțit în mod firesc drept parte integrantă a realității umane. Are loc o înmulțire a formelor metarealiste, a modalităților și metodelor de creație bazate nu pe mimesis, nu pe realitatea tradițională, ci pe invocarea impalpabilei metarealități. Realistă sau metarealistă, însă, arta majoră rămâne, bineînțeles, aceea care pune în ecuație, într-o manieră valabilă estetică, problemele fundamentale ale omului modern și contemporan. Iar aspectul cel mai dramatic cu care evoluția modernă a societății umane confruntă pe individ

este, probabil, relația profund antagonică (deși nu fatal ireconciliabilă) între relativa anonimizare a insului, presat de structurile supraindividuale, atât de puternice în acest secol, și fireasca năzuință, proprie omului dintotdeauna, spre împlinirea eului său, spre acea omnilateralitate existențială”².

Nevoia de adevăr și de consecvență a fost firul ce i-a călăuzit pe scriitorii acestui interval temporal spre a contura imaginea societății contemporane. De aceea romanul ia pe alocuri forma unui eseu sau a unei parabole cu accente simbolice. E de datoria literaturii să exprime artistic fenomenele exterioare și complexitatea trăirilor umane. Aici intervine, firește, forța creatoare a cuvântului. Scriitorii reconstruiesc lumea fenomenală și o trec prin filtrul viziunii lor, propunând-o cititorilor ca pe o lume posibilă, paralelă. De asemenea, tipologiile personajelor exprimă caractere umane etern valabile și definitorii pentru oameni. „Or, fapt incontestabil este că, dacă în momentul actual, se poate spune că, prin roman, literatura a exprimat adevărul uman, adevărul trăirii de către individul uman a acestei epoci, adevărul istoric despre ea abia rămâne a fi definit în specificul lui inconfundabil și în particularitatea fiecărui domeniu al vieții materiale și spirituale. Numeroase romane au arătat ce a însemnat această epocă pentru insul oarecare care a parcurs-o, și personaje memorabile ca Nicolae Moromete, Călin Surupăceanu, Horia Dunărințu, Moise, Paul Scurturdean, Gheorghe Radu, Carol Măgureanu, Ion Mohreanu sau Chiril Merișor, din cărțile lui Marin Preda, D. R. Popescu, Nicolae Breban, Augustin Buzura, Fănuș Neagu, Constantin Ţoiu etc. stau mărturie asupra felului în care împrejurările politice și sociale au înrăurit în acel «obsedant deceniu» existența oamenilor. Dar nici amintirile personale, care n-au lipsit în ultimii ani, nici repetarea cu referire la literatură a generalizărilor documentelor politice nu pot ține locul autenticelor sinteze care să cerceteze cum structurile social-politice și dogmatismul politico-ideologic din acea perioadă ori excesele administrative s-au răsfrânt asupra structurilor literare și asupra textelor scrise și publicate atunci, cum, în acele circumstanțe istorice speciale, romanul, un gen literar atât de strâns legat de istorie, a supraviețuit și și-a urmat firul evoluției sale”³.

Anton Cosma evidențiază câteva carac-

1 Anton Cosma, *Romanul românesc contemporan*, Editura Eminescu, București, 1988, p. 20.

2 *Ibidem*, p. 21.

3 *Ibidem*, p. 23.

teristici fundamentale ale literaturii acestui segment temporal:

a) *patosul adevărului sau necesitatea de a reda realitatea în mod nefalsificat;*

b) *spiritul polemic ca reacție față de o literatură aservită intereselor regimului totalitar;*

c) *responsabilitatea politică și etică a scriitorului de a se afla în serviciul neamului său;*

d) *diversitatea stilistică și calificarea profesională¹.*

Potrivit criticului Radu Țeposu, există în istoria evoluției romanului românesc trei etape de dezvoltare: „*prima o constituie romanul tranzitiv, bazat pe omnisciența naratorului, în care personajul este narator și are iluzia vieții. A doua etapă o formează romanul reflexiv, în care mai persistă iluzia realului și unde personajul-narator este preocupat, în primul rând, de meditație. Ultima treaptă este metaromanul, care își asumă în mod deliberat convenția literaturii*”². Este evident că aceste clasificări corespund categoriilor manolesciene ale romanului *doric, ionic și corintic*³. Așadar, romanul doric valorifică o lume a omogenității unui colectiv care înglobează caracterele distincte ale personajelor. Se cultivă elementul mitic al obștii satului, predilecția spre accentuarea rolului etic în raporturile interumane, sublimarea sau supradimensionarea portretelor moral-fizice ale personajelor. Nu are rafinamentul analizei psihologice, nici polivalența planurilor epice ale romanului de investigație, de pildă. Romanul ionic recurge la tehnicile narrative care exprimă autenticitatea, luciditatea și coerența discursului epic. Se insistă pe problematica relației dintre eu și societate, acordându-se credit supremației subiectivității personajelor. Investigația psihologică urmărește reliefaarea deseori dramatică a problemelor de conștiință, a inadapării în societate a unui om ale cărui idealuri și valori sunt ancorate în planul transcendenței și care suferă decepții când este nevoit să realizeze compromisuri sociale și morale. Romanul corintic analizează grav condiția eroilor săi în lumea dureroasă a războiului, a totalitarismului și a diverselor ideologii politice de represiune sau reducionism ideatic. De asemenea, coloratura epică a acestui tip de roman conturează expresii estetice și literare apropiate creației de satiră acră din secolul al XVI-lea. Așadar, temele majore ale romanului corintic au afinități critice,

blamabile ale atitudinilor stupide și grotești practicate de personaje-marionete purtate pe scena istoriei de valuri instabile.

Scriitorii generației amintite se deschid tendinței de modernitate în literatură, ca reacție și replică față de schematismul și rigorismul deceniilor trecute. În acest sens, ei conturează câteva direcții estetice de afirmare prin literatură care pot fi considerate definitorii pentru programul lor literar. Așadar, trăsătura dominantă a acestei creații șazeciste o constituie predilecția spre redarea realității în termeni obiectivi sau consecvența de a reda complexitatea relațiilor umane în desfășurarea istoriei recente. „*Prin această nouă orientare, proza contemporană redescoperă estetica realistă a mimesisului, al cărei criteriu axiologic de bază este principiul verosimilității, cu plan de referință în viața de toate zilele. Nu e mai puțin adevărat că în acest proces de «remodelare» a prozei au fost și «evadări» în fantastic, în mit și în parabolă, evadări ce se îndepărtează de această formulă programatic realistă*”⁴.

Nu se mai pune accentul în mod exclusiv pe „mitologizarea” realității prin recursul la tehnici narrative creatoare de iluzie. Nevoia de adevăr devine axioma liber asumată a acestei generații, datorită faptului că se dorea sustragerea literaturii de sub cenzura politicului opresiv, promovat de scriitorii aserviți regimului comunist. Desigur, aceasta nu înseamnă că înainte nu s-a promovat o literatură de calitate. Era necesar, totuși, ca literatura noastră dezvoltată în special postbelic să se sincronizeze cu noile exprimări estetice din literatura occidentală. „*Ca urmare, scriitorii generației '60 au meritul de a fi reluat marea tradiție a literaturii interbelice. Pe de altă parte, prezența cenzurii a facilitat apariția unei literaturi aluzive, exprimarea în parabole, recursul la simboluri, cultivarea fantasticului, iar mai târziu apariția unei valoroase literaturi autoreferențiale. Impunerea unei literaturi aluzive nu a însemnat neapărat absența scrierilor autentice, cu atât mai mult cu cât, la fel ca în literatura sud-americană, influența unui folclor viu, de certă calitate, a influențat în mod pozitiv scrierile unor autori precum Mircea Eliade, V. Voiculescu, Ștefan Bănuțescu, D. R. Popescu etc. Tot după 1965 s-a permis o anumită reconsiderare a greșelilor din trecut, putându-se vorbi de excesele săvârșite în timpul colectivizării forțate. În felul*

1 Anton Cosma, *Romanul românesc contemporan*, Editura Eminescu, București, 1988, p. 50.

2 Gheorghe Glodeanu, *Măștile lui Proteu*, Fundația Culturală Libra, București, 2005, p. 18.

3 Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc*, Editura Gramar, București, 1999, p. 27-33.

4 Vasile Pistolea, *Augustin Buzura. De la romanul existențialist la sociografia românească*, Editura Hestia, Timișoara, 1993, p. 6.

acesta apare așa-numitul roman al «obsedan-tului deceniu», roman ce cunoaște și o serie de reușite semnate de Marin Preda, Augustin Buzura, Alexandru Ivasiuc, Constantin Ţoiu, Petre Sălcudeanu etc., dar care a dus și la inflație, moda degenerând în manieră¹.

Încătușată în doctrina unui partid unilate-ral și monopolist, concepția literară se sufoca de ideologia marxist-leninistă a luptei de clasă. Rațiunea și luciditatea ei sunt singurele soluții de radicalism în opoziția față de existența lar-vară pe care a dus-o majoritatea, iar suprema responsabilitate ce și-o asumă este aceea de a depune mărturie². Firește, mărturia pe care tre-buie să o depună autorii aceștia reevocă tranșant crezul literar al lui Camil Petrescu, de exemplu, care afirma: „Câtă luciditate, atâta dramă”! Cu alte cuvinte, estetica noii literaturi mizează pe conștiința autenticității trăirii și experienței de viață.

Gheorghe Glodeanu distinge două tipuri de roman coexistente în evoluția firească a ge-nului epic: *modelul narativ obiectivat* și *mo-delul narativ experimental*³. Astfel, în romanul obiectivat prevalează omnisciența autorului și descrierea detaliată a condițiilor de circumstan-ță în care este plasată acțiunea personajelor, scriitorul uzitând o funcție demiurgică în ela-borarea vieții eroilor săi; în romanul de tip ex-perimental intenția se centrează pe explorarea adâncului conștiinței, pe investigația psiholo-gică, spre o vădită subiectivitate. Stilului bal-zacian i se opune acum stilul proustian. Autorul nu mai creează iluzia unei vieți obiective, ci disecă lucid și tragic deseori existența interioară a eului, analizat din perspectiva situării sale în lume, a preocupărilor sale majore și a rapor-turilor sale cu ceilalți. În consecință, scriitorul creionează profilul unui destin existențial în care se poate regăsi oricare dintre cititori. Con-știința artistică a scriitorului este, neîndoielnic, aceea care îl obligă pe romancier să transforme banalitatea existenței sale cotidiene într-o imagine universal interesantă pentru spirit. Tot ea îl face să subordoneze fiecare detaliu al operei unei concepții de ansamblu, chiar dacă, în felul acesta, detaliile urmează să capete un înțeles cu totul diferit de cel avut în realitate⁴.

O altă trăsătură a exprimării estetice care decurge din proza generației în discuție o re-

prezintă rememorarea sau reconstituirea biografiei spirituale prin intermediul recursului la memorie. După cum observă și V. Pistolea „această funcție anamnetică a romanului anilor '60 are miza de a reconsidera importanța inte-lectului într-o epocă în care acesta se atrofiase sub sufocanta ideologie comunistă reducțio-nistă. De aici și preferința pentru roman, ca gen ce permite punctarea polivalentă a esențialelor etape de dezvoltare a evoluției personajelor. Astfel, se realizează o triplă recuperare: a isto-riei, a memoriei și a cititorului”⁵.

Emanciparea literaturii de sub monopolul politicii ideologice nu s-a făcut fără sacrificii. Unii scriitori, din pricina curajului de a spune adevărul și a dezveli concepții false, au fost excluși din Uniune sau supuși diverselor re-cluziuni. A face literatură într-o epocă totalitară presupunea, în primul rând, o capacitate de a sesiza minciuna programatică promovată de „partidul poporului” și de a o da pe față cu orice risc. Cei care au refuzat compromisurile, au plă-tit cu propria libertate îndrăzneala de a fi înfruntat un regim absurd. În această categorie intră scriitorii cu o importanță literară deosebită, precum: Vasile Voiculescu, Lucian Blaga, Tu-dor Arghezi, George Bacovia, ale căror creații rămân valoroase până astăzi. De altfel, romanele publicate în acest interval se caracterizează prin gravitatea temelor dezbătute, prin simbolismul lor literar și prin sincretismul ideatic. Ele leagă literatura interbelică de cea postmodernistă, constituindu-se într-un element de tranziție și au meritul de a evoca monstruozițiile săvârșite în perioada comunistă și de a amenda aceste acte reprobabile: *un autentic document sau dosar uman*⁶, după cum afirmă și V. Pistolea.

Anton Cosma evidențiază, în desfășurarea sau evoluția literaturii postbelice (după 1945), două etape sau faze. Prima este ideologică și sociologică. Ea corespunde unui nivel de ser-vilitate față de un regim politic obtuz pentru care literatura constă în supralicitarea crezului său ideologic. A doua etapă se impune ca reacție critică față de precedentă și schițează un pro-gram literar estetic, etico-filosofic și politic di-ferit. Scriitorii noii generații încearcă să se des-prindă de vechile și obositoare lozinci. Încep propriu-zis să cultive autonomia spiritului, viva-citatea voinței de a spune adevărul și promo-

1 Gheorghe Glodeanu, *op. cit.*, p. 13.

2 Vasile Pistolea, *op. cit.*, p. 7.

3 *Ibidem*, *op. cit.*, p. 14.

4 Liviu Petrescu, *Scriitori români și străini*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1973, p. 14.

5 Vasile Pistolea, *op. cit.*, p. 7.

6 *Ibidem*, p. 8.

vează estetica reprezentării autentice a vieții cotidiene. Ilustrarea se substituie cu interpretarea. Intervine, deci, o hermeneutică a semnificațiilor. De asemenea, același critic identifică patru mari teme dezvoltate de romanul modern:

a) *moartea lumii vechi;*

b) *geneza lumii noi;*

c) *relația individului cu societatea sau problema libertății;*

d) *chestiunea voinței de putere*¹.

Biografia scriitorilor generației '60 se înscrie într-un registru grav din punctul de vedere al muzicalității vieții. Scriitura lor proclamă apusul unui timp abuziv, care nivelează în anonim conștiințele irepetabile ale oamenilor. Așadar, moartea lumii vechi constituie o realitate asupra căreia se va construi noua ordine socială. În acest sens, autorii parcurg un proces de umanizare, desigur nu fără dileme existențiale cu valențe tragice și accente elegiace, în care desprinderea de trecut se face de multe ori dificil, dramatic. Constatarea ireversibilității timpului devine laitmotivul creațiilor lor. Istoria recentă este recuperată afectiv și artistic în elaborările complexe ale romanelor de anvergură. Se observă înclinația spre romanul total, după afirmația lui Nicolae Breban. Interogația, meditația filosofică, resemnarea sunt alte subteme pe care le putem remarca în subsidiar, adiacente celor fundamentale. Unele tipologii de caracter au fost reluate din proza anterioară (de exemplu, inadaplatul social, arivistul parvenit etc.). Se remarcă recurența utilizării unor situații-limită în tehnica narativă. În aceeași măsură, liniile de forță ale creațiilor acestui interval istoric se circumscriu modului în care se poate concepe un roman capabil să se detașeze distant și critic de un timp revolut, generând o altă lume. Nașterea unui nou sistem pune cumva în umbră vechea construcție socială. Promotorii acestui curent vor să demistifice istoria recentă și să o repună în adevărata ei lumină și valoare. S-a afirmat că procesul acesta ar conduce spre „mitizarea” istoriei. Fără îndoială, geneza unei noi societăți și culturi nu se poate face fără dărâmarea celei anterioare și transformarea radicală a structurilor esențiale. Eroii acestor opere sunt personaje adesea contradictorii, incapabili să se atașeze unor doctrine mai mult sau mai puțin acceptabile. „Precum la Faulkner, suntem introduși într-o provincie imaginară (a României post-belice), peste care trece șuvoiul evenimentelor,

începutul revoluției. Este evocată o lume muribundă, care, ciudat, «nu poate să moară», figurând zbaterea și convulsiile lumii vechi. Această lume stranie, în care viața se înfrățește cu moartea într-un tablou de măreție și mister supraistorice, e plină de atrocități și sublimități, excesele depășind adesea măsura umanului și amintind mitul”².

O altă preocupare a esteticii generației amintite constă în evidențierea și problematizarea relației individului cu societatea sau a modului cum libertatea personală se afirmă în contextul necesității istorice. Tema este recurentă în întreaga literatură, dar în acest deceniu ea parcă se acutizează în mod pregnant. Omul de geniu, intelectualul, omul de rând pot avea crize de conștiință atunci când traversează o epocă plină de evenimente absurde. În consecință, problema pe care o lansează literatura este cea a felului în care se produc sau se pot realiza adaptarea, participarea și integrarea insului în derularea liniară a istoriei. Desigur, libertatea este o chestiune care suscită o multitudine de percepții și interpretări. În acest demers, eroii sunt dilematici și emblematici prin însăși condiția lor, prin problematica pe care o lansează, prin caracterul dramatic al existenței lor chinuite. Ei sunt, cum ar spune Jean Paul Sartre, „condamnați la libertate”. O libertate pe care nici Dumnezeu nu o încalcă. Însă ea se verifică în acțiunile noastre, în valorificarea clipei prezente, în conștiința efemerității. Despre acest tip de libertate scriitorul și eseistul francez afirma următoarele: „Asta se cheamă, dacă-mi amintesc bine, ireversibilitatea timpului. Sentimentul aventurii ar fi doar acela ar ireversibilității timpului. Dar pentru ce nu-l avem totdeauna? Oare timpul nu e întotdeauna ireversibil? Sunt momente când ai impresia că poți face ce vrei, să mergi înainte sau să te întorci, că asta n-are importanță; și apoi altele când s-ar părea că ochiurile plasei s-au strâns și, în acest caz, n-ai voie să ratezi, fiindcă n-o poți lua iarăși de la capăt”³.

O altă caracteristică a romanelor acestui deceniu este dobândirea puterii politice. Alexandru Ivasiuc, Nicolae Breban, Constantin Țoiu prezintă evoluția unor personaje însetate de putere, autoritare, emancipate de sub tutela părinților sau a superiorilor. Voința de putere a personajelor lui Nicolae Breban poate deveni la fel de bine dictonul călăuzitor al epocii moderne. Cele două zeități cărora li se închină

1 Anton Cosma, *op. cit.*, Editura Eminescu, București, 1988, p. 52-55.

2 *Ibidem*, p. 53.

3 Jean Paul Sartre, *Greața*, trad. de Marius Robescu, Editura Minerva, București, 1981, p. 76.

majoritatea lumii sunt banul și voința de putere. S-a afirmat pe drept cuvânt că banul deschide toate ușile, iar politica poate face dintr-un om neom. Totodată, în paralel cu revalorizarea unor teme mai vechi, se portretizează și câteva tipuri umane definitorii. Unul dintre acestea ar fi tipul activistului comunist, mereu aflat în slujba partidului poporului. Aici se distinge activistul intelectual, care verifică în noile condiții, ale revoluției, posibilitatea realizării practice a unui ideal (Nicolae Moromete din *Moromeții* sau Petru din *Interval*), verificare soldată cu un eșec momentan, care nu încheie personajului orice șansă de relansare. Cea de a doua ipostază este a activistului fanatizat, care, după o experiență personală dramatică, sau numai după depășirea unei anumite epoci istorice, accede la omenia înțeleaptă (Achim din *Iluminări*) sau se pierde în anonim (Radu din *Fețele tăcerii*).

Un alt tipar configurat este cel al arivistului sau parvenitului demagog. Un Dinu Păturică modern sau un Stănică Rațiu călinescian recoagulează tipologia caracterologică a romanelor anilor '60-'70. Demagogia care stă la baza ascensiunii lor este în sine însăși inad-

misibilă. Drept consecință, lipsa oricărui scrupul îl determină pe eroul din romanul *Viața post-mortem* al lui Romulus Guga să divorțeze de soție, să-și repudieze tatăl și să ardă trupul neînsuflețit al mamei pe considerentul privării de slujba religioasă a înmormântării, înjositoare la acea vreme. Aceste personaje venale sunt doar chipul unui segment al societății, ai cărei exponenți calcă peste cadavre la propriu pentru a-și atinge scopurile. O adevărată tragicomedie umană în stilul lui Honoré de Balzac! Situațiile-limită în care sunt aruncați eroii ridică la suprafață, din adâncuri nebănuite, reacții și atitudini dintre cele mai diferite. Două ar fi cele mai însemnate: frustrarea și absența. Frustrarea se manifestă ca neîmplinire a unui posibil destin strălucit într-o istorie absurdă, care rețază posibilitățile de afirmare a omului, trăgându-l într-o anihilare anonimă. Absența reprezintă refugiul temporar sau definitiv din fața istoriei copleșitoare, în virtutea incapacității de adaptare. În unele cazuri, retragerea este doar o etapă provizorie pentru clădirea unui sistem axiologic care să permită inculcarea unor eventuale compromisuri.

Bibliografie

- Bahtin, Mihail, *Probleme de literatură și estetică*, traducere de Nicolae Iliescu, Editura Univers, București, 1982.
- Cosma, Anton, *Romanul românesc contemporan*, Editura Eminescu, București, 1988.
- Glodeanu, Gheorghe, *Dimensiuni ale romanului contemporan*, Editura Gutinul, Baia Mare, 1998.
- Glodeanu, Gheorghe, *Măștile lui Proteu*, Fundația Culturală Libra, București, 2005.
- Manolescu, Nicolae, *Arca lui Noe. Eșeu despre romanul românesc*, Editura 100+1 Gramar, București, 1999.
- Manolescu, Nicolae, *Metamorfozele poeziei. Metamorfozele romanului*, Editura Polirom, Iași, 2003.
- Negrici, Eugen, *Literatura română sub comunism. Proza*, Editura Fundației PRO, București, 2002.
- Petrescu, Liviu, *Scriitori români și străini*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1973.
- Pistolea, Vasile, *Augustin Buzura. De la romanul existențialist la sociografia românească*, Editura Hestia, Timișoara, 1993.
- Sartre, Jean Paul, *Greața*, traducere de Marius Robescu, Editura Minerva, București, 1981.
- Simion, Eugen, *Scriitori români de azi* (vol. I), Editura Cartea Românească, București, 1978.
- Simion, Eugen, *Scriitori români de azi* (vol. III), Editura Cartea Românească, București, 1984.
- Simion, Eugen, *Scriitori români de azi* (vol. IV), Editura Cartea Românească, București, 1989.

Dr. Teodor Ardelean – comandor al Ordinului Militar de România

Dr. Ștefan VIȘOVAN

În data de 12 iunie 2014, în sala de conferințe a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” din Baia Mare a avut loc un eveniment cu o rezonanță aparte în planul evoluției și organizării societății românești – numirea domnului dr. Teodor Ardelean în calitate de comandor al Ordinului Militar de România¹ și punerea, cu această ocazie, a bazelor Eforatului de Vest al acestui ordin. Evenimentul reprezintă o confirmare a valorii intelectuale, manageriale și civice, precum și a prestigiului de care se bucură domnul dr. Teodor Ardelean în toate mediile de mare impact ale României: politic, sociocultural, economic și, nu în ultimul rând, militar.

Titlul de Comandor al Ordinului Militar de România se acordă, pe baza unei selecții riguroase, făcute de Consiliul Ordinului, doar acelor persoane care, pe lângă prestații excelente în domeniile lor de activitate (profesional, socioadministrativ, politic, științific etc.), și-au câștigat o reputație exemplară aducând onoare cetății, ținutului și nației întregi. Cu alte cuvinte, Consiliul Ordinului validează, meritele multiple ale unor personalități, care s-au impus deja la nivel național și internațional, conferindu-le, în ședință publică, în urma unui ceremonial specific, însemnele excelenței seniorale.

Componenta Consiliului Ordinului, pe care o redăm mai jos, este una de excepție, din acest organism făcând parte distinse personalități ale științei, artei și culturii românești, precum și din domeniul artei militare:

Dinu C. Giurescu – academician

Constantin Bălăceanu-Stolnici – academician

Răzvan Theodorescu – academician

Dan Berindei – academician

Ionel Haiduc – academician

Vasile Căndea – președintele Academiei Oamenilor de Știință

Irinel Popescu – președintele Academiei de Științe Medicale

Ionel Sinescu – academician, rectorul Institutului de Medicină și Farmacie „Carol Davila”

Mugur Isărescu – guvernatorul Băncii Naționale a României

Nicolae Văcăroiu – președintele Curții de Conturi a României

Alexandru Athanasiu – reprezentantul României la Consiliul Europei, Comitetul European de Drepturi Sociale

Ileana Vulpescu – scriitor

Ecaterina Andronescu – președintele Senatului Universității Politehnica București

Teodor Frunzetti – rectorul Universității Naționale de Apărare

Ilie Bădescu – directorul Centrului de Cercetări Sociologice al Academiei Române

Dinu Săraru – membru corespondent al Academiei Române

Dumitru Prunaru – membru de onoare al Academiei Române.

Pe diplomă sunt menționate, concis, motivele care au determinat Consiliul să inițieze și să finalizeze acest demers. În cazul domnului dr. Teodor Ardelean, motivele conferirii acestui onorant titlu se puteau extrage dintr-o paletă extrem de largă de domenii asupra cărora s-a imprimat amprenta implicării ziditoare, a competenței și erudiției Domniei Sale, conferindu-i cele mai înalte certificate de validare: politică, administrație, management cultural, gestionarea relațiilor cu românii trăitori în afara granițelor țării, activitate științifică și publicistică, preocupări pentru promovarea valorilor autentice ale județului în planul creației artistice etc. Iar motivația Consiliului Ordinului sintetizează exemplar toate aceste merite într-o formulare concisă și de aleasă rezonanță civică: titlul de comandor al Ordinului Militar de

1 Ordinul Militar de România a luat ființă la 30 ianuarie 2008, îl are ca președinte pe domnul colonel dr. inginer Adrian Constantin, fixându-și drept obiectiv fundamental securitatea socială și urmărind să implice marile valori academice românești în viața socială și politică a țării, inclusiv în actul de guvernare. În cadrul ordinului funcționează, în regim de parteneriat privat sau parteneriat public următoarele servicii: Serviciul antidrog, Serviciul anticorupție, Serviciul de urgență. Ordinul Militar de România este afiliat la EUROMIL – Organizația Europeană a Asociațiilor Militare, cu sediul la Bruxelles, fiind partener al Parlamentului European, al NATO și al OSCE.

România se conferă domnului dr. Teodor Ardelean „ca expresie a recunoașterii contribuției Domniei Sale la emanciparea națiunii”. Această recunoaștere este susținută cât se poate de concludent de cele aproximativ cincizeci de ordine și distincții primite până acum de Domnia Sa, dintre care deosebit de semnificative ni se par următoarele: Ordinul Meritul Cultural în rang de cavaler (2004), Premiul „Ion Petrovici” al Academiei Române (2011), Distincția Culturală a Academiei Române (2013), titlul de doctor honoris causa al Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad (2014). Și avem convingerea că vor urma și altele.

Iată de ce temeinicia, înțelepciunea și justetea gestului Ordinului Militar de România nu pot fi puse sub nicio formă la îndoială, întrucât ele confirmă valoarea OMULUI Teodor Ardelean, autoritatea morală, politică și civică a căruia, dublată de o competență larg acoperitoare, devin, de fiecare dată, veritabile surse de prestigiu pentru entitățile de ordin științific, administrativ, politic sau cultural în care a fost cooptat și pe care le deservește într-un fel sau altul.

Printre personalitățile românești cărora li s-a conferit gradul de comandor al ordinului Militar de România se numără europarlamentarul Ioan Mircea Pașcu, prof. univ. dr. Benone Pușcă, președintele Universității „Danubius” din Galați, prof. univ. dr. Aurel Ardelean, președintele Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, prof. univ. dr. Gavrilă Ardelean, director al filialelor din Baia Mare și Satu Mare ale Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, prof. univ. dr. Pavel Nastase, rectorul Academiei de Științe Economice din București, prof. univ. dr. Sorin Mihai Câmpeanu, rectorul Universității de Științe Agronomice și Medicină Veterinară din București etc.

Ceremonia de conferire a titlului de comandor al Ordinului Militar de România domnului dr. Teodor Ardelean s-a desfășurat în prezența președintelui acestui organism, domnul colonel dr. inginer Adrian Constantin și a fost coordonată de domnul prof. univ. dr. Viorel Pop de la filiala din Baia Mare a Universității de Vest „Vasile Goldiș”. Domnia Sa a ținut să sublinieze că domnul dr. Teodor Ardelean este o personalitate de excepție a județului Maramureș și că este onorant să fii contemporan cu asemenea oameni. Îl invită apoi să cuvântul pe

domnul colonel dr. inginer Adrian Constantin, care accentuează dimensiunea națională a Ordinului Militar de România, aducând în discuție numele unor mari personalități ale științei și culturii românești care sunt membri ai ordinului. Domnia sa mai adaugă că „filosofia ordinului Militar de România este centrată pe emanciparea națiunii”, pe interesul național, concept vehiculat, din păcate, în zilele acestea, cu obstinație, chiar până la demonetizare semantică de către fel și fel de diplomați și politicieni români, care au pretenția că doar ei și numai ei sunt cei care apără interesul național.

În conformitate cu algoritmul de desfășurare a unor astfel de evenimente, i se dă cuvântul domnului conf. univ. dr. **Ștefan Vișovan** pentru a da citire așa-numitului *laudatio* – o prezentare densă și edificatoare a personalității

PS Iustin Sigheteanul - episcop-vicar al Episcopiei Ortodoxe a Maramureșului și Sătmărilor, col. dr. ing. Adrian Constantin - președintele OMR, dr. Teodor Ardelean - directorul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare, redactor-șef al revistei „Familia Română” și Zamfir Ciceu, președintele Consiliului Județean Maramureș,

culturale, politice, științifice, socioadministrative și civice a domnului dr. Teodor Ardelean. Întrucât pentru evenimentul de față, datele de ordin biografic erau mai puțin relevante, prezentarea s-a focalizat mai mult pe elemente piluitoare pentru anvergura impresionantă a preocupărilor domnului Teodor Ardelean și pe fapte de rezonanță senioară-academică. Au fost, astfel, scoase în evidență realizările de excepție ale viitorului comandor în plan politic, administrativ, managerial, cultural-științific. Au fost subliniate preocupările de ordin științific concretizate în numeroase cărți, studii și articole, în peste șaptezeci de comunicări susținute la sesiuni și simpozioane, în peste o mie cinci sute de

referințe critice și menționări în presa națională etc., etc. În plan politico-administrativ s-au accentuat direcțiile vitale pentru evoluția socio-economică a României care au constituit o prioritate pentru dr. Teodor Ardelean pe durata întregului mandat de senator și președinte al Comisiei de privatizare din Parlamentul României. Demne de reținut sunt realizările domnului dr. Teodor Ardelean în ceea ce privește grija față de românii trăitori în afara granițelor țării, pentru care a înființat și dotat cu carte românească zece biblioteci (două în Republica Moldova, câte una în Ungaria, Scoția Ucraina și Canada și patru în Spania). Și tot lor le este destinată, cu prioritate, revista Familia română, publicație trimestrială de cultură și credință, care are ca obiectiv principal solidaritatea românilor de pretutindeni și al cărei redactor-șef este domnul dr. Teodor Ardelean. Prin laudatio au fost reliefate o serie de calități de excepție ale domnului dr. Teodor Ardelean, cum sunt: erudiția impresionantă, lucrătoare și neofensatoare, tenacitatea, chibzuința, faptul că este un adept constant al lucrurilor bine gândite și bine făcute, talentul oratoric susținut de o informație surprinzător de vastă și acoperitoare, tactul pedagogic, iscusința managerială etc.

Profilul moral, politic, științific, civic și managerial al domnului dr. Teodor Ardelean a fost completat de luările de cuvânt ale unora dintre distinșii participanți la eveniment.

Domnul conf. univ. dr. **Florian Roatiș** se oprește asupra vocației prieteniei, calitate pe care o identifică din plin printre componentele personalității domnului dr. Teodor Ardelean: „Prieten nu este numai cel cu care te întâlnești des, cu care muncești sau petreci împreună, ci, mai ales, acela la care poți apela oricând, convins fiind că vei primi un sfat, un îndemn, o încurajare. Prieten este acela pe care, chiar dacă nu îl vezi des, știi că-l poți întâlni și conștentezi prezența faptelor sale. Un astfel de prieten este pentru mine T. Ardelean, cel la care pot apela, și cel pe ale cărui fapte le văd, le simt, le cunosc”.

Vocația de ctitor a domnului dr. Teodor Ardelean este ilustrată într-un mod cât se poate de sugestiv de către domnul conf. univ. dr. Florian Roatiș, care aduce în discuție faptul că Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” este, practic, în totalitate, creația directorului ei, atât în ceea ce privește concepția în sine, cât și construcția propriu-zisă, dotarea și asigurarea unei funcționalități exemplare. Despre această instituție a cunoașterii, domnul Florian Roatiș afirmă următoarele: „Această bibliotecă frumoasă, mi-

nunată, cu un colectiv minunat, care nu este doar competent, ci și cu multă bunăvoință, este creația dânsului oricum am lua lucrurile, oricine, orice ar spune. Este meritul d-lui Teodor Ardelean, ale cărui entuziasm și gândire viguroasă au făcut-o ceea ce este și mai mult decât atât, ne-a făcut pe noi, cei din oraș și din acest județ, cunoscuți în țară și-n lume, ca iubitori de cultură. Poate că nu merităm întru totul această faimă, dar este bine ca în această «cetate a cărții» se fac atâtea activități frumoase: culturale, spirituale, științifice etc.”. Domnul Florian Roatiș mai subliniază apoi că pe dr. Teodor Ardelean îl caracterizează o modestie intrinsecă, nu una afișată, că „Domnia Sa este un om de acțiune, un om pragmatic, ale cărui fapte se văd, lasă urme cu rezonanță în viața noastră, este un intelectual pragmatic, un om care se luptă pentru binele altora, nu doar pentru binele său, este un om care se dăruiește cetății”.

Domnul inginer **Anton Rohian**, prefectul județului Maramureș, face elogiul calităților morale și intelectuale ale domnului dr. Teodor Ardelean, precizând că a fost întotdeauna onorat să colaboreze cu Domnia Sa pe diferite paliere administrativ-politice, ocazii cu care i-a admirat demersurile și performanțele, i-a apreciat vivacitatea oratorică și spiritul de român adevărat. Prefectul județului se mândrește că are în preajmă personalități de talia domnului dr. Teodor Ardelean, de la care oricine are ce să învețe și care știe să ofere prietenie și să fie mereu aproape de cei pe care îi apreciază. Întrucât Domnul Teodor Ardelean se află în preajma unui eveniment important în plan personal – aniversarea zilei de naștere, Domnul prefect Anton Rohian îl felicită cu căldură, urându-i mulți ani fericiți cu alese împliniri și-i oferă prietenului Domniei sale o carte pe care a consemnat sugestiv: „Prietenul este omul care știe totul despre tine și, totuși, te place” – fără îndoială, una dintre cele mai sugestive, consistente și semnificative definiții date prieteniei.

Domnul jurist **Zamfir Ciceu**, președintele Consiliului Județean Maramureș, apreciază consistența luărilor de cuvânt și subliniază ideea că domnul dr. Teodor Ardelean este un spirit liber și își exprimă satisfacția că o personalitate de talia Domniei Sale a ales să trăiască în Maramureș, ținut „unde sunt oameni cu spirit liber și vor fi mereu”. Felicitându-l pentru ordinul conferit, domnul președinte al Consiliului Județean își încheie alocuțiunea afirmând că este mândru că în persoana domnului dr. Teodor Ardelean a identificat pe „unul dintre maramureșenii de cinste ai României”.

PS Iustin Sigheteanul, episcop-vicar al Episcopiei Ortodoxe a Maramureșului și Sătmărulei consideră că domnul dr. Teodor Ardelean „este unul dintre marii intelectuali ai Maramureșului, un intelectual creștin care, prin cuprinderea uriașă pe care o are în cultură, teologie, filosofie, istorie, literatură, poezie, istoria religiilor, prin felul în care le combină, emițând păreri pertinente și făcând cultură comparată, este unic”. Preasfinția Sa crede că acesta este unul dintre motivele pentru care „instituțiile importante ale României s-au aplecat asupra Domniei Sale și au făcut un lucru corect și le mulțumim. Ordinul Militar de România pe care-l primește astăzi este o recunoaștere a faptului că domnul dr. Teodor Ardelean este un ziditor, un om care, nu doar luminează, ci și zidește”. Sfinția Sa aduce în susținerea celor afirmate argumente peremptorii: faptul că domnul dr. Teodor Ardelean a ctitorit în Baia Mare o bibliotecă impresionantă – o adevărată catedrală a cărții –, a donat cărți pentru Biblioteca Episcopală, pentru cea de la Mănăstirea Scărișoara, se implică eficient în viața religioasă a județului, iar pentru românii răsfirați pe meridianele globului a fondat zece biblioteci. În final ierarhul maramureșean îi oferă domnului dr. Teodor Ardelean o icoană a Maicii Domnului, pictată în atelierele episcopiei și volumul *Catedrale episcopale din România*, în care cea din Baia Mare se află la loc de cinste.

Conform algoritmului de desfășurare a ceremoniei, domnul dr. **Teodor Ardelean** este invitat să rostească legământul prin care își asumă valorile promovate de Ordinul Militar de România și se angajează să le respecte și să le cultive în întreaga activitate. Sunt valori fundamentale, care, de altfel, au caracterizat dintotdeauna conduita moral-civică, profesională și politică a Domniei Sale. Legământul, al cărui text îl reproducem mai jos, a fost rostit cu mâna pe un exemplar extrem de rar și de valoros al Bibliei, datând din anul 1914 și aparținând bibliotecii regelui Carol I, dăruit ulterior de Casa Regală Ordinului Militar de România.

Legământ

„Cred cu toată ființa mea în poporul român, în care prin vrerea lui Dumnezeu am fost zămislit. Voi respecta necondiționat Constituția, Legea și însemnele de stat ale României. Îmi voi apăra țara chiar cu prețul vieții. Voi cinsti cu emoție și bucurie victoriile și împlinirile înaintașilor noștri. Voi comemora cu adâncă recunoștință cumpenele și jertfiții Neamului an de an, spre aducere aminte, atât pentru mine, cât și pentru toți ai mei. Îmi voi educa și crește copiii

în dragoste și grijă pentru valorile spirituale, morale, culturale și istorice ale Poporului Român. Voi prețui și voi respecta senectutea autentică – una dintre cele mai de preț valori naționale, căreia îi datorăm emanciparea națiunii. Oriunde în lume mă va călăuzi viața prin faptele, gândurile și trăirile mele, nu voi aduce în nicio împrejurare rușine sau ocară neamului meu. Voi rămâne neclintit în credința în care am fost zidit. Dumnezeu să-mi lumineze sufletul și mintea”.

Domnul colonel dr. ing. **Adrian Constantin** intervine în continuare cu o serie de elemente lămuritoare referitoare la esența Ordinului Militar de România, despre care spune că se ghidează după câteva principii moral-civice general valabile, osatura cărora o reprezintă virtuțile teologice, precum *fides*, *spes*, *charitas*, alături de așa-numitele virtuți cardinale: *Justitia*, *Prudentia*, *Fortitudo*, *Temperantia*. Toate acestea se constituie într-un fond emblematic al virtuților care înveșmăntează cu eleganță și spirit divin ființa umană, direcționându-i existența prin jaloane morale de o inegalabilă frumusețe: cinstea, corectitudinea, moralitatea, patriotismul etc.

Membrii Ordinului Militar de România, fie că sunt savanți, oameni politici, guvernanți etc., nu se abat de la aceste principii și nu ezită să ia poziții critice față de evoluția social-politică a țării, formulând opinii competente, bazate pe cunoașterea și respectarea adevărului istoric, pe necesitatea cunoașterii, respectării și sporirii fondului de valori perene care dau contur înseși identității noastre naționale.

Ordinul Militar de România promovează ideea de solidaritate națională, urmărind să sădească în conștiința românilor de pretutindeni convingerea că nu sunt singuri în fața tăvălugului istoriei, în fața oricăror crize care încearcă cu tot mai multă insistență întreaga omenire. Acest sentiment a fost, din păcate, ignorat de toate guvernele și parlamentele noastre post-decembriste.

În ce privește acordarea domnului dr. Teodor Ardelean a titlului de comandor și de membru de onoare al Ordinului Militar de România, domnul Adrian Constantin afirmă că, pe de o parte, este vorba despre o onoare făcută Domniei Sale, iar pe de alta, această nouă calitate presupune asumarea benevolă și conștientă a unor obligații majore pe linia emancipării națiunii române.

Domnul colonel Adrian Constantin subliniază faptul că Ordinul Militar de România promovează conceptul de unitate națională și se preocupă să le formeze românilor de pretutindeni, și cu atât mai mult celor din Maramureș,

convingerea că nu sunt singuri în demersurile lor de natură național-patriotică. Domnia Sa consideră ca Maramureșul este un veritabil bastion înaintat al românismului, așa explicându-se, printre altele, și faptul că Ordinul Militar de România să instaleze și în această zonă.

Domnul dr. **Teodor Ardelean** își exprimă bucuria de a i se fi acordat titlul de comandor și membru de onoare al Ordinului Militar de România, mulțumește, deopotrivă, celor care au avut această inițiativă și celor prezenți în sală pentru participarea la eveniment, insistând totodată asupra faptului că întreaga această manifestare îi creează o stare de bine, de satisfacție firească, cu atât mai mult cu cât legământul rostit conține „niște sintagme care sunt dulci pentru interioarele noastre ce trăiesc astfel de momente plăcute”. Domnia Sa consideră că, în situația dată, sentimentele cele mai adânci de mulțumire și recunoștință trebuie să și le îndrepte către Divinitate, pentru viața ce i-a fost hărăzită și către părinți, pentru codul genetic transmis. Nominalizarea Domniei Sale pentru titlul conferit este, fără îndoială, o recunoaștere a unor merite, atât în plan profesional-științific, cât și în cel politico-organizatoric, reprezentând, totodată, o dovadă a faptului că „floarea recunoștinței nu a murit de tot”. Domnul dr. Teodor Ardelean apreciază că o serie de calități, cum sunt rigoarea, disciplina, spiritul de organizare, seriozitatea, chiar felul de a saluta, de a raporta etc. sunt prezente într-o măsură mai mare în structura interioară a cadrelor militare, decât în cea a civililor. Domnia Sa, însă, nu a

stat niciodată departe de aceste calități, întrucât în familia din care face parte disciplina și rigoarea erau la ele acasă, cu atât mai mult, cu cât tatăl Domniei Sale fusese militar, șef de jandarmi.

Cuvântul de încheiere a manifestării i-a revenit domnului prof. univ. dr. **Gavrilă Ardelean**, nu cu mult timp în urmă ales și Domnia Sa comandor și membru de onoare al Ordinului Militar de România. Domnia Sa detaliază câteva elemente referitoare la structura și obiectivele Ordinului Militar de România, subliniind faptul că, în ciuda denumirii sale, acesta nu se prezintă ca o entitate pur militară și că are, în principal, misiunea de a promova „senectutea academică”, de a identifica mijloacele prin care aura științei să acționeze cât mai eficient pentru emanciparea națiunii. Ordinul s-a extins în această parte a țării, unde se găsesc personalități de marcă ale culturii și științei românești, care și-au pus capacitățile intelectuale în slujba interesului național, iar implicarea Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad în acest demers se încadrează în ideile exprimate de Vasile Goldiș în testamentul său spiritual, conform căruia misiunea intelectualității patriotice este promovarea și slujirea culturii naționale. În ceea ce-l privește pe domnul dr. Teodor Ardelean, vorbitorul afirmă că Domnia Sa este posesorul unor multiple calități, confirmate de diferite entități culturale-științifice, politice și administrative, care, puse în slujba Ordinului Militar de România, va asigura acestuia un plus de eficiență și credibilitate.

Domeniile Coroanei României

Dr. Adrian REZEANU

Reevaluarea anumitor etape ale istoriei naționale constituie una dintre prioritățile cercetării științifice românești actuale. În acest sens, analiza fără opreliști a arhivelor naționale poate înlesni apariția unei noi viziuni asupra unor evenimente și personalități de prim rang în derularea istoriei.

Domeniile Coroanei României, folosite ani la rând ca mijloc de propagandă comunistă și asupra cărora a planat întotdeauna o aureolă de mister, au reprezentat prioritar bunuri ale statului, oferite pentru întreținerea Casei Regale, administrate local, potrivit cu răspândirea în teritoriu, și central, la București. La acestea s-au adăugat pe parcurs și bunurile private care au fost și ele administrate centralizat.

Arhivele Centrale, găsite în sediul din București, str. General Budișteanu nr. 16, unde în anii comunismului a fost locația Muzeului „Cornel Medrea”, au ajuns la Direcția Generală a Arhivelor Naționale.

Fondul documentar în discuție cuprinde un număr mare de dosare, aproximativ 1700, și este împărțit în secțiuni, potrivit cu apartenența dosarelor la Administrația Centrală și la cele teritoriale.

Colecția este alcătuită din acte administrative, acte de proprietate, relatări cu caracter istoric, economico-social, financiar, planuri de sistematizare, hărți, hotărnicii de moșii, încadrate între anii 1881 (anul înființării Regalității în România și al Administrației Centrale a Coroanei) și 1947. Se întâlnesc aici și acte originale mai vechi de 1881, scrise în chirilică, emise de diferite autorități (de exemplu, *Logo-feția Dreptății*, din timpul Domnitorului Gh. Bibescu) referitoare la hotărniciiile unor moșii rurale, preluate ulterior de Casa Regală.

În prim-plan, fondul arhivistice se situează cu excepțională sa valoare istorică. Adăugăm la aceasta, valoarea economică, socioculturală, toponimico-topografică, memorialistică.

Ne vom ocupa în acest prim episod de aspectele multiple, uneori controversate de-a lungul timpului, reieșite din documentele incluse în 265 de dosare aparținătoare de secțiunea de început (I) a fondului documentar,

referitoare la Administrația Centrală a Domeniilor Coroanei României.

Administrația Centrală a fost întotdeauna la București. Înainte și după 1900, sediul era în str. Știrbei Vodă nr. 3, vizavi de Athene Palace, în vecinătatea Hotelului Imperial (actualmente demolat). După 1900 s-a mutat în casa din str. General Budișteanu (Manea Brutaru) nr. 16, și, intermitent, a funcționat și în str. Basarabiei (Polizu) nr. 10, mai ales în perioada administrării asigurate de către generalul Negel.

Legea care reglementa aspectele juridice ale existenței Domeniilor Coroanei, a apărut în *Monitorul Oficial* nr. 53, din 10 iunie 1884. La acea dată, legea fixa următoarele domenii, proprietăți ale statului român, oferite Casei Regale spre administrare și întreținere: Rușetu – Brăila, Sadova, Segarcea – Dolj, Cocioc – Ilfov, Bicăz – Neamț, Gherghița, Clăbucetul Taurului, Caraiman – Prahova, Domnița – Râmnicu-Sărat, Mălini, Borca, Sabasa, Fărcașa – Suceava, Dobrovăț – Vaslui. Pe parcurs, mai ales în timpul Regelui Carol I, la acestea s-au adăugat o serie de alte domenii, cumpărate de Suveran cu titlu de proprietăți private care, administrate exemplar, au contribuit la ridicarea beneficiilor financiare ale Casei Regale (Dosar 1, 2/1884).

Clauzele stipulate de Legea Domeniilor Coroanei, fixate riguros, îngreădeau orice abuz, dar, în același timp, ofereau cadrul legal extins în care Administrația Domeniilor putea decide asupra tuturor aspectelor. Astfel, pădurile care se aflau pe aceste proprietăți, de exemplu, puteau fi exploatate de Coroană cu respectarea integrală a prevederilor Codului Silvic și a normativelor incluse în legea de la 24 martie 1884. Domeniile Coroanei erau scutite, însă, de impozite către stat, dar se angajau să plătească toate dările către județ și comună (articolul 6).

Administratorul Domeniilor Coroanei nu putea lucra decât în limitele ordinelor și instrucțiunilor date de Coroană (articolul 8). Acesta, numit și plătit de Coroană, nu are caracterul de funcționar public, iar orice hotărâre judecătorească nu putea fi dată sau executată decât pe numele și în contra administratorului Domeniilor Coroanei (articolul 9).

Legea Domeniilor Coroanei a intrat în vigoare la 1 octombrie 1884, după care venitul tuturor proprietăților a încetat a mai face parte din bugetul statului. Tot în condițiile acestei legi, prin Decretul Regal 3622/23 iulie 1921, prima moșie din teritoriile naționale reîntregite, Românești, comuna Teleșu din Basarabia, fostă în folosința familiei imperiale ruse ca domeniu al Coroanei, a trecut între bunurile Domeniilor Coroanei României.

Primul raport dat Regelui de către administratorul Ion Kalinderu la 13 iunie 1885 arată situația bună a beneficiilor financiare care au permis administrației să facă noi achiziții.

Ion Kalinderu a purtat permanent un dialog instituționalizat cu administratorul Curții Regale, Louis Basset, care era unicul ordonator de credite. Sumele rezultate din vânzările materialului lemnos și din arendări (muntele Clăbucetului Taurului, de exemplu) erau strict contabilizate și trimise Casieriei Centrale (Dosare 9/1891, 15/1893).

Decontările tuturor cheltuielilor (investiții, cheltuieli de personal, de întreținere a unor imobile și a unor instituții patronate de Casa Regală etc.) erau riguros executate de Administrația Centrală și raportate administratorului Curții Regale. Sunt edificatoare în acest sens cheltuielile pentru întreținerea Spitalului Regina Maria (medicamente, efecte spitalicești, lapte, spălătorie) care se ridicau în octombrie 1916 la suma de 14812 lei, achitată integral de Administrația Domeniilor Coroanei (Dosar 44/1916, f. 9).

Relația de interdependență financiară dintre diferitele segmente ce au compus ansamblul administrațiilor Casei Regale a determinat un sistem transparent al tuturor bugetelor de venituri și cheltuieli încă de la înființarea oficială a Domeniilor Coroanei ca instituție. Reținem ca semnificativ anul fiscal 1892/1893, când Ion Kalinderu virează Casieriei Regale, de exemplu, suma de 70.491,60 lei (Dosar 15/1892, f. 2) și primește eșalonat, pentru nevoile administrației sume de la 800 lei (pentru lucrările de fierărie de la Biserica și Vila Iosefina din Bușteni, necesare arhitectului Rogalsky) până la 10.000 lei (pentru construirea școlii și păturii din Cocioc – Ilfov) (f. 40).

La 22 decembrie 1913, Regele Carol I îl numește pe prințul B. Al. Știrbei administrator al Domeniilor Coroanei (Dosar 41/1913). Aceeași rigurozitate s-a manifestat în continuare în relațiile economico-financiare. La 6 aprilie 1915, Domeniile Coroanei au predat Casei Regale o cantitate de 64 kilograme de mere și 22,5 kilograme de pere înregistrate și decontate strict.

Noul administrator, N. Butculescu, instalat la 8 iulie 1919 de către Regele Ferdinand (Dosar 47/1917, f. 50) avea să constate grave distrugerii asupra pădurilor din Mălini, Borca, Bicz și Broșteni, provocate de trupele rusești aflate în aceste locuri în cantonament (Dosar 45/1917, unde există și un raport 1338/3 decembrie 1917 cu privire la aceste distrugerii).

În cursul anului 1918, armata germană de ocupație a teritoriului din sud s-a implicat în problemele administrației Domeniilor Coroanei. Sub presiunea ordinului 61536/12 august 1918 al Verwaltungsstab, Administrația Centrală a cerut Ministerului de Finanțe reluarea plății personalului Palatului și de la Domeniile Coroanei, deși activitatea acestora era lacunară și întotdeauna la dispoziția armatei germane (Dosar 48/1918).

Rapoartele existente la dosarul 49/1919 au arătat situația dezastruoasă, atât a Domeniilor Coroanei, cât și a altor proprietăți funciare de pe tot cuprinsul Carpaților. Cu scopul refacerii potențialului economic afectat al acestor proprietăți, Administrația Centrală a reluat activitatea întregului angrenaj economic și investițional. În acest sens, conlucrarea cu organisme instituționale ale statului s-a încadrat în limitele perfect normale și legale, similare cu acțiunile oricăror altor regii naționale. Astfel, a existat un lung dialog cu Ministerul Comunicațiilor în vederea aprobării construcțiilor liniilor înguste industriale, care puteau deservi unele regii (Dosar 54/1922). La 7 iunie 1922, Ministerul Comunicațiilor, după îndelungi tatonări, a acordat Administrațiilor Domeniilor Coroanei concesiunea liniilor ferate înguste industriale Periș – Buriaș, Valea Sabasei, Valea Borca (f. 17, 26), cu rezerva „respectării legii, a regulamentelor și a deciziilor ministeriale, prezente și viitoare precum și a anexatului caiet de sarcini”. (f. 26).

Situația construcției și a exploatării acestor linii ferate a fost verificată la 23 septembrie 1924 de inginerul Gabrielescu Constantin (f. 28), care, printre altele, nu a obstrucționat vânzarea liniilor ferate dezafectate. Licitațiile organizate în acest sens au acordat legal prioritatea în beneficiul celui mai generos ofertant. La 31 iulie 1926, G. Wittelis (București, str. Lascăr Catargi nr. 6) oferă 5,30 lei/kg. (p. 46), iar H. Blumenthal de la firma Wextern, ca reprezentant unic și autorizat în numele lui Wittelis, cumpără întreaga cantitate la 12 august 1926 (f. 48).

După un oarecare reviriment al activității Domeniilor Coroanei și după o analiză detaliată a situației generale a populației, Administrația Centrală a decis reluarea acordării ajutoarelor

umanitare destinate în mod deosebit invalizilor de război. Astfel, s-a decis la 31 mai 1923, disponibilizarea lemnului de foc din pădurile Regiei Dobrovăț (Dosar 55/1923, f. 4) și trimiterea acestora către invalizii de război, reglementarea financiară a acestui act caritabil realizându-se prin Banca Unirii (str. Lipsani nr. 10) la 19 iulie 1923 (f. 8).

Tot pe linia înviorării activității economice, de-a lungul unei importante căi de circulație transmontane, Administrația Centrală a concesionat izvoarele din zona munților Șaua Mare și Clăbucetul Taurului către Fabrica de bere Azuga.

Contractul nr. 6716, încheiat la 23 decembrie 1926 și semnat de administratorul general N. Butculescu și D. Rhein (Dosar 61/1926, f. 18) din partea beneficiarului, stipulează reamenajarea instalațiilor pentru captarea apei. Momentul reprezintă un prim pas către ameliorarea rețelelor hidrografice de pe Valea Prahovei în condițiile în care, exceptând zona reședinței regale de vară de la Sinaia, nu exista un sistem de distribuție a apei repartizat uniform și supus unor norme de siguranță igienico-sanitară.

Treptat, în perioada interbelică, situația relațiilor bilaterale dintre diferitele paliere instituționale ale statului și Domeniile Coroanei s-a ameliorat, recunoscându-se la nivel general valorile bunurilor de rechiziție. Astfel, la 15 septembrie 1933, Administrația primește suma de 4950 lei pentru animalele de tracțiune și hamurile rechiziționate la Corpul 5 armată, divizia 15 (Dosar 62/1926, f. 13).

Cvasitotalitatea relațiilor financiare de după Primul Război Mondial Domeniile Coroanei le-a avut cu Banca Finkels (str. Lipsani nr. 22), cu Banca Isac M. Levy (Calea Victoriei nr. 34, fondată în 1873) cu Banca Românească sau Banca Generală a Țării Românești. Important pentru sumele mari care au circulat între Domeniile Coroanei și Banca Românească este ordinul de plată din 25 iunie 1927, prin care această bancă plătește suma de un milion de lei pentru investiții la Regia Coccioc (Dosar 63/1927).

Cu scopul înviorării activităților economice ale firmelor românești, Banca Generală a Țării Românești achită, începând cu 13 noiembrie 1923, fabricii „Dochia” din Periș sume variabile pentru ceramica artistică (oale românești) cu destinație către terasele Palatului Cotroceni.

Organizarea riguroasă a circuitului comercial al produselor Domeniilor Coroanei a determinat apariția unor rețele cu agenți și magazine de desfacere printre care cel din str.

Câmpineanu (Dosar 64/1927). Reținem organizarea aproape militară a regiilor de când a apărut generalul Ernest Ballif la cârma Domeniilor Coroanei. Extrem de importantă, în acest sens, este aprobarea dată de Direcția Domeniilor Militare cu nr. 117361, din 28 noiembrie 1927 vizând construirea unui chioșc pentru desfacerea produselor tuturor regiilor de pe str. Știrbei Vodă, în proximitatea reședinței regale.

Relațiile Administrației Centrale cu diferitele segmente oficiale constitutive ale Casei Regale s-au stabilit pe baza unor protocoale nepreferențiale și riguroase până în cele mai mici amănunte. Astfel, mareșalul Curții Regale a Reginei Maria, colonelul Athanasescu, a acceptat, la 26 ianuarie 1928, în cadrul protocolului cu Administrația Domeniului Segarcea, prețul sticlei neîmbuteliată de vin virat de 12 lei, iar generalul Ballif a aprobat solicitarea probelor de vin (Dosar 65/1928).

Solicitățile numeroase și livrarea directă, de cele mai multe ori, sau prin agenți intermediari specializați, a produselor diferitelor regii au determinat apariția și plasarea pe piața internă și externă a mărcii „Domeniile Coroanei” drept o garanție a calității.

A fost cunoscută în epocă solicitarea Uniunii Camerelor de Comerț și Industrie din str. C. Mille nr. 17 a unor cantități sporite de șvayțer pentru firma European – America Company – 505 Fifth Avenue din New York (Dosar 79/1937).

Domeniile Coroanei reprezenta furnizorul preferențial pentru cele mai diferite firme de comerț din țară. Astfel, Firma „Frații Târpa”, firmă de coloniale, delicatose și băuturi de notorietate în perioada interbelică din str. Carol nr. 65 din Constanța, a solicitat cantități mari de vinuri de la Domeniile Coroanei pe tot parcursul anilor 1937 și 1938 (Dosar 79/1937). De asemenea, firma „Regal” din Oradea, b-dul Ferdinand nr. 1, a primit, în 1939, și bonificații de la Regia Segarcea pentru cantitățile sporite de vin solicitate.

La 7 iunie 1928 contul Casei Regale de la Banca Generală a Țării Românești a fost debitat cu suma de 4.175.000 de către Domeniile Coroanei pentru cumpărarea casei din str. General Budișteanu nr. 16 din București, care a aparținut lui Albert S. Farchy și care a fost înscrisă pe numele Regelui Mihai. Suma totală cu care a fost cumpărat imobilul împreună cu mobilierul a fost de 8.350.000 lei. Actul de vânzare-cumpărare din 1928 a fost semnat de generalul adjutant Ernest O. Ballif, în calitate de mandatar al Regelui, în temeiul procurii date de Înalta Re-

gență, autentificate de Tribunalul Ilfov cu nr. 12024/5 aprilie 1928 (Cartea Funciară a municipiului București, Arhiva Municipală).

Casa în discuție, păstrată până astăzi, cu unele modificări interioare, are un teren de 1784 metri pătrați, iar suprafața construită este de 661 metri pătrați.

În 1930, Regele Mihai a oferit spre folosință acest imobil Administrației Centrale a Domeniilor Coroanei, fără să existe vreo modificare a statutului de proprietate. La 15 aprilie 1943, avocatul Casei Regale, Sorin Petroniu, care își avea domiciliul în str. C. A. Rosetti nr. 43, a declarat la Serviciul Cărții Funciare București că imobilul este proprietatea MS Regelui. Acest statut a fost păstrat până în 1947, când imobilul în discuție a fost naționalizat.

Aproape în toată perioada interbelică și până în 1941, casa a reprezentat sediul generalului Ernest O. Ballif, în calitate de administrator general al Domeniilor Coroanei, personalitatea acestuia fiind evocată de generalul Radu D. Rosetti în memoriile sale. El se trăgea din Bucovina și reprezenta a treia generație de militari din familie. Ca administrator, a impus un regim de disciplină sever, în ciuda faptului că Regele Carol al II-lea intervenea intempestiv. Administrarea exemplară a făcut ca, în 1932, să ofere Casei Regale un profit de 24 milioane lei. Generalul Ballif a murit în 1941, iar după 1950, familia sa a suferit de pe urma terurilor comuniste. Ginerile său, doctorul Piceac din Ploiești, a stat mulți ani în închisorile comuniste.

Relațiile Administrației Domeniilor Coroanei, ca instituție producătoare de venituri, cu societatea civilă s-au structurat de-a lungul anilor pe paliere diferite, pornind de la intervenții filantropice pentru persoane fizice și până la susținerea unor întregi sectoare de activitate socioculturală și artistică.

La intervenția generalului Ballif, pe tot parcursul anului 1928, directorul Institutului de Speologie E. Racoviță, aflat pentru cercetări biologice în zona silvică Dobrovăț, este găzduit aici, iar activitatea de cercetare este susținută cu mijloacele locale de care dispunea atunci regia teritorială a Domeniilor Coroanei (Dosar 65/1928).

În vara anului 1937, Straja Țării (Falanga Străjerilor, Comandamentul Cohortei III) primește aprobarea instalării taberei la luminișul de lângă pâraul Clăbucetul Taurului (Dosar 74/1935, adresele 3469, 3472/22.07.1937). În cadrul acestei acțiuni, ca o marcă a responsabilității față de mediul înconjurător montan, au fost permanent monitorizate, potrivit legilor silvice naționale, igienizarea locală precum și

stoparea eventualelor vandalizări de către responsabili ai regiei Sinaia-Predeal.

În 1936, școala și spitalul Bicz au primit subvenții pentru reconstrucție și întreținere (Dosar 76/1936, adresa 713/12 februarie 1936). De asemenea parohiile Tașca – Neamț, Bicz și Cârnău au beneficiat de ajutoare bănești substanțiale pentru reconstrucția bisericilor, refacearea picturilor interioare și a drumurilor de acces.

Asigurările oferite pensionarilor diferitelor regii s-au ridicat pe tot parcursul deceniului al patrulea la înalte standarde de protecție. Astfel, Georgescu C. Maria din Bușteni a primit în februarie 1938, la o pensie de 245 lei, o suplimentare de 1955 lei. Ștefănescu Cristian din Bicz, la o pensie de 484,25 lei a primit o suplimentare de 5316 lei. (Dosar 84/1938). Este posibilă, în aceste situații, o recunoaștere a fidelității și a corectitudinii unor foști salariați, dar și o susținere a nevoilor sociale ale unei categorii umane.

Ca furnizor de venituri pentru Casa Regală, dar din Înaltele Ordine ale unor Suverani, Domeniile Coroanei s-au angajat, într-o perioadă de înflorire economică, să întrețină diferiți scriitori, pentru a înlesni actul de creație.

La 8 iulie 1938, generalul adjutant N. Condeiescu plătește din Înalt Ordin suma de 180.000 lei pentru întreținerea scriitorilor români adăpostiți la Hotelul Bușteni. Peste numai o lună, la 8 august 1938, Administrația Bunurilor Private ale Regelui plătește suma de 260.325 lei la același hotel (Dosar 84/1938). După o analiză mai atentă, secretarul general al Casei Regale, Gh. Stavăr, limitează suma pentru tot anul 1939, la 700.000 lei.

La 26 septembrie 1939, sediul central temporar al Domeniilor Coroanei era în str. Basarabiei nr.10. Generalul Ernest Ballif a supravegheat demolarea reședinței din str. Știrbei Vodă nr. 3. Această acțiune a coincis cu dinamica de reconfigurare a reședinței regale din Calea Victoriei, în urma căreia unele traiecte de circulație au fost deviate, iar câteva clădiri demolate (Hotelul Imperial, Strada Imperială). Generalul Ballif a decis distribuirea materialului lemnos rezultat din demolări către persoane cu merite naționale. Căpitanul I. Lungu, decorat cu Virtutea Militară de Război, a primit gratuit la 22 august 1935, materiale de la aceste demolări. (Dosar 73/1935).

Pentru a diminua posibilele pierderi, unele chiar dezastruoase, cum au fost cele de la Palatul Regal, cauzate de incendiul din decembrie 1926, Administrația Centrală a trecut treptat la încheierea de asigurări cu societatea „Dacia – România”

pentru diferite sectoare de activitate, mobile, produse finite, opere de artă. La 1 iulie 1939, cheresteaua rezultată din Fălticeni și Piatra-Neamț cea mai vulnerabilă la incendii, a fost asigurată, pentru ca la un interval scurt, la 26 septembrie 1939 imensa cantitate de 339.188 mc cherestea să beneficieze de o poliță fermă de asigurare la „Dacia – România” (Dosar 79/1937).

Diferitele regii cu activitate productivă au fost incluse în programul de practică a studenților de la Academia de Înalte Studii Agronomice din Cluj. Nenumăratele solicitări ale studenților pentru Domeniul Segarcea din anii 1938/1939, de exemplu, au obligat regia la o selectare riguroasă a studenților pe baza unor criterii profesionale (Dosar 94/1938).

Cel de-al Doilea Război Mondial și relațiile nu tocmai potrivite dintre Casa Regală și mareșalul Antonescu vor îngreuna existența și activitatea productivă, socială și filantropică a regiilor Domeniilor Coroanei. Cu greu s-au putut obține scutiri de concentrare militară pentru mulți dintre salariați (Dosar 125/1941), angajați indispensabili la regii. Dispariția generalului Ballif a lăsat un mare gol în administrație. Vor urma generalul Manolescu și mareșalul Palatului, Negel. În condițiile din ce în ce mai grele ale țării, aceștia se vor lovi în administrație de bariere de netrecut.

La 18 iulie 1942, se solicită un credit de 120 milioane lei de la Casa de Economii și Cecuri poștale pentru refacerea gospodăriilor Domeniilor Coroanei (Dosar 141/1942). S-a avut în vedere, printre altele, ferma Românești din Basarabia, care a avut mult de suferit de pe urma ocupării ei de către bolșevici (f. 12). Deși avea prestigiul unei regii naționale, Administrația Domeniile Coroanei a trebuit să se supună unor norme extrem de dure, care ar putea reprezenta un criteriu viabil pentru multe bănci contemporane. Administrația a fost nevoită să depună bugetele pe ultimii cinci ani și să se dea „explicații amănunțite asupra destinației acestui împrumut” (f. 23). Banca creditoare a primit aceste explicații (f. 17, 18, 19).

Divergențele dintre Administrația Domeniile Coroanei și Administrația Casei Regale, cauzate de imobilul din str. Caragiale nr. 32, cumpărat de Regele Mihai pentru suma de 8.441.859,85 lei de la Regina Elisabeta a Greciei în 1938, au determinat Casa de Depuneri și Consemnațiuni să refuze acordarea împrumutului pentru Domeniile Coroanei la 8 august 1942 (f. 115).

Condițiile grele de război și agitația politică din țară au forțat Administrația Centrală să

facă față unor mari dificultăți financiare. Este nevoită să livreze orice marfă contra cost. La 28 mai 1941 este aprobată cantitatea de lemne de 30 steri din Dobrovăț pentru avocatul Ioan Gall din Iași (Dosar 125/1941).

Au fost mărite retribuțiile salariaților cu așa-numita sumă de „scumpete”. Astfel, agentul agricol cls. a II-a de la Gherghița – Prahova, Al. Marcovici, avea salariul la acea dată de 2300 lei la care s-a adăugat un spor de 1.200 lei pentru „scumpete” (f. 17). Din nevoi umanitare, Administrația Centrală a expediat câte două lăzi de medicamente la fiecare dintre regii (Mălini, Borca, Bicz, Dobrovăț, Rușetu, Bușteni).

Administrația va accepta situația în care impozitele pe salarii și pensii (2%) să fie plătite de funcționarii și pensionarii respectivi ai Domeniilor Coroanei (f. 25). Deși într-o situație financiară precară, nu sunt admise niciun fel de abateri de la legalitate. În fața solicitării președintelui Camerei Agricole Ilfov de a cumpăra o parte din bunurile Domeniilor Coroanei (f. 29), refuzul Administrației Centrale a fost categoric. Regimul de salarizare în Domeniile Coroanei, permanent dependent de regulile impuse de piață, nu putea să fie schimbat la regia Mălini, de exemplu (f. 36) decât în condițiile creșterii prețului cherestelei.

În ciuda tuturor evenimentelor neprielnice, se încearcă o revigorare economică și socială. Administrația Centrală va achiziționa mașini tip SOLO I/13 pentru formarea untului, necesare la ferma „Cocioc”, de la societatea „Danemarca” (str. Doamnei 14) (Dosar 128/1941, f. 28). Pentru conservarea unor locuri de muncă se folosește și prezența zilierilor la pivnița „Cotroceni” (f. 46). Relațiile cu firmele „Pietro Ottone & Co” (str. Clucerului nr. 3) și „Raul Budich” (Șos. Viilor 33) s-au concretizat în locuri de muncă în șantiere de reparații și construcții mașini de aramă la Rușetu sau restaurări la Cotroceni și la Palatul din Calea Victoriei (f. 125).

Corespondența cu societatea „Profilaxia Tuberculozei” dovedește preocuparea societății civile românești cu privire la acest flagel, destul de extins în timpul conflagrației mondiale (f. 64).

În februarie 1942, casa din str. Caragiale nr. 32, cumpărată de Regele Mihai la 21 august 1928, a trecut în administrația Domeniilor Coroanei. Acest imobil în care a stat generalul Ballif până la moarte (Dosar 141/1942), fără chirie a stârnit vii dispute, pe care generalul Manolescu a încercat să le aplaneze.

Fără împrumutul solicitat, în 1942 se încearcă, totuși, minime reparații la casa din str. Budișteanu nr. 16, timp în care centrul admi-

nistrativ se mută în str. Basarabia nr. 10. Firma „Pietro Ottone” reface acoperișul cu sticlă incasabilă și propune căptușirea pereților exteriori dinspre stradă cu imitație de marmură (Dosar 141/1942, f. 113, Dosar 182/1943, f. 4-12). Se fac reparații și la pivnița de vin din str. Răzoare (f. 16). Imobilul a fost însă distrus în timpul demolărilor masive ceaușiste. Ca noutate, s-a construit un adăpost în curtea din str. Budișteanu (f. 19).

În plină dictatură antonesciană, când întreaga spiritualitate românească era răvășită de furii ideologice totalitare, Administrația Centrală a primit printre altele, două cărți; una scrisă de Teodor Vlădescu (București, str. Crinului nr. 35), numită *Europa, stat totalitar* „închinată marilor reformatori politici moderni, Fűhrerului Hitler, Ducelui Benito Mussolini și D-lui gen. Ion Antonescu, conducătorul statului român, energetică personalitate și înaltă înțelepciune a statului român”, iar cealaltă carte, a lui Vasile Brezeanu (b-dul Dinicu Golescu nr. 15) numită *Victoria* și „închinată providențialului nostru conducător, mareșalului Ion Antonescu” (3 februarie 1942) (fila 3).

În fața unei astfel de explozii de „cult al personalității”, generalul Al. Manolescu s-a menținut în limite decente, rezervate.

Situația delicată financiară și juridică în care se găseau Domeniile Coroanei în plină epocă antonesciană l-a determinat pe generalul Manolescu să se adreseze ministrului Justiției, atrăgând atenția că „măsurile de ordin intern în administrația sa sunt un atribut exclusiv al Coroanei și vor fi supuse spre aprobare directă Regelui” (f. 4). Generalul Manolescu se adresează și ministrului Finanțelor, N. Stoenescu. „Tradițiile statornicite sub domnia lui Carol I s-au păstrat și sub regii urmași, însă din cauza situației create de Reforma Agrară din 1921, care a redus cu 90% proprietățile agrare ale Domeniilor Coroanei, tradițiile n-au mai putut fi păstrate în ritmul în care au fost create și desigur contribuția Domeniilor Coroanei la sporul economic a fost simțitor redusă. Prin impunerile fiscale stabilite de ultimul Decret-Lege al mareșalului, Domeniile Coroanei primesc o nouă lovitură, deoarece li se ia în medie 48 % din veniturile realizate, sume cu care ar fi putut să reia activitatea oprită din trecut” (f. 5).

Antonescu refuză să semneze un nou De-

cret-Lege (12 februarie 1942) (f. 8) și cere Domeniilor Coroanei să-și ia un alt angajament valabil pentru un plan de acțiune cu caracter economic și social, în ciuda faptului că Domeniile Coroanei, legal, nu lucrează decât în limitele, ordinele și instrucțiunile date de Coroană” (art. 8 din Legea Domeniilor Coroanei din 1884).

Războiul și ocupația sovietică au însemnat mari distrugerii pentru toate regiile Domeniilor Coroanei. Un bilanț aflat la Dosarul 180/1943-1944 indică dezastrele provocate de armata sovietică și inventariază imensele bunuri materiale ridicate de aceasta de la Domeniile Borca, Neamț, Mălini, Dobrovăț, fără nicio formalitate. Între 23 august și 7 septembrie 1944 au fost prădate instituții publice și private de alimente, grâne, mobilier, mașini-unelte (f. 23, 27-51).

Pe linia ținutei morale ireproșabile care a caracterizat aceste regii de-a lungul multor zeci de ani, în cursul anului 1944 Administrația Centrală a Domeniilor Coroanei a achitat obligațiile bănești tuturor evreilor care au lucrat aici (Dosar 196/1944). Printre aceștia, contabilul Stoianovici de la Domeniile Coroanei Bușteni a primit între 1 și 31 martie 1944 suma de 150.000 lei.

Deși dificultățile financiare erau insurmontabile, se reia activitatea Domeniului Coroanei Bicz (Dosar 205/1944-1945) și se încheie contracte cu întreprinderi de industrializare și comercializare a lemnului (firma „C. I. Costopol” din str. Luigi Cazzavillan nr. 15, f. 2; firma „Olemn” din str. Al. Lahovary nr. 27-29, f. 8; firma „Frații Schiel” din str. Brezoianu nr. 21; firma „Forestiera – Bucovina” din Șoseaua Mihai Bravu nr. 113).

Pentru a veni în ajutorul salariaților și pensionarilor, mareșalul Negel „a hotărât plata pentru întregul personal al Domeniilor cu titlu de scumpete excepțională a salariului brut în bani pe o lună peste salariul convenit pe luna mai 1945. Aceeași scumpete se va plăti și pensionarilor din raza Domeniilor” (Dosar 210/1945, f. 33).

Abdicarea forțată a Regelui Mihai, la 30 decembrie 1947, a determinat dizolvarea Domeniilor Coroanei ca instituție. Situația valorilor materiale, a conturilor financiare, dar, mai ales analiza inventarelor de la 30 decembrie 1947, identice cu cele de la 8 ianuarie 1948, le vom analiza într-un număr viitor al revistei pe baza unei arhive impresionante de la Direcția Generală a Arhivelor Naționale, București.

Investigarea sistemelor geomorfologice torențiale din Podișul Someșan

Dr. Florin-Ionuț COVACIU

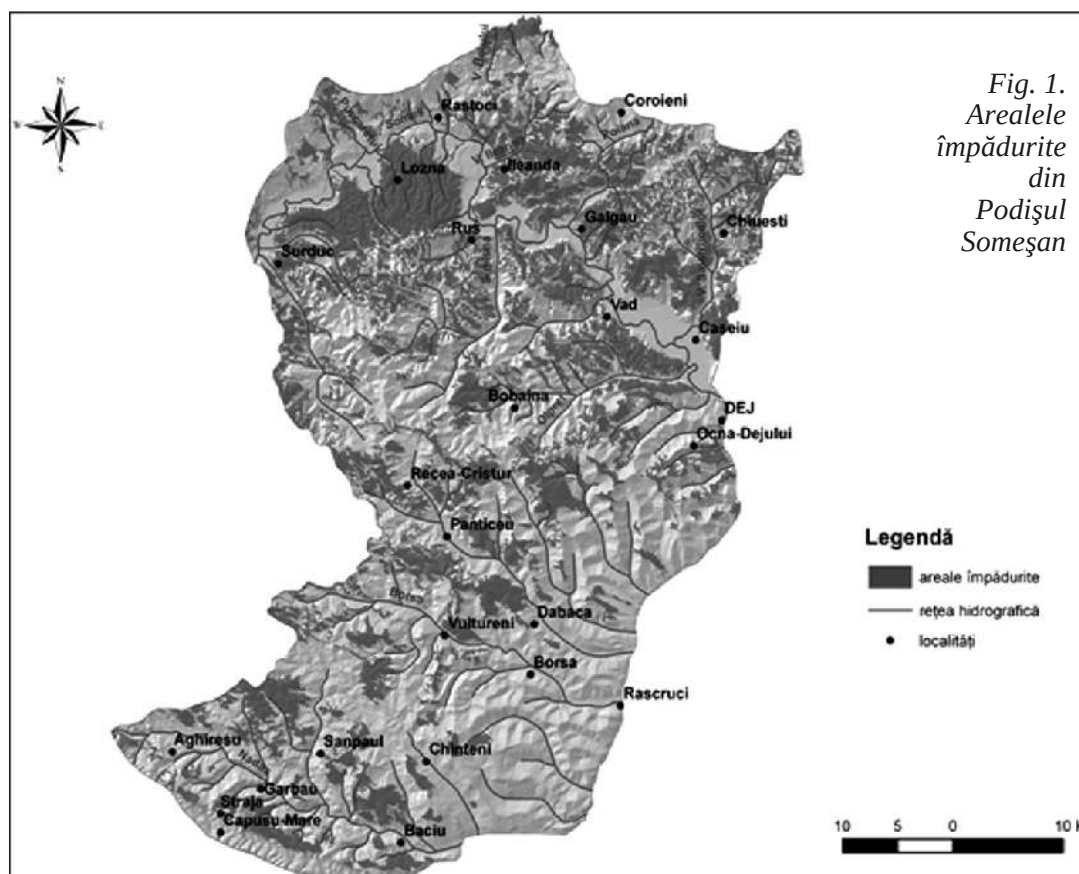
Suprafețele mari afectate de torențialitate în Podișul Someșan (care generează un puternic impact peisagistic și ambiental), radicalismul transformărilor morfologice, tendința modernă de analiză a arealelor afectate de intervenția antropică, oferirea unor soluții în gestionarea fenomenului de torențialitate, reclamă demararea unui studiu complex din sfera geomorfologiei aplicate.

Tematica se integrează contextului științific actual, subiectul răspunzând unor necesități sociale și economice actuale. Înțelegerea morfodinamicii sistemelor geomorfologice torențiale constituie o premisă fundamentală în adoptarea celor mai bune soluții de corectare a torenților, care coroborată cu analiza manifestării plan-spațiale a fenomenului de torențialitate din Podișul Someșan și cu inventarierea terenurilor degradate prin eroziune în adâncime și suprafață din această unitate geografică, constituie un bun

punct de plecare în realizarea unor hărți de risc. Analiza dinamicii geomorfologice în sistemele torențiale din Podișul Someșan și oferirea unor soluții în gestionarea acestui fenomen la nivelul întregului podiș vin să consolideze rolul geomorfologiei în amenajarea teritoriului.

Identificarea și analiza factorilor de control ai torențialității în arealul mai sus menționat (timpul, clima, relieful, vegetația și rolul ei în apariția și evoluția torenților, factorul antropic – prin modul de utilizare a terenurilor și modificarea învelișului vegetal, geologia, solul), explică suprafața mare pe care se manifestă procesul de eroziune în adâncime.

Regimul și intensitatea precipitațiilor, relieful inițial și energia de relief, geologia (extensia mare a rocilor friabile, alternanța straturilor dure cu cele moi, mișcările tectonice) etc., explică clar amploarea proceselor torențiale, precum și tendința de evoluție a forma-

țiunilor torențiale. Frecvența cea mai mare a acestor formațiuni corespunde Culoarului Someșului, ea corelându-se arealelor cu energie maximă puse în evidență în sectoarele: Căpâlna – Gâlgău – Dăbâceni (la nord de Culoarul Someșului) și Rus – Vad (în partea sudică).

Din suprafața totală a Podișului Someșan (2621,4 km), pădurile mai ocupă doar 28,60%, fiind repartizate insular.

Un grad ridicat de împădurire este pus în evidență pe versanții ce străjuiesc Culoarul Someșului, cuvertura forestieră contribuind la încetinirea proceselor torențiale, în ciuda valorii ridicate a energiei de relief. În rest, la nivelul unității geografice, gradul de împădurire a versanților se menține foarte redus (fig. 1), fapt ilustrat prin densitatea ridicată a proceselor de eroziune în suprafață și adâncime.

De asemenea, lucrările necorespunzătoare aplicate terenurilor, pășunatul excesiv, tăierile rase sau cvasirase etc., fără a se lua în calcul implicațiile asupra proceselor erozionale din bazin, reprezintă o parte din cauzele ce favorizează concentrarea rapidă a scurgerii, dezvoltarea și evoluția într-un ritm intens a proceselor torențiale, precum și asocierea cu alte procese de versant (alunecări de teren, năruiri etc).

Văile torențiale rezultate sunt răspunsul procesului genetico-evolutiv. Modificarea raportului: eroziune verticală – eroziune laterală – acumulare reflectă stadiul în care se află torentul în decursul evoluției sale, imprimând morfologia de ansamblu a văilor.

Din punct de vedere morfologic, torenții cu geometrie complexă (modelul clasic) prezintă cea mai mare frecvență la nivelul întregii unități, mai afectați fiind versanții nordici ai Dealurilor Dejului și Dealurilor Șimișna-Gârbou (spre Culoarul Someșului) ca răspuns al energiei de relief mai ridicate. Există numeroase cazuri în care acești torenți au atins stadiul calitativ de pâraie torențiale prin interceptarea unui strat acvifer în perioada adâncirii lor.

Concluzii

Înțelegerea fenomenului de torențialitate, mai ales în regiunile de podiș, conduce la adoptarea celor mai bune soluții hidrotehnice, prin care să se evite producerea viiturilor sau să se atenueze manifestarea brutală a scurgerii acestora. Multe localități din Podișul Someșan (mai ales în Culoarul Someșului) sunt situate în sectorul de debușeu al văilor torențiale, iar pagubele produse în urma ploilor de mare intensitate sunt greu de evaluat.

Se știe că amenajarea unui bazin torențial presupune un efort financiar considerabil, dar investiția este necesară, deoarece ea este mult mai mică în comparație cu valoarea pagubelor produse într-un anumit interval de timp. În plus, alegerea celor mai potrivite lucrări tehnice pentru amenajarea torenților acestei regiuni va genera o serie de efecte pozitive (economice, sociale, ecologice) pentru localitățile din apropiere, constatarea aceasta fiind valabilă și pentru alte zone le țării.

Documentarea arhitecturii vernaculare în Maramureș: VERNADOC MM 2014

Scurtă introducere în conceptul de arhitectură vernaculară

Arhitect Laura ZAHARIA

Arhitectura vernaculară este arhitectura născută fără intervenția tehnică a arhitecților, nonformală și nonmonumentală. Exemple de arhitectură vernaculară găsim în arhitectura tradițională care stârnește admirația tuturor pentru modul meșteșugit în care folosește resursele naturale, pentru felul inteligent în care răspunde necesităților umane și provocărilor climatice.

Totuși, arhitectura vernaculară nu se limitează la arhitectura tradițională, așa cum o mai găsim de multe ori doar în muzee, ci este un concept viu, mult prea prezent în ziua de azi, atât la țară, cât și la oraș! Mult prea des locuințele sunt construite după voia proprietarului sau a meșterului, amestecând stiluri și materiale de construcții, astfel că arhitectura vernaculară a zilei de azi nu este tocmai o reușită, ci, mai degrabă, un fenomen ciudat ce poate deveni temă de studiu pentru urbaniști, sociologi sau chiar psihologi...

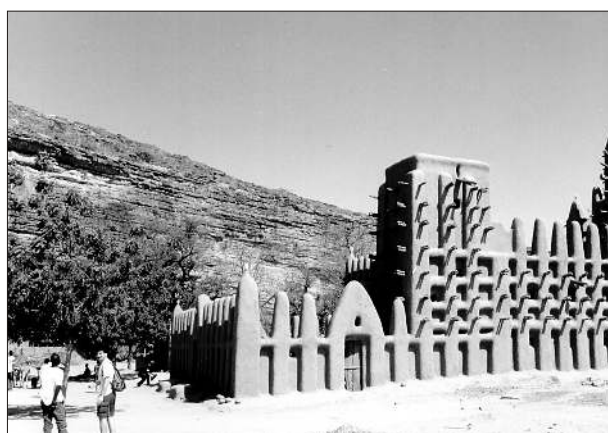
Dar să revenim la arhitectura vernaculară „tradițională”, expunând câteva repere de istorie. Conceptul s-a născut la începutul secolului al XIX-lea, când construcții tradiționale din țările colonizate au început să fie prezentate sub formă de curiozități, în timp ce coloniștii doreau să scoată în evidență înapoierea localnicilor ce construiau asemenea structuri „rudimentare”.

Abia în secolul al XX-lea arhitecții au început să fie interesați de arhitectura vernaculară, iar punctul culminant a fost expoziția „Arhitectura fără arhitecți”, organizată de Bernard Rudofsky, în 1964, la Muzeul de Artă Modernă de la New York (MOMA). Impactul a fost puternic, arhitectura vernaculară a început să fie apreciată la adevărata valoare, ba chiar să fie plasată în categoria artelor.

Nume importante pentru promovarea arhitecturii vernaculare, începând cu anii '70, sunt Paul Oliver, care a scris printre altele *Enciclopedia universală a arhitecturii vernaculare* și Amos Rapaport, cu cartea sa *Locuire, formă și*

cultură. Modul de analiză s-a schimbat, de la percepția ca obiect de artă, la ideea de parte integrantă în societatea și cultura din care face parte, în strânsă conexiune cu condițiile geografice ale locului.

În anii '90, Consiliul Internațional pentru Monumente și Situri Istorice (ICOMOS) a format un comitet special pentru a promova arhitectura vernaculară (CIAV), un for în care sunt prezentate și dezbătute problemele specifice arhitecturii vernaculare în diverse regiuni ale globului pământesc și unde se vede că problema dispariției vechilor structuri tradiționale este o problemă universală.

Arhitectura vernaculară în regiunea Dogon, Senegal. Foto: L.Z. 1999

Arhitectura vernaculară în Chokolow, Polonia. Foto: L.Z. 2009

Arhitectura vernaculară în Rauma (UNESCO), Finlanda. Foto: L.Z. 2013

Arhitectura vernaculară în Budești, Maramureș, România. Foto: Programul pentru protecția peisajului construit în Maramureș – 2009

După anul 2000, interesul pentru arhitectura vernaculară a crescut foarte mult, când omenirea a început să realizeze efectele nocive ale industrializării masive și ale consumurilor uriașe de energie în producerea materialelor de construcție. Analiza arhitecturii vernaculare duce la admirația extremă cu privire la modul economic de construire, buna comportare în timp, răspunsul optim sub influența factorilor climatici și lipsa de efecte negative asupra mediului – admirație însoțită de încercări de preluare a unora dintre aceste idei sau tehnici.

Arhitectura vernaculară în Maramureș

Este deja binecunoscut fenomenul dramatic ce se desfășoară sub ochii noștri: arhitectura tradițională maramureșeană, așa cum a reușit să dăinuiască până acum 25 de ani, a dispărut

aproape în întregime; case bătrâne se mai găsesc pe ici pe colo, înghesuite de construcții masive, fără proporții și fără armonie. Aceasta este, de fapt, noua arhitectură vernaculară a zilelor de azi, când bunul-gust al oamenilor de la țară a fost mutilat de avalanșa de informații și de materiale de construcții ieftine și fără valoare intrinsecă, lăsând loc mândriei ancestrale a maramureșenilor să se exprime prin formele și culorile agresive ale locuințelor lor.

În acest context, în lipsa solicitărilor de a face proiecte de arhitectură în mediul rural, arhitecții zilei de azi au două opțiuni: să ducă o luptă surdă cu valul mult prea mare de arhitectură vernaculară contemporană sau să documenteze ceea ce a mai rămas din arhitectura tradițională maramureșeană, pentru ca generațiile următoare să își poată face o idee cu privire la strămoșii lor și la felul în care aceștia trăiau.

Arhitectura vernaculară în Maramureș. Nou și vechi, la extrem. Foto: Programul pentru protecția peisajului construit în Maramureș – 2009 (sus)

Biserica de lemn din Bogdan-Vodă, dominată de noua biserică de zid și străjuită de noua și nerespectuoasă arhitectură vernaculară de azi. Foto: L.Z. 2014 (dreapta)

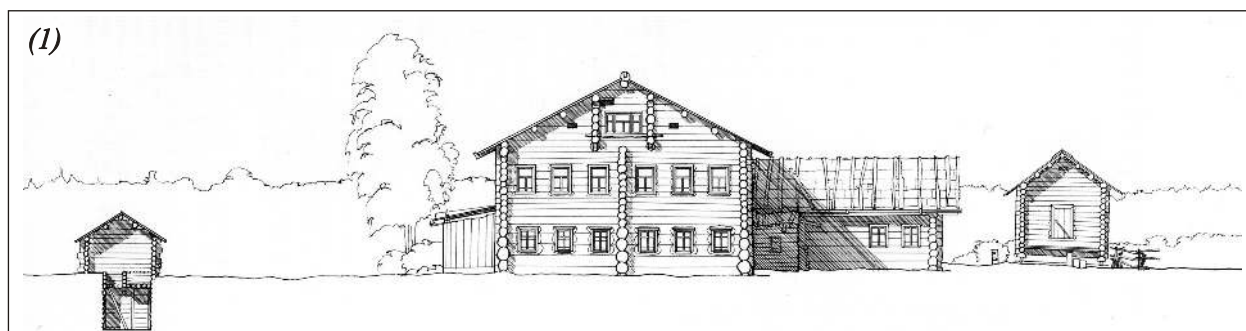
Documentarea arhitecturii vernaculare: VERNADOC

DOCumentare asupra arhitecturii VERNACulare, **VERNADOC** este un concept apărut la sfârșitul mileniului trecut și urmărește imortalizarea arhitecturii vernaculare, atât de perisabilă acum. Înseamnă, de fapt, întocmirea de relevee, acordând foarte mare atenție acurateței măsurărilor și modului de reprezentare cât mai atractiv pentru orice privitor. Acest proces devine interesant pentru impactul pe care îl are asupra localnicilor, care își pot vedea într-o lumină nouă casele cu care sunt atât de obișnuiți. În timpul petrecut cu măsurătorile, arhitecții își exprimă admirația față de meșteșugul și frumusețea construcțiilor pe care se concentrează, aducând, în acest fel, încă o contribuție la de-

mersul de a convinge localnicii pentru menținerea și folosirea vechilor construcții tradiționale.

Una dintre cele mai dramatice acțiuni de documentare a arhitecturii vernaculare s-a petrecut în anul 1998, când o echipă de arhitecți din Finlanda și Rusia au călătorit, timp de o săptămână, în lungul râului Pinega (Rusia), oprindu-se în toate localitățile pentru a măsura și desena structurile tradiționale găsite acolo – o zonă foarte izolată, unde accesul se putea face doar pe calea râului sau prin aer cu elicopterul. La scurt timp după expediția arhitecților, autoritățile locale au decis că zona nu are viitor și au mutat școala, spitalul și magazinul în cel mai apropiat centru rural; desigur că populația a migrat în scurt timp.

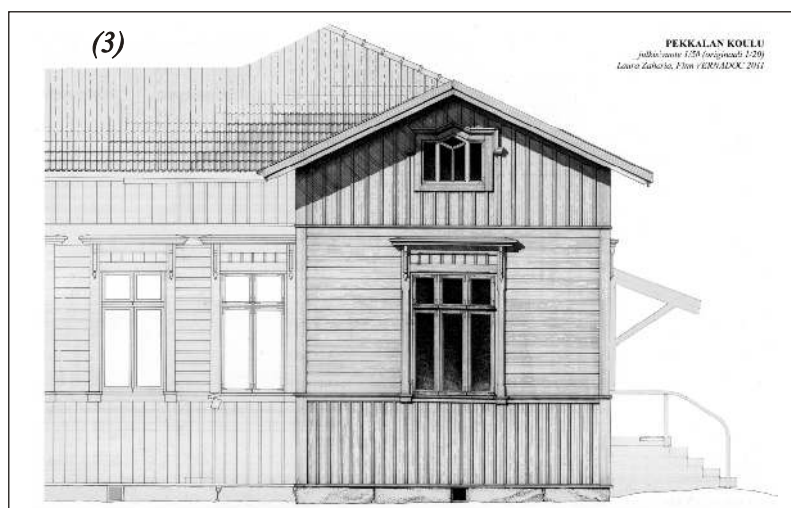
Această acțiune a fost piatra de temelie

(1)– Locuințe în localitatea Smutovom pe râul Pinega, Rusia. Desenat și măsurat: arhitect Jarmo Vienamo, **EXPEDIȚIA PE RÂUL PINEGA**, 1998.

(2) – Locuințe în arhipelagul Finlandez, localitatea Sarkilahti. Desenat și măsurat: arhitect Rami Nurminen și arhitect Mika Ahonen, **PRE-VERNADOC** 1994.

(3) – Detaliu Școala din Pekkala, Ruovesi, Finlanda. Desenat și măsurat: arhitect Laura Zaharia, **Finn VERNADOC** 2011.

pentru taberele de documentare a arhitecturii vernaculare numite VERNADOC, al căror părinte spiritual este arhitectul finlandez Markku Mattila. Aceste tabere au o răspândire substanțială în lume, în fiecare an aderă noi membri, fie prin participarea, fie prin organizarea de tabere de documentare VERNADOC.

Finlanda a documentat în felul acesta locuințe în satele izolate din arhipelagul finlandez,

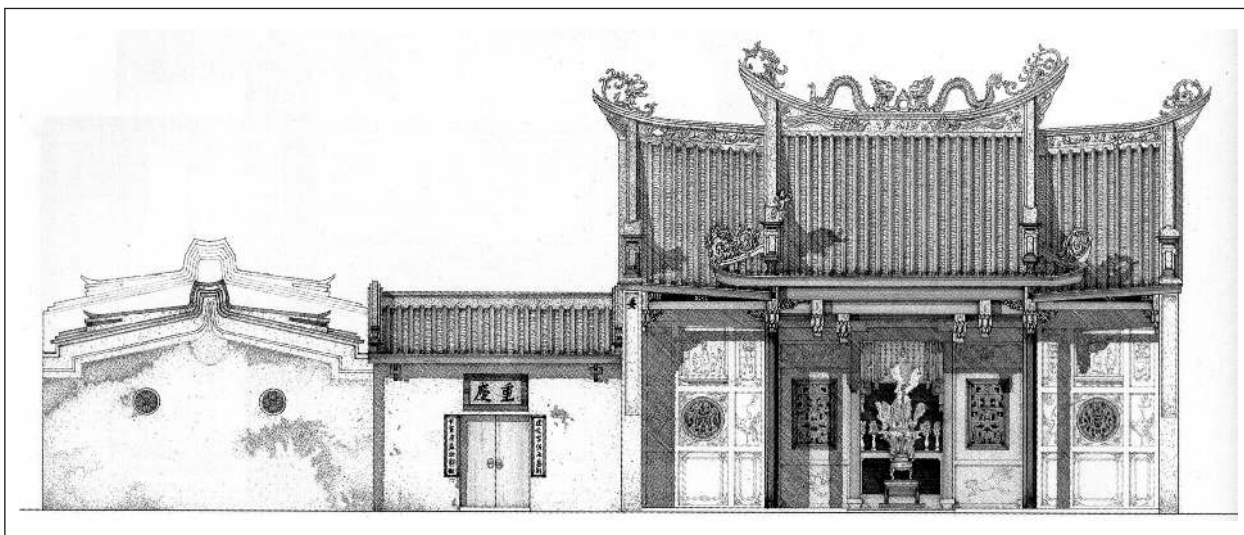
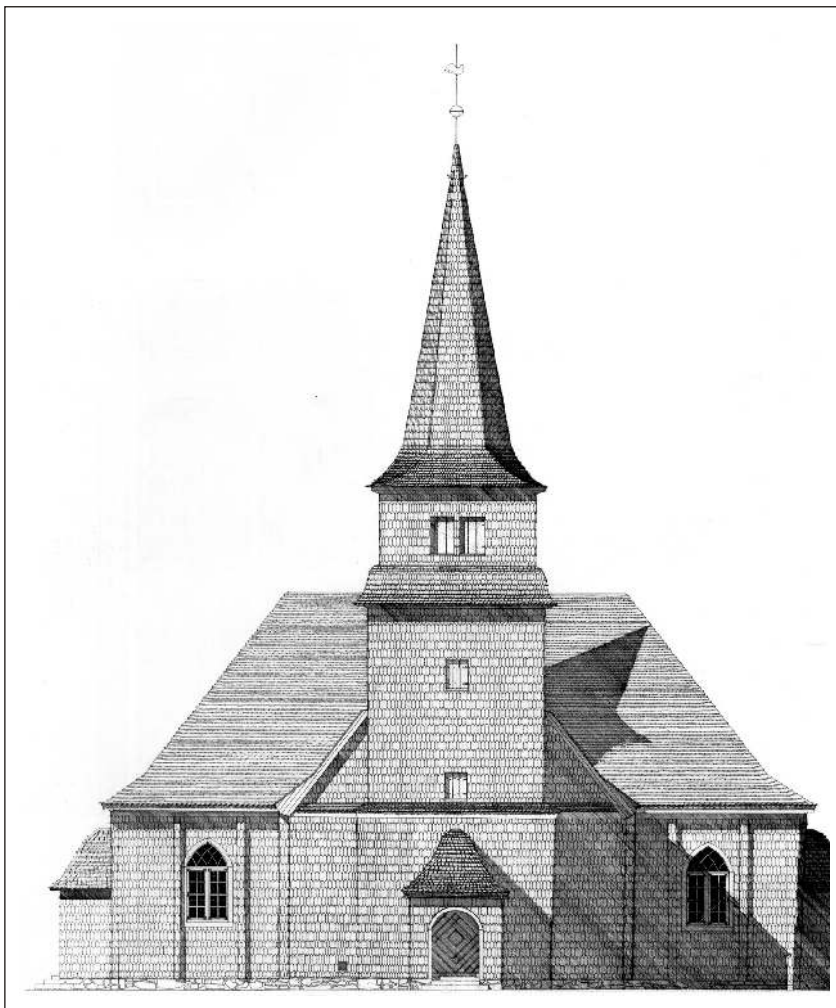
o fermă din lemn în Längelmäki, o vilă în Ruovesi, școlile sătești vechi din Ruovesi și Muzeul Kirstie din Vechiul oraș Rauma, aflat pe lista patrimoniului mondial UNESCO.

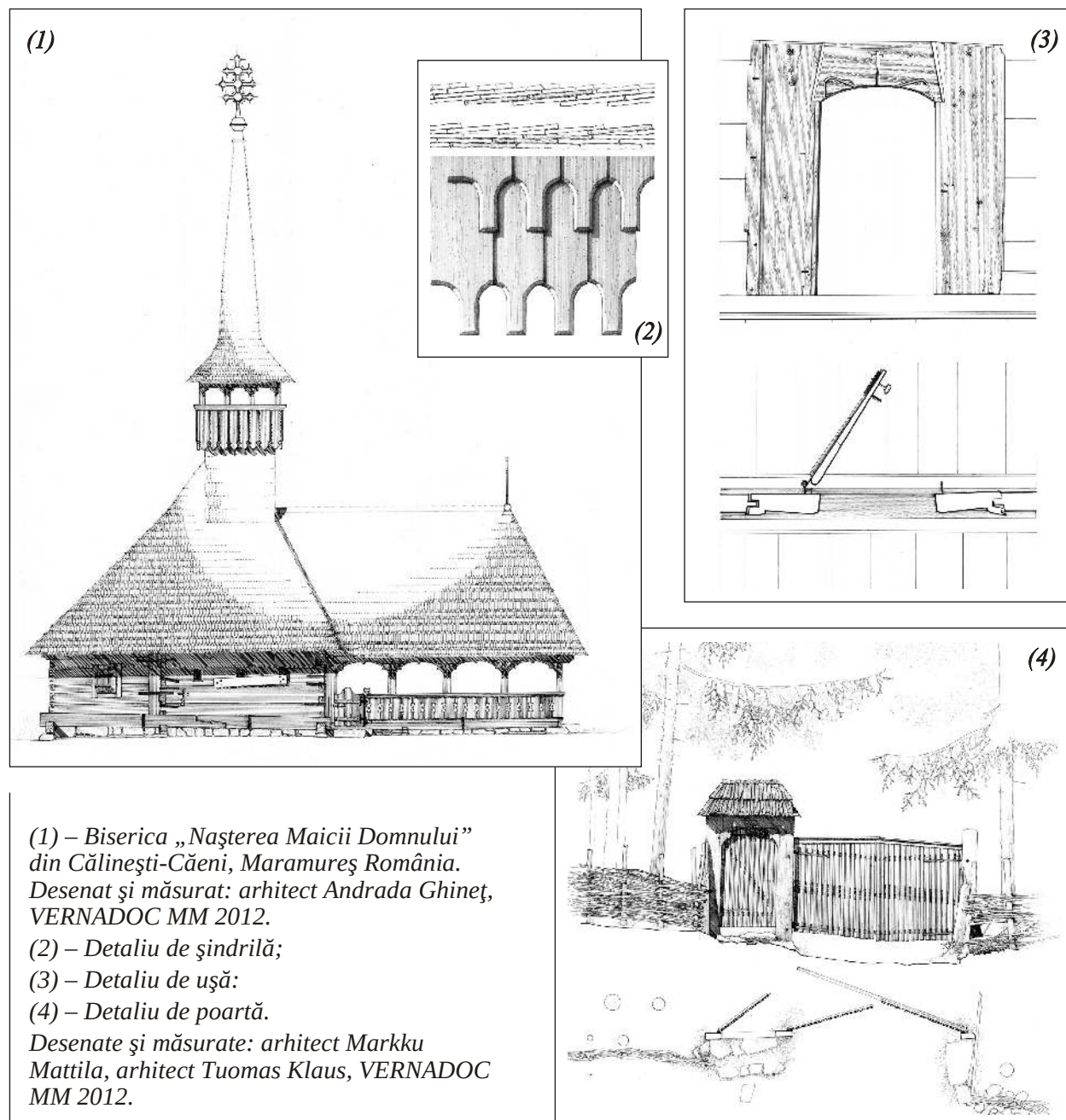
Suedia și-a adus contribuția prin documentarea bisericii de lemn din Östmark.

Emiratele Arabe Unite au organizat un VERNADOC în Al Ain, având ca obiect construcțiile de pământ: două moschei mici, o locuință cu turn de apărare și un bazar sătesc.

Thailanda organizează, prin Asociația Siameză a Arhitecților (ASA) și Rangsit University (RSU), mai multe tabere de acest gen pe an, cu participarea unor sute de studenți și arhitecți. Beneficiază de sprijinul principesei Maha Chakri Sirindhorn, care a înțeles importanța VERNADOC, atât pentru ca vechile construcții să rămână mărturie pentru generațiile viitoare, cât și pentru efectul asupra populației locale, atunci când vede interesul pe care aceste construcții le stârnesc specialiștilor.

Alte evenimente VERNADOC: în Japonia a fost documentată arhitectura tradițională în arhipelagul Okinawa; câteva mori de apă în regiunea Serra d'Arga, Portugalia; o vilă în Narva-Jõesuu, Estonia (VERNADOC în curs de desfășurare); Fortăreață în Urbino – Italia (urmează a fi documentată).

VERNADOC în Maramureș

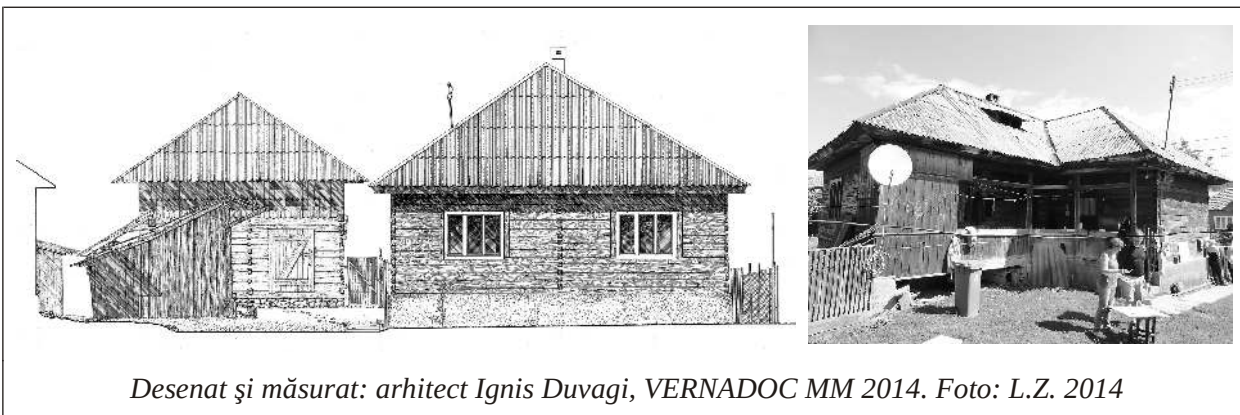
Primul VERNADOC în România s-a desfășurat în județul Maramureș, pe Valea Cosăului, în comuna Călinești și a avut ca obiectiv Biserica „Nașterea Maicii Domnului” din Călinești-Căeni. Echipa a fost foarte mică – doar șapte participanți din Finlanda și din România –, dar foarte harnică, reușind să măsoare și să deseneze toată biserica, împreună cu împrejurimile, poarta și gardul. În urma taberei a fost editată o broșură de 100 de pagini, cuprinzând articole pe tema bisericilor din lemn – articole scrise de participanții la tabără, dar și de arhitecți, colaboratori interesați de acest subiect, însoțind textele cu un bogat material desenat și fotografic.

Al doilea VERNADOC în România a avut

loc tot în Maramureș, de data aceasta pe Valea Vișeuului, în comuna Petrova, unde au fost documentate 4 gospodării și o poartă. Participarea a fost mai largă, cei 16 participanți au format un colectiv eterogen și pitoresc: arhitecți și studenți. Arhitecți din Finlanda, Thailanda, China, Franța și România, cu vârste între 20 și 65 de ani au format patru echipe care au lucrat într-un mod profesionist la documentarea a patru tipologii de case tradiționale împreună cu anexele gospodărești. Echipele s-au bucurat de felul deschis în care localnicii au interacționat cu ei, aflând astfel istoria caselor și alte detalii în legătură cu utilitatea anexelor și a uneltelor de lemn din gospodărie.

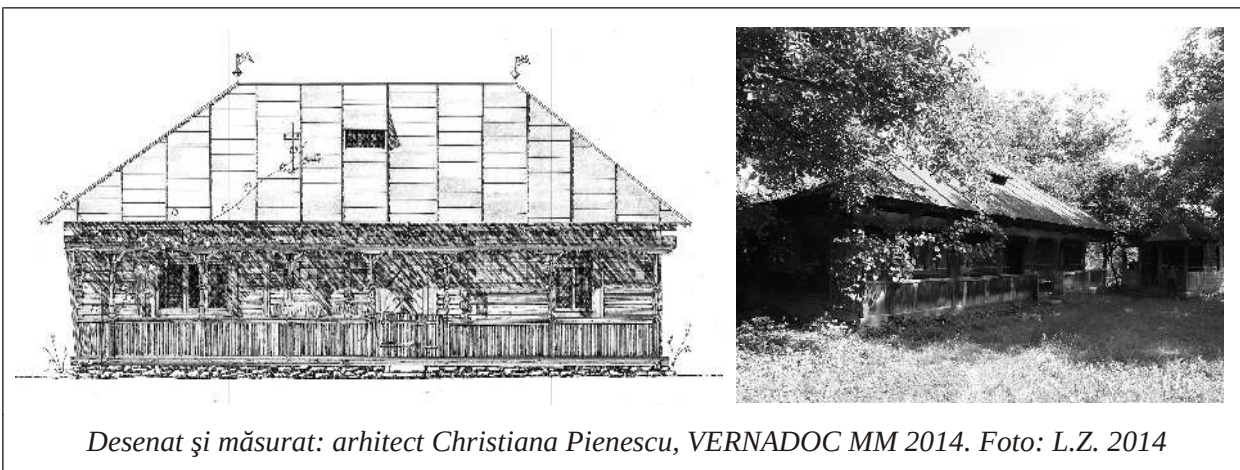
Cele patru gospodării au fost:

■ **casa Mihalca**, datată la sfârșitul secolului al XVIII-lea, înscrisă pe lista monumentelor istorice, casă cu tindă și două camere, cu șatra originală în formă de „L”, mutilată la ora actuală și redusă la șatră simplă pe fațada principală, orientată către curte; panta acoperișului mult micșorată, iar dranița înlocuită cu tablă;

Desenat și măsurat: arhitect Ignis Duvagi, VERNADOC MM 2014. Foto: L.Z. 2014

■ **casa Petrovai** împreună cu anexele gospodărești, construcții mai recente – anii '60, ce păstrează foarte bine caracterele arhitecturii tradiționale. Casă cu tindă și două camere, camera a treia cu acces din șatra orientată spre curte; acoperișul păstrează forma originală; învelitoare din azbociment;

Desenat și măsurat: arhitect Christiana Pienescu, VERNADOC MM 2014. Foto: L.Z. 2014

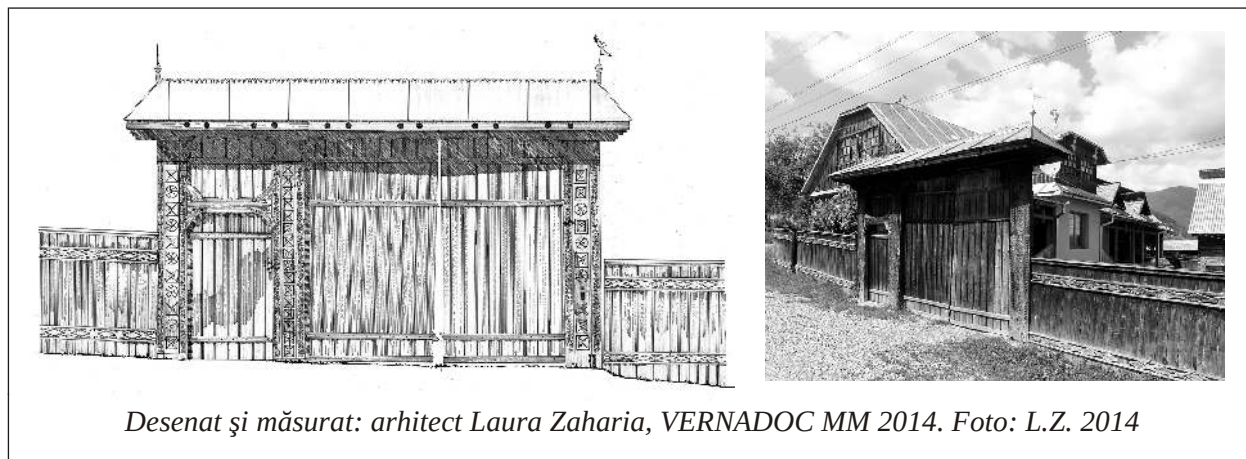

■ **casa Zvunca**, sfârșit de secol XIX, amplasată la periferia satului, casă cu tindă și o cameră, șatră simplă pe fațada principală; panta acoperișului redusă, învelitoarea din draniță protejată cu un strat suplimentar din carton asfaltat;

Desenat și măsurat: arhitect Chatthai Chansen, VERNADOC MM 2014. Foto: L.Z. 2014

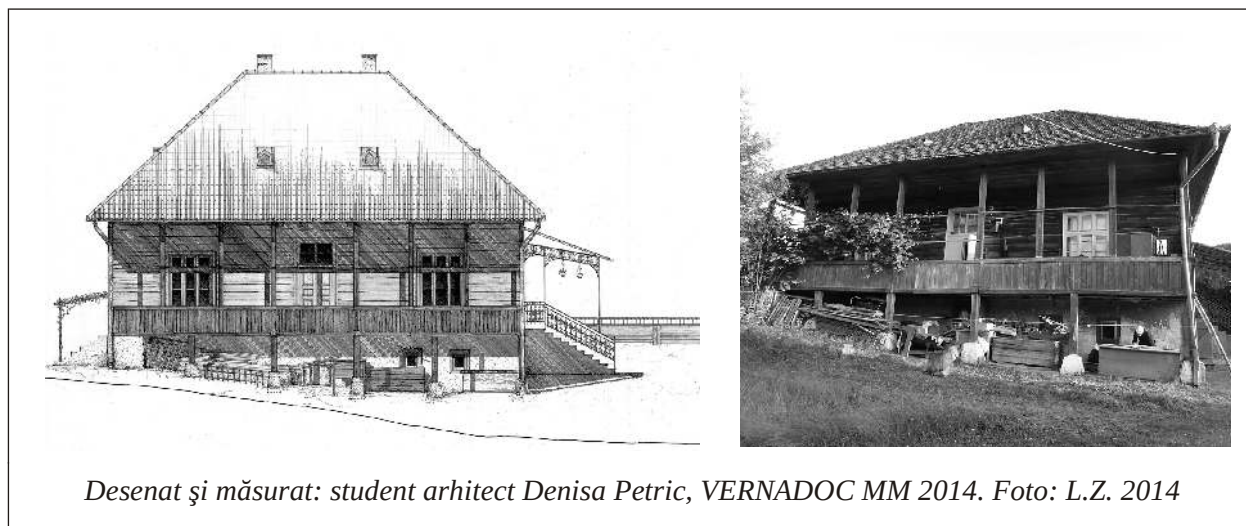

■ **poarta casei Zernic**, situată la periferia satului, în vecinătatea amplasamentului; construită în anii '70 cu respect pentru trăsăturile caracteristice porților tradiționale, învelitoarea înlocuită cu tablă de aluminiu;

Desenat și măsurat: arhitect Laura Zaharia, VERNADOC MM 2014. Foto: L.Z. 2014

■ **casa Găboreanu** (inițial casa deputatului Vasile Filipciuc), construită în anii '30; casă boierească cu tindă și patru camere, cu șatră adâncă pe fațada principală, orientată către stradă.

Desenat și măsurat: student arhitect Denisa Petric, VERNADOC MM 2014. Foto: L.Z. 2014

Expoziția cu desenele realizate în timpul taberei a fost instalată în Căminul Cultural și a fost vernisată de primarul comunei Petrova, Ioan Petrovai, organizatorul taberei, arhitecta Laura Zaharia și reprezentantul petrovenilor, Ioan Petrovai, în prezența părintelui VERNADOC, arhitectul finlandez Markku Mattila și a președintelui Ordinului Arhitecților, Filiala Nord-Vest, arhitectul Alexandru Băban.

Tabăra de arhitectura VERNADOC MM 2014 a fost posibilă datorită finanțării pentru programe culturale din partea Ordinului Arhitecților din România și a Consiliului Județean, datorită sprijinului logistic și financiar al primarului Ioan Petrovai și datorită voluntariatului organizatorilor, arhitectele Laura Zaharia și Andra Ghineț.

Acțiunile de documentare a arhitecturii

tradiționale sunt importante pentru identitatea locală a satelor, acum când vechile structuri de lemn sunt pe cale de dispariție. Toate satele ar trebui să dețină o arhivă desenată cu tipologiile specifice ale gospodăriilor lor, ce ar putea fi expuse în micile muzee locale pe care multe comune le au amenajate. În acest fel, chiar dacă demersurile de salvare a caselor tradiționale nu au succes, posteritatea va avea mărturie asupra identității locului. Situația rămâne oportună și dacă acțiunile de salvare au succes, dar alterează într-o măsură mai mare sau mai mică autenticitatea structurilor tradiționale.

Totuși trebuie de precizat că autoritățile locale sunt datorate să ia măsuri de conservare a ceea ce a mai rămas din arhitectura tradițională, prin interzicerea înstrăinării și demolării con-

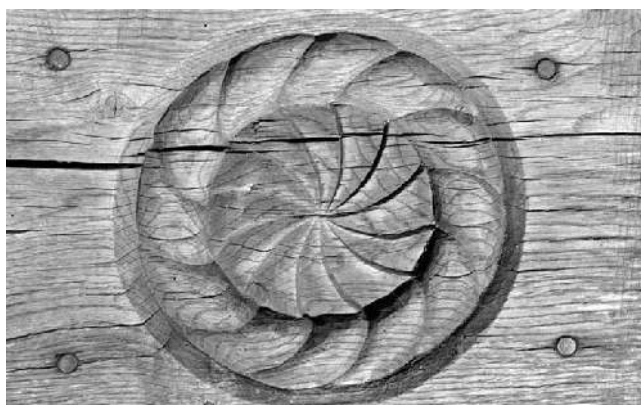
strucțiilor de lemn componente ale gospodăriilor tradiționale. Acestea trebuie să fie păstrate și reabilitate, astfel încât să facă parte în continuare din peisajul construit atât de pitoresc al satelor maramureșene.

În plus, pentru construcțiile noi, autoritățile locale trebuie să impună reguli urbanistice specifice fiecărei localități – reguli pe care să le urmărească, atât în faza de autorizare a proiectelor, cât și în faza de execuție și recepție a noilor clădiri.

Pentru a nu se pierde cu totul în anonimat din cauza lipsei identității locale, satul maramureșean are nevoie de autoritatea celor care îl conduc, de rigoarea aplicării legislației în construcții și de viziunea lor înțeleaptă în ceea ce privește moștenirea pe care o lasă urmașilor.

BIBLIOGRAFIE:

- *VERNACULAR HERITAGE AND EARTHEN ARCHITECTURE*, Editori Mariana Correia, Gilbertos Carlos & Sandra Rocha, CRC Press/Balkema, 2013.
- „*What is vernacular architecture?*”, Gabriel Arboleda, www.vernaculararchitecture.com, 2011.
- *Pinegajoen kyllia tutkimassa (Explorand satele depe raul Pinega)*, Editori Netta Book, Simo Freese, Georg Grotenfelt, Aino Niskanen, POHJOINEN, 1996.
- *MARAMURES VERNADOC 2012*, Editori Laura Zaharia, Markku Mattila, Vammalan Kirjapaino Oy, 2012.
- *Pre VERNADOC 2002*, Editori Markku Mattila, Aaro Soderlund, Vammalan Kirjapaino Oy, 2013.
- *KYLA KOULUT Finn VERNADOC 2011*, Editori Markku Mattila, Vammalan Kirjapaino Oy, 2011.

De la *Botanica poporană* la marea poezie românească

George BODEA

Ca și alte personalități cu preocupări științifice din secolul al XIX-lea, Simion Florea Marian își întemeiază demersul pe un amestec de obiectivitate și subiectivitate, acordând imaginației un rol deosebit chiar și în abordarea celor mai prozaice probleme și aspecte ale cercetării sale. Asemenea literaților veacului său, cercetătorul e preocupat de definirea și afirmarea specificității etnice. În atitudinea sa față de obiectul cercetării nu este niciodată indiferent, de aceea tonul este adeseori încântat, admirativ, uneori de-a dreptul exaltat.

Și în lucrarea *Botanica poporană română*, care vede lumina tiparului la peste un secol de la elaborarea ei (nedefinitivă), la Editura Mușatinii din Suceava (2008), prin strădania de toată lauda a doamnei Aura Brădățan (text stabilit, introducere, repere biografice, indice botanic, indice de informatori și bibliografie), aceste trăsături ale actului cercetării întreprinse de Simion Florea Marian sunt prezente. Adeseori descrierea propriu-zisă a realității botanice trece pe planul secund, în prim-plan afirmându-se preocuparea pentru spiritualitatea, mentalitățile, limba și tradițiile românilor, atenție mai aparte acordându-se spațiului bucovinean.

Marele model pentru folcloristul și etnograful S. Fl. Marian e, dintre savanții români, B. P. Hasdeu, de ale cărui metode este frecvent foarte aproape și la care face numeroase raportări. De altfel, și B. P. Hasdeu va avea cuvinte de apreciere la adresa mai tânărului său confrate, pe care îl va întâmpina cu deosebită cordialitate în momentul primirii bucovineanului de dincolo de Cordon în Academia Română.

Monumentala lucrare despre flora românească, proiectată de către editori să apară în trei volume, din care a fost editat întâiul tom, conținând termenii cu inițialele A-F, aparține unui erudit care știe să devină, în același timp, accesibil în intenția sa de a realiza o adevărată enciclopedie de cultură populară. Fișele sunt intitulate (și ordonate) după denumirea cu circulația cea mai largă în limba română, fiind precizate, pentru rigoare științifică, și denumirile în limba

latină, uneori și în limba germană, precum și cele din graiuri, uneori simple variante fonetice.

De obicei, fișa corespunzătoare fiecărei entități botanice are o structură care vădește preocupările didactice ale celui care a fost multă vreme un strălucit profesor. Privind facsimilele ce însoțesc prezentarea în volumul tipărit a fiecărui aspect al florei, te impresionează scrisul ordonat, așezarea în pagină, ordonarea informației prin parcurgerea unui anume scenariu, repetat în mare parte de la fișă la fișă. Ni se propune mai întâi o sumară descriere a plantei, urmează referințele la arealul de răspândire a acesteia sau, când e cazul, la modul în care este cultivată în gospodăriile țărănești. Apoi, pentru ca „lecția” să devină și mai atrăgătoare, suntem capturați în poveste, în universul fascinant al datinilor, credințelor, legendelor, doinelor și cântecelor, proverbelor, zicătorilor, cimiliturilor, descântecele, vrăjilor și farmecelor, pentru a reveni, în final, într-o realitate, dar și aceasta cu atribute ale tainei și miracolului, când ni se vorbește despre rețete cosmetice și culinare sau se realizează, cu vădită încântare, descrieri de jocuri și jucării „poporane”.

Metoda de lucru e întotdeauna la vedere: observația directă, propria experiență (nu întâmplător cele mai multe referiri vizează spațiul bucovinean) alternează/ se confruntă cu informația oferită de vasta bibliografie consultată, aceea pe care puteau să o ofere epoca și mediul în care folcloristul a trăit și a cercetat. De asemenea, mare parte a informației provine de la cei cu care S. Fl. Marian a întreținut o fructuoasă corespondență și cu care a realizat permanent schimburi de idei. Informația mai provine și din chestionare și surse livrești dintre cele mai directe.

Un rol deosebit în conturarea punctului de vedere al cercetătorului l-au avut informatorii. Pentru tomul I al lucrării editorul alcătuieste o listă de peste două sute de persoane cu acest statut. Majoritatea dintre aceștia sunt din Bucovina. Între ei apar și câțiva din Câmpulung și din împrejurimile sale (Breaza, Fundul Moldovei, Sadova, Valea Putnei). Uneori, pentru

unii informatori, este posibil ca locul de baștină să fie altul decât cel consemnat în listă, ca, de exemplu, în cazul lui Ion Nisioi, în dreptul căruia i se precizează domiciliul în Suceava, în vreme ce în textul redactat de S. Fl. Marian, când se inserează legenda preluată de la informator, suntem preveniți: „A doua legendă din Bucovina, și anume din Câmpulung, sună astfel...”. De altfel, patronimul Nisioi este frecvent în orașul de la poalele Rarăului. Asupra legendei pe care acesta o povestește voi stăruî ceva mai încolo și nu doar din orgoliu local.

În mare măsură, referirea la flora autohtonă pare a fi pentru autorul lucrării doar un pretext pentru realizarea unei cercetări etnofolclorice, a unei cuprinzătoare și semnificative antologii mozaicate, în care textele lirice și epice, chiar și unele dramatice, texte în versuri și în proză, coexistă în modul cel mai firesc. Sunt texte din categoria acelor pe care le mai întâlnim și în alte lucrări ale folcloristului bucovinean. Acestea sunt reproduse, unele așa cum au ajuns la cunoștința autorului de la diverși informatori și din diferite culegeri de folclor, altele după o prelucrare sumară în genul celor practicate, între alții, de Vasile Alecsandri, ceea ce justifică entuziasmul său pentru osârdia celui care a oferit contemporanilor și urmașilor săi... încă o variantă a *Mioriței*.

De Alecsandri, dar și de alți pașoptiști, îl apropie pe cărturarul bucovinean și modul în care descrie unele plante apelând la diminutive. Iată, de pildă, imaginea afinului: „Afinul e o tufișoară care crește, de regulă, în locurile sece-toase [...] Numirea de afin a acestei tufișoare e comună mai tuturor românilor [...] Pomița sau fructul afinului se numește afină [...] O altă tufișoară care ține de familia afinului e afinul-de-munte [...]”. (p.57-59).

O mostră de text folcloric din categoria celor „corese și îndreptate” de autor este cel atribuit preotului care îi combate pe solomonari. De data aceasta proveniența textului nu e precizată. Dar mai cu seamă grăitor mi se pare stilul, căruia îi lipsește naturaletă înțâlnită la altele:

„Măi solomonare, măi!
Dușman sătenilor mei,
În ajunul Nașterii
Și-n cel al Bobotezei
Eu pe tine te-am poftit,
Că dacă ești om cinstit
Să intri la mine-n casă
Să mâncăm dintr-a mea masă.
Dară tu te-ai fudulit
Și la mine n-ai venit
Amândoi ca să cinăm,

Dintr-o masă s-ospătăm
Din bucate
Înșirate
Pe-a mea masă
Nu prea aleasă”. (p. 95)

Justificarea acestui tip de texte ar putea fi găsită în faptul că, după cum se știe, era în lumea bisericească destul de frecvent obiceiul ca preoții și diaconii să realizeze lucrări în manieră folclorică, prin care să facă accesibile lumii satelor practicile și preceptele religioase ale cultului creștin.

Sunt în vremea noastră destule voci sceptice care socot că puține surprize ar putea să mai vină dinspre creația populară tradițională. Și tot în vremea noastră sunt voci care susțin că nici dinspre Eminescu nu mai pot veni mari surprize. Am citit *Botanica poporană română* și cu gândul la aceste pricini de neliniște. Am fost fericit să regăsesc aici încă o dată numeroase motive poetice eminesciene, motive care își au corespondentul cel mai adesea în natura acestei țări. Cei rămași credincioși ideii de valoare estetică a poeziei lui Eminescu sunt convingși că despre semnificația motivelor sale poetice se va vorbi în continuare cu folos pentru înțelegerea sensurilor adânci ale acestora. Am întâlnit, între altele, în *Botanica poporană*... științifico-literară a lui S. Fl. Marian interesante referiri la tot felul de plante cu spini, asimilate largii categorii a scailor, și mi-au venit, la un moment dat, în memorie versurile din controversata *Doină* a lui Eminescu: „Numai umbra spinului/ La ușa creștinului”.

Să fie, m-am întrebat din nou, *spinul* doar un simbol al deșertului, al săracului? Am recitat de câteva ori pasaje din articolul despre *armurariu*, îndeosebi legenda auzită direct de la un siretean, de la care savantul o preia fiindu-i „dictată”. Aflăm din această legendă că Maicii Domnului i-a fost furat pruncul de niște dușmani, pe când ea era plecată de acasă cu treburi. Întorcându-se și negăsindu-l, pornește disperată să-l caute și este de la un timp copleșită de arșița soarelui în plin deșert. Caută cu ultimele puteri un loc unde să se odihnească și îl găsește cu greu la umbra unui spin mai înalt, cu frunza lată și înconjurată de țepi. Înainte de a-și continua, cu forțele refăcute, căutarea, „a binecuvântat armurariul pentru că a scutit-o de arșița soarelui, zice ca să nu fie ca ceilalți spini de rând, ci el să fie de leac”. Armurariul împrumutase, între timp, ceva din ființa Maicii Domnului care își ușurase prea-plinul sânului albin-

du-i frunzele care de atunci poartă însemnul cromatic al laptelui matern pe fondul verde.

În opera lui Eminescu, dintre flori, cel mai adesea este invocat trandafirul (28 de apariții în textele antume, după Vasile Rusu, *Eminescu. Motive vegetale și faunistice*, Junimea, Iași, 2000), alături de roză (10 apariții), regăsindu-se ca și în cazul relației codru-pădure perechea masculin-feminin. Crinul e și el favorizat cu cele 20 de prezențe ale sale. Alte apariții sunt mai modeste numeric, dar invers proporțional de grăitoare. În această situație este vioreaua

(*Viola adorata*). Am rămas îndelungată vreme cu o întrebare – din nou o întrebare, faptul esențial în cultură, după afirmația fericită a filosofului Constantin Noica. Întrebarea nu are pentru mine un răspuns din perspectivă botanică, deși ea se referă într-un fel la identitatea „florii albastre”, îndeosebi din poezia cu acest titlu. Atât de largă – ne convinge încă o dată S. Fl. Marian – este lumea florilor albastre. În cazul uneia mi-a atras atenția de mai multă vreme sugestia... onomastică a denumirii sale în limba latină: *viola adorata*. Deja suntem în preajma florii celeste a lui Novalis. În alt caz, al brândușei, de un albastru mai palid, neuniform distribuit, numită și „floarea brumei”, amenințarea ofilirii e mereu prezentă. Deosebite din punctul de vedere al semnificațiilor mi s-au părut însă afirmațiile despre albăstrea, începând chiar cu descrierea din prima parte a fișei: „Albăstreaua e o plantă care crește mai cu seamă prin holde și pe lângă drumuri și care înflorește în luna lui mai și iunie. Floarea albăstrelei are o culoare foarte frumoasă întunecat-albastră și vânătă. De aici se vede că-i vin apoi și numirile: *albastră*, *albăstrea*, *albăstrică*, *albăstriță*, pl. de regulă *albăstrele* și *vine-*

tea, pl. *vinețele*, cari sunt uzitate nu numai în Bucovina, ci și-n celelalte țări locuite de români”. (p.79)

După ce se face mai încolo precizarea că motivul acesta apare rareori în cântecele populare de dragoste, se citează un asemenea cântec rar, cules din Transilvania prin care trecuse în adolescența sa și poetul florii albastre.

Iată începutul cântecului popular:

„Florică albăstrea,
Mândră, mândruleana mea,
După fața ta de doamnă
Lumea-ntreagă se întoarnă;
Râsu-ți lumea veselește,
Plânsu-ți lumea amărește;
Și de dragul dumitale
Știe chiar și sfântul soare”.

Și acum două versuri din partea finală a cântecului: „Hei, dragoste, dragoste,/ Tu usuci mândra pajiște”.

Tot în plan secund trec informațiile botanice despre brad, cedru, cireș, crin și altele, iar gândul nostru se va duce la „d-ale literaturii”, la Alecsandri și Eminescu, la Sadoveanu, dar și la alți scriitori, în creația cărora toate aceste aspecte devin motive-imagini relevante pentru capacitatea de comunicare a omului cu natura, deci cu viața integrală, în interiorul căreia se poate regăsi pe sine.

Dar să nu uit că am rămas dator cu o revenire asupra unei legende câmpulungene, care ne poate duce cu gândul înspre orizonturile mărilor și aventurilor din *Odiseea* lui Homer.

În *Cântul al IX-lea* din această epopee întâlnim scena când Ulise cel șiret orbește unicul ochi al Ciclopului Polifem, fiul lui Poseidon. În legenda câmpulungeană citată de S. Fl. Marian dăm de surprinzătoare legături cu substanța miturilor primordiale și asta într-un text ce însoțește descrierea banalului brusture. De aici aflăm că un om pe nume Mihai avea trei fii, cu toții ciobani în Ursulia-Breaza, nu departe de târgul Câmpulungului, care ținea la acea vreme de țara împăratului Negru. Deja apare o opoziție ce se va dovedi deloc întâmplătoare între alb și negru, între ordine și neorânduială, între, cum se tot spune, bine și rău. Dorind să schimbe locul târlei, familia lui Mihai trece prin locuri „stăpânite de zmei și balauri”. Tatăl își sfătuiește feciorii ca pe parcursul deplasării „să nu șuiere, nici să nu strige”. Frații mai mari încalcă interdicția, drept pentru care vor plăti fiind devorați de un zmeu în a cărui captivitate cade cu tot cu

turma lui Ștefan, fiul cel mai mic, care va fi sechestrat într-o strungă de piatră.

Aici, asemeni eroului din epopeea home-rică, Ștefan îl va orbi pe „smeu” cu o mână de om care tocmai fusese prăjită la porunca mân-cătorului de oameni. Apoi, la trecerea oilor prin strungă, iarăși asemenea eroului din epopee, Ștefan se salvează cu ajutorul unui berbec, poate chiar acela, constelație fiind, prin dreptul căreia trece soarele între 21 martie și 21 aprilie. Zmeul, rămas orb, încearcă să-l păcălească pe tânărul păstor cu un inel fermecat, care odată pus pe deget devine de neînălțurat, numai că Ștefan își va tăia degetul și-l va arunca apoi cu tot cu inel într-un lac adânc, în care zmeul se va îneca, victimă a capcanei pregătite pentru feciorul cel mic al lui Mihai.

Ștefan și turma lui se vor salva, dar Ștefan încalcă la un moment dat promisiunea făcută berbecului de a nu râde când va merge în târg cu gândul de a se întâlni cu tatăl său pentru a-i spune prin ce au trecut feciorii lui. Berbecul e pornit să-l pedepsească cu moartea pe tânărul păstor, dar în cele din urmă îl iartă transformându-l în scai – scaiul brusturelui, care se tot agață de lâna oilor, așa cum se agățase cel iertat de blana salvatorului său la ieșirea din strunga de piatră a zmeului.

Se vedește și de această dată că dușmanii cei mai de temut ai omului sunt propriile sale cedări, inconsecvența, pasiunile inferioare, dar și că omul e capabil de sacrificiu de sine, de dăruire și modestie, de atașament și de identificare totală cu ceea ce i s-a venit pe lumea aceasta.

În același articol despre planturosul brusture mai e consemnată o legendă în care apare motivul oii năzdrăvane – *Ochișica* –, cea care poate îndeplini toate îndatoririle stăpânului său câtă vreme acesta nu va ceda tentațiilor lumești. Am auzit această poveste pentru prima dată cu peste două decenii în urmă chiar în Câmpulungul Bucovinei, rostită domol și înțelept de minunatul prieten Tucu Moroșanu, cel care nu peste multă vreme ne va face surpriza de a fi un inconfundabil poet. Am valorificat povestea auzită atunci în cartea *Legendele Rarăului*, animat de gândul că tot ce înseamnă valoare autentică etnofolclorică are șansa să dăinuie și să prezinte interes într-o lume marcată de atât de numeroase și grave încercări la trecerea prin tot felul de strungi de piatră și mori ale dracului.

Iar în această lume, ceea ce a realizat cu atâta dăruire S. Fl. Marian poate fi considerat un reper major. Pătrunzând în universul vegetal

însoțit de un inițiat, simțim îndreptățirea din mesajul unui descântec inserat în lucrare:

„Buruiană mândră,
Gingașă și sfântă,
Eu te dăruiesc
Cu pâne și cu sare
Și cu trei mătane,
Iar dumneata să mă dăruiești
Cu sănătatea lui N”. (p. 555)

Într-un cuvânt, *Botanica poporană română*, la care a trudit S. Fl. Marian aproape întreaga lui viață (1 septembrie 1847-11 aprilie 1907), vede lumina tiparului la un veac de la moartea autorului și paginile acestui monument închinat buruienelor, florilor, arbuștilor și copacilor ocrotiți în cuvintele din limba și cultura românilor pot lumina încă întrebările și uimirile cititorului din acest capăt de mileniu trei...

Tot sub egida Editurii Academiei Române, finanțată de această dată de Muzeul Bucovinei Suceava, apăreau, în 2010, volumele II și III ale monumentalei lucrări *Botanica poporană română*, la care a trudit o viață întreagă cărturarul bucovinean Simion Florea Marian. Primul volum apăruse în 2008 cu sprijinul financiar al Ministerului Culturii și Cultelor și a fost încununat cu premiul, purtând chiar numele ilustrului învățat, pe care cel mai înalt for științific al țării îl acordă în domeniul etnografiei și folclorului.

Pe bună dreptate, doamna Aura Brădățan, infatigabilă cercetătoare a operei folcloristului și etnografului S. Fl. Marian, își exprimă într-o notă asupra ediției regretul că n-a fost posibil ca toate cele trei volume, adevărat „tezaur de cultură națională”, să apară împreună. Cititorul ar fi avut în și mai mare măsură posibilitatea de a percepe dimensiunile unui dublu efort: pe de o parte, al autorului prodigios și multilateral informat, pe de alta, al cercetătoarei tenace, cu orientare clară în selectarea și ordonarea copleșitoare informații, amândoi în egală măsură animați de gândul că realizează, fiecare în felul său și la distanță de un veac unul de altul, o lucrare menită să-i servească „pe toți cei ce vor să cunoască filosofia românilor în materie de flori, ierburi, buruieni, plante de tot felul” – după cum apreciază în cuvântul său înainte al volumului al II-lea prof. univ. dr. Ioan Opriș. Desigur, S. Fl. Marian a fost pe deplin conștient că fapta lui implică o responsabilitate aparte, „căci – zice acesta – poporul multe știe și multe le face, despre cari multora, și mai ales dintre cei

culți, nici măcar prin minte nu le trece”. (*Botanica poporană română*, II, p. 512)

Pentru a redacta cele 520 de „capitole” (din care în timpul vieții i-au apărut în diferite publicații doar 54, la care se adaugă încă 10 postume), cercetătorul și-a valorificat propria experiență de viață, a apelat la un număr mare de informatori, îndeosebi din lumea satelor din toate ținuturile și „țările” românești în care românii și-au afirmat, în pofida tuturor vitregiilor milenare, identitatea, unitatea de limbă, civilizație și cultură, folclorul fiind o mirabilă oglindă în acest sens. Faptul că majoritatea informatorilor enumerați la indice sunt din Bucovina nu contrazice perspectiva general românească, mereu în atenția cercetătorului care se dovedește un excepțional cunoscător al obiceiurilor, tradițiilor, mentalităților și graiurilor românilor de pretutindeni. Așa că vom afla de fiecare dată cum se numește o plantă, un arbust, o buruiănă oarecare sau o floare, un fruct, o sămânță, un burete și în ținutul Bucovinei și în alte părți. Denumirile lor sunt de o varietate uluitoare, adeseori curioase, exotice, metaforice, evocatoare, mitologice, de o gravă rezonanță ori diminutive.

Iată o listă sumară din toate acestea: alămâiul, alunica, anghelica, antonica, argințica, barba-ursului, brebenelul, bumbișorul, buricul-pământului, buruiana-zânelor, busuiocul-sfintelor, călcâiul-dracului, coada-priculicilor, coada-smeului, coarda ielelor, crucea-voinicului, holera, fierea-pământului, floarea-domniței, floarea-soarelui, fraga-tătărească, iarba-moroiului, lăcrimioara, mama-pădurii, mâna-Maicii Domnului, portocalul, smeaica, spicul-dracului ș. a. Terminologia se multiplică la nivelul variantelor regionale, unde vom întâlni inclusiv denumiri care ar putea părea inestetice sau chiar vulgare și licențioase, numai că aici această percepție s-ar dovedi inadecvată.

Unora dintre elementele florii li se acordă în lucrare o atenție aparte. Între acestea, grâului i se dedică 25 de pagini, acesta fiind considerat de oamenii simpli una din cele trei „flori alese”, alături de vin și mir. Motivația este una de natură religioasă: bobul de grâu poartă amprenta imaginii lui Christos. O semnificație aparte o are spicul grâului, cel care, apărând ca termen de comparație în portretizarea ciobanului moldovean din *Miorița*, a stârnit controverse legate de aspectul ... mustății păstorului. În ce constă controversa rezultă cu claritate din afirmațiile prof. Grațian Jucan care și-a adunat în două rânduri articolele pe această temă sub titlul ce-l poartă și textul folcloric în varianta Alecsandri:

„În privința musteței (sic!), nu e vorba de culoare, ci de formă, de așezarea perilor în mustață, asemenea perilor în spicul grâului. Deci: fața albă, mustața neagră, ochii negri”. (Grațian Jucan, *Miorița*, Editura Citadela, Satu Mare, 2012, p. 25) Acesta, se și atrage atenția asupra faptului, ar fi portretul clasic...

Provocatoare este una dintre întrebările (a 5-a) formulate de cercetătorul și scriitorul Ion Filipciuc într-un chestionar-grupaj de șapte întrebări adresate șieși și celor preocupați în prezent de descifrarea sensurilor diferitelor imagini din balada populară cu cele mai multe variante cunoscute: „Nu cumva cele patru culori din prezentarea ciobanului – fața albă, mustăcioara roșie (aurie), ochii verzi și părul negru – au cu totul alt rost decât alcătuirea unui admirabil portret fizic?” (venind în întâmpinarea așteptărilor celui ce formulează întrebarea, un artist modernist-suprarealist care ar putea da răspunsul cel mai potrivit!)

Deși în balada amintită apar numeroase denumiri botanice în legătură cu care glosează și S. Fl. Marian (brad, fag, soc, pălținaș, mura câmpului), la acest deosebit de important text folcloric nu se face nicio referire, spre regretul celor care ar fi putut afla inclusiv ce răspunsuri ar fi dat marele folclorist la un asemenea chestionar. Cât privește culoarea ochilor ciobanului, pare a ne fi sugerat un element important: „Mura sau murea, adică fructul rugului-de-mure, are culoarea întunecat-albastră sau neagră. Fiind ochii cei întunecați – albaștri și cu deosebire cei negri strălucitori, și ca atare, după părerea românilor de pretutindeni, cu mult mai frumoși, mai atrăgători și mai fermecători decât ochii cei deschiși, și de aceea nu odată și nu la o ocazie îndătimează ei, mai ales în poezia poporană, nu numai de-a asemena ochii celor ce-i iubesc cu murea, ci a se și bate foarte tare după dâșii”. (*Botanica poporană română*, II, p. 467)

Dar nu doar unei plante ca grâul, cu atribute ale sacralității, i se acordă în această lucrare o deosebită atenție. Cercetătorul, obiectiv, dar și entuziast, le învâluie pe toate cu dragostea și înțelegerea sa, având pentru fiecare de adus aminte o poveste, o legendă, o doină, fragmente de baladă, descântece ori cimilituri, zicători și proverbe a căror sursă o constituie, în primul rând, informațiile primite din diferite zone ale țării/țărilor românești, la care se adaugă și impresionanta bibliografie consultată sistematic, în care, la loc de cinste, se află nume de folcloriști și etnografi de incontestabilă valoare: B. P. Hasdeu, T. Pamfile, I. Pop-Reteganul, Elena Niculiță-Voronca, Gr. Tocilescu, Iuliu Zanne,

Lazăr Șăineanu, Moses Gaster, Artur Gorovei și... Marian însuși. Numeroase sunt publicațiile de tot felul la care se fac trimiteri repetate (reviste, buletine, calendare populare, almanahuri), între acestea: *Convorbiri literare*, *Familia*, *Gazeta Bucovinei*, *Șezătoarea*, *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, *Revista română*, *Transilvania*, *Tribuna*, *Traian* și *Columna lui Traian*, dar și *Sănătatea* ș. a. Tot la bibliografie sunt pomeniți adeseori și scriitorii care au avut ceva de spus în legătură cu flora românească, au cules și s-au inspirat din folclor, între aceștia fiind: Anton Pann, Vasile Alecsandri și George Coșbuc. Pe bună dreptate, prefațatorul celui de-al treilea volum al acestui *sui-generis* dicționar de terminologie botanică, prof. univ. dr. Dumitru Murariu, remarcă exclamativ: „Dar cât de răscolitoare sunt versurile marilor poeți ai țării, care au cântat cultura populară, folosind între altele și bogăția cunoștințelor botanice al poporului”. (*Ibidem*, III, p. 8)

De cele mai multe ori S. Fl. Marian face referiri la Vasile Alecsandri, nume de mai multă vreme impus în spațiul cultural bucovinean. Între altele, ne citează din creația poetului un text în care apar termenii sinonimi „lăcrimioare” (moldovean) și „mărgăritărele” (muntean), apoi un altul, *Legenda rândunicii*, în care sunt pomenite trestia și bujorul în legătură cu o incantație rostită la îmbăierea copilei în scăldătoarea în care s-au pus, după un străbun obicei, „o trestie, un fagure și o floare de bujor/ Menind prin șoapte blânde copila să devie/ Năltuță, mlădioasă ca trestia verde/ La grai ca mierea dulce, la chip fermecătoare/ Și ca bujorul mândru de ochi atrăgătoare”. Se știe că pentru „bardul de la Mircești” frecventa referire la elementele naturii, mai ales în pasteluri, are între altele rolul de a revela intima relație a omului cu cadrul fizic al unei patrii concrete. Semnificativă este îndeosebi poezia *Concertul în luncă*, în care terminologia folosită în enumerații pentru denumirea florilor este populară: bujorul, odoleana, frățiori și romanițe, clopoței și mazărele, o fragedă sulfină, stelișoare, „blânde nalbe”, „busuiocul iubitor”, deditei și garofițe, toporași, lăcrimioare, cimbru, fetică, nufăr, viorele, condurii-doamnei, rochițe de rândunele, mac. Uneori poetul ține să fie cât se poate de explicit, astfel, pentru sintagma „lumănărele-n floare” din poezia *Lunca din Mircești*, precizează într-o notă de subsol: „lumănărelele-n floare sunt florile numite lumănărica-Domnului”. Cam așa procedează și S. Fl. Marian.

La loc de cinste între cei pomeniți adeseori de S. Fl. Marian se află și Anton Pann,

căruia i se citează la un moment dat integral (aproape șapte pagini tipărite) o legendă despre vița-de-vie, struguri și vin. În ea sunt pomenite pe rând gutuia, cireașa, vișina, zarzăra, nuca, varza, aluna, mazărea, agrișele, coacăzele, măcieșele, castana, stafida, ceapa, gulia, salata, morula, laptica, fasolea, pătlăgelele, loboda, caisa, piersica, toate feminine, alături de masculinele măr (arbore), migdal, pepene, ardei, praz, nap, cartof, morcov. Ce mai, adevărat ghiveci oriental!

În cazul lui George Coșbuc sunt avute în vedere pertinentele sale considerații referitoare la creația populară. Oricând s-ar putea identifica și în opera sa poetică motive... botanice cu semnificație aparte. Dintre prozatorii români, frecvente trimiteri se fac la Ion Creangă, numai că fără... *Povestea poveștilor*, care i-a fost, totuși cunoscută până și preotului savant, din *Convorbiri literare*, la care face adeseori trimiteri și la care sporadic colaborează. Așa că vom saluta și noi porumbul cu vorbele pe care i le adresează acestuia grâul, „sațul casei”, într-o anecdotă/ legendă poporană: *Bună ziua, fala mesei!*

Nu a fost în intenția lui S. Fl. Marian să analizeze pe larg raporturile dintre literatura populară și creația cultă, de aceea, în niciun caz nu i se poate reproșa că nu a vorbit și despre alți importanți scriitori care au valorificat motive întâlnite și-n literatura populară, în legătură directă cu flora. Totuși e de mărturisit faptul că atrage atenția lipsa referirilor la contemporanul Eminescu, care, între altele, este și un excepțional poet al naturii. S-ar putea răspunde că, spre deosebire de mult mai tânărul George Coșbuc, Eminescu nu avea preocupări teoretice legate de folclor, iar faptul că marele poet adunase folclor într-un fel de culegere personală îi era necunoscut autorului „botanicii poporane”.

Dar nici Ion Creangă, ca de altfel și înaintașul său Anton Pann, nu au fost niște teoreticieni și totuși sunt avuți în vedere. Nu se poate invoca nici motivul că Eminescu ar fi fost un nume necunoscut pentru S. Fl. Marian, câtă vreme el însuși publica în revistele *Familia* și *Convorbiri literare*, la care colaborează și Eminescu. Mai degrabă ar putea fi aici un indiciu că vremea receptării lui Eminescu în Bucovina încă nu venise. Șansele receptării erau mai degrabă de partea lui Coșbuc. Și nu cu multă vreme mai târziu, ale lui Goga.

În recenzia pe care o realizăm cu prilejul apariției primului volum al *Botanicei poporane*, publicat mai întâi în presă, apoi în *Secante prin*

cercuri excentrice, Biblioteca „Miorița”, Câmpulung Bucovina, 2011, p. 98-105, mă refeream la două motive eminesciene de sorginte folclorică: „umbra spinului” din *Doina* și al „florii albastre”, care apare în mai multe texte poetice, atrăgând atenția în mod deosebit cel care propune în titlu chiar numele acestei flori. Nu mai revin aici asupra celor afirmate acolo. Aș sublinia doar concluzia care se prefigura atunci: prin Eminescu sporește capacitatea cuvântului de a semnifica, propunând deschideri nebănuite până la el. Apoi, spre deosebire chiar de creația populară de care atât de intim e legată viziunea eminesciană, substantivele individualizante – o anume floare, un anume arbore – nu mai au frecvență cvasiabsolută, ci tot mai mult se apelează la cele generice și colective – floarea în general, iarba, codrul, pădurea, crângul, poiana ș.a.

Ar fi interesant de urmărit cum au evoluat poezia și proza românească pe această linie. Dimitrie Anghel avea să fie numit „poetul florilor”, acestea corespunzând unor delicate stări sufletești. La George Bacovia apar frecvent plopul în diferite ipostaze: copleșiți de ploaie, amenințați de toamnă, agitați uneori până la delir: „Departă plopul s-apleacă la pământ” (*Amurg de toamnă*); „Doi plopul, în fund apar în siluete/ Apostoli în odăjdii violete” (*Amurg violet*); „Plopul plâng în oraș” și „plopul detună orașul” (*Mister*).

Dar foarte adesea Bacovia preferă indefinitul, generalul: „copacii albi, copacii negri” (*Decor*), parcul devastat, parcul gol, „iarba de plumb” (*Nervi de toamnă*). El aude cum „prin codrii Bacăului/ Vâjâie vântul” (*Furtuna*). Tudor Arghezi e cel mai aproape de „botanica poporană” pe care în cea mai mare măsură și-o însușește pe cont propriu, deși nu este exclus să fi cunoscut chiar unele din capitolele publicate din lucrarea în pregătire a lui S. Fl. Marian. Impresionante sunt la Arghezi versurile de o mare simplitate, dar și de o adâncă semnificație în care acesta face elogiul germinației fără istov:

„Grâu, popușoi, săcară, mei și orz,
Nicio sămânță n-are să se piardă.
Săcurea plugului când s-a întors,
Rămâne-o clipă-n soare ca să ardă.”
(*Belșug*)

Harul renașterii e al întregii lumi vegetale: „Îmbrăcați în strai de iască/ sunt gata cartofi să nască” (*Har*). Asistăm în poezia argheziană la un transfer permanent de însușiri dinspre lumea vegetală și animală către om și, concomitent, la unul în sens invers. Alteori identificarea e deplină: „Cu o floare în dinți/ Rada-i un măceș cu ghimpi fierbinți” (*Rada*). Iubita e „pur trandafir,

bătut în cuie / de diamant pe crucea mea” (*Psalm de taină*), iar eul liric dă glas zbuciumului trăirilor contradictorii, punându-le pe seama unui „copac pribeag uitat în câmpie” (*Psalm*).

Numeroase poezii din volumul *Hore* (1939) sunt adevărate imnuri închinare splendorii vegetale. Până și buruienile sunt preamărite în ciclul *Buruieni* al acestui volum:

„Buruiană, nu știu care,
Ți-i porecla din născare
Și nici nu vreau să ți-o știu.
Știu că ești pământul viu.
În fiecare urzică
A pus Domnul o mărgică”.

Sacrul s-a răspândit peste lumea evocată de poetul „florilor de mucegai”. Smerenia e o cale de acces la nemărginire sub oblăduire astrală:

„Trestiile prin unghere
Par aprinse la-Învier.
Într-o scorbura de strună
Șade-o maică-ntr-o icoană.
Sălciile se închină,
Babe mici, din rădăcină
Și fieștecă trunchi
De răchită stă-n genunchi.

Geme-n prapuri câteodată
O cadelnită-ngropată”. (*Iese vatră*)

Pentru poetul care compara cartea cu o „floare-anume înflorită” modelul folcloric a funcționat și în privința înclinației către jocurile de cuvinte, cimilituri, ghicitori, „hore”, specii la care se face adesea trimitere și în *Botanica poporană* a lui S. Fl. Marian. Câteva exemple:

„Cine seamănă din voi/ C-un câțel de usturoi?” (*Alfabetul* – D);

„Citești drept? Dar scriu întors,/ Pui muștar și iese orz./ Pui cartofi, iar toamna găci/ Piatra ce-i! Un fel de zgârci”. (*Hora de ucenici*);

„Între flori de chiparos/ Doarme. Cine doarme dus/ Răsturnat cu fața-n sus/Vânătă și unsuroasă?/ N-are fir în cap de chel,/ Și, găsi-l-ar strechile,/ I-au căzut urechile./ Du-te, zgâlțâie-l nițel / [...] Dă-i mai bine-un bobârnac. / N-ai văzut că e dovleac?” (*Horă de grădină*)

Cu regretul că n-am spus nimic despre motivele... „botanice” prezente și în folclorul românesc, și în creația unor importanți scriitori ai noștri ca Alexandru Macedonski, Lucian Blaga (la umbra *Gorunului* său aflându-ne măcar din când în când cu toții), Ion Pillat, Vasile Voiculescu, Ion Barbu și alții de valoare apropiată, m-aș mai opri în dreptul a doi contemporani care mi-au atras atenția în chip deosebit:

Ion (Ioan) Alexandru și Nichita Stănescu, amândoi cu incontestabile merite în reînnoirea limbajului poetic în perioada imediat următoare aventurii lirice pline de consecințe pe care a propus-o Nicolae Labiș în spațiul literar românesc.

În cazul lui Ioan Alexandru, mai ales în volumele de tinerețe *Cum să vă spun* (debutul editorial) și *Infernul discutabil*, poetul dă expresie, asemenea în mare măsură lui Labiș cel din *Lupta cu inerția*, când unor stări de exultare juvenilă, când meditației grave generate de tragicul existențial. Adeseori natura acompaniază și potențează trăirea:

„Frunză de mesteacăn fluturând
O pată de cenușă pe spatele câmpului.
În dosul anotimpurilor
Crește grozav, cu cioturi cernite
Buciumul acela de răchită
Și Simionul Diacului din Deal
– fratele tatii mai mic –
îngrădește merii tineri
cu șomoioage de paie
împletite în podul șurii
cu sfori de cânepă topită.

Frasinul desfrunzit, la gura podului, înghetață încet”. (*Câinele alb*)

Într-o imagine din alt text: „Prunii sunt vineți din cauza alcoolului/ stors din piatră seacă” (*Ținut*) sau altul: „Deasupra dealurilor de nuci –/ uriași uscați – fluturile negru/ creștea din sufletele noastre”. (*Fluturile negru*)

La Nichita Stănescu sentimentele dobândesc o și mai mare concretețe, iar „natura – vorba poetului – se face un cerc de-a dura”, pe care numai necuvintele l-ar putea cuprinde: „Și-am zis pară de un măr/ minciună de adevăr. [...] Și-am zis măr ca să zic sâmburi,/ și-am zis pom ca să zic scânduri”. (*Frunză verde de albastru*)

Parafrazând-o pe Ana Blandiana care implora să i se dea o frunză care să nu-i semene, pe Nichita Stănescu parcă îl auzim rostind: „Dați-mi o frunză care să-mi semene”. Într-una din numeroasele sale „arte poetice”, autorul își oglindește chipul ca „într-un joc secund, mai pur” de-al lui Ion Barbu:

„Arbor invers, cu rădăcinile-n vânt,
Cu tulpinile late ca frunzele platanului,
Aproape plutind, abia atingând
Anotimpurile anului.

.....
Arbor invers am rămas, rupt din sfera
Cu sfera aceasta aidoma, geamănă...
Și totul îmi pare știut, dar nimic
Din ce știu eu nu se aseamănă”.
(*Arbor invers*)

Versurile finale sunt definitorii nu numai pentru Nichita Stănescu, ci și pentru o bună parte a poeziei cultivate în ultima vreme, chiar atunci când pare a fi o simplă consemnare de jurnal.

Deosebit de interesant ar fi de urmărit cum au evoluat sensurile proprii și poetice ale diferitelor cuvinte din sfera și câmpurile semantice cu punctul de plecare în „botanica poporană”, de la stadiul primordial al poeticității, cel folcloric, la cele din operele scriitorilor de prim rang ai literaturii noastre, pentru a ajunge, mai aproape de noi, la o mărturisire ca aceasta:

„O, voi ficțiuni,
Dulce lemn de tei.
Deseori răscolesc cartea neliniștit
Să văd dacă se termină cu bine.
Teiul m-a iubit
Și pe mine.
Pe vița tâmplei port
Umbra frunzei lui.
Treceam așa, vindecând uscăciuni
Cu ierburile câmpului”.

(Nichita Stănescu,
Cântec – O, voi ficțiuni)

Am invocat aceste câteva buchete culese din grădina liricii culte românești spre a stârni uimirea în legătură cu ce bogăție imagistică ar fi provocat cele trei volume cu *Botanica poporană română* a savantului Simion Florea Marian, dacă asemenea comoară... documentar-vegetală ar fi stat la îndemâna inspirației poetilor noștri încă din urmă cu un veac...

Quo vadis Dumitru Flucuș?

Comuna Șinca Nouă, primarul ei și ai lui consăteni

Viorel BAETU

Germania (AJRP – Europa)

Homo locum ornet, non ornat hominem locus¹

„– Domnule primar, cărui partid politic aparțineți?

– Partidului din Șinca Nouă, răspunde fără nicio ezitare, Dumitru Flucuș, primarul comunei.

Am căutat zadarnic acest partid între zecile de formațiuni politice care împânzesc teritoriul geopolitic al României (multe dintre ele, de pomană), nu l-am găsit!

– E un partid al sufletului, m-a lămurit primarul”.

Dumitru Flucuș,
primarul
comunei
Șinca Nouă

Aniversarea a 250 de ani de la înființarea comunei Șinca Nouă a prilejuit prezentarea bilanțului realizărilor comunei din ultimii ani, pe un fundal de istorie laică și bisericească, ce a străbătut permanent, ca un fir roșu, toată această manifestare.

În anul 1764, an de prigoană în Imperiul Austro-Ungar, 88 de familii din Șinca Veche, pentru a-și putea păstra credința ortodoxă și a nu participa la regimentele de grăniceri, au lăsat tot ce-au agonisit ei și străbunii lor de-a lungul timpurilor, au luat clopotul bisericii „în spinare” și s-au dus. L-au suit peste creste și l-au coborât prin văi, fără a traversa vreo apă, căci altfel clopotul și-ar fi pierdut puterea divină, iar când s-au crezut în siguranță, în pădurile situate în amonte pe Valea Șincii, s-au oprit și s-au așezat în jurul unei mănăstiri ortodoxe, situate pe Dealul Ghie. Au defrișat pădurile, au deștelenit glia și au creat o nouă așezare, Șinca Nouă, care cu timpul, a devenit cea mai mare comună din Țara Făgărașului.

„Epoca de aur” comunistă a adus locuitorilor numai necazuri, refuzul de a intra în colectiv făcându-i pe șincani să-și piardă statutul de comună, fiind înregimentati brusc și fără drept de apel în comuna Poiana Mărului, cu toate consecințele negative care izvorau din această măsură represivă.

Lupta pentru redobândirea titlului de comună a continuat în anii de după revoluție și de abia în 10 mai 2002, primarul Dumitru Flucuș, cu multă sudoare, plus un munte de dosare, a repus Șinca Nouă la locul cuvenit între cele 2.859 de comune din România, ba, mai mult, astăzi Șinca Nouă este una dintre cele 20 de comune care au primit titlul de „Sat European” și este înfrățită cu comuna ecologică Wulkow din Germania.

Și acum să vorbim despre oameni, omenie, dăruire, muncă, viziuni, într-un cuvânt despre primarul comunei Șinca Nouă și ai lui consăteni.

„– Mitruț (cum îl numesc sătenii pe primarul lor) ne-a adus în sat, telefonul, ne-a legat la canalizare și la gaze, acum avem apă curentă și face drumurile să fie bune, a făcut biserica, școala, primăria și se grijește de noi. E un primar foarte bun și e un om de omenie”. Așa îl caracteriza un sătean, care avea frumoasa vârstă de 82 de ani și trăia aici de când se știa.

Dumitru Flucuș este un om care polarizează, are viziunea viitorului și luptă cu hotărâre, înfăptuind pas cu pas, cu înțelepciune, dăruire și muncă, multă, multă muncă acel model de sat românesc, pe care și-l doresc toți românii.

Într-un interviu dat la televiziune, cu

¹ Omul sfințește locul, nu locul pe om.

oazia primirii din partea „Asociației Comunităților din România” a distincției „Primar de 4 stele”, spunea:

„– Mi-am împărțit sarcina de edil pe două componente principale: ridicarea infrastructurii satești și schimbarea mentalității tinerilor din comună. Să schimb mentalitatea copiilor dintr-un mediu sătesc mi-a fost cel mai greu. Tinerii din mediul rural au un complex ridicat de inferioritate, când termină cele opt clase și merg la oraș la liceu, și nu pentru că nu ar fi și ei inteligenți ori învățați cu morala și bunele maniere! Le-am explicat că nu sunt mai prejos decât colegii lor de la oraș, că tradiționalitatea satului nu exclude modernismul orașului... Au prins atât de bine învățătura, încât astăzi nu e weekend, fără să nu se întoarcă în sat toți elevii și toți studenții care învață prin alte părți”.

În biroul primarului și pe coridoarele primăriei, nu vezi decât icoane pe sticlă pictate de copiii de la cercul de pictură din sat, iar costumul național este purtat cu mândrie de tineretul și copiii din Șinca Nouă, acest gest spunând multe, dacă nu totul.

Corul și echipa de dansuri (care au participat la multe festivaluri, atât în țară, cât și în Polonia, Italia, Belgia, Germania, Turcia), fanfara (pentru care primăria a cumpărat instrumentele), cursurile de limbă germană, sărbătorile tradiționale – sunt toate părți componente ale unui proiect ambițios – îmbinarea modernului cu tradiția populară, crearea unui microcosmos sătesc autentic, care să ducă la menținerea valorilor regionale tradiționale și la stabilitatea demografică a comunei.

Două întâmplări pe care eu (reporterul) le-am trăit *live*, cum se zice la televizor, mi-au arătat cine este omul, nu primarul Dumitru Flucuș.

1. Suntem în plină pregătire pentru sărbătorirea celor 250 de ani de la înființarea comunei. Primarul de care trag toți, aleargă de la un punct de organizare la altul, dă sfaturi, ia hotărâri, răspunde la telefonul mobil care sună întruna, are grijă să se ocupe de oaspeții din Germania, care chiar au sosit și deodată în mijlocul acestui tumult, o bătrânică îl trage de mână și începe să-i povestească ceva, iar după expresie-

sia feței se vede că e ceva ce o necăjește. El se oprește, o ascultă cu atenție preț de câteva minute și în final o liniștește.

Ei bine, în aceste câteva minute pentru Mitruț (primarul) nu a existat nimic mai important decât această bătrână și un ochi de jurnalist nu e ușor de păcălit!

2. Primarul împreună cu delegația românilor din diasporă e la nana Maria care le face scovergi tradiționale. Sună telefonul și primarul după ce schimbă câteva vorbe, se scuză pentru că ne părăsește și pleacă.

Ansamblul folcloric de la Șinca Nouă

A doua zi ne povestește că și-a pus cizmele și a plecat să caute vaca unui sătean, care fusese vândută de un cioban la târg. Împreună cu poliția din încă două comune, într-o acțiune de căutare, care a durat până târziu în noapte, au reușit să recupereze vaca, chiar înainte de a fi sacrificată.

„– Dacă apucau să o taie, nu mai aveam nicio dovadă că e vaca săteanului nostru și omul rămânea cu paguba” – ne-a spus primarul în final.

Mi-am amintit ce spusese săteanul nostru: „Mitruț se grijește de noi”.

Cei cinci stâlpi, pe care s-a clădit acest edificiu, numit Șinca Nouă, care pe drept cuvânt se poate numi „un sat românesc model”, se numesc: Credință, Muncă, Istorie, Tradiții și Dumitru Flucuș, omul potrivit la locul potrivit.

(Va urma)
Mömbris, Germania
26 iulie 2014

Ioan Cosmuța, Cu „truck”-ul prin America

Editura „Antim Ivireanul”, Râmnicu-Vâlcea, 2013

Dr. Viorel HODIȘ

Pe inginerul Ioan Cosmuța l-am cunoscut, mai precis: recunoscut, la Galeria „Casa Artelor” a Fundației Culturale „Carpatice” din Cluj-Napoca (președinte: arhitect Ionel VITOC), unde, mai anțăr, i se lansa o altă carte cu un titlu la fel de incitant: *Un român expert canadian în ... Africa*.

În timp ce și-o prezenta, autorul I. Cosmuța se destăinuia publicului (numeros, sala arhiplină) ca un fel de „scuză” că, mai nou, nu stă prea strălucit cu memoria. După ultimele aplauze, la momentul „autografe” – când, cu un exemplar în mână, ajung și eu la rând – dau să-mi „declin identitatea”, dar n-apuc să zic decât „eu sunt...”

...Viorel Hodiș, continuă autorul cărții, Ioan Cosmuța, care adăugă cu o oarecare nuanță de „re-proș”: păi, bine, d-le Hodiș, nu ești dumneata cel pe care eu l-am „salvat” ducându-l, respectiv ducându-te la gară (taxiurile fiind ca inexistente atunci) când plecai în 1971(!) la lectoratul de română la Universitatea Jagiellonă din Cracovia, Polonia?! (Dumnezeule mare, peste patruzeci de ani!, îmi reproșă memoria recuperată fulger). Am rămas, evident, cum spun francezii, *bouche bée* în fața celui/acestui om, care zice că „nu strălucește” în materia de memorie. Ce s-ar fi-ntâmplat dacă... „chiar „strălucea”?!“

Așa ne-am re-ntâlnit, așa l-am recunoscut. De-atunci, adică de-abia de-acum, suntem prieteni, spre onoarea mea, apropiați. Am pierdut – paguba fiind a mea, cel ce chiar „nu strălucește”-n memorie – peste patruzeci de ani de prietenie. Avem, deci, mult de recuperat!

*
* *

Dar în ce nu „strălucește” inginerul Ioan Cosmuța?!

Înzestrat de Creator cu însușiri excepționale, mult superioare strălucitei memorii, e superfluu a menționa că, de-a lungul vieții, nu și-a acordat sieși „tihnă” în care ne complacem noi, cei mai mulți. Neputând sta locului, colindând globul pământesc mult, muncind mult, a scris și are ce scrie mult.

L-am reîntâlnit acum doi ani la reședința sa

de cetățean canadian din Montreal (Quebec), unde ne-am petrecut împreună Sărbătorile Pascale (când își pregătea pentru tipar cartea ce o lansăm azi¹), ocazie cu care mi-a acordat un interviu:

„— De unde v-ați ivit, vorba Poetului, domnule inginer Ioan Cosmuța?

— Dintr-un glod. Din Glod pe Someș, un sat ca toate satele noastre transilvane”.

Așa-ncepea dialogul nostru, devenit interviul *Din glod spre... lumină*, luat acolo la Montreal și publicat la Cluj-Napoca în *Orașul. Revistă de cultură urbană*, periodic de curând lansat în acest templu al cărții (Biblioteca „Petre Dulfu”, edificată de sălăjanul dr. H. C. Teodor Ardelean) din acest oraș de cultură, Baia Mare.

Dar, să revenim „la zi”. Înaintea prezentării cărții, permiteți-mi să punctez un scurt „traiect profesional” al autorului.

I. 1. Repartizat – la terminarea Facultății de Construcții din Cluj – chiar aici, în Baia Mare, tânărul inginer I. Cosmuța află că la Gura Văii (Turnu Severin) s-a deschis marele șantier româno-iugoslav al Marelui Baraj al Hidrocentralei de pe Dunăre, atunci cea mai mare construcție de pe continent.

2. În pofida tuturor eforturilor conducerii locale băimărene, care voia să păstreze cu orice preț un asemenea specialist, în ciuda tuturor tentațiilor oferite (post de șef de șantier, salariu mărit, apartament, post de profesoară viitoare soții etc.), nimeni și nimic nu l-au mai putut opri pe I. Cosmuța. „Ca din pușcă! (este expresia sa definitorie) am plecat și m-am angajat la cea mai mare lucrare europeană, unde am învățat inginerie cât în 10 facultăți!”.

3. Când se-ncheie Barajul Dunărean, altul veni să-i ia locul: „Șantierul – viața mea!” sună titlul unui capitol al cărții, care e și comandamentul vieții lui de expert. Tot ce s-a construit după aceea pe Someșuri, pe Drăgan, la Colibița etc. a trecut prin planșele/instrumentele lui de proiectant, toate acestea fiind azi modele de durabilitate, funcționând ireproșabil.

II. 1. În viața inginerului I. Cosmuța apare, însă, un nou orizont: munca în străinătate. O

FAMILIA ROMÂNĂ VARIA

1 N.R. Cartea a fost lansată la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare, în luna mai 2014.

anume mare lucrare începută în Algeria („Al Fakia”, numele unei flori) de francezi, dar abandonată după „ruperea” Algeriei de Franța, preluată de sovietici și – nu contează din ce pricini – abandonată și de ei, intră în prerogativele unei nou înființate companii românești. Inginerul Ioan Cosmuța este printre primii specialiști români acolo. La încheierea contractului, face un popas la Paris, unde, printre câțiva prieteni, ia hotărârea imigrării în Canada, cu dorința să construiască în continuare acolo. Nefiind membru al „Ordinului Inginerilor Canadieni”, nu este angajat, iar pentru a putea intra în acest „Ordin” trebuia să-și refacă/reactualizeze studiile în Canada. Cum împlinise deja 60 de ani, acest nou „baraj” putea deveni descurajant pentru oricine. Nu, însă, și pentru Ioan Cosmuța. Intrând din nou în banca de student, cot la cot cu tinerii de 18-20 de ani, într-un timp record își actualizează studiile și – concurând alături de foarte tinerii lui noi colegi – câștigă „Ordinul...”, devenind angajatul celei mai mari companii canadiene (poate americane) de profil: „Hydro-Quebec” din Montreal. Participă, astfel, la construcția altor câteva baraje hidrotehnice în nordul Canadei. Când această companie contractează lucrări în Africa, inginerul I. Cosmuța devine „expertul român-canadian în Africa” (de unde titlul precedentei sale cărți, mai sus menționată).

2. Împlinind frumoasa vârstă de 73 de ani, dar simțindu-se încă tânăr, s-a „supărat” rău pe canadieni, care-l considerau bun ... de pensionare; atât de rău, încât își dorea repatrierea. Între timp, însă, „africanul” nostru compatriot mai semnează un contract cu Guineea Ecuatorială, unde va pleca în curând. Așa s-a decis să-și „valorifice” timpul liber și experiența de-o viață scriind. Așa l-am reîntâlnit la Paștele din 2012 în Montreal. Așa am stat și „am cugetat” amândoi ca autentici ardeleni și sălăjeni ce suntem, cum e mai bine: să revină acasă sau să mai stea, „să mai cugete”...

Și constatăm cu toții că... mai stă și mai „cugetă”. Și – bine face – scrie. Căci scrie bine”!

*
* *

III. 1. Cartea ce-o lansăm acum am putea s-o numim jurnal de călătorie de un specific aparte. Ea ne prezintă două personaje centrale, pe autorul însuși și pe George, pilotul „monstrului terestru” (truck-ul), ambii români deveniți canadieni, ambii ingineri, având, ambii, aceeași ură și scârbă față de comunismul pe care l-au „răbdat” la noi, la fel însetați de libertate amândoi.

Dar câte deosebiri între cei doi!

Primul (autorul) – dotat cu o voință de fier, posesor al unei înalte pregătiri tehnice și al unei vaste experiențe de specialitate, este tipul „învingătorului”, care, ajuns pe căi legale în Canada (la

peste 60 de ani!), când foarte puțini puteau ajunge, are curajul să-și refacă studiile, să concureze alături de cei mai buni de acolo și să-i depășească, obținând angajarea la cea mai prestigioasă firmă de profilul său din Canada, poate din întreaga Americă.

Al doilea, tot ardelean de-al nostru, inginerul George, este tipul dramatic, al „învingutului”. Pe Georgică îl paște nenorocul începând cu insuccesul primei sale tentative de a părăsi țara, prin Iugoslavia, când – tras în piept de „ghidul” său, la Trieste – „sare gardul”, picând, nu „dincolo” (în zona italiană), ci tot „dincoace” (în zona slovenă), în Iugoslavia, adică tot „în lagărul” diabolic din care voia să scape. Peripețiile lui nefericite continuă: închisoare, maltratări, privațiuni, după care urmează reabilitarea. O a doua ocazie de evadare din sinistrul nostru „lagăr (zis) al păcii și al socialismului” îl ajută, însă, miraculos, să traverseze Oceanul spre Montreal (Canada) într-un container, în cele mai sinistre condiții, pe un vas chinezesc, având toate „șansele” de a fi prins de echipaj ca pasager clandestin și aruncat pur și simplu la rechini (ceea ce s-a și întâmplat cu Ionuț, unul dintre „colegii de container”!).

Ajuns, în fine, la destinație în decembrie 1989, la debarcare este salvat *in extremis* de poliția canadiană, și datorită evenimentelor din România, care au entuziasmat Occidentul, românii acordându-li-se atunci, peste tot în Vest, simpatie și sprijin.

Demoralizat, însă, n-are curajul să-și etaleze („nostracizeze”) acolo studiile și – chiar inginer fiind – se angajează ici-colo – sfârșind ca șofer de curse lungi pe truck-urile celebre americane ale unor companii canadiene.

Nenorocul îl paște în continuare, soția sa pierzându-și viața în colții unui urs din pădurile virgine canadiene, Georgică însuși – în pofida multor zeci de mii (poate, peste milion) de kilometri parcurși – și-o pierde adormind la volanul limuzinei proprii pe ridicol de mica distanță (35 de km) dintre truck-stop și locuință.

Două destine umane distincte, puternic contrastante: primul (autorul I. Cosmuța), românul de succes, care face cinste etniei, țării sale și condiției umane, în genere, prezent, din păcate, în puține exemplare umane; al doilea, inginerul Georgică, ilustrând soarta grea a prea multor români plecați „în căutarea fericirii” pe care n-au prea găsit-o „dincolo”: ingineri/profesori/medici deveniți încărcători/descărcători de vagoane/vapoare sau spălători de vase, chelneri, paznici de noapte etc.

Autorul, constructor de baraje de „lumină”, știe să tipizeze persoane reale în personaje literare, dovedindu-se și bun maestru „constructor de destine umane”. Ceea ce se poate accepta ca definiție scurtă a noțiunii de scriitor. Însușire pe care au-

torul dovedește că o posedă cu prisosință în această carte a sa.

Cartea în sine este și, cum afirmam mai sus, nu este un simplu jurnal de călătorie, o înșiruire de date și notații turistice. Pe continentul nord-american, străbătând cu truck-ul în zig-zag Canada și Statele Unite – peste 20.000 de km (jumătate din circumferința Pământului) în trei săptămâni – a văzut mult, dar a reținut puțin, doar esențialul, reușind să scrie o carte/enciclopedie de date și informații din varii domenii¹.

Așa, spre exemplu, vizitând celebra „grădină istorică” a Casei Albe, autorul nostru nota datele esențiale ale fiecărui copac plantat (alteori floare) de fiecare dintre cele mai mari personalități politice și istorice ale lumii, începând cu „Southern Magnolia” a președintelui Andrew Jackson (1830), fondatorul acestui celebru parc, continuând cu „Northern Red Oak” al președintelui Dwight D. Eisenhower (1959), „Littleleaf Linden” al Reginei Angliei, Elisabeth II, „Saucer Magnolia” a lui John F. Kennedy (1962), „Willow Oak” al lui Ronald Reagan (1988) etc., etc. Notând datele esențiale și aducându-i lui Georgică multe alte informații în plus.

Surprinzându-mă, l-am confruntat cu enciclopedia, cu tratate și cărți de istorie, de geografie, biologie, cu „Google” ș.a., cu gând subversiv să-l „prind” cu improvizații, cu „șmecherii”, cu „inginerii” spectaculoase de dragul de „a-ți lua piuitul”. Dar n-am reușit. La acest autor totul e bătut în cuie, bine fundamentat științific și tehnic, de-a dreptul inginerește în cel mai propriu sens al cuvântului! Un responsabil al cuvântului scris, cum astăzi nu-s mulți, care se dovedește adeptul Cronicarului moldovean, care afirma răspicat: „Eu voi da samă de toate câte scriu”! Și-ntr-adevăr, „dă samă”!

*
* *

Sintetizând cele spuse până aici, suntem puși în fața acestui om, în fața faptelor de-a dreptul mărețe ale acestui om, să-i schițăm un portret viu: om, care pornește din glodul satului românesc ardelean, construindu-și o educație și o informație solide în condițiile cele mai vitrege, în vremurile cele mai crâncene pentru țară și pentru familia lui (tată arestat pe nedrept, azvârlit în duba neagră a securității comuniste, în miez de noapte, și dus la Canalul de exterminare „Dunăre-Mare”), dat afară din școală, din facultate, reprimat (datorită unor oameni de suflet), când cu bursă primită pentru

merite, când pierdută „pe bază de dosar” – ajunge, în ciuda tuturor piedicilor, inginer.

Grație minții și perseverenței, grație solidei sale coloane vertebrale, formată în onesta familie de învățător de țară, în lumina celor mai sfinte valori moral-spirituale ale Bisericii Greco-Catolice, ale muncii demne și cinstitute, ale Binelui și Dreptății, ajunge cel mai bun specialist în meseria și arta lui, construind „lumină” în trei continente, Europa, Africa și America. Câtă inteligență și competență risipite pe cele trei continente, valori supreme puse în slujba Omului de Pretutindeni! Câtă Demnitate și Onoare aduse Familiei, Etniei și Țării sale, Umanității! Un Model (cu majusculă)!

Dr. Viorel Hodiș, Ioan Cosmuța
și dr. Ștefan Vișovan la lansarea cărții
Cu „truck”-ul prin America.

Sperăm că modele de tipul Inginer Ioan Cosmuța, înmulțindu-se, vor conduce spre o „miraculoasă revoluție pașnică” pe care Cel-de-Sus n-o va mai lăsa deturnată, nici furată de „Cel Rău”, prezent, din păcate, chiar „invizibil” fiind, printre noi.

Fii fericit, Ioan Cosmuța, c-ai reușit prin munca și opera vieții până la cei 75 de frumoși ani ai tăi ca – ne-ngropând talantul – să-ți împlinești datoria și să dai și altora un orizont: să devii o speranță și un model dezorientatului nostru tineret de azi, care, sperăm, odată și-odată, se va trezi.

Sărbătorindu-i al 75-lea an de viață, să-i urăm autorului acestei cărți, ing. Ioan Cosmuța:

LA MULȚI ANI FERICIȚI!

Încheiem în limbajul premonitoriu al lui Anton Pann, care ne-a condus pașii spre acest final:

*Împlinindu-ți datoria
Și talantul ne-ngropând
Vei sfârși călătoria
Dând altora-n lume rând!*

Baia Mare, iunie 2014

¹ Așa cum spune prefătorul Constantin Mustață, mentorul cărților lui, prea devreme plecat dintre noi: „pe oriunde a trecut, (Ioan Cosmuța) n-a fost un simplu călător. Așa s-au născut cărțile sale”.

T.R.U. – Războiul timpurilor

Dr. Adrian SABĂU

Pe Traian Răzvan Ungureanu (ziarist și eseist de marcă al peisajului cultural actual românesc și european, colaborator al unor importante publicații, dintre care amintim câteva: *Viața românească*, *România literară*, *Caiete critice*, *Evenimentul zilei*, *Opinia studentescă*, *România liberă*, *Orizont*, *Cuvântul*, *Contrafort*, dar și realizator radio la BBC și mai apoi la Europa Liberă) l-am descoperit în dimensiunea pe care o are în vedere cartea pe care o voi aborda, *Războiul timpurilor: declin occidental și asediu islamic*, într-un articol/eseu publicat în *Idei în dialog*, unde, începând cu 2004, eseistul român cu domiciliul la Londra are o rubrică.

Articolul respectiv se numește *Renașterea barbariei* și e cuprins și în volumul de eseuri *Războiul timpurilor*. Șocantă pentru cititorul anului 2006, obișnuit cu discursul încărcat de relativism al societății culturale ce ridică la rang de prescripție multiculturalismul, e atitudinea autorului față de Islam. Virulența, pe care atitudinea lui T.R.U. față de Islam o ia, e, în același timp, seducătoare și înspăimântătoare. Eseul impresionează, dincolo de atitudinea mai sus-menționată, printr-o argumentație profundă și exactă pe majoritatea problemelor pe care autorul le dezbate.

Cartea al cărei subtitlu e *Declin occidental și asediu islamic* e în aceeași notă cu articolul la care tocmai am făcut referire.

Încă din *Prefață*, subintitulată *De ce ne apărăm*, atacul la adresa Islamului e lansat. Pornind de la un Raport al ONU din 2004, autorul sesizează „efectele declinului (care) au început”, subliniind rata de analfabetism în cadrul lumii musulmane: „52% din populația masculină și peste 60% între femei”, apoi „descrie dimensiunile dezastrului... care fixează lumea arabă pe o treaptă de existență arhaică, într-o falie temporală anterioară cu sute de ani modernității... totalul cărților traduse în limbile arabe în ultimii 1000 de ani e egal cu numărul cărților traduse, într-un singur an, în Spania”, idee reluată în eseul ce dă, de altfel, titlul volumului *Războiul timpurilor*, al cărui subtitlu e sugestiv: *Lumi simultane necontemporane*.

Nici elitele occidentale, mai ales cele de stânga, nu scapă asaltului lui T.R.U., relevant din acest punct de vedere fiind, printre altele, eseul *Victoria, regina scuzelor*, în mod deosebit secțiunea acestuia intitulată *Occident cu supozitoare*. Ținta e Occidentul European care, în opinia autorului, prin

intelectualii săi și discursul acestora, se arată inert, rob al multiculturalismului și al „politically correctness-ului”, nerealizând adevăratul pericol reprezentat de islamizarea Europei Apusene, Europa riscând să devină Eurabia.

Apar aici analizele celui ce trăiește într-una dintre metropolele occidentale (Londra) asaltate de comunități musulmane, dar și ale cercetătorului interesat de subiect. Astfel, suntem avertizați că „de pildă în ghetourile din marile orașe occidentale, violul devine o armă”, astfel „fete și femei musulmane sunt violate, de regulă în grup, de bande de tineri musulmani” sau că „în interiorul societăților islamiste tradiționale, de pildă în Pakistan, violul e prescris juridic de «instanțe» și aplicat punitiv femeilor... Dreptul bărbatului de a pedepsi prin viol o rudă (soră sau fiică) e bine stabilit și necontestat”. E urmărit de asemenea aspectul decapitării pornind de la cazul olandezului Theo Van Gogh, autorul considerând că teroriștii islamici transformă acest act al decapitării (ce are caracter ritual în cadrul lumii islamice) într-un spectacol menit să creeze panică în sânul lumii civilizate ale cărei elite au un „comportament rațional”.

Sunt avute în vedere și evenimente precum 11 Septembrie 2001, atentatele de la Madrid și Londra, precum și altele lansate de „fundamentalismul islamic”. Astfel, Jihadul, consideră autorul, e o consecință a valorilor religioase islamice; o „rugăminte de aliniere la înapoiere” ar fi și protestele la adresa caricaturilor daneze.

Cu toată îndârjirea eseistului, acestuia nu-i lipsește nici ironia, doar astfel putând explica formulări precum: „pe când primul Papă musulman?” sau „multiculturalismul duce la mufticulturalism...”.

Perspectiva de abordare a acestor subiecte e una de pe poziții conservatoare, de dreapta, creștine chiar, T.R.U. considerând că „fără Dumnezeu nu suntem” și că „fără reîntrirea în cultură, în propria cultură, Occidentul riscă să iasă din istorie”.

Cunoscător al realităților sociale și politice contemporane, pasionat de istorie și la curent cu ultimele teze ale acesteia, cu un bagaj cultural remarcabil, un spirit polemic desăvârșit și un talent asemănător, T.R.U. refuză ipostaza eseistului echidistant și obiectiv, manifestându-și fățiș proamericanismul și antiislamismul în eseurile sale care impresionează, în primul rând, prin tensiunea pe care reușesc să o creeze la nivelul cititorului.

Revista presei

Mass-media despre români

martie – august 2014

Selecție de Laviniu ARDELEAN

Lansarea cărții electronice Povestea Moldovei la Cernăuți

Romanian Global News, 1 martie,
www.rgnpress.ro

Sâmbătă, 1 martie 2014, în sediul Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți, (Piața Centrală, 9) a avut loc lansarea cărții electronice „Povestea Moldovei”, transmite Euromedia Bucovina citată de Romanian Global News. Autorul Bogdan Pușcașu, City Manager din Piatra-Neamț, declară că timp de 5 ani a adunat date, fapte inedite, hărți și documente despre regiunea istorică Moldova, într-o lucrare digitală, intitulată simplu: „Povestea Moldovei” (de la paleolitic până în perioada postcomunistă).

Cea mai bună balerină din România la categoria de 13 ani, admisă la Academia de Balet din Zurich / Sînziana Ionescu

Adevărul, 4 martie, www.adevarul.es

O talentată elevă a Colegiului Național de Arte „Regina Maria” din Constanța, Diana Georgia Ionescu, a devenit cursantă a Academiei de Balet din Zürich – Elveția. Diana, în vârstă de 13 ani, a fost admisă în urma unui concurs la prestigioasa instituție artistică. Diana Georgia Ionescu este cea mai bună balerină din țară la categoria ei de vârstă, dominând competițiile naționale și cucerind premii internaționale. Specialiștii îi prevăd un viitor strălucit. Profesoara de coregrafie Carmen Chilea de la Colegiul de Arte spune că un talent ca al Dianei se naște o dată la 100 ani. „Diana trăiește pe scenă. N-are pic de emoții și parcă prinde aripi. Niciun profesionist nu reușește să facă ce face ea. Va avea cu siguranță, o carieră deosebită. Poate ajunge foarte departe!”, este convinsă profesoara de balet.

Maramureș. Unde timpul s-a oprit. Expoziție de fotografie la Milano

Romanian Global News, 7 martie,
www.rgnpress.ro

Casa delle Culture del Mondo din cadrul Provinciei Milano, Asesoratul de Cultură al Provinciei Milano, cu patronajul Consulatului General al României la Milano și colaborarea Centrului Cultural Italo-Român din Milano, organizează expoziția fotografică: „MARAMUREȘ. Unde timpul s-a oprit”, realizată de fotografii italieni Maro Negri și Donatela Penati, transmite CulturaRomana.it citată de Romanian Global News. Inaugurarea expoziției,

a avut loc sâmbătă 15 martie, de la ora 17.00 la Casa delle Culture del Mondo, Via Giulio Nata din Milano (metrou linia roșie, Lampugnano). Mario Negri și Donatela Penati care trăiesc la Milano, impresionați de cultura și istoria României, de locurile pe care le-au cunoscut în călătoriile avute pe meleagurile țării noastre, de frumusețea peisajelor și mai ales de ospitalitatea și deschiderea oamenilor întâlniți în Maramureș, au dat viață unei expoziții de fotografie, care să aducă în prim-plan, cu precădere, momente cotidiene din viața comunității din această regiune.

Actrița româncă Olimpia Melinte, premiată de Uniunea Actorilor din Spania: „Revelația Anului”

Realitatea, 11 martie, www.realitatea.net

Actrița a primit premiul pentru revelația anului – pentru dublul rol din coproducția româno-spaniolă „Canibal”, de Manuel Martín Cuenca – la gala Uniunii Actorilor din Spania, care a avut loc la Teatro Arteria Coliseum din Madrid. La aceeași categorie au mai fost nominalizate actrițele Arancha Martí, pentru rolul din „La gran familia española”, și Beatriz Grimaldos, pentru interpretarea din filmul „La gaviota”, de Jaroslaw Bielski. Partenerul Olimpiei Melinte din filmul „Canibal”, Antonio de la Torre, a primit, de asemenea, recunoașterea industriei de film spaniole, câștigând trofeul pentru cel mai bun actor în rol principal, la cea de-a XXIII-a ediție a Premios de la Unión de Actores.

Ziarul Vocea din Torino

Romanian Global News, 11 martie,
www.rgnpress.ro

Vocea este noua apariție editorială locală în limba română, în Torino și Provincie. Proiectul este propus și susținut de un grup editorial italian care editează ziarele „La Voce del Canavese”, „La Nuova Voce” și „Notizie in Comune”, transmite Primăria din Torino citată de Romanian Global News. „Alegerea de a edita acest ziar s-a bazat pe numărul mare de români prezenți în zona noastră de interes. Obiectivul pe care îl urmărim prin această inițiativă este de a pune la dispoziția acestor cetățeni un instrument de informare locală, în care să găsească știri utile despre localitățile în care locuiesc, informații despre comunitate, zona de rezidență, comerciale, despre evenimente și manifestații”, ne-a declarat Emiliano Rozzino directorul ziarului, care a mai adăugat: „Încercăm să contribuim, pe această cale, pe de o

parte pentru a dezvolta sentimentul de comunitate și apartenență, pe de altă parte de a favoriza integrarea într-o realitate care pentru mulți este puțin cunoscută sau chiar străină”.

O artistă din România a ajuns într-o revistă de modă din America / Claudia Bonchiș

Adevărul, 12 martie, www.adevarul.es

Anamaria Dobraș (25 de ani), creator de bijuterii, este singura din România care a apărut în revista americană de specialitate „Dark Beauty Magazine”, bijuteriile ei unice fiind foarte apreciate. A absolvit Facultatea de Arte la Timișoara, după care a urmat cursuri cu David Sandu, bijutierul Casei Regale. A ajuns în paginile revistei americane „Dark Beauty Magazine” dintr-o pură întâmplare. O cunoștință din America i-a distribuit, pe Facebook, videoclipul de prezentare a unei colecții, iar un fotograf, editorul-șef al revistei a fost impresionat. A contactat-o și așa a ajuns să fie prima persoană din România care apare în revista respectivă. Una dintre colecțiile ei a primit opt pagini de revistă. Talentată, plină de energie, sensibilă și încărcată cu pasiune. Așa este Anamaria, tână din Oradea, care la doar 25 de ani a reușit să-i impresioneze pe americani.

Unei românce i-au fost înapoiate tablourile furate de naziști în cel de-al Doilea Război Mondial

Realitatea, 12 martie, www.realitatea.net

Trei tablouri care au fost furate de naziști în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, printre care unul reclamat de fotografa de origine română Ileana Florescu, strănepoata bancherului Richard Soepke, au fost restituite moștenitorilor, marți, în Franța, informează AFP. Din 1949, aceste opere au un statut specific – „MNR”, un termen care vine de la *Musées Nationaux Récupération*. Sub protecția statului, ele sunt conservate în muzee franceze, care trebuie să le anunțe prezența și să le arate publicului, în așteptarea zilei în care cineva le va revendica. Cele trei tablouri care au fost restituite marți sunt „Paysage montagneux”, al pictorului flamand Joos de Momper (1564-1635), „Portrait de femme”, o pictură în ulei datând din secolul al XVIII-lea, și „Vierge à l'Enfant”, un ulei pe lemn, copiat după Lippo Memmi sau după un artist din cercul său de discipoli.

Cursuri de limbă română la Saida, în Liban

Romanian Global News, 21 martie, www.rgnpress.ro

La data de 25 martie 2014, vor începe la Saida cursurile de limba română organizate de Ambasada României în Liban și Institutul Cultural Român, în colaborare cu Asociația România-Levant și cu sprijinul Institutului Francez din Saida. Inițiativa răspunde solicitărilor primite din partea numeroșilor cetățeni din sudul Libanului interesați să studieze în România, a comunității de afaceri și familiilor mixte româno-libaneze. Cursurile nivel A1 vor avea loc în

perioada 25 martie-10 iunie 2014, în fiecare marți, în intervalul orar 15:00-17:00, la Institutul Francez din Saida. Programul de 12 săptămâni este gratuit și este deschis tuturor celor interesați de studiul limbii române. Cursul urmează normele impuse de Consiliul European al Limbilor și își propune să dezvolte, atât abilitățile de înțelegere și exprimare, cât și cele patru competențe de bază în comunicare: ascultare, vorbire, citit și scris. Nu în ultimul rând, cursul vizează stabilirea unui prim contact cu elemente de cultură română.

Românul în fața căruia parizienii au făcut coadă / Georgeta Petrovici

Evenimentul zilei, 23 martie, www.evz.ro

A refuzat hotel de cinci stele la Paris și se bazează pe prietenia mai veche cu Putin. A avut tupeul să îl deseneze pe președintele Francois Hollande ca un bufon, cu Julie Gayet micuță în brațe. Zilele trecute antroposatiile lui Popa's au apărut pe prima pagină a mai multor ziare și reviste, între care *Courrier International*, *Le Monde Diplomatique*, *Libération*, *Point*. Ștefan Popa Popa's, omul mai rapid decât calculatorul, artistul care a intrat în *Cartea Recordurilor Guinness* drept cel mai rapid caricaturist din lume, nominalizat de Vatican între primele 100 de personalități mondiale, a dat lovitură la Paris, cu o expoziție în Salon d'Or din Palais de Beaugue. Aici el a prezentat expoziția „Anthropo-satire. Arts visuels” în cadrul Salon du Livre de la Paris, pe 20 martie, iar apoi, timp de patru zile (de joi până duminică) a desenat ore în șir în Salon, în standul României, respectiv în cel al publicației franceze *Courrier International*. Expoziția a fost deschisă de unul din membrii grupului financiar care conduce lumea, Thierry de Montbrial, membru în Comitetul director al Grupului Bilderberg.

Un român ar putea reda vederea orbilor. Acesta lucrează la o universitate cu buget aproape nelimitat, de ordinul zecilor de miliarde / Cristina Botezatu

Evenimentul zilei, 29 martie, www.evz.ro

Ludwig Galambos este un cercetător român care lucrează la Universitatea Stanford, iar scopul său este să redea vederea celor născuți orbi, cu ajutorul tehnologiei. „Orbul vede numai alb-negru, nu vede colorat... Sunt receptori roșii sau galbeni sau albaștri... Și l-am întrebat pe profesor și mi-a spus că suntem foarte departe. Peste 20 de ani sperăm să fim capabili să vedem care sunt receptorii roșii”, a spus Galambos, citat de *stirileprotv.ro*. „Au fost capabili să citească literele foarte mari. Au văzut o banană pentru prima dată. Până acum știau cum arată banana pentru că au pipăit-o, dar nu au văzut-o niciodată”, a mai spus cercetătorul. Ludwig Galambos lucrează, la Stanford, cu o tehnologie extrem de avansată, însă atât de mică, încât nu se vede cu ochiul liber. După câteva teste reușite, oamenii de știință vor să înceapă implantarea senzorilor în ochii care nu pot să vadă.

O româncă a uimit Moscova. Este cel mai bun elev din lume la limba rusă

Realitatea, 30 martie, www.realitatea.net

Brăileanca Luiza Petcu a reușit să scrie istorie reprezentând cu succes țara noastră la cea de-a XIII-a ediție a Olimpiadei Internaționale de Limba Rusă, la categoria „Premianți ai olimpiadelor naționale”, desfășurată la Moscova. Luiza a dus România pe podiumul mondial al învățământului, câștigând locul I. Elevă a Colegiului Național „Gheorghe Munteanu Murgoci”, Luiza Petcu este singura din delegația României care a obținut un trofeu la această olimpiadă, scrie infobraila.ro. „Suntem mândri de rezultatele obținute de Luiza. Este unul dintre elevii care fac onoare acestui liceu, cu tradiție de altfel printre elevii cu rezultate deosebite la competiții. Este un elev studios, dedicat în special domeniului acesta al limbilor străine. S-a afirmat foarte timpuriu în această linie a limbilor moderne. A avut rezultate remarcabile și în continuare este un exemplu demn de urmat pentru că știe foarte bine ceea ce vrea să facă în viitor”, a declarat Chițu Daniel, director adjunct al Colegiului „G. M. Murgoci”.

O româncă îi înfruntă pe spionii de la NSA chiar la ei acasă / Vlad Andriescu

Adevărul, 3 aprilie, www.adevarul.es

Raluca Ada Popa a pus la punct softul care ar putea să ne protejeze definitiv împotriva intruziunilor hackerilor și guvernelor. Mylar criptează datele mai bine decât orice alt program de pe piață. Ea a terminat Massachusetts Institute of Technology și a lucrat în echipă cu alți trei studenți și trei profesori pentru Mylar, softul care poate fi folosit pentru a crea aplicații web care criptează datele. Simplu, Mylar reușește să ascundă conversațiile și datele noastre, care pot fi decriptate doar pe calculatorul personal. Pe internet, acestea sunt criptate. Dacă un guvern sau un hacker ar încerca să fure datele, am fi notificați. Sistemul nu e perfect, dar ar putea fi unul dintre cele mai bune. „Multe lucruri sunt diferite la Mylar. Poți să distribui datele, într-o aplicație de chat. De asemenea, poate fi introdus în domeniul medical. Pacienții pot să împartă datele lor cu doctorii fără frică. În Mylar poți să spui exact ce va fi criptat”, explică Raluca. Practic, în momentul trimerii unui mail, numai noi vedem acele informații.

Un elev român din Marea Britanie, în topul celor mai inteligenți britanici, depășind IQ-ul lui Einstein / Oana Crăciun

Adevărul, 3 aprilie, www.adevarul.es

Mihail Iulian Bărașcu are 11 ani, locuiește din 2009 în Dover, vorbește engleza perfect și a aplicat la organizația internațională Mensa - grupul oamenilor cu un coeficient de inteligență peste medie - cu un scor chiar mai bun decât cel al lui Einstein. Micul geniu român stabilit în Marea Britanie a obținut un IQ de 162, mai mare decât cel al lui Albert Einstein sau Stephen Hawking, și visează să fie arhitect, relatează Dover Express. Astfel, băiatul a fost desemnat cea mai inteligentă persoană din Dover și se află astfel în topul celor mai inteligenți 1% dintre

oamenii din Marea Britanie. De altfel, jurnaliștii povestesc cum, în mai puțin de două ore, băiatul le-a explicat cum a apărut Universul (contestând teoria lui Stephen Hawking) și de ce puiul a apărut înaintea oului, potrivit Agerpres.

Ce poți face în sudul Italiei cu doi euro în buzunar, Lucian Boncea: „M-au ajutat doi îngeri, unul italian și unul român” / Ruxandra Drăgoescu

Gazeta românească, 4 aprilie, www.gazetaromaneasca.com

În data de șase martie 2014 a avut loc, în Sala Consiliului Comunal al orașului Cava de' Tirreni (provincia Salerno), prezentarea cărții „La vita di un immigrante” a lui Lucian Alin Boncea, ce conține, așa cum îi sugerează și titlul, povestea unui deceniu de viață în Italia. De o calitate grafică deosebită, cartea lui Lucian este îmbogățită de o suită de fotografii ce conferă veridicitate poveștii sale de viață în Italia. Mai multe personalități ale orașului în care trăiește au scris prefața și cuvântul înainte: Primarul din Cava, Marco Galdi, arhiepiscopul din Amalfi, Mons. Orazio Soricelli, secretarul Maria Di Serio. Lucian, 32 de ani, este apreciat și respectat la Cava de' Tirreni, atât de către italieni, cât și de către români. Lucian este vicepreședinte al „sfatului orașenesc al străinilor” (Consulta Cittadina degli stranieri), voluntar în mai multe asociații și întemeietor al Bisericii Ortodoxe din Cava. Care au fost însă începuturile sale în Italia? Cartea ne poartă, prin intermediul amintirilor sale, prin meandrele unui destin greu, cu lumini și umbre, atât de asemănător cu cel al sutelor de mii de români din Italia.

Inventatorul român care a impresionat Geneva și China are planuri mari / Răzvan Băltărețu

Adevărul, 7 aprilie, www.adevarul.es

Inventatorul român Corneliu Birtok-Băneasă a câștigat două premii la Geneva pentru conceptul filtrului de aer care reduce consumul de combustibil. Acum a revenit în țară și a vorbit despre invenția sa care aduce economii de câteva mii de euro pe an. „Tech Adevărul” îți prezintă ce planuri de viitor are, dar și cum se va schimba domeniul transporturilor. Inventatorul român Corneliu Birtok-Băneasă a revenit în țară și s-a întors cu premii de la Salonul Internațional de Inventică de la Geneva. Creația sa este filtrul de aer, denumit „dispozitiv dinamic de transfer al aerului” gândit să taie din consumul de combustibil al autovehiculelor. Birtok-Băneasă a experimentat cu această invenție pe mașina familiei și pentru că a avut succes, a continuat să îl dezvolte și către o afacere. Cu primele experimente a fost ajutat de prieteni, puțin neconvinși de capacitățile dispozitivului sau. După un rula de doi ani, și-au dat seama că nu sunt doar vorbe în... aer.

Lansarea secțiunii românești a Bibliotecii Europene din Londra

Romanian Global News, 7 aprilie, www.rgnpress.ro

Primul punct de vânzare a cărții românești în

original din Marea Britanie va fi deschis, la inițiativa și cu sprijinul Institutului Cultural Român, în cadrul Librăriei Europene, situată în inima Londrei, în vecinătatea celebrei Piccadilly Circus. Standul românesc, care completează colecțiile franceză, italiană, germană, spaniolă și portugheză ale librăriei, va cuprinde cărți ale marilor clasici și ale autorilor interbelici importanți, dar și cele mai vândute titluri din literatura contemporană, cărți de poezie, cărți pentru copii, albume de artă, instrumente filologice și de învățare a limbii române, precum și CD-uri și audiobooks. Cele peste 150 de titluri de pe „rafturile românești” provin de la Editura ICR, dar și, mai ales, de la cele mai cunoscute edituri din România. Acest fond este completat de o colecție mult mai mare ce va fi accesibilă spre vânzare on-line, la adresa www.romanianbookshop.co.uk, creată de asemenea cu această ocazie și operată de European Schoolbooks, compania care deține Librăria Europeană și unul dintre cei mai mari distribuitori de carte în original din Marea Britanie.

Românul care a fost șofer de limuzină în New York și a ajuns milionar în Silicon Valley

Realitatea, 9 aprilie, www.realitatea.net

Cristian Gheorghe a imigrat în SUA înainte de Revoluție, când avea 23 de ani, fără să cunoască limba engleză și fără să aibă prea multe perspective pe tărâmul făgăduinței. A lucrat mai întâi ca șofer de limuzină, iar câțiva ani mai târziu a fondat compania Tidemark, devenind milionar în dolari. El a crescut în România într-o familie cu venituri medii: tatăl lui era lucrător la strung, iar mama, contabil. Și-a obținut diploma de licență în inginerie, fiind primul membru al familiei care a absolvit facultatea. Era pasionat și de calculatoare și electronice și cumpăra și vindea albume Pink Floyd pe piața neagră. În perioada de la sfârșitul anilor '80, în care Guvernul se îndrepta spre un colaps haotic, a decis că era timpul să plece și să își încerce norocul în Statele Unite ale Americii. Ajuns acolo, a reușit să se angajeze în cadrul unei firme de construcții din New York.

Aurelia Ceoromila, prima străină în consiliul local din Arezzo: „Nu intenționez să fiu numai reprezentanta cetățenilor români”

Gazeta românească, 15 aprilie, www.gazetaromaneasca.com

Schimbare în grupul consilierilor locali PD de la primăria din Arezzo: Marzia Fontana și-a dat demisia și locul său a fost ocupat de Aurelia Ceoromila, următoarea în ordinea voturilor obținute la alegeri. În vârstă de 50 de ani, născută la Bârlad, este prima cetățeană străină din cadrul Consiliului local din Arezzo. Schimbarea a avut loc în ședința de vineri 11 aprilie. În 2011, Aurelia a candidat la Arezzo pe lista PD, susținându-l pe primarul Fanfani. „Nu intenționez să fiu numai reprezentanta cetățenilor români – anunță Aurelia Ceoromila, citată de *La Nazione*. Voi acționa în interesul localității Arezzo și al tuturor cetățenilor săi. Cred că au toți aceleași probleme și aceleași necesități. Im-

portant este să fim uniți și compacți în înfruntarea lor și în găsirea de soluții”.

Manager român plecat de peste 20 de ani în Vest

Adevărul, 16 aprilie, www.adevarul.es

Sistemul educațional românesc implementat după anii '90 are un mare handicap, iar această situație este cauzată de numărul crescut de schimbări petrecute în ultimii ani, este de părere un manager român plecat de peste 20 de ani din țară și care conduce operațiunile regionale ale unui important producător de electronice. Într-un interviu acordat wall-street.ro, Mike Borze, vicepreședinte al Benq Europe, un important jucător pe piața de proiectoare, monitoare, dar și soluții conexe, a vorbit despre modelele unui învățământ care pot readuce România pe treapta importantă globală. „Obişnuiesc să vin de câteva ori pe an în România, iar mesajul primit de la fratele meu, care este profesor în Oradea, nu este deloc unul îmbucurător. În ultimii 20 de ani sistemul educațional a suferit multe schimbări, cel puțin 3-4 modificări aduse, ceea ce reprezintă o dovadă clară că românii nu știu ce sistem de învățământ li se potrivește cel mai bine”, a declarat Mike Borze, care a precizat că sistemul de educație aplicat în perioada comunismului, când totul era aliniat la anumite reguli, era cel mai bun de până acum.

Președintele Air Canada, Călin Rovinescu: „Înțeleg limba română și cu un pic de practică pot s-o și vorbesc” / Cristian Bucur

Gazeta românească, 17 aprilie, www.gazetaromaneasca.com

Călin Rovinescu are 58 de ani și a emigrat în Canada în anul 1961, la vârsta de 5 ani. Acum, românul este președintele și CEO-ul Air Canada, cea mai mare companie aeriană din Canada. Publicația *Impact* din Montreal a obținut un interviu exclusiv cu președintele Air Canada. Domnule Rovinescu, ce amintiri aveți despre România? „Am venit în Canada la vârsta de 5 ani cu familia, dar păstrez amintiri extraordinare din copilăria mea bucureșteană”. Vorbiți românește? „Cât eram copil, părinții vorbeau în casă numai în românește, era însă extrem de important să învățăm franceza și engleza, obiceiurile și cultura din Canada. În momentul de față înțeleg limba română și cu un pic de practică pot s-o și vorbesc”. Care a fost „secretul” reușitei dvs.? „Inspirat de mama, o persoană foarte cultivată, am moștenit o mare sete de cunoaștere, curiozitate și voința de a merge mereu mai departe și de a explora lumea. Acestea sunt calitățile potrivite pentru a conduce o companie aeriană”.

Artistul Aurel Tudorache-Dicu: „Am pictat peste 1000 de icoane de când sunt în Italia” / Eugen Vilcu

Gazeta românească, 18 aprilie, www.gazetaromaneasca.com

A fost inaugurată luni, 14 aprilie, la galeria Societa' Cooperativa Libraria La Torre din centrul

orașului Alba, expoziția de icoane ortodoxe pe lemn a pictorului restaurator Aurel Tudorache-Dicu, fiind prezenți la vernisaj mai ales prieteni, colegi și elevi ai maestrului. Adevărate bijuterii, expozitiile impresionează, în ciuda dimensiunilor reduse, prin acuratețea detaliului și forța expresivă a conținutului încâtușat în canoanele tehnicii tradiționale bizantine, pictorul iconograf fiind renumit în zona Cuneo din Piemont pentru creațiile sale. „Mi-am pus și eu această întrebare – spune – însă niciodată nu am reușit să număr icoanele pe care le-am pictat. Oricum, în cei doisprezece ani de când sunt în Italia au fost peste o mie”. Născut în 1958 la Galați, Aurel Tudorache-Dicu nu este, însă, cunoscut doar pentru icoane, aceasta fiind mai ales o pasiune: „Mă închid în casă, fiind de unul singur, și mă apuc de pictat icoane. La mine în casă pereții sunt plini de icoane. Și începuse, și terminate, și idei, și desene... E ca o cură. Câteodată nu ies din casă zile întregi fiindcă atunci când pictezi timpul se concentrează, este fantastic, treci într-o altă lume”.

**Tiberiu Pop, vocea românilor la Giaveno:
„Punctul meu forte este onestitatea” /
Eugen Vilcu**

Gazeta românească, 5 mai,
www.gazetaromaneasca.com

Situat în Val Sangone, loc prin care legenda spune că acum 2200 de ani Hannibal a trecut Alpii invadând Imperiul Roman, Giaveno este un orașel din provincia Torino, cu circa 17.000 locuitori care își trage numele chiar de la acest fapt istoric. Aici s-a hotărât să candideze pentru un loc în consiliul comunal, la alegerile parțiale administrative din 25 mai, Tiberiu Profil Pop, întreprinzător local și proprietar al magazinului „Pop Market – Bunătăți din România”. Sosit în Italia cu 14 ani în urmă, Tibi – așa cum îl cunoaște toată lumea – se consideră un om simplu, care a trecut prin toate treptele integrării și a reușit: „De când am ajuns în Italia și până în 2009 am lucrat, ca majoritatea românilor, pe șantier. Apoi a venit criza și, datorită faptului că nu mai era de muncă, am decis să risc și să încep ceva nou – am cumpărat activitatea magazinului alimentar românesc. De atunci până în prezent – și sper și de acum înainte – îmi desfășor activitatea destul de bine datorită clienților mei, bineînțeles majoritatea fiind români”.

**Viața în tranșeele afgane, văzută prin
ochii militarilor maramureșeni /
Cosmin Carp**

Adevărul, 7 mai, www.adevarul.es

După ce recent postul de radio „Vocea Rusiei” intoxica opinia publică spunând că România nu ar rezista mai mult de 30 de minute într-un război, „Adevărul” vă prezintă poveștile a doi militari maramureșeni care au participat la misiuni în Afganistan. Maiorul Mihai Marius și maistrul Olimpiu Iosif sunt două exemple care ilustrează profesionalismul armatei române. Sute de militari români participă în fiecare an la misiuni în diferite țări, printre aceștia numărându-se și peste 20 de militari ai Batalionului 612 Artilerie Antitanc Maramureș. După câteva luni

petrecute alături de trupele americane în Afganistan, soldații maramureșeni spun că în teatrele de luptă pericolul este la tot pasul. „Imaginea unei zile începe cu un peisaj oarecum selenar. Avem cam aceleași culori în Afganistan, un cenușiu-gălbui”, povestește maior Mihai Marius, ofițer în statul major al batalionului 612 Artilerie Antitanc Maramureș.

**Ea e româncă de 39 de ani care conduce o
afacere de 1 miliard de dolari în Rusia**

Realitatea, 8 mai, www.realitatea.net

Angela Crețu și-a început cariera în vânzări și după câțiva ani a făcut parte din echipa care a lansat Avon în Serbia și Muntenegru, având rolul de director național de vânzări. Au urmat apoi, în cariera sa, funcții ca general manager Avon România, vicepreședinte SEE, vicepreședinte global business innovation la New York, în sediul central al companiei-mamă. Acum este group vicepreședinte Rusia și Europa de Est și director general în Rusia, scrie Business Magazin. „Românii sunt foarte apreciați în compania mea, sunt mulți români în poziții de top peste tot în lume. Sunt mândră că sunt româncă și că vin dintr-o generație cu un apetit insațiabil de cunoaștere și inovație”, spune Angela Crețu.

**Românul care conduce o afacere de
5 miliarde dolari în Rusia**

Realitatea, 13 mai, www.realitatea.net

Silviu Popovici (46 de ani) este cel mai puternic expat român din Europa, potrivit datelor ZF, el având pe mână businessul de 5 miliarde de dolari al PepsiCo din Rusia. Potrivit *Ziarului Financiar*, românul conduce din poziția de managing director un business de peste 30 de fabrici, 25.000 de angajați și 35 de milioane de consumatori zilnic. Rusia este cea mai importantă piață ca mărime după SUA pentru gigantul american producător de băuturi nealcoolice și snacksuri. Silviu Popovici este cel mai puternic expat român din Europa, alături de el, pe lista executivilor români de peste hotare fiind Horia Adrian (area manager pentru Europa Emergentă în cadrul Holcim), Lucian Dorobanțu (CEO Inditex Rusia) sau Angela Crețu (group vicepreședinte Avon Europa de Est).

**Doi copii din Târgoviște au inventat
gadgetul care localizează accidentele și
care le arată turiștilor traseele
„neumblate” / Ionuț Dima**

Adevărul, 14 mai, www.adevarul.es

Traseele nemarcate, inaccesibile turiștilor și care nu se regăsesc pe nicio hartă pot fi acum la îndemâna tuturor iubitorilor de munte, printr-un proiect ingenios, realizat de doi copii din Târgoviște, de 13, respectiv 14 ani. Sebastian Darmaz și Laurențiu Ciobanu au inventat gadgetul care localizează accidentele sau care le arată turiștilor trasee „neumblate”, în doar două luni, cu resurse minime, găsite prin rafturile Palatului Copiilor din Târgoviște. Cei doi fac parte din Cercul de Electronică și Robotică, iar ideea realizării unui dispozitiv atât de util în viața de zi cu zi, le-a venit

după producerea nefericitului accident din Munții Apuseni, unde, avionul, pilotat de Adrian Iovan, s-a prăbușit, fiind localizat foarte târziu de echipele de intervenție.

O româncă - cap de afiș într-un film italian

Realitatea, 18 mai, www.realitatea.net

Duminică a avut loc la Cannes premiera oficială a noului film italian, selecționat în competiție, „La meraviglie”, o poveste dramatică despre viața apicultorilor din Umbria. Spre surprinderea noastră am descoperit numele româncei Maria Alexandru Lungu drept cap de afiș. Uimirea noastră a fost cu atât mai mare, cu cât interpreta Gelsominei din film n-are decât 14 ani, deși joacă alături de Monica Belucci. Regizorul filmului, Alice Rohrwacher, ne-a spus câte ceva despre precocitatea ei colaboratoare: „N-am știut ce avea să fie exact caracterul Gelsominei, până ce n-am recunoscut-o într-unul dintre teste. Avea pe atunci 11 ani și nu făcuse niciodată actorie. Principala noastră preocupare a fost s-o obișnuim cu albinele, cu gesturile apicultorului. Asta fiindcă n-am utilizat efecte speciale, actorii jucau cu albine adevărate! Munca alături de ea, curajul ei, au fost pentru mine o adevărată bucurie...”.

Delegație Ortodoxă la Președintele Parlamentului Albaniei

Agentia de știri Basilica, 2 iunie, www.basilica.ro

Întâistătătorii de Biserici Ortodoxe prezenți la Tirana, cu prilejul sfințirii noii Catedrale Arhiepiscopale „Învierea Domnului”, s-au întâlnit, la 2 iunie 2014, cu Excelența Sa, domnul Ilir Meta, Președintele Parlamentului Albaniei. La întâlnire a fost prezent și Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul României. Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel efectuează o vizită frățască în Albania, în perioada 31 mai-2 iunie 2014, la invitația Preafericitului Părinte Anastasios, Arhiepiscopul Tiranei și al Întregii Albanii. Delegația Bisericii Ortodoxe Române, din care face parte și Înaltpreasfințitul Părinte Ciprian, Arhiepiscopul Buzăului și Vrancei, va reveni la București în seara zilei de 2 iunie.

Ziua Românilor din Portugalia

Romanian Global News, 2 iunie, www.rgnpress.ro

Ambasada României la Lisabona, în colaborare cu Primăria din Lisabona, Asociația „Fron-teira Encantada” a românilor din Portugalia și Institutul Cultural Român din Lisabona au organizat a treia ediție a „Zilei Românilor din Portugalia”. Evenimentul a avut loc pe 1 iunie 2014 în generoasa grădină a „Museu de Cidade” din Campo Grande (Lisabona), fiind finanțat integral de Direcția Românilor de Pretutindeni din Ministerul Afacerilor Externe Român, prin Ambasada României din Portugalia. Ziua Românilor din Portugalia este o sărbătoare populară a comunităților și asociațiilor românești de pe teritoriul Portugaliei și se adresează românilor de pe ambele maluri ale Prutului. Cei circa 3000 de participanți din toată Portugalia au

asistat la un concert al soliștilor Dinu Iancu Sălăjanu și Zinaida Bolboceanu din Republica Moldova, împreună cu instrumentiștii lor.

Imigranții români sunt lăudați într-un stat din UE:

„Au contribuit la dezvoltarea țării”

Realitatea, 4 iunie, www.realitatea.net

Ministrul portughez de Externe, Rui Machete, a declarat, marți, că românii din Portugalia reprezintă un exemplu a ceea ce ar trebui să însemne un flux migratoriu sănătos, aceștia contribuind inclusiv la dezvoltarea țării sale. „Există o strânsă legătură între România și Portugalia, datorată și comunității românești care trăiește în prezent în Portugalia, comunitate care se ridică la 40.000 de cetățeni români și care contribuie inclusiv la dezvoltarea țării noastre”, a precizat Rui Machete, în cadrul unei declarații comune de presă cu Titus Corlațean, aflat în vizită la Lisabona. Acesta a mai spus că românii sunt „o prezență lăudabilă în Portugalia, sunt cetățeni care muncesc și sunt foarte bine integrați în comunitatea portugheză, constituind astfel un exemplu a ceea ce ar trebui să însemne un flux migratoriu sănătos”.

România a participat la Târgul Internațional de Vinuri de la Londra / Laurențiu Ungureanu

Romanian Global News, 6 iunie, www.rgnpress.ro

În perioada 2-4 iunie 2014, România a participat cu un pavilion național la Târgul Internațional de Vinuri „London International Wine Fair 2014”. Participarea la acest eveniment a fost organizată de către Ministerul Economiei, în colaborare cu Asociația Producătorilor și Exportatorilor de Vinuri din România (APEV) și cu sprijinul Biroului de promovare comercial-economic din cadrul Ambasadei României la Londra (BPCE Londra). Sub brandul „Wines of Romania”, au expus, pe o suprafață de 90 mp, 12 firme românești: SC Agricola Știrbey Srl, Alcovin Srl, AMB Wine Company Srl, Crama Ceptura Srl, Domeniile Săhățeni Srl, Domeniul Coroanei Segarcea Srl, Halewood Wines Srl, Jidvei Srl, Mera Com International Srl, Senator Prod Impex Srl, Viticola Corcova Srl și Wine Princess Srl. În prima zi a expoziției, pavilionul național al României a fost vizitat de Dr. Ion Jinga, ambasadorul României în Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, care a discutat cu reprezentanții firmelor românești despre capacitățile de producție, politica de promovare și export și specificul pieței Marii Britanii.

Elevi români la Olimpiada Internațională de Limba Rusă de la Moscova

Romanian Global News, 13 iunie, www.rgnpress.ro

În perioada 6-11 iunie 2014, Moscova a găzduit cea de a XIII-a ediție a Olimpiadei Internaționale de Limba Rusă, care se organizează o dată la 4 ani. Olimpiada s-a desfășurat la Institutul de Stat de Limba Rusă „A. S. Pușkin”, cu sprijinul Mi-

nisterului Educației și Științei al Federației Ruse și sub egida Asociației Internaționale a Profesorilor de Limbă și Literatură Rusă. La Olimpiada din acest an au participat 216 de elevi din 30 de țări: Austria, Azerbaidjan, Belarus, Bulgaria, Republica Populară Chineză, Republica Socialistă Vietnam, Germania, Israel, Italia, Finlanda, Kazahstan, Kirghizia, Letonia, Lituania, Moldova, Mongolia, Olanda, Polonia, România, Serbia, Slovacia, Slovenia, Statele Unite ale Americii, Tadjikistan, Muntenegru, Elveția, Estonia, Macedonia, Coreea de Nord, Franța. Lotul național al olimpicilor din România a fost reprezentat de 18 elevi – 10 la limba rusă modernă și 8 la limba rusă maternă, fiind condus de conf. dr. Axinia Crasovschi, prodecan la Facultatea de Limbi Străine a Universității București, președinte al Asociației Profesorilor de Limbă și Literatură Rusă din România, și prof. metodist Alistarh Tamara de la Liceul Teoretic „Grigore Moisil” din Tulcea.

Un român a bătut italienii la pizza – Locul doi la Campionatul European de Pizza / Ana Ilie

Ziare.com, 13 iunie, www.ziare.com

Românul Silviu Munteanu s-a clasat pe locul doi la Campionatul European de Pizza Coppa Italia, Pizza di Qualita, organizat în perioada 9-10 iunie, la Marina di Camerota, în Campania. Peste 200 de persoane din toate regiunile Italiei au participat la concurs. Munteanu este un bucătar entuziast care participă din pasiune la tot felul de concursuri, relatează publicația locală Emigrantul.eu, citată de Romania Insider. Anul trecut, românul a participat la Campionatul Mondial de Pizza, în Ciampino, provincia Roma, și s-a clasat pe locul cinci. Atunci au participat 500 de persoane la concurs.

Sursa imaginii www.viata-liberă.ro

Chipul românesc al lui Iisus din Rio de Janeiro / Corina Zorzor

Adevărul, 20 iunie, www.adevarul.es

Chipul statuii Mântuitorului din Rio de Janeiro (Brazilia) a fost sculptat de gălățeanul

Gheorghe Leonida, renumit în Europa pentru expresivitatea lucrărilor pe care le realiza. La crearea celui mai mare simbol al creștinismului din lume, statuia lui Hristos Mântuitorul din Rio de Janeiro, a contribuit și tehnica desăvârșită a sculptorului român Gheorghe Leonida (1893-1942). Deși este puțin cunoscut în istoria artei românești, fiind pus într-un con de umbră de către regimul comunist vreme de mai bine de 50 de ani, Leonida își făcuse un nume internațional datorită expresivității chipurilor pe care le sculpta. Acest lucru l-a convins pe Paul Landowski, sculptorul francez de origine poloneză care a primit comanda pentru realizarea impunătoarei statuii din Rio, să-l angajeze pe Gheorghe Leonida pentru a crea chipul lui Iisus.

O româncă din Scoția a scris o adaptare a poemului „Luceafărul”

Romanian Global News, 24 iunie, www.rgnpress.ro

O româncă stabilită în Scoția acum mai bine de 10 ani a scris o piesă bazată pe un poem eminescian, în încercarea de a schimba atitudinea localnicilor față de România. Piesa Alexei Ispas este o adaptare după poemul „Luceafărul”, al lui Mihai Eminescu, care deține recordul mondial al celui mai lung poem scris vreodată, informează *The Scotsman*. Alexa a plecat din București în 2001, pentru a studia la Universitatea din Edinburgh și spune că a vrut să le ofere scoțienilor șansa de a cunoaște cultura română, după tensiunile survenite în urma deschiderii frontierelor pentru muncitorii români. „Traiesc în Scoția din 2001 și am fost deranjată de creșterea explozivă a acuzațiilor din presă, după ce Marea Britanie a dat liber pe piața muncii lucrătorilor din România”, spune Ispas, care lucrează ca traducător la un teatru și supraveghetor la examene la Universitatea din Glasgow, pe lângă meseria de scriitor.

Patriarhia și Ministerul de Externe promovează românii din diaspora

Ziare.com, 27 iunie, www.ziare.com

Un proiect de promovare a diasporei din 20 de comunități românești din Franța, Belgia, Germania, Spania și Italia, în valoare de 80.000 de lei, a fost demarat de Patriarhia Română și Ministerul Afacerilor Externe (MAE). Numit „Români de lângă Români”, el este finanțat de Departamentul Politici pentru Relația cu Românii de Pretutindeni și promovat de Radio Trinitas. „Obiectivele specifice ale proiectului sunt: încurajarea apariției și sprijinirea funcționării presei identitare în domeniul virtual, facilitarea accesului la spații de emisie și inițierea unei rubrici dedicate românilor care locuiesc în 20 de comunități românești din Franța, Belgia, Germania, Spania și Italia”, a declarat directorul Radio Trinitas, Ciprian Olinici, consilier patriarhal, informează Mediafax. „Este o preocupare a Patriarhiei de a avea grijă de identitatea creștină și românească a celor care au plecat după 1990”, a mai spus consilierul patriarhal, conform sursei citate.

Duhovnici români traduși în germană

Agenția de știri Basilica, 28 iunie,
www.basilica.ro

Fragmente din învățăturile marilor duhovnici români din secolul al XX-lea vor apărea în curând într-o antologie care va fi tradusă și în germană, după cum aflăm de la Trinitas TV. Proiectul a fost inițiat de prof. dr. Karl Pinggéra, profesor la Facultatea de Teologie Evanghelică din Marburg și pr. dr. Ovidiu Ioan, parohul comunității românești din Kassel. Detalii despre realizarea acestui volum sunt discutate zilele acestea în cadrul unei conferințe organizate de Universitatea din Marburg. La conferință au susținut prelegeri și cei doi ierarhi ai Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Germaniei, Austriei și Luxemburgului: Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit Serafim și Preasfințitul Părinte Episcop-vicar Sofian Brașoveanu. În proiect vor fi implicați și 14 teologi români.

„Ciocârlia” la nai, pe malul Golfului Persic

Adevărul, 6 iulie 2014, www.adevarul.ro

În luna mai, maestrul Vasile Iovu, pe care regele mondial al naiului, Gheorghe Zamfir, l-a numit „Un înger purtător de nai”, mi-a propus să-l însoțesc în iunie, cu aparatul foto, pe el și orchestra sa, care-i poartă numele, într-un turneu în exotica Qatar din Peninsula Arabică. Scopul său era să le prezinte qatarezilor muzica populară din Republica Moldova, iar al meu – să immortalizez aceste clipe ale primului contact cultural al celor două state, mai sperând, în sinea mea, să adaug la colecția de imagini cu românii de pe glob și poze cu românii pe care așteptam să-i găsesc în capitala qatarezilor, Doha, dar și în pustiul din această țară. Spectacolul a fost prezentat la Teatrul Dramatic din capitala Qatarului, Doha, situată pe malul Golfului Persic, la care au participat reprezentanți ai corpului diplomatic acreditat în această țară, diaspora românească și cea a moldovenilor români din Basarabia.

Prima școală cu predare în limba chineză a fost inaugurată în București / Alina Neagu

Hotnews.ro, 6 iulie 2014, www.hotnews.ro

O școală cu predare în limba chineză a fost inaugurată sâmbătă în Complexul „Sfântul Pantelimon” din sectorul 2 al Capitalei. Inaugurarea școlii cu predare în limba chineză și ceremonia de decernare a Bursei „Visul chinezesc”, aflată la a doua ediție, au reunit sâmbătă sute de elevi, studenți, profesori, părinți, iubitori ai culturii, tradițiilor și limbii chineze și reprezentanți ai autorităților din administrația centrală și locală la Complexul pentru Activități Recreative și Educație „Sfântul Pantelimon”, potrivit Agerpres. Ambasadorul Republicii Populare Chineze la București, Huo Yuzhen, prezintă pentru a treia oară în Centrul „Sfântul Pantelimon” și subsecretarul de stat în Ministerul Educației, Liliana Preoteasa, au dezvelit placa cu denumirea școlii.

Universitățile din Marea Britanie caută studenți din România

Ziare.com, 6 iulie 2014, www.ziare.com

Universitățile din Marea Britanie încearcă să recruteze mai mulți studenți din Uniunea Europeană, inclusiv din Bulgaria și România. După ce anul viitor se vor ridica limitările în ceea ce privește locurile din universități, Les Ebdon, directorul Oficiului de Acces Liber, a declarat că este evident că universitățile vor încerca să atragă mai mulți studenți din Uniunea Europeană, potrivit Novinite. „Ținând cont de declinul demografic din această țară, universitățile se vor orienta către piața din U.E., unde există un mare număr de studenți, iar majoritatea acestor absolvenți își vor da seama că oportunitățile de angajare sunt mai bune în această țară”, a spus Ebdon.

300 de ani de la primirea lui Dimitrie Cantemir ca membru al Academiei din Berlin

Romanian Global News, 15 iulie 2014

La 11 iulie 2014 s-au împlinit 300 de ani de la primirea lui Dimitrie Cantemir ca membru al Academiei din Berlin. Pentru marcarea acestui eveniment în capitala Germaniei, Ambasada României în Germania, în colaborare cu Academia de Științe Berlin-Brandenburg și cu Institutul Cultural Român din Berlin au organizat o ceremonie de celebrare a personalității lui Dimitrie Cantemir. La eveniment au participat din partea germană: prof. dr. h.c. Günter Stock, președinte al Academiei berlineze, prof. dr. h.c. Christoph Marksches, vicepreședinte, prof. dr. Wenchao Li, dr. Karin Becker, dr. Wolf-Hagen Krauth, dr. Ute Tintemann, precum și alți membri ai distinsului for academic. Din partea română au participat: prof. Dr. Cristian Dumitrescu, vicepreședinte al Senatului României, Radu Podgorean, secretar de stat MAE, E.S. dr. Lazăr Comănescu, ambasadorul României în Germania, Brândușa Predescu, purtător de cuvânt MAE, prof. dr. Corina Dumitrescu, rector Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, prof. dr. Cristina Cristureanu, prorector Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, prof. dr. Dumitru Acu, președinte al Asociației ASTRA, dr. Mioara Bud, secretar științific Asociația ASTRA, Cristina Hoffman, director ICR Berlin, alți reprezentanți ai Ambasadei României la Berlin și ai ICR.

Un român a fost ales primar în Germania

Romanian Global News, 21 iulie 2014,
www.rgnpress.ro

Un român s-a ales primar în Germania, țară cunoscută pentru naționalism și pentru atitudinea rezervată față de străini. Printre atuurile lui Ștefan Guzu s-au numărat apropierea de comunitatea care l-a ales și proiectele pe care le pregătește pentru comuna Ivenack, unde se află unii dintre cei mai bătrâni stejari din Europa. Ștefan Guzu este un român care și-a împlinit visul de a fi polițist în Germania și care, datorită inimii sale mari și implicării în tot felul de proiecte sociale, a câștigat

încrederea nemților. Oamenii l-au ales, anul acesta, primar în comuna Ivenack, unde viețuiesc cei mai bătrâni stejari din Europa.

Un tânăr avocat român în Spania, premiat internațional

Ziare.com, 24 iulie 2014, www.ziare.com

Există o mulțime de români care uimesc o lume întreagă prin performanțe remarcabile în medicină, matematică, științe politice, economie, istorie, informatică sau biologie, iar dreptul nu face excepție. Un tânăr avocat român, stabilit în Spania, s-a aflat pe lista câștigătorilor unui prestigios concurs de drept internațional – Premiul Juridic Internațional ISDE (Institutul Superior de Drept și Economie) – la care au participat avocați de 16 naționalități din lumea întreagă. Alexandru Lazăr s-a remarcat în acest an la categoria profesional (senior), ramura Drept internațional privat și public. Nu este însă prima reușită de acest fel pentru avocatul român. În urmă cu patru ani, Alexandru Lazăr a fost cel mai tânăr avocat premiat la cea de-a doua ediție a Premiului Juridic Internațional organizat de ISDE și FIA (Federația Interamericană de Avocați, din care fac parte toate barourile de pe continentul american), ramura de Drept fiscal.

Omagiu lui Constantin Brâncuși la Karlsruhe

Romanian Global News, 29 iulie 2014

Vernisajul expoziției fotomuzicale „Endlose Säule im Farbenspiel” a avut loc la data de 18 iulie 2014, la Galeria Reinert din Karlsruhe, Hermann-Billing Str., nr. 9. Este expusă colecția de fotografii cu titlul „Omagiu lui Constantin Brâncuși”, realizate de Liviu Crăciun, Germania. La expoziție mai participă artista germană Anni Hanke-Eiden cu tablouri și sculpturi și pictorița și sculptorița Charlene Hubbuch, născută în China și care locuiește de mulți ani în Karlsruhe. Domnului dr. Michael Heck, un foarte profund cunoscător și admirator al operei lui Brâncuși, i-a revenit rolul de-a susține un *laudatio* absolut tulburător despre opera sculptorului român și fundalul istoric în care a trăit acesta.

„Tabăra de cultură și civilizație românească” pentru tinerii etnici români din Croația și Ucraina

Român în lume, 31 iulie 2014, www.romaninlume.info.ro

Tineri etnici români din Croația (comunitatea de români băieși) și Ucraina (Transcarpatia și Cernăuți) se vor afla în perioada 26 iulie-01 august 2014 în „Tabăra de cultură și civilizație românească”, inițiată de Institutul „Eudoxiu Hurmuzachi” pentru românii de pretutindeni și derulată în parteneriat cu Universitatea Dunărea de Jos din Galați, Ambasada României în Republica Croația, Consulatul General al României de la Cernăuți și Centrul Bucovinean de Artă pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Românești din Cernăuți. Scopul proiectului, care aduce laolaltă 27 de tineri din cele două țări, însoțiți de profesorii îndrumători, este acela de a crea și de a menține legătura între

etnicii români, dar și dintre aceștia și românii aflați pe teritoriul țării natale, prin întregirea și aprofundarea perspectivei acestora asupra spațiului românesc.

Biblioteca Parohiei „Sfântul Efrem cel Nou” din Torrente, Spania

Agenția de știri Basilica, 4 august 2014, www.basilica.ro

Începând cu luna aprilie a anului 2014, în Parohia „Sfântul Efrem cel Nou” – Torrent din Spania s-au pus bazele bibliotecii parohiale. Biblioteca deține la ora actuală aproape 1000 de titluri, precum și reviste de teologie și cultură românească, a precizat pr. Vasile Pop. Pe lângă cărțile de teologie se mai găsesc și cărți de literatură românească și universală, dicționare, enciclopedii, colecții pentru copiii școlii parohiale, mai multe ediții ale Sfintei Scripturi, Filocalia etc. Totodată, biblioteca mai deține și un fond electronic de carte stocat în 200 GB, însumând 12.300 de cărți, articole, studii, planșe, enciclopedii etc., în format PDF, WORD, DOCX, DOC etc. Biblioteca parohială vine să întâmpine setea de cunoaștere a credincioșilor dornici să dobândească folosul duhovnicesc din învățăturile Sfinților Părinți, dar și să facă vie cultura tradițională românească. Cărțile bibliotecii servesc și copiilor din școala parohială, înființată în 2013, ajutându-i să cunoască pe autorii români și operele consacrate ale acestora.

Românul crescut într-un lagăr și ajuns un titan al publicității, achiziție fabuloasă în New York

Ziare.com, 7 august 2014, www.ziare.com

Președintele de onoare al companiei de publicitate Young & Rubicam, Peter Georgescu, care este de origine română, a achiziționat un imobil în valoare de 5,5 milioane de dolari în Manhattan, New York. Peter Georgescu și soția sa, Barbara, au cumpărat vila care a aparținut, până anul trecut, scriitoarei Anna Crouse, potrivit Antena 3. Scriitoarea, apropiată de lumea de pe Broadway, a murit anul trecut, la vârsta de 97 de ani. Peter Georgescu s-a născut în țara noastră, înaintea celui de-al Doilea Război Mondial. El și-a petrecut copilăria într-un lagăr comunist, apoi a plecat în Statele Unite, ajungând președintele de onoare al companiei de publicitate Young & Rubicam.

O aplicație de mobil românească poate câștiga 1 milion de \$ la Webit Global Congress / Nicoleta Valeria Hoza

Diaspora live.ro, 29 august 2014, www.diasporalive.ro

Vești bune pe România! O aplicație de mobil dezvoltată de 3 români este în competiție pentru a câștiga 1 milion de dolari la Webit Global Congress de la Istanbul. Aplicația se numește Blushr și îi ajută pe tinerii de 13-17 ani să afle care dintre prietenii lor de pe Facebook îi plac. Fondatorii aplicației, Sebastian Maraloiu, Manuel Boca și Luana Sandache, au început dezvoltarea acesteia în România în septembrie 2013, dar au fost finanțați de Guvernul Marii Britanii să continue dezvoltarea din Glasgow unde aceștia își desfășoară activitatea din aprilie 2014.

Personalități românești pe monede și bancnote

Paula RUS

Se cunoaște faptul că banii joacă un rol important în economia unui stat. Dincolo de această funcție, aceștia pot să ofere, datorită reprezentărilor figurate pe avers și revers, informații prețioase din viața politică, religioasă, culturală și socială a unei țări, sau date despre evenimente și personalități care au marcat-o de-a lungul timpului.

De asemenea, datorită posibilității de a circula în jurul lumii, atât ca valută, cât și ca obiect de colecție, banii au devenit și un mijloc de promovare a patrimoniului unui stat.

Ca recunoștință a activității lor, dar și în scop omagiativ și apreciativ, de-a lungul anilor, au fost emise monede și bancnote românești - dar nu numai - pe care au putut fi întâlnite nume sonore din istoria, cultura și civilizația României.

Făcând o incursiune în istoria personalităților românești apărute pe bani, se poate afla că în perioada comunistă, cele mai frecvente chipuri reprezentate pe monede și bancnote au fost din domeniul istoriei. Trei mari figuri au dominat imaginea banilor în perioada României socialiste: Tudor Vladimirescu, Nicolae Bălcescu și Alexandru Ioan Cuza. Primul a apărut pe bancnotele de 1.000 de lei (emise în 1947 și 1948) și 25 de lei (emise în 1952 și 1966), Bălcescu a figurat pe bancnotele de 1.000 de lei (emise în 1950) și 100 de lei (emise în 1952 și 1966). Conducătorii Răscoalei de la 1784, Horea, Cloșca și Crișan au apărut pe bancnota de 500 de lei, emisă în 1949 și rămasă în circulație până la reforma monetară din 1952.

Revoluția din 1989 a adus o schimbare radicală a imaginii banilor românești. Acum, pe monede și bancnote erau reprezentate personalități ale culturii și civilizației României. Primul a fost marele sculptor Constantin Brâncuși apărut pe bancnota de 500 de lei emisă în 1991. Au urmat Mihai Eminescu, pe bancnota de 1.000 de lei (1991), Grigore Antipa, pe cea de 200 de lei (1992), Avram Iancu, pe bancnota de 5.000 de lei (1992), și Nicolae Iorga, pe hârtia de 10.000 de lei (1994). În 1996, a apărut bancnota de 50.000 de lei, cu chipul lui George

Enescu. În 1998, au apărut încă două bancnote noi: 5.000 de lei cu Lucian Blaga și 100.000 de lei cu Nicolae Grigorescu. În 2000, Aurel Vlaicu apărea pe bancnota de 500.000 de lei, iar în 2003, a fost emisă și cea de 1.000.000 de lei, marcată de figura lui Ion Luca Caragiale.

La reforma monetară din 2005, bancnotele au pierdut patru zerouri, dar au păstrat același aspect și aceleași personalități imprimate pe suportul de polimer. Pe lângă cele existente, au mai fost emise bancnotele de 200 și 500 de lei, care au „recuperat” două figuri marcante ieșite din circuit odată cu dispariția unor bancnote mai vechi ucise de devalorizarea leului: Lucian Blaga, respectiv Mihai Eminescu. Alături de ei, pe bancnotele aflate în circulație în prezent, se mai află: Nicolae Iorga (1 leu), George Enescu și notele muzicale ce i-au încununat viața (5 lei), Nicolae Grigorescu, simbol al picturii moderne românești (10 lei), inventatorul Aurel Vlaicu (50 de lei) și Ion Luca Caragiale (100 de lei).

După Revoluție, au apărut trei monede cu personalități pe revers, toate emise în 1991 și rămase în circulație până în 1996. Ștefan cel Mare a apărut pe moneda de 20 de lei, Alexandru Ioan Cuza pe cea de 50 de lei, iar Mihai Viteazul pe moneda de 100 de lei. În 2000, au fost emise monede de 1.000 de lei avându-l pe revers pe Constantin Brâncoveanu. Acestea au circulat până în 2004.

Două tipuri de monede, pe reversul cărora apare reprezentat domnitorul Mircea cel Bătrân, au fost emise în anul 2011. Ambele comemo-rează 625 de ani de la urcarea pe tron a acestui domnitor (1386-1418): moneda din aur pentru colecționare și moneda comemorativă din metal comun destinată circulației. Prima este din aur și are valoarea nominală de 200 lei, iar cealaltă este din metal comun și are valoarea de 50 de bani.

Unele țări au emis monede și bancnote pe care sunt reprezentate valori ale culturii și civilizației românești. Astfel, în 1989 pe moneda de 1 Rublă apare portretul lui Mihai Eminescu. Moneda este editată de Ministerul de Finanțe al fostului URSS în seria de emisiuni aniversare și

comemorativă, pentru personalitățile marcante ale științei, culturii etc. Este prima emisiune monetară din lume cu chipul lui Mihai Eminescu, fiind o mare realizare, mai ales din punct de vedere spiritual și pentru acele vremuri, când românii de pretutindeni au avut prilejul să se bucure și să-și exprime dragostea și aprecierea față de poetul național. Chiar dacă proiectul acestei monede aparține oficialităților din Chișinău, este demnă de remarcat aprobarea acestuia, Eminescu fiind unul dintre puținii „latini” prezenți în numismatica rusă.

De altfel, se poate afirma că Republica Moldova a adus o contribuție foarte mare la prezentarea personalităților românești în numismatica modernă. Fiind un teritoriu strâns legat de cultura, istoria și civilizația românească, pe multe bancnote emise de Banca Națională a Moldovei (BNM), apar reprezentate valori românești. Astfel, se poate remarca prezența domnitorului Ștefan cel Mare pe toate bancnotele. Cultul pentru Ștefan s-a răsfrânt, atât asupra bancnotelor actuale, cât și asupra celor ieșite din circulație. Cupiurile se disting între ele printr-o paletă largă de culori, pe reversul acestora aflându-se clădiri din spațiul moldovenesc. Acum, se află în circulație bancnote cu valorile de: 1, 5, 10, 20, 50, 100, 200, 500 și 1000 lei, cu milesimul între 1992 și 2003.

Din informațiile oferite de site-ul www.colectionarul-roman.ro

Bibliografie:

- Cornaci, Mihai C.V., Chiricheș, Coriolan, *Eminescu în numismatică*, Editura Axa, Botoșani, 2000.
- www.colectionarul-roman.ro
- www.adevarul.ro

lecionarul-roman.ro, se poate afla faptul că începând cu anul 1996, BNM a început o colaborare cu Monetăria Cehiei și Monetăria Statului din România, rezultând peste 40 de emisiuni comemorative, monede cu valoarea nominală cuprinsă între 10 și 100 lei. Executate în conformitate cu cerințele internaționale din numismatică, cu tehnologia proof și tiraje inferioare (între 250-1.000 de bucăți), au fost foarte bine primite pe piața internațională, multe din tiraje epuizându-se cu repeziciune. Personalitățile românești prezente pe aceste monede sunt: Mihai Eminescu, Alexandru cel Bun (2000); Vasile Alecsandri, Constantin Brancuși (2001); Dimitrie Cantemir, Miron Costin (2003); Mitropolitul Dosoftei, Ștefan cel Mare (2004); Burebista, Grigore Ureche (2005).

O mare surpriză pentru România, vine din partea Transnistriei. Deși este un stat controversat, fără prea multe recunoașteri internaționale, Banca Republicană a Transnistriei se află la a treia serie de bancnote. Astfel, printre cupiurile în circulație (seria 2000), pe valoarea de 100 Ruble Transnistrene, se regăsește domnitorul Dimitrie Cantemir, bun prieten al țarului Petru cel Mare.

Apariția unor personalități românești pe monede și bancnote ale altor state nu poate decât să ne bucure, deoarece trebuie să vedem în aceasta un mijloc de promovare a valorilor românești.

Bancnote vechi românești

Istoria este, în fond, suma aniversărilor și comemorărilor

(Câteva supoziții sub incidența suavă a truismului)

Viorel TĂUTAN

mi asum acest mod de-a intui *cea dintâi carte a unei nații* (N. Bălcescu), în calitate de june cititor pasionat de *Anales* și *Historiae*, așa cum eram în urmă cu peste cincizeci de ani, și în aceea de observator neutru, de atunci, al prezentului continuu, cum cred, de altfel, că ar trebui să fie mai cu seamă intelectualul care poartă cu importanță ades emfatică „blazonul” de *istoric*. Loialitatea acestuia față de adevărul eclatant pentru obiectivitatea consemnării scriptice (ca și în cazul jurnalistului echidistant, autentic, deci), cu toată „trauma” provocată de renunțarea la sentimentalism, potențează satisfacția percepției corecte de către urmași a faptelor, a evenimentelor și a personalităților. Pervertirea indusă din partea politicului are drept consecință așezarea „provocatorilor” ocazionali în poziții frecvent conflictuale, inoculate maselor, pe de o parte, și creează autorilor de literatură ficțională, pe de alta, sursa fertilă de inspirație.

Însă, dacă putem accepta *Istoria* doar ca o disciplină științifică menită să fie cercetată exclusiv prin mijlocirea evenimentelor glisate în trecut, destinate interpretării izvoarelor materiale și spirituale, prezumția de autenticitate poate să cadă sub incidența subiectivității. Istoria se măsoară, prin urmare, în timp trecut și se marchează cu ajutorul evenimentului și al personalității decidente. Iar istoricul respectabil este menit notării corecte a prezentului, transmiterii sub forma trecutului pentru „inventariere” și apoi „expediere” spre viitorul ipotetic (cam multe ghilimele, nu?).

Marile evenimente, hotărâtoare în plan macrosocial, precum și personalitățile umane care le-au generat și întreținut, jalonează cu exactitate traseul istoric al umanității. Și, astfel, intră în memoria acesteia necesar și permanent resuscitată.

Îmi place să presupun că există suficienți consumatori de cultură care să aprecieze strădania redactorilor unor varii publicații de profil de-a rememora evenimente în egală măsură generate și

generatoare de personalități remarcabile. Că au inițiat/ctitorit monumente, că sunt (re)inventatori sau autori de opere științifice și/sau artistice, „părinți” de Școli și Curente, aceștia au devenit, la rândul-le, monumentali. Și merită să persiste în memoria colectivă câtă vreme aceasta va exista.

Iată, de exemplu, să răsfoim câteva file din calendarul *Aniversărilor* și al *Comemorărilor* de până acum din anul în curs – 2014.

În urmă cu 450 de ani, la 15 februarie, a venit pe lume, în Pisa, renumitul matematician, astronom, fizician și filosof **Galileo Galilei** (1564-1642), supranumit și „părinte al științei moderne”. Conform legendelor populare, după ce, sub presiunea bisericii inchiziționale, a retractat teoria sa heliocentrică, faptul că Pământul se mișcă în jurul Soarelui, Galileo ar fi murmurat fraza rebelă „Epur si muove” (Și totuși, se mișcă), dar nu există dovezi că el ar fi spus ceva asemănător. Legenda în cauză ar fi apărut la un secol după moartea sa.

La trei zile după nașterea lui Galileo, 18 februarie 1564, a plecat spre Parnas un alt titan al culturii universale, **Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simon** (1475-1564), sculptor, pictor, ostaș, arhitect și poet, cel mai important artist italian renascentist, alături de Leonardo da Vinci. Pasiunea pentru poezie se concretizează în specii cu formă fixă, sonete și madrigaluri, pe vremea aceea în mare vogă. Opera sa traversează timpul, sculpturile și picturile realizate rămân mărturie a geniului. Pictura pe bolta și peretele altarului Capelei Sixtine din Vatican, statuia lui David, aflată în Firenze (Florența), Pietr, în Basilica San Pietro etc. Sculpturi, picturi, biserici construite după planurile sale și sub atenta sa coordonare pot fi văzute în galerii și muzee din mai multe țări europene.

Tot 1564, dar la 27 mai, s-a stins din viață **Jean Calvin** (1509-1564), reformator religios și scriitor francez, autor al operei teologice

Instituția religiei creștine și al unui *Tratat asupra eternei predestinări* și al unui *Catehism*. Cultul creștin reformat inițiat de acesta se numește calvinism, de partea căruia au trecut majoritatea etnicilor maghiari din estul Ungariei și din Transilvania.

Trei secole mai târziu, la 19 februarie, s-a născut **Arthur Gorovei** (1864-1951), folclorist, etnograf și scriitor, membru de onoare al Academiei Române. Este reținut în istoria culturii române pentru fondarea și conducerea primei reviste românești de folclor, *Șezătoarea* (1892), care apare timp de 21 de ani, considerată de către istorici drept cea mai importantă publicație din acest domeniu.

În 22 februarie a fost aniversat **Grigore Alexandrescu** (1814-1885) la două sute de ani de la naștere. Unele dicționare și istorii literare îi consemnează anul nașterii 1810. Poet și prozator (autor de fabule – primul fabulist român – preluând motive și teme de la francezul La Fontaine și rusul Ivan Krîlov), este unul dintre primii reprezentanți ai romantismului românesc în literatură. Poet sensibil, elegiac și reflexiv, a fost adept al ideilor unioniste. Bicentenarul nașterii scriitorului ne provoacă rememorarea câtorva titluri din poemele sale, intrate pe vremuri în programele școlare, unde valorifică abil teme și specii ale romantismului european (ruinele, nopțile, figuri de personalități ale istoriei naționale, satira, meditația și epistola): *Umbra lui Mircea*, *La Cozia*, *Mormintele*, *La Drăgășani*, *Răsăritul lunii*, *La Tismana*, *Satiră*, *Duhului meu* ș.a.

25 martie 2014 – Centenarul morții scriitorului francez de limbă provençală (una dintre cele zece limbi romanice vorbite până pe la jumătatea secolului XX) **Frédéric Mistral** (1830-1914), laureat al Premiului Nobel pentru literatură în anul 1904. Este autorul celui mai complet *Dicționar provençal-francez*, o adevărată enciclopedie a limbii d'oc. L-a cunoscut personal pe Vasile Alecsandri.

Un alt centenar. Ca în cazul ceva mai sus consemnat, după trei zile, 28 martie, se naștea viitorul scriitor și traducător **Ovidiu Constantinescu** (1914-1993), spirit proustian rafinat, meloman și remarcabil stilist, memorialist, autor de proză și poezie.

La 31 martie a fost aniversat centenarul nașterii diplomatului și scriitorului mexican (poet și eseist) **Octavio Paz** (1914-1998), fondator a numeroase publicații literare și politice, participant la Războiul Civil din Spania, călător neo-

bosit prin țările Orientului Îndepărtat, în SUA. Este laureat al Premiului Nobel în anul 1990.

În 2 aprilie 1914 a fost comemorat (centenarul morții) extrem de prolificul scriitor german **Paul von Heyse** (1830-1914), poet, prozator, dramaturg, laureat al Premiului Nobel în anul 1910. Este considerat un reformator al nuvelei germane și europene.

La data de 7 aprilie, anul în curs au trecut 400 de ani de la moartea pictorului spaniol de origine greacă (Domenikos Teotokópulos) **El Greco** (1541-1614). După cum însuși mărturisește și reprezintă prin pictura sa, a fost influențat de arta bizantină și de misticismul Contrareforme, îndepărtându-se astfel de realismul Renașterii, în umbra căruia a început pictura, și apropiindu-se de manierismul formal.

În ziua de 21 aprilie s-a născut **Max Weber** (1864-1920), sociolog, filosof al istoriei, politolog și economist german, cel care a atras atenția asupra pericolului pierderii libertății individuale, în societatea capitalistă, în fața birocrăției eficiente, dar suprarăționalizate.

În același an cu Galileo, 1564, dar la 23 aprilie, s-a născut cel mai important și prolific dramaturg al tuturor timpurilor de până azi, actor și poet, englezul **William Shakespeare** (1564-1616), despre care unii istorici ai literaturii lansează ipoteza că a fost, de fapt, o adevărată instituție, el preluând piese ale unor autori obscuri, cu acordul acestora, cărora le aducea unele modificări parafându-le apoi cu propria-i semnătură.

Iar în 19 mai 1864 s-a stins din viață **Nathaniel Hawthorne** (1804-1864), scriitor american, remarcabil autor de romane psihologice, forță descriptivă și valoare simbolică, așa cum l-am perceput din *Litera stacojie* și *Casa cu șapte frontoane*.

Trei zile mai încoace, cum se mai întâmplă, deci la 22 mai, venea pe lume **Jules Renard** (1864-1910), scriitor francez, fin observator al vieții de la țară, cunoscut la noi mai cu seamă copiilor pentru povestirea *Morcoveață*.

În data de 28 mai 1864 s-a stins din viață **Simion Bărnuțiu** (1808-1864), filosof, om politic și profesor universitar, născut la Bocșa, județul Sălaj. S-a raliat de la început Revoluției de la 1848 din Transilvania, fiind ales vicepreședinte al Adunării Naționale, calitate în care a rostit o celebră cuvântare, pe Câmpia Libertății din vecinătatea Blajului, în cadrul căreia cerea egalitatea românilor cu celelalte naționalități din Ardeal. Autor, printre altele, al unui tratat de

metafizică și al unuia intitulat *Psihologia empirică și logica*.

11 iunie 1864 – s-a născut **Richard Strauss** (d. 1949), compozitor și dirijor german, remarcabil orchestrator, autor al cunoscutelor poeme simfonice *Don Juan*, *Till Eulenspiegel*, *Don Quijote* etc. și al operelor *Electra*, *Cavalerul rozelor*, *Salomeea*.

12 iunie 1914 – centenarul nașterii memorialistului **Paul Tomiță** (1914-2004), primul profesor de golf din România.

2 iulie – tricentenarul nașterii compozitorului german **Christoph Willibald Gluck** (1714-1787), reformator al operei ca spectacol, autor, printre altele, al operelor *Ifigenia în Aulida*, *Ifigenia în Taurida!*, *Orfeu și Euridice*, *Alcesta*.

Două secole mai târziu, tot la data de 2 iulie, pleca spre Câmpurile Elizee prozatorul **Emil Gârleanu** (1878-1914), când sămănătorist, în *Bătrânii*, când verist, în *Nucul lui Odobac*, sau delicat narator al unor povestiri cu animale (*Din lumea celor care nu cuvântă*).

31 iulie – s-a derulat în întreaga lume cinematografică aniversarea a 100 de ani de la nașterea actorului francez de comedie **Louis de Funès** (Luis Germain David de Funès de Galarza, 1914-1983).

Dacă adăugăm și sărbătorile stabilite prin hotărâri și decrete ale unor importante organisme internaționale și interne, ne-am format o viziune globală asupra intențiilor acestora de a sugera măcar locuitorilor efemerii ai Terrei că s-ar putea trăi „în bună pace” (M. Eminescu) vizând sărbătorile perene/anuale în areal mondial.

Ziua Internațională a Limbii Materne, 21 februarie – declarată în 1999 de către Conferința Generală UNESCO, este sărbătorită anual pentru susținerea diversității lingvistice și culturale;

Ziua Internațională a Teatrului pentru Copii și Tineret, 20 martie – se sărbătorește din anul 2001 la inițiativa Asociației Internaționale a Teatrelor pentru Copii și Tineret;

Ziua Internațională a Culturii – se sărbătorește din 1998 la propunerea Ligii Internaționale pentru Protecția Culturii. Marchează semnarea pe 15 aprilie 1935 a Tratatului Internațional privind protejarea instituțiilor de cultură și știință și a monumentelor istorice, cunoscut ca Pactul Păcii sau Pactul Roerich;

Ziua Mondială a Cărții și a Dreptului de Autor – hotărâre a UNESCO în 1995 pentru a comemora moartea sau nașterea în data de

23 aprilie a unor mari scriitori ai lumii (W. Shakespeare, Michel de Cervantes, Maurice Druon ș. a.) și, totodată, pentru a încuraja lectura și editarea cărților;

Ziua Mondială a Proprietății Intelectuale – decretată în anul 2000 pentru 26 aprilie de către Organizația Mondială a Proprietății Intelectuale (OMPI), pentru a sensibiliza publicul larg asupra rolului proprietății intelectuale în dezvoltarea economică, culturală și socială a țărilor lumii;

15 mai, *Ziua Internațională a Familiei* – instituită de ONU în 1993, prin Rezoluția 47/237, pentru o mai bună înțelegere a problemelor familiei și îmbunătățirea capacității țărilor de a rezolva aceste probleme prin politici corespunzătoare;

Ziua Internațională a Ocrotirii Copiilor – în 1949, Federația Democratică Internațională a Femeilor, pentru a accentua necesitatea apărării drepturilor și intereselor celor mai tineri locuitori ai planetei, a hotărât, în acest scop, data 1 Iunie;

Ziua Mondială a Diversității Culturale pentru Dialog și Dezvoltare – instituită de ONU în 2002, prin Rezoluția 57/249, pentru a întări potențialul cultural ca metodă de a atinge prosperitatea, dezvoltarea durabilă și pacea globală, în ziua de 21 mai;

Sărbătoarea Națională „Ziua Independenței”, 27 august;

Sărbătoarea Națională „Limba Noastră”, 31 august;

Ziua Armatei Naționale, 3 septembrie;

Ziua Internațională a Păcii – instituită de ONU în 2001, prin Rezoluția 55/282, ca zi a nonviolentei, fără focuri de armă, toate națiunile și popoarele fiind chemate să înceteze orice ostilități pe parcursul acestei zile – 21 septembrie;

Ziua Internațională a Dreptului de a Ști – instituită în 2002, la inițiativa rețelei internaționale a activiștilor în domeniul accesului la informațiile publice, pentru a atrage atenția asupra importanței pe care dreptul la informare o are în orice sistem democratic) – 28 septembrie;

Ziua Internațională a Internetului – marchează ziua când a fost stabilită, în premieră mondială, prima legătură între două calculatoare – 29 octombrie 1969;

Ziua Internațională a Drepturilor Copiilor – se sărbătorește din 1989 și marchează ziua în care ONU a adoptat Declarația Drepturilor Copiilor (1959) și Convenția cu privire la Drepturile Copiilor (1989) – 20 noiembrie.

Aniversări/Comemorări 2014

Alina LEMNEAN

IULIE

- 1 iul. – 65 de ani de la nașterea prozatorului maramureșean **Ștefan Jurcă** (1949);
- 1 iul. – 85 de ani de la nașterea prozatorului **Costache Olăreanu** (1929);
- 2 iul. – 100 de ani de la moartea prozatorului și publicistului **Emil Gârleanu** (1914);
- 2 iul. – 510 ani de la moartea domnitorului **Ștefan cel Mare** (1504);
- 3 iul. – 100 de ani de la nașterea fizicianului **Florin Ciorăscu** (1914), membru corespondent al Academiei Române din 1963;
- 6 iul. – 50 de ani de la moartea poetului și prozatorului **Ion Vinea** (1964);
- 9 iul. – 100 de ani de la nașterea pictoriței maramureșene **Lidia Agricola** (1914);
- 12 iul. – 100 de ani de la moartea istoricului, teologului **Nicolae Dobrescu** (1914), membru corespondent (1911) al Academiei Române;
- 14 iul. – 75 de ani de la nașterea etnologului maramureșean **Pamfil Bilțiu** (1939);
- 14 iul. – 75 de ani de la moartea omului politic, chimistului **Neculai Costăchescu** (1939), membru de onoare (din 1936) al Academiei Române;
- 14 iul. – 40 de ani de la moartea botanistului **Emil Pop** (1974), membru titular (din 1955) al Academiei Române;
- 14 iulie – 110 ani de la nașterea geologului **Dan Giușcă** (1904), membru titular (1974) al Academiei Române;
- 15 iul. – 45 de ani de la moartea matematicianului, astronomului, seismologului **Gheorghe Demetrescu** (1969), membru titular al Academiei Române din 1955;
- 17 iul. – 135 de ani de la nașterea memorialistei **Maria Cantacuzino-Enescu** (1879);
- 18 iul. – 100 de ani de la nașterea poetului, lingvistului, traducătorului și publicistului **Dumitru Alistar** (1914);
- 19 iul. – 140 de ani de la nașterea biologului **Constantin Levaditi** (1874), membru corespondent al Academiei Române, în 1910 și membru de onoare în 1926;
- 21 iul. – 110 ani de la nașterea prozatorului, eseistului și criticului literar **Ion Biberi** (1904);
- 21 iul. – 70 de ani de la nașterea biologului **Maria Luiza Flonta** (1944), membru corespondent al Academiei Române din 2011;
- 21 iul. – 110 ani de la nașterea geologului **Emilia Saulea** (1904), membru de onoare (din 1993) al Academiei Române;

*Pictorița Lidia Agricola
(1914-1994)*

- 23 iul. – 145 ani de la nașterea istoricului literar, bibliografului, publicistului **Gheorghe Adamescu** (1869), membru corespondent al Academiei Române începând cu anul 1921;
- 24 iul. – 75 de ani de la moartea juristului **Oscar Niculescu** (1939), membru de onoare al Academiei Române (1934);
- 24 iul. – 120 de ani de la nașterea istoricului **Andrei Oțetea** (1894), membru titular (1955) al Academiei Române;
- 24 iul. – 105 ani de la nașterea filosofului, eseistului, publicistului **Constantin Noica** (1909) ales post-mortem (1990) membru al Academiei Române;
- 25 iul. – 50 de ani de la moartea sculptorului **Cornel Medrea** (1964), membru corespondent al Academiei Române începând cu anul 1955;
- 26 iul. – 75 de ani de la nașterea poetului, publicistului și traducătorului **Cezar Baltag** (1939);
- 26 iul. – 35 de ani de la moartea geologului **Neculai Macarovici** (1979), membru corespondent (1974) al Academiei Române;
- 26 iul. – 60 de ani de la moartea medicului **Marius Sturza** (1954), membru de onoare al Academiei Române (1938), inițiatorul studiului complex al balneologiei, hidroterapie, fizioterapie și climatologiei medicale românești;
- 28 iul. – 160 de ani de la nașterea medicului și bacteriologului **Victor Babeș** (1854), membru al Academiei Române din 1893;
- 29 iul. – Ziua Imnului Național al României;
- 30 iul. – 30 de ani de la moartea geologului **Gheorghe Murgeanu** (1984), membru titular al Academiei Române (1955);

AUGUST

- 3 aug. – 125 de ani de la nașterea poetei **Veronica Micle** (1889);
- 6 aug. – 15 ani de la moartea zoologului, oceanologului **Mihai C. Băcescu** (1999), membru titular al Academiei Române (1990);
- 8 aug. – 110 ani de la nașterea chimistului **Emilian Bratu** (1904). A fost membru titular al Academiei Române (1974), fondatorul primei Școli de inginerie chimică din România;
- 10 aug. – 85 de ani de la nașterea actriței **Tamara Buciuceanu** (1929);
- 11 aug. – 130 de ani de la nașterea prozatorului **Panait Istrati** (1884);
- 12 aug. – Ziua Internațională a Tineretului;
- 12 aug. – 115 ani de la nașterea medicului **Scarlat Longhin** (1899), membru corespondent al Academiei Române (din 1963);
- 13 aug. – 55 de ani de la moartea profesorului și publicistului **Axente Banciu** (1959), membru de onoare al Academiei Române (1948);
- 13 aug. – 15 ani de la moartea pictorului **Ion Pacea** (1999), membru de onoare al Academiei Române (1993);
- 13 aug. – 45 de ani de la moartea istoricului, criticului și colecționarului de artă **George Oprescu** (1969), membru de onoare al Academiei Române (1948);
- 14 aug. – 30 de ani de la moartea criticului literar, dramaturgului și filosofului **Vasile Lovinescu** (1984);
- 15 aug. – Ziua Presei;
- 15 aug. – 300 de ani de la decapitarea Domnului Țării Românești **Constantin Brâncoveanu** și a fiilor săi **Constantin, Ștefan, Radu** și **Matei** (1714);
- 15 aug. – 60 de ani de la moartea scriitorului **Alexandru Toma** (1954), membru titular al Academiei Române (1948);
- 15 aug. – 85 de ani de la nașterea geofizicianului **Marius Petre Visarion** (1929), membru corespondent al Academiei Române (din 1991);

- 17 aug. – 50 de ani de la moartea eseistului și filosofului **Mihai Ralea** (1964), membru titular al Academiei Române (1948), director al revistei *Viața românească* ;
- 17 aug. – 80 de ani de la nașterea epigramistului maramureșean **Mircea Micle** (1934);
- 17 aug. – 120 de ani de la nașterea chimistului **Radu Cernătescu** (1894), membru corespondent (din 1940) și membru titular activ (din 1948) al Academiei Române și președinte al Filialei Iași a Academiei Române (1949-1958);
- 18 aug. – 165 de ani de la nașterea istoricului și scriitorului **Teodor V. Ștefanelli** (1849), membru titular (1910) al Academiei Române;
- 19 aug. – 45 de ani de la moartea medicului **Constantin I. Parhon** (1969), membru corespondent al Academiei Române (1928), membru titular și președinte de onoare al acestui prestigios for științific (1939);
- 19 aug. – 15 ani de la moartea scriitorului, scenaristului și producătorului de film **Mircea Sîntimbreanu** (1999);
- 20 aug. – 150 de ani de la nașterea omului politic **Ionel. I.C. Brătianu** (1864), membru de onoare al Academiei Române din 1923;
- 24 aug. – 130 de ani de la moartea medicului și farmacistului **Carol Davila** (1884);
- 26 aug. – 80 de ani de la nașterea istoricului și profesorului universitar **Ioan Caproșu** (1934), membru de onoare al Academiei Române (2012);
- 28 aug. – 75 de ani de la nașterea scriitoarei **Rodica Ojog-Brașoveanu** (1939);
- 30 aug. – 60 de ani de la moartea istoricului și omului politic **Alexandru Lepădatu** (1954), cercetător la Biblioteca Academiei Române (1903-1908);
- 30 aug. – 25 de ani de la moartea economistului și diplomatului **Costin Murgescu** (1989), membru corespondent al Academiei Române (1963);
- 30 aug. – 85 de ani de la moartea medicului, farmacologului și profesorului universitar **Emanoil Riegler** (1929), membru corespondent al Academiei Române (1904);
- 31 aug. – Ziua Limbii Române;

SEPTEMBRIE

- 1 sept. – 120 de ani de la nașterea bibliologului și folcloristului **Nicolae Georgescu-Tistu** (1894);
- 1 sept. – 70 de ani de la moartea prozatorului **Liviu Rebreanu** (1944);
- 1 sept. – 50 de ani de la moartea dirijorului și academicianului **George Georgescu** (1887);
- 3 sept. – 95 de ani de la nașterea istoricului literar, eseistului și profesorului universitar **Ovidiu Drimba** (1919);
- 4 sept. – 55 de ani de la moartea medicului **Iuliu Hațieganu** (1959), membru al Academiei Române din 1955;
- 6 sept. – 195 de ani de la nașterea prozatorului **Nicolae Filimon** (1819);
- 7 sept. – 85 de ani de la nașterea lingvistului **Emanuel Vasiliu** (1929), membru titular din 1992 al Academiei Române, directorul Institutului de Fonetica și Dialectologie
- „Al. Rosetti” al Academiei Române (1990-2001);
- 8 sept. – Ziua Internațională a Alfabetizării;
- 8 sept. – 105 de ani de la nașterea poetului și prozatorului **Max Blecher** (1909);
- 8 sept. – 85 de ani de la nașterea prozatorului **Ștefan Bănuțescu** (1929);
- 9 sept. – 15 ani de la moartea scriitorului **Romulus Vulcănescu** (1999);
- 11 sept. – 90 de ani de la nașterea istoricului și criticului literar **Ion Rotaru** (1924);
- 14 sept. – 90 de ani de la nașterea dirijorului **Iosif Conta** (1924);
- 17 sept. – 170 de ani de la nașterea generalului, geodezului și topografului **Constantin I. Brătianu** (1844), membru corespondent al Academiei Române din anul 1899;

- 18 sept. – 60 de ani de la nașterea pictorului maramureșean **Valentin Muste** (1954);
- 18 sept. – 105 ani de la moartea istoricului, arheologului și folcloristului **Grigore G. Tocilescu** (1909), membru titular al Academiei Române (1890);
- 19 sept. – Ziua Europeană a Patrimoniului;
- 19 sept. – 60 de ani de la nașterea criticului de artă maramureșean **Tiberiu Alexa** (1954);
- 19 sept. – 105 ani de la moartea omului politic **Nicolae Hurmuzaki** (1909), membru de onoare al Academiei Române (1893);
- 21 sept. – Ziua Internațională a Păcii;
- 21 sept. – 150 de ani de la nașterea scriitoarei **Elena Văcărescu** (1864), membră de onoare a Academiei Române din anul 1925, laureată în două rânduri a premiului Academiei Franceze;

Elena Văcărescu

- 21 sept. – 80 de ani de la moartea istoricului literar **Gheorghe Bogdan Duică** (1934), membru titular al Academiei Române (1919);
- 22 sept. – 80 de ani de la moartea inginerului, arhitectului și istoricului de artă **Gheorghe Balș** (1934), membru titular al Academiei Române (1923);
- 23 sept. – 130 de ani de la nașterea istoricului și folcloristului **Mihai Costachescu** (1994), membru corespondent (din 1939) al Academiei Române;
- 26 sept. – Ziua Limbilor Europene;
- 26 sept. – 100 de ani de la nașterea medicului și dramaturgului **Ștefan Berceanu** (1914), membru al Academiei Române (1991), ales post-mortem;
- 28 sept. – 10 ani de la moartea scriitorului **Geo Dumitrescu** (2004), membru corespondent al Academiei Române din anul 1993;
- 29 sept. – 85 de ani de la nașterea pictorului și sculptorului **Ion Alin Gheorghiu** (1929), membru titular (1999) al Academiei Române;
- 29 sept. – 115 ani de la nașterea folcloristului **Ion Mușlea** (1899), membru corespondent al Academiei Române (1947);
- 30 sept. – 55 de ani de la moartea juristului și istoricului **Andrei Rădulescu** (1959), academician (din 1920) și președinte al Academiei Române între anii 1946-1948, întemeietor al școlii de cercetare a dreptului românesc.

Cuprins

RODIRI ACADEMICE

Esențială este rodirea... / Dr. Teodor ARDELEAN	3
Colegiul Național „Andrei Șaguna” Brașov – izvor de academicieni români / Dr. Ștefan VIȘOVAN	5
Liceul Crucii de Argint / Acad. Alexandru SURDU	9
Discursul rostit de Magnificența Sa, vicepreședintele Academiei Române, Alexandru Surdu, cu prilejul acordării titlului de <i>Doctor Honoris Causa</i> de către Universitatea de Nord din Baia Mare	
<i>Et in Arcadia ego</i> sau a fi elev la „Șaguna” / Acad. Ioan-Aurel POP	14
Academicienii Colegiului Național „Andrei Șaguna” Brașov Titu Maiorescu / Simona GABOR	17
Andrei Bârseanu – un model / Elvira OROS, Ruxandra NAZARE, Daniel NAZARE	23
Octavian Goga și inefabilul feminin / Simona GABOR	25
Lucian Blaga la Gura Râului / Simona GABOR	29
George Giuglea / Dr. Vasile FRĂȚILĂ	33
Ion I. Lapedatu / Florina VANCIU	39
Nicolae Colan / Florina VANCIU	41
Ion Mușlea și cercetările sale etnologice pe Valea Gurghiului / Pamfil și Maria BILȚIU	44
Emil Petrovici – dialectolog / Dr. Vasile FRĂȚILĂ	47
Andrei Oțetea, membru al Academiei Române / Iuliana MOIȘ	55
Academicianul Gheorghe Buzdugan – personalitate proeminentă a ingineriei românești / membru corespondent al Academiei Române Dorel BANABIC	57
Filosoful D. D. Roșca / Dr. Florian ROATIȘ	60
Omagiu Magnificenței Sale, vicepreședintele Academiei Române, Alexandru Surdu, șagunist de excepție / Dr. Petru DUNCA	63
Mitropolitul Andrei Șaguna și Brașovul / Dr. Vasile OLTEAN	65
Mitropolitul Andrei Șaguna – personalitate culturală de excepție a Transilvaniei / Dr. Mircea FARCAȘ	82
Memorialul mitropolitului Șaguna / Dorina CADAR	86
Protopopul Bartolomeu Baiulescu (1831-1909) – profesor șagunist și cronicarul bătăliei de la Zărnești a lui Constantin Brâncoveanu / Muzeograf Nicolae BLAJ	88
Pompiliu Dan (1871-1954) – profesorul șagunist, inspector școlar în Ardeal, luptător pentru unitatea națională / Muzeograf Nicolae BLAJ	91
Revista școlară – o modalitate de a comunica și de a se autocomunica a elevilor / Amalia TALPOȘ, Laura ZAH	93

EMINESCIANA

Moștenirea eminesciană / Dr. Cornel MUNTEANU	95
Eminescu și Maramureșul sau Calea de la eminescianism la eminescologie / Dr. Ion PETROVAI	96
Profetismul lui Mihail Eminescu / Gheorghe Constantin NISTOROIU	100
Problematika satirei eminesciene / Dr. Bogdan Alexandru PETROVAI	107
Veșnicia iubirii și naturii eminesciene în medalistică / Rozalia BARTA	121
Ecouri în memoriam Eminescu / Ovidiu SUCIU	122
Raporturi româno-huțule în concepția lui Mihai Eminescu / Dr. Mircea FARCAȘ	124
Włodzimierz Eminowicz despre Mihai Eminescu / Dr. Ion FILIPCIUC	128
Mihai Eminescu. Despre boala și activitatea poetului în perioada 1883-1889 / Nicolae IOSUB	132

ROMÂNII ÎN LUME

Gânduri pentru Bucovina / Elena ARMENESCU	137
„A fost o vreme în care unii au dorit să dispărem cu totul” (Șerban Dimitrie Sturdza) / Interviu realizat de Anca GOJA	140
„Studiul informaticii în România a fost văzut ca o garanție a faptului că trebuie să fiu bun în acest domeniu” (Silviu Homoceanu) / Interviu realizat de Anca GOJA	142

VALORI ROMÂNEȘTI

20 de ani de la înființarea Episcopiei Ortodoxe a Covasnei și Harghitei / Dr. Ioan LĂCĂTUȘU	145
Crăișorul Munților veghează din ceruri Ardealul – pământ dintotdeauna și pentru vecie românesc / Arhimandrit dr. Emanuil RUS	151
Constantin Noica întru retragerea duhovnicească de la Cernăuți / Dr. Ion FILIPCIUC	169
Contribuțiile vicarului Tit Bud privind viața ecleziastică din Maramureș / muzeograf Marius CÂMPEANU	185
Mircea Carp mai crede în monarhie / Interviu realizat de Dragomir IGNAT	190
Pitoresc, simbolic și metafizic în proza lui Mihail Diaconescu / Monica DUȘAN	194

SĂ SCRIM CORECT ROMÂNEȘTE

Probleme ale limbii presei românești din Ungaria (II) / Dr. Viorel HODIȘ	209

VARIA

Originea Familiei Micle din Țara Chioarului / Arhim. dr. Veniamin MICLE	213
Mare sărbătoare la mării / Ioan NEAMȚIU	235
Elogiul vocației culturale și patriotice a doctorului Traian Gheorghe Dascăl / Dr. Alexandru ROTARU	240
Ne-a părăsit un OM... / Dr. Mirel GIURGIU	242
Ileana Bozac / Lucia PAVEL	244
Prof. univ. dr. ing. Ilie Paraschiv – cel mai mare specialist român în domeniul preparării minereurilor / Ing. Teodor BENE	246
Proza anilor '60. Exprimări estetice / Carolina BOTIȘ	248
Dr. Teodor Ardelean – comandor al Ordinului Militar de România / Dr. Ștefan VIȘOVAN ...	254
Domeniile Coroanei României / Dr. Adrian REZEANU	259
Investigarea sistemelor geomorfologice torențiale din Podișul Someșan / Dr. Florin-Ionuț COVACIU	265
Documentarea arhitecturii vernaculare în Maramureș: VERNADOC MM 2014 / Arhitect Laura ZAHARIA	267
De la <i>Botanica poporană</i> la marea poezie românească / George BODEA	275
<i>Quo vadis</i> Dumitru Flucuș? / Viorel BAETU	283
Ioan Cosmuța, <i>Cu „truck”-ul prin America</i> / Dr. Viorel HODIȘ	285
T.R.U. – <i>Războiul timpurilor</i> / Dr. Adrian SABĂU	288
Mass-media despre români / Selecție de Laviniu ARDELEAN	289
Personalități românești pe monede și bancnote / Paula RUS	298
Istoria este, în fond, suma aniversărilor și comemorărilor / Viorel TĂUTAN	300
Aniversări/Comemorări 2014 / Alina LEMNEAN	303

Municipiul
Baia Mare

Aceste numere ale revistei *FAMILIA ROMÂNĂ* au fost
tipărite cu sprijinul financiar al Consiliului Local Baia Mare, la
inițiativa Primarului CĂTĂLIN CHERECHEȘ

ISSN 1454-8607